

שבוע פרשת עקב

(2 – 8 August 09)

י"ב – י"ח מנחם-אב ה'תשס"ט

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה – אך חשוב להניחן מיד בבוקר

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹרָה בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליהדר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של-יד לשל-ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתְךָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטָמָּטָף בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֹתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמְלַקֵּשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֹשֶׁב בְּשִׂדְךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתָּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתָם אִתְּם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטָמָּטָף בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדֹבֵר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְּנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יי לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פֶּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם קְדָשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיִית לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֶמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

חֲרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתְךָ לְרַעְדָּךְ כְּמוֹד מְצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתִפְלִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תְּהִלִּים כְּפִי שִׁמְתַּחֲלֵק לִימֵי הַחוּדָשׁ.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁבְעָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי לשכלל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת-צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתית ב"ה "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עֹרָה הַנֶּבֶל וְכִנּוֹר
 אֲעִירָה שָׁחַר: ד אֹרֶךְ בַּעֲמִים | יְהוָה וְאֶזְמְרָךְ בְּלֵאָמִים: ה כִּי־גָדוֹל מַעַל־שָׁמַיִם חֲסִדְךָ
 וְעַד־שָׁחַקִים אֲמַתְךָ: ו רֹמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדְךָ: ז לִמְעַן יַחַלְצוּן יְדִידֶיךָ
 הַוְשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: ח אֱלֹהִים | דְּבַר בְּקִדְשׁוֹ אֶעֱלֶזָה אֲחַלֶּקָה שָׁכֶם וְעֶמֶק סָפוֹת אֲמַדְדָּה:
 ט לִי גִלְעָד | לִי מִנְשָׁה וְאַפְרַיִם מְעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחַקְקִי: י מוֹאָב | סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָמָה
 אֲשִׁלֶּיךָ נַעֲלִי עַל־פְּלִשֶׁת אֲתָרוּעָע: יא מִי יִכְלֵנִי עִיר מִבְּצָר מִי נִחְנִי עַד־אֲדָמָה: יב הֲלֹא־אֱלֹהִים
 זָנַחְתָּנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצָבָאֲתֵינוּ: יג הֲבֵה־לָנוּ עֲזָרָת מִצֹּר וְיִשׁוּא תִשׁוּעַת אָדָם: יד בָּאֱלֹהִים
 נַעֲשֶׂה־חֵיל וְהוּא יָבוֹם צָרֵינוּ:

קט

חברו דוד בברחו מפני שאול וכאותו פעם היה לו הרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לַמִּנְצָח לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אֶל־תַּחֲרֹשׁ: ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פִּתְחוּ דַּבְּרוּ
 אֹתִי לְשׁוֹן שֹׁקֵר: ג וּדְבַרִּי שִׁנְאָה סִבְבֹּנִי וּיִלְחַמוּנִי חֲנָם: ד תַּחַת־אֲהַבְתִּי יִשְׁמְנוּנִי וְאֲנִי תַפְלָה:
 ה וַיִּשְׁמְנוּ עָלַי רָעָה תַּחַת מִוֶּכֶה וְשִׁנְאָה תַּחַת אֲהַבְתִּי: ו הִפְקֵד עָלַי רָשָׁע וְשָׁטָן יַעֲמֵד עַל־יְמִינִי:
 ז בְּהִשְׁפָּטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וְתַפְלָתוֹ תִּהְיֶה לְחַטָּאָה: ח יִהְיוּ־יָמָיו מַעֲטִים פְּקֻדָּתוֹ יִקַּח אַחֵר: ט יִהְיוּ־בָנָיו
 יְתוּמִים וְאִשְׁתּוֹ אֶלְמָנָה: י וְנוֹעַ יְנוּעוּ בָנָיו וְשָׁאֲלוּ וְדִרְשׁוּ מִחֲרֻבוֹתֵיהֶם: יא יִנְקֹשׁ גּוֹשָׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ
 וַיִּבְּזוּ זָרִים יִגְיעוּ: יב אֶל־יְהִי־לוֹ מִשְׁךְ חֶסֶד וְאֶל־יְהִי חֲזֹנָן לִיתוּמָיו: יג יִהְיֶה־אַחֲרֵיתוֹ לְהַכְרִית בְּדֹר
 אַחֵר יִמַּח שָׁמָּה: יד יִזְכֹּר | עוֹן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטָּאת אֲמֹו אֶל־תִּמָּח: טו יִהְיוּ נִגְדֵי־יְהוָה תָּמִיד
 וַיִּכְרַת מֵאָרֶץ וְזָכָרָם: טז יַעַן אֲשֶׁר | לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֶסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עֵנִי וְאִבּוֹן וְנִכְאָה לִבָּב לְמוֹתָת:
 ז וַיֵּאָהֵב קָלָלָה וַתְּבוֹאָהּ וְלֹא־חָפֵץ בְּבִרְכָּהּ וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבֹּשׁ קָלָלָה כְּמֹדוֹ וַתִּבָּא כַּמִּים
 בְּקִרְבּוֹ וְכִשְׁמֹן בַּעֲצֻמוֹתָיו: יט תִּהְיֶה־לוֹ כְּבִגְד יַעֲמָה וְלִמְזוֹחַ תִּמְכֹּד יַחְגְּרָה: כ זֹאת | פָּעַלְתָּ שְׁטֵנִי מֵאֵת
 יְהוָה וְהַדְּבָרִים רָעַע עַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה | יְהוָה אֲדֹנִי עֲשֵׂה־אֹתִי לִמְעַן שִׁמְךָ כִּי־טוֹב חֲסִדְךָ הַצִּילָנִי:
 כב כִּי־עֲנִי וְאִבּוֹן אֲנִכִּי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי: כג בְּצַל־כְּנֻסוֹתָו נִהְלַכְתִּי נִנְעַרְתִּי כְּאַרְבָּה: כד בְּרַכִּי כָשְׁלוֹ
 מִצּוֹם וּבְשָׁרִי כַחַשׁ מִשְׁמֹן: כה וְאֲנִי | הֵייתִי חֲרֻפָּה לָהֶם יְרֹאֲוִנִי יִגְיעוֹן רֹאשָׁם: כו עֲזָרְנִי יְהוָה אֱלֹהֵי
 הַוְשִׁיעֲנִי כְּחֲסִדְךָ: כז וַיִּדְעוּ כִּי־יִרְדֶּךָ זֹאת אַתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָה: כח יִקְלְלוּ־הֶמָּה וְאַתָּה תִּבְרַךְ קִמּוֹ |
 וַיִּכְשׁוּ וַעֲבָדְךָ יִשְׁמַח: כט יִלְבָּשׁוּ שׁוֹטְנִי כְלִמָּה וַיַּעֲטוּ כַּמְעִיל בְּשָׁתָם: ל אֹדְדָה יְהוָה מֵאֵד בְּפִי וּבִתְוֹךְ
 רַבִּים אֶהְלָלָנוּ: לא כִּי־יַעֲמֵד לִימִין אִבּוֹן לְהַוְשִׁיעַ מִשְׁפָּטִי נַפְשׁוֹ:

- א) סדר הנחת תפילין ב
- ב) מזמורי תהלים ק"ח ק"ט ג
- ג) מאמר ד"ה לא היו ימים טובים לישראל יום ד', חמשה עשר באב ה'תשל"ה ה
- ד) שיחת אור ליום ד', חמשה עשר באב ה'תשמ"ב יג
- ה) לקוטי שיחות פרקי אבות פרק ה (בלה"ק) כט
- ו) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת עקב לג
- ז) לוח "היום יום" לשבוע פרשת עקב מג
- ח) הלכה יומית לעיון ברמב"ם מו

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

- ט) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת עקב מט
- י) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת עקב פב
- יא) – ספר המצוות לשבוע פרשת עקב צא
- יב) נביאים וכתובים שופטים פרק כ, דברי הימים-ב פרק טז צב
- יג) מסכת בבא מציעא עם ביאורים מדף צט עד דף קה צד

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

- יד) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן קכו
- טו) שולחן ערוך הלכות תפילה - אדמו"ר הזקן קכז
- טז) לקוטי תורה – ביאור מאמר ולא תשבית - אדמו"ר הזקן קכח
- יז) מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי קכט
- יח) דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק" קל
- יט) תורת שמואל תרל"ב - אדמו"ר מוהר"ש קלב
- כ) קונטרס העבודה - אדמו"ר מוהרש"ב קלג
- כא) ספר המאמרים ה'תרפ"ז - אדמו"ר מוהרי"צ קלד
- כב) לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ קלה
- כג) ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהרי"צ קלז
- כד) אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ קלז
- כה) הלכות בית הבחירה לימי בין המצרים קלח
- כו) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת עקב ע"פ חומש "תורה תמימה" קמ
- כז) לוח זמנים לשבוע פרשת עקב קנח
- כח) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש קנט

בס"ד. יום ד', חמשה עשר באב ה'תשל"ה*

לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים¹, ואיתא בגמרא², בשלמא
יום הכיפורים משום דאית ביה סליחה ומחילה, יום שניתנו בו לוחות האחרונות, אלא
ט"ו באב מאי היא, ומתרץ שבט"ו באב אירעו כמה ענינים טובים (יום שהותרו שבטים
לבוא זה בזה וכו'). וצריך להבין, מהו גודל העילוי דמאורעות אלו, שמפני זה, ה'יום-טוב'
דט"ו באב הוא גדול יותר משאר ה'ימים-טובים'. ובפרט שמפשטות הלשון לא היו ימים
טובים לישראל כחמשה עשר באב כו' משמע³ שהוא גדול יותר מכל ה'ימים-טובים', גם
משלש רגלים. גם צריך להבין, דמזה שלא היו כו' כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים
משמע שט"ו באב ויום הכיפורים שייכים זה לזה. וגם צריך להבין מה שמאמר זה הוא
הסיום והחותם דמסכת תענית, דלכאורה, תענית ו'יום-טוב' [ובפרט 'יום-טוב' גדול ביותר,
שלא היו ימים טובים כמותו] הם הפכים⁴.

והענין הוא, דעיקר ה'יום-טוב' דט"ו באב הוא כמובא במאמר שמבאר ענין חמשה עשר
באב של אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן⁵, מ'פרי-עץ-חיים'⁶ כי אז הוא
[שלימות]⁷ מילוי הלבנה [והענינים שאירעו בחמשה עשר באב הם כמו תוצאות מענינו
העיקרי של יום זה - שלימות מילוי הלבנה⁸]. ומבאר במאמר, דהגם שבכל ט"ו בחודש
הוא מילוי הלבנה, מכל-מקום, גודל המעלה דמילוי הלבנה הוא המילוי והשלימות שלה
שלאחרי חסרון, דהשלימות שלאחרי חסרון היא שלימות נעלית יותר מהשלימות שמצד
עצמה, כידוע⁹ הכלל בעליות וירידות, דהעליה שלאחרי הירידה היא עליה למעלה יותר
מהדרגא שלפני הירידה, וכל שהירידה היא ביותר, העליה היא ביותר. ולכן עיקר המעלה
דמילוי הלבנה הוא בט"ו באב, כי בחודש אב, ירדת הלבנה (דישראל דומין ללבנה¹⁰) היא
ירידה גדולה ביותר, לכן, העליה דט"ו באב (שלאחרי הירידה דתשעה באב) היא עליה
גדולה ביותר. וזהו לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב, שהוא 'יום-טוב' גדול
יותר גם מה'ימים-טובים' דפסח וסוכות, אף שגם 'ימים-טובים' אלה הם בט"ו בחודש, כי

גם באוה"ת ואתחנן כרך ו' ע' ב'קצו.

(6) סוף שער חג השבועות - "דרוש על סוד ט"ו באב".

(7) בפע"ח שם "מילוי הלבנה". ובאוה"ת שם ובד"ה נחמו

הנ"ל (סה"מ שם ע' ריח) מוסיף "שלימות מילוי הלבנה".

[וב"הנחה" הנ"ל (סה"מ שם ע' רכא) "מילוי הלבנה

בשלימות"] וראה לקמן הערה 33.

(8) ראה פע"ח שם.

(9) ב"רישומי דברים" שם (ע' ריט) מציין לד"ה "לסוסתי

תקס"ב תקס"ד ולקו"ת" - והוא בסה"מ תקס"ד ע' כה ואילך.

לקו"ת שה"ש יא, ג.

(10) ראה ב"ר פ"ו, ג. שמו"ר פט"ו, כו.

(*) יצא לאור בקונטרס ט"ו באב - תשמ"ט, "לקראת חמשה עשר באב.. מוצש"ק נחמו ה'תשמ"ט".

(1) תענית כו, ב (במשנה).

(2) שם ל, ב. וראה גם ב"ב קכא, א.

(3) וכמפורש באוה"ת ובד"ה נחמו עת"ר (שבהערה 5) -

נעתק לקמן בפנים.

(4) להעיר מתענית יב, א "ולא השלמנוהו מפני שיו"ט שלנו

הוא". ולהעיר גם מזה שאין מתעניין בכל חודש ניסן לפי שהוא

"כעין יו"ט" (שו"ע אדה"ז או"ח הל' פסח סתכ"ט ס"ט. וש"נ).

(5) ד"ה נחמו עת"ר [רישומי דברים דהמאמר - נדפסו

בסה"מ עת"ר ע' ריח ואילך. והנחה - שם ע' רכא ואילך]. וכ"ה

1 העליה דט"ו בניסן (פסח), אף שהיא באה לאחרי הירידה דגלות מצרים, הרי¹¹ כשיצאו
2 ישראל ממצרים היתה התחלת עבודתם דרגת צדיקים¹², דגר שנתגייר¹³ כקטן שנולד דמי¹⁴,
3 ולכן העליה דט"ו בניסן אינה בהמשך כל-כך לירידה שהיתה לפני זה. וגם העליה דט"ו
4 בתשרי (סוכות), אף שה'יום-טוב' דסוכות בא בהמשך לתשובה וכפרה דיום הכיפורים¹⁵,
5 הרי העליה עצמה מהמצב הבלתי רצוי שהיה מקודם הוא ביום הכיפורים, אלא שגילוי
6 הענינים שנמשכו ביום הכיפורים הוא בסוכות¹⁶. מה-שאיין-כן העליה שלאחרי הירידה
7 דתחלת חודש אב, שהעליה עצמה היא בט"ו באב¹⁷, לכן, ה'יום-טוב' דחמשה עשר באב
8 הוא גדול יותר מה'יום-טוב' דפסח וסוכות.

9 (ב) אך עדיין צריך להבין, הרי ה'יום-טוב' דפסח וסוכות (ודחג השבועות) הוא מן התורה,
10 ואין אפשר שה'יום-טוב' דחמשה עשר באב יהיה גדול יותר מה'יום-טוב' דשלש
11 רגלים. גם צריך להבין, דמזה שאומר לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב
12 וכיום הכיפורים, שמקדים חמשה עשר באב ליום הכיפורים [אף שה'יום-טוב' דחמשה עשר
13 באב נתחדש (לפי כל הטעמים שבגמרא) כמה שנים לאחר ה'יום-טוב' דיום הכיפורים],
14 משמע, דה'יום-טוב' דחמשה עשר באב הוא נעלה יותר גם מה'יום-טוב' דיום הכיפורים,
15 וצריך ביאור, הרי גם ביום הכיפורים היא עליה ממצב בלתי רצוי, ומהי המעלה דחמשה
16 עשר באב לגבי יום הכיפורים.

17 (ג) ויובן זה על-פי המבואר במאמר פירוש הכתוב¹⁸ יתרון ארץ בכל היא מלך לשדה
18 נעבד¹⁹, דארץ הוא כללות העולם, ושדה (המובחר שבארץ) הוא גן-עדן. וחילוק
19 זה שבין כללות העולם לגן-עדן (שכללות העולם נקרא ארץ וגן-עדן נקרא שדה) הוא
20 בשרשם. דהתהוות העולם היא מבחינת הדיבור דמלכות (חיצוניות המלכות)²⁰ שנקרא ארץ,
21 והגן-עדן הוא מבחינת ג' ראשונות דמלכות (פנימיות המלכות) שנקרא שדה, כמבואר
22 במאמר, שהדיבור דמלכות (העשרה מאמרות שבהם נברא העולם²¹) ענינו הוא להוות את

יוהכ"פ. ושם בסוף הפרק "וזהו כל היו"ט דסוכות".

16) כידוע בענין בכסה ליום חגיגו - ראה לעיל ח"א ע' רכד.

הנסמן לעיל שם ע' קסג הערה 7. ובכ"מ.

17) ואף שהתחלת העליה היא מיד לאחר תשעה באב (ראה
בהמאמר שם ע' רכ ובשוה"ג שם. וראה שם ע' רכט) - הרי
השלימות דהעליה (עצמה) היא בט"ו באב (משא"כ חגה"ס,
שהכפרה היא ביוהכ"פ, ורק שהגילוי הוא בחגה"ס).

18) קהלת ה, ח.

19) ב"רישומי דברים" שם מציין אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע
למאמר דפ' חיי שרה, תר"ל - נדפס בסה"מ תר"ל ס"ע יט
ואילך. וראה בארוכה ד"ה ויהיו חיי שרה בסה"מ פר"ת ע' קמ
ואילך. וראה גם ביאורי הזהר (בהוספות) חיי שרה קכט, ד.

20) סה"מ פר"ת שם ע' קמד.

21) אבות פ"ה מ"א.

11) ביאור באו"א ראה ד"ה זה ה'תשד"מ (התוועדויות
תשד"מ ח"ד ע' 2332 ואילך).

12) וע"ד המבואר החילוק בין פסח (ניסן) לעצרת של חג
(שמע"צ, תשרי), דפסח הו"ע בנות "נשואות למקום קרוב הן
צדיקים כו", ועצרת של חג הו"ע בנות "נשואות למקום רחוק,
הן בע"ת כו" - ד"ה ביום השמע"צ (הא') עזר"ת (סה"מ עזר"ת
ס"ע לז). סד"ה להבין ענין שמח"ת ה'תש"ו (סה"מ ה'תש"ו ע'
47). ועוד. וראה ג"כ אוה"ת בא ד"ה החודש (ע' רנז ואילך)
בענין החילוק בין ניסן לתשרי.

13) שענין הגירות דבני ישראל הי' בפסח - ראה יבמות מו,
א ואילך. כריתות ט, א. וראה לקו"ש ח"י"ח ע' 119 הערה 26.

14) יבמות כב, א. וש"נ.

15) ראה בארוכה המשך וככה תרל"ז פצ"ז, דזה שבחג
הסוכות דוקא אומרים זמן שמחתינו הוא לפי שבא לאחר

הנבראים, בדוגמת הדיבור שבאדם שהוא בשביל הזולת, וה'ג' ראשונות' דמלכות הוא ¹
 פנימיות המלכות שמקבלת מיסוד, שהוא ²² סיום האצילות (סיומא דגופא ²³), בדוגמת ²
 המדות שבאדם, דהגם שהם שייכים לזולת, הרי ענינם הוא ²⁴ שהאדם מתעורר ומתפעל. ³
 ומוסיף במאמר שיש עוד יתרון בגן-עדן על כללות העולם, דההמשכה בעולם היא ⁴
 מהמדות, כי הדיבור דמלכות מקבל מהמדות ²⁵, וההמשכה בגן-עדן היא מהמוחין, ⁵
 וכמבואר שם, דזה שהיסוד נקרא בשם כל ²⁶ הוא על שם נו"ן שערי בינה שנמשכים בו ⁶
 (כל בגימטריא נו"ן ²⁷), ולכן, כיון שהגן-עדן הוא מפנימיות המלכות שמקבלת מהיסוד, הרי ⁷
 על-ידי היסוד נמשכים בגן-עדן גם המוחין. וזהו יתרון ארץ בכל היא מלך לשדה נעבד, ⁸
 שהיתרון דארץ (כללות העולם, שהתהוותה היא מהדיבור דמלכות) היא בכל, המשכת ⁹
 היסוד, ועל-ידי-זה - המשכת המוחין, ואז נמשך גילוי אלקות גם בכללות העולם, כמו ¹⁰
 בגן-עדן. ומלך לשדה נעבד הוא כמו שכתוב בזהר ²⁸ מאן מלך דא מלך עילאה דאתחבר ¹¹
 לשדה כד איהו נעבד, שעל-ידי העבודה בגן-עדן (שדה נעבד) נעשה המשכת הכתר (מלך ¹²
 עילאה) שלמעלה מהשתלשלות. ¹³

ומבאר במאמר, דאז, כשמאיר במלכות הכתר שלמעלה מהשתלשלות, קיימא סיהרא ¹⁴
 באשלמותא, שמאיר האור גם בחיצוניות המלכות (דיבור דמלכות, עשרה מאמרות ¹⁵
 שבהם נברא העולם), ועל-ידי-זה, גם בעולם. דבהמשכה שעל-פי סדר השתלשלות, יש ¹⁶
 חילוק בין פנימיות המלכות (שדה) וחיצוניות המלכות (ארץ), ולכן, כשהמשכה במלכות ¹⁷
 היא מבחינת המוחין, הגילוי הוא רק בדרגא דמלכות שמקבלת מ'זעיר-אנפין' (פנימיות ¹⁸
 המלכות), ובדרגא דמלכות שהיא שרש הנבראים (עשרה מאמרות) אין האור מאיר. ¹⁹
 בדוגמת ²⁹ הלבנה בזמן פגימתה, שאור השמש מאיר רק בחצי כדור העליון שבה. ²⁰
 וכשהמשכה היא מהכתר שלמעלה מהשתלשלות, הגילוי הוא גם בעשרה מאמרות ²¹
 (ועל-ידם גם בעולם), בדוגמת ²⁹ הלבנה בזמן המילוי (באמצע החודש), שאור השמש מאיר ²²
 גם בחצי כדור התחתון שבה. ²³

ד) וצריך להבין, דלכאורה ענין מיעוט הירח הוא שבכדי שיהיה התהוות העולמות נעשה ²⁴
 מיעוט וחסרון ב'מלכות' (את עשית את השמים גו' ³⁰, את חסר ה' ³¹), שאין מאיר ²⁵
 בה האור דאצילות שלמעלה משרש הנבראים, וכיון שבגן-עדן מאיר בחינת כל, היסוד וגם ²⁶

ל"ת להאריז"ל עה"פ וישב מ, א. וראה מאמרי אדהאמ"צ דברים
 ח"ב ע' תרפז. וש"נ.

(27) ראה פרדס שם. מאמרי אדהאמ"צ שם. וש"נ.

(28) ח"א פ' חיי שרה קכב, א. וראה ביאורו"ז שבהערה 19.

(29) ראה בארוכה סידור (עם דא"ח) קפב, ד ואילך. פירוש
 המלות לאדהאמ"צ פמ"ח ופמ"ט.

(30) נחמ"י ט, ו.

(31) ראה בארוכה ד"ה וחזקת והיית לאיש ה'תשכ"ח ס"ב
 (לעיל ע' קד). וש"נ. וראה גם בד"ה נחמו עת"ר (סה"מ שם ע'
 ריח. שם ע' רכג). ברוב המקומות שנשמנו בד"ה וחזקת הנ"ל,

(22) ראה תו"א ס"פ תרומה (פא, ב). המשך תרס"ו ע' רפד
 ואילך. ובכ"מ.

(23) תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו") יז, א.

(24) סה"מ פר"ת שם ע' קמא. וראה גם סה"מ ה'ש"ת ע' 24
 (דזהו החילוק בין מדות למלכות). לקו"ש ח"ו ע' 114 ואילך.

(25) ראה סה"מ ה'תש"ב ע' 103, דהשכל שהוא לעצמו, עיקר
 התגלותו הוא ע"י המחשבה, והמדות שהם שייכים לזולת, עיקר
 התגלותם הוא ע"י הדיבור.

(26) ראה זח"ג רנז, סע"א (ברע"מ). פרדס שער יג (שער
 השערים) ספ"ו. שער כג (שער ערכי הכינויים) מערכת כל כלה.

1 המוחין, הרי אין בו חסרון. וכמבואר במאמר³², דהטעם שגן-עדן נקרא בשם כל, הוא, כי
 2 יש בו הכל בלי חסרון. ועל-פי-זה נמצא, שגם בגן-עדן הלבנה (מלכות) היא בשלימות.
 3 ובמאמר אומר שהענין דקיימא סיהרא באשלמותא הוא דוקא כשמלך לשדה נעבד,
 4 שעל-ידי העבודה נמשך בו הכתר (מלך עילאה) שלמעלה מהשתלשלות.

5 ויש לומר הביאור בזה, דאמיתית הענין דקיימא סיהרא באשלמותא הוא שהשלימות היא
 6 באופן שאין שייך שיהיה חסרון. ושלימות זו היא דוקא כשהמשכה היא מאור
 7 שלמעלה משייכות לעולמות, שאין שייך שיהיה בו צמצום. דאור השייך לעולמות, גם
 8 האור שקודם הצמצום, הוא אור כזה ששייך בו צמצום. ולכן, ההמשכה דבחינת כל
 9 שבגן-עדן, אף שהמשכה היא בשלימות נוכח"ל מהמאמר דפירוש כל הוא הכל בלי
 10 חסרון], כיון שהמשכה היא מאור מוגבל (מוחין) ששייך שיהיה בו צמצום והפסק, אינו
 11 אמיתית השלימות³³. ואמיתית הענין דקיימא סיהרא באשלמותא הוא על-ידי העבודה
 12 דתורה ומצוות, שעל-ידי-זה נמשך אור ה' בלי-גבול' (שלמעלה מהאור ששייך לעולמות)
 13 שאין שייך בו צמצום, מלך לשדה נעבד.

14 ה) והנה מבואר במאמר³², דבשדה אשר ברכו הוי"ו³⁴, שני פירושים. פירוש רש"י שהוא
 15 גן-עדן, ופירוש ה'תרגום יונתן' שהוא בית המקדש. וכמבואר בכמה מקומות³⁵,
 16 דבית המקדש הוא כמו גן-עדן. וכמו³⁶ שבגן-עדן יש ב' מדריגות, גן-עדן מצד עצמו
 17 ו'תוספת האור' שנמשך בו על-ידי עבודה, על-דרך-זה הוא בבית המקדש, דנוסף על הגילוי
 18 שהיה בבית המקדש מצד עצמו, הרי על-ידי העבודה בבית המקדש (עבודת הקרבנות) האיר
 19 בו גילוי נעלה יותר. ועל-פי מה שכתוב במאמר שהענין דקיימא סיהרא באשלמותא הוא
 20 (בעיקר) על-ידי העבודה בשדה (מלך לשדה נעבד), מובן, דכמו-כן הוא גם בנוגע לבית
 21 המקדש, שהענין דקיימא סיהרא באשלמותא שהיה בבית המקדש מצד עצמו, הן המקום
 22 דבית המקדש שלית דין אתר הדיוט³⁷, וכן הזמן דבנין בית המקדש שנבנה על-ידי שלמה
 23 שהיה דור הט"ו לאברהם שאז קיימא סיהרא באשלמותא³⁸, הוא דוגמת הגילוי שבגן-עדן
 24 מצד עצמו³⁹, שדה, ועיקר קיימא סיהרא באשלמותא שהיה בבית המקדש הוא שעל-ידי
 25 העבודה בבית המקדש נמשך בו תוספת אור שלמעלה מהשתלשלות, מלך לשדה נעבד.

(35) סה"מ תר"ס ע' קלד. ובכ"מ. וראה בארוכה סה"מ עת"ר
 ע' ריד ואילך.

(36) סה"מ עת"ר שם ע' רטז.

(37) תרגום אונקלוס עה"פ (ויצא כח, יז) אין זה כי אם בית
 אלקים.

(38) זהר ח"א קנ, רע"א. רכה, סע"ב. רמג, סע"א. ח"ב פה,
 א. ח"ג מ, ב. מו, א. ובשמו"ר פט"ו, כו: כיון שבא שלמה
 נתמלא דיסקוס של לבנה. וראה הערה הבאה.

(39) בהמשך תער"ב פשע"ד, דזה שבימי שלמה הוה קיימא
 סיהרא באשלמותא הוא לא רק מילוי החסרון אלא בחינת
 עשירות נוראה לקו"ש ח"ה ע' 420 (וראה בשיחת י"ד כסלו

מבואר ענין זה בנוגע למל' דא"ס שלפני הצמצום (אצילות
 דכללות). ובהמשך תער"ב ח"א פקמ"ג (ועוד), שכ"ה גם
 במלכות דאצילות. עיי"ש.

(32) ע' ריח. שם ע' רכג.

(33) דהמשך האור שנסתלק) היא רק מילוי
 החסרון, ולא "שלימות". וע"ד החילוק בין "די מחסורו"
 ו"לעשרו" (כתובות סז, ב) - ראה המשך תער"ב ח"ב פ' שעג
 ופ' שעד. וראה לקמן הערה 39.

(34) ל' הכתוב - תולדות כז, כז. ובזהר שבהערה 28 עה"פ
 מלך לשדה נעבד "מאן שדה דא שדה אשר ברכו ה' דכתיב
 כריח שדה אשר ברכו ה'".

ועל-פי-זה יש לומר, דהגילוי שהיה בבית המקדש מצד עצמו, היתה המשכתו רק בזמן¹ הבית. וכמבואר במאמר⁴⁰, שהחילוק בין זמן הבית לזמן הגלות הוא בדוגמת החילוק שבין חצי כדור העליון דהלבנה לחצי כדור התחתון שבה. ולכן, כיון שהגילוי³ שהיה בבית המקדש מצד עצמו הוא אור מוגבל שמאיר רק⁴¹ בדרגא דמלכות שמקבלת מ'זעיר-אנפין' (חצי כדור העליון דהלבנה), היתה המשכתו רק בזמן הבית. והאור שניתוסף⁵ בבית המקדש על-ידי העבודה [עבודת הקרבנות, ועל-דרך-זה העבודה דועשו לי מקדש⁴²],⁶ כיון שאור זה הוא בלי-גבול שאין שייך בו הפסק, המשכתו הוא גם בזמן הגלות. אלא⁷ שמצד הירידה שבזמן הגלות, אין האור נרגש בעולם (כדלקמן סעיף ו).⁸

ו) וממשיך במאמר, שיש עוד פירוש בזהר⁴³ במלך לשדה נעבד, שהוא לגריעותא. דשדה⁹ הוא שדה ד'לעומת-זה' [בשדה מצאה⁴⁴], ומלך לשדה נעבד הוא שהמלכות¹⁰ דקדושה נעבדת לשדה ד'לעומת-זה. ויש לומר, דזה שפירוש זה במלך לשדה נעבד בא¹¹ לאחר ובהמשך לפירוש דמלך לשדה נעבד הוא למעליותא, הוא, כי זה שישנו הענין דמלך¹² לשדה נעבד לגריעותא הוא בכדי שהענין דמלך לשדה נעבד למעליותא, המשכת מלך¹³ עילאה (כתר), תהיה באופן נעלה יותר. ויש לומר דהעילוי שניתוסף בהמשכת הכתר על-ידי¹⁴ הירידה (דמלך לשדה נעבד לגריעותא) לגבי ההמשכה שקודם הירידה, הוא הוספה¹⁵ שבאין-ערוך. ועד שלגבי ההמשכה שלאחר הירידה, ההמשכה שהיתה מקודם היא בכלל¹⁶ סדר השתלשלות. וזהו שאמרו רבותינו ז"ל⁴⁵ דזה שעלה אריה במזל אריה והחריב את¹⁷ אריאל כו' הוא על מנת שיבוא אריה במזל אריה ויבנה אריאל, וידוע⁴⁶ דיבוא אריה [זה¹⁸ הקב"ה, דכתיב ביה⁴⁷ אריה שאג מי לא יירא] הוא התגלות הכתר שלמעלה מהשתלשלות.¹⁹ ומזה שבכדי שיהיה יבוא אריה (התגלות הכתר שלמעלה מהשתלשלות) היה צריך להיות²⁰ עלה אריה כו' והחריב אריאל, אף שהענין דמלך לשדה נעבד (למעליותא) היה גם קודם,²¹ מובן, שהמשכת הכתר (מלך עילאה) שהיתה מקודם, לגבי ההמשכה שלאחרי הירידה, היא²² בכלל סדר ההשתלשלות.²³

כהגילוי שבביהמ"ק עצמו, והוא לפי שהגילוי ה' אור מוגבל, דאור הבל"ג הוא בכל מקום בשוה. (ב) בזמן הבית, כללות העולם לא ה' במצב ירוד כבזמן הגלות, כי ה' מושפע מהגילוי דביהמ"ק.* ועצ"ע.

(42) תרומה כה, ח.

(43) שבהערה 28.

(44) לשון הכתוב תצא כב, כז. וראה זהר שם.

(45) יל"ש ירמי' רמז רנט.

(46) אוה"ת נ"ך כרך ב ע' א'נו ואילך.

(47) עמוס ג, ח.

ה'תשל"א), דבמדרש (שמו"ר שם) מדובר (רק) הענין דמילוי החסרון, ובזהר (פנימיות התורה) - ענין השלימות, עשירות]. ואין סתירה מזה למ"ש בפנים, כי גם באור השייך לעולמות, כמה דרגות. ולהעיר מסה"מ פר"ת שם ע' קמה, שגם הענין ד"יתרון ארץ בכל היא" הוא האור שקודם הצמצום, שלגבי העולמות הוא אור חדש*, אלא שאינו אור חדש ממש, כי כבר האיר קודם הצמצום.

(40) סוף ס"ב ע' רכב).

(41) וזה שבזמן הבית ה' הגילוי גם בכללות העולם (כמ"ש

בהמאמר שם), הרי (א) הגילוי שהי' בכללות העולם לא ה'

* תו"א בראשית ח, ב. וראה המשך תרס"ו ע' ד. סה"מ ה'תש"י ע' 12 ואילך. וראה גם סה"מ פר"ת שם שההמשכה ד"יתרון ארץ בכל היא" היא דוגמת ההמשכה שע"י תפלה, "יהי רצון שנמשך רצון חדש", אלא שאין זה חידוש ממש. עיי"ש.

** ועד"ז הוא בנוגע למעלת הזמן דבנין ביהמ"ק, דור ט"ו לאברהם, שהי' לו השפעה גם על הדורות שלאח"ז, שלכן גם אז ה' הענין דקיימא סיהרא באשלמותא, אלא שלא ה' כמו בימי שלמה.

1 ויש לומר הביאור בזה על-פי הידוע⁴⁸ דעבודת הצדיקים (כולל גם ההמשכה שעל-ידי
2 העבודה) היא בבחינת אור ישר, מלמעלה למטה, היינו שהגילוי שמאיר בעולם
3 על-ידי עבודת הצדיקים הוא (בעיקר) מצד למעלה, ובכדי שיהיה זיכוך ועליה גם במטה
4 עצמו, זה נעשה (בעיקר) על-ידי עבודת התשובה. ועל-פי-זה יובן מה שהמשכת הכתר
5 (מלך עילאה) שהיתה לפני הירידה דגלות, לגבי ההמשכה שלאחרי הירידה היא בכלל סדר
6 ההשתלשלות, כי אמיתית הענין דלמעלה מהשתלשלות הוא שאין בו ההגבלה והחילוק
7 דמעלה ומטה, וכיון שהעבודה שבזמן הבית היא (בדרך כלל) עבודת הצדיקים, דההמשכה
8 שעל-ידי עבודה זו היא (בעיקר) מצד למעלה, היינו דגם לאחרי ההמשכה יש חילוק בין
9 המעלה להמטה, נמצא שהמשכה זו היא בכלל השתלשלות. [אלא שבבחינות דהשתלשלות
10 גופא, ההמשכה שעל-ידי העבודה דתורה ומצוות היא מאור ה' בלי-גבול', שהוא בכל מקום
11 בשוה. ולכן, האור שנמשך בבית המקדש על-ידי העבודה, ישנו גם בזמן הגלות (כנ"ל
12 סעיף ה). אבל אף-על-פי-כן, כיון⁴⁹ דזה שהאור הוא בכל מקום הוא מפני שהאור הוא
13 אין-סוף, לכן, בכדי שבעולם יהיה נרגש האור, הוא דוקא כשהעולם הוא באופן שיש לו
14 שייכות לאור⁵⁰. וכיון שבזמן הגלות נעשה ירידה בעולם, לכן, בזמן הגלות אינו מאיר
15 הגילוי בעולם]. ועל-ידי העבודה שבזמן הגלות, שהיא (בדרך כלל) עבודת התשובה,
16 ההמשכה היא ממקום שאין בו חילוק דמעלה ומטה, אמיתית הענין דלמעלה מסדר
17 השתלשלות, שעל-ידי המשכה זו, נעשה זיכוך ועליה גם במטה עצמו⁵¹.

18 (ז) ויש לבאר זה בעומק יותר על-פי המבואר במקום אחר⁵² דהגילוי שנמשך בעולם על-ידי
19 עבודת הצדיקים, כיון שכוונת הבריאה לכתחילה היתה בכדי שהצדיקים (ועמך
20 כולם צדיקים⁵³) על-ידי עבודתם יוסיפו גילוי אלקות בעולם, במי נמלך בנשמותיהן של
21 צדיקים⁵⁴, לכן, הגילוי שנמשך בעולם על-ידי עבודת הצדיקים, גם הגילוי שלמעלה
22 מהשתלשלות, כולל גם זה שעל-ידי העבודה דתורה ומצוות נמשך אור חדש שלא האיר
23 אפילו קודם הצמצום, אין זה חידוש אמיתי. מה-שאין-כן על-ידי עבודת התשובה,
24 כשהאדם חטא ופגם והעביר את הדרך (היפך הכוונה דבריאת האדם שהיה באופן דעשה
25 האלקים את האדם ישר⁵⁵) ואחר-כך מתקן זה על-ידי התשובה, על-ידי-זה נעשה חידוש
26 גם לגבי כוונת הבריאה כמו שהיא בדרגא דבמי נמלך. וזה שבכח האדם לפעול חידוש זה
27 הוא לפי ששרש הנשמות הוא ב'עצמות', שהוא למעלה משרשם בענין דבמי נמלך. דהגם

בית ראשון, אף שקיימא סיהרא באשלמותא, מ"מ היתה
המלכות רק "בחי" מקבל", ולכן הי' שייך שינויים, והעלי'
שתהי' לע"ל (ע"י הירידה דהגלות) היא "שהמלכות תהי' בבחי'
י"ה ולא בחי' מקבל".

(52) ראה לעיל ח"א ע' ריח ואילך.

(53) ישע"י ס, כא.

(54) ב"ר פ"ח, ז. רות רבה פ"ב, ג.

(55) קהלת ז, כט.

(48) סה"מ תרס"א ע' קסג ואילך. ובכ"מ. וראה לעיל ח"א ע'
ריח.

(49) ראה עד"ז ד"ה ציון במשפט ה'תשל"ו ס"ג (לעיל ע'
קמ). וש"נ.

(50) להעיר מהמשך תרס"ו ע' נה, "דעם היות דסוכ"ע הוא
למעלה כמו למטה מ"מ למטה הוא נמצא בהעלם ולמעלה מאיר
בגילוי יותר".

(51) להעיר מהמבואר בהמאמר (ע' רכ. שם ע' רכח), דבזמן

1 שההמלכה היא למעלה מכל הגילויים, גם מהגילוי דחפץ חסד⁵⁶, שהרי ההמלכה היא אם
2 להיות חפץ חסד או לאו, מכל-מקום, ההמלכה היא בנוגע לגילויים (אם יהיו גילויים אם
3 לאו), ושרש הנשמות הוא ב'עצמות'.

4 וזהו שהשלימות דעולם שתהיה לעתיד-לבוא, אלה תולדות פרץ⁵⁷ תולדות מלא⁵⁸, תהיה
5 נעלית יותר מהשלימות שהיתה בתחילת הבריאה, אלה תולדות השמים והארץ
6 בהבראם⁵⁹ תולדות מלא, עולם על מילואו נברא⁶⁰, שהשלימות דעולם כמו שהוא מצד
7 הבריאה, כולל גם השלימות שמצד כוונת הבריאה⁶¹ (הענין דבמי נמלך), היא במדידה
8 והגבלה, והשלימות דעולם שתהיה לעתיד-לבוא על-ידי עבודת התשובה [שהגילוי
9 דלעתיד-לבוא יהיה בעיקר על-ידי עבודת התשובה] תהיה למעלה ממדידה והגבלה, אלה
10 תולדות פרץ, דענין פרץ [שנקרא כן על שם פרצת עליך פרץ⁶²] הוא שפורץ כל המדידות
11 והגבלות, כולל גם המדידה וההגבלה שמצד כוונת הבריאה כמו שהיא בבחינת ההמלכה,
12 היינו שמים חדשים וארץ חדשה⁶³.

13 ח) ועל-פי-זה יש לבאר חילוקי הדרגות שבמילוי ושלימות הלבנה (דלעיל סעיף א),
14 דמילוי ושלימות הלבנה שבט"ו דכל חודש, כיון שהיא מצד הטבע
15 שהטביע הקב"ה בבריאה ואינה קשורה עם עבודתם של ישראל, הוא (בכללות) המשכה
16 שעל-פי סדר השתלשלות. וזה שבט"ו לחודש מאיר האור גם בחצי חלק התחתון דהלבנה
17 הוא מצד מעלת יום הט"ו, שבו, גם חצי חלק התחתון הוא דוגמת חצי חלק העליון.
18 ושלימות הלבנה שבט"ו בניסן וט"ו בתשרי, כיון שזה קשור (גם) עם עבודת האדם, היא
19 (בכללות) המשכה שלמעלה מהשתלשלות. שלכן ט"ו בניסן וט"ו בתשרי הם 'ימים-
20 טובים', דענין 'יום-טוב' הוא המשכת אור שלמעלה מהשתלשלות. ושלימות הלבנה בט"ו
21 באב שקשורה עם עבודת התשובה (העליה שלאחרי הירידה דתשעה באב), הוא, דזה
22 שמאיר גם חצי חלק התחתון דהלבנה הוא (לא רק מצד זה שהאור הוא אין-סוף ולכן
23 מאיר גם למטה, אלא גם) מצד העליה שבמלכות עצמה. וכמבואר במאמר, דבט"ו באב
24 מאיר במלכות בחינת עתיק, דיש לומר שהוא הגילוי דמעלת ושרש המלכות עצמה. וזוהי
25 גם השייכות דחמשה עשר באב ליום הכיפורים, כי גם ביום הכיפורים הוא עליית המלכות
26 בפנימיות עתיק, כמבואר במאמר.

27 ט) ויש לומר, דזה שה'יום-טוב' דחמשה עשר באב הוא נעלה יותר גם מיום הכיפורים,
28 אף שגם ביום הכיפורים הוא עבודת התשובה, הוא, כי מזה גופא שהתורה קבעה
29 יום סליחה וכפרה בכל שנה ושנה, מובן, שהירידה לדברים הבלתי-רצויים שלאחריהם באה

(56) ראה בארוכה ד"ה זה היום דליל ער"ה ה'תשמ"ב ס"ה

(57) רות ד, יח.

(58) ב"ר פי"ב, ו. שמו"ר פ"ל, ג.

(59) בראשית ב, ד.

(60) ראה ב"ר פי"ד, ז. פי"ג, ג.

(61) להעיר מסה"מ עת"ר ע' רטו (בהחצע"ג), דלפי פירוש

אחד - הכוונה ב"עולם על מילואו נברא" הוא שהי' ראוי

להגילוי שנמשך בו ע"י העבודה דתומ"צ.

(62) וישב לח, כט.

(63) ישע"י סו, כב.

1 העליה דיום הכיפורים היא באופן שיש לה מקום מצד הבריאה, דזה שנקבע בתורה
 2 (אסתכל באורייתא וברא עלמא⁶⁴) יום סליחה וכפרה על ענינים בלתי-רצויים הוא, כי מצד
 3 גודל העילוי שבתשובה, דבמקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולים לעמוד
 4 בו⁶⁵, יש מקום לזה (גם) מצד כוונת הבריאה כמו שנמשכה בגילוי, בדרגא דבמי נמלך,
 5 אף שעיקר הכוונה בדרגא זו היא עבודת הצדיקים, במי נמלך בנשמותיהן של צדיקים.
 6 מה-שאינ-כן הירידה דתשעה באב, חורבן בית המקדש והגלות, היא ירידה כזו שאין לזה
 7 נתינת מקום [כמובן גם ממגילת איכה, דזה שאומר איכה בלשון תמיה הוא לפי שגם מצד
 8 העילוי שבתשובה, אין מקום לירידה כזו]. וזה שבפועל היתה ירידה זו בכדי שתהיה עליה
 9 נעלית יותר, עלה אריה כו' על מנת שיבוא אריה, הוא רק מצד הכוונה האמיתית (כמו
 10 שהיא ב'עצמות'), שעל-ידי העבודה דישראל יהיה חידוש בבריאה, שמים חדשים וארץ
 11 חדשה. ולכן, ה'יום-טוב' דחמשה עשר באב הוא נעלה יותר גם מיום הכיפורים.
 12 וזהו גם מה שהסיום והחותם דמסכת תענית הוא לא היו ימים טובים לישראל כחמשה
 13 עשר באב כו', כי זהו הביאור דכל התעניות. דזה שישנם דברים בלתי-רצויים שצריך
 14 להתענות עליהם, ועד לדברים שאירעו בשבעה עשר בתמוז ובתשעה באב⁶⁶, הוא בשביל
 15 העליה שלאחרי הירידה – ה'יום-טוב' דחמשה עשר באב, שהוא יום שמחת לבו⁶⁷
 16 (דהקב"ה) זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו⁶⁸.
 17 ויהי-רצון, שעל-ידי מעשינו ועבודתינו⁶⁹ שלא להתפעל מכל הנסיונות, כולל גם נסיונות
 18 כאלו שמצד כל החשבונות (גם מצד העילוי שבעבודת הנסיונות⁷⁰) אין הסברה
 19 על זה, יקרבו ויזרזו עוד יותר הגאולה העתידה על-ידי משיח צדקנו, שילחם⁷¹ מלחמות
 20 ה' וינצח [דרובם של מלחמות אלו אין להם מקום בשכל, גם לא בשכל של הלוחמים,
 21 שלכן, המלחמות הם בתוקף גדול, ואף-על-פי-כן ינצח], ויבנה בית המקדש במקומו,
 22 ויקבץ נדחי ישראל, כולל שיקבץ כל ניצוצות הקדושה⁷² וגם נדחי ישראל כפשוטם - קיבוץ
 23 גלויות, בקרוב ממש, בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו.

(69) ראה תניא רפ"ז.

(64) זח"ב קסא, א-ב.

(70) ראה ד"ה נתת ליראיך ה'תשל"ו (לעיל ע' מח ואילך).

(65) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד, מברכות לד, ב.

(71) רמב"ם הל' מלכים ומלחמותיהן והלכות מלך המשיח

(66) תענית כו, סע"א (במשנה).

ספ"א.

(67) שה"ש ג, יא.

(72) ראה סידור (עם דא"ח) סח, א. אגרות-קודש כ"ק

(68) סיום וחותם המסכת (במשנה). וראה חדא"ג מהרש"א

אדמו"ר מהורש"ב ח"א ע' שט.

שם, שקאי על חמשה עשר באב.

בס"ד. שיחת אור ליום ד', חמשה עשר באב ה'תשמ"ב.

בלתי מוגה

א. מאמר (כעין שיחה) ד"ה תנן כו' לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב כו'.

* * *

ב. הענין המובא בסיום מסכת תענית במשנה (שהוזכר לעיל במאמר) - "בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו" - הרי הוא משתקף גם בעניני הלכה, כדמצינו בהלכה שישנם כמה ענינים שגזרו שלא לעשותם בזמן הגלות (למרות שעל-פי דין מותר הדבר) לפי ש"מהרה יבנה המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו כו'" (ראש-השנה ל, א. ביצה ה, ב. תענית יז, ב. ועוד).

ומזה מובן שהטעם ד"מהרה יבנה המקדש" הוא טעם חזק עד כדי כך שמשום זה גוזרים על האדם למעט בעבודת הבירורים שלו, ולא לאכול דבר מסויים.

ומאחר ש"כל ישראל בחזקת כשרות הם", מובן, שכאשר יהודי עוסק בעניני העולם (באופן דקום ועשה) הרי הוא מברר את ניצוץ הקדושה שישנו בדבר גשמי זה, על-ידי-זה שהתעסקותו בזה היא באופן ד"כל מעשיך לשם שמים", ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר מקיים מצוה בדבר זה, ועל-דרך-זה מובן בנוגע לאכילה ושתיה הטעונים ברכה לפניה וברכה לאחריה (כאשר אוכל ושותה כשיעור).

ואף-על-פי-כן, מבלי הבט על גודל העילוי שבעבודת הבירורים - גוזרים על האדם שלא יאכל דבר מסויים (שעל-ידי-זה הרי הוא ממעט בעבודת הבירורים שלו), וטעם הדבר - לפי ש"מהרה יבנה המקדש כו'".

ואם הדברים אמורים בנוגע להעדר פעולה מסויימת הקשורה עם עניני העולם - הרי על-אחת-כמה-וכמה שכן הוא כאשר מדובר אודות העבודה הרוחנית, לדוגמא: "תפלות כנגד תמידין תקנום" - הרי זה בדוגמת הקרבת קרבן, ובלשון חכמינו ז"ל: "כאילו הקריב כו'", ויתירה מזו מצינו בנוגע ללימוד הלכות בית הבחירה - שלא זו בלבד ש"אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקים בבנין הבית", אלא על-ידי-זה פועלים ש"בנין ביתי" אינו "בטל", כמובן מהמבואר במדרש תנחומא (צו יד).

ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר מדובר אודות תפילה שתוכנה "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו", וכן התפילה ד"את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח" . כי לישועתך קוינו כל היום",

ואפילו בשבת ויום-טוב שאז לא אומרים את התפילה ד"את צמח דוד כו'", וכמבואר בדברי רבותינו ז"ל ששבת ויום-טוב אינו הזמן דביאת המשיח [בימות החול אפשר לומר זאת, אבל בשבת ויום-טוב - מוטב שלא להזכיר ענין זה, כי הלוואי שיבוא אפילו בשבת ויום-טוב] - הרי גם אז אומרים בתפילה "ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים", ומאחר שענין זה נפעל באופן של "רחמים", הרי בודאי שהדבר נעשה תיכף ומיד - "מיד הן נגאלין".

ג. והנה, מאחר שהענין ד"מהרה יבנה המקדש" בא לאחר גודל הירידה דחורבן בית המקדש וכללות זמן הגלות - מובן, שבית המקדש שיבנה במהרה בימינו יהיה בתכלית העילוי, ביתר שאת וביתר עוז. זאת אומרת: לא זו בלבד שבנין בית המקדש דלעתיד יהיה נעלה יותר מבית שני (שחסרו בו חמשה דברים), אלא הוא יהיה נעלה יותר גם מבית ראשון - כי דוקא בית המקדש השלישי יהיה בנין נצחי, "מקדש אדני-כווננו ידיך", ללא כל שינויים וירידות כו', כי "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", וזהו מה שכתוב "ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו", היינו, שדוקא בית המקדש השלישי יהיה קיים באופן תמידי ונצחי.

וטעם הדבר - לפי שבית המקדש השלישי בא לאחר גודל הירידה דזמן הגלות שלאחרי חורבן בית ראשון ובית שני, ומשום זה בנינו הוא בתכלית העילוי, ביתר שאת וביתר עוז, כמדובר לעיל (במאמר).

ד. האמור לעיל שדוקא על-ידי גודל הירידה באים לתכלית העילוי - מודגש ביותר כאשר בא יום חמשה עשר באב (שזו ישנה התעוררות מיוחדת בנוגע לענין זה):

אודות חמשה עשר באב אומרת "תורת אמת" לכל אחד ואחת מישראל שידע ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב כו'", היינו, שט"ו באב הוא יום-טוב גדול יותר מאשר שאר המועדים שהם בט"ו בחודש - חג הפסח בט"ו ניסן, וחג הסוכות בט"ו תשרי.

זאת אומרת: מבלי הבט על גודל העילוי דחמשה עשר בניסן - חג הפסח, חג המצות, "זמן חרותנו", עם כל העילויים שבדבר, עד לתכלית העילוי ד"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה (בכבודו ובעצמו) וגאלם" (שגילוי זה חוזר ונשנה מדי שנה בשנה, כי "הימים האלה נזכרים ונעשים"), ומבלי הבט על גודל העילוי דחמשה עשר בתשרי - חג הסוכות, חג האסיף, "באספך מגרנך ומיקבך", דקאי על כללות העבודה דביורו ניצוצי הקדושה שבעניני העולם ("ואספת דגנך ותירושך ויצהרך"), ועד למצוה דלקיחת ד' מינים, כמו שכתוב "ולקחתם לכם ביום הראשון", וכידוע ש"ראשון" קשור עם ספירת הכתר - הנה לאחר כל העילויים הנ"ל אומרת "תורת אמת" ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב".

וטעם הדבר: היות שחמשה עשר באב בא לאחר תכלית ירידת הגלות, עד לחושך כפול ומכופל דתשעה באב, שאז אירעו חמשה דברים בלתי-רצויים (נוסף על הקדמת חמשה דברים בלתי-רצויים שאירעו בשבעה עשר בתמוז) - הנה דוקא לאחר תכלית הירידה באים לתכלית העילוי. ולכן, העילוי דחמשה עשר באב, שאז "קיימא סיהרא (דחודש אב) באשלמותא", הוא באופן נעלה יותר מאשר ט"ו בחודש סתם, כיתרון האור מן החושך כו', ועד ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב".

זאת אומרת, שחמשה עשר באב מהפך את הענינים הבלתי-רצויים דתשעה באב, ובלשון חכמינו ז"ל (ילקוט שמעוני ירמיה בתחלתו) - שתמורת הענין ד"עלה אריה במזל אריה והחריב את אריאל", "עלה אריה זה נבוכדנאצר, דכתיב עלה אריה מסובכו כו'", נפעל הענין ד"יבוא אריה במזל אריה ויבנה אריאל", "עלה אריה זה הקב"ה, דכתיב ביה אריה שאג מי לא ירא כו'", וכדיק לשון המדרש: "על מנת שיבוא אריה כו'", היינו, שתכלית הכוונה בענין הבלתי-רצוי ד"עלה אריה מסובכו" היא - "על מנת" שענין זה יתהפך לטוב, ועד לתכלית העילוי - "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב".

[וזהו גם מה שמובא בשם "קדמונים" ש"ארי" (המזל דחודש אב) הוא 'ראשי-תיבות' אלול ראש השנה ויום הכיפורים, וכמובא בשל"ה שהאות ה"א ד"אריה" קאי על הושענא רבה.

וכללות הענין ד"אריה" דקדושה נפעל כבר בחודש אב (קודם ראש-חודש אלול, ואפילו קודם שבת מברכים חודש אלול) - כאמור לעיל שהענין ד"עלה אריה מסובכו" (בחודש אב) הוא "על מנת שיבוא אריה . . זה הקב"ה . . אריה שאג מי לא ירא"].

ה. והנה, תכלית העילוי דחמשה עשר באב (ויום הכיפורים) מודגש ביותר על-פי המבואר במאמרי חסידות שאז מאיר בגילוי בחינת פנימיות עתיק, מעין הגילויים דלעתיד לבוא.

וזהו הקשר דיום הכיפורים וחמשה עשר באב לענין הנישואין - כמבואר במשנה ש"בהן בנות ישראל נאו "בנות ירושלים" - כב' הגירסאות שבזה, ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים" יוצאות . . וחולות בכרמים, ומה היו אומרות, בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך כו'", שזהו כללות ענין הנישואין עם כל סוגי המשפחות שבישראל, כמבואר בארוכה בברייתא ["ארבע משפחות" (על-פי גירסת ה"עין יעקב")] - כמבואר במדרשי רבותינו ז"ל (שמות רבה סוף פרשה ט"ו) שלעתיד לבוא יהיה כללות ענין הנישואין דהקב"ה ונכנסת-ישראל.

וכמבואר בכמה דרושים ש"בחור שא נא עיניך כו'" קאי על הקב"ה, על-דרך מאמר רבותינו ז"ל בים נדמה להם כבחור (ראה מכילתא ומדרש לק"ט בשלח טו, ג. ועוד). וזהו בקשת כנסת-ישראל מהקב"ה - "בחור שא נא עיניך וראה כו'", היינו, שנוסף על ענין האירוסין שהיה בשעת מתן תורה (לאחרי יציאת מצרים) יהיה גם ענין הנישואין לעתיד לבוא.

וזהו הקשר שבין ענין הנישואין ביום הכיפורים וט"ו באב עם הגילויים דלעתיד-לבוא - כי ענין הנישואין למטה קשור ופועל את ענין הנישואין למעלה, נישואי הקב"ה עם כנסת-ישראל דלעתיד-לבוא.

ותירה מזו: חמשה עשר באב הוא נעלה יותר מיום הכיפורים, דהנה, אף-על-פי שבמשנה מדובר אודות העילוי דחמשה עשר באב ויום הכיפורים בשה, אף-על-פי-כן, מזה שמקדימים חמשה עשר באב ליום הכיפורים, משמע, שבחמשה עשר באב ישנו עילוי אפילו לגבי יום הכיפורים.

וכמדובר כמה פעמים שעל-דרך המבואר ב'תקוני-זהר' שיום הכיפורים נקרא "כפורים", היינו, שהוא כמו פורים, בכ"ף הדמיון בלבד, לפי ש"פורים" הוא נעלה יותר מיום הכיפורים, וכפי שהדבר מתבטא בחיוב דמשתה ושמחה שבפורים, באופן של אכילה ושתיה דוקא, ועד ש"חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע" - כמו כן

אפשר לבאר בנוגע לעילוי דחמשה עשר באב לגבי יום הכיפורים, שיום הכיפורים אסור באכילה ושתייה, מה-שאיין-כן חמשה עשר באב.

ו. ההוראה מזה בנוגע לפועל:

כאשר נמצאים בחושך כפול ומכופל דזמן הגלות, במעמד ומצב ד"אותותינו לא ראינו גו' ולא אתנו יודע עד מה", עם כל הענינים הקשורים עם חשכת הגלות (שאיין כאן המקום לדבר אודות דברים המצעים) - יתכן שיהודי יפול ברוחו חס-ושלום, באמרו במה נחשב הוא בהיותו במעמד ומצב ירוד כזה.

הנה על זה אומרים לו שישנה הוראה מיוחדת הנלמדת מחמשה עשר באב - שאין להתפעל מחשכת הגלות, כי תכליתה היא העליה דלעתיד לבוא.

ואדרבה - היא הנותנת: ככל שירידת הגלות גדולה יותר, הרי זה מורה שהעילוי שיבוא אחרי זה יהיה גדול יותר, כשם שדוקא אחרי גודל הירידה דתשעה באב באים לתכלית העילוי דחמשה עשר באב, באופן נעלה יותר מט"ו ניסן וט"ו תשרי - "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב".

ועל-פי-זה מובן שבחמשה עשר באב ישנה נתינת כח מיוחדת מלמעלה בנוגע לכללות מעשינו ועבודתנו בכל הקשור להבאת וזירוז הגילויים דלעתיד לבוא - מאחר שהגילוי המאיר ביום זה הוא מעין הגילויים דלעתיד לבוא (כנ"ל), ומאחר שכן הוא במעשה בפועל, הרי גם כאשר "אותותינו לא ראינו", ישנו עיקר הענין בפועל ממש.

ז. והנה, הענין המיוחד שבו צריכים להוסיף ביתר שאת וביתר עוז כתוצאה מההתעוררות ונתינת כח דחמשה עשר באב - הרי זה כללות הענין ד"אהבת ישראל", כפי שהדבר מתבטא בדברי המשנה אודות הענין המיוחד שהיה בחמשה עשר באב:

כללות ענין הנישואין דחמשה עשר באב ("יוצאות וחולות בכרמים, ומה היו אומרות, בחור שא נא ענין וראה כו") קשור עם ענין הלבושים - "קישוטי כלה", שזהו ענין ד"תיקוני שכינתא" למעלה, ועל-דרך-זה למטה - "כלי לבן". ובחמשה עשר באב היו "בנות ישראל" (או "בנות ירושלים") יוצאות בכלי לבן שאולין (שכולן שואלות זו מזו, אפילו עשירות), כדי שלא לבייש את מי שאין לו". וכדברי הברייטא: "בת מלך שואלת מבת כהן גדול, בת כהן גדול מבת סגן . . . וכל ישראל שואלין זה מזה כדי שלא לבייש את מי שאין לו". ומובן, שטעם זה קשור עם כללות הענין ד"אהבת ישראל".

זאת אומרת: ההשתדלות שלא לבייש את מי שאין לו היא עד כדי כך שמשום זה "כולן שואלות זו מזו" גם כאשר איכות הלבוש השאול פחותה מהלבוש שלה, או על-כל-פנים באופן שהרגשתה בלבוש השאול אינה דומה להרגשתה בלבוש שלה. וכפי שרואים במוחש בטבע בני אדם שהענין ד"קרי למאניה מכבודתי" שייך בעיקר בלבוש שלו, מה-שאיין-כן כאשר מדובר בלבוש ששואל מחבירו.

ובזה רואים את גודל ההדגשה אודות הענין ד"אהבת ישראל" - שההשתדלות שלא לבייש את מי שאין לו היא גם כאשר הדבר הוא על חשבון עצמו (שמשום זה נגרע באיכות הלבוש), ולכן "בנות ישראל יוצאות בכלי לבן שאולין" דוקא.

וכידוע גודל העילוי ד"אהבת ישראל" - עד שזהו "כלל גדול בתורה", היינו, לא רק "כלל בתורה" סתם, אלא "כלל גדול בתורה".

וכמאמר רבותינו ז"ל (שבת ל, א) "דעלך סני לחברך לא תעביד (שזהו כללות הענין דאהבת ישראל) זו היא כל התורה כולה, ואידך - פירושה הוא, זיל גמור", היינו, ששאר דברי תורה ("ואידך") - הם פירוש הענין דאהבת ישראל ("פירושה הוא"), והענין דאהבת ישראל מהווה נתינת כח ללמוד ולקיים את שאר עניני התורה - "זיל גמור".

ובפשטות: כאשר יהודי משתדל בקיום מצות "ואהבת לרעך כמוך" - הרי הפעולה הכי-טובה שבה מתבטאת גודל אהבתו לכל בן ובת ישראל (שידו מגעת) היא - כאשר פועל עליהם ומקרבם לכל עניני יהדות, תורה ומצוותיה.

זאת אומרת, שהענין דאהבת ישראל מביא לפעולה בכל שאר המבצעים: לכל לראש - מבצע חינוך, היינו, שלאחרי הקדמת חינוך עצמו (באופן ד"קשוט עצמן") הרי הוא עוסק גם בחינוך הזולת (ועל-דרך הענין ד"כל המתפלל על חבריו הוא נענה תחלה").

- 1 ומה באים לשאר המבצעים הכלליים (למרות שאינם "כלל גדול" כמו המבצע דאהבת ישראל): תורה,
- 2 תפילין, מזוזה, צדקה, בית מלא ספרים - יבנה וחכמיה, הדלקת נרות שבת קודש ויום-טוב, כשרות האכילה
- 3 ושתייה, וטהרת המשפחה.
- 4 ח. וזוהי ההוראה וה'נתינת כח' המיוחדת דחמשה עשר באב - המובנת בפשטות לכל אחד ואחת מישראל,
- 5 אפילו כאשר מדובר אודות בן חמש למקרא:
- 6 כל יהודי, אפילו תינוק קטן, יודע שלפני מספר ימים היה תשעה באב, וכמו כן יודע הוא את פרשת יום זה
- 7 - שבו אירעו חמשה דברים בלתי-רצויים (נוסף על חמשה דברים בלתי-רצויים שאירעו ב"ז בתמוז - בהתחלת
- 8 ג' השבועות, שסיומם - בתשעה באב).
- 9 ולאחרי כל זה אומרים לו, שכעבור ימים ספורים בלבד, בחמשה עשר באב, נעשה "יום-טוב" גדול ביותר,
- 10 עד ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב".
- 11 ובזה רואים את כוחם של בני ישראל והכח דתורה ומצוות שעל-ידי עבודת בני ישראל בכל עניני התורה
- 12 ומצוותיה, מגלים את תכלית העילוי דחמשה עשר באב, שזהו כללות ענין הגילויים דלעתיד לבוא.
- 13 וענין זה תלוי במעשינו ועבודתנו לבטל את הענין ד"חטאינו", שזוהי הסיבה היחידה לכללות ענין הגלות
- 14 ("מפני חטאינו גלינו מארצנו"). ואף-על-פי שביטול הענין ד"חטאינו" נעשה באופן ד"מעט מעט" - הרי זה
- 15 באופן שאינו מפסיק להתעסק בזה אפילו לרגע אחד בלבד, כי מאחר ש"לישועתך קוינו כל היום", הרי במשך
- 16 כל היום כולו צריכים להיות מעשינו ועבודתנו בכיוון זה.
- 17 והרי כל פעולה נוספת בעניני התורה ומצוותיה ממהרת את הגאולה העתידה - כפסק-דין הרמב"ם (הלכות
- 18 תשובה פרק ג הלכה ד) "צריך כל אדם שיראה עצמו . . . וכן כל העולם חציו וזכאי וחציו חייב . . . עשה מצוה
- 19 אחת (במעשה או בדיבור או במחשבה) הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, וגרם לו ולהם
- 20 תשועה והצלה", עד ל"תשועה והצלה" האמיתית והנצחית - גאולה שאין אחריה גלות.
- 21 וכל זה נפעל על-ידי עבודת כל בני ישראל, "בנערינו ובזקנינו ובבנותינו" - שלימות העם, ביחד עם
- 22 שלימות התורה ומצוותיה, כולל עבודת התשובה - שזהו העילוי דחמשה עשר באב לגבי חמשה עשר בניסן
- 23 (עבודת הצדיקים), ואפילו לגבי חמשה עשר בתשרי (למרות שגם ענינו קשור עם עבודת התשובה).
- 24 והענין דשלימות העם ושלימות התורה - נמשך ומתגלה למטה מעשרה טפחים גם בשלימות ארץ הקודש,
- 25 "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה".
- 26 ומ"חוט המשולש" זה (שלימות העם, שלימות התורה, ושלימות הארץ) - באים לבית המקדש השלישי,
- 27 "ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו", בית נצחי.
- 28 וכסיום מסכת תענית (לכמה גירסאות) "זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו אמן" - כמאמר רבותינו
- 29 ז"ל "גדול העונה אמן יותר מן המברך", לפי ש"אמן" מורה על גמר ושלימות וקיום הענין באופן נצחי (כמוזכר
- 30 לעיל במאמר),
- 31 למטה מעשרה טפחים, במהרה בימינו ממש.

* * *

- 32 ט. אודות דברי המשנה "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים" - איתא בגמרא
- 33 (סוף תענית): "בשלמא יום הכפורים משום דאית ביה סליחה ומחילה, יום שניתנו בו לוחות אחרונות, אלא
- 34 ט"ו באב מאי היא", ומבואר בגמרא כמה טעמים בזה:
- 35 "יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה . . . יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל . . . יום שכלו בו מתי מדבר .
- 36 . יום שביטל הושע בן אלה פרוסדיות שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל . . . יום
- 37 שניתנו הרוגי ביתר לקבורה . . . יום שפסקו מלכרות עצים למערכה" (כמבואר ב'תוספות יום-טוב' ש"כיון
- 38 שנגמרה מלאכת ה' (כריתת עצים למערכה) עשאוהו יום-טוב, כדרך שעושין סעודה לגמרה של תורה", וכן
- 39 מבואר ברשב"ם (בבא בתרא קכא, ב) "היו שמחים לפי שבאותו יום היו משלימין מצוה גדולה כזאת").

1 [ולהעיר שבפירוש הרב עובדיה מברטנורא למשנה זו הובאו רק ד' טעמים בלבד, החל מהטעם "שבו כלו
2 מתי מדבר" ואילך, ולא הובא הטעם ד"הותרו שבטים לבוא זה בזה", וכן הטעם ש"הותר שבט בנימין לבוא
3 בקהל".

4 בפירוש המשניות להרמב"ם מובא טעם אחד בלבד ("שבו נסתלקה המגיפה ממתי מדבר"), ואפשר לומר
5 שזהו לפי שטעם זה הוא החשוב ביותר, וכיוצא-בזה. אבל בנוגע לפירוש הרב עובדיה מברטנורא שמביא ד'
6 טעמים, מתעוררת תמיהה: מדוע לא הביא את הטעם הראשון - "שהותרו שבטים לבוא זה בזה" (שבזה נכלל
7 גם הטעם השני - "שהותר שבט בנימין לבוא בקהל")?!

8 ולעת-עתה לא מצאתי מישהו מהמפרשים שיעורר על תמיהה זו.
9 והנה, ששה טעמים הנ"ל הם בכללות חמשה טעמים, כי ב' הטעמים הראשונים ("שהותרו שבטים לבוא זה
10 בזה", ו"שהותר שבט בנימין לבוא בקהל") ענינם אחד הוא.

11 ועל-פי-זה נמצא שחמשה טעמים אלו ל"יום-טוב" דחמשה עשר באב - הם כנגד חמשה דברים שאירעו
12 בשבעה עשר בתמוז וחמשה דברים שאירעו בתשעה באב. זאת אומרת, שתמורת חמשה דברים בלתי-רצויים
13 ישנם חמשה ענינים טובים שבעבורם נקבע חמשה עשר באב ל"יום-טוב", ועד כדי כך - ש"לא היו ימים טובים
14 לישראל כחמשה עשר באב".

15 י. והנה, נוסף על הטעמים המובאים בגמרא (כנ"ל), ישנו ענין המפורש במשנה עצמה: "שבהן בנות ישראל
16 (או "בנות ירושלים") יוצאות . . וחולות בכרמים, ומה היו אומרות, בחור שא נא עיניך וראה כו".
17 ואפשר לפרש זאת בב' אופנים: (א) הטעם לזה ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב" הוא
18 (כהמשך דברי המשנה) - לפי שאז היו "בנות ישראל יוצאות . . וחולות בכרמים כו", ומה שנקבע לכך יום
19 זה דוקא - הרי זה לפי שביום זה "הותרו שבטים לבוא זה בזה", ועל-דרך-זה שאר הטעמים המובאים בגמרא.
20 (ב) הטעם לזה ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב" הוא - מצד הטעמים המובאים בגמרא,
21 היינו, שמפני מאורעות אלו נקבע יום זה ל"יום-טוב", ולא מפני שאז היו "בנות ישראל יוצאות . . וחולות
22 בכרמים כו". ובדוגמת ה"יום-טוב" דיום הכיפורים - שאינו משום שאז היו "בנות ישראל יוצאות . . וחולות
23 בכרמים כו", אלא "משום דאית ביה סליחה ומחילה, יום שניתנו בו לוחות אחרונות". ומשום שיום זה היה
24 "יום-טוב", לכן "בנות ישראל יוצאות . . וחולות בכרמים".

25 והנה, ישנו 'תוספות' תמוה, שאפשר לבארו רק אם נאמר כאופן הב':
26 איתא ב'תוספות': "יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה - פירוש דהיינו יום-טוב". ולכאורה, צריך להבין:
27 מהי כוונת ה'תוספות' במה שכתבו "פירוש דהיינו יום-טוב"??!

28 במפרשי ה"עין יעקב" (עיון יעקב וענף יוסף) מבואר שכוונת ה'תוספות' היא - שכשם שבנוגע ליום
29 הכיפורים בעיני ב' טעמים ('דאית ביה סליחה ומחילה', ו"שניתנו בו לוחות אחרונות"), כי משום טעם אחד
30 בלבד מובן שנקרא יום-טוב, אבל לא שיהיה עדיף משאר ימים-טובים, כמו כן בנוגע לט"ו באב בעיני יותר
31 מטעם אחד. וזהו שכתבו ה'תוספות' אודות טעם הא' ("יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה") "פירוש דהיינו
32 יום-טוב", היינו, שמשום טעם זה מובן שט"ו באב נקרא יום-טוב, אבל כדי שיום-טוב זה יהיה עדיף משאר
33 הימים טובים - בעיני טעמים נוספים.

34 אבל: על-פי-זה עדיין אינו מובן לשם מה מקדים ה'תוספות' תיבת "פירוש" - לכאורה, היה מספיק לכתוב
35 "יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה, היינו יום-טוב", ומדוע כותבים ה'תוספות' "פירוש דהיינו יום-טוב"!!
36 והביאור בזה - כאופן השני דלעיל:

37 כוונת ה'תוספות' היא - להדגיש שהטעם לקביעת ה"יום-טוב" דט"ו באב אינו משום שאז היו "בנות ישראל
38 יוצאות . . וחולות בכרמים כו", אלא משום שזהו "יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה" (ועל-דרך-זה שאר
39 הטעמים המובאים בגמרא), ולא משום הענין ד"חולות בכרמים" (ובדוגמת ה"יום-טוב" דיום הכיפורים שהוא
40 "משום דאית ביה סליחה ומחילה כו", ולא משום הענין ד"חולות בכרמים"), ואדרבה: היות שיום זה הוא
41 "יום-טוב" (מפני הטעמים שבגמרא), לכן נקבע שביום זה דוקא "בנות ישראל יוצאות . . וחולות בכרמים כו".

- 1 יא. על-פי-זה מובן החידוש שבדברי ה'תוספות' - כי לולי דברי ה'תוספות' היה מסתבר יותר לומר כאופן
- 2 הא', שה'יום-טוב' הוא משום הענין ד'חולות בכרמים', ולא מפני הטעמים המובאים בגמרא:
- 3 למרות גודל הענין ד'יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה', וכן שאר הטעמים שבגמרא - הרי בדברי ימי
- 4 ישראל אירעו כמה וכמה מאורעות דוגמתם, ואף-על-פי-כן לא מצינו שימים הנ'ל ייקבעו ל'יום-טוב', ובודאי
- 5 שלא נקבעו ל'יום-טוב' כזה שעליו נאמר ש"לא היו ימים טובים לישראל" כ'יום-טוב' זה.
- 6 ולדוגמא: אחד הטעמים שבגמרא הוא - "יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה", היינו, שאז נתבטלה גזירת
- 7 המלכות שלא נתנו להביאם לקבורה. והרי מצינו ריבוי מאורעות שבהם נתבטלו גזירות המלכות, ועל-דרך-זה
- 8 מאורעות שבהם היה נצחון במלחמה, ואף-על-פי-כן לא מצינו במגילת תענית שימים אלו נקבעו ל'יום-טוב
- 9 (ועל-אחת-כמה-וכמה שלא נאמר בהם "לא היו ימים טובים לישראל" כימים אלו) - מלבד ג' הרגלים דפסח
- 10 שבועות וסוכות, וכן חנוכה ופורים הנקראים בכמה מקומות בשם 'יום-טוב'.
- 11 ומאחר שדוקא חמשה עשר באב נקבע ל'יום-טוב', ועד ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב"
- 12 - הרי מסתבר לומר שטעם הדבר הוא משום שבו היה ענין מיוחד שלא מצינו דוגמתו בשאר הימים - "בנות
- 13 ישראל יוצאות כו' וחולות בכרמים כו'", שזהו הטעם לקביעת יום זה ל'יום-טוב' גדול (ומה שנקבע יום זה
- 14 דוקא - הרי זה מפני היותו "יום זכאי" (מצד הטעמים שבגמרא), ולכן "מגלגלין זכות ליום זכאי", היינו, שיום
- 15 זה נקבע ליום של נישואין בישראל).
- 16 וכדי לשלול זאת - מוכרח 'תוספות' לחדש ולהדגיש שהפירוש בדברי הגמרא "יום שהותרו שבטים לבוא
- 17 זה בזה" (וכן שאר הטעמים שבגמרא) הוא - "דהיינו יום-טוב", היינו, שמטעם זה נקבע יום זה ל'יום-טוב', ולא
- 18 מפני הענין ד'חולות בכרמים" (כנ"ל).
- 19 יב. והנה, נתבאר לעיל (סעיף ז) שבמאורע ד'בנות ישראל יוצאות בכלי לבן שאולין כו'" - מודגש ביותר
- 20 הענין דאהבת ישראל.
- 21 זאת אומרת: עוד קודם הענין ד'חולות בכרמים' (ובודאי קודם לענין הנישואין הנפעל כתוצאה מזה), אלא
- 22 כבר בעת ההכנה לענין ד'חולות בכרמים', על-ידי לבישת "כלי לבן" [שזוהי הנקודה המשותפת ביום ט"ו באב
- 23 ליום הכיפורים - כי העבודה דיום הכיפורים היתה נעשית בבגדי לבן, כמבואר בספרי קבלה וחסידות] - מודגש
- 24 הענין דאהבת ישראל בזה ש"כלי לבן" היו צריכים להיות "שאוילין" דוקא, "כדי שלא לבייש את מי שאין לו".
- 25 ועל-דרך-זה מובן בנוגע לטעמים שבגמרא - שבכולם מודגש הענין דאהבת ישראל:
- 26 "יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה", וכן "יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל" - הרי נקודת ותוכן המאורע
- 27 קשור עם הענין דאהבת ישראל. וגם כאן ההדגשה היא שה'יום-טוב' אינו קשור עם ענין הנישואין בפועל
- 28 ("בחור שא נא ענין וראה כו"), אלא עצם הענין מה "שהותרו שבטים לבוא זה בזה" (וכן מה "שהותר שבט
- 29 בנימין לבוא בקהל") הוא ענין של "יום-טוב" ("פירוש דהיינו יום-טוב"), היינו, עצם ההודעה וההכרזה שכל
- 30 בני ישראל הם באופן של אחדות, שלכן "הותרו שבטים לבוא זה בזה" - הרי זה ענין של "יום-טוב".
- 31 ועל-דרך-זה מובן שהטעמים ד"יום שכלו בו מתי מדבר", וכן "יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה" - קשורים
- 32 עם הענין דאהבת ישראל. ועל-דרך-זה הטעם ד"יום שביטל הושע בן אלה פרוסדיות שהושיב ירבעם בן נבט
- 33 שלא יעלו ישראל לרגל", הרי זה קשור עם הענין דאהבת ישראל - כי על-ידי-זה ניתנה אפשרות שעשרת
- 34 השבטים יוכלו להתאחד עם ב' השבטים בעת עלייתם לרגל.
- 35 ועל-דרך-זה בנוגע לטעם ד"יום שפסקו מלכרות עצים למערכה": ענינם של עצי המערכה הוא - שעל-ידם
- 36 אפשר להקריב את הקרבנות על-גבי המזבח. ולכן, סידור המערכה קודם להקרכת קרבן התמיד (הקרבן דהתחלת
- 37 היום) - כי לולי זאת אין אפשרות להקריב קרבנות על-גבי המזבח [אין הכוונה כאן ל"קרבן עצים", היינו קרבן
- 38 הבא מן העצים, שאותו היו מקריבים לאחר הקרכת תמיד של שחר אלא הכוונה לעצי המערכה שעל-ידם היו
- 39 יכולים להקריב קרבנות על-גבי המזבח]. ועל-פי-זה מובנת השייכות שבזה לאהבת ישראל - כי כללות ענינו
- 40 של המזבח קשור עם אהבת ישראל, כמאמר רבותינו ז"ל (כתובות י, ב) "מזבח - מזיח ומזין מחבב מכפר"
- 41 (מזיח גזירות רעות מעל ישראל, ומחבב את ישראל אל אביהם (פירוש רש"י שם)).
- 42 וזוהי הנקודה הכללית בכל הענינים הקשורים עם חמשה עשר באב - הדגשה מיוחדת אודות הענין דאהבת
- 43 ישראל, שעל-ידי-זה מבטלים את סיבת הגלות, כמדובר כמה פעמים.

ולכן, צריכים להוסיף בכל הפעולות הקשורות עם אהבת ישראל, ובפרט על-פי הציור וה'נתינת כח' דרבתינו נשיאנו במאמרי חסידות שלהם, ויתירה מזו - בשיחות שלהם.

ואין מזרזין אלא למזורזין - היינו, למרות שבדאי עסקו בענינים אלו גם קודם חמשה עשר באב, צריכים להוסיף בזה ביתר שאת וביתר עוז מחמשה עשר באב ואילך, מפני ההדגשה המיוחדת אודות ענין זה בכל המאורעות הקשורים עם חמשה עשר באב, החוזרים ונשנים מדי שנה בשנה, כי "הימים האלה נזכרים ונעשים".

יג. נוסף על האמור לעיל אודות ההוספה בפעולות הקשורות עם אהבת ישראל ישנה הדגשה מיוחדת על ההוספה בלימוד התורה מחמשה עשר באב ואילך, כמפורש בגמרא (סוף תענית) "מכאן ואילך דמוסיף יוסיף כו'", ובפירוש רש"י: "מחמשה עשר באב ואילך דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה (בלילות) יוסיף חיים על חייו".

זאת אומרת: היות ש"מחמשה עשר באב ואילך תשש כחה של חמה", ואז "הלילות מתארכין והימים מתקצרין" - צריכים להוסיף בלימוד התורה בלילות, בהתאם למאמר רבתינו ז"ל (עירובין סה, א) "לא איברא ליליא אלא לגירסא".

ולהעיר - ענין זה שהחל מחמשה עשר באב "הלילות מתארכין והימים מתקצרין", הרי זה רק בחצי כדור הצפוני, מה-שאינ-כן בחצי כדור הדרומי - הרי זה באופן הפכי, כי תקופות הקיץ והחורף אינם שוות בחצי כדור הצפוני וחצי כדור הדרומי, היינו, תקופת הקיץ שבחצי כדור הצפוני היא תקופת החורף בחצי כדור הדרומי, וכן להיפך, ולכן, מה שמט"ו באב ואילך תשש כחה של חמה (שכתוצאה מזה "הלילות מתארכין והימים מתקצרין"), הרי זה רק בחצי כדור הצפוני, מה-שאינ-כן בחצי כדור הדרומי, ששם מתחיל אז התוקף דחום השמש (שכתוצאה מזה הלילות מתקצרין והימים מתארכין).

ובהקדים:

החילוק שבין ב' חצאי כדור הארץ מתבטא בב' ענינים: (א) חלוקת הכדור ממזרח למערב, (ב) חלוקת הכדור מצפון לדרום. והחילוק שביניהם: כאשר מדברים אודות חלוקת הכדור ממזרח למערב, הרי החילוק שבין ב' חצאי הכדור (המזרחי והמערבי) הוא החילוק דיום ולילה, היינו, זמן היום בחצי כדור א' הוא זמן הלילה בחצי כדור ב'. וכאשר מדברים אודות חלוקת הארץ מצפון לדרום, הרי החילוק שבין שני חצאי הכדור (הצפוני והדרומי) הוא החילוק שבין התקופות דקיץ וחורף, היינו, זמן הקיץ בחצי כדור א' הוא זמן החורף בחצי כדור ב'.

[דרך אגב: ישנם השואלים כיצד יתכן שה"מדע" גילה ענינים שלא מצינו בתורה, ולדוגמא: בתורה מובא הלשון "כנפות הארץ", שמזה משמע שהארץ אינה ככדור, כי ככדור לא שייך המושג של "כנף", ואם-כן - טוענים הם - גילה ה"מדע" חידושים שלא מצינו בתורה?! - וכבר דובר כמה פעמים שמעוותים את פירוש הכתובים, ובונים על זה "מגדלים", ואחר-כך מקשים קושיות על דברי התורה!]

ובנוגע לעניננו: עוד קודם שגילו את אמריקה ומצאו בה בני אדם כו', כאשר חכמי המדע טענו שהארץ הנה משטח בעל ד' קצוות - היה כבר מפורש בזהר (חלק ג, דף י, עמוד א) שהארץ היא ככדור: "כל ישובא מתגלגלא בעיגולא ככדור, אלין לתתא ואלין לעילא . . . כד נהיר לאלין חשיך לאלין, לאלין יממא ולאלין ליליא כו'".

והנה, יש מקומות השווים לארץ ישראל (שבחצי הכדור שבו נמצאת ארץ ישראל היה "מתן תורה") הן בנוגע ליום ולילה והן בנוגע לקיץ וחורף - שהם המקומות הנמצאים באותו חצי כדור שבו נמצאת ארץ ישראל, הן בנוגע לקו שממזרח למערב והן בנוגע לקו שמצפון לדרום; יש מקומות המנוגדים לארץ ישראל הן בנוגע ליום ולילה והן בנוגע לקיץ וחורף - שהם המקומות הנמצאים בחצי כדור השני (לעומת ארץ ישראל), הן בנוגע לקו שממזרח למערב והן בנוגע לקו שמצפון לדרום; ויש מקומות השווים לארץ ישראל בענין אחד בלבד (או בנוגע ליום ולילה, או בנוגע לקיץ וחורף) - שהם המקומות הנמצאים באותו חצי כדור שבו נמצאת ארץ ישראל, או ביחס לקו שממזרח למערב בלבד (ששם היום והלילה שווים לארץ ישראל, מה-שאינ-כן תקופות הקיץ והחורף הם באופן הפכי), או ביחס לקו שמצפון לדרום בלבד (ששם תקופות הקיץ והחורף הם בשווה, מה-שאינ-כן היום והלילה הם באופן הפכי).

ועל-פי-זה - מתעוררת שאלה כיצד צריכים להתנהג היהודים הנמצאים בחצי הכדור שבו תקופות הקיץ והחורף הם באופן הפכי מאשר בארץ ישראל - האם חיוב ההוספה בלימוד התורה מט"ו באב ואילך חל גם

עליהם (למרות שאצלם הלילות מתקצרים בתקופה זו), מאחר שהם נגררים אחר ארץ ישראל נכשם שתפילתם (ועל-ידה - כללות עבודתם בתורה ומצוות) עולה למעלה דרך ארץ ישראל, כפסק-דין ה'שולחן-ערוך' (אורח-חיים ריש סימן צ"ד) "היה עומד בחוץ לארץ יחזיר פניו (בתפילת העמידה) כנגד ארץ ישראל, שנאמר והתפללו אליך דרך ארצם, ויכוין גם כנגד ירושלים וכנגד המקדש וכנגד בית קדש הקדשים], או שענין זה תלוי בכל מקום ומקום לפי ענינו, היינו, שבכל מקום ישנו חיוב להוסיף בלימוד התורה באותו זמן שהלילות מתארכין במקום זה.

וכידוע ה'שקלא-וטריא' שהיתה בין גדולי ישראל באותו זמן שיהודים התחילו להתיישב באוסטרליה וכיוצא-בזה - כיצד צריכה להיות הנהגתם בנוגע לאמירת "ותן טל ומטר", מאחר שזמן החורף בארץ ישראל הוא זמן הקיץ אצלם: האם שאלת מטר היא בכל מקום ומקום לפי ענינו (כדמשמע מדברי הגמרא (תענית יד, ב) "בזמן הזה הכל לפי השנים הכל לפי המקומות הכל לפי הזמן"), או שהם נגררים אחר בני ארץ ישראל. ועל-דרך-זה בנוגע לענינו - אודות חיוב ההוספה בלימוד התורה מט"ו באב ואילך.

ולכל הדעות צריכים להוסיף תמיד בכל עניני יהדות, ולכל לראש - בלימוד התורה, כי ידיעת המעשה אשר יעשון היא על-ידי הקדמת לימוד התורה, ולכן, כאשר מוסיפים בלימוד התורה נפעלת הוספה בכל עניני המצוות, כי "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה".

ועל-זה נאמר "דמוסיף יוסיף", היינו, שעל-ידי ההוספה בלימוד התורה - "יוסיף חיים על חייו".

יד. כאן המקום לבאר ולתרוץ את הקושיא הידועה - כיצד אפשר לומר "דמוסיף יוסיף, ודלא מוסיף כו'", דלכאורה ממה-נפשך: אם יש לו זמן פנוי ללימוד תורה, הרי הוא מחוייב בזה מעיקר הדין, ואין זה בגדר של הוספה; ואם על-פי תורה אין זה זמן פנוי ללימוד התורה - כיצד יכול להוסיף וללמוד תורה בזמן זה? בסגנון אחר: למאי נפקא-מינה אם הלילות מתארכין בנוגע להוספה בלימוד התורה - לכאורה, ההוספה בלימוד התורה תלויה בזמנו הפנוי של האדם, ולא באורך או קוצר הלילה, כי כאשר יש לו רגע פנוי ללימוד התורה, הרי הוא חייב למלא רגע זה בלימוד התורה, ללא כל נפקא-מינה אם זה יום או לילה? וכאמור לעיל - אם יש לו רגע פנוי, הרי החיוב ללימוד תורה ברגע זה הוא מעיקר הדין, ולא בגדר של הוספה, וכפי שמביא אדמו"ר הזקן בהתחלת ספר התניא את מאמר רבותינו ז"ל (סנהדרין צט, א) ש"כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק" עליו נאמר "כי דבר ה' בזה וגו'", וענשו חמור ביותר - היפך החיים (על-דרך העונש המובא בסיום מסכת תענית על העדר ההוספה בלימוד התורה), זאת אומרת, שחומר הענין דביטול תורה הוא עד כדי כך שגם כאשר לומד תורה במשך כל היום כולו, אלא שישנו חלק מסויים מהיום, חלק מסויים משעה ביום וכיוצא-בזה, שהיה יכול ללמוד ולא למד - ישנו בזה כל חומר הענין דביטול תורה (כמבואר ב'תורה-אור' (צח, ב ואילך)), והקב"ה אינו לוקח "שוחד" מלימודו בכל שאר היום כדי לוותר על ביטול תורה דרגע מסויים זה, כמו שכתוב בפרשתנו "ולא יקח שוחד";

ואם הוא פטור מלימוד התורה ברגע זה, מאחר שהוא עסוק בפרנסתו ופרנסת בני ביתו (על-פי שולחן-ערוך), בהיותו שייך לקו העבודה דשבט זבולון, שעיקר עבודתם היא בנתינת הצדקה - כיצד טובעים ממנו להוסיף בלימוד התורה באותו זמן שעל-פי 'שולחן-ערוך' פטור הוא מלימוד התורה, ועד כדי כך שאומרים "דלא מוסיף כו'", שמקבל עונש חמור על זה - הרי הנהגתו היא על-פי 'שולחן-ערוך'?

טו. והביאור בזה - על-פי דברי אדמו"ר הזקן בהלכות תלמוד תורה (פרק ג הלכה א ב'קונטרס אחרון' דיבור-המתחיל והשתא אתי שפיר) בפירוש מאמר רבותינו ז"ל (יומא לה, ב) "הלל מחייב את העניים, רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים":

לכאורה אינו מובן: מאחר ש"כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר כו'" (כפי שמביא אדמו"ר הזקן (בשולחן-ערוך אורח-חיים ריש סימן קנ"ה) את לשון הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה ה)) - אם-כן, כיצד אפשר לומר ש"הלל מחייב את העניים, רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים", הרי מעיקר הדין (גם לולי הנהגת הלל ורבי אלעזר בן חרסום) חייבים הם בלימוד התורה?!

והביאור בזה: על-פי 'שולחן-ערוך' אין חיוב שהנהגת האדם תהיה באופן ד"פת במלח תאכל . . . וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל" (אבות פרק ו משנה ד) - הנהגה זו היא רק מצד מדת חסידות, למי שרוצה להיות מוכתר בכתרה של תורה ("כך היא דרכה של תורה כו"), אבל על-פי 'שולחן-ערוך' (מעיקר הדין) מותר לו

לעסוק בפרנסתו כדי שלא יחיה חיי צער. וזהו הדיוק "הלל מחייב את העניים", היינו, "דהלל דוקא היה מחייב את העניים". על שלא נהגו במדת חסידות כמותו לסבול חיי צער כדי לזכות בכתר תורה.

ועל-דרך-זה בנוגע למה ש"רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים": על-פי "שולחן-ערוך" צריכה להיות הנהגתו באופן ד"משאו ומתנו באמונה", שאז ישנו זמן מסויים במשך היום שאינו יכול להתפנות ללימוד התורה. ולכן, הנהגתו של רבי אלעזר בן חרסום באופן של מדת חסידות, היינו, שלמרות גודל עשירותו מינה אנשים אחרים שיעסקו בנכסיו והוא עצמו היה "יושב ועוסק בתורה כל היום וכל הלילה" [ועל-דרך מאמר רבותינו ז"ל (ברכות לה, ב) "בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, מלאכתן נעשית על-ידי אחרים"], הרי הנהגה זו מחייבת את העשירים - על זה שהנהגתם אינה במדת חסידות כהנהגת רבי אלעזר בן חרסום.

ועל-דרך-זה מובן בנוגע לעניננו: גם כאשר יהודי מתנהג על-פי ה"שולחן-ערוך", וקובע עתים לתורה "כדת הניתנה לכל אחד ואחד בהלכות תלמוד תורה" (כלשון אדמו"ר הזקן בתניא (פרק ל"ד)) - עליו להשתדל להגיע למעמד ומצב ד"ירחיב ה' לו עוד אזי טהור ידיים יוסיף אומץ כו'" (כהמשך לשון אדמו"ר הזקן שם), היינו, שצריך להשתדל "לגזול" מהזמן שעוסק בעניני העולם (על-פי "שולחן-ערוך") כדי להוסיף בלימוד התורה.

וזהו הפירוש במאמר רבותינו ז"ל "מכאן ואילך דמוסיף יוסיף", "מחמשה עשר באב ואילך דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה, יוסיף חיים על חייו":
 כאשר יהודי רואה שהנהגת העולם מט"ו באב ואילך היא באופן שהלילות מתארכין והימים מתקצרים, הרי הוא יודע שזוהי הוראה מלמעלה שעליו להוסיף בלימוד התורה (שזהו עיקר ענינו של הלילה - "לא איברא ליליא אלא לגירסא") יותר מכפי החיוב שלו על-פי "שולחן-ערוך", היינו, "לגזול" מהזמן שעוסק בעניני עולם-הזה (על-פי "שולחן-ערוך") כדי להוסיף בלימוד התורה (בדוגמת ההוראה הנלמדת מאופן הנהגתם של הלל ורבי אלעזר בן חרסום).

זאת אומרת: לא זו בלבד שכאשר יש לו שעה פנויה הרי הוא מנצלה ללימוד התורה - דמאי קא-משמע-לן? !
 - אלא הוא "גזול" מהזמן שמותר לו על-פי "שולחן-ערוך" לעסוק בעניני העולם (לצורך פרנסתו וכיוצא-בזה) כדי להוסיף בלימוד התורה יותר מהשיעור שמחוייב על-פי הלכות תלמוד תורה. ועל-ידי-זה - "יוסיף חיים על חייו".

טז. ויהי-רצון שכל אחד ואחת מישראל יוסיף בלימוד התורה, ועל-ידי-זה "יוסיף חיים על חייו", היינו, שכל אחד ואחד מישראל תהיה אריכות ימים ושנים.
 וכידוע הדיוק בלשון "אריכות ימים ושנים" - דלכאורה אינו מובן: מאחר שיש לו אריכות שנים, הרי בדרך ממילא יש לו גם אריכות ימים, ואם-כן לשם מה מדגישים גם אריכות ימים, ונוסף לזה: מהו הלשון "אריכות ימים ושנים" - לכאורה, היה מתאים יותר הלשון "ריבוי ימים ושנים", על-דרך לשון הכתוב "למען ירבו ימיכם" ? !

והביאור בזה - על-דרך דברי אדמו"ר הזקן ב"תורה-אור" (יח, ד) בפירוש מאמר רבותינו ז"ל "יום שכולו ארוך", "שגם בתחלתו הוא ארוך", היינו, אף-על-פי ש"לכאורה אין לשון אריכות נופל רק בסיום וסוף ולא בתחלה (כי בתחלה עדיין אי-אפשר לדעת אם הדבר יהיה ארוך אם לאו), ואיך כולו ארוך גם בתחלתו" - אף-על-פי-כן, מצד ענין האריכות יתכן ש"גם בתחלתו הוא ארוך", מפני גודל העילוי שבאריכות הדבר.

ועל-דרך-זה בעניננו: כאשר יהודי מוסיף באריכות בלימוד התורה, הרי גם חצי השעה שעוסק בלימוד התורה היא חצי שעה ארוכה, כי הוא מספיק בה הרבה יותר (באריכות) ממה שהיה מספיק בחצי שעה של לימוד על-דרך הרגיל (ללא יגיעה מיוחדת).

וזהו הענין ד"אריכות ימים ושנים" ("יוסיף חיים על חייו" על-ידי ההוספה בלימוד התורה) - היינו, שכל יום ויום בפני-עצמו הוא ארוך, מפני גודל העילוי שבאריכות לימוד התורה דיום זה. ו"אריכות" זו היא הן בנוגע לענינים המשתנים מיום ליום (אריכות ימים), והן בנוגע לענינים המשתנים משנה לשנה (אריכות שנים).

ויהי-רצון שכל אחד ואחד יוסיף בלימוד התורה (בהתאם להוראה הנלמדת מזה שמט"ו באב ואילך הלילות מתארכין, ו"לא איברא ליליא אלא לגירסא"), וההוספה תהיה באופן של "אריכות", היינו, שתמורת זה שבלימוד על-דרך הרגיל הוא מספיק ללמוד כך וכך פסוקים ודפים כו', הנה על-ידי ההוספה בלימוד התורה מתוך יגיעה

1 עצומה, באופן ד"כל עצמותי תאמרנה", יתוסף אצלו בכמות הלימוד, ועוד והוא העיקר - הוספה באיכות הלימוד,
 2 ועד שכל רגע שלו יהיה רגע ארוך, וכן היום - "יום ארוך", ועל-אחת-כמה-וכמה שהשנה תהיה שנה ארוכה.
 3 וכל זה ימהר ויזרו את הענין ד"אחישה" ב"אחישה" גופא, היינו, שבקרוב ממש נזכה ל"יום שכולו ארוך".

* * *

4 יז. האמור לעיל שייך בחמשה עשר באב מידי שנה בשנה. ונוסף לזה - ישנה הוראה מיוחדת מפרשת השבוע
 5 שקורין בשבוע שבו חל חמשה עשר באב, כתורת אדמו"ר הזקן שצריכים "לחיות" עם פרשת השבוע, ובמיוחד
 6 - עם חלק הפרשה השייך ליום זה.
 7 ובקביעות שנה זו חל חמשה עשר באב ביום רביעי בשבוע שקורין פרשת עקב, ואם-כן, חלק הפרשה השייך
 8 ליום זה הוא - מרביעי עד חמישי בפרשת עקב.

9 והנה, לפעמים צריכים לחפש את השייכות (וההוראה) דיום זה לחלק הפרשה שלומדים ביום זה, אבל בנוגע
 10 לחלק הפרשה שלומדים בחמשה עשר באב בקביעות שנה זו - אין צורך לחפש את שייכות הדברים, מאחר
 11 שישנה שייכות גלויה הנראית תיכף ומיד אפילו בהשקפה ראשונה (ועל-אחת-כמה-וכמה לאחר ההתבוננות
 12 בדבר), כדלקמן.

13 יח. ענינו של חמשה עשר באב בנוגע למעשה בפועל (ש"המעשה הוא העיקר") הוא - ההוספה בלימוד
 14 התורה. וכמודגש בדברי הגמרא - שלאחרי ביאור הטעמים שבעבורם נקבע ט"ו באב ל"יום-טוב", מסיימת
 15 הגמרא בענין של מעשה בפועל: "מכאן ואילך דמוסיף יוסיף" - היינו, שצריכים להוסיף בלימוד התורה,
 16 ועל-ידי-זה "יוסיף חיים על חייו" - תוספת המשכה בברכותיו של הקב"ה, ומובן, שכתוצאה מזה הרי הוא
 17 מוסיף עוד יותר בלימוד התורה.

18 [ועל-פי-זה מובנת הדגשת הענין ד"יוסיף חיים על חייו" - דלכאורה: הרי לא מדובר כאן אודות ענין של
 19 שכר, ואם-כן, לשם מה דרושה ההדגשה ד"יוסיף חיים על חייו" (אלא אם נאמר בדוחק שענין זה מובא כדי
 20 להדגיש את העונש שבהפכו - "ודלא מוסיף כו'") - והביאור בזה: השכר ד"יוסיף חיים על חייו" (כתוצאה
 21 מההוספה בלימוד התורה) פועל אצלו שיוכל להוסיף בלימוד התורה עוד יותר.

22 ועל-דרך מה שכתב הרמב"ם (הלכות תשובה פרק ט הלכה ב. הלכות מלכים בסופן) "ומפני זה נתאו כל
 23 ישראל נביאיהם וחכמיהם לימות המשיח (לא כדי שישלטו על כל העולם וכו' אלא) כדי שינוחו ממלכות
 24 שאינן מניחות להן לעסוק בתורה ובמצוות כהוגן, וימצאו להן מרגוע וירבו בחכמה (כדי שיהיו פנויים בתורה
 25 וחכמתה). . שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה', ונאמר ולא ילמדו איש את אחיו גו'", זאת אומרת, שעל-ידי
 26 ענין השכר נפעל הוספה בכללות העבודה עצמה. ועל-דרך-זה בענינו - שעל-ידי השכר ד"יוסיף חיים על חייו",
 27 הרי ביכולתו להוסיף בלימוד התורה עוד יותר].

28 ולכאורה צריך להבין:

29 עיקר הענין דמתן תורה הוא בחג השבועות בחודש סיון - "זמן מתן תורתנו", היינו, שכללות הענין דלימוד
 30 התורה במשך כל השנה כולה, הרי זה בא כתוצאה מה'נתינת-כח' ד"זמן מתן תורתנו" בחג השבועות. ואם-כן,
 31 כיצד יתכן שבחמשה עשר באב, למעלה מחדשיים לאחר זמן מתן תורה, ישנו ציווי מיוחד אודות הוספה
 32 בלימוד התורה?!

33 והביאור בזה מתבטא בשם הכללי דפרשת השבוע - פרשת "עקב", ובמיוחד בחלק הסדרה השייך ליום זה
 34 (מרביעי עד חמישי), כדלקמן.

35 יט. בשם הסדרה "עקב" - ישנם ב' פירושים:

36 (א) "עקב" מלשון "בעבור" - כפשטות הכתובים, שמדובר כאן אודות ענין של שכר על קיום המצוות, היינו,
 37 שכאשר "תשמעו את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם", אזי בעבור זה ("עקב תשמעון גו'") יתן לכם
 38 הקב"ה שכר באופן ד"מדה כנגד מדה" - "ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד וגו'".

39 (ב) "עקב" מלשון "סוף", כמבואר בדרושי חסידות ('אור-התורה' ריש פרשתנו) ש"עקב" קאי על סוף זמן
 40 העבודה ד"היום לעשותם" (כמו שכתוב בסיום הפרשה הקודמת), היינו, "עקבות משיחא". וזהו "והיה עקב
 41 תשמעון", היינו, "בעקבות משיחא, סוף כל דרגין, תשמעון ודאי, כי אם לא עכשיו אימתי". וכפסק-דין הרמב"ם

1 (הלכות תשובה פרק ז הלכה ה) "הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן, ומיד הן נגאלין".
 2 וכמבואר ב'אור-התורה' (שם) ש"יש כאן ג' מדרגות מחשבה דיבור ומעשה, תשמעון הבנה, ושמרתם דיבור,
 3 ועשיתם מעשה", וכנגדם נמשך מלמעלה הענין ד'ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע", "את
 4 הברית היינו בחינת מעשה, ואת החסד הוא בחינת מחשבה. . אשר נשבע לאבותיך זהו בחינת דיבור כו".

5 וזוהי השייכות דחמשה עשר באב לכללות פרשת "עקב" - בהתאם לב' הפירושים בתיבת "עקב" האמורים
 6 לעיל ("עקב" מלשון "בעבור", באופן ד"מדה כנגד מדה", ו"עקב" מלשון "עקבות משיחא"):

7 גודל העילוי דחמשה עשר באב לגבי שאר ה'ימים-טובים', עד ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר
 8 באב" - הרי זה "עקב" גודל הירידה דתשעה באב (כפירוש הא' ש"עקב" הוא מלשון "בעבור", באופן ד"מדה
 9 כנגד מדה"), היינו, היות שהירידה דתשעה באב היא ירידה עמוקה ביותר, לכן, העליה שלאחריה היא בתכלית
 10 העילוי - למעלה מכל שאר ה'ימים-טובים'.

11 וזוהי גם השייכות דחמשה עשר באב לפירוש הב' דתיבת "עקב", "עקבות משיחא" - מאחר שהגילויים
 12 המאירים בחמשה עשר באב הם מעין הגילויים דלעתיד לבוא, "באחרית הימים", שאז יתגלה בחינת פנימיות
 13 עתיק (כנ"ל סעיף ה).

14 והנה, אף-על-פי שב' ענינים אלו (העילוי דחמשה עשר באב תמורת גודל הירידה דתשעה באב, והגילוי
 15 דפנימיות עתיק) ישנם בחמשה עשר באב מדי שנה בשנה - הרי זה מודגש ביתר שאת וביתר עוז בקביעות שנה
 16 זו, שבה חל חמשה עשר באב בשבוע שקורין בו פרשת "עקב", שבזה מרומזים ב' ענינים הנ"ל.

17 כ. נוסף על הקשר דחמשה עשר באב עם כללות פרשת "עקב", ישנו גם קשר מיוחד עם השיעור חומש
 18 היומי - מרביעי עד חמישי:

19 בהתחלת השיעור חומש היומי נאמר: "בעת ההיא אמר ה' אלי פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים גו'
 20 ועשית לך ארון עץ ואכתוב על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברת ושמרתם בארון"
 21 - נתינת לוחות אחרונות, לאחר שברית הלוחות הראשונות ב"ז בתמוז (שמאורע זה הוא אחד מחמשת
 22 המאורעות שאירעו ב"ז תמוז - התחלת הענין דתשעה באב).

23 וגם כאן מודגש הענין ד"עקב": היות שהירידה דשבירת לוחות ראשונות היא ירידה הכי עמוקה, לכן העליה
 24 הנפעלת על-ידי לוחות אחרונות היא בתכלית העילוי ("עקב", באופן ד"מדה כנגד מדה"), בדוגמת העילוי
 25 דחמשה עשר באב הבא אחרי גודל הירידה דתשעה באב, כמבואר במדרש (שמות-רבה ריש פרשה מ"ו)
 26 שמעלת לוחות אחרונות גדולה יותר ממעלת לוחות ראשונות, בהיותם "כפלים לתושיה", ולכן "אמר לו הקב"ה
 27 (למשה) אל תצטער בלוחות הראשונים שלא היו אלא עשרת הדברות לבד, ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא
 28 בהם הלכות מדרש ואגדות. . כפלים לתושיה".

29 [ועל-פי-זה מובן מה שהעילוי דלוחות שניות נאמר למשה רק לאחר ש"התחיל מצטער על שבירת הלוחות",
 30 דלכאורה: מאחר שהקב"ה יודע עתידות, וידע שמשה רבינו יצטער על שבירת הלוחות, אם-כן, למה המתין
 31 הקב"ה ולא גילה למשה את מעלתן של הלוחות השניות עד לאחר ש"התחיל מצטער"? ! - והביאור בזה: צער
 32 זה הוא חלק מהעבודה הפועלת את העילוי דלוחות השניות, היינו, שעל-ידי הירידה הקשורה עם גודל הצער,
 33 באים לתכלית העילוי דלוחות שניות. וכמו שתכלית העילוי דחמשה עשר באב בא לאחר גודל הירידה דתשעה
 34 באב.

35 וכפי שרואים במוחש שדווקא על-ידי-זה שיהודי מצטער על זה שאינו מבין ענין בתורה מפני ריבוי הקושיות
 36 באופן ד"מחשכים" - הרי הוא מצליח לברר את מסקנת הענין באופן דלאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא. ולכן
 37 הלכה כבבלי לגבי ירושלמי, כי דוקא הלימוד דתלמוד בבלי הוא באופן ד"במחשכים הושיבני", שעל-ידי-זה
 38 באים לביורר ההלכה לאמיתתה].

39 וזהו הקשר המיוחד דחמשה עשר באב עם השיעור חומש היומי: מחמשה עשר באב ואילך צריכים להוסיף
 40 בלימוד התורה - "דמוסיף יוסיף". וענין זה מודגש במיוחד בשיעור חומש היומי - כי לוחות אחרונות ענינם
 41 "כפלים לתושיה", היינו, הוספה בלימוד התורה, לא רק "עשרת הדברות לבד" (כלוחות ראשונות), אלא גם
 42 "הלכות מדרש ואגדות", הוספה בכמות התורה, ועל-אחת-כמה-הוספה באיכות התורה.

1 וזוהי ההוראה הנלמדת מהשיעור חומש היומי, שבו מסופר שהקב"ה נתן למשה רבינו לוחות אחרונות,
2 ומשה רבינו עשה ארון כדי לשים בו את הלוחות ("כלי" אל הלוחות) - היינו, שעל-ידי בחינת משה רבינו
3 שבכל אחד ואחד מישראל שומע הוא את ציווי הקב"ה אודות נתינת לוחות האחרונות, ובכח זה הרי הוא מוסיף
4 בלימוד התורה (בהתאם להוראה ד"מכאן ואילך דמוסיף יוסיף"), באופן ד"כפלים לתושיה".

5 וכאמור לעיל שההוספה בלימוד התורה היא באופן שכל רגע נעשה אצלו רגע ארוך, מפני גודל העילוי
6 שבאיכות לימוד התורה - באופן שבאין-ערוך לגמרי. וזהו גם הענין ד"כפלים לתושיה", שאין זה באופן דב'
7 פעמים ככה בלבד, אלא בדוגמת הענין ד"כפלים לתושיה" שבעבודת הבעל-תשובה, שזהו ענין שבאין-ערוך
8 לגמרי (ראה גם שיחת שבת פרשת דברים סעיף ג).

9 כא. והנה, ההוספה בלימוד התורה באופן ד"כפלים לתושיה" (שזהו ענין לוחות אחרונות) - מהווה הכנה
10 ללימוד תורתו של משיח צדקנו, "תורה חדשה מאתי תצא", שאז יהיה תכלית השלימות דלימוד התורה.
11 וזהו הקשר עם כללות פרשת "עקב" - כאמור לעיל ש"עקב" קאי על "עקבות משיחא", "אחרית הימים",
12 שאז "תשמעון ודאי", וכפסק-דין הרמב"ם "הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן" (באחרית
13 הימים), ועל-ידי-זה - "מיד הן נגאלין", וזוכים ללמוד תורתו של משיח.

14 וענין זה מרומז גם בהמשך שיעור חומש היומי - "בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי . . לעמוד לפני ה'
15 לשרתו.. ה' הוא נחלתו":

16 ידוע מה שכתב הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל [שהחייב דמצוות אלו מן התורה יהיה בביאת משיח
17 צדקנו, כאשר "כל יושבי" עליה, כמבואר בפוסקים] - "לא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש . . אשר נדבה
18 רוחו אותו . . לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו . . הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם",
19 היינו, שעבודתו היא באופן שאינו מתעסק בעניני העולם, אין לו חלק בארץ ובביזה, וכיוצא-בזה, וכל ענינו
20 הוא - לימוד התורה מתוך הרחבה, כמו לימוד התורה דלעתיד לבוא (כאשר ילמדו תורתו של משיח), שאז
21 יקיימים היעוד "ועמדו זרים ורעו צאנכם".

22 [ועל-דרך הסיפור המובא במדרשי רבותינו ז"ל (שמות-רבה פרשה נב, ב) אודות רבי שמעון-בר-יוחאי -
23 שכאשר רצה להראות לתלמידיו שיסנה אפשרות ללמוד תורה מתוך הרחבה, "הוציאן לבקעה אחת . . ואמר
24 בקעה בקעה מלאי דנרי זהב, התחילה מושכת דנרי זהב לפניהן".

25 והדיוק בזה ש"הוציאן לבקעה" דוקא, ולא הראה להם זאת באותו מקום שבו היו נמצאים, דלכאורה, למאי
26 נפקא-מינה אם נמצאים בבקעה או במישור וכיוצא-בזה - והביאור בזה: "בקעה" מורה על מצב של חלישות
27 בלימוד התורה וקיום המצוות, ועל-דרך הלשון שכאשר רב בא לבבל "בקעה מצא וגדר בה גדר", כי מאחר
28 שמדובר אודות מצב של "בקעה", דרושה הוספה ביתר שאת וביתר עוז, באופן ד"כפלים לתושיה". ולכן
29 "הוציאן לבקעה" דוקא - כי אם היה מראה להם שביט-הכנסת (וכיוצא-בזה) מתמלא בדנרי זהב, אין כל חידוש
30 בדבר, מאי קמשמע-לן; אלא החידוש הוא שגם כאשר מדובר אודות "בקעה" הנמצאת ב"בבל" ("במחשכים
31 הושיבני"), שזהו למטה מ"ארץ" שרצתה לעשות רצון קונה - גם שם פועל רבי-שמעון-בר-יוחאי שלימוד התורה
32 יהיה באופן של הרחבה ("בקעה בקעה מלאי דנרי זהב"), בבני חיי ומזוני רויחין].

33 כב. ויהי-רצון שבקרוב ממש נזכה שכל אחד ואחד מישראל יראה בעיני בשר ש"ה' הוא נחלתו" - בגאולה
34 האמיתית והשלימה ע"ל-ידי משיח צדקנו, שאז יהיה הדבר בגלוי אפילו לעיני אומות העולם.
35 ומאחר ש"מזליהו חזו" ש"הנה זה בא" - הרי זה פועל עליהם לסייע לבני ישראל גם בימי הגלות האחרונים,
36 מעין היעוד דלעתיד לבוא - "והיו מלכים אומנין ושרותיהם מניקותין", ובפרט כאשר מדובר אודות הסיוע
37 בנוגע לבטחון ושמירה על שלימות ארץ הקודש, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד
38 אחרית שנה".

39 ובקרוב ממש זוכים בני ישראל לקבל את כל ארץ ישראל לגבולותיה - היינו, נוסף על שלימות הארץ בנוגע
40 לשטחים שהקב"ה נתנם כבר לבני ישראל, הנה בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש יהיה שלימות הכיבוש דארץ
41 שבעה אומות, ותיכף ומיד "כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך" - גם ארץ קיני קניזי וקדמוני, כפי שהובטח לאברהם
42 אבינו בברית בין הבתרים, וכמו שכתוב בסיום השיעור חומש היומי - "ויבואו וירשו את הארץ אשר נשבעתי
43 לאבותם לתת להם", ומרומז גם בהתחלת הסדרה - "ושמר ה' אלקיך לך את הברית . . אשר נשבע לאבותיך".

1 ו"טועמיה חיים זכו" - בימים אלו ממש, כאשר נמצאים בסוף זמן הגלות, "ערב" הגאולה העתידה, בדוגמת
 2 טעימת מאכלי שבת בערב שבת,
 3 וולהעיר - ש"ערב שבת" מתחיל כבר ביום הרביעי (שבו חל ט"ו באב בשנה זו), כדאיתא בגמרא (פסחים
 4 קו, א) "ארבע וחמשה ומעלי יומא קמי שבתא", היינו, שיום רביעי שייך כבר לשבת הבאה, ובלשון כ"ק
 5 מורי-וחמי אדמו"ר נשיא דורנו - שביום רביעי מתחילים לומר את ה"לכו נרננה הקטן"]
 6 וכל זה נפעל על-ידי-זה שבני ישראל מוסיפים בלימוד התורה וקיום מצוותיה - שבזה ממהרים ומזרזים את
 7 קיום היעוד "כי כולם ידעו אותי", באופן ד"מיד הן נגאלין", ומתוך שמחה וטוב לבב.

8 * * *

9 כג. אחד הטעמים ל"יום-טוב" דחמשה עשר באב הוא - מפני היותו "יום שפסקו מלכרות עצים למערכה", כי
 10 "מחמשה עשר באב ואילך תשש כחה של חמה, ולא היו כורתין עצים למערכה לפי שאינן יבשין", וכפי שמסיים
 11 בגמרא ש"קרו ליה יום תבר מגל", היינו, "שבירת הגרזן, שפסק החוטב מלחטוב עצים" (פירוש רש"י שם).
 12 והנה, ידועה השאלה האם בחמשה עשר באב עצמו עדיין כרתו עצים למערכה, אלא שביום זה סיימו את
 13 כריתת העצים, ולמחרת לא כרתו עוד עצים, או שבחמשה עשר באב עצמו כבר לא כרתו עצים למערכה, היינו,
 14 סיום כריתת העצים היה ביום שלפניו.

15 ובפשטות, מסתבר לומר שבחמשה עשר באב עצמו עדיין היו כורתין עצים למערכה, וביום זה סיימו את
 16 כריתת העצים. דהנה, הובא לעיל (סעיף ט) דברי ה'תוספות-יום-טוב' ש"כיון שנגמרה מלאכת ה' עשאוהו
 17 'יום-טוב', כדרך שעושין סעודה לגמרה של תורה", ואם-כן, מאחר שמשווים זאת ל"גמרה של תורה", הנה
 18 כשם שהשמחה ד"שמחת תורה" היא באותו יום שבו מסיימים את קריאת התורה - פרשת ברכה (ולא באופן
 19 שמסיימים את התורה ביום שלפני-זה, ולמחרת עושין שמחה), כמו כן מובן בנוגע לשמחה הקשורה עם גמר
 20 המצוה דכריתת עצים למערכה, ששמחה זו נערכה באותו יום שבו סיימו את המצוה, ובלשון הרשב"ם (דלעיל)
 21 "היו שמחים לפי שבאותו יום היו משלימים מצוה גדולה כזאת".

22 ועל-פני-זה נמצא שבחמשה עשר באב עצמו היו עדיין כורתים עצים למערכה, וביום זה סיימו ופסקו לכרות
 23 עצים, ולכן "קרו ליה יום תבר מגל", כי ביום זה "נשתברו הקרדומות".

24 וטעם הדבר: מה שהפסיקו לכרות עצים הרי זה לפי ש"מחמשה עשר באב ואילך תשש כחה של חמה", זאת
 25 אומרת: בחמשה עשר באב עצמו עדיין כחה של חמה הוא בתקפו, ומחמשה עשר באב ואילך (לאחרי חמשה
 26 עשר באב) מתחיל הענין ד"תשש כחה של חמה", ולכן, בחמשה עשר באב עצמו עדיין כרתו עצים למערכה.

27 ובדוגמת הלבנה, שבט"ו בחודש "קיימא סיהרא באשלמותא", ורק לאחר-יזה הרי היא פוחתת והולכת -
 28 כמו כן גם בנוגע לענינו [למרות שמדובר אודות ה"חמה" (ולא אודות הלבנה), וכידוע קושיית רבותינו נשיאינו
 29 (ראה 'דיבור-המתחיל' נחמו עת"ר בתחלתו) כיצד אפשר לומר שמט"ו באב ואילך תשש כחה של חמה, הרי
 30 ט"ו באב קשור עם חדשי הלבנה (שישראל מונין ללבנה), ולא עם חדשי החמה] - שבט"ו באב עצמו עדיין
 31 כחה של חמה בתקפו, ולאחרי ט"ו באב אזי תשש כחה של חמה.

32 כד. כאן המקום לבאר ענין מסויים הקשור עם השיעור חומש דמחרת ט"ו באב, יום חמישי דפרשת עקב,
 33 בנוגע לפסוק "כי ה' אלקיכם גו' לא ישא פנים ולא יקח שוחד", ופירש רש"י: "לא ישא פנים, אם תפרקו עולו,
 34 ולא יקח שוחד, לפייסו בממון" - שכבר דובר פעם בארוכה אודות ענין זה, ומדפיסים זאת עתה לקראת שבת
 35 (ב'לקוטי-שיחות' השבועי), אלא שיש בזה ענין מסויים שעדיין לא נתבאר די צרכו, כדלקמן.
 36 בפרשתנו נאמר שהקב"ה "לא ישא פנים ולא יקח שוחד". ולכאורה, הרי ישנו פסוק מפורש במשלי (יז, כג)
 37 שהקב"ה לוקח שוחד: "שוחד מחיק רשע יקח" !?

38 וענין זה מפורש בארוכה במדרש תהלים מזמור י"ז (בגימטריא "טוב"), וכן בילקוט שמעוני (תהלים רמז
 39 עתר) על הפסוק "מלפניך משפטי יצא": "אמר הקב"ה לדוד על חנם עשיתי סנהדרין, לך ודון לפניכם, אמר
 40 לו דוד, רבונו-של-עולם, כתבת בתורה ושוחד לא תקח, והן מתיראים ליקח שוחד ולדון אותי, אבל אתה שאתה
 41 נוטל שוחד, שנאמר שוחד מחיק רשע יקח, ומהו השוחד שהקב"ה נוטל מן הרשעים בעולם-הזה תשובה
 42 ומעשים טובים ותפילה, מלפניך משפטי יצא". ואם-כן, מפורש כאן שהקב"ה נוטל שוחד? !

והביאור בזה:

מה שכתוב בפרשתנו שהקב"ה "לא יקח שוחד", ועל-דרך-זה מה שכתוב בפרק רביעי דפרקי אבות (שלומדים בשבת זו) "שאינן לפנינו כו' ולא מקח שוחד" [כידוע הביאור מה מוסיפה המשנה ב"מילי דחסידותא" על פסוק מפרש בתורה (ראה 'לקוטי-שיחות' שם סעיף ו)] - הרי הכוונה בזה ל"שוחד" הקשור עם תורה ומצוות, או נתינת ממון ("לפייסו בממון") לצורך עניני תורה ומצוות, ועל-זה נאמר "לא יקח שוחד".

וכמבואר בפירוש המשניות להרמב"ם: "לא יקח שוחד - הטובות, כמו שיעשה אדם אלף טובות ורעה אחת, שלא ימחול השם-יתברך מעבירה ההיא לרוב טובותיו, ויחסר לו מאלף טובותיו טובה אחת או יותר, אבל יענש על זאת הרעה האחת, ויגמלוהו על הטובות ההם כולם", זאת אומרת, שהקב"ה אינו לוקח "שוחד" דקיום מצוה תמורת עבירה.

אבל מה שמבואר במדרש תהלים (ובילקוט שמעוני) שהקב"ה נוטל שוחד, שנאמר "שוחד מחיק רשע יקח" - אין הכוונה ל"שוחד" דקיום מצוה (או נתינת ממון), אלא כמפורש שם "ומהו השוחד שהקב"ה נוטל מן הרשעים בעולם-הזה - תשובה", וכפי שמסיים שם "אמר הקב"ה לישראל, בני, עד ששערי תשובה פתוחים עשו תפילה ותשובה, שאני נוטל שוחד בעולם-הזה", כדלקמן.

כה. הביאור בחילוק שבין השוחד דקיום מצוה (שעל-זה נאמר "לא יקח שוחד") לשוחד דעבודת התשובה (שזהו השוחד שנוטל הקב"ה):

כאשר עבודת התשובה היא כדבעי, תשובה שלימה - נעשה האדם מציאות חדשה לגמרי, היינו, שאין זה אותו האדם שחטא, אלא אדם אחר, וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות תשובה פרק ב הלכה ד) שעבודת התשובה צריכה להיות באופן כזה ש"אני אחר, ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים כו'".

ועל-פי-זה מובן שאף-על-פי שאין הקב"ה לוקח "שוחד" דקיום מצוה תמורת עבירה, הרי הוא לוקח שוחד דעבודת התשובה - כי מה שאין הקב"ה מעניש את החוטא לאחר ששב בתשובה, אין זה גדר של "שוחד" כלל (למרות שכלפי חוץ נראה הדבר כ"שוחד"), כי אין הפירוש שהאדם אינו מקבל את העונש המגיע לו בגלל שנתן "שוחד", אלא הפירוש בזה הוא - שעל-ידי התשובה מתבטלת מציאותו של החוטא, כי הוא נעשה מציאות חדשה לגמרי, ושוב אין כבר את מי להעניש.

זאת אומרת: ישנם כמה דרגות בעבודת התשובה - ישנה דרגא בתשובה הפועלת שיקבלו את קרבנו, היינו, שקרבנו לא יהיה בבחינת "זבח רשעים תועבה" חס-ושלום, שלזה מספיק דרגת התשובה דשב מדעתו בלבד; אבל כאשר מדובר אודות ענין ה"שוחד" שבתשובה ("אתה נוטל שוחד מן הרשעים בעולם-הזה - תשובה"), הרי זה שייך רק כאשר התשובה היא בתכלית השלימות, "תשובה שלימה", היינו, לא זו בלבד שמתקן את מעשה החטא, אלא כללות מציאותו נעשית מציאות חדשה לגמרי.

ובדוגמת המדובר כמה פעמים שישנם ג' אופנים בענין השליחות: (א) מעשה השליח נחשב למעשה המשלח, כאילו שהדבר נעשה על-ידי המשלח, למרות שזהו המעשה של השליח, (ב) המעשה עצמו מתייחס למשלח, כי ידו וכח העשיה של השליח נעשים ידו וכח העשיה של המשלח, (ג) מציאותו של השליח מתבטלת לגמרי, וכל מציאותו היא - מציאותו של המשלח, שזוהי תכלית השלימות בענין השליחות (וכמו העבד שאינו מציאות לעצמו, כי כל מציאותו היא - מציאות האדון, כידוע הנפקא-מינה' בזה בנוגע להלכה בפועל).

ועל-דרך-זה מובן בנוגע לעניננו: ישנה דרגא בתשובה שהאדם שב מדעתו, ומתקן את המעשה בפועל בלבד, ואילו הדרגא הכי נעלית שבתשובה היא - שלא זו בלבד שמתקן את המעשה בפועל, אלא כל מציאותו נעשית מציאות חדשה לגמרי, וכמו גר שנתגייר כקטן שנולד דמי. ועל-דרך החילוק בין שליח שהוא מציאות לעצמו אלא שהמעשה שלו מתייחס למשלח, לשליח שאינו מציאות לעצמו כלל וכל מציאותו היא - מציאות המשלח.

ועל-פי-זה מובן מדוע עבודת התשובה אינה בגדר של "שוחד" כלל - כי המדובר אודות "תשובה שלימה", היינו, לא זו בלבד שמתקן את המעשה, ולא זו בלבד שמתקן את כח המעשה (כמו דרגות א' וב' שבענין השליחות), אלא כל מציאותו נעשית מציאות חדשה לגמרי (כמו הדרגא הכי נעלית שבענין השליחות).

כו. אבל עדיין צריך להבין:

במדרש תהלים (וכן בילקוט שמעוני) נאמר שהקב"ה "נוטל שוחד מן הרשעים בעולם-הזה, תשובה ומעשים טובים ותפילה". ולכאורה, על-פי המבואר לעיל אודות גודל העילוי דעבודת התשובה - לשם מה צריכים גם

את הענין ד"מעשים טובים ותפילה", ואדרבה: "שוחד" ד"מעשים טובים" (מצוות) לא לוקח הקב"ה, מלבד
ענין התשובה, ואם-כן, מדוע מודגש במדרש שמלבד תשובה צריך להיות גם "מעשים טובים ותפילה",
ועל-דרך-זה בסיום דברי המדרש: "עשו תפילה ותשובה"?!

[בילקוט שמעוני ובמדרש-ההלים הוצאת "באבער" - ליתא תיבת "תפילה" בסיום הענין, אלא "עשו תשובה"
בלבד ("עד ששערי תשובה" או "שערי תפילה" - כגירסת המדרש-ההלים) פתוחים, עשו תשובה"]. אבל: נוסף
על זה שבהתחלת דברי המדרש נאמר שהקב"ה נוטל מן הרשעים שוחד בעולם-הזה "תשובה ומעשים טובים
ותפילה" - הרי צריכים לתרץ זאת גם על-פי הגירסא שבמדרש-ההלים סתם, שגם בסיום הענין נאמר "עשו
תפילה ותשובה". ובפרט שה'כתב-יד' דמדרש-ההלים ("ד"באבער") התגלה בזמן מאוחר יותר, ועד אז למדו הכל
כגירסא "עשו תפילה ותשובה".]

וקושיא זו אינה בנוגע לדברי המדרש בלבד, אלא גם בנוגע לנוסח התפילה שמתפלל כל אחד ואחת מישראל
בימים נוראים (ראש-השנה ויום הכיפורים) - "ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין כו'". דלכאורה: מאחר שישנו
העילוי דעבודת התשובה, ובפרט כאשר מדובר אודות עבודת התשובה דיום הכיפורים, כמו שכתב הרמב"ם
(הלכות תשובה פרק ב הלכה ז) ש"יום הכיפורים הוא זמן תשובה לכל . . . והוא קץ מחילה וסליחה לישראל"
- לשם מה צריכים גם את הענין ד"תפילה וצדקה"?!

כז. והביאור בזה:

ידוע המבואר בכתבי האריז"ל אודות רבי אלעזר בן דורדיא שעליו אמר רבי "יש קונה עולמו בשעה אחת"
- שאף-על-פי שבעבודת התשובה דרבי אלעזר בן דורדיא היתה בתכלית השלימות, אף-על-פי-כן, צריך להיות
גם ענין ה"כלים", שעל-ידי-זה נעשה המציאות ד"עולמו", ועל-זה מבואר שרבי אלעזר בן דורדיא קיבל את
עולמו של יוחנן כהן גדול ששימש שמונים שנה בכהונה גדולה ולבסוף כו', שהרי מובן שעל-ידי עבודת יוחנן
כהן גדול במשך שמונים שנה, נפעל "עולם" גדול ונעלה ביותר - הנה "עולם" זה קיבל רבי אלעזר בן דורדיא
(לאחרי עבודת התשובה).

זאת אומרת: למרות גודל העילוי שבעבודת התשובה, עד שהאדם נעשה למציאות חדשה לגמרי - אינו יכול
להסתפק בעבודת התשובה בלבד, אלא הוא זקוק גם לענין של "כלים" כדי לבנות את "עולמו", שזה נעשה
על-ידי כללות הענין דקיום המצוות.

וענין זה אינו שייך לכתבי האריז"ל בלבד, אלא זהו דין מפורש גם בנגלה דתורה:

כאשר מדובר אודות חטא דגזל וכיוצא-בזה, הרי לא מספיק ענין התשובה בלבד, אלא צריך להיות "והשיב
את הגזילה אשר גזל", ולולי זאת אין התשובה בשלימותה. ויתירה מזו: "המקדש את האשה על מנת שאני
צדיק גמור (כגירסת האור זרוע), אפילו רשע גמור מקודשת, שמא הרהר תשובה בדעתו", היינו, למרות שעדיין
לא הספיק להשיב את הגזילה (תיכף ומיד כאשר הרהר תשובה בדעתו), הרי הוא נקרא כבר "צדיק גמור",
והאשה מקודשת, אבל ביחד עם זה חלה עליו החובה להשיב את הגזילה, ולולי זאת - חסר בענין התשובה.

ועל-פי-זה מובן שלמרות גודל העילוי שבעבודת התשובה, עד שהאדם נעשה למציאות חדשה לגמרי - עליו
לתקן את מה שנפעל על-ידו בעולם, כי בנוגע למציאות העולם לא משנה מה שהוא נעשה למציאות חדשה, כי
מציאות העולם "צועקת" שצריך להיות "והשיב את הגזילה" [ועל-דרך המבואר במדרש (תהלים עג) ש"לעתיד
לבוא אם אדם הולך ללקוט תאנה בשבת, היא צווחת ואומרת שבת היום", וזהו שכתוב "אבן מקיר תזעק"].

ועל-דרך-זה מובן גם בנוגע לעניננו: למרות גודל העילוי הנפעל על-ידי עבודת התשובה, שהאדם נעשה
למציאות חדשה לגמרי, עד שלא שייך כללות הגדר ד"שוחד", מאחר שאין זה אותו האדם שחטא, ולכן אין
את מי להעניש - בהכרח שיהיה גם הענין ד"מעשים טובים ותפילה", או "תפילה וצדקה" (בנוסח התפלה
ד"ימים נוראים"), כדי לתקן ולהשלים מה שנחסר בנוגע למציאות העולם, כאמור לעיל שנוסף על ענין התשובה
צריך להיות גם בנין עולמו על-ידי ה"כלים" דמעשה המצוות.

וזהו כללות הענין ד"מעשים טובים ותפילה", או "תפילה וצדקה": "מעשים טובים" קאי על כללות מעשה
המצוות, וזהו גם ענין הצדקה שהיא כללות כל המצוות. וכדי להעלותם ולחברם למקום הראוי - צריך להיות
גם ענין התפלה.

ועל-פי-זה מובנת גם הגירסא במדרש-ההלים שבסיום הענין נאמר רק "עשו תשובה" - כי "תשובה"

1 בכללותה כוללת את כל פרטי הענינים הקשורים עם עבודת התשובה, "והשיב את הגזילה אשר גזל",
 2 וכיוצא-בזה, ולכן, ב"תשובה" נכלל כבר הענין ד"מעשים טובים ותפלה". ובגירסא הב' - "עשו תפילה
 3 ותשובה", מפורט ענין זה בפרטיות יותר, ולכן נאמר ענין ה"תפילה" בפני-עצמו.

4 וזהו הקשר דכל האמור לעיל אודות ענין התשובה (השייך לשיעור חומש דמחרת חמשה עשר באב, ששם
 5 מדובר אודות ענין ה"שוחד") לכללות הענין דחמשה עשר באב ויום הכיפורים (שאודותם מדובר בסיום מסכת
 6 תענית) - כי חמשה עשר באב קשור עם ענין התשובה ולוחות אחרונות (הבאים לאחר שבירת לוחות ראשונות
 7 ב"ז בתמוז), וגם יום הכיפורים הוא ענין התשובה, כפי שאומרים בתפילת יום הכיפורים "סלחתי כדברך",
 8 והוא יום שבו ניתנו לוחות אחרונות, כנ"ל מסיום מסכת תענית.

9 כח. בהמשך להמדובר לעיל אודות "תורה" - הנה נוסף על ההוספה בכללות ענין ה"מבצעים", צריכה להיות
 10 הוספה מיוחדת במבצע הקשור עם כתיבת ספרי תורה כלליים, להשתדל שכל יהודי ירכוש אות אחת בספר
 11 תורה, שעל-ידי-זה נפעל הענין ד"יעמוד מיכאל השר הגדול העומד על בני עמך", שהוא מלמד זכות ומגין
 12 ופועל ש"מלט עמך כל הנמצא כתוב בספר".

13 וכמדובר כמה פעמים שההשתדלות שלפלוני יהיה אות בספר תורה נוגעת גם אליו - כי גם לו יש אות בספר
 14 תורה זה, וכדי שהאות שלו בספר תורה תהיה בשלימותה, צריכים כל האותיות שבספר תורה להיות בשלימותם,
 15 ולכן נוגע לו שגם האות של יהודי פלוני תהיה בשלימותה.

16 וענין זה אמור לא רק בנוגע לספר תורה אחד (שיש בה מספר אותיות מסויים), אלא גם בנוגע לכל ספרי
 17 התורה - כי כל ספרי התורה מתאחדים ונעשים למציאות אחת עם ספר התורה המיוחד (מכל י"ג ספרי התורה)
 18 שכתב משה רבינו עבור כלל ישראל, כאשר נאמר הציווי ד"ועתה כתבו לכם את השירה גו'", ולכן, שלימות
 19 האות שלו בתורה קשורה עם שלימותם של כל האותיות שבכל ספרי התורה, ומזה מובן שבהכרח להשתדל
 20 שלא ישאר אפילו יהודי אחד בלבד שלא תהיה לו אות באחד מספרי התורה, כי שלימות האות שלו נוגעת
 21 לשלימות כל האותיות שבכל ספרי התורה.

22 ועל-דרך המדובר כמה פעמים שגאולת כל אחד ואחת מישראל באופן פרטי נוגעת וקשורה לגאולה דכללות
 23 בני ישראל, כי הגאולה העתידה תהיה באופן שאפילו יהודי אחד לא ישאר בגלות.

24 ויהי-רצון שיעסקו בפועל ממש (כי "המעשה הוא העיקר") בכל הענינים האמורים באופן של הוספה,
 25 "דמוסיף יוסיף", ולכל לראש - בנוגע למבצע הקשור עם כתיבת ספרי תורה כלליים, להוסיף עוד יהודי ועוד
 26 יהודי, עד שהספר תורה יהיה בשלימותו - שלימות התורה ביחד עם שלימות העם.

27 וכאשר משלימים את צחצוח הכפתורים (כלשון הידוע דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו) - אזי קא אתי מר
 28 דא מלכא משיחא, ו"יבנה בית המקדש במהרה בימינו אמן".

29 כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו", אחר-כך אמר: היות שמסיימים
 30 מחר את כתיבת ספר תורה השלישי ומתחילים בכתיבת ספר תורה הרביעי (על-ידי ישיבת תומכי תמימים
 31 המרכזית) - אתן דבר גשמי מהתועדות זו, בתור השתתפות בזה. ונתן בקבוק משקה להרש"ג שי' ולסופר הרב
 32 צבי זאב שי' צירקינד.

33 אחר-כך קרא להרב מנחם מענדל שי' הלוי וואלפא (בקראו לו "מיינער א שוועסטער-קינד"), ונתן לו בקבוק
 34 משקה עבור אלו הנוסעים ללבנון (נוסף על זה שיארגן התועדות בכפר חב"ד בפני-עצמה). והוסיף, שימסרו
 35 להם שכשם ששלחו לכאן כמה ספרי תניא שהודפסו בלבנון (בהראותו על ספרי התניא שהיו מונחים על
 36 השולחן), כמו כן ישלחו לכאן את שאר ספרי התניא שמדפיסים בשאר המקומות שם.

37 אחר-כך קרא לחתן הת' משה שיחי' תמרי (חתנו של ר' ראובן שי' הילמן), ונתן לו בקבוק משקה עבור כל
 38 ה"בתי-חב"ד" שבארץ ישראל, עבור הישיבה בכפר חב"ד, ועבור החתונה.

39 כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן ניגון "הקפות" לאביו ר' לוי יצחק ז"ל. אחר-כך צוה להכריז אודות סיום
 40 כתיבת 'ספר תורה'.

41 צוה לנגן "לכתחילה אריבער", ואחר-כך התחיל לנגן "ניעט ניעט ניקאווא".

42 הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה.

43 טרם צאתו התחיל לנגן "כי בשמחה תצאו".

לקוטי שיחות פרקי אבות פרק חמישי, כרך יז

מתורגם ללשון הקודש

(שימצא הכל מוכן) שיכנס לסעודה מיד". ולפי האמור, 25
שהצבת הראשונה נבראה רק לאחר בריאת האדם, בערב 26
שבת בין השמשות, יוצא, שלא היה "הכל מוכן", כי 27
ה"צבת" לא היתה "מוכנה". 28

על שאר "עשרה דברים..." אין מתעורר קושי זה, כי 29
הם נועדו לדורות מאוחרים יותר, ולא לאדם הראשון⁸, אבל 30
ה"צבת" איננה יוצאת מן הכלל של "הכל מוכן", לכאורה? 31

ב.

שאלות נוספות על "צבת בצבת עשויה"

(א) מדוע מתבטאת המשנה בלשון "ואף צבת בצבת 32
עשויה", שאינה מביעה את בריאת הצבת¹⁰, כפי שאכן 33
כתוב במסכת פסחים¹¹: רבי יהודה אומר: אף הצבת? 34
ואדרבה, בפשטות כוונת ביטוי זה הוא לצבת 35
המאוחרת, שהיא "עשויה" באמצעות צבת. אלא, שמכך 36
מסיקים שהצבת הראשונה מוכרחה להיכרא בידי שמים, 37
ומבינים, שכוונת המשנה לומר, שהצבת הראשונה נבראה 38
בערב שבת בין השמשות. 39

(ב) מכך שאחרי אותה הקדמה של "יש אומרים" 40
נוספים שני הדברים האלה מזיקין וצבת – מוכן, שיש 41
ביניהם נקודה משותפת, שבגללה הם נבראו בערב שבת 42
בין השמשות. ויש להבין מהי נקודת השוואה זו¹²? 43
(אמנם, מהביטוי "ואף צבת..." ולא "וצבת..." – כפי 44
שנאמר לאחר "יש אומרים" שלפני כן: "אף קברו..." 45
ואילו..." – מוכן, שהמזיקין והצבת הם שני דברים שונים. 46
אך בכל זאת הכרחי לומר, שיש ביניהם נקודה משותפת 47
שבגללה יש להוסיפם, לפי דעה זו, על שאר הדברים). 48

א.

השאלות על זמן בריאת ה"צבת"

1 בפרק ה¹ מונה התנא עשרה דברים ש"נבראו בערב
2 שבת בין השמשות". לאחר מכן מובאת דעה נוספת, ש"אף
3 קברו של משה רבנו ואילו של אברהם אבינו", ובסוף "ויש
4 אומרים: אף המזיקין, ואף צבת בצבת עשויה"².
5 ההסבר ל"צבת בצבת עשויה", כדברי הגמרא במסכת
6 פסחים³, הוא: צבת יכולה להעשות רק באמצעות צבת
7 אחרת. ומתעוררת השאלה: מי יצר את הצבת הראשונה?
8 על כך אומרים, שהצבת הראשונה נבראה בידי שמים⁴,
9 וצבת זו נבראה בערב שבת בין השמשות.
10 יש להבין: מהו הקשר בין בריאת הצבת לבין ערב
11 שבת בין השמשות?
12 לגבי שאר הדברים המנויים במשנה, מסבירים
13 המפרשים⁵ את הסיבה לבריאתם בערב שבת בין
14 השמשות: אלה הם דברים שאינם במסגרת הטבעית של
15 הנבראים בששת ימי בראשית, אלא הם דברים נסיים, ולכן
16 נבראו בסמוך לשבת, שהיא זמן של מנוחה ושבייתה מן
17 הטבע.
18 אך החידוש שב"צבת בצבת עשויה" הוא טבעי, וקיים
19 אצל כל בעלי החיים והצמחים: מציאותו של בעל-חי או
20 צומח באה ממציאות כזו קודמת, שנבראה בידי שמים.
21 ומדוע אפוא, נבראה הצבת דוקא בערב שבת בין
22 השמשות⁶?
23 ואף יותר מכך תמוה: נאמר בגמרא, במסכת סנהדרין⁷,
24 שהסיבה לבריאת אדם הראשון ביום השישי היא "כדי

בידי שמים (שמצד תוכן זה נבראה בערב שבת ביה"ש), כדלקמן בפנים סעיף ז.

(7) לח, א וברש"י.

(8) אבל ראה לקמן בפנים סעיף ג.

(9) כמו שהקשה בפרקי משה כאן.

(10) ודוחק לומר שזהו מפני שרצה לבאר הטעם שהוצרך הקב"ה לברוא הצבת (בידי שמים) – כי: (א) בלאה"כ אין זה טעם לבריאתה בערב שבת ביה"ש (כנ"ל ס"א), שזהו העיקר כאן. (ב) לא הו"ל להשמיט העיקר (ע"ד צבת הא' שנבראה בידי שמים) ולהזכיר רק הצבת הנשוי' בצבת. (ג) אם בברייתא דפסחים במשנה שהיא "דבר קצר" (רמב"ם בהקדמתו לפיה"מ).
(11) שם.

(12) כמו שהקשה בדרך חיים כאן (ולכן גרס "ו"א אף צבת כו"). וראה מד"ש כאן (בסופו).

(1) משנה ו.

(2) כן הוא גירסת אדה"ז בסידורו. ובמשניות לפנינו "מזיקין" נמנה בדברי הי"א שלפנ"ז. וראה כמה גירסאות במפרשי המשנה, ברייתות דפסחים (נד, א) ועוד. ואכ"מ.

(3) שם. וראה גם רש"י, רע"ב (ועוד) למשנה כאן.

(4) בפסחים שם נדחה זה כי "אפשר יעשה ברפוס ויקבענה.. ברי' בידי אדם". וראה לקמן הערה 6.

(5) דרך חיים (למהר"ל). וראה רמב"ם: המובא במדרש שמואל ועוד כאן.

(6) כמו שהקשה בפרקי משה (להר"מ אלמושנינו) כאן.
ויש להוסיף בהקשר, ע"פ מסקנת הגמ' (פסחים שם) ד"אפשר יעשנה ברפוס כו" – שהרי דוחק לומר שפליגי במציאות, ובפרט שמעשים בכ"י שעושים כלים ברפוס כו' – ועכצ"ל, דזה שסתם במשנה כאן (ועד"ז בתוספתא וירושלמי סוף עירובין. תוספתא חגיגה ספ"א) "צבת בצבת עשויה", הוא (לא מפני שמוכרח להיות כן, כ"א) מפני שיש כוונה בזה שצבת הא' היא בריאה

1 (ג) מהי ההוראה הנלמדת מ"ואף צבת בצבת עשויה"
2 לגבי עבודת ה' בכלל, ובמיוחד ב"מילי דחסידותא", שזהו
3 תוכנם של פרקי אבות¹³?

4 לשאר ה"דברים" המנויים יש, לפחות, קשר מיוחד
5 לישראל, כפי שמסבירים מפרשי המשנה¹⁴, שהם
6 "לתועלתם של ישראל". אבל לצבת אין קשר מיוחד דוקא
7 לישראל, ובודאי לא לעבודתם של ישראל.

ג.

8 **הנבראים בששת ימי בראשית - לצורך עבודת העם**
9 כדי להבין זאת, יש להסביר תחילה את המשמעות
10 הפנימית של מאמר חז"ל שהובא לעיל, שאדם הראשון
11 נברא ביום שישי "כדי שיכנס לסעודה מיד", שכוונתו היא,
12 שהכל יהיה "מוכן" לפניו כדי שיוכל להתחיל מיד
13 בעבודה.

14 שהרי ישנו הכלל¹⁵, ש"כל מה שנברא בששת ימי
15 בראשית צריכין עשייה (תיקון)" – "אשר ברא אלקים
16 לעשות¹⁶ – לתקן", והתיקון נעשה על ידי האדם. וזהו
17 הכוונה ב"סעודה" של אדם הראשון – הדברים שהוא זקוק
18 להם לעבודה¹⁷, "כל מה שנברא בששת ימי בראשית",
19 שעליו לתקן.

20 וזהו ההסבר, בפנימיות הענינים, גם לכך שהדברים
21 שנבראו בערב שבת בין השמשות אינם חלק מ"סעודת"
22 אדם הראשון. וכיון שכל יהודי הוא כאדם הראשון¹⁸,
23 "אתם קרויין אדם"¹⁹, מובן, שהם גם אינם חלק
24 מ"סעודתו" – עבודתו של כל יהודי בדורות המאוחרים:

25 עשרת הדברים המנויים אינם צורך עבודת האדם²⁰, כי
26 אין הם נזקקים לתיקון על-ידו, שהרי הקדוש-ברוך-הוא
27 בראם מלכתחילה "מתוקנים" ומושלמים²¹. ולכן הם נבראו
28 בסמוך לשבת, שהיא זמן של תענוג ומנוחה מעמל.

29 עבודת ה' על ידי האדם בשבת, איננה עבודה של תיקון
וזיכרון עניני העולם של ששת ימי בראשית²², אלא עבודה

בתוך הקדושה, עלייה מדרגה לדרגה, עבודה מתוך תענוג
וללא עמל²³.

ד.

דברים הנעלים מדי או הפחותים מדי אינם נכללים ב"סעודה"

כשם שעשרת הדברים הנ"ל אינם חלק מ"סעודתו" –
עבודתו של האדם, כי הם, כשלעצמם, נעלים משאר
הנבראים, ואין אצלם צורך של "לעשות ולתקן" באמצעות
עבודת האדם,

כך ישנם, מצד שני, דברים שאינם "מוכנים" לעבודת
האדם, כי הם פחותים מן הנבראים של ששת ימי בראשית,
ואין האדם מסוגל לתקנם על ידי עבודה רגילה. כדי לתקן
אותם אין די בעבודה של "וחי בהם"²⁴, אלא יש צורך
בעבודה של מסירות נפש, "בכל מאדך", מעל למגבלות
הטבעיות של האדם.

גם דברים אלו אינם חלק מ"סעודתו" – עבודתו של
האדם, כי עבודתו של האדם, כפי שנקבעה מלכתחילה
למעלה, היא באופן של "וחי בהם", עבודה מתוך סדר
והדרגה²⁵.

דבר זה רמוז בשם "אדם", שהאותיות א', ד', ס',
מורות, כידוע²⁶, על צורתו המסודרת של האדם (ראש גוף
ורגל; מחשבה, דיבור ומעשה) – עבודה מסודרת. בעוד
אשר בעבודה מסוג של "בכל מאדך" הופכים את צירוף
האותיות "אדם", ומגיעים לידי "מאד", מעל להגבלות²⁷.

ה.

ההסבר לכריאת המזיקין בערב שבת

ואת זאת מוסיפה הדעה של "יש אומרים אף המזיקין
ואף צבת..." :

"מזיקין" אינם דבר שאפשרי בהם תיקון על ידי עבודת
האדם – הם נבראו עקב חטא האדם²⁸, ועבודתו היא לבטל
את מציאותם לגמרי.

פסולת (שם, ב). וראה תו"א פט, א"ב. לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 17 ואילך (וש"נ). ועוד.

(22) להעיר מהמבואר בכ"מ (פע"ח הקדמה לש' השבת. ובכ"מ) שבשבת הוא עליית העולמות. ועיין סה"מ להצ"צ סוף מצות לא תבערו אש.

(23) ראה בכ"ז לקו"ת בלק עב, א ואילך. ובכ"מ.

(24) אחרי יח, ה. סנה' ער, א.

(25) וכמו שהוא בפשטות, שבששת ימי החול (שאו הוא זמן העבודה דבירור חיכוך עניני העולם כנ"ל), האדם מלווה בעניני העולם, ואינו שייך (כ"כ) ליציאה מהגבלות הטבעיות שלו (משא"כ בשבת, ששבת מעניני העולם כו').

(26) לקו"ת בהעלותך לא, ג. וראה המשך וככה תרל"ז פרק כ. ועוד.

(27) המשך וככה שם. ועוד.

(28) ראה נחלת אבות כאן (בסופו). רמב"ן בחוקותי כו, ו (לענין חיות רעות). וראה פרקי משה כאן: שמציאותם הוא מציאות הכחניות אל הרע כו.

(13) ראה ב"ק ל, א.

(14) מדרש שמואל כאן. וראה גם מאירי כאן.

(15) ב"ר פי"א, ו וברש"י לשם.

(16) בראשית ב, ג.

(17) "סעודה" (ועד"ז "אכל" שברש"י שם) במובנו הרחב, שכולל כל צרכי האדם (ראה גמ' שם: וכל צרכי עולם), והרי עבודת האדם היא עיקר צרכיו, מכיון שזוהי תכלית בריאתו.

(18) ראה סנהדרין לו, א. לח, א.

(19) יבמות סא, רע"א. וש"נ. וראה לקו"ת נצבים מז, ב.

(20) להעיר גם מאוה"ת דרושים לש"ש (ע' א'תקמ) שהעשרה דברים שנבראו בע"ש ביה"ש שייכים למלאכת הרשעים או מלאכת הצדיקים (ב"ר ספי"א). אבל ראה ד"ה טוב טעם תש"ג (פט"ו).

(21) ראה יומא (עה, א) בנוגע המן, שלצדיקים ה' לחם אפי'. ולא ה' בו

27 כל ענין בעולם נמצא בתורה³⁵. הענין של "צבת בצבת
28 עשויה" בתורה, הוא ענין של "הכשר מצוה".
29 פעולת ההכשר איננה מצוה כשלעצמה. אלא אמצעי
30 לקיום המצוה בדבר אחר. לדוגמא³⁶: כורתים עצים כדי
31 לעשותם פחמים לצורך הכנת ברזל לאיזמל למילה. בעצים
32 עצמם אין נעשית מצוה, אלא הם הכשרה להכשרה וכו'
33 עד לקיום מצות מילה.
34 וכיוון שכריתת העצים וכדומה היא הכשרה בלבד,
35 צריך להיות, לכאורה, שהם עצמם לא יהיו כלי לקדושה.
36 באמצעותם בלבד לא יורדת ושוכנת אלוקות, ואי אפשר
37 אפילו לומר, שהם "מלובשים" במצוה – כשם שאומרים
38 על אכילה של יהודי לשם שמים, הנעשית כדי "לעבוד ה'
39 בכח אכילה ההיא"³⁷, שהחיות הנובעת ממאכל זה
40 "מתלבשת" "בתיבות התורה והתפילה"³⁷, הנאמרות
41 "בכח האכילה ההיא" – אלא המטרה שלהם מתבצעת רק
42 כאשר דבר אחר נעשה כלי לקדושה ולמצוה³⁸.

ז.

גם ב"הכשר מצוה" יש קדושה

43 וזהו החידוש במשנה, ש"אף צבת בצבת עשויה": גם
44 ה"צבת", שנבראה רק כדי שיוכלו ליצור באמצעותה צבת
45 אחרת – גם ביצירתה התעסק הקדוש-ברוך-הוא בעצמו
46 ("מהותו ועצמותו של המאציל ברוך-הוא"³⁹).
47 וכיוון שהיא מעשה ידי הקדוש-ברוך-הוא, אין לומר,
48 שכל מטרתה היא למען דבר אחר, ולאחר השימוש בה
49 לצורך צבת אחרת כבר אין מטרה למציאותה, אלא שבכך
50 היא זוכה גם לחשיבות ולתכלית כשלעצמה⁴⁰.
51 הסיבה לכך שכן הוא הדבר בגשמיות, היא מפני שכן
52 הוא בתורה: אמנם מצד עבודה מסודרת ומדורגת, עבודה

1 אמנם, התכלית היא שיהפכו אותם לטוב, כלשון
2 חז"ל²⁹ "משביתן שלא יזיקו" – שישארו קיימים, אך לא
3 יזיקו – אבל אין זה תיקון בהם עצמם, על-ידי גילוי הטוב
4 שבם, שהרי כל מציאותם היא היותם מזיקין, אלא גורמים
5 לחידוש בהם³⁰, הם נעשים (כמו) מציאות חדשה, אשר לא
6 היתה לפני כן³¹.
7 ולפיכך נבראו המזיקין בערב שבת בין השמשות:
8 המזיקין נבראו מלמעלה, באופן שתכליתם היא
9 הפיכתם לטוב. אך חידוש זה בהם ("שלא יזיקו") איננו
10 נעשה לפי הטבע שבעולם, ששת ימי בראשית, אלא מצד
11 הכח של שבת³², הנעלה מהגבלות העולם.
12 ולכן גם עבודה זו אינה חלק מ"סעודתו" של האדם³³,
13 כי תיקון המזיקין נעשה על ידי יציאת האדם ממגבלותיו
14 הטבעיים³⁴.

ו.

תכלית הצבת - יצירת צבת אחרת

15 על כך מוסיפה הדעה של "יש אומרים" גם "ואף
16 צבת..."³⁵: מסיבה דומה, כמזיקין, גם ה"צבת" נבראה בערב
17 שבת בין השמשות, אם כי לא בדיוק, ולכן נאמר "ואף
18 צבת..."³⁶. ההסבר לכך הוא, כיוון ש"צבת בצבת עשויה",
19 כדלהלן:
20 הביטוי "צבת בצבת עשויה" מביע, שמטרת בריאת
21 הצבת הראשונה היא אך ורק למען יצירת צבת שניה. כל
22 הנבראים של ששת ימי בראשית, וגם תוצרתם, נבראו עם
23 כוונה מיוחדת בהם עצמם, כשלעצמם. ואילו בריאת הצבת
24 הראשונה היתה ללא מטרה בה עצמה, אלא למען "צבת
25 בצבת עשויה", כדי שאדם הראשון יוכל ליצור באמצעותה
26 צבת אחרת.

מציאות המזיקין נתחדשה ע"י חטא האדם כנ"ל* – הנה גם עצם תנועת
העבודה אינה מ"סעודתו", כבפנים.
(34) ראה בארוכה לקו"ש ח"ב (ע' 74 ואילך) שענין ההתחדשות
(בהעבודה של אתהפכא כו') הוא מצד כח העצמות שבנש"י, מכיון שישאל
וקוב"ה כולא חד, ע"ש.
(35) ראה ב"ר בתחלתו. "זח"ב קסא, א.ב.
(36) שבת קל, א וברש"י שם.
(37) לשון התניא רפ"ח. וראה שם פ"ז: פל"ז (מו, א).
(38) וזהו ההשוואה ל"מזיקין" (נוסף על ההשוואה בעבודת האדם בהם,
כדלקמן בפנים) – שמציאותם אא"פ להעשות כלים לקדושה, ונמצא שאין
תכלית בהם גופא (כי אם שע"י נעשית מציאות אחרת וחדשה שאינה מזיק).
(39) אגה"ק סי' כ (קל, סע"א ואילך).
(40) ראה כמה דוגמאות לזה ע"ד ההלכה בצפ"נ להרוגצובי (ע"ה ר"פ
מסעי, מהד"ת נא, ג. ועוד). וראה לקו"ש ח"ד ע' 39. ובארוכה – לעיל ע'
200.

(29) תו"כ לבחוקותי שם. וראה אוה"ת (יהל אור) להצ"צ עה"פ (תהלים
צב, א) מזמור שיר ליום השבת (ובמילואים שם). המשך מים רבים תרל"ו
פקס"א ואילך. לקו"ש ח"ז שיחה א' לפ' בחוקותי (וראה שם ע' 207). לעיל
ע' 64 ואילך.
(30) להעיר מלקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 23 ואילך (ועוד) – לענין כללות
העבודה של ביטול הסט"א שבעולם.
(31) אף שלפני החטא לא הזיקו (כנ"ל מרמב"ן) – מ"מ אי"ז דומה
ל"משביתן שלא יזיקו" דלעת"ל (וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 205 הערה
(29).
(32) ראה תו"כ שם: "וכה"א מזמור שיר ליום השבת – למשבית מזיקים
מן העולם". וראה יהל אור והמשך מים רבים שם השייכות לענין השבת.
ולהעיר מהשייכות בין שבת לתשובה (שע"י ודונות נעשות לו כזכיות – יומא
פו, ב) – אגה"ת ספ"י. לקו"ת לש"ש סו, ג. ובכ"מ. וראה ב"ר ספכ"ב וסיפה
תואר שם.
(33) נוסף לזה שאין שייך לומר ע"ז שהוא "מוכן" להאדם מכיון שכל

(* להעיר גם מנחלת אבות (ועד"ו בלחם שמים להיעב"ץ) כאן, שהעשרה דברים "מתיחסים לחטא אדם וחוה", ולכן נבראו רק לאחר שסרח כו' ע"ש.

עד כמה חשובה התעסקותו של יהודי גם בענינים שהם
 "לא יותר" מאשר הכשר מצוה. ומעשה רב:
 בגמרא⁴⁶ מסופר על "גדולים מעשי חייא", שהוא עצמו
 התמסר לא רק לעצם הלימוד עם ילדים יהודיים, אלא הוא
 עצמו ביצע את כל ההכנות ואת ההכנות לצורך
 לימוד התורה – הוא עצמו גידל פשתן, הכין ממנו רשתות,
 צד צבאים, הכין קלף, וכתב "חמשה חומשי" בשביל הילדים.
 ולכאורה, תמוה מאד: מדוע היה צריך רבי חייא
 בעצמו לעשות כל זאת? כלום לא יכול היה להטיל עבודות
 אלו על אחד מתלמידיו או עבדיו, כדי לא להעסיק בהן
 "יושב אוהל"?
 אלא עקב התבטלותו המוחלטת כלפי רצון הקדוש-
 ברוך-הוא, יש בו אותה התמסרות, אותה התלהבות,
 לענינים שהם "הכשר" ו"הכשר להכשר", בדיוק כבמצוה
 עצמה.

(משיחת ש"פ בהו"ב ה'תשל"ז)

שלפי טעם ודעת, אין להכשר מצוה חשיבות עצמאית, אך
 בכל זאת, מצד רצון העליון⁴¹, רצונו של הקדוש-ברוך-הוא
 עצמו הנמצא בזה, אין הבדל⁴² בין המצוה עצמה לבין
 הכשר מצוה⁴³.
 לכן, כאשר יהודי בטל כלפי רצון הקדוש-ברוך-הוא,
 אין לגביו הבדל במה מתבטא רצון זה, כפי שאומר
 אדמו"ר הזקן⁴⁴, שאף "אילו נצטווה לחטוב עצים", הוא
 היה מקיים זאת באותה התלהבות.
 ולכן קשורה גם עבודה זו לערב שבת בין השמשות,
 כי זאת עבודה הנעלית מהעבודה המסודרת והמדורגת של
 צורת "אדם". ומכך נובעת ההשפעה גם לגבי נכריים
 גשמיים, שבריאת הצבת היתה בערב שבת בין השמשות⁴⁵.

ח.

ההוראה: חשיבות ההכנה למצוה

וההוראה הנלמדת מכך לגבי "מילי דחסידותא" היא

להתשובה מאהבה רבה – "הכשר" נעשו זכיות, ע"ש.
 (43) להעיר מלקו"ד (ח"ד ע' 1540) שמצד רצון העליון שהמצוות, גם הידור
 מצוה הוא מעצם המצוה (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 213 הערה 7).
 (44) לקו"ת שלח מ, א. וראה המשך תרס"ו ס"ע שם ואילך.
 (45) אף שמצד עצם בריאת הצבת הי' אפ"ל בידי אדם, כנ"ל הערה 6.
 (46) כתובות קג, ב. ב"מ פה, ב.

(41) להעיר מדעת ר"א הגדול (שבת קל, א) שגם כריתת עצים הנ"ל דוחה
 שבת כמו שהמצוה עצמה.
 (42) והחילוקים שביניהם הם רק מצד ענין הפרטי שבמצוות (ראה לקו"ת
 שבהערה 44, ועוד). וראה לעיל שם (ע' 202), שמטעם זה, בתשובה – שהיא
 "במקום" ענין הכללי של המצוות (ועבירות), שהרי ענינה "שיגמור בלבו."
 לבל.. יעבור עוד מצות המלך כו" (אגה"ת פ"א) – גם הזדוונות (שהביאו וגרמו

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו מני"א, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מעשירי במנחם, בו כותב אשר לפעמים מרגיש כמו שנעשה צר לו בהקנה וכו'.

והנה אין זה אלא ענין הקשור בעצבים (ניערווין) שמזה מובן שבאם יסיח דעתו מזה ויחזק בטחונו
 בהשי"ת הרופא כל בשר ומפליא לעשות שהוא נותן התורה והמצוה, תחול הטבה בדרך ממילא, אלא
 שצריך לעשות גם איזה אחיזה בדרך הטבע על ידי שאלת רופא ולמלאות הוראתו, ופשוט שעליו להוסיף
 בהתמדה ושקידה בתורת הנגלה ובתורת החסידות ולהשפיע גם על חבריו בזה וטוב יהי' לו בגשמיות
 וברוחניות.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

יום ראשון י"ב מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קו, וזהו צדק לפניו... עד עמ' 212, אכ"ר.

של יהודי; וכך בכל אחד מישראל – על הניצוץ האלקי שלו המחיה
את נפשו, הנפדים על ידי "שלוש", על ידי מעשה הצדקה. וזהו גם
בן המעם שנקרא הצדקה "שלוש", לפי שנעשה – על ידי
הצדקה, שלום בין ישראל לאביהם שבשמים כמאמר רבותינו

זכרונם לברכה²⁷, דהיינו

על ידי פדיון נפשותיהן,

הם חלק ה' ממש, –

נפשותיהם שהן חלק מה'

ממש, והן נפדות מיד

החיצוניים, – מיד

הקליפות, ובפרט צדקת

ארץ ישראל, – רבנו הזקן

כתב אגרת זו – וכך אגרות

רבות שבחלק "אגרת

הקודש" שב"תניא" –

בהקשר לנתינת צדקה עבור

"כולל חב"ד" בארץ ישראל,

להחזקת תלמידי החברא

של רבי מנחם מענדל

מהורודוק וחבריו שהתיישבו

בארץ ישראל, שהיא צדקת

ה' ממש, – צדקה למקום

שבו שם הוי' בהתגלות, כמו

שכתוב²⁸: "תמיד עיני –

והמשכה פנימית של ה'

אלהיה בך", – בארץ

ישראל, "והיו עיני ולבי

שם כל הימים"²⁹. – הרי שבארץ ישראל מאירה המשכה פנימית

מהוי', והצדקה שעושים עם תלמידי חכמים שבארץ ישראל, היא

צדקת ה' ממש, והיא – צדקת ארץ ישראל, שעמדה לנו לפדות

חיי נפשנו מעצת החושבים לדחות פעמינו, – מעצת הרוצים

להזיק לנו, ותעמוד לנו לעד, לשום – להעמיד, נפשנו בתיים

אמתיים, מחיי התיים, לאור – להאיר, באור התיים, אשר "אור

ה' פניו אתנו סלה", אמן בן יחי רצון:

68

1 וזהו "צדק לפניו יהלך", – ששאלו לעיל, שהיה צריך לומר "יהלך"

2 ולא "יהלך", שכן "יהלך" משמעו שהוא גורם למישהו אחר ללכת –

3 "לפניו" – הוא מלשון פנימיות, – לפנימיות שלו, ו"יהלך" – הוא

4 מלשון הולכה, שמוליך – הצדק – הצדקה – מוליך את פנימית

5 הלב לה', ואחר כך – לפי

6 הפסוק: ישים לדרך ה'

7 פעמיני²⁰, – שהוא יתנהג

8 בדרך ה', כמו שכתוב²¹:

9 "והלכת בדרךיו", "אחרי

10 ה' אלהיכם תלכו"²², בכל

11 מעשה המצות, ותלמוד

12 תורה – שהוא כנגד כל²³,

13 – ובכל הענינים האלה של

14 מצוות ותורה, ילך בדרך ה'

15 באופן של הליכה, שכלן –

16 התורה והמצוות שלו עולין

17 לה' על ידי פנימית הלב,

18 – שהוא גילה על ידי עבודת

19 הצדקה, ביתר שאת

20 ומעלה מעלה – העליה על

21 ידי פנימיות הלב היא נעלית

22 הרבה יותר מעליית ה' על

23 ידי חיצונית הלב, הנולד

24 מהתבונה והדעת –

25 בגדלות ה' לבדן, בלי

26 הארת פנים מלמעלה¹⁹

27 אלא בבחינת הסתר פנים,

28 כי אין הפנים העליונים מאירים למטה אלא באתערותא

29 דלתתא, – בהתעוררות מלמטה, כמעשה הצדקה הנקרא

30 "שלוש". – מעשה הצדקה עושה שלום בין מעלה למטה, וזה הדרך

31 היחידה שהפנימיות שלמעלה תאיר ותתגלה למטה. וזהו

32 שכתוב²⁴: "פדה בשלום נפשי", – שלפי אמרת חכמינו ז"ל²⁵ זה

33 מוסב על צדקה וגמילות חסדים הנקראים "שלום", "נפשי" דיקא²⁶.

34 – המלה "נפשי" היא בדיוק, שכן, זה מוסב על השכינה שהיא הנפש

20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הל' פעמיני (ובהמשך לזה לקמן פעמינו) – מציין הצ"צ (לתהלים עה"פ) לד"ה פעמון ורמון (נרפס באוה"ת תצוה)". 21. תבוא כח, ט. 22. ראה יג, ה. 23. משנה ריש פאה. 24. תהלים נה, י. 25. ברכות ח, א ובפרש"י. 26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דהול"ל אותי וכמו "פדית אותי" (תהלים לא, ו)". 27. תוספתא פאה פרק א'. 28. עקב יא, יב. 29. מלכים א ט, ג.

יום שני י"ג מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 212, ה ויעש דוד שם... עד עמ' 214, שמבין הכל.

בבחינת גילוי, שמשיגים את המהות של החיות, שהיא בבחינת גילוי
לנשמתם ורוח בינתם, להבין ולהשיג איזה השגה כל אחד
ואחד לפי מדרגתו ולפי מעשיו, – ב"לקוטי לוי יצחק" לאביו של
הרבי שליט"א, הגאון הצדיק רבי לוי יצחק נשמתו עדן, מפרש, "לפי

מדריגתו" הכוונה לנשמות

שבגן עדן העליון – שהשגתן

היא בהתאם למדריגת

הכוונה ורעותא דלכא

שלהן, שהיא עבודה של

מוחק, ומוחק מתוארים

במלה "מדריגה", כפי שהוא

מציין שם מ"שער היחוד

והאמונה" פרק ט' שלגבי

מוחק חב"ד מוסיף רבנו הזקן

המלה "ומדריגת"; ו"לפי

מעשיו" הכוונה לנשמות

שבגן עדן התחתון, הווכות

לכך על ידי מצוות מעשיות

דוקא, שלכן זה נקרא "לפי

מעשיו". בכל אופן מובן

שהתענוג שבגן עדן הוא

תענוג של שכל ושל הבנה

באלקות, ולכן נקרא עולם

הבא בשם "בינה" בזהר

הקדוש. – שכן, שם מאירה ספירת ה"בינה", שתהיה לנשמות

השגה והבנה באלקות; והשפעה זו נמשכת מבחינת חכמה

עלמה, – חכמה עליונה, שהוא – החכמה העליונה, מקור

ההשפעה וההשגה הנקרא בשם בינה, – "חכמה" היא מקור

ההשגה של "בינה", והוא – חזוה, קדמות השכל קדם שכל

גילוי השגה והבנה, רק עדיין הוא בבחינת העולם והסתר, – וזה

הבחינה ב"חכמה" שלמעלה משכל והבנה, שלא כמו החיצונית של

"חכמה" שהיא נקודת ההשכלה בה כבר מאיר אור השכל, אלא שם

זה בבחינת "נקודה" ו"כלל" – ורק לאחר מכן באים הדברים בפרטים

של "בינה", ואילו כאן מדובר אודות מדריגה זו של "חכמה"

שלמעלה לגמרי משכל, רק שמעט מועיר שם זעיר שם – מעט

מן המעט, שופע ונמשך משם לבחינת בינה, – על השפעה זו

להיות מועטה ואחרי צמצום ועוד צמצום, זהו כפל הלשון "זעיר שם

זעיר שם", על ידי צמצום אחד נעשית ההשפעה מועטה, ובמעט זה

צריך להיות שוב צמצום כדי שיגיע אז משהו ("זעיר שם") בבחינת

"ה"בינה", שכן, אחרי הצמצום הראשון אין ההשפעה יכולה עדיין

לרדת בהבנת ה"בינה", רק אחרי הצמצום השני היא באה ונשפעת

ב"בינה", להבין ולהשיג שכל הנעלם – שכל כזה שבעצם הוא

1 ה. "ויעש דוד שם". – פירושו הפשוט של פסוק זה, הוא: דוד עשה

2 שם טוב לבני ישראל – בקברו מתייהם של השונאים, כפירושו של

3 רש"י, א: דוד קנה לעצמו שם, על ידי גבורתו – כפי פירוש שאר

4 המפרשים, ופרש בזהר הקדוש, משום שנאמר: "ויהי דוד

5 עשה משפט וצדקה לכל

6 עמו כו", – הוזהר הקדוש

7 מפרש של"ויעש דוד שם" 1

8 יש קשר לאמור להלן שדד 2

9 היה עושה משפט וצדקה 3

10 לכל עמו, ובעשייתו משפט 4

11 וצדקה, עשה את ה"שם" 5

12 היינו שמו הקדוש של 6

13 הקב"ה. "ככה רבי שמעון 7

14 ואמר: מאן עבד שמא 8

15 קדושא בבל יומא – מאן 9

16 דיהיב צדקה למסכניו כו". 10

17 – מי "עושה" את השם 11

18 הקדוש (של הקב"ה) בכל 12

19 יום? – זה שנותן צדקה לעני. 13

20 הדברים טעונים הסבר: א) 14

21 כיצד מתאים לומר על שמו 15

22 הקדוש של הקב"ה הביטוי 16

23 לעשות שם (כלשון הפסוק 17

24 "ויעש", וכלשון הוזהר

25 הקדוש "עבד")? ב) כיצד עושים דבר זה על ידי ענין הצדקה? ויבין

26 בהקדים מאמר רבותינו וקדושים להבדלה על פסוק: "כי ביה

27 ה' צור עולמים" – בזה – באות ה' של שם הוי', נקרא עולם הוי',

28 ביו"ד – ובאות יו"ד של שם הוי', נקרא עולם הבא. – מה היא

29 השייכות שיש דוקא בין העולם הזה לאות ה' של שם הוי', ובין

30 העולם הבא לאות יו"ד דוקא של שם הוי'? לשם כך מסביר רבנו הזקן

31 מהו ענינו של עולם הבא וגן עדן, ובכך תובן השייכות של עולם

32 הבא לאות יו"ד של שם הוי': פרוש, שהתענוג שמתענגים נשמות

33 הצדיקים ונהנין מזיו השכינה המאיר בגן עדן עליון ותחתון,

34 הוא, שמתענגים בהשגתם והשפלתם, – תענוג של שכל ושל

35 הבנה, שמשפילים – בכוח ה"חכמה", ויודעים – בכוח ה"דעת",

36 ומשיגים – בכוח ה"בינה", שהוא הכוח להבנה והשגה, בשלשה

37 כוחות אלה של חכמה-בינה-דעת הם מבינים איזה השגה באור

38 ותיות השופע שם מאין-סוף ברוך-הוא, בבחינת גילוי – באופן,

39 שהחיות המאירה שם מ"אין סוף" היא בגילוי, והם משיגים מהותה

40 של חיות זו, שלא כמו בעולם הזה, שהחיות באה שם באופן של

41 העלם, וההשגה שיכולים להשיג שם באותה חיות, היא ידיעת

42 המציאות בלבד ולא השגת המהות, ואילו בגן עדן החיות היא

1. שמואל ב ח, יג. 2. זח"ג קיג, ב. 3. פסוק טו. 4. מנחות כט, ב. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א. 5. ישעי' כו, ד. 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אגה"ק סכ"ט (קנ, ב) הדלבושים בגעה"ע מרעותא וכוונה ובגעה"ת – דמצות מעשיות ממש, וכ"ה בקו"א קנה, רע"א. ובכ"מ. וראה לקו"ת ואתחנן רד"ה וזאת המצוה". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם בגעה"ת (אף שבערך געה"ע – הוא מל') ראה אוה"ת ח"ש (קיד, א). לקו"ת

הטבע ולא על פי דרך השכל – השכל אינו מחייב שמדכאת
ההבל והקול ב"מוצאות", תצאנה אותיות אלו ואלו, כגון השפתיים,
על דרך משל, שאותיות בומ"פ – ב"ת, ו"ו, מ"ם, פ"א, ויצאות
מ"הן – בשפתיים שהן יותר גלויות ונראות לעין האנושית – קל יותר
לראות ולהרגיש איך
שהאותיות הבאות על ידי

אגרת הקדש

ולכן נקרא בשם נקודה בהיכלא בווה"ק וזו היא תמונת
יו"ד של שם הוי' ב"ה ונקרא עדין אשר עליו נאמר עין
לא ראתה כו' ונקרא אבא יסד ברתא. פי' כי הנה
התהוות אותיות הדבור היוצאות מה' מוצאות הפה
אינן דבר מושכל ולא מוטבע בטבע מוצאות הללו
להוציא מבטא האותיות ע"י ההבל והקול המכה בהן
עפ"י דרך הטבע ולא על פי דרך השכל כגון השפתיים
עד"מ שאותיות בומ"פ יוצאות מהן אין הטבע ולא
השכל נותן ליציאת מבטא ארבע חלקי שינויי ביטוי
אותיות אלו על פי שינויי תנועת השפתיים שמתנועעות
באחד וקול אחד הפוגע בהן בשוה ואדרבה
שינוי התנועות שבשפתיים הוא לפי שינויי ביטוי
האותיות שברצון הנפש לבטא בשפתיים כרצונה לומר
אות ב' או ו' או מ' או פ' ולא להיפך שיהיה רצון
הנפש וכונתה לעשות שינויי תנועות השפתיים כמו שהן
מתנועעות עתה בביטוי ד' אותיות אלו. וכנראה בחוש
שאין הנפש מתכוונת ויודעת לכון כלל שינויי תנועות

ההבל והקול בשפתיים בשעה שהוא מבטא האות ב"ת, או האות
ו"ו, או האות מ"ם ופ"א – הוא אותו הבל ואותו קול, הרי שמצד
ההבל והקול לא בא עדיין השינוי בביטוי אות זו או אות אחרת, ומן
ההכרח לומר שהשינוי בא בעקבות תנועת השפתיים, שבשעת ביטוי
האות ב"ת תנועת השפתיים שונה מאשר בשעת ביטוי האות ו'
למשל, בהתאם לכך, היה צריך, הרי, להיות שהאדם בשכלו יכון
אחרת נענוע השפתיים ברצונו לבטא האות ב"ת, ואחרת ברצונו
לבטא האות ו"ו⁹, או שהיה צריך להיות כך בטבע, שבדרך הטבע
יציאה לנענע את השפתיים אחרת כדי לבטא את השוני של כל אות
– ולמעשה אין הדבר כך, ואדרבה, שני התנועות שבשפתיים
הוא לפי שני בטיי האותיות שברצון הנפש, – לפי השינויים
שברצון, לבטא בשפתיים כרצונה, – של הנפש, לומר: אות ב'
או ו' או מ' או פ'. – כשברצונו לבטא את האות ב"ת, למשל,
מתנועעות השפתיים בדרך ממילא באופן שונה מאשר כשהוא רוצה
לבטא האות ו"ו וכדומה – ביטוי של האות היא שמביאה את
השינוי בתנועת השפתיים, ולא להפך, שיהיה רצון הנפש וכוונתה
לעשות שני תנועות השפתיים כמו שהן מתנועעות עתה
בבטיי ד' אותיות אלו, וכנראה בחוש, – וכמו שאנו רואים
בבחיירות ובמוחש, שאין הנפש מתכוננת ויודעת – איך לכון כלל

נעלם, למעלה מהשגה – יומשך ויהיה בריהשגה, זהו הרי יזוי
השכינה", הארה מ"אין סוף" המאירה בגן עדן, שבעצם היא למעלה
לגמרי מהבנתו של נברא – לא משנה אם זה נברא כמו נשמה כפי
שהיא בגן עדן העליון או בגן עדן התחתון – וכדי שהארה זו תרד

ותגיע להשגת השכל של
הנברא, עליה לעבור צמצום
אחר צמצום, עד לירידתה
בהשגת והבנת הנשמה,
ברם, אחרי כל הצמצומים
הרי זו המהות של אלקות,
שהיא הרי השגת הנשמה
בגן עדן – השגה במהות
האלקות. ולכן – זה נקרא
פ"שם "נקדה פהיכלא"
בזוהר הקדוש⁸, – שזוהי
נקודה של "חכמה" כפי
שהיא מאירה בהיכל
ה"בינה", שגם בהיותה
ב"בינה", בהבנה ובהשגה,
היא עדיין "נקודה"
שלמעלה מהפרטים של
הבנה והשגה ש"בינה"
מייצגת עצמה בהן. וזו היא
תמונת יו"ד של שם הוי"¹⁰
ברוך"הוא. – תמונת רציו

האות יו"ד הוא הרי "נקודה", המרמז על הנקודה של ספירת
ה"חכמה", ונקרא "עדין", אשר עליו נאמר¹¹: "עין לא ראתה
כו'". – שאין בזה שום השגה כלל, שכן, הוא בעצם אור שלמעלה
משכל ומהשגה, ונקרא¹² "אבא יסד ברתא". – חכמה היא "אבא"
והיא היסוד לאותיות הנקראות "ברתא", בחינת "בת" ו"מלכות", כפי
שיסביר להלן. איזו שייכות יש ל"ברתא" ("מלכות") – אותיות
הדיבור ("לחכמה")? לכאורה יש לאותיות הדיבור שייכות למדות
ול"בינה", כמו למשל באדם המדבר (באותיות הדיבור) או ענין של
מדות או ענין של השגת השכל. אך, איזו שייכות יש בין אותיות
הדיבור ל"חכמה" שהיא (כמוסבר לעיל) למעלה מענין השגת
השכל? רבנו הזקן יסביר להלן, שאותיות הדיבור נוצרות מ"חכמה"
דוקא – ובלשונה פרוש, פי הנה התהוות אותיות הדבור – של
הנפש, היוצאות מה' מוצאות הפה – אינן דבר משכל – שנאמר
שהשכל מחייב יציאתן של האותיות מה' מוצאות, ולא – וכן גם לא
מטבע בטבע מוצאות חלל, – יש לפעמים ענין שאיננו על פי
שכל, אך כך הדבר מצד טבעו, ואילו כאן זה גם לא מטבע
ה' מוצאות, להוציא מבטא האותיות על ידי ההבל והקול
המכה בהן – ב"מוצאות", ההכאה של ההבל והקול ב"מוצאות",
אינה מחייבת יציאתן של אותיות הדיבור, על פי דרך – וסדר

ואתחנן י, ב. ובכ"מ". 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בארוכה בלקו"ת ר"פ ראה ושי"נ". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תמונת האות מורה על ציור ההמשכה וההתגלות כו' (הגה ברפ"ב דשעיהו"א)". 10. ישע"י סד, ג. 11. זח"ג רכה, א. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד הקולות מהכינור ע"י הכאה באצבע על הגימין כו' (המשך תרס"ו עמוד תמוז)".

1 שְׁנוֹי תְּנוּעוֹת הַשְּׁפָתִים בְּשִׁנּוּיִים אֵלּוּ. – לגבי כל אות לחד, וכיוון
2 שאין הנפש מתכוונת ואיננה יודעת כלל איך לבחון ולעשות את
3 השינוי בתנועות השפתיים בהתאם לאות שברצונו לבטא – הרי,
4 שהשוני בתנועת השפתיים
5 אינו בא בכונה זו, כדי
6 לבטא אות מסוימת, אלא
7 להיפך, כיוון שהאדם רוצה
8 לומר אותיות מסוימות,
9 מתנוענות השפתיים כך
10 בדרך ממילא. וְיִוָּתֵר נִרְאֶה
11 בְּכַבְשֵׁי הַתְּקָדוֹת, – קמץ,
12 או פתח וכדומה,
13 שֶׁבְּהַנְפֵּשׁ רְצוֹנָה לְהוֹצִיא
14 מִפִּיהָ תְּקָדָה קָמֶץ – אֵין
15 מִמִּילָא נִקְמָצִים הַשְּׁפָתִים, וּבִפְתָּח – נִפְתָּחִים הַשְּׁפָתִים, וְלֹא
16 שֶׁרְצוֹן הַנְּפֵשׁ לְקָמֶץ וְלֹא לְפְתָח – אֵת הַשְּׁפָתִים, בְּלֵל וּבְלֵל. וְאֵין

אגרת הקדש

השפתיים בשינויים אלו ויותר נראה כן בביטוי הנקודות
שכשהנפש רצונה להוציא מפיה נקודת קמץ או ממילא
נקמצים השפתיים ובפתח נפתחים השפתיים ולא שרצון
הנפש לקמץ ולא לפתח כלל וכלל ואין להאריך
בדבר הפשוט ומובן ומושכל לכל משכיל שמבטא
האותיות והנקודות הוא למעלה מהשכל המושג ומובן
אלא משכל הנעלם וקדמות השכל שבנפש המדברת
ולכן אין התינוק יכול לדבר אף שמבין הכל:

מ"חכמה", שזהו הענין של "אבא יסד ברתא", שהיסוד ל"ברתא" –
"מלכות" ואותיות הדיבור – הוא "אבא", "חכמה".

יום שלישי י"ד מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 214, אך האותיות הן... עד עמ' 214, נברא בה'.

33 עד כאן הוסבר מאמר חכמינו ז"ל, שהעולם הבא נברא מהאות י"ד שבשם הוי',
34 שכן, האות י"ד, "חכמה", היא המקור ממנו נמשכת ההמשכה של גן עדן
35 שבעולם הבא. ברם, בהתאם למה שאמר בענין "אבא יסד ברתא", שאותיות
36 הדיבור באות מ"חכמה", הרי שגם העולם הזה, שנברא על ידי אותיות הדיבור
37 שלמעלה, נמשך מהיירד של
38 "חכמה", מדוע, איפוא, אומרים
39 חכמינו ז"ל, שרק העולם הבא
40 נברא בידי ואילו העולם הזה
41 נברא בה' שבשם הוי'? יסביר
42 רבנו דודן להלן, ששני ענינים
43 באותיות הדיבור: צורת (צירוף)
44 האותיות, בה נראה השוני בין
45 אות לאות, באה אכן מ"חכמה";
46 ואילו גוף (וחומר) האותיות,
47 שהוא ה"הבל" – בא מן הלב. וגם
48 למעשה הדבר כך, שישנה
49 הפנימיות של האותיות הבאה

אגרת הקדש

אך האותיות הן בבחינת חומר וצורה הנקרא פנימית
וחיצונית כי הגם שמקורן הוא מקדמות השכל
ורצון הנפש זו היא בחינת צורת שינוי המבטא שבכ"ב
אותיות אבל בחינת החומר וגוף התהוותן והוא בחי'
חיצוניתן הוא ההבל היוצא מהלב שממנו מתהווה
קול פשוט היוצא מהגרון ואח"כ נחלק לכ"ב הברות
וביטוי כ"ב אותיות בה' מוצאות הידועות אחה"ע
מהגרון גיכ"ק מהחיד כו' ומבטא ההבל הוא אות ה'
אתא קלילא כו' והוא מקור החומר וגוף האותיות טרם
התחלקותן לכ"ב ולכן ארז"ל שעה"ו נברא בה':

50 מ"חכמה", וממנה התהוות הנבראים הרוחניים (שיש בהם ענין החכמה וההבנה
51 באלקות). והגוף וחיצוניות אותיות הדיבור שלמעלה בא מ"הבל", והוא האות
52 ה' של שם הוי', ומזה היתה התהוות של העולם הזה. ובלשון רבנו דודן:
53 אַךְ הָאוֹתִיּוֹת – שכאמור באות מ"חכמה", הֵן בְּכַחֲשֵׁי הַחֵמֶר
54 וְצוּרָה, – שישנם ה"חומר" של האותיות וה"צורה" של האותיות,
55 הַתְּקָדָה פְּנִימִית וְחִיצוֹנִית, – ה"חומר" של האותיות הוא
56 החיצונית של האותיות (הגוף של האותיות), וה"צורה" של
57 האותיות היא הפנימיות והרוחניות של האותיות, בִּי הַגֵּם שֶׁמְקוֹרָן
58 – של האותיות, הוּא מְקַדְמוֹת הַשְּׁכָל – מבחינת ה"חכמה" שהיא

17 לְהַאֲרִיךְ בְּדָבָר הַפְּשׁוּט וּמוֹכֵן וּמְשַׁכֵּל לְכָל מְשַׁכֵּל, שֶׁמְבַטֵּא
18 הָאוֹתִיּוֹת וְהַתְּקָדוֹת הוּא לְמַעַלָּה מְהַשְׁכֵּל הַמִּשְׁגֵּן וּמוֹכֵן, אֵלּוּ –
19 האותיות באות מְשַׁכֵּל הַנְּעִלִים וְקַדְמוֹת הַשְּׁכָל – זה שלפני
20 ולמעלה מהשכל, שזהו
21 "חכמה", שֶׁבְּנִפְשׁ
22 הַמְּדַבֵּר, וְלִכֵּן אֵין
23 הַתִּינוּק יָכוֹל לְדַבֵּר, אֵף
24 שֶׁמִּבֵּין הַכָּל: – שכן,
25 הדיבור אינו בא מהשכל
26 הגלוי שהוא מבין, כי אם
27 מ"חכמה" שלמעלה מכך –
28 וכוח זה עדיין אינו מפותח
29 וגלוי אצלו. על כל פנים,
30 הרי שאותיות הדיבור באות
31 מ"חכמה", שזהו הענין של "אבא יסד ברתא", שהיסוד ל"ברתא" –
32 "מלכות" ואותיות הדיבור – הוא "אבא", "חכמה".

59 למעלה וקודמת לשכל ורצון הנפש, – שכאמור, מרצון הנפש
60 לבטא אות זו או אחרת, בא ציורה של האות, זו היא בְּחִינַת
61 צוּרָה שְׁנוֹי הַמְּבַטֵּא שֶׁבְּכ"ב אוֹתִיּוֹת, – בשינוי שבין אות לאות
62 בשעת ביטוי. אֲבָל בְּחִינַת הַחֵמֶר וגוף התהוותן, והוא בְּחִינַת
63 חִיצוֹנִיּוּתָן, הוּא הַהֵבֶל
64 חִיצוֹן מְהֵלֵב, שֶׁמִּמֶּנּוּ
65 מִתְּהַוֶּה קוֹל פְּשׁוּט חִיצוֹן
66 מְהֵגְרוֹן, וְאַחֵר בְּךָ נִחְלָק
67 לְכ"ב הַבְּרוֹת, וּבִטּוֹי כ"ב
68 אוֹתִיּוֹת – החלוקה והשוני
69 נעשים בַּה' מוֹצְאוֹת
70 הַיְדוּעוֹת: אַחַה"ע²³ –
71 האותיות א', ח', ה', ע'
72 באות מְהֵגְרוֹן, גִּיכ"ק –
73 האותיות ג', י, כ', ק באות
74 מְהֵתֵד כו'. – האותיות ב',
75 ו, מ', פ' – בומ"ף – באות
76 מהשפתיים וכו'. וּמְבַטֵּא – רצילי הַהֵבֶל – ההבל כשלעצמו יש לו
77 גם כן צורה של ביטוי ורצילי, גם כשאין הוא מתבטא באות, הוּא
78 אוֹת ה' – בצאת ההבל מהפה נשמע הרצילי של אות ה', שהיא
79 "אַתָּה קְלִילָא כו'", – אות קלה, שאין בה ממש וממשות של אות
80 מושלמת, והוא מְקוֹר הַחֵמֶר וגוף הָאוֹתִיּוֹת טֶרֶם הִתְחַלְּקוּתָן
81 לְכ"ב – אותיות. הרי, שהאות ה' "מייצגת" את מקור ה"גוף" של
82 האותיות. וְלִכֵּן אֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזָרוֹנִם לְבָרְכָהּ, שֶׁעוֹלָם הָיָה
83 נִבְרָא בַּה' – של שם הוי', כלומר שהעולם הזה נברא מחיצוניות
84 וגוף האותיות שלמעלה, שמקורן באות ה' של שם הוי'.

23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "טעם שינוי סדרן אחה"ע ולא אחה"ע כסדר הא"ב מובן ע"פ מ"ש בזח"ב קכג, א (ועייג"כ ע"ח שער דרושי הצלם ד"ב)".

יום רביעי ט"ז מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 214, והנה הגם שהיא... עד עמ' קח, ע"ש].

- 1 והנה, הגם - למרות, שהיא ה' תתאה, ה' אחרונה ששם
- 2 הו"ה, - הדיבור שלמעלה הוא הרי בחינה של "מלכות", דבר
- 3 מלך שלטון²⁴, והאות ה' שהיא מקור הדיבור, היא הה' האחרונה
- 4 (תתאה) של שם הוי', שהיא בחינת ה' מלכות, ורבותינו זכרונם
- 5 לברכה דרשו זה - שבירד
- 6 נברא עולם הבא ובה' נברא
- 7 עולם הזה, על פסוק: "כי
- 8 בנה", - ה' צור עולמים²,
- 9 כיצד, איפוא, אנו מסבירים
- 10 כאן, שהכוונה במאמר
- 11 חכמינו ז"ל בה' נברא העולם
- 12 הזה, היא הה' תתאה
- 13 (האחרונה), מקור ההבל של
- 14 אותיות הדיבור: הנינו - הרי
- 15 זה, לפי שמקורה
- 16 וראשיתה לבא לבחינת
- 17 גילוי מהעלם הו"ה -
- 18 ש"העלם" הו"ה של "חכמה"
- 19 הוא הרי המקור והשורש
- 20 לכל סוג של גילוי, גם הגילוי
- 21 של עולם הבא וגם הגילוי
- 22 של עולם הזה, כמו באותיות
- 23 גם הציור של האותיות וגם
- 24 החומר של האותיות, אלא
- 25 שבבואם בהתגלות, כפי שהם באים במאוחר יותר, הרי ציור
- 26 האותיות והגילוי של עולם הבא, באים מהו"ה עצמה, מ"חכמה"
- 27 עצמה, ואילו הגילוי של החומר וחיזויות האותיות, באים מהבל
- 28 הלב, ה' תתאה (אחרונה) של שם הוי', הרי הראשית והמקור,
- 29 כשמתחיל הגילוי של עולם הזה - הוא משפע ונמשך מבחינת ה'
- 30 עלאה, - האות ה' הראשונה שבשם הוי', שיש לה - לציור ותמונת
- 31 האות ה', התפשטות ארץ ורחב, - זאת כדי להורות - להראות,
- 32 על בחינת בינה, - ה' עילאה של שם הוי', היא בחינת בינה²⁵,
- 33 שהיא התפשטות השכל הנעלם בבחינת גילוי והשגה בתרחבת
- 34 הדעת, והשפעתה - של ה' עילאה, בינה, מסתיימת בלב, וכמו
- 35 שכתוב בתקונים²⁵, ה' בינה - לבא, ובה הלב מבין, - ש"בינה"
- 36 היא בחינת הלב, ובה הלב מבין, הרי שהשפעת ה"בינה" היא בלב,
- 37 ומשם יוצא ההבל - שהוא, מקור גילוי גוף האותיות הדבור,
- 38 המתגלות בה' מוצאות מהעלם - שהיו עד אז בהעלם, הו"ה -
- 39 ביו"ד, ותמונת ה' תתאה - האות ה' האחרונה שבשם הוי',
- 40 בבחינתה - כשכותבים אותה היא הרי גם כן בהתפשטות ארץ
- 41 ורחב, - כפי שהדבר ב"ה'
- 42 עילאה²⁶, אלא שב"ה'
- 43 עילאה²⁷ זה מראה על
- 44 התפשטות ההשגה, ואילו
- 45 ב"ה' תתאה - מורה על
- 46 התפשטות
- 47 מלכותו ורחב, "מלכות
- 48 כל עולמים", - ספירת
- 49 המלכות היא מקור כל
- 50 העולמות, והיא מתפשטת
- 51 למעלה ולמטה ולד'
- 52 סמיון, - ולארכע הרוחות,
- 53 המתפשטות - המעלה
- 54 והמטה וד' רוחות העולם
- 55 מתפשטות ונמשכות
- 56 מאותיות דבר ה', -
- 57 מאותיות דיבורו של הקב"ה,
- 58 כמו שכתוב בקהלת²⁸:
- 59 "באשר דבר מלך שלטון",
- 60 - דיבורו של המלך שולט,
- 61 כפי שהדבר במלוכה למטה, שהנהגה שהמלך מנהיג את המלוכה
- 62 היא על ידי דיבורו, שהוא מצווה לעשות, כך גם למעלה פועל
- 63 הדיבור שלמעלה את התפשטות המלוכה של הקב"ה בכל ששת
- 64 קצוות העולם, במעלה, מטה וד' רוחות, המקיפים את כללות
- 65 העולם, כמו שמבואר במקום אחר [ולחבין מעט מציור - משהו
- 66 ענין ומחנות אותיות הדבור באלהות, שאין לו דמות הגוף ולא
- 67 הנפש חס ושלום, - כיצד, איפוא, מתאים לומר למעלה הענין של
- 68 אותיות הדיבור, חיצוניות וגוף, ופנימיות ונפש של אותיות הדיבור?
- 69 - כבר נתבאר בדרך ארצה וקצרה (פלקומי אפרים - ספר
- 70 ה"תניא", חלק ב פרק יא יב, עין שם): - על כל פנים, הרי, לכן
- 71 אומרים חכמינו ז"ל שהעולם הזה נברא מאותיות הדיבור שלמעלה,
- 72 שמקורם הוא האות ה' של שם הוי'.

יום חמישי ט"ז מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קח, אך ביאור הענין... עד עמ' 216, בעשיה.

- 73 אך באור הענין, למה
- 74 אמרו רבותינו זכרונם
- 75 לברכה שעולם הזה דוקא
- 76 נברא בה' - כיוון שהרי
- 77 הסברנו, שהכוונה היא ל"ה'
- 78 תתאה", בחינת ה' מלכות
- 79 ודיבור שלמעלה, שמהם
- 80 הרי נבראים כל הנבראים
- 81 אגרת הקדש
- 82 אך ביאור הענין למה אמרו רז"ל שעה"ז דוקא נברא
- 83 בה' הנה ידוע לכל חכמי לב כי ריבוי העולמות

1 (גם הנבראים של העולמות העליונים שלמעלה מהעולם הזה).
 2 כיצד, איפוא, אומרים, שדוקא העולם הזה נברא באות ה' יסביר
 3 רבנו הזקן להלן, שהן אמת הדבר שריבוי הנבראים של העולמות
 4 העליונים הרוחניים בא גם כן מצירופי אותיות של הדיבור
 5 שלמעלה, שמפני שבצירופי
 6 הדיבור שלמעלה ישנם
 7 צירופים עד אין קץ ישנם גם
 8 כן נבראים עד אין קץ – אך,
 9 הנבראים הרוחניים שהם
 10 בעלי חכמה ודעת ויש להם
 11 ידיעה באלקות, באים
 12 מפנימיות אותיות הדיבור
 13 שלמעלה, שכפי שהוסבר
 14 לעיל זה בא מ"חכמה",
 15 שלכן הנבראים הרוחניים
 16 הם בעלי ענין של חכמה
 17 באלקות; ואילו העולם הזה
 18 והחיות שבו קטנים מדי
 19 מכדי שיוכלו לקבל ולסבול
 20 את האור והחיות של
 21 הצורה והפנימיות של

אגרת הקדש

וההיכלות אשר אין להם מספר כמ"ש היש מספר
 לגודליו ובכל היכל וגדוד אלף אלפין ורבוה רבבן
 מלאכים וכן נרנח"י מדרגות לאין קץ ובכל עולם
 והיכלות מריבוי היכלות שבאצ' בריאה יצירה הנה
 כל ריבויים אלו ריבוי אחר ריבוי עד אין קץ ממש
 הכל נמשך ונשפע מריבוי צירופי כ"ב אותיות דבר
 ה' המתחלקות ג"כ לצירופים רבים עד אין קץ ותכלית
 ממש כמ"ש בספר יצירה שבעה אבנים בנות חמשת
 אלפים וארבעים בתים מכאן ואילך צא וחשוב מה
 שאין הפה יכול לדבר כו' והגם שיש במעלות ומדרגות
 המלאכים ונשמות כמה וכמה מיני מעלות ומדרגות
 חלוקות לאין קץ גבוה על גבוה הנה הכל נמשך לפי
 חילופי הצירופים והתמורות בא"ת ב"ש כו' (וכמ"ש
 בפ"ב) אך דרך כלל הנה כולם בעלי חכמה ודעת

22 האותיות, אלא האור והחיות של העולם הזה באים מהחומר והגוף
 23 של אותיות הדיבור (על דרך משל, כמו שהדבר באדם, שזה בא
 24 מהגוף, מההבל הנובע מהלב דרך הגרון, שהוא הבל וקול גשמי, כך
 25 גם למעלה הרי זה בא מההבל שלמעלה ומגוף האותיות), לכן
 26 אומרים חכמינו ז"ל על העולם הזה דוקא, שהוא נברא באות ה',
 27 המוסבת על ההבל שלמעלה, כפי שהוסבר לעיל. ובלשון רבנו הזקן:
 28 הנה ידוע לכל חכמי לב²⁶, כי רבוי העולמות וההיכלות אשר
 29 אין להם מספר, כמו שכתוב²⁷: "היש מספר לגודליו", –
 30 הכוונה לעולמות ולהיכלות שלמעלה, שאין להם מספר. ובכל
 31 היכל וגדוד – בהם יש כבר מספר כמו שכתוב²⁸: "אלף אלפין
 32 ישמשוני" ורבוה רבבן קדמוהי יקומון" – אך המספר הוא גדול מאד,
 33 שיש בהם אלף אלפין ורבוה רבבן מלאכים²⁹, וכן – בנשמות,
 34 שיש בהן חמש מדרגות כלליות של נפש, רוח, נשמה, חי', יחידה,
 35 הן נפש-רוח-נשמה-חיה-יחידה – נרנח"י, מדרגות לאין קץ, –
 36 שישנן מדרגות לאין קץ במדרגת ובחינת "נפש", ובמדרגת ובחינת
 37 "רוח", עד במדרגת של "נשמה", "חי'", "יחידה", ובכל עולם
 38 והיכלות מריבוי היכלות שבאצילות-בריאה-יצירה – שהן כולם
 39 עולמות רוחניים שלמעלה מעולם ה"עשיה", למעלה מהעולם הזה
 40 ולמעלה מעולם ה"עשיה" הרוחני – שכן, "עולם הזה" שהוא עולם
 41 ה"עשיה", מכוח לא רק לעולם הזה הגשמי, כי אם גם כולל את
 42 עולם העשיה הרוחני – הנה כל רבויים אלו, רבוי אחר רבוי
 43 עד אין קץ ממש, – שיש בהם כל כך הרבה נאצלים ונבראים

44 בלי קץ ממש, הכל נמשך ונשפע מריבוי צירופי כ"ב אותיות
 45 דבר ה', המתחלקות – כ"ב האותיות של הדיבור שלמעלה,
 46 מתחלקות גם כן לצירופים רבים עד אין קץ ותכלית ממש, –
 47 אין קץ ואין סוף לצירופים הנוצרים מכ"ב אותיות הדיבור שלמעלה,
 48 כמו שכתוב בספר
 49 יצירה³⁰: "שבעה³¹ אבנים
 50 בנות חמשת אלפים
 51 וארבעים בתים, – בספר
 52 יצירה נקראות האותיות
 53 "אבנים", והמלים – "בתים",
 54 המלה מצטרפת מאותיות,
 55 כמו בית שמצטרף מאבנים,
 56 ומשבע אותיות אפשר לצרף
 57 חמשת אלפים וארבעים
 58 מלים שונות, מכאן ואילך
 59 צא וחשוב מה שאין הפה
 60 יכול לדבר כו' – ואין
 61 האזון יכולה לשמוע – כל
 62 כך הרבה הן האפשרויות
 63 לצירופים הרבים
 64 המצטרפים מכ"ב האותיות.

65 עד שבע אותיות מונה בספר יצירה מספר הצירופים הנוצרים משתי
 66 אותיות, שלש אותיות, עד שבע אותיות. ואילו למעלה משבע
 67 אותיות אפשרויות הצירופים הן כל כך רבות שהם בלי גבול, כך גם
 68 באותיות הדיבור שלמעלה, הרי ריבוי הצירופים שיכולים לצרף
 69 מהן, הוא בלי קץ ותכלית, ומריבוי הצירופים באים ריבוי הנבראים,
 70 שהם ריבוי עד אין קץ. והגם שיש במעלות ומדרגות המלאכים
 71 ונשמות – לא רק הרבה מלאכים ונשמות, אלא גם כמה וכמה
 72 מיני מעלות ומדרגות חלוקות לאין קץ, גבוה על גבוה –
 73 מדרגה אחת – למעלה מהמדרגה השניה, למרות שגם המדרגה
 74 הראשונה נעלית ביותר. ואם כל ריבוי הנבראים באים מאותיות
 75 הדיבור שלמעלה – ההבדל הוא רק בהצגת וסדר האותיות – לא
 76 היה, הרי, צריך להיות, ההבדל בין מדרגה אחת לשניה, בבחינת
 77 גבוה על גבוה, – הנה הכל – התחלקות המדרגות, גם גבוה על
 78 גבוה, נמשך לפי חילופי הצירופים – דכ"ב אותיות שבאים גם כן
 79 בחילוף הצירופים והתמורות דא"ת ב"ש – הוספת כ"ק אדמו"ר
 80 שליט"א, והתמורות בא"ת ב"ש כו' – בסדר האחר של
 81 ה"אלף-ב"ת", הסדר של "א"ת ב"ש", שהאות אל"ף (האות
 82 הראשונה) מוחלפת באות תי"ו (האות האחרונה), והאות ב"ת
 83 (האות השניה) מוחלפת באות שי"ן (האות השניה שלפני האחרונה)
 84 וכו'. (וכמו שנתפאר בפ"ק ב). – ב"שער היחוד והאמונה³²
 85 החלק השני של ספר ה"תניא". הרי, למרות שישנו ריבוי מדרגות
 86 כזה וחילוקי מדרגות עד אין קץ, אך הדרך כלל, הנה כלם בעלי

26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפמ"ש כ'תו"א (ואוה"ת) עה"פ ועשית גו' ועשו כל חכמי לב". 27. איוב כה, ג. 28. דניאל ז, י. 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מביא ג"ז (וכן בח"א פמ"ו סה, ב) – דלכאורה מה מוסיף (ראה שם רפמ"ח) – וי"ל שמזה מוכיח דהמדרב"ב בגדודים" שנתהוו מאותיות שלכן שייך בהם (גבול ו) מספר, ובכ"ז יש בהם גם בל"ג. 30. פ"ד מ"ב. 31. הרבי שליט"א מציין ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר", שאולי צריכים לומר "שבע", לשון נקבה, כמו שאומר להלן "בנות", לשון נקבה. 32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שע"ז יורד

1 חֲכָמָה וְדַעַת, – ענינם הוא ענין החכמה ודעת באלקות, ויודעים
2 אֵת בּוֹרְאֵם, מִפְּנֵי הַיּוֹת חַיִּיתָם מִפְּנִימִיּוֹת הָאוֹתִיּוֹת הַנִּמְשָׁכּוֹת
3 – פנימיות האותיות נמשכות מִפְּחִינַת חֲכָמָה עֲלֵאָה, – חכמה
4 עליונה, וְנִזְכָּר לְעִיל. – לכן אומרים על כל הנבראים הנכללים
5 בשם הכללי "עולם הבא",
6 שהם נבראו ביו"ד, שכן
7 חיותם באה מפנימיות
8 ומאור אותיות הדיבור
9 שלמעלה, הבא מהי"ד של
10 שם הוי'. אֵךְ הָעוֹלָם הַזֶּה
11 הַשָּׁפֵל, עִם הַחַיִּיּוֹת
12 שֶׁבְּתוֹכּוֹ, קָטָן מִחֲכִיל
13 וְלִקְבֹּל אֹרֶךְ יָמִים מִפְּחִינַת
14 הָאוֹתִיּוֹת צוּרַת
15 וּפְנִימִיּוֹתָן, לְהֵאֵיר –
16 שהאור והחיות של פנימיות
17 האותיות, יאיר בו,
18 וְלִהְיוֹת שֶׁכָּל בְּלִי לְבוֹשׁ
19 וְהִתְקַדֵּשׁ כְּמוֹ שֶׁ- פנימיות
20 האותיות, מְאִירוֹת
21 וּמְשַׁפְּעוֹת לְנִשְׁמוֹת
22 וּמְלַאכִים, – לנשמות
23 ומלאכים זה מאיר ומשפיע

אגרת הקדיש

ויודעים את בוראם מפני היות חיותם מפנימיות האותיות הנמשכות מבחי' ח"ע וכנ"ל. אך העולם הזה השפל עם החיות שבתוכו קטן מהכיל ולסבול אור וחיות מבחינת צורת האותיות ופנימיותן להאיר ולהשפיע בו בלי לבוש והסתר כמו שמאירות ומשפיעות לנשמות ומלאכים רק ההארה וההשפעה באה ונשפעת לעוה"ז מבחינת חומר וגוף האותיות וחיצוניותם שהוא בחינת ההבל המתחלק לו' הבלים שבקהלת שעליהם העולם עומד כמ"ש בזה"ק והוא מוצא פי ה' המתלבש בעולם הזה וכל צבאיו להחיותם ובתוכו מלוכשת בחינת צורת אותיות הדיבור והמחשבה ממדותיו הקדושות ורצונו וחכמתו וכו', המיוחדות בא"ס ב"ה בתכלית (זו"ש האר"י ז"ל שבחינת חיצינויות הכלים דמל' ראצילות המרומזות בה' של שם הוי' ב"ה הם ירדו ונעשו נשמה לעולם העשיה) וכ"כ בתקונים שהיו"ד הוא באצי' כו' וה' תתאה מקננת בעשיה:

24 בלי הלבוש וההסתר של חומר וגוף האותיות המתהווה מההבל³³,
25 רק ההארה וההשפעה באה ונשפעת לעולם הזה מִפְּחִינַת חֲכָמָה
26 וגוף הָאוֹתִיּוֹת וְחַיִּצְוִיּוֹתָם, שֶׁהוּא – חיצינויות האותיות, היא
27 פְּחִינַת הַתְּכֵלֶל, – כמו על דרך משל חיצינויות וגוף אותיות הדיבור
28 באדם המתהווים מההבל הבא מהלב, והוא הבל גשמי, מִתְחַלֵּק
29 לוֹ הַבְּלִים שֶׁבְּקִהְלָת³⁴ – בפסוק ב"קהלת"³⁵ מוזכרים שבעה ענינים
30 של הבל: "הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל", "הבל"
31 פעם אחת, "הבלים" לשון רבים, פעמיים, ביחד שלשה, עוד הפעם
32 "הבל הבלים", שוב שלשה, "הכל הבל" עוד פעם אחת, וביחד שבע
33 פעמים "הכל". שֶׁעָלֵיהֶם – על שבעה ההבלים, הָעוֹלָם עוֹמֵד, כְּמוֹ
34 שֶׁבְּתוֹכּוֹ בְּיָהֳרֵי הַקְּדוּשָׁה³⁶. – "עלמא לא אתקיים אלא על הבלים
35 דאמר שלמה מלכא" – העולם אינו מתקיים אלא על ההבלים
36 שאמר שלמה המלך, שהם שבעת ההבלים האמורים, וְהוּא "מוֹצֵא
37 פִּי ה'" הַמְתַּלְבֵּשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְכָל צָבָאָיו – כל הנבראים
38 שבעולם הזה, לְהַחְיֹתָם, – שזה ההבל הבא מפי ה', מוצא פי ה',
39 וּבְתוֹכּוֹ – בהבל ובמוצא פי ה', מְלַבֵּשׁ פְּחִינַת צוּרַת אוֹתִיּוֹת
40 הַדִּיבּוּר וְהַמְחֻשְׁבָּה, – שלמעלה, הבאה – מִמְּדוּתָיו הַקְּדוּשׁוֹת
41 וְרִצּוֹנוֹ וְחֻקְמוֹתָיו וכו', – כמו באדם למשל, שאותיות הדיבור
42 ואותיות המחשבה באות הרי בגילוי ממדותיו – שמפני שיש לו
43 אהבה ותשוקה לדבר מסויים, לכן הוא חושב ומדבר אודות אותו

44 דבר, והמדות באות מרצונו וחכמתו וכו', כך גם למעלה באות
45 אותיות הדיבור והמחשבה שלמעלה בהתגלות, מהמדות הקדושות
46 ומרצונו וחכמתו וכו', הַמְיַחֲדוֹת – מדותיו – הקדושות, ורצונו
47 וחכמתו (הספירות), מיוחדות בְּאֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא בְּתַכְלִית –
48 הרי שהאור שמצורות
49 האותיות, שהוא אור הבא
50 ממדותיו הקדושות ומרצון
51 וחכמה – נמצא רק בתוכו,
52 בפנימיות של "מוצא פי ה"
53 המהווה ומחיה את העולם
54 הזה, ואילו בגילוי אין הדבר
55 כך. ומהיכן באה ההתהוות
56 והחיות של העולם הזה? –
57 הרי זה מחיצוניות וגוף
58 האותיות, "הבל" הדיבור
59 שלמעלה. (וזהו שֶׁבְּתוֹכּוֹ
60 הָאֵרֶץ וְרִצּוֹנוֹ לְבִרְכָּהּ³⁷,
61 שֶׁפְּחִינַת חַיִּצְוִיּוֹת הַבְּלִים
62 דְּמִלְכוּת דְּאֲצִילוֹת,
63 הַמְרֻמְזוֹת בְּה' שֶׁל שֵׁם
64 הַיּוֹד בְּרוּךְ-הוּא, – ה'
65 תתאה" שהיא ספירת
66 המלכות, הם ירדו ונעשו
67 נִשְׁמָה לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה). וְכֵן בְּתוֹכּוֹ בְּתַקּוּנֵים³⁸ – ב"תיקוני זוהר",
68 שֶׁהֵיוּ"ד – של שם הוי', הוא – מאיר, בְּאֲצִילוֹת כו', – ר"ה
69 עילאה" – בעולם ה"בריאד", ו"ר" – בעולם ה"יצירה", וְה' תַּתְּאָה
70 מְקַנְנָת – ומאירה, בְּעֲשִׂיָּה: – ארבע האותיות של שם הוי' הן
71 האלקות של העולמות³⁹: הגילוי שמאיר בעולם ה"אצילות" הוא
72 ספירת ה"חכמה" (יו"ד של שם הוי'), ו"חכמה" היא הרי הענין של
73 ביטול באופן הנעלה ביותר, של "הוא לבדו ואין זולתו" (כפי שרבנו
74 הזקן אומר בהגה"ה שבפרק ל"ה (בחלק הראשון של ספר
75 ה"תניא")). הרי "חכמה" זו מאירה בכללות עולם ה"אצילות", שבכל
76 עיני עולם ה"אצילות" שורר אופן הביטול האמור; בעולם
77 ה"בריאד" מאירה ה"ה" עילאה, ספירת ה"בינה" וכל הנבראים של
78 עולם זה (גם נשמות וגם מלאכים) הם בעלי השגה גדולה באלקות;
79 בעולם ה"יצירה" מאירות שש המדות, ועבודת הנבראים שבעולם
80 זה, היא בענין ה"מדות", התפעלות של אהבה ויראה באלקות;
81 ובעולם ה"עשיה" מאירה ה"ה" תתאה, ספירת ה"מלכות", ועולם זה
82 – הוא עולם המעשה, ומעשה מתוך קבלת עול מלכות שמים. ברם,
83 זהו הנשמה של עולם זה, הבאה מפנימיות צירופי אותיות הדיבור
84 המלוכשת בהעלם בחומר וגוף האותיות שהוא ה"הבל", ואילו
85 התהוות וחיות העולם עצמו, הם רק מחיצוניות אותיות הדיבור –
86 מה"הבל", ולכן עולם זה הוא עולם גשמי וחומרי.

מגובה ביותר לגבנה שתחתיו כו', הארה דהארה כו' – משא"כ בשינוי הצירוף בלבד דאינו פחות במעלה". 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהוא בטל להמלוכש בו ואינו מסתיר". 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עייג"כ באוה"ת עה"פ". 35. א. א. 36. ח"א קמו, ב. 37. ראה ע"ח שמ"ז פ"ב. ובכ"מ. 38. ראה תיקון ו (כג, א). ע"ח שמ"ב ספ"ד. 39. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפמשת"ל בח"א פל"ט".

יום שישי י"ז מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 216, והנה באדם התחתון... עד עמ' קט, ממנה ח"ו.

1 להלן יסביר רבנו הזקן, כיצד עושים את ה"שם" על ידי צדקה, כמו
2 שכתוב בזהר הקדוש: "מאן עבדי שמא קדישא בכל יומא מאן
3 דיהיב צדקה למסכנא" – שעל ידי נתינת צדקה לעני "עושים" את
4 שם הוי', שכן, ירידת אותיות הדיבור שלמעלה משרשן ב"חכמה",
5 הרי זה צמצום גדול ביותר,
6 כמו למשל חכם גדול המבין
7 נפלאות חכמה, מצמצם
8 חכמתו באות אחת, כך
9 מתלבש הצמצום של חכמה
10 ב"ה' תתאה" של שם הוי',
11 "הבל" הדיבור, וזה בא
12 מהחסד שלמעלה, שמצד
13 החסד הוא מצמצם עצמו
14 בצמצום זה, וכדי לעורר
15 חסד זה – הרי זה על ידי
16 החסד שאדם למטה עושה
17 צדקה וחסד. הרי שבצדקה
18 וחסד של יהודי למטה, הוא
19 "פועל" את ההמשכה
20 מהיוד' של שם הוי' –
21 "חכמה" – לה' של שם הוי'
22 – "מלכות", – הרי שעל ידי
23 צדקה הוא "עושה" וממשיך

24 את שם הוי'. ובלשונו של רבנו הזקן: והנה, באדם התחתון למשל,
25 מי שהוא חכם גדול להשפיל נפלאות חכמה, ומצמצם שכלו
26 ומחשבתו באות אחד – אחת, מדבור, הנה זה הוא צמצום
27 עצום וירידה גדולה לחכמתו הנפלאה – ככה ממש על דרך
28 משל, ויותר מזה לאין קץ, הנה צמצום גדול עצום ורב, כאשר
29 בדבר ה' שמים נעשו, בששת ימי בראשית, וברוח פיו כל
30 צבאם, היא – דבר ה' הוא, אות ה' של שם הוי' ברוך-הוא,
31 שהיא "אתא קלילא", – אות "קלה", – לא זו בלבד שהיא אות
32 אחת, היא גם נקראת "אתא קלילא", אות "קלה" שאין בה ממש.
33 כמו שכתוב: "בהפראם" – "בה' בראם", – כמו שכתוב:
34 "בהבראם", ועל כך דרשו חכמינו ז"ל⁴¹: "בה' בראם", באות ה' הוא
35 ברא אותם, את תולדות השמים והארץ, שעליהם כתוב "בהבראם",

אגרת הקדש

והנה באדם התחתון למשל מי שהוא חכם גדול
להשכיל נפלאות חכמה ומצמצם שכלו
ומחשבתו באות אחד מדבורו הנה זה הוא צמצום
עצום וירידה גדולה לחכמתו הנפלאה ככה ממש עד"מ
ויותר מזה לאין קץ ה' צמצום גדול עצום ורב כאשר
בדבר ה' שמים נעשו בששת ימי"ב וברוח פיו כל צבאם
היא אות ה' של שם הוי' ב"ה אתא קלילא כמו"ש
בהבראם בה' בראם היא מקור הט' מאמרות שנמשכו
ממאמר ראשון בראשית דנמי מאמר הוא היא בחינת
חכמה הנקראת ראשית אך אז היתה המשכה וירידה
זו בלי אתדל"ת כלל כי אדם אין לעבוד כו' רק כי
חפץ חסד הוא ועולם חסד יבנה וזהו בהבראם באברהם
כי חסד לאברהם כו'. אך אחר בריאת האדם לעבדה
כו' אזי כל אתדל"ע לעורר מדרת חסד עליון הוא
באתדל"ת בצדקה וחסד שישראל עושין בעולם הזה

שהקב"ה הוא חפץ חסד, ו"עולם חסד יבנה"⁴⁷. וזהו "בהפראם" –
"בהבראם"⁴⁸, – זה מה שחכמינו ז"ל אומרים על הפסוק "בהבראם"
שזה אותיות "באברהם", כפי⁴⁹ "חסד לאברהם" כו'⁵⁰. – אברהם הוא
בחינת חסד, וזהו "בהבראם – באברהם", שהבריאה היא ממדת החסד.
אך אחר בריאת האדם – שענינו הוא "לעבדה כו'", – ולהמשיך
המשכות על ידי התעוררותו מלמטה, אזי כל אתדל"ע הוא –
כל התעוררות שמלמעלה לעורר מדרת חסד עליון, הוא
באתדל"ע הוא, – על ידי התעוררות והעבודה של האדם
למטה, שהוא מעורר וממשיך את החסד העליון, בצדקה וחסד⁵¹
שישראל עושין בעולם הזה. – הרי, על ידי צדקה וחסד שיהודי
עושה למטה, הוא ממשיך מהיוד' של שם הוי' – מ"חכמה" – לה' של
שם הוי' – "מלכות", – הרי שהוא "עושה" וממשיך את שם הוי'.

40. בראשית ב, ד. 41. מנחות כט, ב. 42. ר"ה לב, א. 43. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם אפ"ל בפי' דבה"א בראם – לאחר שכתב
ישנו המאמר דבראשית ברא גו! – שלכן הוא מקור רק לט' מאמרות!". 44. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל? וי"ל דטובא
קמ"ל – שולל אתדל"ת גם דנשמות, ומכריח זה מקרא דאדם אין גו'. ועפ"ז תומתק ההדגשה 'אתדל"ת כלל'". 45. בראשית ד, ה. 46. מיכה
ז, יח. 47. תהלים פט, ג. 48. ב"ר פ"ב, ט. 49. מיכה ז, כ. 50. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ג"פ חסד, כי צ"ל אתדל"ע מצ"ע שיתהוו (1)
עולמות שלמע' מהשחל' – שישכיל "נפלאות חכ" (במשל דאדם התחתון דלעיל – כי מהו"צ הנשמה פשוטה אלא שהכחות כלולים בה –
ראה ח"א פנ"א) ע"י חפץ חסד (שבתענוג – חפץ), (2) עולם האצ"י – שכלו ומח' (שבמשל) ע"י עולם חסד יבנה (ז"י הבנין – ספי' דאצ"י), (3)
בי"ע ועד עוה"ז – "מצמצם כו' באות כו'" (שבמשל) ע"י בהבראם (בריאה כו') חסד (שנמשך ונותן) לאברהם. וי"ל שלכן מוסיף בזה "וזהו"
בהבראם – כי רק זה באתגליא. ולמטה (ובפרטיות) יותר (וראה ח"א רפמ"ט): חפץ (עתיקא – בבינה) חסד הוא (בריאה – בורא חשך) – ראשונה,
עולם חסד יבנה (יצירה – עולם "המדות") – וא", בהבראם באברהם כי חסד כו' (עשי' – ראה לקמן סט"ו) – ה' אחרונה". 51. הערת כ"ק
אדמו"ר שליט"א: "בתחילת האגה"ק צדקה לחוד. מכאן ואילך כמה שינויים: צדקה וחסד, גמ"ח, צדקה וחסד, צדקה וגמ"ח וכו'".

28 בְּאַתְעָרוּתָא דְלִתְתָּא, – בהתעוררות מלמטה, בְּצִדְקָה וְחֶסֶד
29 תִּתְּתָא, – על ידי צדקה וחסד הנעשים למטה בגשמיות, שְׂמִמְשִׁיכִים
30 – ונותנים, חִיִּים וְחֶסֶד, לְהַחְיֵת רוּחַ שְׁפָלִים וְנִדְכָּאִים. – על ידי
31 החסד והחיים שנותנים וממשיכים לעני שפל ונדכא. ממשכים את

32 החסד שלמעלה, כדי

33 להמשיך "חיים" מבחינת

34 "חכמה" שירד למקום נמוך –

35 לאותיות הדיבור שהן מקור

36 כל הנבראים. וְזֶהוּ

37 שְׂבִתּוֹב⁵⁷: "אל יתהלל

38 חָכֵם בְּחִכְמָתוֹ כִּי, בִּי אִם

39 בְּזֹאת יִתְהַלֵּל כִּי, – השכל

40 וידוע אותו⁵⁸, ומסיים

41 שמשכיל באופן: בִּי אֲנִי ה'

42 עֲשֵׂה חֶסֶד כִּי, – הרי

43 שמהללים את ה"חכמה"

44 כשהיא עושה ופועלת חסד,

45 שאז ה' עושה חסד, בִּי

46 תְּחַסֵּד – שהאדם עושה

47 וממשיך את החסד

48 שלמעלה, ש"אני ה' עושה

49 חסד" – שבעשיה, הוּא תְּמַמְשִׁיךְ חֲנִי תְּחַכְמָה לְמַטָּה, – שבאותיות

50 הדיבור יומשך מקור הנבראים, כדי שזה יומשך למטה. וְאִם לֹא – אם

51 חסרה עשיית החסד, וישנו רק הענין של חכמה – של לימוד התורה

52 בלבד, תְּרִי נִקְרָאת "חִכְמָתוֹ" לְבַדּוֹ, – ככתוב "אל יתהלל חכם

53 בחכמתו" – בחכמה שלו, בְּלִי תְּמַשְׁכֵּת חִיִּים מִמָּנָה – ה"חכמה"

54 שלמעלה, חֵם וְשָׁלוֹם.

אגרת הקדש

לכן אמרו רז"ל כל האומר אין לו אלא תורה בלי גמ"ח
אפילו תורה אין לו אלא לעסוק בתורה ובגמ"ח כי
הנה הגם דאורייתא מחכמה נפקת ובאורייתא מתקיים
עלמא ובאינון דלעאן בה כי בדבורם ממשכים הארות
והשפעות (נ"א והשראות) ח"ע מקור התורה לבחינת
אותיות הדבור שבהן נברא העולם כמארז"ל א"ת בניך
אלא בוניך הרי המשכה זו היא בחינת ירידה גדולה
ולזה צריך לעורר חסד עליון הנמשך כמים ממקום
גבוה למקום נמוך באתרל"ת בצדקה וחסד תתאה
שמשכי' חיים וחסד להחיות רוח שפלים ונדכאים.
וז"ש אל יתהלל חכם בחכמתו כו' כ"א בזאת יתהלל
כו' כי אני ה' עושה חסד כו' כי החסד הוא הממשיך
חיי החכמה למטה וא"ל הרי נקראת חכמתו לברו בלי
המשכת חיים ממנה ח"ו.

1 לְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְכוּנֵם לְבִרְכָּה⁵²: כָּל הַאֹמֵר אֵין לוֹ אֵלָא
2 תּוֹרָה בְּלִי גְמִילוֹת חֲסִידִים, אִפְּלוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ, אֵלָא לְעִסָּק
3 בַּתּוֹרָה וּבְגְמִילוֹת חֲסִידִים. בִּי הֵנָּה, הֵנָּה דְאֻרִּיתָא מִחֻכְמָה
4 נִפְקֵת⁵³, – למרות שתורה באה מ"חכמה", וְכִאֻרִּיתָא מִתְקַיֵּם
5 עֲלֵמָא⁵⁴, – ועל ידי תורה

6 מתקיים העולם, וּבְאֵינוֹן

7 דְלֵעָאן פֶּה⁵⁵, – ועל ידי אלה

8 שעוסקים ומדברים בה

9 (בתורה), בִּי גְדֻבֵּרִים –

10 דיבורי תורה, מְמַשְׁכִּים

11 הָאֲרוֹת וְהַשְּׁפָעוֹת (נֶפֶשׁ

12 אֲחֵר: וְהַשְּׁרָאוֹת) חֻכְמָה

13 עֲלֵתָא – חכמה עליונה,

14 מְקוֹר הַתּוֹרָה לְבַחֲנִית

15 אוֹתִיּוֹת תְּדִבּוּר שְׂפָתָן

16 נִבְרָא הָעוֹלָם, בְּמַאֲמֵר

17 רַבּוֹתֵינוּ וְכוּנֵם לְבִרְכָּה⁵⁶:

18 "אל תִּקְרֵי בְּנוֹךְ אֵלָא

19 בּוֹנוֹךְ" – תלמידי חכמים

20 שהם העוסקים בתורה, הם

21 לא רק "בניך", הבנים שלך,

22 אלא הם גם "בניך", הם בונים ומקיימים את העולם על ידי לימודם

23 תורה – תְּרִי תְּמַשְׁכָּה זו – מ"חכמה" לאותיות הדיבור, הִיא בְּחִינַת

24 יְרִידָה גְדוֹלָה, וְלִזֶּה צָרִיךְ לְעוֹרֵר חֶסֶד עֲלִיוֹן, תְּמַשְׁכֵּךְ בָּמִים – טבע

25 המים שהם נמשכים ממקום גבוה למקום נמוך, כך גם נמשך החסד

26 העליון שנמשל למים, מִמָּקוֹם גְּבוּהָ לְמָקוֹם נָמוּךְ, – ממקום

27 ומדריגה גבוהים למקום ולמדריגה נמוכים, וחסד זה נמשך

יום שבת קודש י"ח מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קט, ובוה יובן מ"ש... עד עמ' 218, יבינו.

69 רבנו הזקן להלן, שאין הכוונה שנשמות אלו מתעסקות בתורה בלבד
70 ואינן עוסקות בגמילות חסדים ח"ו, אלא הכוונה היא שעיקר ענין
71 הוא תורה, שְׂהַתְלִמְדִי חֻכְמִים שְׂתוֹרְתָן עָקֵר וְרִב יְמִיהֶם בָּהּ,

72 וּמְעוֹט יְמִיהֶם – הם עוסקים

73 בְּגְמִילוֹת חֲסִידִים, הֵנָּה

74 פְּעֻלַּת אֲתַעְרוּתָם דְלִתְתָּא

75 – ה"פעולה" מהתעוררותם

76 שלמטה, לְעוֹרֵר חֶסֶד

77 עֲלִיוֹן, לְהַמְשִׁיךְ וּלְהוֹרִיד

78 אוֹר-אֵין-כוֹף הַמְלָבֵשׁ

79 בְּחֻכְמָה עֲלֵתָא, – ב"חכמה

80 עליונה", שהיא מְקוֹר תּוֹרַת

81 ה' שְׂפִיכָהֶם, – בדיבורם

82 דברי תורה, הִכֵּן, איפוא,

55 וּבָזֶה יוֹבֵן מַה שְּׂבִתּוֹב הָאֲרִיז"ל⁵⁵, שִׁישׁ ב' מִיְנִי נִשְׁמוֹת בְּיִשְׂרָאֵל:

56 נִשְׁמוֹת תְּלִמְדֵי חֻכְמִים הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה כָּל יְמֵיהֶם⁵⁶, וְנִשְׁמוֹת

57 בְּעֲלֵי מִצּוֹת הָעוֹסְקִים בְּצִדְקָה וּבְגְמִילוֹת חֲסִידִים. דְלִכְאוּרָה, תְּרִי

58 גַּם תְּלִמְדֵי חֻכְמִים

59 צְרִיכִים לְעִסָּק בְּגְמִילוֹת

60 חֲסִידִים, בְּמַאֲמֵר רַבּוֹתֵינוּ

61 וְכוּנֵם לְבִרְכָּה, שְׂ"אִפְּלוּ⁵⁷

62 תּוֹרָה אֵין לוֹ". – אם הוא

63 אומר שאין לו אלא תורה

64 בלי גמילות חסדים, גם

65 תורה אין לו. כיצד, איפוא,

66 אומר האריז"ל שישנו סוג

67 של נשמות העוסקות בתורה

68 כל ימיהן? אֵלָא – יסביר

אגרת הקדש

ובזה יובן מ"ש האריז"ל
שיש ב' מיני נשמות בישראל נשמות ת"ח העוסקים
בתורה כל ימיהם ונשמות בעלי מצות העוסקים בצדקה
וגמ"ח. דלכאורה הרי גם ת"ח צריכים לעסוק בגמ"ח
כמארז"ל שאפילו תורה אין לו אלא שהת"ח שתורתן
עיקר ורוב ימיהם בה ומיעוט ימיהם בגמ"ח הנה פעולת
אתערותם דלתתא לעורר חסד עליון להמשיך ולהוריד
ואו"ם המלוכש בחכ"ע מקור תורת ה' שבפיהם הוא

52. יבמות קט, ב. 53. זח"ב קכא, א. ובכ"מ. 54. זח"ב ר, א. ובכ"מ. 55. זח"א מז, א. ועוד. 56. ברכות סד, א. 57. ירמ' ט, יב. 58. הערת
כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שגז" חכמה ואדרבא עיקרה". 59. "לע"ע לא מצאנו מקורו. 60. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכל השאר נכללים

1 הם ממשיכים זאת? — הוא רק לעולם הנשמות שבבריאה — שהם
2 ממשיכים שם על ידי עסק התלמוד, — גמרא הכוללת הטעמים
3 והשקלא וטריא של ההלכות, שיש לכך שייכות לעולם ה"בריאה" —
4 עולם ההשגה, ולמלאכים שבצירה — הם ממשיכים, על ידי למוד
5 המשינה, — שכן, "משנה"
6 המורכבת מפסקי ההלכות
7 "בשר" או "פסול", "טמא" או
8 "טהור" — יש לה שייכות
9 לעולם ה"צירה" — עולם
10 המדות, יען היות היות
11 הנשמות והמלאכים
12 נשפעות מצדויות אותיות
13 הדבור, היא תורה שבעל
14 פה, — "מלכות פה תורה
15 שבעל פה קרינו לה"⁶¹,
16 ומקור האותיות הוא
17 מהקמה עלאה — מ"חכמה
18 עליונה", כנזכר לעיל, —
19 הרי שבלימוד התורה שלהם
20 הם ממשיכים מ"חכמה
21 עליונה" — לצירופי אותיות
22 הדיבור של תורה שבעל פה,
23 ועל ידי כך הם ממשיכים
24 חיות לנשמות ולמלאכים.
25 אך להמשיך ולהוריד
26 הארה וחיות מבחינת הכל
27 העליון ה' תתאה — של שם
28 הוי, לעולם הזה השפל,
29 שהוא צמצום גדול ביה
30 עז — הרי זה אופן צמצום אחר לגמרי כדי שהאור יומשך בעולם
31 השפל, לא⁶² באתערותא דלתתא — "התעוררות מלמטה", של
32 תלמידי חכמים העוסקים מעוט ימיהם בצדקה וגמילות
33 חסדים, אלא על ידי אתערותא — התעוררות, דבגלי מצות
34 העוסקים רב ימיהם בצדקה וגמילות חסדים (וכמו שנתפאר
35 בלקוטי אמרים — בספר ה"תניא", פתק א פרק לד). — שם הוא
36 אומר, שעל ידי נתינת צדקה, שהוא נותן חומש בלבד — נעשית כל
37 יגיעתו לפרנסתו — מכון לשבתו יתברך, ובחסד שלו הוא מעורר את
38 ה"דרועא ימינא", את החסד שלמעלה, ולכן נקראו — בעלי

אגרת הקדיש

רק לעולם הנשמות שבבריאה ע"י עסק התלמוד
ולמלאכים שביצירה ע"י לימוד המשנה יען היות חיות
הנשמות והמלאכים נשפעות מצדויות אותיות הדיבור
היא תורה שבע"פ ומקור האותיות הוא מח"ע כנ"ל אך
להמשיך ולהוריד הארה וחיות מבחינת הכל העליון
ה' תתאה לעולם הזה השפל שהוא צמצום גדול ביותר
עז לא די באתעדל"ת של ת"ח העוסקים מעוט ימיהם
בצדקה וגמ"ח אלא על ידי אתערותא דבעלי מצות
העוסקים רוב ימיהם בצדקה וגמ"ח (וכמ"ש בלק"א
בח"א פל"ד) ולכן נקראו תמיכי אורייתא והן בחינות
ומדרגות נז"ה להיותן ממשיכין אור התורה למטה
לעולם העשיה. ובוה יובן למה נקרא הצדקה בשם
מעשה כמ"ש והיה מעשה הצדקה שלום ע"ש שפעולתה
להמשיך אור ה' לעולם העשיה. והו דקדוק לשון זוה"ק
מאן דעביד שמא קדישא דעביד דיקא כי באתערותא
דלתתא בצדקה וחסד תתאה מעורר חסד עליון להמשיך
אור א"ס מבחינת חכמה עילאה יו"ד של שם לה' של
שם בחינת הדבור ורוח פיו יתברך כדי להשפיע לעולם
העשי' ועד"מ להבדיל הבדלות אין קץ כמו שאדם
אינו מדבר אלא לאחרים (ולא כשהוא בינו לבין
עצמו), ואז מצמצם שכלו ומחשבתו בדבורו אליהם
והמשכילים יבינו:

המצוות, "תמכי אורייתא"⁶³, — הם תומכים בתורה (עצמה), לא רק
בלומדי תורה, כי אם הם תומכים את התורה עצמה, שכן, הם
ממשיכים שהאור שמשורש ומקור התורה יאיר למטה, והן בחינות
ומדרגות נצח וזהר, — נצח וזהר הם "תרין שוקין"⁶⁴, כמו ה"שוקין"
שעליהם עומד האדם על
הארץ, כך הם ממשיכים את
התורה למטה בעולם זה,
להיותן — מפני שהם
ממשיכים אור התורה
למטה לעולם העשיה.
ובזה יובן⁶⁵ למה נקרא
הצדקה בשם "מעשה",
כמו שכתוב⁶⁶: "והיה
מעשה הצדקה שלום", —
הרי שהוא קורא לצדקה
בשם "מעשה", על שם
שפעולתה להמשיך אור ה'
לעולם העשיה. והו
דקדוק לשון זהר חסדו:
"מאן דעביד"⁶⁷ שמא
קדישא — מי שעושה את
השם הקדוש, "דעביד"
דיקא, — המלה "עביד" היא
בדיוק, כי באתערותא
דלתתא — "בהתעוררות
מלמטה", בצדקה וחסד
תתאה — בעשיית צדקה
וחסד כאן למטה, מעורר
חסד עליון, — החסד
שלמעלה, להמשיך אור-אין-סוף מבחינת חכמה עלאה —
"חכמה עליונה" שהיא יו"ד של שם, — הוי, לה' של שם, — הוי,
בחינת הדבור ורוח פיו יתברך, כדי להשפיע לעולם העשיה.
— זהו דיוק הלשון "עביד" בלשון הזהר במקום הלשון "עושה",
עשיה, שכן, על ידי מעשה הצדקה הוא ממשיך אור אין סוף בעולם
ה"עשיה", ועל דרך משל⁶⁸, להבדיל הבדלות אין קץ, כמו
שאדם אינו מדבר אלא לאחרים (ולא כשהוא בינו לבין
עצמו), ואז מצמצם שכלו ומחשבתו בדבורו אליהם.
והמשכילים יבינו:

במין הב' — ולכן ל"ג בבה' — כל ימיהם". 61. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 62. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל מוכרחת היא — כי
ההמשכה צריכה לעבור דרך בריאה ויצירה". 63. ע"פ משלי ג, יח. וראה זח"ג נג, ב. שו"ע יו"ד סניא ס"ט. ובכ"מ. 64. תקו"ז בהקדמה
("פתח אליהו"). 65. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו נוגע כ"כ כאן (כ"א ס"ב). ויומתק עמפשי"כ המי"ו (ניצוצי אורות בזח"ג
שם)". 66. ישע"י לב, יז. 67. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה פשוט דצ"ל "עביד". וראה זח"ג שם (ק"ב). 68. הערת כ"ק אדמו"ר
שליט"א: "לכאורה: (1) מה חסר לולא סיום זה, (2) פי' "והמשכילים יבינו" — מה? (3) מה מוסיף בהמוסגר בחצ"ע"ג, ועוד. ואולי י"ל (בנקודה
עכ"פ): אינו מובן כלל — מהי השייכות דכל הביאור לענין שמו של הקב"ה? ה' ראשונה — היא גילוי וכו' דהיו"ד כנ"ל, וא"כ הוא ההכרח
דא"ו וה' תתאה? ולמה אינו מוכרח בעוה"ב? אמרו"ל עד שלנבה"ע (לא עוה"ב ולא עוה"ז) ה' הוא ושמו בלבד — וע"פ הנ"ל מהו ענין ג'
אותיות אחרונות דהשם? ועוד. וע"ז מבאר דישנו בינו לבין עצמו (אלא שה"אחרים" יודעים עד"ז כש"מדבר" "אליהם") שצ"ל צמצום "שכלו
ומח' (רק) בדיבורו אליהם", שישנו "בינו לבין עצמו" — ב' ענינים (שמו הוא — אבל גם שמו "בלבד"), שגם ח"ע — הוא שם, וכו'. והמשכילים
יבינו (כ"ז, ואיך) ששם — כמו ענין הדיבור — ג"כ א"צ בינו לבין עצמו כו' — ובכנה"ל בדיבור".

ה'תש"ג

יב מנחם אב

יום שישי

יום ראשון

תהלים:
מפרק סו
עד פרק סחשיעורים. חומש: ואתחנן, ששי עם פירש"י.
תהלים: סר-סח.
תניא: אך מי . . . תדרשנו.

דער רבי - אדמו"ר הזקן - האָט געזאָגט פון מעזריטשער מגיד פון בעש"ט'ס וועגען:
ואהבת לרעך כמוך איז א פירוש וביאור אויף ואהבת את ה' אלקיך. אז מ'האט האלט א
אידען, האָט מען האָלט דעם אויבערשטען, ווייל א איד האָט דאָך אין זיך א חלק אלקה
ממעל, איז אז מ'האָט האָלט דעם אידען, דעם אינוועניג פון איהם, ממילא האָט מען
האָלט דעם אויבערשטען.

הַרְבֵּי - אַדְמו"ר הַזֶּקֶן - אָמַר בְּשֵׁם הַמַּגִּיד מִמְעֻזְרִיטֶשׁ, מִשְׁמֹו שֶׁל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב: "וְאַהֲבַת
לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ" הוּא פֶּרוּשׁ וּבִיאור עַל "וְאַהֲבַת אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ": כַּאֲשֶׁר אוֹהֲבִים יְהוּדִי, אוֹהֲבִים אֶת
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁכֵּן יְהוּדִי יֵשׁ לוֹ הָרִי בְּתוֹכּוֹ חֵלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל, הָרִי שֶׁכַּאֲשֶׁר אוֹהֲבִים אֶת
הַיְּהוּדִי, אֶת הַפְּנִימִיּוֹת שָׁבוּ, מִמִּילָא אוֹהֲבִים אֶת הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

ה'תש"ג

יג מנחם אב

שבת

יום שני

תהלים:
מפרק סט
עד פרק עאבשעת קריאת עשה"ד עומדים ופניהם אל הס"ת.
שיעורים. חומש: ואתחנן, שביעי עם פירש"י.
תהלים: סט-עא.
תניא: ד. אין . . . קו בצדקה.

בשעת קריאת עשרת הדברות עומדים ופניהם אל הספר תורה.
"וְדַבַּרְתָּ בָּם בְּשַׁבְתְּךָ גו'", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹנָם לְבָרְכָהּ: "וְדַבַּרְתָּ בָּם - בְּדַבְרֵי תוֹרָה
הַכְּתוּב מִדִּבֶּר". אָמְנָם בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה גּוֹפֵא יֵשׁ כְּמָה חֲלוּקֵי מַדְרָגוֹת, וּמִכָּאֵר כָּאֵן כָּל הַמַּדְרָגוֹת:
בְּשַׁבְתְּךָ בְּבִיתְךָ - הוּא מַעֲמֵד הַנִּשְׁמָה לְמַעַלָּה בְּאוֹצֵר הַנִּשְׁמוֹת, קֹדֶם יְרִידָתָהּ לְמַטָּה, וְעוֹסֶקֶת שֵׁם
בְּתוֹרָה. בְּלִכְתָּךָ בְּהַרְךָ - קָאִי עַל הַזְמַן שֶׁהַנִּשְׁמָה יוֹרֶדֶת מֵעוֹלָם לְעוֹלָם וּמַמְדִּיגָהּ לְמַדְרָגָהּ, עַד
בוֹאָהּ לְמַטָּה לְעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן לְהַתְלַבֵּשׁ בְּגוֹף גָּשְׁמִי, וּמִתְחִיל לְלַכֵּת בְּדֶרֶךְ עוֹלָם זֶה עַד יְמֵי זְקֵנָהּ
וְשִׁיבָהּ, עַד וּבְשִׁכְבָּךְ בְּבוֹא יְמֵי פְקֻדָּתוֹ, וְגַם אִזְּ הַנֶּה הַתּוֹרָה תִּשְׁמַר עָלֶיךָ כְּמִכָּאֵר בְּשִׁשִּׁי דְאַבוֹת,
עַד וּבִקְוֹמָךְ כְּאָמֹר "וְהִקִּיצוּת גו'".

ה'תש"ג

יד מנחם אב

יום ראשון

יום שלישי

תהלים:
מפרק עב
עד פרק עזשיעורים. חומש: עקב, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: עב-עו.
תניא: וזהו צדק . . . סלה אכ"ר.

במנוחה אין אומרים תחנון.

י"ד מְנַחֵם אָב תש"א - נִמְלָאוּ חֲמִשִּׁים שָׁנָה מִיּוֹם שֶׁאָמַר לִי אָדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הַרְש"ב]
שֶׁאֲתַחֲלִיל לְרֹשֶׁם הַסְּפּוּרִים שֶׁמִּסְפָּר לִי. כַּאֲשֶׁר הַתַּחֲלִיל ה"צִמְח צֶדֶק" לְכַתֵּב בְּעֵינַי נִגְלָה וַחֲסִידוֹת,
אָמַר לוֹ אַדְמו"ר הַזֶּקֶן: "וְקִנְיָה לְךָ חֵבֶר", וְקִנְיָה (קוֹף בְּקִמָּץ, נֻנּוּ בְּסִגּוּל) - לְשׁוֹן קוּלָמוֹס - לְךָ
חֵבֶר. פֶּעַם אָמַר אָדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הַרְש"ב] בְּשֵׁם אַדְמו"ר הַזֶּקֶן: וְקִנְיָה - לְשׁוֹן קוּלָמוֹס - לְךָ
חֵבֶר, וּפִרְשׁ אָדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הַרְש"ב]: קוּלָמוֹס הַלֵּב; שֶׁכָּל דְּבַר שְׁלּוּמִדִּים צָרִיךְ "לְחִיּוֹת"
אוֹתוֹ.

יום רביעי
תהלים:
מפרק עז
עד פרק עח

יום שני

טו מנחם אב

ה'תש"ג

אין אומרים תחנון.

שיעורים. חומש: עקב, שני עם פירש"י.

תהלים: עזרע.

תנאי: ה. ויעש . . . 214 שמבין הכל.

רושם אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: מעלת טו באב על כל טו בחדש, שנהו רק השלמות בהגלוי, אבל מכל מקום היא רק בחינת מקבל, אבל בטו באב האור בה בקביעות, לפי שהעליה היא לפי ערך עצם הירידה דתשעה באב... וזהו "תשש כחה של חמה", עכו"ם [=עובדי כוכבים ומזלות] מונים לחמה בישא, ובט"ו תשש כו' במכל שכן מזמן הבית שהיו נכנעים לשלמה, כל שכן לעתיד, "ונהרו אליו", בבחינת בטול לגמרי, ואת רוח הטמאה אעביר כו', ומעין זה בטו באב תשש כו'.

יום חמישי
תהלים:
מפרק עט
עד פרק פב

יום שלישי

טז מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, שלישי עם פירש"י

תהלים: עט"ב.

תנאי: אך . . . קח וי"ב ע"ש.

נסיעות הבעש"ט בתחילת ההתגלות שלו היו ע"ד שלשה ענינים: פדיון שבויים, חיוזק התורה ויראת שמים, התגלות פנימיות התורה. אדמו"ר האמצעי הי' מבאר בזה: גליא שבתורה נקרא מים און צו וואסער גייט מען. פנימיות התורה נקרא אש און פאר פייער האט מען מורא. דערפאר דארף דער משפיע גיין צום מקבל און זאגען איהם: האב קיין מורא ניט ווייל ה' אלקיך אש אוכלה הוא.

נסיעות הפעל שם טוב בתחלת ההתגלות שלו היו על דבר שלשה ענינים: פדיון שבויים, חיוזק התורה ויראת שמים, התגלות פנימיות התורה. אדמו"ר האמצעי היה מבאר בזה: גליא שבתורה נקרא "מים", ואל מים – הולכים. פנימיות התורה נקרא "אש", ומאש – מפחדים. לכן צריך המשפיע ללכת אל המקבל ולומר לו: אל תירא, כי "ה' אלקיך אש אוכלה הוא".

יום שישי
תהלים:
מפרק פג
עד פרק פז

יום רביעי

יז מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, רביעי עם פירש"י.

תהלים: פג"ז.

תנאי: אך ביאור . . . קח ח"ע כנ"ל.

אדמו"ר הצ"צ ביאר מה שמיחסים אש לפנימיות התורה, לפי שהיא הנותנת חיות בגליא שבתורה: אז ער לערענט א הלכה און ווייס אז די זעלבע הלכה וועט ער לערנען נאך מאה ועשרים שנה אין גן עדן גיט עס אריין א פייערעל .

אדמו"ר ה"צמח צדק" באר מה שמיחסים אש לפנימיות התורה, לפי שהיא הנותנת חיות בגליא שבתורה: כשהוא לומד הלכה ויודע שאת אותה הלכה הוא ילמד לאחר מאה ועשרים שנה בגן עדן – זה מחדיר בו התלהבות.

ה'תש"ג

יח מנחם אב

יום חמישי

שבת
קודשתהלים:
מפרק פח
עד פרק פט

שיעורים. חומש: עקב, חמישי עם פירש"י.

תהלים: פח"פ.

תניא: אך עולם . . . 216 בעשי'.

אדמו"ר האמצעי אמר בשם רבינו הזקן: אהבת ישראל בעדארף דערנעמען ביז מיצוי הנפש.

אדמו"ר האמצעי אמר בשם רבינו הזקן: אהבת ישראל צריכה "לתפס" עד מצוי הנפש.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו מנ"א, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מער"ח מנ"א והקודמו, בו שואל שעומד הוא להזמין פרשיות לתפילין לבני משפחתו שהם ממוצא חסידי חב"ד ומסתפק באיזה אופן יכתבו.

ולפלא הספק בזה, כי הרי כלל ופס"ד הוא, דבאתרי' (השייכים) דרב נהוג כרב, והקושיא ששואל כי לדעתו, הנהגה הנרצה בעיני הקב"ה היא שנוהגים בה רוב כלל ישראל. לפלא על קושיא זו, שהרי פשוט שגם רבנו הזקן רצה לתקן תפילין באופן שיהי' רצוי בעיני הקב"ה, ופשוט שבזמן רבנו הזקן היו הנוהגים באופנים שהורה פחות מאשר עתה שנתפשטה תורת החסידות בכו"כ חוגים ובכל זה ציוה לתקן דוקא באופן שהורה, והלואי כבר הי' עוזב דרכו לחפש קושיות וסתירות ויתחיל ללכת בדרך הישרה בהקדמת נעשה לנשמע, הוא הדרך שהורו רבותינו נשיאינו הק' שהוא גם דרך כללי לכלל ישראל, ע"ד המבואר מהרב המגיד [שהוא רבו גם של בעל ההפלאה, רבו של הר"ן אדלער רבו של החתם סופר], במעלת שער הי"ג הכולל כל הי"ב שערים עיין בהקדמת שער הכולל להסידור.

ומ"ש שעדיין אינו מרגיש יכולת ללמוד ולהרגיש את תורת החסידות, גם נוסף על זה יש לו עכובים בזמן.

הנה פשוט שאין הקב"ה עושה ח"ו תורתו פלסתר, ובתורתו כתוב שאין הקב"ה בא בטרונא עם בריותיו, וכיון שמכבר הגיעה אליו הידיעה על דבר תורת החסידות, ולא עוד אלא שגם התחיל ללמדה, חל עליו בכל תוקף ציווי רז"ל, (עירובין סד, א) כל האומר שמועה זו נאה וזו אינה נאה [ז.א. שגם הוא מודה שגם היא שמועה היא כמו השמועה הנאה, אלא שבשבילו אינו נאה] העונש ר"ל מבהיל הוא, עיי"ש, שמהנ"ל פשוט שיכול הוא, והעכובים אפשר להתגבר עליהם, וכל יום שעובר מבלי לימודו תורת החסידות היא אבדה שאינה חוזרת לא רק בלימוד החסידות אלא גם בנוגע ללימוד תורת הנגלה, כיון שבזהר הק' קורא לפנימיות התורה נשמתא דאורייתא, משא"כ לנגלה - בשם גופא דאורייתא, והתוארים שבתורה מדויקים הם, ורואים במוחש שחסרון קטן בנשמה נרגש בכל הגוף, וק"ל.

בברכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

מורה במקצת' בכתובה

יום ראשון י"ב מנחם-אב ה'תשס"ט

הגאונים - שאישה גובה כתובתה אף מן המטלטלים - כפירת הבעל במקצת הטענה אינה עוד כפירת שעבוד קרקעות בלבד, אלא כפירת שעבוד קרקעות ומטלטלים גם יחד ולכן חייב שבועה.

על כך מקשים האחרונים (לחם משנה, שם): הרי מבואר בגמרא (ב"מ ד, ב) שכל שטר חוב מוגדר כשעבוד קרקעות, וכפירה (אי הודאה) במקצת מהחוב, לא נשבעים. ולפי דברי ה'מגיד משנה' לא מובן: הרי כל שטר חוב ניתן לגבייה גם ממטלטלין ובכל זאת דינו ככפירת שעבוד קרקעות, והמודה בו במקצת אינו נשבע, ומאי שנא מודה במקצת בכתובה?

ויש מי שביאר (נחלת דוד, ב"מ שם):

תקנת הגאונים לגבות כתובה גם ממטלטלין אינה רק אפשרות לגבות ממטלטלין (כשאר חובות), אלא התקנה היא שמטלטלין משתעבדים לכתובה. ואם כן, תביעת הכתובה היא לקרקעות ולמטלטלין כאחד וכשהבעל מודה במקצת, הרי זה כמודה במקצת קרקעות ובמקצת מטלטלין - וחייב להישבע.

הלכות אישות פרק ט"ז, הלכה כ"ה: היא אומרת: 'פתולה נשאתי, ועקר בתנתי מאתני, והבעל או תורשתי אומרים: 'בעולה נשאתי, ואין לה אלא מאה' - אם יש עדים שראו ששאו לה הפנהגות שנהגו אנשי אותה העיר לעשותן לכתולה... הרי זו נוטלת מאתנים; ואם אין לה עדים בזה, הרי זו נוטלת מנה. ואם היה הבעל קנים - יש לה להשפיעו שבועת התורה, שהרי הודה במקצת הפענה.

שנינו במשנה (כתובות טו, ב): "האישה שנתארמלה או שנתגרשה, היא אומרת בתולה נשאתי, והוא אומר לא כי אלא אלמנה נשאתיך - אם יש עדים שיצאת בהינומא וראשה פרוע, כתובתה מאתיים". ומדייקת הגמרא: אם אין לה עדים - הבעל נאמן, וכתובתה מנה.

על כך מוסיף הרמב"ם, שעם זאת חייב הבעל בשבועת "מודה במקצת", שכן האשה תובעת מאתיים והוא מודה לה במנה. הראב"ד חולק על כך ואומר: "שבועת התורה אין כאן, שהרי כפירת שעבוד קרקעות הוא".

וכתב ה'מגיד משנה' ליישב את דעת הרמב"ם: לאחר תקנת

מי אחראי על הזנת הבנות?

יום שני י"ג מנחם-אב ה'תשס"ט

לפי זה, הראב"ד לא חלק על העיקרון ש"אם אין שם שטר כתובה אין להם כלום", כי אומנם מחילת האישה על הכתובה אינה מבטלת את החובה לזון את הבנות, אבל היות וכאשר אין כתובה הורע כוח התביעה טוענים אנו: אולי מחלה האם על מזונות הבנות.

אבל יש מפרשים שלשיטת הראב"ד כתובה ומזונות הבנות הן שתי התחייבויות שונות: הכתובה - כלפי האישה, והמזונות - כלפי הבנות. ואם כן, הראב"ד סובר שגם אם אין שטר כתובה לפנינו, חיוב הזנת הבנות בתוקפו עומד, ואין לחוש למחילת האם, כי היא יכולה למחול על כתובתה, אך אין למחילה זו השפעה על זכות המזונות של הבנות שהיא התחייבות אחרת, וכן אין לחשוש שמא מחלה על מזונות הבנות, שהרי אין זו התחייבות כלפיה ומחילתה לא תועיל.

ואילו הרמב"ם סובר שחכמים תיקנו מזונות לבנות מנכסי האב לטובתה של האם, ולכן יכולה היא למחול על כך. והיות שבהעדר שטר הכתובה הורע כוח תביעתן, יש מקום לומר ש"מחלה אימן כתובתה" (ראה בני אהובה, אור שמח).

הלכות אישות פרק יט, הלכה יב: הננות נזונות בתנאים אלו, עד שיהיה שטר כתובה יוצא מתחת ידם; אבל אם אין שם שטר כתובה - אין להם כלום, שפא מחלה אמן בתנאות. לדעת הרמב"ם, כאשר אין שטר כתובה לפנינו הורע כוח התביעה של הבנות, ולכן טוענים אנו לטובת יורשי האב: שמא מחלה האם על כתובתה.

והקשה הראב"ד: וכי מזון הבנות תלוי בפירעון כתובתה, והמחילה אינה אלא כפירעון, ואם פרע הבעל כתובת אשתו לא יטלו בנותיו מזונותיהן?

ופירש ה'בית שמואל' (אבהע"ז סי' קי"ב ס"ק א):

לדעת הרמב"ם מחילת האישה על כתובתה מהווה מחילה על כל תנאי הכתובה, שאחד מהם הוא שהבנות נזונות מנכסי האב. ואילו לדעת הראב"ד מחילת הכתובה היא כפירעונה, וכשם שהחיוב לזון את בנותיו הוא גם לאחר שפרע את כתובת אשתו, כך גם זכות הבנות ליטול את מזונותיהן נשארה בעינה גם לאחר מחילת האישה על כתובתה. אבל אם האם מחלה על מזונות הבנות גם הראב"ד מורה שבכך הפסידו הבנות את מזונותיהן.

ירושת הבעל

יום שלישי י"ד מנחם-אב ה'תשס"ט

ויש 'נפקא מינה' אם ירושת הבעל היא מן התורה או מדרבנן:

בעל המונע מאשתו את הזכויות שלה הוא בגדר 'מורד', ויכולה האישה לכוף את בעלה שיוציאה בגט (אבהע"ז סי' ע"ז ס"א). ואם מתה אישה זו קודם שגירשה - אם ירושת הבעל מן התורה, הרי כל זמן שלא גירשה עדיין 'שאר' הוא ויורש אותה, אבל אם ירושת הבעל מדרבנן, הרי דין הירושה הוא מהזכויות שתיקנו לו חכמים, וכיון שהבעל מורד בחובותיו לא תיקנו לו

הלכות אישות פרק כ"ב, הלכה א: הבעל קודם לכל אדם בירשת אשתו.

מחלוקת היא בגמרא (כתובות פג, ב) אם הבעל יורש את אשתו מן התורה או מדרבנן. יש מן הראשונים שפסקו שירושת הבעל מן התורה, כמשמעות הברייתא הלומדת את דין ירושת הבעל מהפסוק "ונתתם את נחלתו לשארו... וירש אותה" - "שארן זו אשתו" (ב"ב קיא, ב ורשב"ם שם). ודעת הרמב"ם שירושת הבעל מדרבנן (ב"מ וכו"מ, נחלות פ"א ה"ח).

חכמים ירושה (אבני מילואים סי' ע"ז ס"ק ה).

אמנם, במשך הדורות נעשו תקנות המפקיעות במקרים מסוימים את הירושה מהבעל: רבנו תם וחכמי צרפת תיקנו שאם מתה האישה תוך שנה מנישואיה בלי וולד של קיימא, הבעל לא יירש אותה ועליו להחזיר את הנדוניה ואת תכשיטי האישה לאב או ליורשיה. זאת,

עקב צערם של ההורים שבתם מתה זמן קצר לאחר נישואיה ובנוסף לכך מפסידים את ממונם. תקנה זו התקבלה גם על ידי חכמי אשכנז, ונודעה כ'תקנת שו"מ' (על שם הקהילות: שפירא, וורמייזא ומגנצא). לאחר מכן, הוסיפו לתקן שאם מתה בשנה השניה יחזיר הבעל חצי הנדוניה. וראה עוד תקנות ברמ"א (אהע"ז סי' נג ס"ג וסי' קי"ח ס"ט) ובמקורות שנאספו ב'אוצר הפוסקים' (שם).

תוסף הנישואין בין הקב"ה לישראל יום רביעי ט"ו מנחם-אב ה'תשס"ט

וכשם שבהלכה, אם הבעל ידע על המומים שבאשה קודם הנישואין הרי לא רק שקיבל והסכים לנישואין אלא גם "רצה", כך בנוגע להקב"ה: מאחר שידע קודם אודות המומים שיהיו, בוודאי "רצה" בנישואין עם בני ישראל למרות הכל. ויתירה מזו, אפילו רצה במומין, כמבואר בתורת החסידות, שכל ה"מומים" באים מכך שהקב"ה "נורא עלילה על בני אדם", ורצה הקב"ה שיהיו ענינים הפכיים מהקדושה כדי שעל ידי זה תהיה גם עבודת התשובה. כי במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. לכן, מבלי הבט על כל המומים וכו' שהיו "בערוות הארץ", חלו הנישואין בין הקב"ה ובני ישראל בשלמותם, "בניין עדי עד".

(ספר העיירות תשנ"ח, ח"ב עמ' 379)

הלכות אישות פרק כ"ה, הלכה ב: וכן ה'בונם אִשָּׁה סָתָם, וְנִמְצָא בָּהּ מוֹם מְמוּמִי נָשִׁים שֶׁבֶכָּר בְּאַרְנוֹם, וְלֹא יָדַע הַבַּעַל בְּמוֹם זֶה, וְלֹא שָׁמַע בּוֹ וְרָצָה - הָרִי זוֹ תֵצֵא בְּלֹא בְּתוּבָה, לֹא עֶקֶר וְלֹא תוֹכֶפֶת. בֵּיצֵד? הִיא מֵרָחֵץ בְּעִיר וְהָיוּ לוֹ קְרוֹבִים - אֵינוּ יָכוֹל לִזְמַר 'לֹא יָדַעְתִּי מוֹמִין אֵלָיו, וְאֶפְלוּ מוֹמִין שֶׁבִּפְתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ בּוֹדֵק בְּקִרְבוֹתָיו, וְחִזְקָה שֶׁשָּׁמַע וְרָצָה.

מהלכה זו מובן גם בנוגע ל"נישואין" שבין הקב"ה ובני ישראל, ביציאת מצרים ומתן תורה, שבוודאי עוד בטרם קידש הקב"ה את בני ישראל, ועוד קודם שהלכו לגלות מצרים, ידע הקב"ה אודות ה"מומים" שיידיבקו בבני ישראל (ועד שיהיו ח"ו עובדי עבודה זרה) ולמרות זאת הבטיח הקב"ה (בברית בית הבתרים) ש"אחרי כן יצאו ברכוש גדול", ויקדש את בני ישראל.

"אין ברירה" או "יש ברירה" יום חמישי ט"ז מנחם-אב ה'תשס"ט

נכתב לשם מגורשת זו, אך אם גרש אותה בגט זה מגורשת מספק שמא "יש ברירה" (כסף משנה). והקשה על זה ה"ים של שלמה" (בבא קמא פ"ה דיני ברירה) מדבריו הרמב"ם בהל' שמיטה ויובל (פי"א ה"ב), שכתב: "האחים שחלקו כלקוחות הן ומחזירין זה לזה חלקו ביובל", כי "אין ברירה", ויתכן שכל אחד מהאחים קיבל מתחילה את החלק שהיה ראוי להיות של אחיו וקנה את חלקו של השני תמורת חלקו, ואין אומרים ש'הוברר' הדבר למפרע שזה חלקו שלו וזה חלק אחיו. ואם כן לדעת הרמב"ם ש"אין ברירה" בדאורייתא בתורת וודאי, כי אם זהו רק מספק, מדוע חייבים האחים להחזיר את חלקם ביובל, והרי אין מוציאים ממון מספק? ומתוך ה'בית שמואל' (אבהע"ז סי' קל"א סק"ד): בדרך כלל "אין ברירה" בדאורייתא כי ספק דאורייתא לחומרא, ובכל זאת האחים מחזירים את חלקם זה לזה, אף שאין מוציאים ממון מספק, כיוון שמצות עשה מן התורה להחזיר ביובל, ומספק מחמירים ומחייבים את האחים להחזיר כל אחד את חלקו.

הלכות גירושין פרק ג, הלכה ד: אִמֵּר לְסוֹפֵר: 'בְּתָב, וְאִיזוֹ שְׂאֲרָצָה אֶגְרֹשׁ בּוֹ, וְכֵתֵב הַסּוֹפֵר עַל דַּעַת זֶה, וְגֵרֶשׁ בּוֹ אֶחָת מֵהֶן - הָרִי זֶה סֶפֶק גִּירוּשִׁין.

נחלקו תנאים (עירובין לו, ב) בדבר שאינו 'מבורר' עכשיו ו'מתברר' אחר כך – האם אומרים הוברר הדבר למפרע או ש"אין ברירה". להלכה נוקט הרמב"ם כמשמעות הגמרא (ביצה לה, א) שבדרבנן יש ברירה ובדאורייתא אין ברירה. וצריך להבין, מדוע פסק כאן הרמב"ם "אמר לסופר כתוב ואיזו שארצה אגרש בו... הרי זה ספק גירושין" והרי כיון שבדאורייתא אין ברירה, אין אומרים שהוברר הדבר למפרע שבשעת כתיבת הגט היתה דעתו לזו שגירש והיתה כתיבה לשמה, ואם כן הגט פסול, ומדוע כתב "הרי זה ספק גירושין"? ומבאר הר"ן (גיטין יב, ב): בדאורייתא "אין ברירה" כי ספק דאורייתא לחומרא, אבל אם על ידי זה נבוא לידי קולא, נחמיר ונאמר "יש ברירה". ולכן האומר כתבו גט לאשתי ואיזו שארצה אגרש בו הגט פסול, כי היות ו"אין ברירה", נמצא שהגט לא

שלוחות בקטן יום שישי י"ז מנחם-אב ה'תשס"ט

אינה יכולה להתקיים. ולכאורה צ"ע: הרי מפורש בגמרא (גיטין כג, א), וכן היא משמעות הרמב"ם בסוף הלכה זו, שהקטן אינו בר-שלוחות מסיבה אחרת - מפני שאינו בר-דעת! והביאור בזה: כלל הוא (חולין יב, ב) שקטן אין לו כוונה אבל יש לו מעשה, ומכאן שאם כל משמעות השליחות היא שהשליח מבצע את

הלכות גירושין פרק ו, הלכה ח: הִיא הַשְּׁלִיחַ קָטָן בְּשִׁנְתָּהּ לוֹ הִנֵּמְ... הָרִי זֶה בְּטֵל, אֲכָל אִם נָתַן לוֹ הִנֵּמְ וְהָיוּ פְּקָה וְנִתְחַרְשׁ וְחִזְר וְנִתְפַּקְתָּ... הָרִי זֶה גֵט בָּשָׂר, מִפְּנֵי שֶׁתְּחַלְתּוּ וְסוּפוּ בְּדַעַת. על כך שקטן אינו בר-שלוחות כתב אדמו"ר הזקן: "דשלוחו של אדם כמותו, ולכן אין שלוחות לחרש שוטה וקטן – שאינם כמותו דהמשלח" (לקו"ת ויקרא א, ג). כלומר, מאחר שחסר פרט מהותי בצד השווה ("כמותו") בין המשלח לשליח, השליחות

מח הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

"כמותו דהמשלח" ולכן הוא מופקע מגדר השליחות, ואף שמההיבט המעשי יש מקום לומר שמעשה של הקטן יועיל למשלח, אבל זה לא יהיה בתורת שליחות כי הקטן אינו בן-דעת.

(לקוטי שיחות חז"ל, עמ' 116)

הפעולות שהמשלח הורה לו לעשות, הרי השליחות היא רק ביצוע בהתאם להוראות המשלח, והיה ניתן לומר שבמקרים בהם לא נדרשת גם כוונה, קטן יכול להיות שליח. לכן בא אדמו"ר הזקן ומסביר: קטן אינו בר-שליחות כי אינו

שבת קודש י"ח מנחם-אב ה'תשס"ט

תנאי בגט

ל'מחילה', בעוד שלפי הר"ן האפשרות קיימת בכל התנאים. 'נפקא מינה' נוספת: לדעת הר"ן, שהתנאי בטל אם מי שלטובתו הוא נעשה אינו מעוניין בו עוד, יחולו הקידושין למפרע, שהרי התברר שהתנאי מעולם לא היה קיים, ואילו לפי הרשב"א הקידושין יחולו רק משעת הוויתור שהיא שעת קיום התנאי (ריטב"א לכתובות שם).

אך לדעת הרא"ש (במשניותיו, כלל ל"ה אות ט) אפשר לבטל תנאי, כי דיני תנאי הם חידוש של התורה, שאילולא הוא היה המעשה קיים למרות התנאי - ואם כן התנאי איננו חלק מן המעשה. וכשם שהתנאי נוצר בדיבור, כך די בדיבור לבטלו. ולדעת העיטור (יד ע"א בדפדפי; הובא ברשב"א לגטין עו, א) כל עוד לא נתקיים התנאי "יכול לבטל תנאו ולהתנות עליה תנאי אחר", ובמקרה כזה לא יחול המעשה גם אם התנאי התקיים.

הלכות גירושין פרק ט, הלכה ה: **הַמֵּנִיחַ עַל הַתְּנַאי - יֵשׁ שָׁם גִּירוּשִׁין, וְאִין גִּירוּשִׁין עַד שְׁתִּתְקִימוּ הַתְּנַאי.** האם קיימת אפשרות לבטל את התנאי?

לדעת הרשב"א והר"ן (על הר"ף לכתובות עב, ב) אי אפשר לבטל תנאי. ויש לתמוה: הלוא הגמרא (שם) מדברת על מקרה ש"קידשה על תנאי וכנסה סתם", ואם כן מוכח שניתן לבטל תנאי! הראשונים מתרצים שוויתור על תנאי אינו מבטלו אלא מחשיבו כאילו קיים (רשב"א). הסבר נוסף (הר"ן) הוא שהתנאי מעולם לא התייחס לאפשרות שמי שאמור היה להרוויח ממנו לא יחפוץ עוד בקיומו, והוא מוגבל למקרים שהמרוויח ממנו איננו מוותר עליו.

ו'נפקא מינה' בין שני התירוצים: לפי הרשב"א האפשרות לבטל תנאי מוגבלת לתנאי שבממון, כי רק בממון יש מקום

אגרות קודש

ב"ה, י"ז מנ"א, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום הראשון, בו כתב אודות מצב בריאותו ובפרט בהנוגע לעינים.

וכפי שמתאר המיחוש כנראה שזהו הנקרא גלאוקאמא ורגילים בכגון דא לעשות נתון גם פעם שני, אף שכמובן זקוקים בזה להוראת רופא מהיותר מומחים במקצוע דוקא, וישנם כמה מסוג זה באה"ק ת"ו, וישאלם, והתורה נתנה רשות לרופא לרפאות.

וידוע אחת הסגולות בכגון דא ע"פ מרז"ל למאור עיניו של אדם, זהירות בקידוש והבדלה על היין.

לשאלתו אודות נשואי הצעירה לפני הבכירה - הנה בימינו אלה חשך כפול ומכופל עקבאת דמשיחא, אשר בן דוד בא כשיכלו כל הנשמות שבגוף, הרי אם תמחול הבכירה מחילה גמורה, ומה טוב בכתב או בפני עדים כשרים, התירו הדבר, כמובן שהחתן יהי' ירא שמים וכו', ומהנכון שנוסף על המחילה, הרי הבת הצעירה וכן ההורים של הבנות, ישלישו איזה סכום להוצאות החתונה של הבכירה כשתשתדך בשעה טובה ומוצלחת.

בטח יודע משלשת השיעורים השווים לכל נפש בחומש תהלים ותניא הידועים, וישמור עליהם עכ"פ מכאן ולהבא.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – י"ב י"ח מנחם-אב ה'תשס"ט

יום ראשון י"ב מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות אישות פרק יד

א. עונה [תשמיש] האמורה בתורה - לכל איש ואיש כפי כחו וכפי מלאכתו. כיצד? בני אדם הבריאים הרפים והענגים [מפונקים] שאין להם מלאכה שמכשלת כחן אלא אוכלין ושותין ויושבין בכתיהן - עונתיהן בכל לילה. הפועלין - כגון החיטין, והאורגין, והבונים, וכיוצא בהן - אם היתה מלאכתן בעיר, עונתיהן פעמים בכל שבת; ואם מלאכתן בעיר אחרת, עונתן פעם אחת בשבת. החמרים - פעם אחת בשבת; הגמלים - אחת לשלשים יום; המלחין - אחת לששה חדשים. תלמידי חכמים - עונתן פעם אחת בשבת, מפני שתלמוד תורה מתש כחן; ודרך תלמידי חכמים לשמש משתן מלילי שבת ללילי שבת.

ב. יש לאשה לעבב על בעלה שלא יצא לסחורה אלא למקום קרוב, שלא ימנע מעונתה, ולא יצא אלא ברשותה; וכן יש לה למנועו לצאת ממלאכה שעונתה קרובה למלאכה שעונתה רחוקה, כגון חמר שבקש להעשות גמל, או גמל להעשות מלח. ותלמידי חכמים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות נשותיהן שתים שלש שנים; וכן רף וענג שנעשה תלמיד חכמים, אין אשתו יכולה לעבב.

ג. נושא אדם כמה נשים, אפלו מאה, בין בבת אחת, בין בזו אחר זו, ואין אשתו יכולה לעבב; והוא שיהיה יכול לתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת. ואינו יכול לכף אותן לשכן בחצר אחת, אלא כל אחת ואחת לעצמה. ד. וכמה היא עונתן? לפי מנינן. כיצד? פועל שהיו לו שתי נשים - יש לו עונה אחת בשבת ולזו עונה אחת בשבת; היו לו ארבע נשים - נמצאת עונת כל אחת מהן פעם אחת בשתי שבתות. וכן אם היה מלח ויש לו ארבע נשים, תהיה עונת כל אחת מהן פעם אחת בשתי שנים. לפיכך צווי חכמים שלא ישא אדם יותר על ארבע נשים, אף על פי שיש לו ממון הרבה, כדי שתגיע להן עונה פעם אחת בחדש.

ה. המדיר את אשתו [ממנונו, עד] שתאמר לאחרים מה שאמר לה או מה שאמר לה לו מדברי שחוק וקלות ראש שמדבר אדם עם אשתו על עסקי תשמיש - הרי זה יוציא ויתן כתובה; שאין זו יכולה להעז פניה ולומר לאחרים דברי קלון. וכן אם הדירה שתהיה מתהפכת בשעת תשמיש כדי שלא תתעבר, או הדירה שתעשה מעשה שוטים ודברים שאינן אלא כשטות - הרי זה יוציא ויתן כתובה.

ו. המדיר את אשתו מתשמיש המטה - שבת אחת [שבוע], מקמינין לו; יתר על כן - יוציא ויתן כתובה, או יפר נדרו, ואפלו היה מלח שעונתו לששה חדשים; שכיין שגדר, הרי צערה ונתנאשה. וכיצד מדירה? אם אמר לה:

תשמישי אסור עליך, או שנשבע שלא ישמש מטתו - לא נדר כלום, ואם נשבע - נשבע לשוא, מפני שהוא משעבד לה. אמר לה: הנאת תשמישך אסורה עלי - הרי זה נדר, ואסור לשמש; שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו.

ז. אסור לאדם למנע את אשתו עונתה; ואם מנע כדי לצערה - עובר בלא תעשה של תורה, שנאמר: "שארה כסותה ועונתה לא יגרע". ואם חלה או תשש כחו ואינו יכול לבצל - ימתין ששה חדשים עד שיבריא, שאין לך עונה גדולה מזו, ואחר כך - או יטל ממנה רשות, או יוציא ויתן כתובה.

ח. האשה שמנעה בעלה מתשמיש המטה - היא הנקראת 'מורדת'. ושואלין אותה מפני מה מרדה. אם אמרה: 'מאסתי', ואיני יכולה להבצל לו מדעתי [מדצוני] - כופין אותו להוציא לשעתו [מיידי], לפי שאינה בשביה שתבעל לשנוי לה; ונמצא בלא כתובה כלל, ותטל בליתיה [בגדים בלויים] הקנימין, בין מנכסים שהכניסה לבעלה ונתחייב באחריותו, בין מנכסים שלא נתחייב באחריותו. ואינה נוטלת משל בעל כלום; ואפלו מנעל שברגליה ומטפחת שבראשה שלקחה לה, פושטת ונותנת לו. וכן כל שנמן לה מתנה, מחזרת אותו, שלא נתן לה על מנת שתטל ונמצא.

ט. ואם מרדה מתחת בעלה כדי לצערו, ואמרה: 'הריני מצערת אותו בכך, מפני שעשה לי כך וכך', או 'מפני שקללני', או 'מפני שעשה עמי מריבה', וכיוצא בדברים אלו - שולחים לה מבית דין ואומרים לה: 'הוי יודעת, שאם את עומדת במרדך, אפלו כתבתך מאה מנה, הפסדת אותה'; ואחר כך מכריזין עליה בכתבי כנסיות ובבתי מדרשות בכל יום ארבע שבתות [שבועות] זו אחר זו, ואומרים: 'פלונית מרדה על בעלה'.

י. ואחר ההכרזה שולחין לה פעם שניה, ואומרים לה: 'אם את עומדת במרדך, הפסדת כתבתך'. אם עמדה במרדה ולא חזרה - נמלכין בה, ותאכד כתבתה, ולא יהיה לה כתובה כלל; ואין נותנין לה גט עד שנים עשר חדש, ואין לה מזונות כל שנים עשר חדש. ואם מתה קדם הגט, בעלה יורשה.

יא. כסדר הזה עושין אם מרדה כדי לצערו - ואפלו היתה נדה או חולה שאינה ראויה לתשמיש, ואפלו היה בעלה מלח שעונתו לששה חדשים, ואפלו יש לו אשה אחרת.

יב. וכן ארוסה שהגיע זמנה להנשא, ומרדה כדי לצערו ולא נשאת - הרי זו מורדת מתשמיש. וכן נכמה שלא רצת להתייבם כדי לצערו - כסדר הזה עושין לה.

יג. המורדת הזאת - כשהיא יוצאת אחר שנים עשר חדש בלא כתובה, תחזיר כל דבר שהוא של בעל. אבל נכסים שהכניסה לו ובלייתיהן קנימין - אם תפסה, אין מוציאין

כב. האשה שהיתה אסורה על בעלה מאסורי לאוין, ונשפית - אינו חייב לפדותה, אלא נותן לה כתבתה והיא תפדה עצמה. והלא השבוייה אסורה לכהן, והרי הוא פודה אותה - מפני שלא היתה אסורה מקדם, ואסור השבוייה הוא שגורם לה.

כג. מתה אשתו - חייב בקבורתה, ולעשות לה הספד וקנים [לשכור מקוננות] פדרך כל המדינה; ואפלו עני שבישראל, לא יפחתו לו משני חלילין ומקוננת. ואם היה עשיר, הכל לפי כבודו; ואם כבודו יותר מכבודו, קוצרין אותה לפי כבודו; שהאשה עולה עם בעלה [לדרגת עשירותו] ואינה יורדת, אפלו לאחר מיתה.

כד. לא רצה לקבר את אשתו, ועמד אחד מדעת עצמו וקברה - מוציאין מבעלה בעל כרחו ונותנין לזה, כדי שלא תהיה זו משלכת לפלכים. היה במדינה אחרת כשמתה אשתו - בית דין יורדין לנכסיו ומוכרין בלא הכרזה [מכרז פומבי], וקוצרין אותה לפי ממונו הבעל, ולפי כבודו או לפי כבודו.

הלכות אישות פ"ק טו

א. האשה שהרשת את בעלה אחר הנשואין שימנע עונתה - הרי זה מתר. במה דברים אמורים? בשהיו לו בנים, שפבר קים מצות פריה ורביה. אבל אם לא קים, חייב לבעל בכל עונה עד שיהיו לו בנים, מפני שהיא מצות עשה של תורה, שנאמר: "פרו ורבו".

ב. האיש מצוה על פריה ורביה, אבל לא האשה. ומאימתי יתחייב האיש במצוה זו? מכן שש עשרה שנה או מכן שבע עשרה שנה. וכיון שעברו עשרים שנה ולא נשא אשה - הרי זה עובר ומבטל מצות עשה; ואם היה עוסק בתורה וטורוד בה, והיה מתירא מלשא אשה כדי שלא יטרח במזונות ויבטל מן התורה - הרי זה מתר להתאחר, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, וכל שכן בתלמוד תורה.

ג. מי שחשקה נפשו בתורה תמיד, ושגה בה [עוסק בה תמיד] ככן עזיז ונדבק בה כל ימיו ולא נשא אשה - אין בידו עון; והוא שלא יהיה יצרו מתגבר עליו; אבל אם היה יצרו מתגבר עליו - חייב לשא אשה, ואפלו היה לו בנים, שמא יבוא לידי הרהור.

ד. במה בנים יהיו לו לאיש, ותתקנם מצוה זו בידו? זכר ונקבה, שנאמר: "זכר ונקבה בראם". היה חפץ סרים [עקור], או שהיתה הבת אילנית [עקרה] - לא קים מצוה זו.

ה. נולדו לו ומתו, והניחו בנים - הרי זה קים מצות פריה ורביה; בני בנים הרי הן כבנים. במה דברים אמורים? בשהיו בני הבנים זכר ונקבה, והיו באים מזכר ונקבה; אף על פי שהזכר בן בתו והנקבה בת בנו - הואיל והם משני בניו, הרי קים מצות פריה ורביה; אבל אם היו לו בן ובת ומתו, והניח אחד מהן זכר ונקבה - עדין לא קים מצוה. ו. היה לו בנים בגייתו, ונתגיר הוא והם - הרי זה קים מצוה זו. היה לו בנים והוא עבד [כנעני], ונשתחרר הוא

מיה; ואם תפסן הבעל, אין מוציאין מידו. וכן כל מה שאבד מנכסיה שקבל הבעל אחריותו עליו, אינו משלם לה כלום. זה הוא דין התלמוד, במורדת.

יד. ואמרו הגאונים, שיש להן בכבל מנהגות אחרות במורדת; ולא פשטו אותן המנהגות ברב ישראל, ורבים וגדולים חולקין עליהן ברב המקומות. ובדין התלמוד ראוי לתפס ולדון.

טו. המורד על אשתו ואמר: 'הריני זן ומפגנס, אבל איני בא עליה מפני שאני שגאתיה' - מוסיפין לה על כתבתה משקל שש ושלשים שעורה של כסף בכל שבת ושבת; וישב ולא ישמש כל זמן שתוצה היא לישב. ואף על פי שתכתבה הולכת ונוספת - הרי הוא עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא יגרע"; שאם שגא ושלח, אבל לענות אסור. ולמה לא ילקה על לאו זה? מפני שאין בו מעשה.

טז. איש ואשתו שפאו לבית דין, הוא אומר: 'זו מורדת מתשמיש', והיא אומרת: 'לא כי, אלא פדרך כל הארץ אני עמו', וכן אם טענה ואמרה שהוא מורד מתשמיש, והוא אומר: 'לא כי, אלא פדרך כל הארץ אני עמה' - מחרימין תחלה [חרם סתמי] על מי שהוא מורד ולא יודה בבית דין; ואחר כך, אם לא הודו - אומרים להן: 'התיחדו בפני עדים'. התיחדו ועדין הן טוענין, מבקשין מן הנטען ועושין פשרה כפי כח הדין; אבל לבעל בפני אדם אי אפשר, לפי שאסור לבעל בפני כל בריה.

יז. האשה שחלתה - חייב לרפא אותה עד שתברי. ראה שהחלי ארץ ויפסיד ממון הרבה לרפואה, ואמר לה: 'הרי כתבתיו מנחת, או רפאי עצמך מכתבתיך, או הריני מגרשך ונותן כתובה והולך' - שומעין לו; ואין ראוי לעשות כן, מפני דרך הארץ.

יח. נשפית - חייב לפדותה. אם היה כהן שפבר נאסרה עליו - פודה, ומחזירה לבית אביה; ואפלו היה בעיר אחרת, מטפל בה עד שמחזירה למדינתה, ומגרשה, ונותן לה כל כתבתה. היה בעלה ישראל שהשבוייה מתרת לו, מחזירה לו לאשה כמות שהיתה; ואם רצה אחר כך, מגרשה ונותן לה כתבתה.

יט. אין מחיבין את הבעל לפדות את אשתו ביתר על דמיה, אלא במה שהיא שנה כשאר השבויים. היו דמיה יותר על כדי כתבתה, ואמר: 'הרי אני מגרשה וזו כתבתה, תלך ותפדה את עצמה' - אין שומעין לו; אלא כופין אותו ופודה אותה, אפלו היה דמיה עד עשרה בכתבתה, ואפלו אין לו אלא כדי פדיונה. במה דברים אמורים? בפעם ראשונה; אבל אם פדה ונשפית פעם שנייה ורצה לגרשה - הרי זה מגרש ונותן כתבה, והיא תפדה את עצמה.

כ. מי שנשפית אשתו, והוא במדינת הים - בית דין יורדין לנכסיו ומוכרין בהכרזה [מכרז פומבי], ופודין אותה פדרך שהבעל פודה.

כא. המדיר את אשתו נדר שהוא חייב בגללו לגרשה ולתן כתבתה, ונשפית אחר שהדירה - אינו חייב לפדותה; שמעת שהדירה נתחייב לגרשה ולתן כתבתה.

טו. האשה שבאה לבית דין ואמרה: 'בעלי אינו יכול לשמש בדרך כל הארץ שמוש שמוליד', או שאינו יורה כחץ - יעשו הדניין פשרה, ואומרים לה: 'ראוי לך שתנהגי עם בעליך עד שתשתי עשר שנים ולא תוליד, ואחר כך תתבעי'. ומגלגלין עמה בדרך, ואין כופין אותה לישיב; ולא דנין אותה דין המורדת, אלא מאריכים בדרך זה עד שייעשו פשרה.

טז. אף על פי שקדם אדם מצות פריה ורביה, הרי הוא מצוה מדברי סופרים שלא יבטל מלפרות ולרבות כל זמן שיש בו כח - שכל המוסיף נפש אחת בישראל, כאלו בנה עולם; וכן מצות חכמים היא, שלא ישיב אדם בלא אשה - שלא יבוא לידי הרהור, ולא תשב אשה בלא איש - שלא תחשד.

יז. וחובה על כל איש לקנות לאשתו ולהתרות בה על התנהגות פרוצה. אמרו חכמים: "אין אדם מקנא לאשתו אלא אם כן נכנסה בו רוח טהרה". ולא קנא לה ביותר מדי; ולא יאנס אותה, ויבעל בעל פרה, אלא לדעתה, ומתוך שיחה ושמחה.

יח. וכן צווי חכמים על האשה שתהיה צנועה בתוך ביתה, ולא תרבה בשחוק וקלות ראש בפני בעלה, ולא תתבע תשמיש המטה בפיה, ולא תהיה מדברת בעסק זה; ולא תמנע מבעלה כדי לצערו עד שיוסיף באהבה, אלא נשמעת לו בכל עת שירצה. ותזהר מקרוביו ובני ביתו, כדי שלא יעברו עליו רוח קנאה; ותתרחק מן הפעור ומן הדומה לכעור.

יט. וכן צווי חכמים, שיהיה אדם מכבד את אשתו יותר מגופו ואוהבה כגופו; ואם יש לו ממון הרבה, יעשה בטובתה כפי הממון. ולא יטיל עליה אימה יתרה, ויהיה דבורו עמה בנחת, ולא יהיה עצב ולא רוגז.

כ. וכן צווי על האשה שתהיה מכבדת את בעלה ביותר מדי, ויהיה לו עליה מורא, ותעשה כל מצויה על פיו, ויהיה בעיניה כמו שר או מלך; מהלכת בתאוות לבו, ומרחקת כל מה שישנא. וזה הוא דרך בנות ישראל ובני ישראל הקדושים, שהורים בזווג; ובדרכים אלו, יהיה ישובן נאה ומשבח.

הלכות אישות פרק טז

א. הנכסים שמכנסת האשה לבעלה, בין קרקע בין עבדים בין מטלטלין, אף על פי שהן נכתבין בשטר כתבה - אינן נקראין 'כתבה', אלא 'נדוניה' שמם. ואם קבל הבעל אחריות הנדוניה עליו ונעשית ברשותו, אם פחתה [נפחת] שוויה פחתה לו [משלם הפחת כשמתגרשת] ואם הותירה [התייקרה] הותירה לו [אינו מחזיר לה הרווח] - הרי זו נקראת 'נכסי צאן ברזל'. ואם לא קבל אחריות הנדוניה עליו, אלא הרי היא ברשות האשה, אם פחתה פחתה לה ואם הותירה הותירה לה - הרי זו נקראת 'נכסי מלוג'.
ב. וכן כל נכסים שיש לאשה שלא הכניסה אותן לבעלה ולא כתבה אותן בכתבתה, אלא נשארו לה לעצמה, או

והן - לא קנים מצות פריה ורביה, עד שיליד אחר שנשתחרר; שהעבד אין לו יחוס [אין בניו מתייחסים אליו].

ז. לא ישא אדם עקרה וזקנה ואילונית [דומה לאיל זכר ואינה מולידה] וקטנה שאינה ראויה לולד, אלא אם כן קנים מצות פריה ורביה, או שהיתה לו אשה אחרת לפרות ולרבות ממנה. נשא אשה ושהת עמו עשר שנים ולא ילדה - הרי זה יוציא ויתן כתובה, או ישא אשה הראויה לולד; ואם לא רצה להוציא, כופין אותו ומכין אותו בשוט עד שיוציא. ואם אמר: 'איני בועלה, והרי אני שוכן עמה בפני עדים כדי שלא אתיחד עמה', בין שאמרה היא כן, בין שאמר הוא - אין שומעין להן, אלא יוציא או ישא אשה הראויה לולד.

ח. שהת עשר שנים ולא ילדה, והרי הוא יורה שכבת זרע כחץ - חזקת החלי ממנה, ותצא שלא בכתבה, ויש לה תוספת [התחייבות שלקח על עצמו בכתובה לפי רצונו]; לא תהיה זו פחתה מאילונית שלא הכיר בה, שיש לה תוספת כמו שיתבאר. ואם אינו יורה כחץ, חזקת החלי ממנו בלבד; וכשיוציא - יתן הכתבה כלה, עקר [הסכום שקבעו חכמים בכתובה] ותוספת.

ט. הוא אומר: 'ממנה נמנע הולד', והיא אומרת: 'ממנו נמנע, מפני שאינו יורה כחץ' - היא נאמנת; ויש לו להחרים על מי שטוענת דבר שאינה יודעת אותו בודאי, ואחר כך יתן כתבתה. ואם אמרה: 'איני יודעת אם ממני אם ממנו' - אין לה עקר כתבה, כמו שאמרנו; העמד ממון בחזקת בעליו, עד שתטען בודאי שאינו יורה כחץ. ולמה היא נאמנת בטענה זו? מפני שהיא מרגשת אם יורה כחץ או לא יורה כחץ, והוא אינו מרגיש.

י. האשה שבאה לתבע בעלה לגרשה אחר עשר שנים מפני שלא ילדה, והיא אומרת שאינו יורה כחץ - שומעין לה; אף על פי שאינה מצוה על פריה ורביה, צריכה היא לבנים ולקנותה. וכופין אותו להוציא, ויתן עקר כתבה בלבד; שלא כתב לה התוספת על מנת שתצא לרצונה ותטל. **יא.** הלא בסחורה בתוך עשר שנים, או שהיה חולה, או שהיתה היא חולה, או שהיו חבושין בבית האסורים - אין עולה להם אותו זמן מן המנין.

יב. הפילה - מונה מיום שהפילה. אם הפילה וחררה והפילה שלשה פעמים - החזקה לנפלים, ושמה לא זכה להפנות ממנה; ויוציא ויתן כתבה.

יג. הוא אומר: 'הפילה בתוך עשר', כדי שישקה עמה, והיא אומרת: 'לא הפלתי' - נאמנת, שאינה מחזקת עצמה בעקרות; הוא אומר 'הפילה שנים', והיא אומרת 'שלשה' - נאמנת, שאינה מחזקת עצמה במפלת, ויוציא ויתן כתבה. ובכל זה משביעה שבועת הסת שלא הפילה, או שהפילה שלשה - שבטענה זו יתחייב לתן כתבה.

יד. נשאת לאחד ושהת עמו עשר שנים ולא ילדה והוציאה - מתרת להנשא לשני. שהת עם השני עשר שנים ולא ילדה - לא תנשא לשלישי; ואם נשאת לשלישי - תצא בלא כתבה, אלא אם כן יש לו אשה אחרת, או שקנים מצות פריה ורביה.

ט. הרי שלא כתב כן בשטר כתבה, אלא נשא סתם – אם היה יודע בתקנה זו של גאונים, גובה. ואם לאו, או נסתפק לנו הדבר – מתישכין בדבר זה הרבה; שאין פח בתקנת הגאונים לדון בה אף על פי שלא נתפרשה כדן תנאי כתבה שהם תקנת הסנהדרין הגדולה, עד שנוציא בה ממון מן היורשים.

י. ועוד תקנו חכמים, שיהיו כל נכסי הבעל אחריו וערכאין [ערבים] לכתבה; אפלו כתבה מנה, ויש לו קרקע בארץ והויכח – הכל תחת שפוד הכתבה. וכל שימכר אחר הנשואין מנכסיו, אף על פי שמכרו קים, ויש [מותר] לו למכר כל נכסיו אם ירצה – יש לה לטרף אותן בכתבתה כשיגרשנה או כשימור, אם לא תמצא נכסים בני חורין; וכשתטרף, לא תטרף אלא בשבועה בנקיטת חפץ כדן כל בעלי חובות. ותקנה זו, כדי שלא תהיה כתבה קלה בעיניו.

יא. כשמשיביעין בית דין או היורשין את האלמנה כשתבוא לגבות כתבתה, אין משיביעין אותה אלא חוץ לבית דין, מפני שבתי דינים היו נמנעין מלהשיביעה, שחוששין לה שמא לא תדקדק על עצמה בשבועה. ואם רצו היתומים להדירה [שתידור הנאה מהמונות אם קיבלה מהבעל], נודרת להם כל מה שירצו; ומדירין אותה בבית דין, ואחר כך נוטלת כתבתה.

יב. מתה האלמנה קדם שתשבע – אין יורשיה יורשין מכתבתה כלום, שאין לה כתבה עד שתשבע. ואם נשאת קדם שתשבע – הרי זו נשבעת אחר הנשואין, ונוטלת כל זמן שתראה; אבל אינה נודרת ונוטלת, שמא יפר הבעל. **יג.** יחד לה קרקע [מסוימת] בכתבתה – בין שיחדה [סימן] בארבעת המצרים [גבולות], בין במצר אחד – גובה את כתבתה ממנו בלא שבועה. וכן אם כתב לה מטלטלין והן עצמן קימין – נוטלת אותן בלא שבועה. וכן אם נמכרו ונלקח בהן מטלטלין אחרים, ונודע שאלו השניים מדמי המטלטלין הראשונים – נוטלת בלא שבועה.

יד. הפוגמת כתבתה – לא תפרע אלא בשבועה. כיצד? הוציאה שטר כתבה שיש בו אלה וזה, הבעל אומר: 'נתקבלה הכל', והיא אומרת: 'לא נתקבלתי אלא כן וכך' – ואפלו יש עליה עדים במקצת שננטלה, ואפלו דקדקה בחשבון מה שננטלה בחצי חצי פרוטה, לא תטל השאר אלא בשבועה.

טו. אמר הבעל: 'נתקבלה הכל', והיא אומרת: 'לא נתקבלתי כלום', ועד אחד מעיד עליה שנתקבלה הכל, או מקצת – לא תפרע אלא בשבועה.

טז. הנפרעת שלא בפניו, לא תפרע אלא בשבועה. כיצד? הרי שגרש את אשתו והלך לו – בית דין יורדין לנכסיו אחר שתשבע, ומגבין אותה בכתבה; והוא שיהיה במקום רחוק, שיש להן טרח להודיעו; אבל אם היה קרוב הדרך להודיעו, שולחין לו ומודיעין אותו, ואם לא יבוא – תשבע ותטל.

יז. הפוחקת בכתבה – נפרעת שלא בשבועה. כיצד?

נפלו לה בירשה אחר שנתארה, או נתנו לה במתנה – הכל נקראין 'נכסי מלוג', שכלן ברשותה הן. ואין נקרא 'כתבה' אלא עקר כתבה שהיא מאה או מאתיים עם התוספת בלבד.

ג. כבר הודענו שחכמים תקנו כתבה לאשה, ודין התוספת כדן העקר; ולא תקנוה לגבותה כל זמן שתראה, אלא הרי היא חוב שקבוצ לו זמן; אין הכתבה נגבית, אלא לאחר מיתת הבעל או אם גרשה. וכן התקינו שאם היו לבעל שדות טובות ורעות ובינוניות, ובאה האשה לגבות כתבתה ממנו, שלא תגבה אלא מן הרעה שבנכסיו, והיא הנקראת 'זבורית'.

ד. וכן התקינו, ששפכתבא לגבות אחר מותו, לא תגבה עד שתשבע בנקיטת חפץ [אחיזת חפץ קדוש] שלא הניח אצלה כלום, ושלא מכרה ולא מחלה אותה. ושמן לה כל [בגד שקנה לה] שעליה, ופוחקין אותו מכתבתה. אבל אם גרשה לרצונה, גובה בלא שבועה. ואין שמין כסות שעליה, שהרי לקחן לה וזכת בהן, והוא רוצה להוציא לא היא.

ה. וכן התקינו שלא תגבה האלמנה בכתבה אלא מן הקרקע, ואינה גובה משבח ששכחו נכסים לאחר מיתת הבעל, ואין הגנות נזונות לאחר מיתת אביהן משבח ששכחו נכסים לאחר מיתתו, ואינה טורפת [גובה] בכתבתה משבח שהשפית הלוקח [שקנה הקרקע מבעלה והשביח אותה], אף על פי שבעל חוב גובה את השבח. ודברים אלו מקלי כתבה הן.

ו. וכן מקלי כתבה, שתטל האשה מן הפחות שבמטבעות [בגדול ומשקל]. כיצד? נשא אשה במקום, וגרשה במקום אחר – אם היו מעות מקום הנשואין טובות ממעות מקום הגרושין, נותן לה ממעות מקום הגרושין; ואם היו מעות מקום הגרושין טובות ממעות מקום הנשואין, נותן לה ממעות מקום הנשואין. במה דברים אמורים? בשהיה בכתבתה מעות סתם; אבל אם פרש בה מטבע ידוע – [מסויים], בין בעקר בין בתוספת – הרי היא כדן המלוה את חבירו מטבע ידוע, שנותן לו במה שהלוהו, כמו שיתבאר בהלכות הלואה.

ז. תקנו הגאונים בכל הישיבות, שתהיה האשה גובה בכתבה אחר מיתת בעלה אף מן המטלטלין, כדרך שהתקינו לבעל חוב לגבות מן המטלטלין; ופשוטה תקנה זו בכל ישראל. וכן שאר תנאי כתבה כלם בכתבה הן, וישנן במטלטלין כקרקע – חוץ מקצת בני דכרין [בני זכרים – שירשו כתובת אמן], שלא מצאנו מנהג ירשתה פשוט [מקובל] בכל הישיבות. לפיכך אני אומר, מעמידין אותה על דין התלמוד, שאין יורשין כתבת אמן אלא מן הקרקע. **ח.** כבר נהגו בכל מקומות שידענו וששמענו שמעם, שיתקבו בכתבה 'בין מקרקעי בין מטלטלי'; ודבר זה תקון גדול הוא, ואנשים נבונים הנהיגו בו, שהרי זה תנאי שפממון [שתקף תמיד], ונמצאת האלמנה גובה מן המטלטלין [בכוחו של] בתנאי זה, לא בתקנת אחרונים.

אנשי אותה העיר לעשותן לבתולה, כגון מיני שמחה או מלבוש ידוע או כתרים או שאר דברים שאין עושין בן אלא לבתולה - הרי זו נוטלת מאתם; ואם אין לה עדים בזה, הרי זו נוטלת מנה. ואם היה הפעל קים - יש לה [יכולה] להשביעו שבועת התורה, שהרי הודה במקצת הטענה. ונאמן הקטן להעיד בגדלו ולומר: 'זכור אני פשהייתי קטן שנעשה לפלוגית מנהג הבתולות'. וכל הדברים האלו, במקום שאין כותבין כתבה, כמו שאמרנו. כו. האשה שאמרה לבעלה: 'גרשתי' - נאמנת, שאינה מעזה פניה [מחציפה] בפני בעלה; לפיכך האשה שהוציאה שטר כתבה ואין עמה גט, ואמרה לבעלה: 'גרשתי ואבד גטי, תן לי כתבתי', והוא אומר: 'לא גרשתי' - חייב לתן עקר כתבה; אבל אינו נותן התוספת, עד שתביא ראיה שגרשה, או שייצא גט עם הכתבה מתחת ידה.

כז. אמר לה הפעל: 'בן היה, גרשתי ונתתי כל הכתבה עקר ותוספת, וכתבה לי שובר' [כתב קבלה] ואבד שוברי - מתוך שיכול לומר 'לא גרשתי' ולא יתחייב בתוספת, הרי זה נאמן; ומשביעה בנקיטת חפץ [תפיסת חפץ קדוש], ונותן לה את העקר, ונשבע הוא שבועת הסת על התוספת. כח. הוציאה גט ואין בידיה שטר כתבה - אם דרך אותו מקום שלא יכתבו שטר כתבה, גובה עקר כתבתה בגט שבידיה. ואם דרך לכתב כתבה, אפילו עקר אין לה, עד שתוציא שטר כתבה כמו שבארנו; ונשבע הפעל שבועת הסת על טענתה, ונפטר.

כט. הוציאה שני גטין ושתי כתבות - גובה שתי כתבות. שתי כתבות וגט אחד - אינה גובה אלא כתבה אחת; ואיזו מהן גובה? אם שתייהן שוות [בסכום] - בטלה אחרונה את הראשונה, ואינה טורפת [גובה ממעשבים]; אלא מזמן אחרונה; ואם היה באחת משתייהן תוספת על חביתה - גובה באיזו מהן שתרצה, ותבטל השניה.

ל. הוציאה שני גטין וכתבה אחת - אין לה אלא כתבה אחת; שהמגרש את אשתו והחזירה, על דעת כתבתה הראשונה החזירה. הוציאה גט וכתבה אחר מיתת הפעל - אם גט קודם לכתבה, גובה בגט זה עקר כתבה, אם אין דרך לכתב כתבה, וגובה כל מה שיש בכתבה, שהרי זכת בה במיתתו; ואם כתבה קדמה את הגט - אין לה אלא כתבה אחת, שעל כתבה הראשונה החזירה.

לא. האשה נאמנת לומר 'מת בעלי' כדי שתנשא, כמו שיתבאר בהלכות גרושין; ומתנאי הכתבה, שאם תנשא לאחר אחר מותו, תטל מה שכתב לה בכתבתה. לפיכך אם באה לבית דין ואמרה: 'מת בעלי, התיירוני להנשא', ולא הזכירה שם כתבה בעולם - מתירין אותה, ומשביעין אותה ונותנין לה כתבתה. באה ואמרה: 'מת בעלי, תנו לי את כתבתי' - אף להנשא אין מתירין; שעל עסקי הכתבה באה, והרי זה בחזקת שלא מת; ואין דעתה להנשא, אלא לטל כתבה מחיים בלבד. באה ואמרה: 'מת בעלי, התיירוני להנשא ותנו לי את כתבתי' - מתירין אותה ונותנין לה כתבתה, מפני שעקר דבריה על עסקי נשואין

הוציאה שטר כתבה באלף וזו, הוא אומר: 'נתקבלה הכל', והיא אומרת: 'לא נתקבלתי כלום, ואין לי אלא חמש מאות וזו, וזה שכתב לי אלה' - אמנה שהיתה ביני לבינו' [האמין שלא אתבע יותר מה' מאות] - הרי זו נפרעת שלא בשבועה. אבל אם אמרה: 'אין בשטר כתבתי אלא חמש מאות' - אינה נפרעת בשטר זה שיש בו אלה כלום, שהרי בטלה אותו, וכאלו הודת שהוא שקר; לפיכך נשבע שבועת הסת [שבועה מדרבנן], ונפטר.

יח. כל מקום שאמרנו: 'לא תפרע אלא בשבועה' - אומרין לה בית דין: 'השבעי וטלי'. ומקום שאמרנו: 'תפרע שלא בשבועה' - אומרין לבעל: 'עמד ותן לה, ואין אתה נאמן בטענה זו עד שתביא ראיה לדברך'. יט. אמר הבעל מעצמו: 'תשבע לי על טענתי' - אומרין לה: 'השבעי וטלי'; ותשבע בנקיטת חפץ. התנה עמה שתגבה כתבתה בלא שבועה, או שהיא נאמנת בכל מה שתטען - גובה ממנו בלא שבועה כלל; אבל אם באת לפרע מירשיו - תשבע ותטל.

כ. התנה עמה שתהא נוטלת מירשיו בלא שבועה, או שתהא נאמנת על יורשיו - הרי זו נוטלת מהן בלא שבועה. אבל אם באה לטרף מנכסים משעבדים [שנמכרו ע"י בעלה] - לא תטרף אלא בשבועה, ואף על פי שהאמינה [האמין לה] הפעל; שאין תנאי הפעל מועיל אלא עליו ועל יורשיו, אבל להפסיד ממון אחרים אינו מועיל.

כא. אלמנה שהיה שטר כתבה יוצא מתחת ידה - נשבעת וגובה כתבתה לעולם, אפילו לאחר מאה שנה, בין שהיתה בבית בעלה, בין שהיתה בבית אביה. ואם אין שטר כתבה יוצא מתחת ידה - אין לה כלום, ואפילו עקר כתבה, ואפילו תבעה ביום מיתת בעלה; וכן הגרושה - אפילו עקר כתבה אין לה, עד שתוציא שטר כתבה.

כב. כמה דברים אמורים? במקום שדרך לכתב כתבה; אבל במקום שאין דרך לכתב כתבה, אלא סומכין על תנאי בית דין - הרי זו גובה עקר כתבה אף על פי שאין בידיה שטר כתבה, בין נתגרשה בין נתאלמנה, בין שהיתה בבית בעלה בין לא היתה בבית בעלה. אבל תוספת אין לה בכל מקום אלא בראיה ברורה.

כג. ועד כמה תגבה האלמנה העקר במקום שאין כותבין כתבה? אם היתה בבית בעלה, גובה לעולם; ואם היתה בבית אביה, עד עשרים וחמש שנה. ואם באה לתבע אחר עשרים וחמש שנה, אין לה כלום, שאלו לא מחלה, לא שתקה כל זמן זה; והרי אינה עם הירושין, כדי שתאמר: 'נכלמתי מלתבען, והן עמי בבית'.

כד. לפיכך אם היה הירוש עצמו מוליד לה מזונותיה לבית אביה, ומטפל בה - יש לה לתבע כתבתה ואפילו אחר עשרים וחמש שנה; מפני שנה ששתקה ולא תבעה, מפני שהיא בושה מן הירוש.

כה. היא אומרת: 'בתולה נשאתי, ועקר כתבתי מאתים', והפעל או הירושין אומרין: 'בעלה נשאת, ואין לה אלא מאה' - אם יש עדים שראו שעשו לה המנהגות שנהגו

אם כשיחלק הממון על מנן הנשים, יגיע לפחותה [לכתובה הזולה] שבהן כדי כתבתה או פחות - חולקות בשוה. ואם היה הממון יותר על זה - חולקין ממנו, כדי שיגיע לפחותה שבהן כשעור כתבתה, וחזרות וחולקות את המותר בין הנותרות על הדרך הראשונה. כיצד? מי שהיה נשוי ארבע נשים, כתבתה של ראשונה ארבע מאות, ושל שנייה שלש מאות, ושל שלישית מאתים, ושל רביעית מאה, נמצא הכל אלף - וגרש בלן, או מת - אם הניח ארבע מאות או פחות, חולקות בלן בשוה, וכל אחת נוטלת מאה או פחות. הניח שמונה מאות - אם תחלק בין בלן בשוה, נמצאת הרביעית נוטלת מאתים, והרי אין בכתבתה אלא מאה. אלא כיצד עושין? לוקחין ארבע מאות, וחולקין אותן ביניהן בשוה מאה מאה; ונמצאת הרביעית נוטלת כדי כתבתה, והלכה לה. ונשאר כאן ארבע מאות, ושלש נשים שביד כל אחת משלשתן מאה. אם תחלק הארבע מאות בין שלשתן בשוה, נמצא השלישית נוטלת מאתים ושלשים ושלשה ושלש, והרי אין בכתבתה אלא מאתים. לפיכך לוקחין מארבע המאות שלש מאות, וחולקין בין שלשתן בשוה; שנמצאת השלישית נוטלת מאתים שלשה, והלכה לה. ונשאר כאן מאה, ושתי נשים. חולקין את המאה בשוה בין ראשונה ושנייה; נמצא ביד הראשונה מאתים וחמשים, וכן ביד השנייה, ונמצא ביד שלישית מאתים, וביד הרביעית מאה. ועל דרך זו חולקות לעולם, אפילו הן מאה.

ט. הערב לאשה בכתבתה, אף על פי שקנו מידו [התחייב בקנין סודר], אינו חייב לשלם, שמצוה עשה, והרי לא חסרה כלום [לא הוציאה מכספה]; ואם ערב של כתבת בנו הוא, וקנו מידו - חייב לשלם, שהאב בגלל בנו משעבד עצמו וגומר [בליבו] ומקנה. והקבלן של כתבה חייב לשלם, אף על פי שלא קנו מידו; ואיזה הוא קבלן? זה שאמר לאשה: 'הנשאי לזה, ואני נותן כתבה זו'. אבל אם אמר לה: 'אני ערב כתבה זו', 'אני פורע כתבה זו', וכיוצא בזה - פטור, אלא אם כן היה אביו. המגרש את אשתו - ידירנה הגנה [שלא תהנה ממנו], ואחר כך תפרע מן הקבלן, או מן הערב אם היה אביו; שמא יחזירנה [את גרושתו], ונמצאו עושין קנוניה [תחבולה] על נכסיו של זה.

י. וכן המקדיש נכסיו [לבדק הבית] וגרש את אשתו - ידירנה הגנה, ואחר כך תפרע מן הפודה מיד ההקדש; שמא יעשו קנוניה על ההקדש. אבל המגרש את אשתו ובאה לטרף מן הלקוחות - אין מחיבין אותו להדירה, אלא נשבעת וטורפת; ואם רצת, תחזר לבעלה, שפכר ידעו הלקוחות שיש עליו כתבת אשה, והם הפסידו על עצמן שלקחו נכסים שתחת שעבודה.

יא. הבעל שמכר נכסיו, ואחר כך כתבה אשתו ללוקח: 'דין ודברים אין לי עמך', והסכימה למעשיו, אף על פי שקנו ממנה - הרי זו טורפת, שלא כתבה לו אלא שלא יזיה בינה ובין בעלה קטטה, ויש לה לומר: 'נחת רוח עשיתי לבעלי'; אבל אם קנו מיד האשה תחלה שאין לה

באה. אבל אם אמרה: 'תנו לי את כתבתי והתירוני להנשא' - מתירין אותה ואין נותנין לה כתבתה; ואם תפסה, אין מוציאין מידה.

יום שני י"ג מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות אישות פרק יז

א. מי שהיה נשוי נשים רבות ומת - כל שנשא בתחלה, קודמת לטל כתבתה; ואין אחת מהן נוטלת אלא בשבועה; ואין לאחרונה אלא מה ששירה שלפניה, וגם היא [האחרונה] נשבעת ונוטלת השאר. וכן אם היה עליו שטר חוב - אם היה החוב קודם, גובה בעל החוב תחלה; ואם הכתבה קדמה, גובה האשה תחלה, והשאר לבעל חוב. ב. כמה דברים אמורים? בשהיתה הקרקע שבאו לגבות ממנה קנויה לו בשעת הנשואין ובשעה שלזה - הוא שהדין נותן, שכל הקודם שטרו זכה תחלה; אבל אם נשא נשים זו אחר זו, ולזה בין קדם נשואין בין אחר נשואין, ואחר שנשא ולזה קנה קרקע - בלן חולקין כאחת, ששעבוד בלן כאחת בא, ששבועה שקנה היה משעבד לבל, ואין כאן דין קדימה. ג. וכן אם היה זמן הכתבות והשטרות בלן יום אחד, או שעה אחת במקום שפותכים שעות - חולקין כאחת, שאין שם קודם; ולעולם כל שקדם וזכה במטלטלין כדי חובו או כדי כתבה - אין מוציאין מידו, שאין דין קדימה במטלטלין.

ד. מי שגרש את אשתו ועליו שטר חוב, וכא בעל חוב והאשה לגבות, והיה לו מעות וקרקע כדי החוב והכתבה - בעל חוב נוטל מעות, והאשה נוטלת כתבתה מן הקרקע. ואם אין לו אלא קרקע שאין בו כדי להגבות לשניהן, ולא היה בה דין קדימה - נותנין אותו לבעל חוב; ואם נשאר לאשה כלום [משהו] - תטל, ואם לאו - תדחה מפני בעל חוב; שבעל חוב הפסיד והוציא מעותיו, והאשה לא חסרה דבר, שיותר מה שהאיש רוצה לשא, אשה רוצה להנשא.

ה. וכן מי שמת והניח אשה ובעל חוב וקרקע שאין בה דין קדימה - האשה נדחית מפני בעל חוב, והוא גובה כל חובו תחלה.

ו. וכיון שתקנו הגאונים שתגבה האשה ובעל חוב מן המטלטלין, והדבר ידוע שאין דין קדימה במטלטלין - אם לא הניח מטלטלין כדי לתן לשניהם, נותנין לבעל חוב כל חובו תחלה; ואם נשאר לאשה מה שתטל בכתבתה תטל, או תדחה.

ז. היו כותבין בכתבתה נכסי צאן ברזל [נכסי האשה שבאחריות הבעל] וטענה שאבדו או שלקחן הבעל [לעצמן] - הרי היא בנכסי צאן ברזל שלה כשאר בעלי חובות; ונשבעת שלא לקחה אותן ולא נתנה ולא מחלה, וחולקת עם בעלי חובות.

ח. מי שמת או גרש, ויש לו נשים רבות, ואין שם דין קדימה, ואין לו כדי כל הכתבות - כיצד חולקות? ואין:

בין בבית דין ממחין בין בשלשה נאמנים. ומוכרת לכתבתה אפלו בפעמים רבות, בין בבית דין, בין בשלשה נאמנים ויודעין שומת הקרקע.

יט. המוכרת כתבתה, בין לאחרים בין לבעלה – לא אבדה שאר תנאי כתבה; ואם היה לה בן זכר, יורש כנגד כתבתה הזאת שנמכרה מנכסי אביו יתור על חלקו פדין תנאי זה. אבל המוחלת כתבתה לבעלה, אבדה כל תנאי כתבתה, ואפלו מזונות אין לה עליו. ומוחלת כתבתה אינה צריכה קנין ולא עדים – כשאר המוחלין, שאינן צריכין עדים ולא קנין, אלא בדברים בלבד; והוא שיהיו דברים שהודעת סומכת עליהן, ולא יהיו דברי שחוק והתל ודברי תמיה, אלא בדעת נכונה.

הלכות אישות פרק יח

א. אלמנה נזונה מנכסי יורשין כל זמן אלמנותה, עד שתטל כתבתה; ומשתתבע כתבתה בבית דין אין לה מזונות. וכן אם מכרה כתבתה בלה, או משכנה כתבתה, או עשתה כתבתה הפותיקי לאחר (שיעבדה לבעל חוב שלה), והוא שתאמר לו: 'פה תקנה חובך' – בין שעשת דברים אלו בבית דין ממחין בין שלא בבית דין ממחין, בין שעשת בסיי בעלה בין שעשת לאחר מיתת בעלה – אין לה מזונות מן היורשים; אבל אם מכרה מקצתה, יש לה מזונות. ומשתתאגרס האלמנה, אבדה מזונותיה.

ב. כשם שנונת אחר מותו מנכסיו, כך נותנין לה כסות וכלי תשמיש ומדור (דירה) – יושבת במדור שהיתה בו בחיי בעלה, ומשתמשת בפריים וכסותות שנשתמשה בהן בחיי בעלה, וכעבדים ושפחות שנשתמשה בהן בחיי בעלה. נפל המדור, אין היורשין חייבין לבנותו. ואם אמרה: 'הניחו לי, ואני אכננו משלי' – אין שומעין לה. וכן לא תחזק בדקו (סדקו), ולא טחה אותו (בטיט), אלא תשב בו כמו שהוא או תצא. ויורשין שמכרו מדור אלמנה, לא עשו כלום.

ג. נפל הבית, או שלא היה לבעלה בית אלא בשכר – נותנין (שוכרים) לה מדור לפי כבודה; וכן מזונותיה וכסותה כפי כבודה. ואם היה כבוד הבעל גדול מכבודה, נותנין לה לפי כבודו, מפני שעולה עמו, ואינה יורדת אפלו לאחר מיתה.

ד. 'ברכת הבית מרבה' – כיצד? חמשה שהיה מזונות כל אחד מהן קב כשיאכל לבדו, אם היו חמשתן בבית אחד ואוכלין בערוב (יחד), מספיק להן ארבעת קבין; והוא הדין לשאר צרכי הבית. לפיכך אלמנה שאמרה: 'איני וזה מבית אבי, פסקו לי מזונות ותנו לי שם' – יכולין היורשין לומר: 'אם את אצלנו, יש לך מזונות; ואם לאו, אין אנו נותנין לך אלא לפי ברכת הבית'. ואם היתה טוענת מפני שהיא ילדה (צעירה) והם ילדים (וחוששת לשם רע) – נותנין לה מזונות המספיקין לה לכדה, והיא בבית אביה. ומותר מזונות האלמנה ומותר הכסות – ליורשין.

ה. אלמנה שחלתה – אם צריכה לרפואה שאין לה קצבה

שעבוד על מקום זה, ואחר כך מכר אותו הבעל – אינה טורפת אותו. וכן אם מכר הבעל ואמר לאשתו לכתב ללוקח 'דין ודברים אין לי עמך', ולא כתבה ולא הסכימה למעשיו, ונפסד המכר (התבטל), וחזר הבעל ומכר לאיש אחר, בין אותה שדה בין שדה אחרת, ואחר שמכר הבעל הסכימה למעשיו, וקנו מידה שאין לה שעבוד על שדה זו – אינה יכולה לטרף, שאינה יכולה לומר 'נחת רוח עשיתי לבעלי', שהרי בראשונה כשלא רצת לא הלכה ברצון בעלה.

יב. מי שהיו לו שתי נשים, ומכר את שדהו, וקנו מיד הראשונה (התחייבה בקנין סודר) שאין לה שעבוד על שדה זו, אינה טורפת אותה מן הלוקח, והיה קנין המועיל שאינה יכולה לטען לו ב'נחת רוח עשיתי לבעלי', ואחר כך מת הבעל, או גרש שתייהן – השניה מוציאה מיד הלוקח, שהרי לא קנו מידה ללוקח, והראשונה מוציאה מיד השניה, מפני שהיא קדמה ולא הסירה שעבודה אלא מעל הלוקח; וכשתחזר השדה לראשונה, חזר הלוקח ומוציאה מידה, שהרי קנו מידה לו; וחזרות חלילה, עד שיעשו פשרה ביניהן.

יג. אלמנה, בין מן הנשואין בין מן הארוסין – נשבעת (שלא קיבלה כתובתה מבעלה) ומוכרת מקרקע בעלה ונפרעת כתבתה, בין בבית דין ממחין, בין שלא בבית דין ממחין; והוא שיהיו השלשה אנשים נאמנים ויודעין בשומת הקרקע. ואחריות המכר (אם נמצא שגזולה היתה) – על נכסי יתומים. אבל הגרופה לא תמכר אלא בבית דין ממחין. וכל המוכרת בבית דין, לא תמכר אלא בהכרזה (מכרז פומבי); ובהלכות הלואה יתבאר משפט מכירת בית דין היאך היא. אבל המוכרת שלא בבית דין – אינה צריכה הכרזה, ואף על פי שהן שלשה נאמנים ויודעין השומא.

יד. אלמנה שמכרה קרקע בכתבתה בינה לבין עצמה (ללא נוכחות ג' אנשים) – אם מכרה שנה בשנה, מכרה קים; ונשבעת שבועת אלמנה אחר שמכרה; והוא שמכרה לאחר, אבל אם שמה לעצמה – לא עשת כלום, ואפלו הכרזה.

טו. היתה כתבתה מאתים, ומכרה שנה מאה במאתים, או שנה מאתים במאה – נתקבלה כתבתה ואין לה כלום, וכלכד שתשבע שבועת אלמנה. היתה כתבתה מאה, ומכרה שנה מאה ודינר במאה – מכרה בטל. ואפלו אמרה: 'אני אחזיר את הדינר ליורשים' – מכרה בטל.

טז. היתה כתבתה ארבע מאות זוז, ומכרה לזה במנה ולזה במנה ולזה במנה שנה בשנה, ולאחריון שנה מאה ודינר במאה – של אחריון בטל ושל כלם קים.

יז. יש לאשה למכר כתבתה או לתנה במתנה. אם מת הבעל או גרשה – יכולה הלז (הקונה) ויטל; ואם מתה היא בחיי בעלה או קדם שנשבעה (שלא קיבלה) – אין לו כלום. יח. הרי שמכרה מקצת כתבתה, או משכנה מקצתה, או נתנה לאחר מקצתה – מוכרת מקרקע בעלה, ותגבה השאר

נזונת והולכת עד שתלד. ילדה בן של קימה - נזונת והולכת כל ימי אלמנותה כשאר הנשים. לא נמצאת מעברת אחר השלשה חדשים, או שהפילה - אינה נזונת לא משל בעל ולא משל יבם, אלא תובעת יבמה לכנס או לחלוץ.

טז. תבעה יבמה לכנס או לחלוץ, ועמד בדין וברח או שחלה, או שהיה היבם במדינת הים - הרי זו נזונת משל יבם בלא שבועה כלל.

יז. נפלה לפני יבם קטן - אין לה מזונות עד שיגדיל ויהיה כשאר היבמים.

יח. מי שיחד קרקע לאשתו בשעת מיתה למזונותיה ואמר: 'יהיה מקום פלוני למזונות' - הרי רבה לה מזונות. ואם היה שָכרו פחות ממזונות הראויין לה, נוטלת שאר נכסים; ואם היה שָכרו יותר מן הראוי לה, נוטלת הכל. אבל אם אמר לה: 'יהיה מקום פלוני למזונות', ושתקה - אין לה אלא פרות אותו מקום בלבד, שהרי קצץ [קצב] לה מזונות. יט. אלמנה שבאה לבית דין לתבע מזונות - יש מי שהורה שפוסקין לה מזונות ואין משביעין אותה; ואין ראוי לסמוך על הוראה זו, מפני שנתחלף לו הדבר באשה שהלך בעלה למדינת הים. ורבבתי הורו שאין לה מזונות מבית דין עד שתשבע, שהרי זו באה להפרע מנכסי יתומים, וכל הנפרע מנכסי יתומים אינו נפרע אלא בשבועה; ולזה דעתי נוטה, וכו' ראוי לדון.

כ. אלמנה שבאה לבית דין לתבע מזונות - משביעין אותה תחלה, ומוכרין בלא הכרזה, ונותנין לה מזונות; וכן יש לה למכר למזונות שלא בבית דין ממחין אלא בשלשה נאמניו, בלא הכרזה. וכן אם מכרה למזונות בינה לבין עצמה שנה בשנה, מכרה קנס; וכשיבואו היורשין להשביע אותה, נשבעת.

כא. וכמה מוכרין למזונות - כדי לזון מהם ששה חדשים או יתר על זה. ומוכרין על מנת שיהיה הלוקח נותן לה מזון שלשים יום, וחוזרת ומוכרת פעם שניה לששה חדשים; וכן מוכרת לעולם, עד שישאר מן הנכסים כדי כתבתה, וגובה כתבתה מן השאר והולכת לה.

כב. אלמנה שפסקו לה בית דין מזונות - אין מחשבין עמה על מעשה ידיה [אם די לה במעשה ידיה], עד שיבואו היורשים ויתבעוה; אם מצאו לה מעשה ידיה, נוטלין אותה, ואם לאו, הולכין לדרבן. ואני אומר שאם היו היורשים קטנים - בית דין מחשבין עמה [בדוקים אם נותנת רווחיה ליתומים], ופוסקין לה [- קובעים לה מכסת רווח מ -] מעשה ידיה כדרך שפוסקין לה מזונות.

כג. אלמנה שאין שטר כתבה יוצא מתחת ידה, אין לה מזונות - שמא מחלה כתבתה, או מכרה אותה, או משכנה אותה; ואף על פי שלא טען יורש, טוענין לו ואומרים לה: 'הביאי כתבתיך, והשבעי, וטלי מזונות' - אלא אם אין דרכם לכתב כתבה.

כד. האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ובאה ואמרה: 'מת בעלי' - רצת, נזונת פדיון כל האלמנות, רצת, נוטלת כתבתה. אמרה: 'גרשני בעלי' - אינה נאמנת;

[שחולה תדיר], הרי זו כמזונות, ויורשין חביבין בה; ואם היא רפואה שיש לה קצבה, הרי זו מתרפאה מכתבתה. נשפית - אין היורשין חביבין לפדותה, אפילו היתה יבמה; ואפילו נשפית בחיי בעלה, ומת והיא בשבייה - אין חביבין לפדותה מנכסיו, אלא נפדית משל עצמה, או תטל כתבתה ותפדה עצמה.

ו. מתה האלמנה, יורשי הבעל חביבין בקבורתה; ואם נשבעה שבועת אלמנה ואחר כך מתה - יורשיה יורשין כתבתה, והן חביבין בקבורתה, אבל לא יורשי הבעל. מעשה ידי האלמנה ליורשין. ויורש שאמר לאלמנה: 'טלי מעשה ידיך במזונותיך' [במקום דמי המזונות] - אין שומעין לו; אבל היא שרצת בזה, שומעין לה.

ז. וכל מלאכות שהאשה עושה לבעלה, אלמנה עושה ליתומים - חוץ ממזיגת הכוס, והצעת המטה, והרחצת פניו ודיו ורגליו.

ח. מציאת האלמנה ופרות נכסים שהכניסה לבעל - לעצמה, ואין ליורש בהם כלום.

ט. והנכסים עצמם שהם נדונתה, נוטלת אותן בלא שבועה; ואין ליורשים בהן דין בעולם, אלא אם בן הותירו [התייקרו] בחיי הבעל והיו נכסי צאן ברזל שהמותר לבעל. ואם מתה האלמנה בלא שבועה - יורשיה יורשין נדונתה, ואף על פי שהיא נכסי צאן ברזל; ואם היה בהם מותר, המותר ליורשי הבעל.

י. אלמנה שתפסה מטלטלין כדי שתזון מהן - בין שתפסה מחיים בין שתפסה אחר מותו, אפילו תפסה פפר זהב - אין מוציאין מידה, אלא כותבין עליה בית דין מה שתפסה, ופוסקין לה מזונות ומחשבין עמה; והיא נזונת ממה שבפדה עד שתמות, או עד שלא יהיו לה מזונות, וינקחו היורשין את השאר.

יא. וכן אם תפסה מטלטלין בכתבתה מחיי בעלה ומת - גובה מהן; אבל אם תפסה אחרי מותו לכתבתה, אינה גובה מהן. אף על פי שתקנו הגאונים שתגבה הכתבה ותנאי הכתבה מן המטלטלין. ולפיכך תזון האלמנה מן המטלטלין אף על פי שלא תפסה.

יב. אם הניח בעלה מטלטלין ולא תפסה אותן - היורשין נוטלין אותן, והן מעלין [משלמים] לה מזונות. ואינה יכולה לעכב עליהן ולומר: 'יהיו המטלטלין מנחין בבית דין עד שאזון מהן, שמא יאבדו ולא יהיו לי מזונות'; ואפילו התנת עליו [על הבעל] בפרוש שתזון מן המטלטלין, אינה מעכבת. וכזה דנין תמיד, בכל בתי דינים.

יג. אבל אם הניח קרקע, יכולה היא לעכב עליהן שלא ימכרו; ואם מכרו - אינה מוציאה מיד הלוקחות, שאין האשה והבנות נזונות אלא מנכסים בני חורין.

יד. הניח נשים רבות, אף על פי שגשגן זו אחר זו, נזונות בשנה, שאין דין קדימה {במזונות} (במטלטלין).

טו. אלמנה שנפלה לפני יבם - בשלשה חדשים הראשונים נזונת משל בעל; אם הפר העבר, וכן אם הניחה מעברת -

שומעין להן, אלא שמין את הנכסים בבית דין כמה היו שוין בשעת מיתת אביהן; ואף על פי שנתרבו או נתמעטו אחרי מיתת אביהן, קדם שיבואו לחלק – אין שמין אותם אלא בשעת מיתת אביהן.

ו. הנה שם יותר על כדי כל הכתבות, אף על פי שיש עליו [על האב] שטר חוב כנגד היותר – אינו ממעט, אלא כל אחד מהן יורש כתבת אמו.

ז. מי שהיה נשוי שתי נשים, ומתה אחת מהן בחייו ואחר מותו, ולו בנים משתייהן, אף על פי שלא הניח יתור על שתי הכתבות – אם נשבעה השנייה שבועת אלמנה קדם שתמות, בניה קודמים לירש כתבתה, מפני שאינם יורשים כתבת אמן בתנאי זה, אלא ירשה של תורה. ואחר כך יורשין בני הראשונה כתבת אמן בתנאי זה [תקנת בני זכרים]; ואם נשאר שם כלום, חולקין אותו בשוה. ואם מתה קדם שתשבע, בני הראשונה יורשים כתבת אמן בלבד, והשאר חולקין בשוה.

ח. הנה נשוי שתי נשים, ולו מהן בנים, ומת, ואחר כך מתו הנשים – אם נשבעו הנשים ואחר כך מתו – כל אחד ואחד יורש כתבת אמו בירשה של תורה, לא בתנאי זה; לפיכך אין משגיחין אם יש שם מותר דינר או אין שם, ויורשי הראשונה קודמין ליורשי השנייה. ואם לא נשבעו – חולקין הבנים הכל בשוה, ואין שם ירשת כתבה, לפי שאין לאלמנה כתבה עד שתשבע.

ט. אחת נשבעה ואחת לא נשבעה – זו ששבעה, בניה יורשין כתבתה תחלה; והשאר, חולקין אותו בשוה. וכל היורש כתבת אמו שמתה בחייו אביו, אינו טורף מנכסים משעבדים [נכסים שנמכרו] אלא מבני חורין [נכסים שלא נמכרו] ככל היורשין.

י. ומתנאי כתבה, שתהיינה הכנות נזונות מנכסי אביהן אחר מותו, עד שיתאסרו או עד שייבגרו; בגרה הבת אף על פי שלא נתאסרה, או נתאסרה אף על פי שלא בגרה – אין לה מזונות. ובת הנזונת מנכסי אביה לאחר מותו – מעשה ידיה ומציאתה לעצמה, לא לאחים.

יא. פוסקין לבת מזונות וכסות ומדור [דירה] מנכסי אביה, בדרך שפוסקין לאלמנה; ומוכרין למזון הבנות וכסותן בלא הכרזה [מכירה פומבית לכל המרבה], בדרך שמוכרין למזון האלמנה וכסותה: אלא שהאשה, פוסקין לה לפי כבודה וכבוד בעלה, ולבנות פוסקין להן דבר המספק להן בלבד; ואין הבנות נשבעות.

יב. אין הבנים יורשין כתבת אמן, ולא הבנות נזונות בתנאים אלו, עד שהיה שטר כתבה יוצא מתחת ידם; אבל אם אין שם שטר כתבה – אין להם כלום, שמא מחלה אמן כתבתה. ואם אין דרכם לכתב כתבה, יש להם כפי התנאים.

יג. מי שצוה בשעת מיתתו לעקר אחד מתנאי כתבה, כגון שאמר: 'אל יזונו בנותי מנכסיו ואל תזון אלמנתו', או 'אל יירשו בניו כתבת אמן' – אין שומעין לו. נתן כל נכסיו במתנה לאחרים – הואיל ומתנת שכיב מרע [אדם חולה] אינה

נזונת מנכסיו עד כדי כתבתה מכל פנים – שאם עדין היא אשתו, יש לה מזונות, ואם גרשה כשאמרה, יש לה כתבה, שהרי כתבתה בידיה; לפיכך נוטלת מזונות עד כדי כתבתה והולכת לה.

כה. האשה שהיה לה ספק גרושין ומת בעלה – אינה נזונת מנכסיו, שאין מוציאין מיד היורש מספק; אבל בחייו בעלה, יש לה מזונות עד שתתגרש גרושין גמורין.

כו. אלמנה צניה ששהת שתי שנים ולא תבעה מזונות, או עשירה ששהת שלש שנים ולא תבעה – אין לה מזונות בשנים שעברו, אלא משעה שתבעה; ואם שהת פחות מזה, אפלו ביום אחד – לא ותרה, אלא תובעת ונוטלת מזון אותן השנים שעברו.

כז. אלמנה שתבעה מזונות מן היורשים – הם אומרים: 'נתנו', והיא אומרת: 'לא נטלת' – כל זמן שלא נשאת, על היתומים להביא ראיה, או תשבע שבועת הסת [מדרבנן] ותטל; ומשנשאת, עליה להביא ראיה, או ישבעו היורשים שבועת הסת שנתנו לה.

כח. דין תוספת כתבה בדין העקר. לפיכך אלמנה שתבעה, או מקרה, או מחלה, או משכנה תוספת כתבתה עם העקר – אין לה מזונות; ואם תבעה מקצת, והניחה מקצת – הרי זו כמי שתבעה מקצת העקר והניחה מקצתה. וכל המוכרת או המוחלת סתם, מקרה ומחלה התוספת עם העקר – ששניהם 'כתבה' שםם בכל מקום.

הלכות אישות פרק יט

א. מתנאי הכתבה, שיהיו בניו הזכרים יורשין כתבת אמן, ונדונייתה [נכסים מבית אביה] שהכניסה בתורת נכסי צאן ברזל [שהיה באחריות הבעל, לרווח ולהפסד], ואחר כך חולקין שאר הירשה עם אחיהם בשוה.

ב. כיצד? נשא אשה כתבתה ונדונייתה אלה, וילדה בן ומתה בחייו, ואחר כך נשא אשה אחרת כתבתה ונדונייתה מאתים, וילדה בן ומתה בחייו, ואחר כך מת הוא, והניח אלפים – בנו מן הראשונה יורש אלה שבכתבת אמו, ובנו מן השנייה יורש מאתים שבכתבת אמו, והשאר [ח' מאות וזוז] יורשים אותו בשוה. נמצא כי בן הראשונה אלה וארבע מאות, וכי בן השנייה שש מאות.

ג. כמה דברים אמורים? בשהניח יותר על כדי שתי הכתבות דינר אחד או יותר, כדי שיחלקו השאר בשוה; אבל אם לא הניח יותר דינר, חולקים הכל בשוה: שאם יירשו אלו כתבת אמן ואלו כתבת אמן, ולא ישאר דינר אחד לחלק אותו בין היורשים – נמצא תנאי זה מבטל חלוק ירשה בין הבנים בשוה, שהוא מן התורה.

ד. והוא הדין למי שנשא נשים רבות, בין בזו אחר זו בין בבת אחת, ומתו פלן בחייו, ולו מהן בנים זכרים, אם היה שם יותר על כדי כל הכתבות דינר – כל אחד ואחד יורש כתבת אמו, והשאר חולקין בשוה.

ה. אמרו היתומים: 'הרי אנו מעלין [מוסיפים לגובה הערך] על נכסי אבינו יותר, כדי שישלו כתבת אמן' – אין

כב. מי שמת והניח בנות גדולות וקטנות, ולא הניח בן - אין אומרים: 'יוזנו הבנות הקטנות עד שיבגרו ויחלקו שָׁאָר הַנְּכָסִים בְּשָׁוָה', אלא כלן חולקות בשָׁוָה.

יום שלישי י"ד מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות אישות פרק כ

א. צווי חכמים שימתן אדם מנכסיו מעט לבתו, כדי שתנשא בו; וזה הוא הנקרא 'פרנסה'. המשיא את בתו סתם, לא יפחות מכסות שפוסקין לאשת עני שבישראל, כמו שבארנו. במה דברים אמורים? בשהיה האב עני; אבל אם היה עשיר, הרי זה ראוי לתן לה כפי עשרו.

ב. פרש על הבעל שאין לה כלום, ושיכניסנה ערמה - אין לה כלום; ולא יאמר הבעל: 'כשתבוא לביתי אכנסנה', אלא מכסה, והיא בבית אביה.

ג. האב שמת והניח בת - אומדין דעתו במה היה בלבו לתן לה לפרנסתה, ונותנין לה; ומנין יודעין אומדין דעתו? מרעיו ומידעיו, וממשאו ומתנו וכבודו. וכן אם השיא בת בחייו, אומדין בה [משערים לפי מה שנתן לה]. ואם לא יודע לבית דין אומדין דעתו [כמה היה נותן], ונותנין לה מנכסיו עשור [מעשר] לפרנסתה.

ד. הניח בנות רבות - כל שתבוא להנשא, נותנין לה עשור הנכסים; ושלאתריה, עשור מה ששיירה ראשונה; ושלאתריה, עשור מה ששיירה שנייה. ואם באו כלן להנשא כאחת - ראשונה נוטלת עשור, והשנייה עשור מה ששיירה ראשונה, והשלישית עשור מה ששיירה שנייה, וכן אפלו הן עשר; וחזרות וחולקות כל העשורים בשָׁוָה, ושָׁאָר הַנְּכָסִים לְאִחִים.

ה. עשור זה שהוא לפרנסה, אינו מתנאי כתבה; לפיכך אפלו לתקנת אחרונים, אינו נטל אלא מן הקרקע. ויש לה לגבות עשור זה משכירות [דמי שכירות] הקרקע; ואם רצו האחים לתן לה מעות כנגד עשור הקרקע, נותנין.

ו. הבת בעשור זה כבעל חוב של אחין; לפיכך נוטלת אותו מן הבינונית בלא שבוועה. ואם מתו האחים, נוטלת אותו מבניהם מן הזבורית ובשבוועה - שהרי היא נפרעת מנכסי יתומים, והבא לפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא מן הזבורית ובשבוועה, כמו שיתבאר בהלכות הלואה.

ז. והאחים שמכרו או משכנו קרקע אביהם - הבת טורפת [גובה] מן חלקות פרנסתה, בדרך שטורפין כל בעלי חובות מן חלקות, כמו שיתבאר בהלכות הלואה.

ח. מי שהשיא בנות גדולות, ונשארו קטנות, ומת בלא בן - אין נוטלין פרנסה לקטנות ואחר כך חולקות את הנכסים, אלא חולקות את הנכסים בשָׁוָה.

ט. מי שמת והניח שתי בנות וכן, וקדמה ראשונה ונטלה עשור נכסים, ולא הספיקה השנייה לגבות עד שמת הבן, ונפלו כל הנכסים לשתייהן - אין השנייה נוטלת עשור, אלא חולקות בשָׁוָה; וזכת ראשונה, בעשור שלה.

י. מי שצאה בשעת מיתה: 'אל תפרנסו בנותי מנכסי' - שומעין לו, שאין זה מתנאי כתבה.

קונה אלא לאחר מיתה, כמו שיתבאר - הרי המתנה וחיוב הנכסים בתנאים אלו באין כאחד; ולפיכך אלמנתו ובנותיו נזונות מנכסיו, ובניו יורשים כתבת אדם שמתה בחי בעלה. **יד.** בת [של] הממאנת [קטנה יתומה שהישיאיה ומיאנה בנישואין] - הרי היא כשאר הבנות, ויש לה מזונות. אבל בת היבמה, ובת השנייה [ערוה מדרבנן], ובת הארוסה, ובת האנוסה - אין להן מזונות אחר מיתת אביהן בתנאי זה; אבל בחי אביהן, הוא חייב במזונותן, כדין שאר הבנים והבנות בחי אביהן.

טו. המאָרס בת הנזונה מן האחין, חייב במזונותיה משעת הארוסין - שהרי אין לה מזונות מאחיה משנתארסה, ואינה בוגרת כדי שתזון עצמה אלא קטנה או נערה, ואין אדם רוצה שתתבנה ארוסתו ותלך ותשאל על הפתחים. **טז.** נשאת הבת, ומאנה או נתגרשה או נתאלמנה, אפלו היא שומרת יבם [ממחינה לייבום], הואיל וחזרה לבית אביה ועדין לא בגרה - הרי זו נזונה מנכסי אביה עד שתתארס.

יז. מי שמת והניח בנים ובנות - יירשו הבנים כל הנכסים, והן זנין את אחיותיהן עד שיבגרו או עד שיתארסו. במה דברים אמורים? בשהניח נכסים שאפשר שיזונו מהן הבנים והבנות כאחד, עד שיבגרו הבנות; ואלו הן הנקראין 'נכסים מרבין'. אבל אם אין בנכסים שהניח אלא פחות מזה - מוציאין מהן מזונות לבנות עד שיבגרו, ונותנין השאר לבנים; ואם אין שם אלא כדי מזון הבנות בלבד - הבנות נזונות מהן עד שיבגרו או עד שיתארסו, והבנים ישאלו על הפתחים.

יח. במה דברים אמורים? בשהניח קרקע. אבל אם הניח מטלטלין - הואיל ובתקנת הגאונים הוא שיזונו הבנות מן המטלטלין, הרי הבנים והבנות נזונות כאחת מן הנכסים האלו המועטין; שלא תקנו להן במטלטלין אלא שיהיו בבנים. וכנה הורו הגאונים.

יט. הניח קרקע, והיו הנכסים מרבין, ונתמצטו אחר בן - כבר זכו בהן יורשים; היו מועטין בשעת מיתה, ונתרבו אחר בן - הבנים יורשין אותן. ואפלו לא נתרבו, אם קדמו הבנים ומכרו נכסים מועטין, מכרן קים.

כ. היו הנכסים מרבין, ויש עליו [על המת] חוב, או שהתנה עם אשתו שיזון את בתה - אין החוב ולא מזונות בת אשתו ממועטין בנכסים; אלא יירשו הבנים הכל, ויתנו לבעל חוב חובו, ויזונו בת אשת אביהם עד זמן שפסק, ויזונו אחיותיהן עד שיבגרו או עד שיתארסו מתחת ידיהם.

כא. הניח אלמנה, ובת ממנה או מאשה אחרת, ואין בנכסים כדי שיזונו שתייהן - האלמנה נזונה, והבת תשאל על הפתחים. וכן אני אומר, שמזונות הבת קודמין לירשת הבן כתבת אמו שמתה בחי אביו, ואף על פי ששניהם מתנאי כתבה; קל וחמר הדברים: ומה אם נדחית ירשה של תורה מפני מזונות הבת, לא תדחה ירשת הכתבה שהיא תנאי בית דין מפני מזונות הבת?!

ומצעת לו את המטה, ועומדת ומשמשות בפני בעלה, כגון שתתן לו מים או כלי או תטל מלפניו, וכיוצא בדברים אלו; אבל אינה עומדת ומשמשות בפני אביו או בפני בנו. ד. ומלאכות אלו, עושה אותן היא בעצמה; ואפילו היה להן כמה שפחות, אין עושה מלאכות אלו לבעל אלא אשתו. ה. יש מלאכות אחרות שהאשה עושה אותן לבעלה בזמן שהן צננים, ואלו הן: אופה את הפת בתנור; ועזרא תקן שתהיה אשה משפכת ואופה כדי שתהיה הפת מצויה לצננים; ומבשלת את התבשילין, ומכבסת בגדים, ומניקה את בנה, ונותנת תבן לפני בהמתו [שהיא לרכיבה] אבל לא לפני בקרו [העומדת לחרישה], ומטחנת. פיצד מטחנת? יושבת ברחים ומשפכת [מנפה] את הקמח, ואפה [מזרזת] בטוחנת, או מחמרת [מנהיגה] אחר הבהמה [המסובבת], כדי שלא יבטלו הרחים; ואם היה דרך לטחן ברחים של יד, טוחנת.

ו. כמה דברים אמורים? בעניים; אבל אם הכניסה לו שפחה אחת, או נכסים שראויין לקנות מהן שפחה אחת, או שהיתה לו שפחה אחת, או שהיה לו ממון כדי לקנות שפחה אחת - אינה מטחנת, ולא אופה, ולא מכבסת, ולא נותנת תבן לפני בהמתו. הכניסה לו שתי שפחות, או נכסים הראויין לקנות מהן שתי שפחות, או שהיו לו שתי שפחות, או שהיה ראוי לקנות שתי שפחות - אינה מבשלת, ואינה מניקה את בנה, אלא נותנת אותו לשפחה להניק.

ז. נמצאו כל המלאכות שכל אשה עושה אותן לבעלה, חמש מלאכות: טוה, ורוחצת פניו ידיו ורגליו, ומוזגת לו את הכוס, ומצעת את המטה, ועומדת לשמש בפניו; והמלאכות שמקצת הנשים עושות אותן ומקצתן אינן עושות, שש מלאכות: מטחנת, ואופה, ומבשלת, ומכבסת, ומניקה, ונותנת תבן לפני בהמתו.

ח. כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה, נדה עושה לבעלה, חוץ ממזיגת הכוס והצעת המטה בפניו והרחצת פניו ידיו ורגליו; וגורח משום הרהור, שמא יבוא לבעל לפיכך מצעת מטות כשהיא נדה שלא בפניו, ומוזגת הכוס ואינה נותנת אותו בידו בדרפה תמיד, אלא מנחת אותו על הפלי או על הארץ, והוא נוטלו.

ט. האשה ששברה כלים בעת שעשתה מלאכותיה בתוך ביתה - פטורה; ואין זה מן הדין, אלא תקנה, שאם אין אתה אומר בן, אין שלום בתוך הבית לעולם, אלא נמצאת נהרת ונמנעת מרב המלאכות, ונמצאת קטטה ביניהן.

י. כל אשה שתמנע מלעשות מלאכה מן המלאכות שהיא חייבת לעשותן - כופין אותה ועושה, ואפילו בשוט. טען הוא שאינה עושה, והיא אומרת שאינה נמנעת מלעשות - מושיבין אשה ביניהן או שכנים; ודבר זה, כמו שיראה הדן שאפשר בדבר.

יא. האשה, כל זמן שהיא מניקה - פוחתין לה ממעשה ידיה, ומוסיפין לה במזונותיה זין ודברים שפיין לחלב. פסקו לה מזונות הראויות לה, והרי היא מתאנה לאכל יותר, או לאכל מאכלות אחרות, מפני חלי תאנה שיש לה בכטנה

יא. מי שמת והניח אלמנה ובת, כבר בארנו שמוזנות האלמנה קודמין למוזנות הבת. וכן אם נשאת הבת - אינה נוטלת עשור נכסים, מפני מוזנות האלמנה; ואפילו מתה הבת אחר שנשאת, אין הבעל יורש פרנסה הראויה להנתן לה, שהרי הנכסים כלן בחזקת האלמנה שתהא נזונה מהן. יב. קטנה יתומה שהשיאתה אמה או אחיה לדעתה, ונתנו לה מאה או חמשים זוז - יכולה היא משתגדיל להוציא מהן פרנסה הראויה לה, או באמדין דעת האב או עשור הקרקעות, ואפילו לא היה האחין וזין אותה, ואף על פי שלא מחת בפשע נשואין, מפני שהקטנה אינה פת מחאה. יג. נשאת הבת אחר שגדלה, בין נערה בין בוגרת, ולא תבעה פרנסתה - אבדה פרנסתה; ואם מחת בעת נשואיה, הרי זו מוציאה את הראוי לה כל זמן שתצרה. בגרה ועודה בבית אביה, בין שבגרה אחר מותו בין שהניחה בוגרת - אם פסקו האחין מוזנותיה, שהרי אין לה מוזנות כמו שבארנו, ושתקה ולא תבעה פרנסתה - אבדה פרנסתה; ואם מחת, לא אבדה פרנסתה. לא פסקו האחים מוזנותיה, וננו אותה בבקר [בבגרותה], אף על פי שלא מחת, לא אבדה פרנסתה כל זמן שהן וזין אותה; שיש לה לטען, מפני שהן וזין אותה, אף על פי שאינן חביבין, והיא צדין לא נשאת, מפני זה לא תבעה פרנסתה.

יד. מי שצוה לתן לבתו כך וכך מעות לפרנסתה לקח בהן קרקע, בין שהיה שכיב מרע [חולה] בין שהיה בריא, ומת, והרי המעות ביד השליש [אדם שלישי הנאמן על שניהם], ואמרה הבת: 'תנו אותן לבעלי, כל מה שירצה יעשה בהן' - אם היתה גדולה ונשאת, הרשות בידה; ואם צדין מארסת היא, יעשה השליש מה שהשלים בידו; ואם צדין קטנה היא, אפילו נשאת - אין שומעין לה, אלא יעשה השליש כמו שצוהו האב.

הלכות אישות פרק כא

א. מציאת האשה ומעשה ידיה, לבעלה. ומה היא עושה לו? הכל כמנהג המדינה: מקום שדרך לארג אורגת, לרקם [צורות יפות על אריג] רוקמת, לטוות צמר או פשתן טוה. ואם היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות האלו, אינו כופה [כופה אותה] אלא לטוות בצמר בלבד; שהפשתן מוזק את הפה ואת השפתיים, והטווי היא המלאכה המיוחדת לנשים, שנאמר: "וכל אשה חכמת לב בדיה טו".

ב. דחקה עצמה [התאמצה] ועשתה יותר מן הראוי לה - המותר לבעל. היה לה ולו ממון הרבה, אפילו היה להם כמה שפחות - אינה יושבת להבטלה בלא מלאכה כלל, שהבטלה מביאה לידי זמה; אבל אין כופין אותה לעשות מלאכה כל היום בלוי, אלא לפי רב הממון ממעטת במלאכה.

ג. והמדיר את אשתו שלא תעשה מלאכה כלל - יוציא ויתן כתובה, שהבטלה מביאה לידי זמה. וכן כל אשה ורוחצת לבעלה פניו ידיו ורגליו, ומוזגת לו את הכוס,

ב. כיצד? האשה שנתארכה ומסרה אביה לבעלה או לשלוחי בעלה, או מסרה שלוחי האב לבעלה או לשלוחי בעלה, ומתה בדרך קדם שתפנס לחפה - אף על פי שפנתה [נדוניתה] עדין בבית אביה, בעלה יורשה; וכן אם הלך האב או שלוחי האב עם הבעל, ונכנס עמה בעלה בדרך לחצר ונתיחד עמה שם לשם נשואין, ומתה - הרי זו יירשנה בעלה. אבל אם עדין האב עם הבעל להוליכה לבית בעלה, או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל או עם הבעל, ואפלו נכנס הבעל עמה לחצר ללון בדרך שלנין עובדי דרכים בפונדק אחד - הואיל והאב או שלוחיו עמה ועדין לא נתיחד עמה לשם נשואין, אם מתה יירשנה אביה, ואף על פי שפנתה בבית בעלה.

ג. וכן אם היתה בוגרת או יתומה או אלמנה, והלכה היא בעצמה מבית אביה לבית בעלה, ואין עמה לא בעל ולא שלוחיו, ומתה בדרך - אין הבעל יורש אותה.

ד. הנושא אשה שהיא אסורה לו - הואיל וגיש לו [חלים] בה קדושין - אם מתה תחתיו, יירשנה; וכן הנושא את הקטנה, אף על פי שאין קדושיה קדושין גמורין - אם מתה תחתיו יירשנה. אבל הפקח שנשא חרשת - אם מתה לא יירשנה. והחרש שנשא פקחת ומתה - יירשנה; שהרי היא בת דעת, ולדעתה נשאת, וזכתה לו ממנה.

ה. קטנה שנתקדשה לדעת אביה, ונשאת שלא לדעת אביה, בין בפניו בין שלא בפניו - יכול האב למחות, כמו שבארנו; ואפלו שתק האב - אם מתה אין הבעל יורשה, אלא אם כן רצה האב בנשואיה.

ו. הורו הגאונים, שהאשה שחלתה, ובקשה מבעלה שיגרשנה ותצא בלא כתובה כדי שלא יירשנה - אין שומעין לה; ואפלו אמרה: 'אני שונאה אותו ואיני רוצה לעמד עמו' - אין שומעין לה, ואין דנין לה דין מורדת.

ודין יפה הוא זה.

ז. כל נכסים שיש לאשה, בין נכסי צאן ברזל [נכסים שבאחריות הבעל] בין נכסי מלוג [שאינו באחריות] - הבעל אוכל כל פרוסתה בכתובה; ואם מתה בכתובה בעלה, יירש בעלה הכל. לפיכך אם מכרה האשה נכסי מלוג אחר שנשאת, אף על פי שאותן הנכסים נפלו לה קדם שתתארכה - הבעל מוציא הפרות מיד הלוקחות כל ימי חייה, אבל לא גוף הקרקע, שאין לו כלום בגוף נכסי מלוג עד שתמות. מתה בכתויה, מוציא הגוף מיד הלוקחות בלא דמים. ואם הדמים שלקחה מן הלוקחות קמין בעצמן, מחזירין ללוקחות, ואינו יכול לומר 'שפא מציאה הן'.

ח. במה דברים אמורים? בנכסים הידועין לבעל; אבל אם נפלו לה נכסים במדינה אחרת, ולא ידע בהן הבעל, ומכרה אותן - מכרה קיים. וכן ארוסה שמכרה קדם הנשואין, מכרה קיים, שאין לבעל בנכסי ארוסתו כלום עד שיכנס.

ט. האשה שכתבה כל נכסיה לאחר, בין רחוק בין קרוב [משפחתית], קדם שתנשא - אף על פי שאם נתגרשה או נתאלמנה תבטל המתנה, כמו שיתבאר בהלכות מתנה, אין הבעל אוכל פרוסתה; ואם מתה, אינו יורש - שהרי נתנה

- הרי זו אוכלת משלה [על חשבונה] כל מה שתקצה; ואין הבעל יכול לעכב ולומר, שאם תאכל יותר מדי, או תאכל מאכל רע, ימות הולד - מפני שצער גופה קודם.

יב. לידה תאומים, אין כופין אותה להניק שניהן, אלא מניקה אחד, ושוכר הבעל מניקה לשני; הרי שרצת האשה להניק בן חברה עם בנה, הבעל מעכב ואינו מניקה אלא להניק בנו בלבד.

יג. נדרה שלא להניק את בנה - כופה ומניקתו עד שיהיה בן עשרים וארבעה חדש, אחד הנזכר ואחד הנקבה. היא אומרת: 'אני אניק את בני', והוא אינו רוצה שתניק אשתו, כדי שלא תתגול - אף על פי שיש להם כמה שפחות, שומעין לה; שצער הוא לה לפרש מבנה.

יד. היתה עניה שהיא חבת להניק, והיה הוא עשיר שראוי שלא תניק אשתו - אף על פי שאין לו שפחות, אם לא רצת להניק, שוכר מניקה או קונה שפחה; מפני שהאשה עולה עם בעלה [לחיות ברמת עשירות], ואינה יורדת.

טו. היא אומרת: 'ראוי הוא לשכר או לקנות שפחה', והוא אומר: 'אני ראוי' - עליה להביא ראיה, ואין כאן מקום לשבועה.

טז. האשה שנתגרשה, אין כופין אותה להניק - אלא אם רצת, נותן לה שכרה ומניקתו, ואם לא רצת, נותנת לו את בנו והוא מטפל בו. במה דברים אמורים? שלא הניקה אותו עד שהפירה [התרגל אליה]. אבל אם הפירה [התינוק התרגל אליה ואינו רוצה לניק מאחרת], ואפלו היה סומה - אין מפרישין אותו מאמו, מפני סכנת הולד, אלא כופין אותה, ומניקה אותו בשכר עד עשרים וארבעה חדש.

יז. הגרושה - אין לה מזונות, אף על פי שהיא מניקה את בנו; אבל נותן לה יותר על שכרה, דברים שהקטן צריך להן מפיסות ומאכל ומשקה וסיכה וכיוצא בה. אבל המעברה, אין לה כלום. שלמו חדשיו [כ"ד חדשי הנקה] וגמלתו [מהנקה], אם רצת המגרשת שיהיה בנה אצל - אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות, אלא כופין את אביו ונותן לו מזונות והוא אצל אמו. ואחר שש שנים יש לאב לומר: 'אם הוא אצלי אתן לו מזונות, ואם הוא אצל אמו איני נותן לו כלום'. והבת אצל אמה לעולם, ואפלו לאחר שש.

יח. כיצד? היה האב ראוי לצדקה - מוציאין ממנו הראוי לו בעל כרחו, וזנין אותה והיא אצל אמה. ואפלו נשאת האם לאחר - בתה אצלה, ואביה זן אותה משום צדקה עד שזמות האב; ותזון מנכסיו אחר מותו בתנאי כתובה, והיא אצל אמה. ואם לא רצת האם שיהיה בניה אצלה אחר שגמלתו, אחד זכרים ואחד נקבות - הרשות בידיה, ונותנת אותן לאביהן, או משלכת אותן לקהל אם אין להן אב, והם מטפלין בהן.

הלכות אישות פרק כב

א. הבעל קודם לכל אדם בירשת אשתו. ומאימתי יזכה בירשתה? משתצא מרשות האב; ואף על פי שעדין לא נכנסה לחפה, הואיל ונעשית ברשות בעלה, יירשנה.

עדים או שטר אינן מועילים], חוץ מנכסי מלוג [נכסיה שאינן באחריותו], כמו שבארנו.

יט. נכסי צאן ברזל שאבדו או נגנבו, ומחלה אותם האשה לבעלה, וקנו ממנה בעדים - יראה לי שאינה יכולה לומר 'נחת רוח עשיתי לבעלי'. הא למה זה דומה? למי שקנו מידה שאין לה אחריות, ושהחזירה נכסים אלו נכסי מלוג - שהרי אין הבעל מביא ראיה זו לטל כלום ולא להחזיק בנכסיה בכלום, אלא להפטר מתביעתה לשלם. אבל אם נתנה לו מתנה משלטלי צאן ברזל הקזמין, לא קנה, מפני שיש לה לומר 'נחת רוח עשיתי לבעלי'.

כ. בעל שמכר קרקע לפרות [בתנאי שרק הפירות יהיו לקונה] - לא עשה כלום, מפני שלא התקינו פרות לאיש אלא כדי להרויח בהוצאת הבית [להרבות אוכל וכלי בית]; לפיכך אם מכר לפרות, ולקח אותן המעות לעשות בהן סחורה - שומעין לו.

כא. היו לאשה כספים - אם נכסי צאן ברזל הן, הרי זה נושא ונותן בהן; ואם נכסי מלוג הן - בין שהכניסה אותן לו, בין שנפלו לה בירשה, או נתנו לה במתנה, או נפלו לה משלטלין, או נתנו לה - הרי אלו ימכרו, וילקח בכל קרקע, והוא אוכל פרותיהן.

כב. וכן האשה שחבלו בה אחרים - כל המעות הראויות לתת לה, ילקח בהן קרקע, והבעל אוכל פרותיהן, כמו שיתבאר בהלכות חובל.

כג. נפלו לה עבדים - אף על פי שהן זקנים הרי אלו לא ימכרו, מפני שבח בית אביה [ששם אביה עליהם]. נפלו לה זיתים וגפנים, ולא היה לה בגוף הקרקע שהאילנות בה כלום - אם עושין כדי טפולן [מכניסים דמי הוצאתם] לא ימכרו, מפני שבח בית אביה; ואם לאו - הרי אלו ימכרו לעצים, וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות.

כד. נפלו לה פרות מחברין לקרקע - הרי אלו של בעל; תלושין מן הקרקע - שלה, וימכרו וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות. אבל המגרש את אשתו, והיו לה פרות מחברין לקרקע בשעת גרושין - הרי אלו שלה; ואם היו תלושין - הרי אלו שלו.

כה. עבדי נכסי מלוג, ובהמת נכסי מלוג - הבעל חייב במזונותיהן ובכל צרכיהן; והם עושין לו, והוא אוכל פרותיהם. לפיכך ולד שפחת מלוג וולד בהמת מלוג, לבעל; ואם גרש, ורצת האשה לתן דמים ולטל ולד השפחה מפני שבח בית אביה - שומעין לה.

כו. הכניסה לו שני כלים או שתי שפחות בתורת נכסי צאן ברזל, ושמו אותן עליו באלף זוז, והוקרו ועמדו בצלפים, וגרשה - נוטלת אחד באלף שלה; והשני - אם רצת שתתן דמיו ותטל משום שבח בית אביה - שומעין לה.

כז. הנותן מתנה לאשתו - בין שנמתן לה קרקע, בין שנמתן לה מעות ולקחה בהן קרקע - אין לבעל פרות במתנה זו; וכן הנותן מתנה לאשה על מנת שלא יהיה הבעל אוכל פרותיה, אלא יהיו פרותיה לאשה למה שתירצה - אין

אותן קדם שתנשא. וכשתמות בחיי בעלה, יקנה מקבל מתנה מתנתו קנן גמור. ולא עוד, אלא אפלו נתנה מקצת נכסיה או כלן קדם נשואיה, וכתבה למקבל: 'קנה מהיום ולקשארצה' [אם ארצה], שהרי לא קנה קנן גמור עד שתירצה - אין הבעל אוכל פרות אותה מתנה, ואם מתה אינו יורשה.

י. שומרת יבם [ממתנה לייבום; בין מות בעלה לייבום], יש לה למכר ולתן בנכסים שנפלו לה כשהיא שומרת יבם; ואין ליבם פרות, ואפלו בנכסי צאן ברזל שהכניסה לאחיו, עד שיבנס. מתה כשהיא שומרת יבם - יורשיה מאביה יורשין נכסי מלוג שלה וחצי נכסי צאן ברזל, ויורשי הבעל יורשין כתבתה וחצי נכסי צאן ברזל; ויורשי הבעל חייבין בקבורתה.

יא. שומרת יבם, כתבתה על כל נכסי בעלה; לפיכך אין היבם יכול למכר בנכסי אחיו, בין קדם יבום בין אחר יבום. ואם מכר, או נתן מתנה, או חלק עם אחיו בנכסי המת, בין קדם יבום בין אחר יבום - לא עשה כלום, שכתב נתחייבו נכסים אלו לאלמנה לגבות מהן כתבתה. **יב.** בנס את יבמתו, והניח אחיו פרות מחברין לקרקע - ימכרו וילקח בהן קרקע, והיבם אוכל פרותיהן.

יג. הניח פרות תלושין מן הקרקע, וכן אם הניח מעות ומשלטלין - הכל של יבם; ומשתמש בהן כמו שירצה, ואינה יכולה לעכב; שהמשלטלין - אין הכתבה נוגעת מהם אלא בתקנת הגאונים, ואין פח בתקנה זו למנוע מנכסי אחיו ולאסרן עליו באחריות זו שלא ישא ויתן בהם.

יד. יבמה שלא היתה לה כתבה, או שמחלה כתבתה - זכה בנכסי אחיו, ומכר ונותן בחפצו; וכשיבנס את יבמתו, יכתב לה כתבה מאה, ויהיו כל נכסי אחראין לכתבתה, כשאר כל הנשים שיש להן כתבה.

טו. האשה שמכרה או נתנה אחר שנשאת בנכסי צאן ברזל, בין לבעלה בין לאחרים - לא עשת כלום; וכן הבעל שמכר קרקע בנכסי אשתו, בין בנכסי צאן ברזל בין בנכסי מלוג - לא עשה כלום.

טז. מכר משלטלין של נכסי צאן ברזל - אף על פי שאינו רשאי, אם מכר ממכרו קים. מכרו שניהם בנכסי מלוג, בין שלקח מן האיש תחלה וחזר ולקח מן האשה, בין שלקח מן האשה וחזר ולקח מן האיש - מכרם קים.

יז. וכן האשה שמכרה או נתנה נכסי מלוג לבעלה - מכרה ומתנתה קזמין, ואינה יכולה לומר בנכסי מלוג 'נחת רוח עשיתי לבעלי'; אבל בשאר נכסים יש לה לומר.

יח. ביצד? האשה שמכרה או נתנה לבעלה מנכסי צאן ברזל [נכסים שלה שבאחריותו], בין קרקע בין משלטלין, או שדה שיחד לה בכתבתה, או שדה שכתב לה בכתבתה, או שדה שהכניס לה שום משלו [תמורת נדונייתה] - לא קנה הבעל; ואף על פי שקנו מיד האשה ברצונה, חוזרת כל עת שתירצה; שלא נתנה לו ולא מכרה אלא מפני שלום ביתה. ולפיכך אין לבעל ראיה קלל בנכסי אשתו [אפילו

אחריות הנדוניא; וכשם שאינו משלם הפקת – כך אינו נוטל השבח אם הותירו דמיהן, לפי מנהג זה. יש לבצע לכף מקצת עבדי אשתו ואמהותיה, שיהיו משמשין לו בבית אשה אחרת שנשא, בין שהיו עבדי מלוג, בין שהיו עבדי צאן ברזל; אבל אינו יכול להוליכן לעיר אחרת שלא מדעת אשתו.

יום רביעי ט"ו מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות אישות פרק כג

א. האשה שהתנית על בעלה לבטל זכות מדברים שזכה בהם הבעל – אם כתב לה ועודה ארוסה, קדם הנשואין – אינו צריך לקנות מידו [לעשות על כך קנין סודר], אלא כל מה שכתב לה קים; ואם כתב לה אחר נשואין, צריך לקנות מידו.

ב. התנה עמה קדם ארוסין, שלא יהיה לו דין ודברים בנכסיה – אם מכרה ונתנה, מכרה קים ומתנתה קימת; אבל אוכל פרותיהן כל זמן שהן ברשותה. ואם קנו מידו כשהיא ארוסה, שאין לו דין ודברים בנכסיה – הרי סלק עצמו מגוף הקרקע, ואין לו בנכסיה פרות לעולם; ואפלו ערער על קנינו ואמר: 'לא עלה בדעתי שאין לי פרות מפני קנין זה, אלא שאם מכרה קים, שאין אדם נושא אשה בלא נכסים' – אין שומעין לו, אלא כבר סלק עצמו מגוף הקרקע.

ג. התנה עמה שלא יאכל פרות נכסיה – הרי זה אינו אוכל פרותיהן; אבל מוכרין את הפרות, ולוקחין בהן קרקע, והוא אוכל פרותיה, שלא סלק עצמו אלא מפרות נכסים אלו בלבד.

ד. התנה שלא יאכל פרות נכסיה ולא פרי פרותיהן – לוקחין הפרות וקונין בהן קרקע, ולוקחין פרות קרקע זו וקונין בהן קרקע שניה, והוא אוכל פרות אלו, שהם פרי פרי פרות. וכן הדבר תמיד, עד שיתנה עמה שלא יהיה לו פרות ולא פרי פרות עד עולם, ואחר כך לא יהיה לו פרות, בחייה; אבל אם מתה, יירש הכל.

ה. התנה עמה שלא יירשנה – הרי זה לא יירשנה, אבל אוכל פרות בחייה. וכן אם התנה עמה שיירש מקצת נכסיה, וכן אם התנה שאם מתה בלא בנים יחזרו נכסים לבית אביה – הכל קים.

ו. במה דברים אמורים? בשהתנה עמה קדם שתנשא; שהנחלה הפאה לו לאדם שלא ממשפחתו – מתנה עליה שלא יירשנה קדם שתהיה ראויה לו; אבל אם התנה עמה אחר שנשאת – תנאו בטל, ויירשנה כמו שבארנו.

ז. התנה עמה אחר נשואין, שלא יהיה לו דין ודברים בנכסיה ולא בפרי פרותיהן עד עולם בחייה ובמותה – הרי זה אינו אוכל פרות כלל; אבל אם מתה, יירשנה כמו שבארנו.

ח. הבעל שהוציא הוצאות על נכסי מלוג, בין שהוציא מעט ואכל פרות הרבה, בין שהוציא הרבה ואכל פרות מעט, אפלו אכל גרוגרת אחת דרך כבוד [בבית על שולחן], או שאכל [שווה] דינר אחד אפלו שלא דרך כבוד [ברחוב],

הבעל אוכל פרות מתנה זו. וכן המוכרת כתבתה בטובת הנזה [במחיר זול] – אותן הדמים לאשה, ואין הבעל אוכל פרותיהן.

כח. ולד בהמת מלוג שנגנב, ונמצא הגנב ושלם שנים – הכפל לאשה, שאין זה פרי שתקנו לו חכמים. החובל באשתו – כל הגזק והצער והבלשת, שלה, ואין הבעל אוכל פרותיהן, כמו שיתבאר בהלכות חובל.

כט. המוכר קרקע לאשתו – אם היו המעות שלקחה בהן הקרקע מבעלה גלוין וידועין לבעל – קנת, והבעל אוכל פרות אותה קרקע. ואם היו מעות טמונין – לא קנת, שהבעל אומר: 'לא מכרתי אלא כדי להראות המעות שטמנתי'; ואותן המעות שגראו – ילקח בהן קרקע, והבעל אוכל פרות. ל. הרי שנמצאו מעות או מטלטלין ביד האשה – היא אומרת: 'במתנה נתנו לי', והוא אומר: 'ממעשה ידיך הן, שהן שלי' – הרי זו נאמנת; ויש לו להחריס [להטיל חרם סתמי] על מי שטוענת דבר שאינו כן, וילקח בהם קרקע, והוא אוכל פרות. ואם אמרה: 'על מנת נתנו לי, על מנת שלא יהיה לבעלי רשות בהן אלא אעשה בהן מה שארצה' – עליה להביא ראיה; שכל ממון הנמצא ביד האשה – בחזקת הבעל הוא שיאכל פרותיו, עד שתביא ראיה.

לא. אמרה לו: 'נתת לי מתנה' – נשבעת שבועת הסת [מדברין] שנתן לה הבעל, ואינו אוכל פרותיהן.

לב. אין מקבלין פקדונות לא מן הנשים, ולא מן העבדים, ולא מן הקטנים. ואם עבר וקבל מן האשה, יחזיר לאשה; מתה, יחזיר לבעלה. קבל מן העבד, יחזיר לעבד; מתה, יחזיר לרבו. קבל מן הקטן, יקנה לו בו ספר תורה או דבר שאוכל פרותיו. וכלן שאמרו בשעת מיתתו: 'פקדון זה של פלוני הוא' – אם היו בחזקת נאמנין אצל זה שהפקדון אצלו, יעשה כמו שצווי; ואם לאו, יתן ליורשיהן.

לג. אשה שהיה לה כספים הראויות לבעל לאכל פרותיהן – היא אומר: 'כך וכך ילקח בהן', והיא אומרת: 'איני לוקחת בהן אלא כך וכך' – לוקחין דבר שפרותיו מרבין ויצאתו מעוטה, בין שהיה הדבר כרצונו, בין שהיה כרצונה; ואין לוקחין אלא דבר שגזעו מחליף וגדל שוב לשנה הבאה – שמה יאכל הכל, ונמצא הקרן אבד.

לד. האשה שהכניסה לבעלה עז לחלבה [רק החלב שייר לה], ורחל לגנתה [רק הגז שייר לה], ודקל לפרותיו [רק הפירות שייכים לה] – אף על פי שאין לה אלא פרות אלו בלבד, הרי זה אוכל והולך עד שתכלה הקרן. וכן אם הכניסה לו כלי תשמיש בתורת נכסי מלוג – הרי זה משתמש בהן, ולובש ומציע ומכסה עד שיכלה הקרן; וכשיגרוש, אינו חייב לשלם הבליות של נכסי מלוג.

לה. הורו הגאונים, שנכסי צאן ברזל, אף על פי שפחיתתן על [חשבון] הבעל, אם היו הבליות קימין והיו עושין מעין מלאכתן, נוטלת עליה כמה שהן; ואם לא היו עושין מעין מלאכתן, הרי הן כמי שנגנבו או אבדו, שהוא חייב לשלם בדמיהן ששמו אותן עליו בשעת נשואין. ומנהג פשוט הוא זה. וכל הנושא – על מנהג זה קבל עליו

או האב שפסק לבנו או לבתו בנשואין שניים - לא קנו אותן הדברים, עד שיקנו מיד הפוסק שנתן כף וכו'.

טו. האב שפסק על ידי [בשביל] בתו, לא קנת הבת המתנה עד שיכנס אותה בעלה; וכן הבן לא קנה עד שיכנס; שכל הפוסק, אינו פוסק אלא על מנת לכנס. לפיכך, הפוסק מעות לחתנו, ומת קדם שיכנס, ונפלה לפני אחיו ליבום - יכול האב לומר ליבום: 'לאחייך הייתי רוצה לתן, ולך איני רוצה לתן', ונאפלו היה הראשון עם הארץ והשני חכם; ואף על פי שהבת רוצה בו.

טז. הפוסק מעות לחתנו, והלך האב למדינה אחרת - יכולה היא לומר לבצל: 'אני לא פסקתי על עצמי, מה אני יכולה לעשות, או כנס בלא נדוניא, או פטרני בגט'; אבל אם פסקה היא על עצמה ולא הגיעה [השיגה] ידה - הרי זו יושבת עד שתמצא מה שפסקה או עד שתמות. ולמה לא תפטר עצמה במרדו? [שתאמר איני רוצה בו] שהמורדת כשהיא ארוסה - הבצל רוצה לכנסה, והיא אינה רוצה; אבל זו אין הבצל רוצה בה עד שתתן הנדוניא שפסקה, והיא רוצה בו, שהרי היא אומרת לו: 'או כנס או פטר'. במה דברים אמורים? בגדולה; אבל קטנה שפסקה על עצמה - בופין אותו לתן גט, או כנס בלא נדוניא.

יז. הנושא את האשה, ופסקה עמו שיהיה זן את בתה כף וכף שנים - חייב לזונה אותן השנים שקבל על עצמו; והוא שיתנו על דבר זה בשעת קדושין, אבל שלא בשעת קדושין - עד שיקנו מידו [יעשו ע"כ קנין], או שיקתב בשטר וכיוצא בו, כמו שיתבאר בהלכות מקח וממכר. נתגרשה בתוך השנים שקבל על עצמו לזון את בתה, ונשאת לאחר, ופסקה עמו שיהיה זן את אותה הבת כף וכף שנים - לא יאמר ראשון: 'לכשתבוא לביתי אזוניה', אלא מוליך מזונותיה למקום שהיא שם אמה. וכן לא יאמרו שניהם: 'הרי אנו זנין אותה כאחת'; אלא אחד ונה, ואחד נותן לה דמי מזונות.

יח. נשאת הבת בתוך זמן זה, הבצל חייב במזונותיה; ובצלי אמה שניה, כל אחד מהן נותן לה דמי מזונות. מתו אלו שפסקו לזון אותה - אם קנו מידן, או שחייב עצמו בשטר, הרי זו כבצל חוב בשטר, וטרפת מזונותיה מנכסיהן המשעבדין [המכורים לאחרים] עד סוף הזמן שפסקו; ואם פסקו בשעת הקדושין ולא היה שם קנין - הרי הן דברים שלא נתנו להכתב [ונכתבו שלא ברשות אין להם תוקף של שטר], ואינה טרפת במזונותיה.

הלכות אישות פרק כד

א. הנושא את האילנית [עקרה], ולא היו לו בנים ולא אשה אחרת לפרות ולרבות ממנה - אף על פי שכופין אותו ומוציא, הרי היא ככל הנשים, ויש לה כתובה ושאר תנאי כתובה; וכן זוכה הבצל במה שזוכה בשאר הנשים. **ב.** אבל הנושא אשה, ולא הפיר בה, ונמצאת אילנית או מחייב לארץ, וכן הנושא שניה [ערוה מדברנן], בין הפיר

ונאפלו לא לקח בפרות מה שהוציא אלא חבילה של זמורות [ענפי גפן] - מה שהוציא הוציא, ומה שאכל אכל. **ט.** וכן אם נפלו לה כספים במקום רחוק, והוציא עליהן הוצאות עד שהביאן, או עד שהוציאן מיד מי שהיו אצלו, ולקח בהן קרקע, ואכל פרותיה בפשעור - מה שהוציא הוציא, ומה שאכל אכל. הוציא ולא אכל, או שאכל פחות מפשעור - שמין במה השביח, ושואלין אותו במה הוציא: אם השביח יתר על ההוצאה - ישבע בנקיטת חפץ [תפיסת חפץ קדוש] במה הוציא, ונוטל ההוצאה; ואם ההוצאה יתרה על השביח - אין לו מן ההוצאה אלא כפשעור השביח, ובשבוצה.

י. במה דברים אמורים? במגרש. אבל האשה שמרדה על בעלה, אפלו אכל הרבה, שמין לו במה אכל, ופוחת אותו ממה שראוי לתן לו מן ההוצאה אחר שישבע, ונוטלו; שלא הקנה לה כדי שתטל ותצא מעצמה. וכן המוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה, ומאנה - רואין במה אכל וכמה הוציא וכמה השביח, ושמין לו כארס [שליש או רביעי, כמנהג המקום], שהרי ברשות ירד.

יא. מנהגות רבות יש בנדוניא - יש מקומות שנהגו שיקתבו בכתובה הנדוניא ביתר על דמיה בשליש או בחמש או במחצה, כגון שתהיה נדונייתה מאה, וכותבין שהכניסה לו מאה וחמשים כדי להרבות בפני העם; וכשתבוא לגבות, לא תגבה אלא המאה. ויש מקומות שנהגו לכתב בפחות, ואם פסקה להוציא לו במאה פלים, נותנת שוה מאה ועשרים או מאה וחמשים, וכותבין שהכניסה לו מאה. ויש מקומות שנהגו לכתב שנה בשנה. ויש מקומות שנהגו שיתן האיש מעות לפי [ערך] הנדוניא, דבר קצוב שתתקשט בו הפלה ותקנה בו בשמים וכיוצא בהן. ויש מקומות שנהגו שיכניס האיש שום [- מטלטלין] משלו לאשה, יצטרף לנדונייתה להתנאות בו.

יב. הנושא סתם [לא פירש סכום הכתובה], כותב ונותן כמנהג המדינה; וכן היא שפסקה להכניס, נותנת כמנהג המדינה; וכשתבוא לגבות כתובה, מגבין לה מה שכתבתה כמנהג המדינה. ובכל הדברים האלו וכיוצא בהן, מנהג המדינה עקר גדול, ועל פיו דנין; והוא שיהיה אותו מנהג פשוט [נפוץ] בכל המדינה.

יג. איש ואשה שהיו ביניהן שדוכין [הסכמה להתחתן], ואמר לה: 'במה את מכנסת לי', 'כף וכף', ואמרה לו: 'במה אתה נותן לי או כותב לי', 'כף וכף', וכן האב שפסק על ידי [בשביל] בנו ובתו: 'במה אתה נותן לבנך', 'כף וכף', 'וכמה אתה נותן לבתך', 'כף וכף', ועמדו וקדשו - קנו אותן הדברים אף על פי שלא היה ביניהן קנין. ואלו הן הדברים שנקנין באמירה.

יד. במה דברים אמורים? בשפסק האב לבתו, בין גדולה ובין קטנה, ופסק האב האחר לבנו, ובנשואין ראשונים - שדעתו של אדם קרובה אצל בנו, ומרב שמחתו בנשואין הראשונים גמר [בליבו] ומקנה לו באמירה; אבל אח שפסק לאחותו, או אשה שפסקה לבתה, וכן שאר קרובים,

המזנה בלבד, אלא אף העוברת על דת משה או על דת יהודית, או היוצאת משום שם רע – אין לה כתבה, לא עקר ולא תוספת, ולא תנאי מתנאי כתבה. וכל אחת מהן, נוטלת הנמצא מנדוניתה ויוצאה; ואין הפעל חייב לשלם כלום, לא מה שפחת ולא מה שאבד.

יא. ואלו הן הדברים שאם עשת אחד מהן עברה על דת משה – יוצאה בשוק ושער ראשה גלוי, או שנודרת או נשבעת ואינה מקימת, או ששמשה משתה והיא נדה, או שאינה קוצה [מפרישה] לה חלה; או שהאכילה את בעלה דברים אסורים, ואין צריך לומר כגון שקצים ונבלות, אלא דברים שאינם מעשרין. והיאך יודע דבר זה? כגון שאמרה לו: 'פרות אלו פלוני הלהן תקנם לי, ועסה זו פלוני הפריש לי חלתה, ופלוני התקם טהר לי את הכתם' [האדום, שנמצא בגופה או בבגדה] – ואחר שאכל, או כא עליה, שאל אותו פלוני ואמר: 'לא היו דברים מעולם'; וכן אם התזקה נדה בשכונותיה [שלבשה בגדי נידות], ואמרה לבעלה טהורה אני, ובא עליה.

יב. ואיזו היא דת יהודית? הוא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל; ואלו הן הדברים שאם עשת אחד מהן עברה על דת יהודית: יוצאה לשוק או למבוי ורחוב פתוח לרח"ל [מפליש וראשה פרוצ ואין עליה רדיד [צעיף גוף] כשאר הנשים, אף על פי ששערה מכסה במטפתה; או שהיתה טונה בשוק, ויורד וכיוצא בו כנגד פניה על פדחתה [מצחה] או על לחיה, כדרך שעושות הגויות הפרוצות; או שטונה בשוק, ומראה ורועותיה לבני אדם; או שהיתה משחקת עם הבחורים; או שהיתה תובעת התשמיש מבעלה בקול רם, עד ששכנותיה שומעות אותה מדברת על עסקי תשמיש; או שהיתה מקללת אבי בעלה בפני בעלה.

יג. עזרא תקן שתהיה האשה חוגרת בסנר [חגורה] תמיד בתוך ביתה, משום צניעות; ואם לא חגרה – אינה עוברת על דת, ולא הפסידה כתבתה. וכן אם יצתה בראשה פרוצ מחצר לחצר בתוך המבוי – הואיל ושערה מכסה במטפתה, אינה עוברת על דת.

יד. העוברת על דת – צריכה התראה ועדים, ואחר כך תפסיד כתבתה. עברה בינו לבניה, וידע שהיא עוברת על דת, והתרה בה בלא עדים, וחזרה ועברה – הוא טוען ואומר: 'עברה אחר התראה', והיא אומרת: 'לא עברתי כלל', או 'לא התרו בי' – אם רצה להוציא, הרי זה נותן כתבה אחר שתשבע שלא עברה, שאם תודה שעברה אחר התראה אין לה כלום.

טו. כיצד היא יוצאה משום שם רע? כגון שהיו שם עדים שעשת דבר מלצר ביותר, שהדברים מראין שהיתה שם עברה, אף על פי שאין שם עדות ברורה בננות. כיצד? כגון שהיתה בחרצ לבדה, וראו רוכל [מוכר בשמים] יוצא, ונכנסו מיד בשעת יציאתו ומצאו אותה עומדת מעל המטה והיא לובשת המכנסים או חוגרת אזור, או שמצאו רק לח למעלה מן הכלה [וילון המיטה]; או שהיו

בה בין לא הפיר בה – אין להן עקר כתבה ולא תנאי מתנאי כתבה, אבל תוספת יש להן; ואין להן מזונות, ואפילו לאחר מותו. וכשכופין אותן ומפרישין ביניהן, אין מוציאין מן הפעל פרות שאכל.

ג. ולמה אין להן עקר ויש להן תוספת? העקר שהוא תקנת חכמים, כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה, הואיל ולא הפיר בה, אין לה עקר. אבל תוספת שהוא חייב עצמו בה כל זמן שתמצא ותעמד לפניו [תהיה נשואה לו], הרי עמדה בתנאי שלה, והרי הקניית לו הנאתה, והרי היא עומדת, אבל התורה אסרה אותה עליו, ומה היא יכולה לעשות, לפיכך יש לה תוספת – שאין מעשיה הם הגורמין לה להאסר אחר הנשואין, אלא אסורה היתה מקדם.

ד. ולמה לא חלקו בשניה [ערוה מדובנן] בין הפיר בה בין לא הפיר בה, אלא אמרו 'אין לה עקר כתבה בכל מקום'? מפני שהיא מדברי סופרים, עשו בה חזק. אבל אם נשא אחת מחיבי לאוין והפיר בה, או אחת מחיבי עשה בין הפיר בה בין לא הפיר בה – יש לה כתבה; שחיבי לאוין שהפיר בה, רצה לזק בנכסיו, וחיבי עשה אסורין קל ויש לשתיקן מזונות לאחר מותו, וכן אם לויתה ואכלה [אם הלך למדינת הים] חייב לשלם. וכשכופין אותן להוציא, מוציאין מן הפעל כל פרות שאכל מפל נכסיה.

ה. הממאנת [יתומה שנישאה בקטנותה, שהביעה אי רצון בנישואין כדי לבטלם] – אין לה עקר כתבה, אבל תוספת יש לה; ואין מוציאין מן הפעל פרות שאכל. ואם לויתה כשהיתה תחתיו, ואכלה, ואחר כך מאנה – אין מוציאין אותן מזונות מן הפעל.

ו. מי שגנת תחת בעלה – אין לה כתבה, לא עקר ולא תוספת, ולא אחד מתנאי כתבה; שהרי מעשיה גרמו לה להאסר על בעלה.

ז. והיאך דין נשים אלו בנדוניא שלהן? כל אשה שנדונייתה קימת, אפילו זנת – נוטלת שלה והולכת. ואם היתה שניה או מחיבי עשה, בין הפיר בה בין לא הפיר בה, או שהיתה אילונית או מחיבי לאוין, והפיר בה – הרי היא בנדונייתה ככל הנשים:

ח. נכסי צאן ברזל, חייב באחריותו; ונכסי מלוג, מה שנגנב או אבד, אבד לה. היתה אילונית או מחיבי לאוין, ולא הפיר בה – כל מה שאבד או נגנב או בלה עד שגשחק מנכסי צאן ברזל, אין הפעל חייב לשלם; שהרי היא נתנה לו רשות להיתן אצלו. וכל שאבד או נגנב מנכסי מלוג, חייב לשלם – הפך מכל הנשים; מפני שאין שם אישות גמורה, לא זכה בנכסי מלוג.

ט. והממאנת, אין לה בליות כלל [אין לה זכות תביעה על נכסים שהתקלקלו]; שאין מוציאין מן הפעל דבר ממה שאבד או נגנב, בין מנכסי מלוג בין מנכסי צאן ברזל; אלא נוטלת הנמצא לה, ויוצאה.

י. מי שזנתה תחת בעלה – אין לה כתבה, לא עקר ולא תוספת; ואין מוציאין מן הפעל דבר ממה שאבד או נגנב מנכסי צאן ברזל שלה, ואין צריך לומר נכסי מלוג. ולא

קִימָתָה, הַעֲקָר וְהַתּוֹסֶפֶת; וְלֹא הַפְסִידָה כְּלוּם. וְכּוֹפִין אֶת הַכֹּהֵן לִתֵּן לָהּ כְּתֻבָּתָהּ וּלְגִרְשָׁהּ.

כג. אֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁאִמְרָה לְבַעֲלָהּ: 'נֶאֱנַסְתִּי', או 'שִׁגְגִיתִי וְנִכְבַּעְלַתִּי לְאַחֵר' – אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לְדַבְּרָהּ, שֶׁמָּא עֵינֶיהָ נִתְּנָה בְּאַחֵר; וְאִם הִיא נֶאֱמָנָה לוֹ, אוֹ שֶׁאִמְרָה לוֹ אָדָם שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עַל דְּבָרָיו – יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּהּ.

כד. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ בְּפָנֶי שָׁנִים: 'אֵל תִּסְתָּרִי עִם פְּלוֹנִי', וְנִכְנָסָה עִמּוֹ לְסִתָּר בְּפָנֶי עַדִּים וְשָׁהָת [שיעור זמן] – כְּדִי טְמֵאָה – הָרִי זֶה אִסּוּרָה עַל בְּעֻלָּה עַד שִׁישְׁקָנָה מִי הַמָּרִים, כְּמוֹ שִׁיתְּכָאֵר בְּהִלְכוֹת שׁוֹטָה. וְאִם מֵת קִדָּם שִׁישְׁקָנָה – אֵין לָהּ כְּתֻבָּה, וְאָף עַל פִּי שְׁלֹא מִצְאוֹ דָּבָר מְכַעֵר; שְׁאֵין לָךְ דָּבָר מְכַעֵר יוֹתֵר מִזֶּה [שְׁנִסְתָּרָה עִם הַחֲשׁוּד]. וְהֵיכֵם, שְׁאֵין שָׁם מִי שׁוֹטָה, נֶאֱסָרָה עָלֶיהָ אִסּוּר עוֹלָם; וְתִצָּא בְּלֹא כְּתֻבָּהּ, לֹא עֶקֶר וְלֹא תוֹסֶפֶת, שֶׁהָרִי מַעֲשֶׂיהָ הָרְעִים גְּרָמוֹ לָהּ לְהֶאֱסֹר.

כה. אָמַר לָהּ בִּינוּ לְבִינָה: 'אֵל תִּסְתָּרִי עִם פְּלוֹנִי', וְרָאָה אוֹתָהּ שֶׁנִּסְתָּרָה עִמּוֹ וְשָׁהָת כְּדִי טְמֵאָה – הָרִי זֶה אִסּוּרָה עָלֶיהָ בְּזִמְנָה שְׁאֵין שָׁם מִי שׁוֹטָה; וְחֵיב לְהוֹצִיא, וְיִתֵּן כְּתֻבָּהּ. וְאִם הוֹדָת שֶׁנִּסְתָּרָה אַחֵר שֶׁהִתְרָה בָּהּ, תִּצָּא בְּלֹא כְּתֻבָּהּ; וְלִפְיָכֶף מִשְׁבִּיעָה עַל זֶה, וְאַחֵר כִּף יִתֵּן כְּתֻבָּהּ.

הַלְכוֹת אִישׁוֹת פָּרָק כה

א. הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה סֶתֶם [מבלי לציין אם יש עליה נדרים] – וְנִמְצְאוּ עָלֶיהָ נְדָרִים – תִּצָּא בְּלֹא כְּתֻבָּהּ, לֹא עֶקֶר [הכתובה, מנה או מאתיים] וְלֹא תוֹסֶפֶת [הסכום שמוסיף בכתובה כרצונו]. בְּאֵלֵי נְדָרִים אֲמָרוּ? שְׁלֹא תֹאכַל בֶּשָׂר, אוֹ שְׁלֹא תִשְׁתֶּה יַיִן, אוֹ שְׁלֹא תִתְקַשֵּׁט בְּמִינֵי [בגדים] צְבָעוֹנִין; וְהוּא הַדִּין לְשֹׂאֵר הַמִּינִים [בגדים] שֶׁדָּרָךְ כָּל אִנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְהִתְקַשֵּׁט בָּהֶן. אֲבָל אִם נִמְצָא עָלֶיהָ נֶדֶר אַחֵר חוּץ מֵאֵלֵּי, לֹא הַפְסִידָה כְּלוּם.

ב. וְכֵן הַכּוֹנֵס אִשָּׁה סֶתֶם, וְנִמְצָא בָּהּ מוֹם מְמוּמֵי נָשִׁים שֶׁכָּבֵר בְּאַרְנוֹם, וְלֹא יָדַע הַבַּעַל בְּמוֹם זֶה, וְלֹא שָׁמַע בּוֹ וְרָצָה [לֹא הִבִּיעַ הַסְכָּמָה] – הָרִי זֶה תִּצָּא בְּלֹא כְּתֻבָּהּ, לֹא עֶקֶר וְלֹא תוֹסֶפֶת. בִּיצֵד? הִיא מִרְחֹץ בְּעִיר וְהָיָה לוֹ קְרוֹבִים – אֵינוֹ יָכוֹל לומר 'לֹא יָדַעְתִּי מוֹמִין אֵלֶּיךָ', וְאִפְלוּ מוֹמִין שֶׁבִּסְתֵּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בּוֹדֵק [שואל] בְּקְרוֹבוֹתָיו, וְחִנּוּקָה [מסתבר] שֶׁשָּׁמַע וְרָצָה [הסכים]. וְאִם אֵין שָׁם מִרְחֹץ, אוֹ שְׁלֹא הָיָה לוֹ קְרוֹבִים – טוֹעֵן [שלא ידע] בְּמוֹמִין שֶׁבִּסְתֵּר; וְנִכְפָּה [מחלת הנפילה] בְּעֵתִים יְדוּעִים [בזמנים קבועים], הָרִי הוּא מְמוּמֵי סִתָּר. אֲבָל בְּמוֹמִין שֶׁבְּגִלּוֹי, אֵינוֹ יָכוֹל לְטַעַן, שֶׁהָרִי הִכַּל רוֹאִין אוֹתָן וְאוֹמְרִין לוֹ, וְחִנּוּקָתָה שֶׁשָּׁמַע וְנִתְפָּס. דָּבָר יָדוּעַ הוּא, שְׁאֵין דִּין זֶה אֲלֵא בְּאוֹתָן הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהִיא מְנַהֵג הַנָּשִׁים שָׁם לְהִלָּךְ בִּשְׁוֹק וּפְגִיטָה גְּלוּיּוֹת, וְהִכַּל יוֹדְעִין אוֹתָן וְאוֹמְרִין: 'זוֹ הִיא בְּתוּ שֶׁל פְּלוֹנִי וְזוֹ הִיא אֲחֻתּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי', כְּמוֹ עֲרֵי אָדוֹם בְּזִמְנָה הַזֶּה. אֲבָל מְקוֹמוֹת שְׁאֵין דָּרָךְ הַבְּנוֹת שָׁם לְצֵאת לְשׁוֹק כָּלָל, וְאִם תִּצָּא הַפֶּת לְמִרְחֹץ בְּנֶשֶׁף [בחושך], תִּצָּא מִתְּנַפְרָה [בהחבא] וְלֹא יִרְאֶה אוֹתָהּ אָדָם חוּץ מִקְרוֹבוֹתֶיהָ – הָרִי זֶה טוֹעֵן [שלא

שִׁגְיָהּ יוֹצֵאִין מִמָּקוֹם אֶפֶל אוֹ מַעְלִין זֶה אֶת זֶה מִן הַבּוֹר וְכִיּוֹצֵא בּוֹ; אוֹ שֶׁרָאוּ אוֹתוֹ מִנֶּשֶׁק עַל פִּי חִלּוּקָה; אוֹ שֶׁרָאוּ אוֹתָן מִנֶּשֶׁקִּין זֶה אֶת זֶה, אוֹ מִגִּפְפִּין [מחבקים] זֶה אֶת זֶה, אוֹ שֶׁנִּכְנְסוּ זֶה אַחֵר זֶה וְהִגִּיפוּ [סגרו] הַדֶּלֶת, וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלֶּיךָ. אִם רָצָה בְּעֻלָּה לְהוֹצִיאָה – תִּצָּא, וְאֵין לָהּ כְּתֻבָּהּ; וְאֵין זֶה צְרִיכָה הַתְּרָאָה.

טז. עוֹבְרָת עַל דֵּת מִלְּשָׁה אוֹ דֵּת יְהוּדִית, וְכֵן זֶה שֶׁעָשְׂתָּ דָּבָר מְכַעֵר – אֵין כּוֹפִין אֶת הַבַּעַל לְהוֹצִיא, אֲלֵא אִם רָצָה לֹא יוֹצִיא. וְאָף עַל פִּי שְׁלֹא הוֹצִיא, אֵין לָהּ כְּתֻבָּהּ; שֶׁהַכְּתֻבָּה תִּתֵּן חֻכְמִים הִיא, כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה קִלָּה בְּעֵינֵינוּ לְהוֹצִיאָהּ, וְלֹא הַקְפִּידוֹ אֲלֵא עַל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הַצְנוּעוֹת, אֲבָל אֵלֶּיךָ הַפְּרוּצוֹת אֵין לָהֶן תִּקְנָה זֶה, אֲלֵא תִהְיֶה קִלָּה וְקִלָּה לְהוֹצִיאָהּ.

יז. מִי שֶׁרָאָה אִשְׁתּוֹ שֹׁנֵת, אוֹ שֶׁאִמְרָה לוֹ אַחַת מִקְרוֹבוֹתָיו אוֹ מִקְרוֹבוֹתֶיהָ שֶׁהוּא מֵאֲמִינָה וְסוֹמְכֵת דַּעְתּוֹ עַל דְּבָרֶיהֶם שֹׁנֵת אִשְׁתּוֹ, בֵּין שֶׁהִיא הָאוֹמֵר אִישׁ בֵּין שֶׁהִיא אִשָּׁה – הוֹאִיל וְסִמְכָה דַּעְתּוֹ לְדַבֵּר זֶה שֶׁהוּא אֲמָתָה, הָרִי זֶה חֵיב לְהוֹצִיא וְאִסּוּר לוֹ לְבֹא עָלֶיהָ, וְיִתֵּן כְּתֻבָּתָהּ; וְאִם הוֹדָת לוֹ שֹׁנֵת, תִּצָּא בְּלֹא כְּתֻבָּהּ. לְפִיכָף מִשְׁבִּיעָה בְּנִקִּיטַת חֶפֶץ [תפיסת חפץ קדוש] שְׁלֹא זָנָת תַּחֲתָיו, אִם רָאָה אוֹתָהּ בְּעֻצָּמוֹ, וְאַחֵר כִּף תִּגְבָּה כְּתֻבָּתָהּ; אֲבָל בְּדָבָר אַחֵר [עדות של פלוני], אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָה אֲלֵא עַל יָדֵי גִלְגּוּל [הכללה בשבועה אחרת שנתחייבה לו].

יח. אֲמָרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ שֹׁנֵת תַּחֲתָיו בְּרִצּוֹנָה – אֵין מִשְׁגִּיחִין בְּדַבְּרָהּ, שֶׁמָּא עֵינֶיהָ נִתְּנָה בְּאַחֵר; אֲבָל אַבְדָּה כְּתֻבָּתָהּ עֶקֶר וְתוֹסֶפֶת, וְאַבְדָּה הַבְּלִיּוֹת [אין לה זכות תביעה על מה שאבד או נגנב מנדוניתה] – שֶׁהָרִי הוֹדָת בְּזִנּוּת. וְאִם הִיא מֵאֲמִינָה וְסוֹמְכֵת דַּעְתּוֹ עַל דְּבָרֶיהָ, הָרִי זֶה חֵיב לְהוֹצִיא. וְאֵין בֵּית דִּין כּוֹפִין אֶת הָאִישׁ לְגַרֵּשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ בְּדָבָר מִדְּבָרִים אֵלֶּיךָ, עַד שִׁבְאוּ שְׁנֵי עַדִּים וְיַעֲדוּ שֹׁנֵת אִשְׁתּוֹ זֶה בְּפִגְיָהּ לְרִצּוֹנָה, וְאַחֵר כִּף כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא.

יט. הָאִשָּׁה שֹׁנֵת תַּחַת בְּעֻלָּה בְּשִׁגְגָה אוֹ בְּאֵנָס – הָרִי זֶה מִתְּרָת לְבַעֲלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה לָהּ נִתְּפָשָׁה" [נאנסה], הָא נִתְּפָשָׁה מִתְּרָת, בֵּין שֶׁאִנְסָה יִשְׂרָאֵל, בֵּין שֶׁאִנְסָה גוֹי. וְכָל שִׁתְּחַלְתָּ בִּיאָתָהּ בְּאֵנָס, אָף עַל פִּי שֶׁסּוֹפָה בְּרִצּוֹן, וְאִפְלוּ אֲמָרָה: 'הִנִּיחוּ לוֹ, שֶׁאֲלַמְּלָא לֹא אֲנִס אוֹתִי הֵייתִי שׁוֹכְרָתוֹ' – הָרִי זֶה מִתְּרָת; שֶׁהִצִּיר לְבִשָּׁה, וּמִתְּחַלְתָּה בְּאֵנָס הִיא.

כ. נָשִׁים שֶׁנִּגְבּוּ אוֹתָן לְסֻטִּים [שודדים] – הָרִי הֵן בְּשִׁבּוּיּוֹת, שֶׁהֵן אֲנוּסוֹת, וּמִתְּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן; וְאִם הִנִּיחוּם [שחררום] וְהִלְכוּ [חזרו] לְלֻסְטִים מַעֲצָמֵן – הָרִי אֵלֶּיךָ בְּרִצּוֹן, וְאִסּוּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן. וְדִין הַנֶּאֱנָסֶת וְדִין הַשּׁוֹגְגָת אֶחָד הוּא, שֶׁהִשְׁגָּה צַד אֲנָס יֵשׁ בָּהּ.

כא. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִיא בְּעֻלָּה יִשְׂרָאֵל; אֲבָל אֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁשִּׁגְגָה אוֹ שֶׁאִנְסָה, אִסּוּרָה לְבַעֲלָהּ – שֶׁהָרִי נַעֲשִׂית זִזְנָה מִכָּל מָקוֹם, וְהוּא אִסּוּר בְּזִנּוּת כְּמוֹ שִׁיתְּכָאֵר בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה.

כב. וְאַחַד אִשָּׁה יִשְׂרָאֵל אוֹ אִשָּׁת כֹּהֵן שֶׁאִנְסָה – כְּתֻבָּתָהּ

שָׁמָּה תִּתְּרָפָא, וְנִמְצָא שְׂלָא גִמְר לְגִרְשָׁה בְּשַׁעַת גְּרוּשִׁין. וּמִתְּרַת לְהַנְשֵׂא לְאַחַר, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר בְּעִנְיַן הַנִּדָּה.
ט. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁיתִיהָ כִּף מִתְּחִלַּת נִשְׁוֹאִיָּה, וּמִבְעִילָהּ רִאשׁוֹנָה רָאָת דָּם; אָכֵל אִם אֲרַע לָהּ חֲלִי זֶה אַחֵר שְׁנִשְׁאָתָה, נִסְתַּחֲפָה שְׂדֵהוּ [מזלו גרס]. לְפִיכָף אִם בָּעַל פַּעַם אַחַת וְלֹא נִמְצָא דָם, וְאַחֵר כִּף חֲזָרָה לְהִיּוֹת רוּאָה דָם בְּכָל עֵת תְּשֻׁמִּישׁ – יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתָבָהּ וְלֹא יִחְזִיר עוֹלָמִית, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

י. וְכֵן כָּל אִשָּׁה שְׁנוּלָדוּ בָּהּ מוֹמִין אַחֵר שְׁנִשְׁאָתָה, אֶפְלוּ נַעֲשִׂית מִכֶּת שְׁחִין – אִם רָצָה יָקִים, וְאִם רָצָה לְהוֹצִיא יִתֵּן כְּתָבָהּ.

יא. הָאִישׁ שְׁנוּלָדוּ בּוֹ מוֹמִין אַחֵר שְׁנִשְׁאָתָה, אֶפְלוּ נִקְטָעָה יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, אוֹ נִסְמִית עֵינוֹ, וְלֹא רָצָת אִשְׁתּוֹ לִישָׁב עִמּוֹ – אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא וְלִתֵּן כְּתָבָהּ, אֲלֵא אִם רָצָת [הסכימה], תִּשָּׁב; אִם לֹא רָצָת, תִּצָּא בְּלֹא כְּתָבָהּ כְּדִין כָּל אִשָּׁה מוֹרְדָת. אָכֵל אִם נוֹלַד לָהּ רֵיחַ הַפֶּה, אוֹ רֵיחַ הַחֹטֶם, אוֹ שְׁחִין [הפר] לְלִקֵּט צוֹאֵת כְּלָבִים, אוֹ לְחַצֵּב נִחֲשֶׁת מִעֲקָרוֹ [ממקום מוצאו באדמה], אוֹ לְעַבֵּד עוֹרוֹת – כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא וְלִתֵּן כְּתָבָהּ; וְאִם רָצָת לִישָׁב עִם בָּעֵלָהּ, תִּשָּׁב.

יב. נַעֲשֶׂה הָאִישׁ מִבֵּה שְׁחִין – כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא, וְיִתֵּן כְּתָבָהּ. וְאִף עַל פִּי שֶׁהָיָה רוּצָה לִישָׁב, אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ, אֲלֵא מִפְּרִישִׁין אוֹתָן בָּעַל כְּרִתָּן, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מִמְּקַתּוֹ [נמק בשרו מחמת תשמישו]; וְאִם אִמְרָה: 'אֲשָׁב עִמּוֹ בְּעֵדִים, כְּדִי שְׂלָא יָבוֹא עָלֶיהָ' – שׁוֹמְעִין לָהּ.

יג. מִי שֶׁהָיָה בָּעֵלָה בָּעַל רֵיחַ פֶּה, אוֹ רֵיחַ חֹטֶם, אוֹ מִלְקֵט צוֹאֵת כְּלָבִים, וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, וְנִתְּנָה לְפָנֶי אַחִיו, וְיִשׁ בּוֹ אוֹתוֹ מוֹם שֶׁהָיָה בְּבַעֲלָהּ – יְכוֹלָה הִיא לומר: 'לֹאֲחִידָהּ הִיטִיתִי יְכוֹלָה לְקַבֵּל, וְלֹף אֵינִי יְכוֹלָה לְקַבֵּל'; וְיִחְלֹץ, וְיִתֵּן כְּתָבָהּ. {וְרֹאה בָּנִים לְכִנְיָד שְׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל}.

בְּרִידָה רַחֲמָנָא דִּסְרֵצֵן

יום חמישי ט"ז מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות גרושין

יִשׁ בְּכָלֶלֶן שְׁתֵּי מִצְוֹת – אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהָיָה שִׁגְרֵשׁ הַמְּגֻרֵשׁ בְּסִפְרָה; שְׁנִיָּה מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, וְהָיָה שְׂלָא יִחְזִיר גְּרוּשְׁתּוֹ מִשְׁנִשְׁאָתָה. וּבְאֹר שְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ.

הלכות גרושין פָּרָק א

א. אֵין הָאִשָּׁה מִתְּגַרְשָׁת אֲלֵא בְּכֶתֶב שְׁיָגִיעַ לָהּ, וּכְתָב זֶה הוּא הַנִּקְרָא 'גִּט'; וְעֲשָׂרָה דְּכָרִים הֵן עֶקֶר הַגְּרוּשִׁין מִן הַתּוֹרָה, וְאֵלּוּ הֵן: שְׂלָא יִגְרֹשׁ הָאִישׁ אֲלֵא בְּרִצּוֹנוֹ, וְשִׁגְרֵשׁ בְּכֶתֶב וְלֹא בְּדִבָּר אַחֵר, וְשִׁיחָהּ עֲנִין [משמעות] הַכְּתָב שִׁגְרֵשָׁה וְהִסִּירָהּ מִקִּנְיָנוֹ, וְשִׁיחָהּ עֲנִינוֹ דְּבַר הַכּוֹרֶת בֵּינוֹ לְבֵינָהּ, וְשִׁיחָהּ נִכְתָּב לְשִׁמָּה, וְשִׁלָּא יִהְיֶה מִחֹסֶר מַעֲשֵׂה אַחֵר כְּחִיכָתּוֹ אֲלֵא נִתְּנָתוֹ לָהּ, וְשִׁיחָתָנוּ לָהּ, וְשִׁיחָתָנוּ לָהּ בְּפָנֶי עֲדִים, וְשִׁיחָתָנוּ לָהּ בְּתוֹרַת גְּרוּשִׁין, וְשִׁיחָהּ הַבָּעַל אוֹ

יִדַּע] אִף בְּמוֹמִין שְׁבָגְלוּי; וְהָיָה שְׂלָא יִהְיֶה שֵׁם מְרֻחָן, אוֹ שְׂלָא יִהְיֶה לוֹ קְרוֹבָה לְבָדֵק בָּהּ. אָכֵל הִיָּה שֵׁם מְרֻחָן בְּעִיר זֶה שְׁאִין דְּרִיף הַנָּשִׁים לְצִאָתָהּ בָּהּ וּפְנִיָּהּ מִגְּלוּת, וְיִשׁ לוֹ קְרוֹבָה – אֵינוֹ יְכוֹל לְטַעַן, שֶׁהָיָה הַכָּל רוֹאִין אוֹתָהּ עֲרָמָה בְּמֻרְחָן. וְאִם דִּרְכָן לְהַחֲבֹא וּלְהַתְּנִיכָר אִף בְּמֻרְחָן, וְשִׁתְּהִיָּה הַכֶּתֶב רוּחֶצֶת בְּלִילָה, אוֹ בְּכִית [חדד] קֶטֶן שְׁבַמְרֻחָן לְבָדָהּ, עַד שְׂלָא תִרְאֶה וְלֹא תִדְעַ – הָרִי זֶה טוֹעֵן אִף בְּמוֹמִין שְׁבָגְלוּי; שְׂדָכָרִים אֵלּוּ דְּכָרִים שֶׁל טַעַם הֵן, וְאֵינָן גְּזֵרַת הַכְּתוּבָה.

ג. הוֹרֵי מִקְצַת הַגְּאוּנִים, שְׂדָה שְׁאֲמֵרוּ חֻכָּמִים: 'מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בּוֹדֵק בְּקְרוֹבוֹתָיו' – אֵינוֹ קְרוֹבוֹתָיו בְּלִבָּד, אֲלֵא מִדְּעִיו; וְאֶפְלוּ הִיָּה גֵר בְּעִיר, וְאֵין לוֹ קְרוֹב כָּלָל – אִם יִשׁ שֵׁם מְרֻחָן, אֵינוֹ יְכוֹל לְטַעַן; שְׁאֲפָשֶׁר שִׁיחָהּ לוֹ רַעִים, וְאִמְרָה לְאַחַד מֵרַעֲיוֹ שֶׁתְּבָדֵק לוֹ אִשְׁתּוֹ אוֹ אֲחֻתָּהּ עַל פְּלוּנִית; וְלְפִיכָף חֲזָקָתוֹ שְׁשֻׁמַּע וְנִתְּפִיס. וְלֹא יִרְאֶה לִי דִין זֶה; שְׁאִין כָּל אָדָם מוֹצִיא כָּל מָה שֶׁבָּלְבוֹ מִדְּכָרִים אֵלּוּ לְכָל אֲלֵא לְקְרוֹבָיו, וְעוֹד שְׁאִין דְּעֵתוֹ סוּמְכָת אֲלֵא לְדְּכָרִי קְרוֹבָיו בִּיּוֹתָר.

ד. בִּיצֵד הִיא טַעֲנַת הַמוֹמִין? אִם הָיָה הַמוֹמִין שְׁנִמְצָאוּ בָּהּ מוֹמִין שְׂדֵיכָי הָיָה בָּהּ קֶדֶם שֶׁתִּתְּאַרְס, כְּגוֹן אֲצַבַּע יִתְרָה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ – עַל הָאֵב לְהִבִּיא רָאִיָּה שְׂדִיעַ בָּהֶן הַבָּעַל וְרָצָה, אוֹ שְׁחֻזְקָתוֹ שְׂדִיעַ; וְאִם לֹא הִבִּיא, תִּצָּא בְּלֹא כְּתָבָהּ כָּלָל. הָיָה מוֹמִין שְׁאֲפָשֶׁר שְׁנוּלָדוּ אַחֵר הָאֲרוּסִין – אִם נִמְצָאוּ בָּהּ אַחֵר שְׁנִנְכֶסָה לְבֵית בָּעֵלָה, עַל הַבָּעַל לְהִבִּיא רָאִיָּה שְׂעַד שְׂלָא נִתְּאַרְסָה הָיָה בָּהּ, וְהָיָה מִקְחָהּ מִקְחַ טַעֲנָה; וְאִם נִמְצָאוּ בָּהּ וְהָיָה בְּכִית אֲבִיהָ, עַל הָאֵב לְהִבִּיא רָאִיָּה שְׁאַחֵר הָאֲרוּסִין נוֹלָדוּ, וְנִסְתַּחֲפָה שְׂדֵהוּ [נִסְתַּפַּח שְׂדֵהוּ, כְּלוּמָר: מִזְלוּ גִרְס].

ה. הִבִּיא הַבָּעַל רָאִיָּה שְׂעַד שְׂלָא נִתְּאַרְסָה הָיָה בָּהּ, אוֹ שְׁחֻזְקָתָהּ לוֹ בְּכָף, וְהִבִּיא הָאֵב רָאִיָּה שְׂרָאָה וְשִׁתְּק וְנִתְּפִיס, אוֹ שְׁחֻזְקָתוֹ שְׂדִיעַ בָּהֶן וְנִתְּפִיס – הָרִי זֶה חֲזִיב בְּכֶתֶבָהּ.

ו. בָּא עַל אִשְׁתּוֹ וְשָׁהָה כְּמָה יָמִים, וְטַעַן שְׁמוֹם זֶה לֹא נִרְאָה לוֹ עַד עֵתָה – אֶפְלוּ הִיָּה בְּתוֹף הַקִּמְטִים, אוֹ בְּכָף הַרְגֵּל – אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; חֲזָקָה שְׁאִין אָדָם שׁוֹתָה בְּכוֹס אֲלֵא אִם בֵּין בּוֹדֵקוֹ יָפָה יָפָה, וְחֻזְקָתוֹ שְׂדִיעַ וְרָצָה [הסכים].

ז. הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה, וְנִמְצָאָתָה שְׁאִין לָהּ וָסֵת [ורגילות] קְבוּצָה לְנִדְתָּהּ, אֲלֵא לֹא תִרְגֵּישׁ בְּעֲצָמָהּ עַד שֶׁתִּרְאֶה דָם נִדָּה – הָרִי זֶה לֹא תִשְׁמַשׁ אֲלֵא בְּשָׁנֵי עֲדִים שְׁבוּדָתָה בָּהֶן עֲצָמָהּ, אַחַד לְפָנֶי הַתְּשֻׁמִּישׁ וְאַחַד לְאַחֵר הַתְּשֻׁמִּישׁ, חוּץ מִן הָעַד שֶׁל אִישׁ שֶׁמִּקְנָהּ בּוֹ עֲצָמוֹ, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר בְּהַלְכוֹת אֲסוּרֵי בִיָּאָה.

ח. וְאִף עַל פִּי שְׁמוֹם גְּדוֹל הוּא זֶה, לֹא הִפְסִידָה כְּלוּם, שֶׁהָיָה בּוֹדֵקָתָה עֲצָמָהּ תַּחֲלָה וּמִשְׁמַשְׁתָּה. הָרִי שֶׁבְּדָקָה עֲצָמָהּ וְנִבְעָלָהּ, וּבְעֵת שֶׁקִּנְחָהּ עֲצָמָהּ הִיא וְהָיָה נִמְצָא דָם עַל עַד שְׂלָהּ אוֹ עַל עַד שְׁלוֹ – אִם אֲרַע זֶה פַּעַם אַחֵר פַּעַם שְׁלִשָּׁה פַּעַמִּים סְמוּכוֹת זוֹ לְזוֹ, הָרִי זֶה אֲסוּרָה לְשָׁכַב עִם בָּעֵלָהּ, וְתִצָּא בְּלֹא כְּתָבָהּ, לֹא עֶקֶר וְלֹא תוֹסַפֶּת, וְאֵין לָהּ תְּנָאִי מִתְּנָאִי כְּתָבָהּ, שֶׁהָיָה אֵינָה רְאוּיָה לְתִשְׁמִישׁ. וְיוֹצִיא וְלֹא יִחְזִיר לְעוֹלָם,

שְׁנֵתָנוּ בִּינָה וְהִיא יְשֻׁנָּה וְנִעְוָרָה וְהָרִי הוּא בִּינָה - אֵינוּ גִט; וְאִם אָמַר לָהּ אַחֵר כֶּךָ 'הָרִי זֶה גִּטְךָ' - הָרִי זֶה גִּט. י. אָמַר לְעֵדִים: 'רְאוּ גִט שְׂאֵנִי נוֹתֵן לָהּ, וְחֹזֵר וְאָמַר לָהּ: 'כִּנְסִי שְׁטֵר חֹב זֶה' - הָרִי זֶה כְּשֵׁר, שֶׁהָרִי הוֹדִיעַ אֶת הָעֵדִים שֶׁנִּתְּנוּ בְּתוֹרַת גְּרוּשִׁין, וְזֶה שְׂאֵמֶר לָהּ 'שְׁטֵר חֹב', מִפְּנֵי שֶׁנִּכְלָם מִמֶּנָּה.

יא. הַמְּגֵרֶשׁ צָרִיךְ שְׂיֵאמַר לָהּ כְּשִׁיתֵּן לָהּ הַגִּט: 'הָרִי זֶה גִּטְךָ', או 'הוּא גִּטְךָ', וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה; אִם נָתַן בִּינָה וְלֹא אָמַר כְּלוּם, הָרִי זֶה פְּסוּל. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֵׁלֹא הִיא מְדַבֵּר עִמָּה עַל עֶסְקִי גִטָּה; אֲבָל אִם הִיא מְדַבֵּר עִמָּה עַל עֶסְקִי גִטָּה, וְנִטַּל הַגִּט וְנָתַן בִּינָה וְלֹא אָמַר כְּלוּם - הָרִי זֶה גִּט כְּשֵׁר.

יב. גִּט שֶׁהִיא מֵנִחַ עַל הָאֶרֶץ, וְאָמַר לָהּ: 'טָלִי גִטְךָ מֵעַל גִּבִּי קֶרְקַע', וְנִטַּלְתּוּ, או שֶׁהִיא קָשׁוּר עַל יָדוֹ או עַל יָרְכוֹ, וְשִׁלְּפָתוֹ מִמֶּנּוּ - אֵף עַל פִּי שְׂאֵמֶר לָהּ אַחֵר שֶׁבָּא לִינָה 'הָרִי הוּא גִטְךָ' - אֵינוּ גִט, שְׂנֵאָמַר: "וְנָתַן בִּינָה", לֹא שֶׁתִּקַּח הִיא מֵעַצְמָה; וְהָרִי לֹא נָתַן לָהּ לֹא הוּא וְלֹא שְׁלֹחָהּ אֲבָל אִם הָרִיכִין [הַטָּה] לָהּ בְּגוּפוֹ, או הִטָּה יָדוֹ עַד שֶׁשִּׁלְּפָהּ הַגִּט מֵעַלִּיו, וְאָמַר לָהּ 'הָרִי זֶה גִּטְךָ' - הָרִי זֶה גִּט.

יג. וּמִנֵּין שִׁיתְּנֶנּוּ לָהּ בְּפָנֵי עֵדִים? הָרִי הוּא אוֹמֵר: "עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים או עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דְּבָרִי", וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה זֶה הַיּוֹם עֲרוּהָ וְהִבָּא עָלֶיהָ בְּמִיתַת בֵּית דִּין, וְלִמְחֹר תִּהְיֶה מִתְּרַת בְּלֹא עֵדִים. לְפִיכָךְ אִם נָתַן לָהּ הַגִּט בִּינוּ לְבִינָה, וְאֶפְלוּ בְּעַד אַחֵר - אֵינוּ גִט.

יד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁהִיא הַגִּט בְּכַתֵּב יָדִי סוֹפֵר; אֲבָל אִם כְּתַב הַפֶּעַל הַגִּט בְּכַתֵּב יָדוֹ, וְחָתַם עָלָיו עַד אַחֵר, וְנָתַנוּ לָהּ - הָרִי זֶה גִּט פְּסוּל (וּפְסוּל לְכַהֲנָה).

טו. תִּקְנַת חֲכָמִים הִיא שִׁיחִי הָעֵדִים חוֹתֵמִין עַל הַגִּט - שְׂמָא יִתֵּן לָהּ הַגִּט בְּפָנֵי שְׁנַיִם וְיִמְתּוּ, וְנִמְצָא הַגִּט שֶׁבִּינָה כְּחֶרֶשׁ מִחֶרֶשׁ הָאֲדָמָה, שֶׁהָרִי אֵין בּוֹ עֵדִים; לְפִיכָךְ תִּקְנֵנוּ שִׁיעִידוֹ מִתּוֹכוֹ. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהָעֵדִים בְּתוֹכוֹ, נִתְּנוּ לָהּ בְּפָנֵי שְׁנַיִם, בֵּין בְּפָנֵי אוֹתָן חוֹתֵמִין עָלָיו, בֵּין בְּפָנֵי שְׁנַיִם אַחֲרֵים - שֶׁעָקַר הַגְּרוּשִׁין בְּעֵדִי מְסִירָה (שְׁמַעֲדִים עַל מְסִירַת הַגִּט).

טז. חֲתָמוּ בּוֹ שְׁנַיִם, וְעָבַר וְנָתַנוּ לָהּ בִּינוּ לְבִינָה [לְלֹא עֵדִים], או שְׁנִמְצָאוּ עָדֵי מְסִירָה פְּסוּלִין - הָרִי זֶה כְּשֵׁר, הוֹאִיל וְעֵדִים שָׁבוּ כְּשֵׁרִין, וְהָרִי הַגִּט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ; וַיֵּשׁ מִי שֶׁהוֹרָה מִן הַגְּאוּנִים שֶׁהוּא פְּסוּל.

יז. הָעֵדִיד מִתּוֹכוֹ פְּסוּלִין [חֲתוּמִים עֵדִים פְּסוּלִין], אֶפְלוּ אַחֵר פְּסוּל וְאַחֵר כְּשֵׁר, וְנָתַנוּ לָהּ בְּפָנֵי שְׁנֵי עֵדִים כְּשֵׁרִין - הָרִי זֶה פְּסוּל, שְׂנִמְצָא בְּמִזְיָף מִתּוֹכוֹ [כְּאִילוֹ זִיּוּף חֲתִימַת הָעֵדִים].

יח. הִרְחִיק אֶת הָעֵדִים מִן הַכְּתָב [מִשּׁוּרָה הָאֲחֵרוֹנָה שֶׁל גִּט] מִלֹּא שְׁתִּי שִׁיטִּין [שּׁוּרוֹת] - פְּסוּל; וְכִמְהָ יִרְחִיק אֶת הָעֵדִים מִן הַכְּתָב? פָּחוֹת מִכְּדֵי שְׁתִּי שִׁיטִּין, כְּדֵי שִׁיחִי נִקְרָאִין עִמּוֹ [שִׁיחִי נִכְר שְׁחֲתוּמִים עַל הַכְּתוּב בּוֹ]. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהִיא הַגִּט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ, וְלֹא הִי שֵׁם עָדֵי מְסִירָה; אֲבָל אִם מְסָרוּ לָהּ בְּעֵדִים - אֵף עַל פִּי שֶׁהָרִי

שְׁלֹחָהּ הוּא שְׁנֵתָנוּ לָהּ. וְשֶׁאֵר הַדְּבָרִים שֶׁבָּגַט - כְּגוֹן הַזְּמַן, וְחֲתִימַת הָעֵדִים, וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - הִפְל מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. ב. וּמִנֵּין שֶׁעֲשָׂרָה דְּבָרִים אֵלוּ מִן הַתּוֹרָה? שְׂנֵאָמַר: "וְהִיָּה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו וְכַתֵּב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת וְנָתַן בִּינָה, וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ"; "אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו" - מִלְּמַד שְׂאֵינוּ מְגֵרֶשׁ אֲלָא בְּרִצּוֹנוֹ; וְאִם נִתְּנָהּ שְׁלֹא בְּרִצּוֹנוֹ, אֵינָה מְגֵרֶשֶׁת. אֲבָל הָאִשָּׁה מִתְּגַרְשֶׁת לְרִצּוֹנָהּ וְשִׁלָּה לְרִצּוֹנָהּ.

ג. "וְכַתֵּב" - מִלְּמַד שְׂאֵינָה מִתְּגַרְשֶׁת אֲלָא בְּכַתֵּב. "לָהּ" - לְשִׁמָּה. "סֵפֶר כְּרִיתוֹת" - דְּבָר הַכּוֹרֵת בֵּינוּ לְבִינָה, שְׁלֹא יִשְׁאֵר לוֹ עֲלֶיהָ רְשׁוּת; וְאִם עָדִין לֹא נִכְרַת בֵּינוּ לְבִינָה, אֵינָה מְגֵרֶשֶׁת, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאֵר. "וְנָתַן בִּינָה" - מִלְּמַד שְׂאֵינָה מִתְּגַרְשֶׁת עַד שִׁיתְּנָה הַגִּט לִידָהּ, או לִיד שְׁלֹחָהּ שֶׁהוּא כִּינָה, או לְחֻצְרָה; שֶׁהִפְל בִּינָה, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאֵר. "וְשִׁלְּחָהּ" - שִׁיחִיָּה עֲנָן הַגִּט שֶׁהוּא הַמְּשַׁלַּח אוֹתָהּ, לֹא שִׁישַׁלַּח עֲצָמוֹ מִמֶּנָּה.

ד. פִּיעֵד? כְּתַב לָהּ: 'הָרִי אֶת מְשַׁלַּחְתִּי', 'הָרִי אֶת מְגֵרֶשֶׁתִּי', 'הָרִי אֶת לְעַצְמִי', 'הָרִי אֶת מִתְּרַת לְכָל אָדָם', וְכָל פִּיעֵדָא בְּזֶה הַעֲנָן - הָרִי זֶה מְגֵרֶשֶׁת; וְגוּפוֹ שֶׁל גִּט: 'הָרִי אֶת מִתְּרַת לְכָל אָדָם'. אֲבָל אִם כְּתַב לָהּ: 'אֵינִי בְּעֵלֶיךָ', 'אֵינִי אֶרֶוּסֶיךָ', 'אֵינִי אִישְׁךָ' - אֵין זֶה גִּט, שְׂנֵאָמַר: "וְשִׁלְּחָהּ", וְלֹא שִׁישַׁלַּח עֲצָמוֹ מִמֶּנָּה. וְכֵן הַכּוֹתֵב לֹא שֶׁתִּתֵּן: 'הָרִי אֶת בֵּית חוֹרִין' - אֵינוּ גִט.

ה. זֶה שְׂנֵאָמַר בְּתוֹרָה "וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ", אֵין עֲנִינוּ שְׁלֹא יִגְמְרוּ גְרוּשִׁיָּה עַד שֶׁתִּצָּא מִבֵּיתוֹ; אֲלָא מְשַׁיִּיעַ הַגִּט לִידָהּ, גְּמָרוּ גְרוּשִׁיָּה, וְאֵף עַל פִּי שֶׁעָדִין הִיא בְּבֵיתוֹ, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאֵר. שְׁלֹא נֵאָמַר "וְשִׁלְּחָהּ" אֲלָא שְׂאֵם גֵּרֶשׁ וְלֹא הוֹצִיאָהּ מִבֵּיתוֹ, הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁגֵּרֶשׁ וְהִחְזִיר גְרוּשֶׁתוֹ; לְפִיכָךְ צָרִיכָה מִמֶּנּוּ גִט שְׁנִי, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאֵר.

ו. וּמִנֵּין שְׁלֹא יִהְיֶה מְחֹסֵר מַעֲשֵׂה אַחֵר כְּתִיבָתוֹ? שְׂנֵאָמַר: "וְכַתֵּב וְנָתַן", מִי שְׂאֵינוּ מְחֹסֵר אֲלָא כְּתִיבָהּ וְנָתַנָּה הוּא הַגִּט הַכְּשֵׁר; יֵצֵא דְּבָר שֶׁמְחֹסֵר קְצִיצָה אַחֵר הַכְּתִיבָהּ. לְפִיכָךְ אִם כְּתַב הַגִּט עַל קֶרֶן הַפָּרָה, נִתֵּן לָהּ אֶת הַפָּרָה; וְאִם חֲתַף הַקֶּרֶן אַחֵר שֶׁכְּתַב וְנָתַנוּ לָהּ - אֵינוּ גִט. וְכֵן אִם כְּתַב בְּמִחְבֵּר - אֵף עַל פִּי שֶׁחֲתָמוּ בּוֹ הָעֵדִים אַחֵר שֶׁתִּלְשׁוּ, וְנָתַנוּ לָהּ - אֵינוּ גִט.

ז. אֵין כּוֹתֵבִין בְּמִחְבֵּר אֶפְלוּ טַפָּס הַגִּט [הַחֲלֵק הַסְּטַנְדַּרְטִי שֶׁל הַטַּקְסֵט הַמוּפִיעַ בְּכָל גִּט]; כְּתַב הַטַּפָּס בְּמִחְבֵּר וְתִלְשׁוּ, וְאַחֵר כֶּךָ כְּתַב [וְהוֹסִיף אֶת "תּוֹרֵף" הַגִּט הַמְּשַׁתְּלֵב ב"טוּפֹס", וְכוּלָּל אֶת הַפְּרָטִים הַיִּיחודִיִּים וְהַעֲקִירִיִּים]: שֵׁם הָאִישׁ, וְשֵׁם הָאִשָּׁה, וְהַזְּמַן, וְהָרִי אֶת מִתְּרַת לְכָל אָדָם, וְחֲתָמוּ וְנָתַנוּ לָהּ - הָרִי זֶה כְּשֵׁר.

ח. כְּתַב כָּל הַגִּט עַל עֲלָה הַזְּרוּעַ בְּעֶצֶץ נָקוּב - אֵף עַל פִּי שֶׁנָּתַן לָהּ הָעֶצֶץ כָּלוּ, הַגִּט פְּסוּל; גְּזֵרָה, שְׂמָא יִקְטֹם; אֲבָל כּוֹתֵב הוּא עַל חֶרְשׁוֹ שֶׁל עֶצֶץ, וְנִתְּנוּ לָהּ.

ט. וּמִנֵּין שְׂאֵינוּ נִתְּנוּ לָהּ אֲלָא בְּתוֹרַת גְּרוּשִׁין? שְׂנֵאָמַר: "סֵפֶר כְּרִיתָת וְנָתַן בִּינָה", שִׁיתֵּן אוֹתוֹ בְּתוֹרַת סֵפֶר כְּרִיתוֹת. אֲבָל אִם נָתַנוּ לָהּ בְּתוֹרַת שְׁטֵר חֹב או מְזוּזָה, או

המדינה, או לבנין הבית, או לחרובן הבית – אם דרך אותו מקום למנות בו, הרי זה פשר; ואם אין דרךם למנות בו, הרי זה פסול. וכבר נהגו כל ישראל למנות בגטין, או ליצירה [לבריא] או למלכות אלכסנדרוס מקרון, שהוא מנן שטרות. ואם כתב לשם מלכות אותו זמן במדינה שיש בה רשות אותה מלכות, הרי זה פשר.

כח. האומר לשנים: 'כתבו וחתמו ותנו גט לאשתי', ונתאחר הדבר ימים או שנים, או שנמצא הגט בטל והצרכו לכתב לה גט אחר פשר אחר כמה שנים, כמו שיתבאר – הרי אלו כותבין זמן הכתיבה ומקום הכתיבה, לא הזמן שאמר להן הפעל בו 'כתבו' ולא אותו המקום. כיצד? היו בירושלים כשאמר להן, והיו עומדין בתשור, ונתאחרו עד ניסן והרי הן בלוד – כותבין זמן הגט מניסן ובלוד, ששם נכתב הגט, כשאר שטרות.

הלכות גרושין פרק ב

א. זה שנאמר בתורה 'וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה' – אחד הכותב בידו, או שאמר לאחר לכתב לו, ואחד הנותן בידו, או שאמר לאחר לתן לה; לא נאמר 'וכתב', אלא להודיע שאין מתגרשת אלא בכתב; 'ונתן', שלא תקח מעצמה.

ב. אמר לשנים: 'כתבו גט וחתמו ותנו לאשתי' – הרי אלו כותבין וחותמין ונותנין לה, והן הן שלוחתי והן הן עדיי [הם שלוחי הגט והם גם החתומים עליו ועידי המסירה שלו]; וכן אם אמר לסופר: 'כתב לי גט לאשתי', ואמר לעדים לחתם – כותבין וחותמין ונותנין לו, והוא מגרש בו בכל עת שירצה.

ג. וכותבין גט לאיש אף על פי שאין אשתו עמו, והוא שיהיו העדים והסופר שכתבו וחתמו בו מזירין ויודעין שזה הוא פלוני ואשתו היא פלונית. ואם היו באותו מקום שנים ששמותיהן שוים ושמות נשותיהן שוים – אין מגרש אחד מהן אלא במעמד חברו; שמה יכתב גט ויוליכו לאשת חברו ויגרשנה עליו.

ד. ובשעת הספנה [כגון שהבעל נוטה למות] – כותבין ונותנין אף על פי שאין מזירין. והאשה נותנת שבר הסופר בכל מקום.

ה. וצריך שיאמר הפעל עצמו לסופר: 'כתב', ולעדים: 'חתמו'. הרי שאמר לו בית דין או שנים: 'נכתב גט לאשתך'? ואמר להם: 'כתבו', וכתבו הן עצמן וחתמו בו, הרי זה פשר; אבל אם אמרו הן לסופר וכתב ולעדים וחתמו – אף על פי שחזרו ונתנוהו לבעל, וחזר ונתן גט זה לאשתו בפני עדים – הרי זה גט בטל, שהרי כתבו מי שלא אמר לו הפעל לכתבו.

ו. אמר לשנים או לשלשה: 'אמרו לסופר וכתב גט לאשתי, ואמרו לעדים וחתמו', ואמר לסופר וכתב, ולעדים וחתמו, או שאמר לשנים: 'אמרו לסופר וכתב גט לאשתי, ואתם חתמו' – הרי זה גט פסול; ומתשכבין בדבר זה הרבה, מפני שהוא קרוב להיות גט בטל.

מרחקין הרבה, ואין נקראין עמו, ואף על פי שאין חתום עליו עד כלל – הרי זה פשר, שעקר הגרושין בעדי מסירה. **ט.** העדים שנותנין הגט בפניהם צריכין לקרותו, ואחר כך יתנו לה; ואם נתנו לה בפניהן תחלה, חוזרין וקוראין אותו אחר שנתנו לה. קראוהו והוא ביד הפעל או ביד שלוחו והחזירוהו לו, וחזר הוא והכניסו לתוך ידו ונתנו לה – חוזרין וקוראין אותו.

כ. לא קראוהו אלא נטלתו וזרקתו לים או לאש, הרי זו מגרשת – הואיל וקראוהו תחלה, אין חוששין לו שהחליפו; ולא עוד אלא אפלו אמר הפעל: 'שטר אחר היה, ולא היה הגט שקראתם' – אינו נאמן, והרי היא מגרשת.

כא. הרי שלא קראו הגט בתחלה, ונתן לה גט בפניהם, וזרקתו לאור או לים – אף על פי שהפעל אומר 'גט פשר היה', הרי זו ספק מגרשת.

כב. זרק לה הגט לחצרה לבין החביות בפני עדים, ובקשו [חיפשו] ומצאו מזוזה או שטר אחר – אין חוששין לה [אינה מגורשת], שזה שנמצא הוא שזרק; נמצאו שם שתיים שלש מזוזות או שטרות – חוששין שמה גט שזרק גרוהו עכברים, והרי זו ספק מגרשת.

כג. העדים שחותמין על הגט, צריכין להיותם יודעין לקרות ולחתם. אם אינן יודעין לקרות, קוראין בפניהן והן חותמין – והוא שיעירו לשון הגט; ואם אינן יודעין לחתם – רושמין להן [צורת האותיות על] הנזר ברק וכיוצא בו מדבר שאין רשומו מתקנים, והן כותבין על הרשם. ואין עושין בן בשאר שטרות – קל הוא שהקלו בגטי נשים, כדי שלא יהיו בנות ישראל גגונות, הואיל וחתומת העדים בגט מדבריהן, כמו שבארנו.

כד. אף על פי שחתומת העדים בגט מדבריהן, התקינה שיהיו העדים מפרשין שחותמיהן בגט. וכן התקינה בעדי הגט, שאין חותמין אלא זה בפני זה; ואם חתמו זה שלא בפני זה, הרי זה גט פסול. וכן תקנו חכמים שיתכתב זמן בגט ומקום כתיבתו, כשאר השטרות – שמה תהיה אשתו קרובתו ותזנה כשהיא תחתיו [בעודה נשואה לו], ויכתב לה גט אחר הזנות ויתן לה, ואם לא יהיה בו זמן, יכולה לומר קדם הזנות נתגרשתי; לפיכך תקנו זמן בגטין.

כה. גט שיש עליו עדים ואין בו זמן [תאריך], או שהיה [תאריך] מקדם [מזמן הכתיבה], או מאחר [מזמן הכתיבה], או שנכתב ביום ונחתם בלילה שלאחריו אף על פי שעוסקין באותו ענין, או כתב את הגט בירושלים וטעה וכתב בלוד – כל אלו פסולין, עד שיתחתמו בו בזמן כתיבתו ובמקום כתיבתו.

כו. חתף ממנו הזמן ונתנו לה, או שלא כתב שם היום אלא 'בשבת' [שבוע] ראשונה או שניה מחדש פלוני, או 'בחודש פלוני', או 'בשנה פלונית' ולא הזכיר החודש, אפלו כתב 'בשבוע' [שמיטה] פלוני – פשר; וכן אם כתב בו: 'היום גרשתי' – פשר, שמשמעו היום הזה שיצא בו הגט. **כז.** וכן תקנו שיהיו מזיני בגטין למלכות אותו הזמן, משום שלום מלכות. כתב למלכות שאינה מלכות אותה

בו החלי: 'כתבו גט לאשתי' - לא אמר כלום, מפני שאין דעתו נכונה ומישכת. וכן השכור שהגיע לשכרותו של לוט; ואם לא הגיע, הרי זה ספק.

טו. אמר כשהוא בריא: 'כתבו גט ותנו לאשתי', ואחר כך נבעת [חלה] - ממתינין עד שיבריא, וכותבין ונותנין לה, ואין צריך לחזר ולהמליך בו אחר שהבריא; ואם כתבו ונתנו קדם שיבריא, הרי זה פסול.

טז. מי שנשתתק [נחלש] והרי דעתו נכונה, אמרו לו: 'כתב גט לאשתך? והרפין בראשו - בודקין אותו שלשה פעמים בסרוגין: אם אמר על לאו 'לאו', ועל הן 'הן' - הרי אלו יכתבו ויתנו; וצריכין לבדקו יפה יפה, שמא נטרפה דעתו. וכן אם כתב בידו: 'כתבו ותנו גט לאשתי' - הרי אלו כותבין ונותנין לה, אם היתה דעתו מישכת עליו; שאין דין מי שנשתתק בדין החרש.

יז. מי שנשא כשהוא פקח ונתחרש, ואין צריך לומר נשתתה - אינו מוציא לעולם עד שיבריא; ואין סומכין על רמיזת החרש ולא על כתבו, אף על פי שדעתו נכונה ומישכת. אבל אם נשא כשהוא חרש, מגרש ברמיזה - שאין קדושי קדושין מן התורה, כמו שבארנו, וכשם שכונס ברמיזה, כך מוציא ברמיזה.

יח. המקדש קטנה על ידי אביה [נתן קידושיה לאביה], וגרשה כשהיא קטנה - אביה מקבל את גטה; ומשיגיגה הגט ליד האב, נתגרשה. גרשה כשהיא נערה - אם הגיע הגט לידה או ליד אביה, נתגרשה. ואין נערה מארשה עושה שליח לקבל גטה מיד בעלה בחיי אביה; אבל האב עושה שליח לקבל הגט לבתו המארשת, בין קטנה בין נערה.

יט. קדשה אביה כשהיא קטנה ומת - אם מבקנת בין גטה לדבר אחר, הרי זו מתגרשת משיגיגה הגט לידה. ואם לאו, אינה מתגרשת עד שתבחין; ואם גרשה, אינה מגרשת.

כ. מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש - בית דין של ישראל בכל מקום וכל זמן מפני אותו עד שיאמר 'רוצה אני', ויכתב הגט והוא גט כשר. וכן אם הפוהו גוים ואמרו לו: 'עשה מה שישראל אומרים לך', ולחצו אותו ישראל ביד הגוים עד שגרש - הרי זה כשר; ואם הגוים מעצמן אנסוהו עד שכתב - הואיל והדין נותן שיכתב, הרי זה גט פסול. ולמה לא בטל גט זה, שהרי הוא אנוס, בין ביד גוים בין ביד ישראל? שאין אומרים 'אנוס' אלא למי שנלחץ ונדרש לעשות דבר שאינו חייב מן התורה לעשותו, כגון מי שהכה עד שמכר או נתן; אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עברה, והכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו, או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו - אין זה אנוס ממנו, אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל, ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העברות, ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהכה עד שתשש יצרו ואמר 'רוצה אני' - כבר גרש לרצונו. לא היה הדין נותן שכופין אותו לגרש, וטעו בית דין של ישראל, או שהיו הדייטות, ואנסוהו עד שגרש - הרי זה גט פסול;

ז. ומה בין פסול לבטל? שכל מקום שנאמר בחבור זה בגט שהוא 'בטל', הוא בטל מן התורה; וכל מקום שנאמר 'פסול', הוא פסול מדברי סופרים.

ח. הבעל שהביא גט בידו חתום, ואמר: 'תנו גט זה לאשתי' - הרי אלו נתנו לה. אמר לאחרים לכתב גט ולחתם בו ולתנו לאשתו, וכתבו וחתמו ונתנו לה, ונמצא הגט בטל או פסול - הרי אלו כותבין אחר, אפילו מאה, עד שיגיע לידה גט כשר.

ט. אמר להם הבעל: 'כתבו וחתמו ותנו לשליח להוליך לה', וכתבו וחתמו ונתנו לשליח, ונמצא הגט בטל - אין כותבין אחר עד שימלוכו בפעל; שהרי לא עשה אותן שלוחין לגרושין [אלא למוסרו לשליח], ושמא לא רצה אלא שיכתבו ויתנו לשליח בלבד ולא ישאר להם בו מעשה אחר, והרי כתבו ונתנו. לפיכך לא יכתבו אחר; ואם כתבו גט אחר כשר, ונתנהו לשליח, ונתנו לה - הרי זו ספק מגרשת.

י. האומר לשנים או ליתר על שנים: 'כתבו גט ותנו לאשתי', 'גרשוה', 'שלחוה', 'שקוה', 'תרכוה' [גרשוה], 'כתבו אגרת ותנו לה' - הרי אלו כתבו גט כשר ויתנו לה. אמר להם: 'פטרוה', 'פרנסוה', 'עשו לה בדת', 'עשו לה פנימוס', 'עשו לה כראוי' - לא אמר כלום; ואם כתבו גט ונתנו לה, הרי זה בטל.

יא. אמר להם: 'הוציאוה', 'עזבוה', 'התירוה', 'הניחוה', 'הועילוה' - הרי זה ספק אם משמע מלות אלו הגרושין, או דבר אחר. לפיכך אין כותבין לה; ואם כתבו גט ונתנו לה, הרי זו ספק מגרשת.

יב. האומר: 'כתבו גט לאשתי' - הרי אלו כותבין וחותמין ונותנין לפעל בידו, ואין נותנין לאשתו עד שיאמר להם לתן לה; ואם נתנו לה, אינו גט. במה דברים אמורים? בבריא; אבל המסכן, והוא אדם שקפץ עליו החלי במהרה והכביד חליו מיד, והיוצא בקולר [בשלשלת בצווארו להתדיין לפני המלך], אפילו על עסקי ממון, והמפרש בים, והיוצא בשירה, ואמר 'כתבו גט לאשתי' - הרי אלו יכתבו וחתמו ויתנו לה, שהדבר ידוע שלא נתפנו זה אלא לכתב ולתן לה.

יג. בריא שאמר: 'כתבו גט לאשתי', וכתבו ונתנו לה, והרג עצמו מיד, כגון שהשליך עצמו מן הגג, או הפיל עצמו לים - הרי זה גט כשר; עלה לגג ודחתה הרוח ומת - אינו גט; ספק הפיל עצמו, ספק דחתה הרוח - הרי זה גט, עד שידע לך בודאי שהרוח דחתה. וכן מי שהיה משלך בבור ואמר: 'כל השומע קולי יכתב גט לאשתי' - הרי אלו יכתבו ויתנו; והוא שידעו אותו ניכירוהו שהוא בעלה. ואף על פי שהעלוהו ולא הכירוהו - הרי זה כשר; שזה כשעת הסכנה הוא, שכותבין ונותנין אף על פי שאין מפירין. וכן מי שנפל בו מכות רעות שאי אפשר שיהיה מהן, אפילו נשחט בו רב שני הסימנין [קנה וושט], ורמו ואמר: 'כתבו גט לאשתי' - הרי אלו יכתבו ויתנו; שהרי עתה חי הוא, אף על פי שסופו למות.

יד. מי שהיתה רוח רעה מבצעת אותו, ואמר כשהתחיל

אחד בלבד כשר - אף על פי שנמסר בעדים, הרי זה בטל. ולא יראה לי דבר זה; אלא כמזנף, לא מזנף ודאי, והואיל ונמסר בעדים כשרים, הרי זה פסול מדבריהם.

ט. המביא גט [בשליחות הבעל], ואבד ממנו ומצאו - אם אבד ממנו במקום שאין השירות מצויות, אפלו מצאו לאחר זמן מרבה - הרי זה בחזקת שהגט שאבד ממנו הוא הגט הנמצא, ותתגרש בו. אבד במקום שהשירות מצויות - אם מצאו מיד, ועדיין לא שהה שם אדם מן העוברין, או שמצאו בפלי שהניחו בו, ויש לו טביעות עין [הכרת הגט במראהו] בארפו ורחבו של גט כשיהיה פרוץ [קשור] - הרי הוא בחזקתו, ותתגרש בו.

י. החזק באותו המקום איש אחר ששמו כשם שבגט - חוששין שמא גט זה הנמצא של אותו האיש האחר הוא, והואיל ועבר אדם שם, ואף על פי שלא שהה; ואם נתגרשה בו, הרי זו ספק מגרשת. אכל אם לא עבר אדם שם - הרי זה בחזקתו, אף על פי שהחזקו שם שנים ששמותיהן שוין.

יא. היה לעדים בגט סימן מכה - כגון שאמרו: 'נאבד יש בו בצד אות פלונית', או שאמרו: 'מעולם לא חתמנו על גט אחר שיש בו שמות כשמות אלו' - הרי זה בחזקתו, ותתגרש בו; ואף על פי שמצאו אחר זמן מרבה, ובמקום שהשירות מצויות, והחזקו שם שנים ששמותיהן שוין.

יב. שנים ששלחו שני גטין ונתערבו - נותנין שניהן לזו ושניהן לזו בעדי מסירה; לפיכך אם אבד אחד מהן, הרי השני בטל.

יג. מי שהיה לו שני שמות, וכן אשה שיש לה שני שמות - כשמגרש כותב שמה ושמו שהן רגלין בו וידועין בו ביותר, ואומר: 'איש פלוני וכל שם שיש לו, גרש אשה פלונית וכל שם שיש לה'; ואם כתב חניכתו וחניכתה [שם לווי שלו ושלח], כשר.

יד. כתב השם שאינן ידועין בו ביותר, וכתב 'כל שם שיש לו' - הרי זה ספק גרושין. שנה שמו או שמה, ושם עירו או שם עירה - אף על פי שכתב 'וכל שם שיש לו וכל שם שיש לה' - אינו גט.

טו. הפל כשרין לכתב את הגט, חוץ מחמשה - גוי, ועבד, וחרש, ושוטה, וקטן; אפלו האשה עצמה כותבת את הגט שלה. ישראל שנשתמד לעבודה זרה, או שהוא מחלל שבת בפריה ורביה - הרי הוא כגוי לכל דבריו.

טז. ולמה אין כותבין אלו החמשה? מפני שצריך הכותב לכתב לשם האיש המגרש ולשם האשה המתגרשת, והגוי - על דעת עצמו הוא כותב; וחרש שוטה וקטן - אינן בגי דעת; והעבד - אינו בתורת גטין וקדושין, ולפיכך הוא פסול כגוי לכל דבריו. ואם כתב הגט אחד מחמשה אלו - אינו גט, אף על פי שחתמו בו כשרים ונמסר לה ככשרים. יז. כתב אחד מן החמשה טפס הגט, והניח מקום התורה, שהוא מקום האיש, ומקום האשה, ומקום הזמן, ומקום 'הרי את מתרת לכל אדם', וכתבם הפקח הגדול הישראלי לשמה - הרי זה גט כשר.

הואיל וישראל אנסוהו, יגמר ויגרש. ואם הגויים אנסוהו לגרש שלא בדין - אינו גט; אף על פי שאמר בגויים 'רוצה אני', ואמר לישראל 'כתבו וחתמו' - הואיל ואין הדין מחיבו להוציא והגויים אנסוהו, אינו גט.

הלכות גרושין פרק ג

א. כל גט שנכתב שלא לשם האיש המגרש ולשם האשה המתגרשת - אינו גט. כיצד? סופר שכתב גט ללמד [תלמידיו] או להתלמד [בעצמו], וכא הבעל ומצא שם שנכתב בגט זה כשמו, ושם האשה כשם אשתו, ושם העיר כשם עירו, ונטלו וגרש בו - אינו גט.

ב. יתר על זה: כתב לגרש את אשתו, ומצאו בן עירו ואמר לו: 'שמי כשמה, ושם אשתי כשם אשתך', ונטלו ממנו וגרש בו - אינו גט, אף על פי שנכתב לשם גרושין. ג. יתר על זה: מי שיש לו שתי נשים ששמותיהן שוין, וכתב לגרש את הגדולה, ונמלך וגרש בו את הקטנה - אינו גט; אף על פי שנכתב לשם האיש המגרש, לא נכתב לשם זו שנתגרשה בו.

ד. יתר על כן: אמר לסופר: 'כתב, ואיזו שארצה אגרש בו', וכתב הסופר על דעת זו, וגרש בו אחת מהן - הרי זה ספק גרושין. וכל גט שכתבו שלא לשמה - אף על פי שהעביר עליו [על אותיות הגט] קולמוס [קנה עם דין] לשמה, אינו גט.

ה. מי שכתב גט לגרש את אשתו, ונמלך ולא גרשה, ונתחיד עמה אחר שכתבו לה - לא יגרשנה באותו הגט פעם אחרת כשירצה לגרשה. ואם גרשה באותו הגט הישן - הרי זו מגרשת, ותנשא בו לכתחלה; שהרי נכתב לשמה, והרי נתן לה עתה בעדים כהלכתו. ולמה לא יגרש בו לכתחלה? גזירה, שמא יאמרו גטה קדם לבנה [שנתגרשה ואח"כ ילדה ממנו ילדים].

ו. אמר לסופר: 'כתב גט לפלונית, יהיה עמי, לכשאשאנה אגרשנה בו', ונכתב, ונשאה, וגרשה בו - אינו גט, מפני שלא היתה בת גרושין ממנו כשנכתב גט זה, ונמצא בנכתב שלא לשם גרושין. אכל אמר לו: 'כתב אותו לארוסתי, לכשאשאנה אגרשנה בו', וכתבה, וגרשה בו - כשר. כתבו ליבמתו, ואחר שייבמה גרשה בו - הרי זה ספק גרושין, הואיל ואינה אשה גמורה כשכתבו.

ז. מפני תקנת סופר [להקל מעליו, שיהיו בידו גטין מוכנים], הותרו חכמים לסופר שייכתב טפסי גטין [הנוסח הכללי], ויניח [ישאיר חלק] מקום האיש, ומקום האשה, ומקום הזמן, ומקום 'הרי את מתרת לכל אדם' - עד שייכתבם לשם האיש המגרש ולשם האשה המתגרשת, וכן יחתמו העדים לשמו ולשמה.

ח. סופר שכתב הגט לשמו ולשמה כהלכתו, וחתמו העדים שלא לשמה - הואיל ומסרו לה בעדים, הרי זה פסול [מדברנו], שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תקון העולם [שלא תישאר עגונה]. ויש מי שאומר, שאם חתמו העדים שלא לשמה, הואיל והוא כמזנף מתוכו, הרי זה גט בטל; וכן אם היה אחד מעדיו פסול, או שהיה עד

י. מִתְּרֵי לְהַנִּיחַ חֶרֶשׁ שׁוּטָה וְקָטָן לְכַתֵּב טַפְסֵי הַגֵּט לְכַתְּחֵלָה, וְהוּא שֶׁיְהִי גָדוֹל עוֹמֵד עַל גִּבּוֹן. אֲכַל הַגּוֹי וְהַעֲבֹד אֵין כּוֹתְבִין הַטַּפְסֵי לְכַתְּחֵלָה, וְאֶפְלוּ יִשְׂרָאֵל עַל גִּבּוֹן; שֶׁלֹּא הִתִּירוּ לְכַתֵּב טַפְסֵי גִטִּין שֶׁלֹּא לְשִׁמָּה לְכַתְּחֵלָה אֲלָא מִפְּנֵי תַקְנַת סוֹפֵר, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

יט. הַכּוֹתֵב גִּט בְּשִׁבְתּוֹ אוֹ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים בְּשִׁגְגָה וְנִתְּנוּ לָהּ - הָרִי זֶה מְגֵרֶשֶׁת. כְּתָבוּ וְחִתְמוּ בּוֹ בְּיוֹם טוֹב בְּזֶדֶן וְנִתְּנוּהוּ לָהּ - אֵינָה מְגֵרֶשֶׁת, שֶׁהָרִי הָעֵדִים פְּסוּלִין מִן הַתּוֹרָה; כְּתָבוּ בְּיוֹם טוֹב בְּזֶדֶן, וְנִמְסַר לָהּ בְּפָנֶי עֲדִים כְּשֶׁרִים בְּיוֹם טוֹב - הָרִי זֶה פְּסוּל.

יז. הַכּוֹתֵב גִּט בְּשִׁבְתּוֹ אוֹ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים בְּשִׁגְגָה וְנִתְּנוּ לָהּ - הָרִי זֶה מְגֵרֶשֶׁת. כְּתָבוּ וְחִתְמוּ בּוֹ בְּיוֹם טוֹב בְּזֶדֶן וְנִתְּנוּהוּ לָהּ - אֵינָה מְגֵרֶשֶׁת, שֶׁהָרִי הָעֵדִים פְּסוּלִין מִן הַתּוֹרָה; כְּתָבוּ בְּיוֹם טוֹב בְּזֶדֶן, וְנִמְסַר לָהּ בְּפָנֶי עֲדִים כְּשֶׁרִים בְּיוֹם טוֹב - הָרִי זֶה פְּסוּל.

יום שישי י"ז מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות גרושין פרק ד

א. אֵין כּוֹתְבִין אֶת הַגֵּט אֲלָא בְּדָבָר שֶׁרְשׁוּמוֹ [כתבו] עוֹמֵד [מתקיים], כְּגוֹן דִּי וְסִקְרָא [טיט אדום] וְקָמוֹס [שרף אילן] וְקַלְקָנְתוֹס [מיני גפרית] וְכִיּוּצָא בְּהֵן; אֲכַל אִם כְּתָבוּ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד, כְּגוֹן מִשְׁקִין וּמִי פְרוֹת וְכִיּוּצָא בְּהֵן - אֵינוֹ גִּט. כְּתָבוּ בְּאֶבֶר [עופרת] בְּשִׁחּוּר וּבְשִׁחּוּר [כלי ברזל וגחלים], כְּשֶׁר; וְאֵין כּוֹתְבִין בְּהֵן לְכַתְּחֵלָה.

ב. כּוֹתְבִין בְּמִי עֲפָצִין [מי פרי האלו] לְכַתְּחֵלָה עַל גִּבִּי הַנִּיר וְהַעֲוֹר וְכִיּוּצָא בְּהֵן, אֲכַל לֹא עַל גִּבִּי מְגֵלָה עֲפּוּצָה [מעובדת במי עפצין], מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ נָפֵר [צבע הקלף והדיו שווים]; וְאִם כְּתָבוּ, אֵינוֹ גִּט. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בּוֹ. עַל הַכָּל כּוֹתְבִין אֶת הַגֵּט, אֶפְלוּ עַל אֶסְרֵי הַנָּאָה; וְכּוֹתְבִין עַל דָּבָר שֶׁיִּכּוֹל לְהַזְדַּיֵּף, וְהוּא שֶׁיִּתְּנוּ לָהּ בְּעֵדֵי מִסִּירָה.

ג. כִּיּוּצָא? כּוֹתֵב לָהּ עַל הַנִּיר הַמְּחֻק [שנמחק כתבו], וְעַל הַדִּפְתָּרָא [עור בלתי מעובד כל צרכו], וְעַל הַחֶרֶשׁ [חרס], וְעַל הַעֲלִין, וְעַל יָדוֹ שֶׁל עֶבֶד, וְעַל גֶּרֶן הַפֶּרָה; וּמוֹסֵר לָהּ הָעֶבֶד וְהַפֶּרָה אוֹ הַנִּיר הַמְּחֻק וְהַדִּפְתָּרָא וְכִיּוּצָא בּוֹ, בְּפָנֶי עֲדִים.

ד. הִיָּה הַגֵּט חָקוּק עַל יָדוֹ שֶׁל עֶבֶד בְּכַתְּבַת קַעֲקַע, וְהִיָּה יוּצָא [נמצא] מִתַּחַת יָדָהּ, וְהִיוּ הָעֲדִים חָקוּקִים עַל יָדוֹ - הָרִי זֶה מְגֵרֶשֶׁת, אִף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהּ עֲדֵי מִסִּירָה, שֶׁהָרִי אֵין יָכוֹל לְהַזְדַּיֵּף. אֶפְלוּ הָיוּ מְחֻזְקִין בְּעֶבֶד שֶׁהוּא שָׁלוּ, וְגִט חָקוּק עַל יָדוֹ, וְהוּא יוּצָא מִתַּחַת יָדָהּ, וְהִיא אוֹמֶרֶת: 'בְּעֲדִים נִמְסַר לִי' - הָרִי זֶה סֶפֶק מְגֵרֶשֶׁת; שֶׁמָּא מַעֲצָמוּ נִכְנָס לָהּ, שֶׁהַגְּדוּרָתוֹ [בעלי חיים] אֵין לָהּ חֻזְקָה [אין הימצאותם בידי מישהו מהווה הוכחה על בעלותו עליהם].

ה. הִיָּה הַגֵּט חָקוּק עַל הַטְּבֵלָה [לוח], וְהָעֲדִים עֲלִיו, וְהוּא יוּצָא [נמצא] מִתַּחַת יָדָהּ - אִף עַל פִּי שֶׁהֵם מְחֻזְקִין בְּטְבֵלָה שֶׁהִיא שָׁלָה, הָרִי זֶה מְגֵרֶשֶׁת, שֶׁהָאִשָּׁה עֲצָמָה כּוֹתְבַת [מותר לה לכתוב] גִּטָּה, שֶׁאֵין קִיּוֹם הַגֵּט אֲלָא בְּחוֹתְמֵיו אִם אֵין שָׁם עֲדֵי מִסִּירָה.

ו. חָקַק הַגֵּט עַל הַלּוּחַ, אוֹ עַל הָאֶבֶן, אוֹ עַל טַס שֶׁל מִתְּכַת - אִם חֶפֶר יָרֵכִי [גופי] הָאוֹתִיּוֹת, כְּשֶׁר; שִׁנָּה כְּתָב הוּא - הָרִי הוּא אוֹמֵר: "כְּתוּבָה בְּעֵט בְּרוֹזֶל", כְּלוֹמֵר שֶׁהוּא חוֹפֵר [חורט]. וְקִרְאוּ הַכְּתוּב כּוֹתֵב. וְכֵן אִם חָקַק הַיִּרְכּוֹת מֵאֲחוּרֵי הַטַּס עַד שֶׁכָּלְטוּ בְּפָנֶי הַטַּס. אֲכַל אִם חֶפֶר תוֹף הָאוֹת, עַד

ז. הַמְקַרֵּעַ [חורט] עַל הָעוֹר תְּכָנִית כְּתָב [ללא דיו], אוֹ שֶׁרֶשֶׁם עַל הָעוֹר תְּכָנִית כְּתָב - הָרִי זֶה כְּשֶׁר. כּוֹתְבִין אֶת הַגֵּט בְּכָל כְּתָב וּבְכָל לָשׁוֹן. גִּט שֶׁכְּתוּב בְּכָתֵב מִן הַלְשׁוֹנוֹת, וְעֲדִיו חוֹתְמִין בְּכָתֵב אַחֵר - כְּשֶׁר, וְהוּא שֶׁיְהִי מִפְּרִין לָשׁוֹן הַכְּתָב וּכְתָבָהּ.

ח. אֶחָד מִן הָעֲדִים חִתֵּם בְּכָתֵב, וְהָעֵד הַשֵּׁנִי בְּכָתֵב לָשׁוֹן אַחֶרֶת - כְּשֶׁר; אֲכַל אִם הָיָה מְקַצֵּת הַגֵּט כְּתוּב בְּלָשׁוֹן אַחַת, וּמְקַצֵּתוֹ בְּלָשׁוֹן אַחֶרֶת - פְּסוּל.

ט. כָּל לָשׁוֹן שֶׁיִּכְתֹּב בָּהּ הַגֵּט, צָרִיף שִׁנָּהוּר הַסּוֹפֵר בְּדָבָר הַגֵּט, שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִשְׁמַעַן שְׁנֵי עֲנִינּוֹת, עַד שֶׁנִּמְצָא הַקּוֹרָא אוֹמֵר: 'שֶׁמָּא לְכָף וְכָף נִתְּפָנוּ, שֶׁאֵין מִשְׁמַעַן לָשׁוֹן גְּרוּשִׁין, אוֹ שֶׁמָּא לְעִנְיָן זֶה נִתְּפָנוּ שֶׁמִּשְׁמַעַן לָשׁוֹן גְּרוּשִׁין'; אֲלָא יִהְיוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן סֶפֶק בְּאוֹתָהּ הַלָּשׁוֹן, אֲלָא מִשְׁמַעַן עֲנִין אַחֵד, שֶׁגִּרְשָׁה וְשִׁלַּח פְּלוּנִי לְפְלוּנִי.

י. וְכֵן צָרִיף שֶׁיְהִי הַכְּתָב מְבֹאֵר הֵיטֵב בְּאוֹתוֹ הַכְּתָב שֶׁיִּכְתֹּב, עַד שֶׁיִּדְעוּ לְקִרְוֹתוֹ הַקְּטָנִים שֶׁמִּפְּרִין אוֹתוֹ כְּתָב, שֶׁאֵין לָהּ נְכוּנִים וְלֹא סְכָלִים [טפשים] בְּקִטְנִים, אֲלָא בִּינוּנִים; וְלֹא יִהְיֶה כְּתָב מַעֲקָם וּמְבֹבֵל, שֶׁמָּא תִדְמָה אוֹת לְאוֹת, וְנִמְצָא הָעֲנִין מִשְׁתַּנָּה.

יא. הִיָּה בּוֹ מִשְׁמַעַן שְׁנֵי עֲנִינּוֹת, אוֹ שֶׁיְהִי בְּכָתְבוֹ עָקוֹם אוֹ בְּלִבּוֹל עַד שֶׁאֶפְשֶׁר שֶׁיִּקְרָא מִמֶּנּוּ עֲנִין אַחֵר - הוּאִיל וְנִקְרָא לְעִנְיָן הַגְּרוּשִׁין וְלֹא בּוֹ מִשְׁמַעַן גְּרוּשִׁין, הָרִי זֶה פְּסוּל. כְּכָר נִהְגוּ יִשְׂרָאֵל כָּלָם לְכַתֵּב הַגֵּט בְּלָשׁוֹן אֲרָמִי וּבְנִסָּח זֶה, אִף עַל פִּי שֶׁמִּתְרֵי לְכַתְּבוֹ בְּכָל לָשׁוֹן לְכַתְּחֵלָה. יב. וְזֶה הוּא נִסָּח הַגֵּט: כְּכָף בְּשִׁבְתּוֹ, כְּכָף וְכָף לִירַח פְּלוּנִי בְּשִׁנַּת כָּף וְכָף לִיצִירָה אוֹ לְשִׁטְרוֹת לְמִנְיָנָא דִּי רְגִילָנָא לְמִימְנֵי בָּהּ [למנין שרגילים אנו למנות בו] בְּמִקּוֹם פְּלוּנִי, אִיף אֵנָּה פְּלוּנִי כֵּן פְּלוּנִי דְּמִמְקוֹם פְּלוּנִי וְכָל שׁוּם אַחֲרָן וְחִנִּיכָה דְּאִית לִי וְלֶאֱבָהֲתִי וְלֶאֱתָרִי וְלֶאֱתָרִיהוֹן דְּאֶבְהֲתִי [וכל שם אחר וכינוי שיש לי ולאבותי ולמקומי ולמקום אבותי], צְבִיתִי בְּרַעוֹת נִפְשִׁי כִּיד לֹא אֲנִיסָנָא [רציתי ברצון נפשי, בלא אונס], וּפְטָרִית וּשְׁבָקִית וְתִרְוֹכִית יְתִיכִי לִיכִי, אֲנָתָּה אֲנָתִי [פטרתי ועזבתי וגרשתי אותך לנפשך] פְּלוּנִית בַּת פְּלוּנִי דְּמִמְקָתָא [מעיר] פְּלוּנִית וְכָל שׁוּם אַחֲרָן וְחִנִּיכָה דְּאִית לִיכִי וְלֶאֱבָהֲתִיכִי וְלֶאֱתָרִיכִי וְלֶאֱתָרִיהוֹן דְּאֶבְהֲתִיכִי [וכל שם אחר וכינוי שיש לך ולאבותיך ולמקומך ולמקום אבותיך], דִּי הָוִית אֲנָתִי מִקְדָּמָת דְּנָא [שהיית אישתי מכבר], וְכִדּוּ פְטָרִית וּשְׁבָקִית וְתִרְוֹכִית יְתִיכִי לִיכִי, דִּי תִהְוִיין רִשָּׁאָה וְשִׁלְטָאָה בְּנִפְשִׁיכִי לְמַהֵף לְהַתְּנִסְכָּא לְכָל גִּבֵּר דִּי תִצְבִּיין, וְאֵנָּשׁ לֹא יִמְחָה בִּידִיכִי מִן שְׁמִי מִן יוֹמָא דְּנָן וְלְעָלָם [וכעת פטרתי ועזבתי וגרשתי אותך לנפשך שתהיי רשאית ושולטת בנפשך, לילך ולהנשא לכל אדם שתרצי, ואיש לא ימחה בידך, מיום זה ועד עולם], וְהָרִי אֶת מִתְּכַת לְכָל אָדָם, וְדָן דִּיהִי לִיכִי מִנִּי סֶפֶר תְּרוּכִין [וחה יהיה לך ממני ספר גירושין] וְגִט פְּטוּרִין וְאֲגָרָת שְׁבוּקִין [עזובין] כְּדַת מִשָּׁה וְיִשְׂרָאֵל. וְהָעֲדִים חוֹתְמִין לְמִטָּה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

ואם היתה המגלה יוצאה מתחת יד אחת מן הראשונות, הרי זו ספק מגרשת.

יט. כתב: 'אני פלוני ופלוני ופלוני גרשנו נשותינו פלונית ופלונית ופלונית', והשלים הגט - אף על פי שנמסר לכל אחת מהן בעדים, אינו גט; שאין שתי נשים מתגרשות בגט אחד - שנאמר: 'וכתב לה', לא לה ולחברתה. תזר ופרטן בתוך הגט, וכתב: 'פלוני גרש פלונית ופלוני גרש פלונית ופלוני גרש פלונית בזמן פלוני' - הרי אלו כשרים.

כ. כתב שני גטין בשני דפין [טורים] במגלה אחת זה בצד זה - אם יש שני עדים נקראין בסוף גט זה ושני עדים בסוף גט זה - הרי זה פשוט; וכל שתצא מגלה זו מתחת ידה, מגרשת.

כא. היו שני עדים בלבד באים מתחת זה לתחת זה [שחתיתמן מתחילה מתחת לגט הראשון ומסתיימת תחת השני] - אם יצא מתחת יד אשה שהעדים [תחילת חתימתם] נקראין עם גטה - הרי זו מגרשת; ואם יצא מתחת יד השניה שאין העדים נקראין עמו - אינו גט, עד שיימסר לה בעדים.

כב. כתב שני גטין בשני דפין זה למעלה מזה, והעדים בין שני הגטין, שנמצאו בסוף הראשון ולמעלה מן השני - אם היה יוצא מתחת יד שהעדים נקראין בסוף גטה, הרי זו מגרשת. וזו שהעדים נקראין בראש גטה למעלה אינה מגרשת; שהעדים שהתמו בראש הדף של גט, או מצדו, או מאחוריו - אינו גט. ואם נמסר לה בעדים - פשוט.

כג. הקיף [חיבר] ראש דף [גט] זה לראש דף זה [כתב גט אחד מאמצע הגליון עד למטה וגט שני מאמצע לכיוון מעלה] והעדים [חתמו] באמצע, שנמצאו העדים בראש שני הגטין - שניהן בטלן; ואם נמסרו להן בעדים - שניהן כשרים.

כד. שיר מקצת הגט וכתבו בדף השני, והעדים מלמטה בסוף הדף השני - פשוט; והוא שיהיה נכר במגלה שלא נחתכה, ושלכך נתפזר הסופר שישלים בדף השני. אכל אם אינו נכר - אף על פי שנמסר בעדים, הרי זו ספק מגרשת; שמא שני גטין היו, ונתפזר מקצת זה מסוף הדף, ומקצת השני מראש הדף.

כה. הרי שכתב את הגט, ואחר שגמר כתב: 'שאלו בשלום פלוני', או 'שלום עליך פלוני רעי' וכיוצא בזה, וחתמו העדים מלמטה, והרי גט זה יוצא מתחת ידה - הרי זו ספק מגרשת, שמא לא חתמו אלא על שאילת שלום. אכל אם כתב: 'ושאלו בשלום פלוני', או 'ושלום עליך רעי' וכיוצא בזה, שהרי לזה [צירוף] דברים אלו על דברי הגט, ועל שניהן חתמו - הרי זו מגרשת. ואם נמסר לה בעדים - בין כך ובין כך, הרי זה גט פשוט.

הלכות גירושין פרק ה

א. זה שנאמר בתורה 'ונתן בידה' - אין ענין הכתוב אלא שיגיע הגט לה; ואחד ידה, או חיקה, או חצרה, או

יג. כשיכתב הגט בלשון זה ובנסח זה, לא יכתב 'ודין' ביד - שמא יקרא הקורא 'ודין', כלומר משפט יהיה ביני ובינך; ולא יכתב 'ואיגרת' ביד - שמא יקרא הקורא 'אי גרת', כלומר אם זנית; ולא יכתב 'לימקה' ביד - שמא יקרא הקורא 'לי מהך', כלומר לי שחוק; ולא יכתב 'תהוין' ו'תצבין' בשתי ידין - שמא יקרא הקורא 'תהוין' ו'תצבין', כלומר שהוא מדבר עם שתי נשים, ונמצא שאינו מגרש לזו, אלא לשתיים אחרות. וכן יאריך לזיו ד'וכדו' - שמא תדמה ליד, ויהיה משמע 'וכדי', כלומר בתנאי זה אפטר אותך; וכן יאריך לזיו ד'תרכין' ו'שבוקין' - שמא תדמה ליד, ויהיה משמעו 'תרכין' ו'שבוקין', כלומר שהוא אומר לה שהיא שבקה וגרשה אותו. ועל דרך זו צריך להזהר בכל לשון ובכל כתב שיכתב - שלא יהיה בו משמע שני ענינות.

יד. הרי שכתב בנסח זה, ולא האריך וזין אלו, או לא כתב הידין היתרות, או שכתב הידין שאמרנו שלא יכתבו - הרי זה גט פסול. וכן כל כיוצא בזה בכל לשון - פסול. **טו.** גט שמחק בו אות או תבה, או שתלה בין השיטין [השורות] - אם מטפס הגט [הנוסח הכללי והפחות חשוב], הרי זה פשוט. ואם מן התרף [נוסח העיקרי והפרטים המסתנים], אינו גט; ואם החזיר ופרש בסוף הגט שאות פלונית תלויה או על מחק, אפלו מתרף הגט - פשוט, כשאר שטרות. וכן גט שנמצא קרוע שתי וערב, שהוא קרע של בית דין - הרי זה גט בטל, כשאר השטרות; אכל אם נקרע, ואינו קרע של בית דין - פשוט.

טז. נמוק, או שהקריב, או שנעשה בכבדה [מחורר] - פשוט. נמחק או נששטש, ובכבואה [רושם הכתב] שלו קימת - אם יכול להקרות, פשוט; ואם לאו, אינו גט.

יז. במה דברים אמורים? בשעה הגט יוצא מתחת ידה בעדי חתימה, ואין שם עדי מסירה. אכל אם יש שם עדים שנמסר לה הגט בפניהם, והיה פשוט - הרי זה פשוט, אף על פי שהיה תרף הגט על המחק, או בין השיטין, או שהיה קרוע שתי וערב כשנתן לה בפניהם.

יח. חמשה שכתבו גט אחד לחמש נשותיהם - אם כתבוהו בכלל [נוסח אחד לכולן], כגון שכתבו: 'בכך בשבת גרש פלוני לפלונית ופלוני לפלונית, וכך אמר כל אחד מהן לאשתו, ליכי די תהוין', וכל טפס הגט, ושני עדים חותמין מלמטה - הרי זה פשוט, ונתן לכל אחת מהן בעדי מסירה; ואם אין שם עדי מסירה - כל שתצא מגלה זו מתחת ידה, מגרשת. אכל אם כתב: 'בכך בשבת גרש פלוני לפלונית' והשלים הגט, והתחיל תחתיו גט אחר באותה מגלה, וכתב: 'וביום זה או בכך בשבת גרש פלוני לפלונית' והשלים הגט השני, וכן עד שהשלים כל הגטין, והעדים מלמטה - אם נתנה מגלה זו לכל אחת מהן בעדי מסירה, הרי כלן מגרשות. ואם אין שם עדי מסירה, והיתה מגלה זו יוצאה מתחת יד אחת מהן - אם היתה זו שגטה באחרונה שהעדים נקראין עמו, הרי זו מגרשת;

היא והוא [האשה והגט] במקום אחד. ואם יש שם אחד משלשה דברים אלו - חלק רשות לעצמו, ומקום אחד השאיל לה, שני מקומות לא השאיל לה, ואינה מגרשת עד שניגיע לה הגט.

י. זרק לה גטה לרשותה, ועבר בתוך רשותה שהיא עומדת בה, ונפל חוץ לרשותה - אף על פי שעבר בפחות משלשה סמוך לארץ, אינה מגרשת, עד שנינוח ברשותה. יא. היתה עומדת על גגה, וזרקו לה, ונפל בגג אחר סמוך לו - אם יכולה לפשט ידה ולטלו, הרי זו מגרשת; שאף על פי שדיורין [שכנים] חלוקין למעלה [בגג] כשם שהם חלוקין למטה [בדירות], אין בגי אדם מקפידין על מקום פיוצא בזה.

יב. היתה ידה קטפרס [מוטה כלפי מטה], וזרק הגט על ידה, ונפל לארץ - אם נפל לתוך ארבע אמות שלה ונח, הרי זו מגרשת; נפל לתוך הים או לתוך האש, אינה מגרשת - והוא שהיתה עומדת על גבי המים או סמוך לאש, שמתחלת נפילתו לאבוד היה עומד.

יג. זרקו לה ברשות הרבים או ברשות שאינה של שניהם - קרוב לו, אינה מגרשת; היה הגט מחצה למחצה, וממחצה למחצה עד שיהיה קרוב לה - הרי זו ספק מגרשת; היה קרוב לה כדי שתשוח ותטלנו - הרי זה פסול, עד שניגיע גט לידה, ואחר כך תנשא בו לכתחלה.

יד. ביצד הוא קרוב לו? היה הוא יכול לשמרו והיא אינה יכולה לשמרו - זה הוא קרוב לו; שניהן יכולין לשמרו, או שניהן אין יכולין לשמרו - זה הוא ממחצה למחצה.

טו. בא הוא תחלה ועמד, ואחר כך עמדה היא כנגדו, וזרקו לה - אם היה הגט בתוך ארבע אמות שלו - אינה מגרשת, אף על פי שאם תשוח ותטלנו. עמדה היא תחלה, ובא הוא ועמד כנגדה, וזרקו לה - אף על פי שהוא מחצה למחצה, הואיל והוא בתוך ארבע אמות שלה, הרי זה פסול, עד שניגיע גט לידה.

טז. זרק הגט לידה, והיה קשור במשיחה [חבל דק] וקצת המשיחה בידו - אם יכול לנתקו [להוציא הגט מידה במשיכת החבל] ולהביאו אצלו - אינה מגרשת, עד שתפסק [תיחתך] המשיחה; ואם אינו יכול לנתקו, הרי זו מגרשת.

יז. נתן את הגט ביד עבדה, והוא נעור והיא משמרתו - אם היה פפות, הרי זה גט, וכאלו הגיע לחצרה שהיא עומדת בצדה; ואם אינו פפות, אינו גט. נתנו ביד העבד, והוא ישן והיא משמרתו - הרי זה פסול; ואם היה פפות, הרי זה מגרשת.

יח. כתב גט ונתנו ביד עבדו, וכתב לה שטר מתנה עליו - כיון שזכת בעבד זכת בגט ונתגורשה, אם היה פפות. ואם אינו פפות ונעור, קנת העבד, ואינה מגרשת עד שניגיע הגט לידה. וכן אם נתן הגט בחצרו, ומכר לה החצר או נתנה לה - כיון שקנת החצר בשטר או בכסף או בחזקה, נתגורשה, ונתגורשה.

שלושה שעשת ידו כידה - הכל אחד הוא. ואחת חצרה הקנויה לה, או חצרה המשכרת או השאולה לה - הכל רשותה היא; ומשניגיע גט לרשותה, נתגורשה.

ב. הזרק גט לאשתו לתוך חצרה - אם היתה עומדת שם בצד חצרה, נתגורשה; ואם לאו, לא נתגורשה עד שתעמד בצד חצרה, ואף על פי שהיא חצר שישתמר הגט בתוכה - שחוכה היא לה הגורשין, ואין חבין לאדם אלא בפניו. ג. היתה עומדת בראש הגג שלה, והוא מלמטה בחצרו, וזרקו לה למעלה - כיון שהגיע לאויר מחיצות המעקה, או לפחות משלשה סמוך לגג - נתגורשה, וכלכד שנינוח [על הגג]. אבל אם נמחק או נשרף קדם שניגיע לה - אף על פי שנמחק לאחר שהגיע לאויר מחיצות או אחר שהגיע לפחות משלשה סמוך לגג, כגון שנשכה הרוח והעלתו ונמחק או נשרף - הואיל ואינו הולך לנות, אינו גט ולא נתגורשה.

ד. היה הגט שלו, והוא מלמעלה בו, והיא מלמטה בחצר שלה, וזרק לה גטה - כיון שניצא הגט ממחיצות הגג והגיע למחיצות מקומה שהיא עומדת בו [החצר], נתגורשה.

ה. זרקו לרשותה לתוך האש ונשרף, או לתוך המים ואבד - אינו גט; אבל אם הגיע לרשותה, ואחר כך באה אש ושרפתו - הרי זה גט.

ו. זרקו על גבי קנה או רמח הנעוצים ברשותה, אינו גט - עד שנינוח במקום המשתמר בו. שתי חצרות זו לפנים מזו, הפנימית שלה והחיצונה שלו, וכתלי החיצונה גבוהות על הפנימית, כיון שזרק הגט לתוך אויר החיצונה, נתגורשה; שהפנימית בכתלי החיצונה משתמרת, מה שאין כאן בקפות.

ז. ביצד? שתי קפות [סלים] זו לפנים מזו, הפנימית שלה והחיצונה שלו, וזרק לה גטה לתוכן - אפלו הגיע לאויר הפנימית, אינה מגרשת עד שנינוח על צד הקפה הפנימית. במה דברים אמורים? בשהיתה מטה על צדה ואין לה שוליים [תחתית], אבל יש לה שוליים - אפלו נח בקרקעיתה, אינה מגרשת; שפליה של אשה ברשות הפעל אינו קונה לה הגט, אלא אם כן אינו מקפיד על מקומו. ח. זרק לה גטה והיא בתוך ביתו או בתוך חצרו - אינה מתגורשת עד שניגיע הגט לידה או לחיקה, או לכלי מן הכלים שלה שאין הפעל מקפיד על מקומן, כגון צלוחית או קפיה [סל] קטנה וכיוצא בהן. וכן אם הגיע למטה שלה שהיא יושבת עליה, והיתה גבוהה עשרה טפחים - הרי זה מגרשת, שהרי חלקה רשות לעצמה, ואין הפעל מקפיד על מקום פרעי המטה.

ט. השאילה הפעל מקום בחצרו ולא יחדו [לא ציין מקום מדויק], וזרק לה הגט והגיע לארבע אמות שלה שהיא עומדת בהן - הרי זה מגרשת. נתגלגל ונפל על גבי קורה או סלע רחוק ממנה - אם המקום שנפל עליו אין בו ארבע אמות על ארבע אמות, ואינו גבוה עשרה, ואין לו שם לוי [נפסד] - הרי זה לא חלק רשות לעצמו, וכאלו

הלכות גרושין פרק ו

א. השליח שעושה האשה לקבל לה גטא מיד בעלה, הוא הנקרא 'שליח קבלה'; ומשיג גט לידו, תתגרש כאלו הגיע לידה. וצריכה לעשותו בפני שני עדים. וצריכה שני עדים שיעידו שהגיע הגט ליד שניהם; ואפלו הן הראשונים [אותם שמינתה בפניהם השליח], או אחד מן הראשונים ואחד [אחר] – הרי זו עדות גמורה.

ב. במה דברים אמורים? בשאבד הגט או נקרע. אבל אם היה הגט יוצא מתחת ידי שליח הקבלה, אינו צריך עדים, בין שנמסר לו בעדים, בין שנתנו לו הבעל בינו לביתו – יציאתו [הימצאותו] מתחת ידו, ביציאתו מתחת ידי האשה. ואף על פי כן לא יתן לו הגט לכתחלה אלא בעדי מסירה, כמו האשה עצמה.

ג. הבעל אינו יכול לעשות שליח לקבל גט לאשתו; אבל נותן הגט לשליח להוליך הגט לאשתו, וזה הוא הנקרא 'שליח הולכה'.

ד. וכן האשה שולחת שליח להביא לה גטא מיד בעלה, וזה הוא הנקרא 'שליח הבאה'. ואין שליח הולכה והבאה צריך עדים.

ה. ואין האשה מתגרשת בגט ששלח הבעל, או שהביא לה שליח הבאה, עד ששיגיע גט לידה. וכל מקום שנאמר בענין הגטין 'שליח' סתם, הוא שליח הולכה או שליח הבאה.

ו. הכל כשרים לשליחות הגט, בין שליח קבלה בין שליח הולכה והבאה, חוץ מן החמשה – הנכרי, והגר, והעבד, והשוטה, והקטן; ואם קבל או הביא אחד מהן גט, אינו גט.

ז. אבל הנשים והקטנים, כשרים; ואפלו הפסולין מדברי סופרים בעברה, כשרין לשליחות. אבל הפסולין בעברה מדברי תורה, פסולין להקצאת הגט; ואם הביאו, הרי זה פסול. במה דברים אמורים? בשנותקים הגט בחותמיו [העדים העידו על חתימותיהם]; אבל אם לא נסמך בו אלא על דברי פסול מן התורה בעברה – אינו גט.

ח. היה השליח קטן כשנתן לו הגט וגדל כשהביאו, חרש ונתפסק, שוטה ונשתפה [חזרה דעתו], נכרי ונתגר, עבד ונשתחרר – הרי זה בטל; אבל אם נתן לו הגט והוא פקח ונתגרש ונשתפס, היה שפוי כשנתן לו ונשתפה ונשתפס ונשתפה כשהביאו ליד האשה – הרי זה גט כשר, מפני שתחתלו וסופו בדעת.

ט. האשה שעשת שליח בעדים, ואמרה לו: 'טל לי גטי, והא לי בידך' – הרי זה שליח קבלה, וכאלו אמרה לו: 'התקבל לי גטי'. ויש לאשה לעשות שליח קבלה לקבל לה גטא מיד שלוחו של בעלה. וקטנה אינה עושה שליח לקבלה, אף על פי שתצרה קונה לה גטא בגדולה, מפני ששליח קבלה צריך עדים, ואין מעידין על הקטן שאינו בן דעת גמורה.

י. האשה שעשת שליח לקבלה, ואמר לו הבעל: 'אין רצוני שתקבל לה, אלא הרי זה גטא, הולך אותו לה' –

הרשות ביד הבעל, ונעשה זה שליח הולכה, לא שליח קבלה; אבל אם אמר לו: 'התקבל לה', או 'זכה לה', או 'הא לך' – לא עקר שליחות הקבלה. אמר לו: 'הולך לה' – עקר שליחות הקבלה, ונעשה שליח הבעל; וכן אם אמר לו: 'הולך ונתן לה' – עקר שליחות הקבלה.

יא. שליח האשה שבא לטל גט מן הבעל, ואמר לו: 'שליח קבלה אני', ואמר לו הבעל: 'הילך גט זה כמו שאמרה', כלומר: 'איני עוקר שליחותה, אלא בין שעשת אותך שליח קבלה או שליח הבאה, הרי אתה כמה שאמרה', והביא את הגט, ואמרה לו: 'לא שמתיך אלא שליח הבאה' – אפלו הגיע הגט לידה, אינה מגרשת; שהרי עקר השליח השליחות שאמרה היא, ואמר לבעל: 'מעולם לא נעשיתי שליח הבאה לה'.

יב. אמר השליח לבעל: 'שליח הבאה אני', ואמר לו הבעל: 'הא לך כמה שאמרה', והביא את הגט, ואמרה לו: 'שליח קבלה שמתיך' – כיון שהגיע הגט לידה, מגרשת; שהרי לא עקר שליחות שאמרה, אלא גרע אותה [הטריחה להתגרש רק בקבלת הגט], שהרי היא אומרת לקבלה, והוא אומר לבעל להבאה בלבד.

יג. הבעל ששלח גט לאשתו, בא שליח לתנו לה, לא נטלתו אלא אמרה לו בפני עדים: 'יהיה לי גט זה פקדון אצליך', או שאמרה לו: 'הרי את שליח לקבלו לי' – הרי זו מגרשת בספק, עד ששיגיע גט לידה; ומשיגיע גט לידה, תתגרש ודאי.

יד. שליח שהביא גט – כשהוא נותנו לה, נותנו בפני שנים, ואותן השנים צריכין לקרותו, ואחר כך יתן לה בפניהם; שדין השליח עם האשה כדן הבעל עמה, שתחתיו הוא קם. לפיכך אם נתנו השליח לה, ולא קראוהו עדי מסירה, ונטלתו וזרקתו לים – הרי זו ספק מגרשת.

טו. עבר השליח ונתן הגט בינו לביתה – יטלנו ממנה, ויחזור ויתננו בפני שנים; ואם מת, הואיל והגט יוצא מתחת ידה ומקיים בחותמיו [העדים מעידים שחתימותיהם נכונות] – הרי זה כשר.

טז. שליח שנטל את הגט, וקדם ששיגיע ליד האשה חזר הבעל ואמר לו: 'גט ששלחתי עמך בטל', או שקדם ואמר לאשה: 'גט ששלחתי לך בטל', או ששלח שליח אחר לבטלו, או שאמר לאחרים: 'גט ששלחתי לאשתי בטל' – הרי זה בטל, ואף על פי שהגיע גט לידה. וכל המבטל בפני אחרים, צריך לבטל בפני שנים. ואם אחר שהגיע גט לידה או ליד שליח קבלה – אינו יכול לבטלו; ואף על פי שחזר בתוך כדי דבור ובטלו, הואיל ואחר שהגיע לידה או ליד שליח קבלה או לחצרה בטלו – אינו בטל, והרי זה גט כשר.

יז. היה מחזר ומבקש השליח כדי לבטלו, או שהיה מבקש שנים שיבטלו בפניהם, ובין שהוא מחזר ורודף הגיע הגט לידה, ואחר כך בטל – אינו בטל, ואף על פי שהיה מחזר לבטלו קדם ששיגיע לידה.

כו. מי ששלח גט לאשתו, וחזר ובטלו בפני שנים אחרים, וכן מי שמסר מודעא על הגט - מפני אותו מפת מדרות [מלקות מדברנן], מפני שגורם להיות הפנים ממזרים, שהרי יגיע גט לידה ותנשא בו, ואחר זמן יצאו העדים שבטל בפניהן או שמסר מודעא בפניהן קדם שיכתב הגט, ונמצא הנלד (שנולד ממי שהתחתנה עימו) ממזר.

כז. שלח שהביא גט ונתנו לאשה - אין אומרים שמה בטלו הפעל, אלא נותנין אותו לה בחזקת שהוא כשר, ותנשא בו. ואם נמצא אחר כן שבטלו, תצא והנלד ממזר. וכן הכותב גט ונתנו לאשתו, אין אומרים שמה מסר מודעא על גט זה, אלא הרי הוא בחזקת פשוטות, ותנשא בו.

כח. וכן המביא גט, והניח [השליח] הפעל חולה או שהיה זקן - נותנו לה בחזקת שהוא קים. אבל אם הניחו גוסס, רב הגוססין למיתה, ואף על פי שנתנו לה - הרי זה ספק גרושין, שאין גט לאחר מיתה. וכן עיר שהקיפה החיל והיא במצור, וספינה המטפפת [מיטלטלת] בים, והיוצא לדון [בדיני נפשות] - הרי אלו בחזקת חיים; ואם היה גט אחד מהם ביד השליח - נותנו לאשתו, ותהיה בחזקת מגרשת.

כט. אבל עיר שכבשה הגיס והבקעה, וספינה שאבדה בים, והיוצא להרג מבית דין של גוים, ומי שגירתו מיה, או שטפו נהר, או נפלה עליו מפלת - נותנין עליהן חמרי חיים וחמרי מיתים. ואם היה גט אחד מהן ביד השליח, אינו נותנו לאשתו; ואם נתנו לה, הרי זו ספק מגרשת. ואם נודע שמת הפעל קדם שיגיע גט לידה, אינו גט. ל. הפעל ששלח גט לאשתו, הרי הוא חייב במזונותיה ובכל תנאי כתובה, עד שיגיע הגט לידה או ליד שליח קבלה.

יום שבת קודש י"ח מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות גרושין פרק ז

א. שליח שהביא גט ממקום למקום בארץ ישראל - אף על פי שלא ראה כתיבת הגט ולא ידע מי הן עדיו, אלא נתן לו הפעל גט ואמר לו: 'תן גט זה לאשתי' - הרי זה נותנו לה בפני שנים, ואף על פי שאין עדיו [עדי החתימה] ידועין [מוכרים] אצלנו, ותהיה מגרשת, ותנשא בו.

ב. בא הפעל ופרער ואמר: 'לא גרשתי מעולם, וגט זה שהובא לה מזיף הוא' - יתקיים בחותמיו [יעידו העדים על נכוונות חתימתם]. ואם לא נתקיים, או לא נודעו עדיו כלל - תצא, והנלד ממזר, שהרי אינה מגרשת. אבל הגט, הרי זה ספק מגרשת. לפיכך נשים שחזקתן שהן שונאות זו את זו, אינן נאמנות להביא גט בארץ ישראל זו לזו - שמה מזיף הוא, ותתכונן לקלקל אותה, כדי שתנשא ותאסר על בעלה.

ג. ואלו הן הנשים שחזקתן שונאות זו את זו: תמותה; וכת תמותה; וצרתה [אשתו השניה של בעלה], אפלו היתה הצרה נשואה [כעת] לאחר; ויבמתה [אשת אחי

יד. אמר לעשרה: 'כתבו גט ותנו לאשתי' - יכול לבטל זה שלא בפני זה, ואפלו בפני שנים אחרים. שלח הגט בפני שנים, הרי זה יכול לבטלו זה שלא בפני זה; ואפלו היה עשרה, מבטלו בפני אחד מהן, בטל הגט.

יט. וכן מי שאמר לשנים: 'גט שאני כותב לאשתי בטל הוא', וכתב אחר כן גט, ונתנו לה בפני שנים אחרים - הרי זה גט בטל; וזו היא מסירת המודעא על הגט. וכן אם יאמר להם: 'כל גט שיכתב לי פלוני בטל', או 'כל גט שאכתב בבית דינו של פלוני הרי הוא בטל', או 'כל גט שאכתב מהיום עד עשרים שנה בטל' - הרי זה בטל. וכן אם אמר לשנים: 'כל גט שאכתב לפלונית אשתי בטל הוא, וכל דבר שאבטל בו מודעא זו, הרי הוא בטל', וכתב אחר כן גט ונתנו לה - אף על פי שבטל המודעא קדם שיכתב הגט, הרי הגט בטל.

כ. אם כן, מה תקנת דבר זה? שיאמרו לו העדים קדם כתיבת הגט: 'אמר בפנינו, שכל הדברים שמסרת שגורמין כשיחקינו אותן הדברים לבטל גט זה, הרי הן בטלים', והוא אומר: 'כן'; ואחר כך אומר להן לכתב ולחתם ולתן לה; ולא נניחיהו לילך עד שיגיע הגט לידה, כדי שלא יצא ויבטלו. ואין המוסר מודעא ולא המבטל מודעא צריך קנין [סודר].

כא. השולח גט לאשתו ביד שליח, ובטל הגט - הרי זה חוזר ומגרש בו כשידעה, שלא בטלו מתורת גט אלא מתורת שליחות. לפיכך אם היה הגט ביד הפעל ובטלו, כגון שאמר: 'גט זה בטל הוא' - אינו מגרש בו לעולם, והרי הוא פתור, ואם גרש בו אינה מגרשת. וכן אם פרש בעת שבטלו, והוא ביד השליח, ואמר: 'גט ששלחתי הרי הוא בטל מלהיות גט' - אינו מגרש בו לעולם.

כב. באיזה לשונות מבטל הגט? אמר: 'בטל הוא', 'אי אפשי [אין רצוני] בו', 'גט זה לא יועיל', 'לא יעזב', 'לא ישלח', 'לא יגרש', 'הוא פתור', 'הוא חרש', 'הרי הוא פתור' - אם אמר אחד מאלו ומן הדומה להן - הרי זה בטל.

כג. אבל אם אמר: 'גט זה אינו גט', 'פסול הוא', 'אינו מועיל', 'אינו מתיר', 'אינו משלח', 'אינו מגרש', 'חרש הוא' - לא אמר כלום; שאין זה לשון מבטל, אלא לשון מודיע אמתת הדבר; והרי הודיע לנו דבר שאינו כן (נשיאו נכון) - כמי שאמר על דבר האסור שהוא מותר, או על הטמא שהוא טהור.

כד. אמר: 'גט זה בטל', שמשמעו פעל שעבר, כגון: "חמק עבר" - הרי זה ספק; לפיכך אם נתגרשה בגט זה, הרי היא ספק מגרשת.

כה. מי ששלח גט לאשתו, וכא השליח ואמר לו: 'לא מצאתיה', או 'לא רצת לקח הגט', ואמר הפעל: 'ברוך הטוב והמטיב', או פיוצא בדברים האלו שמשמען שאין בדעתו לגרשה, שהרי הוא שמת בעוכב הגט - לא בטל הגט, אלא יתן ותהיה מגרשת, עד שיאמר לו בפרוש 'לא תתן', או יבטל בפרוש.

ואמר לו ולשם איש אחר כתבו, אלא אומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'.

יג. אמר 'בפני נכתב אכל לא בפני נחתם', 'בפני נחתם אכל לא בפני נכתב', 'בפני נכתב וחתם עד אחד אכל לא העד השני', אפלו היה הוא העד השני - הרי זה יתקנים בחותמיו ואחר כך ינתן לה. ואם העיד הוא ואחר על העד השני שלא חתם בפניו, הרי זה פשר וינתן לה; ואין צריך לומר, אם העידו שנים אחרים על כתב ידי העד השני, שזה פשר.

יד. שנים שהביאו גט בחוצה לארץ - אף על פי שלא נכתב ונחתם בפניהם, הואיל ונתנו להם הבעל לתנו לאשתו, הרי אלו נותנין לה, ותהיה מגרשת; שהרי אין הבעל יכול לערער בגט זה, אף על פי שאינו מקים - שהרי שלוהיו הן עדי, שאלו אמרו השנים 'בפנינו נתגרשה', הרי זו מגרשת, אף על פי שאין שם גט.

טו. במה דברים אמורים? בזמן שהגט יוצא [נמצא] מתחת ידי שניהן [שניהם שלוחים]; אכל בזמן שאינו יוצא מתחת ידם [רק אחד שליח], צריכין לומר 'בפנינו נכתב ונחתם'. לפיכך אם אמר אחד 'בפני נכתב' והאחד אמר 'בפני נחתם', אפלו שנים אומרים 'בפנינו נכתב' ואחד אמר 'בפני נחתם' - הואיל ואינו יוצא מתחת יד שניהן, לא ינתן לה, עד שיתקנים בחותמיו.

טז. אמר אחד 'בפני נכתב', ושנים אומרים 'בפנינו נחתם' - פשר, אף על פי שאינו יוצא מתחת ידם; שהרי נתקנים בחותמיו.

יז. שליח שהביא גט בחוצה לארץ, ונתנו לה בינו לבינה [ולא עדים], או שנתנו בפני שנים ולא אמר 'בפני נכתב ובפני נחתם' - אף על פי שנשאת, נוטלו ממנה וחזרו ונתנו לה בפני שנים ואומר בפניהן 'בפני נכתב ובפני נחתם'; ואם לא נוטלו ממנה - הרי זה פסול, עד שיתקנים בחותמיו.

יח. נתנו לה ולא הספיק לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם' עד שנשפתק - הרי זה יתקנים בחותמיו, ואחר כך ינתן לה.

יט. הסומה אינו יכול להביא גט זה של חוצה לארץ, מפני שאינו יכול לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'; לפיכך אם נכתב ונחתם לפניו כשהיה פתח [כשהיה רואה], ונסתמא [ונתעורר] - הרי זה אומר בפני שלישה 'בפני נכתב ובפני נחתם', ונתנו לה. וכן האשה שהביאה גט זה של חוצה לארץ, צריכה לשלשה לומר בפניהם 'בפני נכתב ובפני נחתם' - שלא אמרו 'בפני שנים' אלא בזמן שהשליח פשר לעדות, שהרי הוא מצטרף עם השנים, ונמצא מכלל השלשה שקימו גט זה בדבריו; שהעד נעשה דין בדבר שהוא מדבריהם [מדברין].

כ. חלה השליח או נאנס - בא לבית דין ואומר להן: 'גט זה בפני נכתב ובפני נחתם', והן משליחין אותו בידי שליח אחר; ואין האחרון צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם', אלא אומר 'שליח בית דין אני', ונתנו לה בפני עדים.

בעלה], אפלו היתה אחותה; ובת בעלה. אכל שאר כל הנשים כשרות.

ד. המביא גט ממקום למקום בארץ ישראל, וחלה או נאנס - משלחו בידי אחר; וכן השני, אם חלה - משלחו בידי אחר; אפלו מאה. ואינו צריך עדים לעשות שליח בפניהם. והאחרון שגזע הגט לידו נותנו לה בפני שנים ונתגרש בו, אף על פי שמת השליח הראשון.

ה. שליח שהביא גט ממקום למקום בחוצה לארץ, או מארץ ישראל לחוצה לארץ, או מחוצה לארץ לארץ ישראל - אם היה השליח עומד שם בשעת כתיבת הגט וחתמתו, הרי זה אומר בפני שנים 'בפני נכתב ובפני נחתם', ואחר כך ינתן לה בפניהם, ונתגרש בו; ואף על פי שאין עדי ידועין [מוכרים] אצלנו, ואפלו היו עדי כשמות הגויים, אין חוששין להן.

ו. בא הבעל וערער, אין משגיחין בו; לפיכך אף הנשים ששונאות זו את זו, נאמנות להביא גט זה ולומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'.

ז. וכן שליח שהביא גט בארץ ישראל ואמר: 'בפני נכתב ובפני נחתם', אף על פי שאינו צריך - אם יבוא הבעל ויערער, אין משגיחין בו. ואם אין השליח עומד בשעת כתיבה וחתמה, לא ינתן לה אלא אם כן נתקנים בחותמיו [יעידו עדים על כשרות החתימות]; ויש [מותר] לשליח להיות מכלל השלשה שקימו אותו בחותמיו. ואם לא נתקנים ונתן לה - הרי זה פסול עד שיתקנים; ואם בא הבעל וערער ולא נתקנים - אינה מגרשת. אכל הגט, הרי זו ספק מגרשת.

ח. ומפני מה הצריכו לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם' בחוצה לארץ? כדי שלא תהיה האשה צריכה לקימו אם יבוא הבעל ויערער, מפני שאין העדים מצויין לקימו ממקום למקום בחוצה לארץ.

ט. בעל שהביא ראיה ברורה, שגט זה שנתנו בו 'בפני נכתב ובפני נחתם' מניף [הוכיח שהשליח שיקר] - הרי זה בטל; שלא האמינו דבריו של אחד שאמר 'בפני נכתב ובפני נחתם', אלא לדחות ערעור הבעל שאין עמו ראיה; אכל במקום עדים שמכחישין אותו, לא האמינוהו.

י. הנקרות שבארץ ישראל, והננסין [איים] שבין הגדול שבתוף התחום של ארץ ישראל, הרי הן בארץ ישראל; ושחוצי לתחום, בחוצה לארץ. ובהלכות תרומות יתבאר תחומי ארץ ישראל; ובכל בארץ ישראל לגטין.

יא. גט שכתבו בארץ וחתמו בחוצה לארץ - צריך שיאמר 'בפני נכתב ובפני נחתם'; כתבו בחוצה לארץ וחתמו בארץ - אינו צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'.

יב. נכתב מקצת הגט לפניו, ונחתם כלו בפניו - אם מקצתו הראשון הוא, הרי זה אומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'; אפלו לא נכתב בו אלא שטה אחת בפניו, ואפלו שמע קן הקולמוס כותב, וחתמו העדים בפניו - הרי זה אומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'. וכן אם יצא הסופר לשוק וחזר והשלים את הגט - אינו חושש שמא אחר מצאו

תנשא עד שיתקיים התנאי; ואם נשאת - לא תצא אלא אם כן לא נשאר בידה לקימו, שהרי בטל הגט. ושם נתבאר, שאם אמר לה: 'הרי את מגרשת מעכשיו', או 'מהיום', 'על תנאי כף וכף', או 'שאמר לה: 'הרי את מגרשת על מנת כף וכף' - כשיתקיים התנאי, תהיה את מגרשת משעת נתינת הגט לידה; לפיכך אינו יכול לבטל הגט ולא להוסיף על תנאו משהגיע הגט לידה. ואם אבד או נשרף, אפילו מת הבעל, קדם שיתקיים התנאי - הרי זו מקימת התנאי אחרי מותו, וכבר נתגורשה משעת נתינת הגט לידה. ויש לה להנשא לכתחלה, אף על פי שעדיין לא נתקיים התנאי; ואין חוששין שמא לא יתקיים, הואיל והיה התנאי ב'מעכשיו' או ב'על מנת'.

ב. כל המגרש על תנאי - בין שאמר 'מעכשיו', בין שאמר 'אם יהיה ואם לא יהיה' - הרי זה לא יתיחד עם אשתו כל זמן שלא נתקיים התנאי אלא בפני עד, אפילו עבד אפילו שפחה, חוץ משפחתה או בנה הקטן, מפני שאינה בשה מלשמש בפניהם. והדבר ידוע שאם נתיחד עמה לבידה בפני שני עדים כאחד, אפילו לאחר שנתקיים התנאי - הרי זו ספק מגרשת, שמא נבעלה ובטל הגט, כמו שיתבאר בהלכות אלו.

ג. ביצד מגרש אדם על תנאי? לא שיאמר 'כתבו גט לאשתי על תנאי', או 'כתבו ותנו לה על תנאי', ואין צריך לומר שלא יכתב בתוך הגט 'על תנאי זה גרש פלוני את פלונית', אלא ביצד עושה? אומר לסופר לכתב ולעדים לחתם, וכותבין גט פשר בלא שם תנאי בעולם; ואחר כך נותן לה הגט ואומר לה: 'הרי זה גטך', או 'הרי את מגרשת בזה על מנת כף וכף', או יאמר להם, או לשליח: 'תנו לה גט זה על מנת כף וכף'.

ד. כתב התנאי בגט אחר שגמר לכתב תרף הגט [עיקר הגט, הפרטים האישיים של האיש והאשה] - הרי זה כשר, בין שכתבו קדם חתימת העדים, בין שכתבו אחר חתימת העדים. אבל אם כתבו קדם התרף, אפילו כתב 'על מנת כף וכף' - הרי זה ספק גרושין, שהרי נשאר לו זכות בגופו של גט; וכן אם התנה בפה קדם כתיבת התרף, הרי זה ספק גרושין.

ה. המגרש את אשתו, והתנה עליה, בין בכתב אחר התרף, בין על פה אחר התרף, ואמר לה: 'הרי את מתרת לכל אדם חוץ מאיש פלוני', או 'אלא לאיש פלוני', ונתן לה הגט על תנאי זה - אם היה אותו האיש גוי או עבד, או אסור עליה משום ערוה, כגון אביה ואחיה או אביו ואחיו - הרי זה גט כשר. ואם היה אותו האיש יש לו כה [חלים ביניהם] - קדושין - אף על פי שהוא מחיבי לאוין, ואף על פי שהוא קטן - אינו גט; שהרי שיר בגט, ואין זה פרייתו. היה בעל אוחותה, שאף על פי שהוא היום אסור עליה משום ערוה, אם תמות אוחותה יהיה מתר לה - הרי זו ספק מגרשת.

ו. אמר לה: 'הרי את מתרת לכל אדם חוץ ממי שיעלד שאינו עתה בעולם', או 'חוץ מזונתך', כלומר תהיה מתרת

כא. חלה השני או נאנס - עושה שליח אחר בבית דין, אפילו מאה; והאחרון אומר: 'שליח בית דין אני', ונותנו לה, אף על פי שמת השליח הראשון. ומפני מה צריך בית דין? מפני שהוא צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'; אבל אם נתקיים הגט בחותמיו - אף על פי שנתנו שליח לשליח, ואפילו מאה בינן לבין עצמן, עד שהגיע הגט לידה - הרי זה כשר. ואף על פי שלא פרש הבעל ולא אמר לו 'שליח ביד אחר', אם חלה או נאנס - הרי זה משלחו.

כב. כל העושה שליח, אינו צריך שיהיה השליח עמו בבית דין, אלא אומר להן: 'הרי פלוני שליחי', ואפילו שלא בפניו. וכן השליח עושה שליח אחר שלא בפניו, אפילו הן מאה.

כג. האיש שנתן גט לאשתו, ונכתב ונחתם בפניה, ואמר לה: 'הרי את שליחה להולכה עד בית דין פלוני, והם יעמידו שליח ויתנו לך גט זה ותתגרשי בו' - הרי זו נאמנת לומר בפניהן 'בפני נכתב ובפני נחתם', והן נוטלין אותו ונותנין אותו לשליח לתנו לה, כמאמר הבעל.

כד. במה דברים אמורים? בשהתנה עליה הבעל תנאי זה; אבל אם לא התנה עליה, אלא נתן לה גט, והרי הגט יוצא מתחת ידה - אינה צריכה לומר כלום; והרי היא בחזקת מגרשת, הואיל וגט שבידה כתוב בהלכות והעדים חותמין עליו. ואף על פי שאין אנו מכירין כתב העדים, ולא נתקיים - אין חוששין לה שמא זיפה אותו, שהרי אינה מקלקלת על עצמה; ועוד, שהעדים החותמין על הגט, הרי הן כמי שנוקרה עדותן בבית דין, עד שיהיה שם מערער. לפיכך נעמיד הגט בחזקתו ותנשא בו, ואין חוששין שמא ימצא מזיף, כמו שנעמיד הגט בחזקת כשר, כשיביא אותו השליח - עד שיערער הבעל, או עד שייביא ראיה שהוא מזיף או בטל. שאם תבוא לחש לדברים אלו וכיוצא בהן, כך היה לנו לחש לגט שיתן אותו הבעל בפנינו, שמא בטלו ואחר כך נתנו, או שמא עדים פסולין חתמו בו והרי הוא כמזיף מתוכו, או שמא שלא לשמה נכתב. וכשם שאין חוששין לזה וכיוצא בו, אלא נעמיד על חזקתו עד שיודע שהוא בטל, כך לא נחוש לא לשליח ולא לאשה עצמה שהגט יוצא מתחת ידה, שאין דיני האסורין כדניי הממונות.

הלכות גרושין פרק ח

א. המגרש על תנאי - אם נתקיים התנאי, הרי זו מגרשת; ואם לא נתקיים התנאי, אינה מגרשת. וכבר בארנו בפרק ששי מהלכות אישות, משפטי התנאין בלן; ושם נתבאר, שהמגרש על תנאי - כשיתקיים התנאי - תהיה מגרשת בשעה שיתקיים, לא בשעת נתינת הגט לידה; לפיכך יש לבעל לבטל הגט, או להוסיף על תנאו, או להתנות תנאי אחר - כל זמן שלא נתקיים התנאי הראשון, אף על פי שהגיע הגט לידה. ואם מת הבעל, או אבד הגט, או נשרף, קדם שיתקיים התנאי - אינה מגרשת. ולכתחלה לא

כא. 'הָרִי זֶה גִּשְׁף - עַל מְנַת שְׁתַּתְּנִי לִי מַאֲתִים זָזוּ מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם' - נִתְּנָה בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם מִדַּעְתּוֹ (בהסכמתו), הָרִי זֶה מִגְרֶשֶׁת; לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, אֵינָה מִגְרֶשֶׁת. נִתְּנָה לוֹ בְּעַל כְּרָחוּ, וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֵה לְקַבֵּל - הָרִי זֶה גִּט פְּסוּל, עַד שְׁתַּתֵּן מִדַּעְתּוֹ. חִזֹּר וְאָמַר לָהּ בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם: 'הָרִי הֵן מְחוּלִין לָךְ', אֵינָה מִגְרֶשֶׁת, שֶׁהָרִי

יג. 'הרי זה גסף על מנת שתנשאי לפלוני' - אם נשאת לו, הרי זה גס בשאר כל התנאים; ואכל אמרו חכמים: לא תנשא לא לאותו פלוני ולא לאחר. לאותו פלוני לא תנשא, שמא יאמרו נשיהן נותנין זה לזה במתנה; ולאחר לא תנשא, שאינו גס אלא בקיום התנאי. עברה ונשאת

שנתקנים התנאי, שהרי הגיע לידה תחלה בתורת גרושין. ואם נשאת קדם שיתקנים התנאי - לא תצא, כמו שבארנו. אכל תחלה גרושיו בזמן או במעשה - לא הגיע גט לידה בתורת גרושין, אלא בתורת פקדון עד הזמן שקבע או עד שתעשה המעשה. לפיכך, כשיגיע הזמן, צריכה להיות הגט ברשותה, או תחזר ותטלנו, או שיהיה במקום שיתקדה אותו בו אף על פי שאינו רשותה, כמו שבארנו; ואחר כך תתגרש בו. ואם נשאת קדם שייגיע הזמן שקבע, או קדם שתעשה המעשה שתלה בו הגרושין - תצא, והולך ממזר; שעדיין היא אשת איש גמורה, ואין כאן שם [שום] גרושין. ו. הנותן גט ביד אשתו ואמר לה: 'אם לא תתני לי מאתיים זוז, אין זה גט', או 'אין את מגרשת' - הרי זה לא גרש כלל, ואין כאן גט לא על תנאי ולא תלוי במעשה. וכן כל כיוצא בזה.

ז. הרוצה לגרש על תנאי, ויהיה ענין תנאו שלא תתגרש עד זמן פלוני - הרי זה מוציא ענין זה בלשון תנאי, ויתנה התנאי בכיאתו בזמן קבוע או בהליכתו. כיצד? כגון שיאמר לה: 'אם לא באתי מכאן ועד שלשים יום, הרי זה גט, ואם באתי בתוך שלשים יום, לא יהיה גט', ונותן הגט בידה; או יאמר לה: 'הרי זה גט מעכשיו, אם לא באתי מכאן ועד שלשים יום', או 'הרי זה גט, על מנת שלא אבוא למדינה זו עד שלשים יום', וכן כל כיוצא בזה. ח. התנה עליה שיהיה גט אם לא בא עד שלשים יום למדינה זו, והיה בא בדרך בתוך שלשים יום, וחלה או עפכו נהר ולא בא עד אחר שלשים יום - הרי זה גט, אפלו עומד וצווח 'הריני אנוס'; שאין אנוס בגטין, ואף על פי שגלה דעתו שאין רצונו לגרש.

ט. התנה עליה שתתגרש כשיעבר מפגד פניה [שלא יראנה] שלשים יום, והיה הולך וקא [ורואה אותה] הולך וקא ולא נתיחד עמה - כשיילך וישקה שלשים יום, תהיה מגרשת; ואף על פי שהיה הולך וקא בתוך שלשים יום, הואיל ולא נתיחד עמה, הרי הגט כשר. במה דברים אמורים? בשהתנה ואמר: 'הרי היא נאמנת עלי לומר שלא פסיתי אותה'. אכל אם לא האמינה, חוששין שמא פיס אותה כשהיה הולך וקא, ומחלה לו התנאי, ובטל הגט כשפסיה; ומפני חשש זה, יהיה הגט פסול אחר השלשים יום. וכן האומר לאשה: 'הרי זה גט לאחר שנים עשר חדש', והיה עמה במדינה - חוששין שמא פיס אותה, עד שיאמר: 'נאמנת עלי שלא פסיתי'.

י. וכן כל התנאים שהן תלויין ברצונה, ואם רצת ובטלה אותה, בטל הגט - חוששין לו שמא פיס, עד שיאמר 'נאמנת עלי'. במה דברים אמורים? במתגרשת מן הנשואין, שלכו גס [מורגל] בה [אינו מתבייש בפניה]; ואכל המתגרשת מן הארוסין, אין חוששין לו שמא פיס.

יא. 'הרי זה גט מעכשיו, אם לא באתי מכאן [מהיום] ועד שנים עשר חדש' - אין חוששין שמא בא בסתר, שאין דרך בני אדם לבוא בצנעה; ואם תם הזמן שקבע ולא בא, הרי זה מגרשת. מת בתוך שנים עשר חדש - אף על פי

לא נעשה התנאי; מת בתוך השלשים יום, הואיל ושלמו השלשים יום ולא נתנה - [אינה] מגרשת.

כב. אמר לה: 'הרי זה גט על מנת שתתני לי מאתיים זוז', ולא קבע זמן, ומת קדם שתתן - אינה יכולה לתן ליושיו, שלא התנה עליה אלא שתתן לו; ולא בטל הגט, שהרי לא קבע זמן. לפיכך, אף על פי שאבד הגט או נקרע קדם שמים - הרי זה מגרשת, ולא תנשא לזר עד שתחלץ [ליבמה].

כג. 'הרי זה גט על מנת שתתני לי כלי פלוני או בגד פלוני', ואבד אותו כלי או נגנב - אף על פי שנתנה לו אלה בדימיו - אינו גט, עד שתתן אותו כלי עצמו, או עד שיבטל התנאי.

כד. מי שנתגרשה על תנאי, וקדשה אחר קדם שיתקנים התנאי - אם נתקנים התנאי הרי זה מקדשת; ואם לא נתקנים התנאי, ובטל הגט - אינה צריכה גט משני, שהרי אין קדושין תופסין בה. אכל אם נשאת, ולא נתקנים התנאי ובטל הגט - צריכה גט משני, כמו שבארנו.

הלכות גרושין פרק ט

א. המגרש את אשתו לאחר זמן קבוע [הרי גיטך ותתגרשי לאחר ל' יום], הרי זה מגרשת כשיגיע הזמן שקבע. והרי זה דומה לתנאי, ואינו תנאי: דומה לתנאי - שהיא מתגרשת כשיגיע הזמן שקבע; ואינו תנאי - שהמגרש על תנאי, הרי גרש [נתן לה בתורת גירושין], וזה עדין לא גרש עד שייגיע אותו זמן. לפיכך: המגרש על תנאי - צריך לכפל תנאו [שהיה בו כל דיני התנאי]; וזה - אינו צריך לכפל דבריו, ולא לשאר משפטי התנאין שבארנו.

ב. כיצד? האומר לאשתו: 'הרי זה גט, ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלשים יום' - אינה מתגרשת אלא לאחר שלשים יום; ואם מת הבעל, או אבד הגט או נשרף, בתוך שלשים, אינה מגרשת.

ג. הלכה והניחתו בצדי רשות הרבים, ונגנב או אבד משם לאחר שלשים יום - הרי זה מגרשת, הואיל והיה הגט קים ביום שהיא מתגרשת בו, ויתקדה אותו [הקצתה לו מקום] במקום שאינו רשות הרבים, שצדי רשות הרבים אינן כרשות הרבים.

ד. וכן אם תלה הגרושין במעשה, דינו כדין מגרש אחר זמן. כיצד? כגון שאמר לאשה: 'הרי זה גט, ולא תתגרשי בו עד שתתני לי מאתיים זוז' - הרי זה מתגרשת אחר שתתן; ואינו צריך לכפל תנאו, ולא לשאר משפטי התנאין שבארנו - שהרי לא גרש על תנאי, אלא עדין לא גרש זה, אלא תלה הגרושין בעשיית כך וכך, ואחר כך תתגרש.

ה. ומה בין המגרש על תנאי, לזה שקבע זמן לגרושין או תלץ במעשה? שהמגרש על תנאי - יש שם גרושין, ואינן גמורין עד שיתקנים התנאי. לפיכך, כשייתקנים התנאי, נתגרשה אם היה הגט קים, אף על פי שאינו ברשותה; ואינה צריכה לחזר ולטלו או להיטותו ברשותה אחר

הנשים, וכות היא להן שלא יפלו לפני יכם; ולפיכך תהיה ספק מגרשת, אף על פי שלא הגיע גט לידה, הואיל וזכה לה בו אחר.

כב. אמר לעדים: 'לאחר שנים עשר חדש כתבו גט ותנו לאשתי, או שאמר להם: 'כתבו ותנו גט לאשתי לאחר שנים עשר חדש' - הרי אלו כותבין אחר הזמן שקבע, ונותנין לה; ואם כתבוהו בתוך הזמן, אף על פי שנתנוהו לאחר זמן שאמר - אינו גט. כתבוהו אחר הזמן כשאמר, ומת קדם שניתן לה - אינו גט; ואם לא נודע אם מיתה קדמה לנתינת הגט, או נתינת הגט קדמה למיתה - הרי זו ספק מגרשת.

כג. אמר להם: 'כתבו ותנו לה אחר השבוע' [שמיהא ז] - אין כותבין אלא אחר שנה מאחר השבוע [בשנה שמינית]; אמר להן 'לאחר השנה' - כותבין לאחר חדש משנה שניה; אמר להן 'לאחר החדש' - כותבין לאחר השבת מחדש שני; אמר להן 'לאחר השבת' - כותבין מאחר יום השבת עד סוף יום שלישי; אמר להן: 'כתבו ותנו לה קדם השבת' - כותבין מיום רביעי ועד סוף יום ששי, ונותנין לה.

כד. הרי שאחרו אחר הזמן שאמר, ואחר כך כתבו ונתנו לה, כגון שאמר להם 'לאחר החדש', וכתבו ונתנו לה לאחר שתי שבתות מחדש שני - הרי זה פסול.

כה. נתיחד עמה אחר שאמר להם לכתב ולחתם ולתן לה, הרי אלו לא יכתבו; וקל וחמר הדברים: אם הגט שנתן לה לידה כשנתיחד עמה, נפסל הגט שמא בעל; קל וחמר לזה, שלא נכתב. ואם כתבו ונתנו לה אחר שנתחד עמה, אינו גט.

כו. אמר לעשרה: 'כתבו גט לאשתי' - אחד כותב על ידי [בשביל] פלן; 'פלכם כתובו' - כותב אחד מהן במעמד [בנוכחות] פלן. 'הוליתו גט זה לאשתי' - מוליכו אחד מהן על ידי פלן; 'פלכם הוליתו גט זה לאשתי' - מוליכו אחד מהן במעמד פלן.

כז. אמר לעשרה: 'כתבו גט וחתמו ותנו לאשתי' - אחד מהן כותב, ושנים מהן חותמין, ואחד מהן נותנו לה; ואפלו היה הכותב הוא אחד משני העדים שחתמו בו, והוא השליש שנתנו לה - הרי זה כשר. אמר להם: 'פלכם כתובו' - פלן חותמין; ואם מנאן, בין שמנה פלן בין שמנה מקצתן, ואמר להן 'כתובו' - הרי זה כאומר 'פלכם', ושנים שחתמין בתחלה, הן משום עדים; והשאר, משום תנאי. לפיכך אם היה השאר פסולין, או חתמו זה היום וזה למחר, אפלו לזימים הרבה - הרי זה כשר. מת אחד מהן קדם חתימה, הרי זה גט בטל. היה אחד משנים הראשונים פסול, הרי זה גט פסול - 'שמא יאמרו: 'עד פסול כשר בעדות שאר שטרות, בעת שיהיו העדים רבים'; ולא הכשירוהו בגט שעדי רבים, אלא מפני שעדי מסיקה [שרואים מסירת הגט לאשה] הם העקר.

שאי אפשר שיבוא, והרי היא מגרשת, לא תנשא במקום יכם עד אחר שנים עשר חדש, כשיתקיים התנאי.

יב. בריא שהתנה שיהיה זה גט אם מת, או חולה שהתנה שיהיה זה גט אם מת מחלי זה - לא אמר כלום; שמשמעות 'אם מתי', לאחר מיתה; ומשמעו [גם], מעתה. לפיכך אם אמר 'אם מתי', הרי זה כאומר 'לאחר מותי' - ואין גט לאחר מיתה.

יג. אמר לה: 'הרי זה גטך מעכשיו אם מתי, או מהיום אם מתי' - הרי זה גט, וכשימות תהיה מגרשת.

יד. אמר לה: 'הרי זה גטך מעכשיו, או מהיום', 'לאחר מיתתי', ומת - הרי זה ספק מגרשת; שמא אחר שאמר 'מעכשיו' חזר בו, וסמכה דעתו על לאחר מיתה - שאין גט לאחר מיתה.

טו. 'הרי זה גטך לכשתצא חמה', ומת בלילה - אינו גט; 'על מנת שתזרח חמה', ומת בלילה - הרי זה מגרשת, וכשתזרח חמה יתקיים התנאי. התנה עליה שאם זרחה חמה יהיה גט ואם לא זרחה לא יהיה גט, ומת בלילה - אינו גט; שהרי לא נתקיים התנאי עד שמת, ואין גט לאחר מיתה.

טז. שכיב מרע [חולה הנוטה למות] שכתב גט לאשתו וגרשה, ועמד [הבריא] - אינו יכול לחזור בו, שאין גטו כמתנתו [שמנתנו חוזרת בכזה מקרה]; שאם תאמר יחזר בו, יאמרו [בטעות]: 'גטו לאחר מיתה יגרש' - כמו מתנתו, שאינה קונה אלא לאחר מיתה.

יז. 'הרי זה גטך מהיום, אם מתי מחלי זה', ונפל עליו בית או נשכו נחש או טרפו ארי וכיוצא בזה, ומת - אינו גט. **יח.** אמר לה: 'אם לא יעמד מחלי זה', ונפל עליו בית או נשכו נחש או טרפו ארי - הרי זה ספק מגרשת. 'הרי זה גטך מעכשיו, אם מתי מחלי זה', ועמד והלך בשוק, וחלה ומת - אומדין אותו: אם מחמת חלי הראשון מת, הרי זה גט; ואם לאו, אינו גט. ואם נתק [עבר] מחלי לחלי ולא עמד [התחלך] בשוק - הרי זה גט, ואינו צריך אקד [ודאי מחולי ראשון מת].

יט. ובכל אלו התנאים, כל הימים שמנתינת הגט עד שימות ויתקיים התנאי - הרי היא מגרשת לכל דבר, ובכלד שלא יתיחד עמה, כמו שבארנו.

כ. חולה שרצה לגרש אשתו על תנאי כשימות, כדי שלא תפל לפני יכם, ואם עמד לא תהיה מגרשת, ולא רצה לגרשה מעכשיו, כדי שלא תטרף דעתו - כך הוא כותב בגט אחר שכותב התרף [עיקר הגט], או אומר לה כשנותן הגט: 'אם לא מתי לא יהיה גט, ואם מתי יהיה גט, ואם לא מתי לא יהיה גט'; כדי שיהיה תנאי כפול, והן [אם מתי] קודם ללאו [אם לא מתי], ולא יפתח פיו ותחלה לפרענות [אם מתי]. ואם מת, תהיה מגרשת כשימות - והוא שיעצ הגט לידה קדם מיתה.

כא. בעל שנתן גט לאחד ואמר לו: 'זכה בגט זה לאשתי כדי שלא תפל לפני יכם' [שלא תזדקק לייבוס], ומת הבעל קדם שיעצ הגט לידה - הרי זה ספק מגרשת; שרוב

לד. וכן האשה שאמרה לשלוחה: 'התקבל [קבל] לי גטי במקום פלוני', וקבלו לה במקום אחר - אינו גט; 'הבא לי גטי למקום פלוני', והביאו לה למקום אחר - כשר. **לה.** האומר לשלוחו: 'הולך גט זה לאשתי', בין שאמר לו 'הולך', בין שאמר לו 'את [אתה] הולך', וחלה או נאנס - משלחו ביד אחר. ואם אמר לו: 'טל ממנה חפץ פלוני, ותן לה גט זה' - הרי זה לא ישלחו ביד אחר; ואם שלחו ביד אחר, ויצאת האשה לקראת השליח ונתנה החפץ בתחלה, ואחר כך נתן לה הגט - הרי זו מגרשת.

לו. נתן לה הגט, ואחר כך נתנה החפץ - אפלו מיד השליח הראשון, אינו גט; שהרי עבר על דברי הבעל בדבר שסתם בני אדם מקפידין עליו, שהרי הבעל אמר לו: 'טל החפץ ותן לה', והוא נתן ואחר כך נטל.

לז. אמר לו: 'תן לה הגט, וטל ממנה חפץ פלוני' - הרי זה לא ישלחנו ביד אחר, שאין רצונו שיהיה פקדונו ביד אחר; ואם שלחו ביד אחר - הרי זה גט, בין שנתנה החפץ תחלה, בין שלא נתנה אלא בסוף.

לח. נתן הגט לשליח ואמר לו: 'אל תנהו לה אלא אתה', ונתנו לאחר, ונתנו לה - אינו גט; וכן אם אמר לו: 'אל תנהו לה אתה, אלא תנהו לפלוני, והוא יתנו לה', ונתנו לה השליח הראשון - אינו גט, לפי שלא עשהו שליח לגרושין.

לט. נתן לו הגט ואמר לו: 'הולך גט זה לאשתי', אמר לו השליח: 'איני מכירה', אמר לו הבעל: 'תנהו לפלוני, הוא מכירה' - הרי זה שליח שלא נתן [ולו ייפוי כוח] לגרושין, ואינו נותן הגט אלא לפלוני שאמר הבעל; ואותו הפלוני הוא שליח לגרושין, והוא שמוליכו לה, או משלחו ביד אחר אם חלה או נאנס.

מ. נתן הגט לשליח ואמר לו: 'אל תנהו לה עד שלשים יום', וחלה או נאנס בתוך השלשים - משלחו ביד אחר; שאף על פי שאינו עכשו שליח לגרושין, הואיל ולאחר השלשים יום יהיה שליח גרושין, עושה שליח אחר בתוך השלשים.

מא. במה דברים אמורים? בשלא היה בעלה עמה במדינה, או שהיתה מתגרשת מן הארסין. אבל מתגרשת מן הנשואין ובעלה עמה במדינה, חוששין לו שמה פיס [אותה], ואינו עושה שליח בתוך השלשים אלא אם כן אמר 'נאמנת עלי שלא פיסתי'; אבל נותן הגט לה לאחר השלשים - וחוששין לה כמו שבארנו, עד שיאמר 'נאמנת עלי שלא פיסתי'.

כח. תקנו חכמים שהאומר לרבים לכתב גט, או לחתם, או להוליך גט לאשתו, אם לכתובה - אומר להם: 'כל אחד מכם יכתב גט לאשתי'; וכן להולכה - יאמר: 'כל אחד מכם יוליך'; ואם לחתימה - יאמר להם: 'כל שנים מכם יחתמו בגט זה ותנו לאשתי'.

כט. ולמה אמרו חכמים 'עדי הגט אין חותמין אלא זה בפני זה? גזירה, שמא יאמר לרבים 'כלכם חתמו'; אם תאמר חותמין זה שלא בפני זה - שמא יעידו שנים, ותטל הגט בידה, ותחשב שכבר העידו בו, ועדין לא נתקיים התנאי.

ל. אמר לשלשה: 'שנים מכם יכתבו גט לאשתי ויחתמו ויתנו לה', והיה בהן אב ובנו, בין שחתם האב עם האחר, בין שחתם הבן עם האחר - הרי זה כשר, שהאדם עושה בהן שליח במקום האב.

לא. אמר לשנים: 'כתבו וחתמו ותנו לפלוני שיוליך לאשתי', או 'תנו לשליח שיוליך לה' - אחד מהן כותב, ושניהן חותמין ונותנין לשליח; ואם הולכו הן בעצמן ונתנו לה - אינו גט, שלא עשה אותן שליח לגרושין. ביצד יעשו? יטלו אותו ממנה, ויתנהו לשליח, וחזר ונתנו לה בפניהם, או בפני אחרים. ורבתי הורו בגט זה בדבר שאינו נראה, מפני שבוש שהיה בנסחאות שלהן.

לב. אמר לסופר: 'כתב לי גט לאשתי', כתבו ונתנו לבעל בלא עדים, ונטלו הבעל ונתנו לשליח ואמר לו: 'תן גט זה לאשתי בפני עדים', והלך השליח ונתנו לה בפני עדים - הרי זו ספק מגרשת; שאין השליח נאמן להחזיר הערוה, אף על פי שהוא עד אחד, אלא מפני כתב העדים שחתמו על הגט, שהן כמי שנחקרה עדותן, עד שהיה שם מערער, כמו שבארנו. ואם היו שם שני עדים שיעידו שגט זה הבעל נתנו לשליח לגרשה בו - הרי זו מגרשת.

לג. האומר לשליח: 'תן גט זה לאשתי במקום פלוני', ונתנו לה במקום אחר - אינו גט; 'הרי גהיא במקום פלוני', ונתנו לה במקום אחר - כשר, מפני שמראה מקום הוא לו [נמצין מקום הימצאה לידעה, ואינו מקפיד לגרשה דווקא שם]. אמר לו: 'אל תנהו לה אלא בבית', ונתנו לה בעליה, 'אל תנהו לה אלא בזמין', ונתנו לה בשמאל, 'תנהו לה ביום פלוני', ונתנו לה בתוך [לפני] הזמן - אינו גט; 'אל תנהו לה אלא ביום פלוני', ונתנו לה מלפניו או מאחוריו - אינו גט, שהרי הקפיד על עצמו של יום. וכן כל כיוצא בזה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ב-י"ח מנחם-אב ה'תשס"ט

מן הכתב אפלו תבה אחת; ולא ישהה בדלוג, אלא כדי [שיעור זמן] שישראלים התרגמן תרגום הפסוק.

ט. כיון שהתחיל הקורא לקרות בתורה, אסור לספר אפלו בדבר הלכה – אלא הכל שותקין ושומעין, ומשמיעין לכן למה שהוא קורא, שנאמר: "ואזני כל העם אל ספר התורה". ואסור לצאת מן הצבור [מביהכ"ס] בשעה שהקורא קורא. ומתיר לצאת בין איש לאיש [בין עליה לעליה]. ומי שהוא עוסק בתורה תמיד, ותורתו אמונתו – מתיר לו לעסוק בתלמוד תורה בשעה שהקורא קורא בתורה. י. מימות עזרא נהגו, שיהא שם תרגמן מתרגם לעם מה שהקורא קורא בתורה – כדי שבינו העם ענין הדברים. והקורא קורא פסוק אחד בלבד, ושותק עד שיתרגם אותו התרגמן; וחוזר וקורא פסוק שני. ואין הקורא רשאי לקרות לתרגמן יתר מפסוק אחד.

יא. אין הקורא רשאי להגביה קולו יותר מן המתרגם, ולא יגביה המתרגם קולו יותר מן הקורא. ואין המתרגם רשאי לתרגם, עד שיכלה הפסוק מפי הקורא; ואין הקורא רשאי לקרות פסוק אחר, עד שיכלה התרגום מפי המתרגם. ואין המתרגם נשען לא לעמוד ולא לקורה, אלא עומד ביראה ואימה; ולא יתרגם מתוך הכתב, אלא על פה. ואין הקורא רשאי לסייע לתרגמן; שלא יאמרו: 'תרגום כתוב בתורה'. והקטן מתרגם על ידי [קריאת] הגדול [קטן וגדול בחשיבות], ואין כבוד לגדול שיתרגם על ידי קטן. ולא יהיו המתרגמן שנים באחד, אלא אחד קורא ואחד מתרגם.

יב. ולא כל המקראות מתרגמן בצבור: מעשה ראובן, וברכת כהנים, ומעשה העגל מן "ויאמר משה אל אהרן" עד "ויאמר משה את העם", ועוד פסוק אחד "ויאמר משה את העם" – נקראין, ולא מתרגמן. ובמעשה אמנון, במקום שנאמר: "אמנון בן דוד" – לא נקרא, ולא מתרגם.

יג. המפטיר בנביא, צריך לקרות בתורה תחלה – אפלו שלשה פסוקין, חוזר וקורא מה שקרא לפניו; ולא יפטיר בנביא, עד שיגלל ספר תורה. ולא יפחות מאחד ועשרים פסוקין; ואם שלם [הסתיים] הענין בפחות מאלו, אינו צריך. ואם קרא עשרה פסוקין, ותרגמן המתרגם – דיו, ואף על פי שלא שלם הענין. ובנביא – אחד קורא, ואפלו שנים מתרגמן. ומדלג מענין לענין אחר; ואינו מדלג מנביא לנביא, אלא בנביאים של שנים עשר בלבד – ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחלתו; וכל המדלג, לא ישהה בדלוג אלא כדי [שיעור זמן] שישראלים המתרגם תרגומו.

יד. הקורא בנביא – יש לו לקרות לתרגמן שלשה פסוקין, והמתרגם מתרגם שלשתן זה אחר זה. ואם היו שלשה פסוקין שלש פרשיות [ענינים], לא יקרא לתרגמן אלא אחד אחד.

יום ראשון י"ב מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק יב

א. משה רבנו תקן להן לישראל, שיהיו קורין בתורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי בשחרית, כדי שלא ישהו שלשה ימים בלא שמיעת תורה. ועזרא הסופר תקן שיהיו קורין בן במנחה בכל שבת, משום יושבי קרנות [סוחרים] שאינם באים לשמוע בשני וחמישי; וגם הוא תקן שיהיו הקורין בשני ובחמישי שלשה בני אדם, ולא יקראו פחות מעשרה פסוקין.

ב. ואלו הן הימים שקורין בהם בתורה בצבור: בשבתות, ובמועדים, ובראשי חודשים, ובתעניות, ובחגגה ופורים, ובשני ובחמישי שבכל שבוע ושבו. ואין מפטירין בנביא, אלא בשבתות וימים טובים וביום הכפורים ובתשעה באב בלבד.

ג. אין קורין בתורה בצבור, בפחות מעשרה אנשים גדולים בני חורין; ואין קורין פחות מעשרה פסוקין, ו"ויברך" עולה מן המנין. ולא יהיו הקורין פחות משלשה אנשים, ואין מתחילין בפרשה [חדשה] פחות משלשה פסוקין, ואין מניחין בפרשה פחות משלשה פסוקין, ולא יקרא הקורא פחות משלשה פסוקין.

ד. שלשה שקראו עשרה פסוקין, שנים קוראין שלשה שלשה, ואחד ארבעה. ובין שהיה הקורא ארבעה ראשון, או אחרון, או אמצעי – הרי זה משבח.

ה. כל אחד ואחד מן הקורין, פותח ספר תורה, ומביט במקום שהוא קורא בו, ואחר כך אומר: 'ברכו את ה' המברך', וכל העם עונין: 'ברוך ה' המברך, לעולם ועד'; וחוזר ומברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנו מכל העמים, ונתן לנו את תורתו – ברוך אתה ה', נותן התורה'; וכל העם עונין 'אמן'. ואחר כך קורא, עד שישלים לקרות; וגולל הספר, ומברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר נתן לנו תורת אמת, חיי עולם נטעה בתוכנו – ברוך אתה ה', נותן התורה'.

ו. אין הקורא רשאי לקרות בתורה, עד שיכלה 'אמן' מפי הצבור. קרא וטעה, אפלו בדקדוק אות אחת – מחזירין אותו, עד שיקראנה בדקדוק. ולא יקראו שנים בתורה, אלא האחד לבדו. קרא ונשתתק – יעמד אחר תחתיו, ויתחיל ממקום שהתחיל הראשון שנשתתק; ומברך בסוף.

ז. אין הקורא רשאי לקרות, עד שיאמר לו גדול שבצבור לקרות. ואפלו חזן הכנסת [ש"ץ], או ראש הכנסת [שמוש] – אינו קורא מעצמו, עד שיאמרו לו הצבור או גדול שבהן לקרות. צריך אחד לעמד עמו [עם החזן] בשעה שהוא קורא, כדרך שהחזן עומד עם הקוראין.

ח. הקורא, יש [מוחל] לו לדלג במקום למקום בענין אחד, כגון "אחרי מות" ו"אף בעשור" שבפרשת אמר אל הכהנים; והוא, שלא יקרא על פה, שאסור לקרות שלא

קדיש, ומוציא ספר תורה וקוראין בו ומחזירו, ואומר קדיש; ואחר כך אומר "תהלה לך" וסדר היום, בדרך שאומרים בכל יום; ואומר קדיש, והעם נפטרים.

כג. אין קוראין בתפילין [גילי קלף לכל חומש בפני עצמו] בכתבי גסות, משום כבוד הצבור; ואין גוללין ספר תורה בצבור, מפני טרם הצבור, שלא יטריח עליהם להיותן עומדין עד שיגלל. לפיכך, אם צרכו לקרות שני ענינים, מוציאין שני ספרי תורות; ולא יקרא איש אחד ענין אחד בשתי תורות, שמא יאמרו: 'ספר ראשון פגום הנה, ולפיכך קרא בשני'.

כד. כל הגולל ספר תורה, גוללו מבחוץ [מתחיל הקשירה מהצד החיצוני שאחורי הכתב], וכשהוא מהדקו [את הקשר], מהדקו מבפנים [מהצד של הכתב]; וצריך להעמידו על התפר. מקום שמוציאין ספר תורה אחר שקוראין בו, ומוליכין אותו לבית אחר להצניעו – אין הצבור רשאין לצאת, עד שיצא ספר תורה; וילוו אותו והן אחריו, עד המקום שמצניעין אותו בו.

יום שני י"ג מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות תפלה וברכת פהנים פרק יג

א. המנהג הפשוט בכל ישראל, שמשלימין את התורה בשנה אחת: מתחילין בשבת שאחר חג הסוכות, וקורין בסדר "בראשית", בשנה "אלה תולדות נח", בשלישית "ויאמר ה' אל אברהם", וקוראין והולכין על הסדר הזה, עד שגומרים התורה בחג הסוכות. ויש מי שמשלים את התורה בשלש שנים, ואינו מנהג פשוט.

ב. עזרא תמן לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל, שיהיו קורין קללות שבספר 'ויקרא', קדם עצרת; ושבמסנה תורה [פ' כי תבא], קדם ראש השנה. והמנהג הפשוט, שיהיו קוראין "במדבר סיני", קדם עצרת; "נא תחנן", אחר תשעה באב; ו"אתם נצבים", קדם ראש השנה; ו"צו את אהרן", קדם הפסח בשנה פשוטה. לפיכך, יש שבתות שקורין בשחרית שני סדרין, כגון: "אשה כי תזריע" ו"זאת תהיה", ו"בהר סיני" ו"אם בחקתי", וכיוצא בהן – כדי שישלימו בשנה, ויקראו אותן הסדרים בעונתן.

ג. מקום שמפסיקין בשבת בשחרית – שם קוראין במנחה, ובשני ובחמישי, ולשבת הבאה. פיצד? שבת ראשונה, קורין בשחרית בסדר "בראשית"; במנחה, קורין "אלה תולדות נח" עשרה פסוקין או יותר; וכן בשני ובחמישי; וכן לשבת הבאה בשחרית, מתחילין מ"אלה תולדות נח", וקורא עד סוף הסדר. ועל דרך זו קוראין כל השנה. ומפטירין בכל שבת ושבת בנביא מעין שקראו בתורה.

ד. בראשי חודשים – הראשון קורא שלשה פסוקין מפרשת "צו"; והשני חזר וקורא פסוק שלישי שקרא הראשון; ושני פסוקין שאחריו, כדי שישיר בפרשה שלשה פסוקין; והשלישי קורא שלשה פסוקין ששיר השני עם "וביום השבת"; והרביעי קורא "ובראשי חודשיכם". ואם חל ראש חודש להיות בשבת, מוציאין שני ספרים בשחרית:

טו. המפטיר בנביא, מברך לפניו ברכה אחת: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנביאים טובים'. ומברך לאחריו ארבע ברכות – ברכה ראשונה, חותם בה 'האל הנאמן בכל דבריו'; שניה, חותם בה 'בונה ירושלים'; שלישית, חותם בה 'מגן דוד'; רביעית, חותם בה 'פועל קדשת היום, כמו שחותם בתפלה. וכן אם חל ראש חודש להיות בשבת, המפטיר בנביא מזכיר ראש חודש בברכה זו, וחותם בה מקדש השבת וישראל וראשי חודשים.

טז. כמה הן הקוראין [בתורה]? בשבת בשחרית, קוראין שבעה; וביום הכפורים, ששה; ובמים טובים, חמשה: אין פוחתין ממנין זה, אבל מוסיפין עליהן. בראשי חודשים ובחלו של מועד, קוראין ארבעה; בשבת וביום הכפורים במנחה, ובשני ובחמישי שכל שבו ובמנחה, ופורים בשחרית, ובמי התעניות בשחרית ובמנחה, קוראין שלשה: אין פוחתין ממנין זה, ואין מוסיפין עליו. יז. אשה לא תקרא בצבור, מפני כבוד הצבור. קטן היודע לקרות ויודע למי מברכין, עולה ממנין הקוראין. וכן המפטיר עולה מן המנין, שהרי קרא בתורה; ואם הפסיק שליח צבור בקדיש בין המשלים ובין המפטיר, אינו עולה [המפטיר למנין הקוראים]. צבור שלא היה בהן יודע לקרות אלא אחד – עולה וקורא ויורד ויושב, וחזר וקורא שניה ושלישית, עד שיגמר מנין הקוראין של אותו היום.

יח. בכל קריאה מאלו, בהן קורא ראשון, ואחריו לוי, ואחריו ישראל. ומנהג פשוט הוא היום, שאפילו בהן עם הארץ קודם לקרות לפני חכם גדול ישראל; וכל מי שהוא גדול מחברו בחכמה, קודם לקרות. והאחרון שגולל ספר תורה, נוטל שכר כנגד הכל; לפיכך עולה משלים, אפילו גדול שבצבור.

יט. אין שם בהן, עולה ישראל; ולא יעלה אחריו לוי כלל. אין שם לוי, בהן שקרא ראשון חזר הוא עצמו, וקורא פעם שניה במקום לוי; אבל לא יקרא אחריו בהן אחר, שמא יאמרו: 'הראשון פסול, ולפיכך עלה בהן אחר'. וכן לא יקרא לוי אחר לוי, שמא יאמרו: 'אחד משניהן פסול'.

כ. כיצד סדר הקריאה בתורה עם התפלה? כל יום שיש בו תפלת מוסף – אחר שיגמר שליח צבור תפלת שחרית, אומר קדיש, ומוציא ספר תורה וקורא לאחד אחד מן הצבור, ועולין וקורין בתורה; ובשגומרי, מחזיר ספר תורה למקומו, ואומר קדיש, ומתפללין תפלת מוסף. וזמנים שיש בהן מפטיר ומוסף, נהגו לומר קדיש קדם שיעלה המפטיר; ויש מקומות שנהגו לומר קדיש אחר המפטיר.

כא. במנחה של שבת ויום הכפורים, אחר שיגמר שליח צבור "תהלה לך" וסדר היום ["ובא לציון"], אומר קדיש, ומוציא ספר תורה וקורין בו ומחזירו, ואומר קדיש, ומתפללין מנחה. וכן בתעניות – קוראין במנחה, ואחר כך אומר קדיש, ומתפללין תפלת מנחה; אבל ביום טוב, לא נהגו לקרות במנחה.

כב. ויום שאין בו מוסף – כשגומר תפלת שחרית, אומר

יב. בסככות, בשני ימים הראשונים קורין בפרשת מועדות, ומפטירין ביום ראשון "הנה יום בא לה", וביום שני "ויקהלו אל המלך שלמה", וביום טוב אחרון קורין "כל הבכור", ומפטירין "ויהי ככלות שלמה"; ולמחר קורין "וזאת הברכה", ומפטירין "ויצמד שלמה", ויש מי שמפטיר "ויהי אחרי מות משה". ובשאר ימות החג, קורין בקרבנות החג.

יג. כיצד? בכל יום יום מחלו של מועד, קורא שתי פרשיות: ביום השלישי, שהוא תחלת חלו של מועד, קורא הפה"ק "וביום השני", ולוי קורא "וביום השלישי", וישאל קורא "ביום השלישי", והרביעי חוזר וקורא "ביום השני" "וביום השלישי". וכן ביום הרביעי, שהוא שני של חלו של מועד, קורין "וביום השלישי" "וביום הרביעי" על דרך זו.

יד. בכל יום יום ממדים טובים, וכן ביום הפורים ובשבעת ימי הפסח - מוציאין שני ספרים בשחרית: האחד, קורין בו תחלה אלו הענינות שאמרנו; והשני, קורין בו קרבן אותו היום האמור בחמש הפקודים. והקורא ענין הקרבן, הוא המפטיר בנביא.

טו. בכל יום שמוציאין שני ספרים, או שלשה, אם הוציאו זה אחר זה, כשמתחיל את הראשון ואמר קדיש ומוציא השני; וכשמתחיל את האחרון, ואמר קדיש. וכבר אמרנו, שהמנהג הפשוט, לומר קדיש אחר שקורא המשלים לעולם, ואחר כך מפטיר בנביא.

טז. שבת שחלה להיות בחלו של מועד, בין בפסח בין בסככות, קורין באותה שבת "ראה אתה אמר אל"; ומפטירין בפסח "העצמות היבשות", ואם היתה בתוך החג, "ביום בא גוג".

יז. בחנכה - ביום ראשון, קורין מברכת כהנים עד סוף קרבן המקריב ביום הראשון; וביום שני, קורין קרבן נשיא שהקריב בשני; וכן עד יום השמיני, קורין מיום השמיני עד סוף כל הקרבנות, עד סוף הסדר. ומפטירין בשבת של חנכה, בגרות זכריה; ואם היו שתי שבתות, מפטירין בשבת ראשונה בגרות זכריה, ובשניה בגרות שלמה. והקורא בענין חנכה, הוא שמפטיר בנביא. בפורים, קורין בשחרית "ויבא עמלק".

יח. בתשעה באב, קורין בשחרית "פי תוליד בנים" ומפטירין "אסף אסיפם"; ובמנחה קורין "ויחל משה", כשאר ימי התעניות. ובשאר התעניות שאנו מתעניין על מה שארע לאבותינו, קורין בשחרית ומנחה: הראשון, קורא "ויחל" ארבעה פסוקים; וקורא השני והשלישי, מ"פסל לך" עד "אשר אני עשה עמך". ובתעניות שגזרין אותן הצבור מפני הצרות, כגון בצרת ודבר וכיוצא בהן, קורין ברכות וקללות [שב"ב בחוקות], כדי שישבו העם ויפגעו לבבם כשישמעו אותן.

יט. נהגו כל ישראל, להיות מפטירין קדם לתשעה באב בשלש שבתות, בדרגה תוכחה - שבת ראשונה, מפטירין "דברי ירמיהו"; שניה, "חזון ישעיהו"; שלישית, "איכה

אחד, קורין בו סדר אותה שבת; והשני, קורא בו המשלים [השביעי] "ובראשי חדשיכם". ואם קרא ענין ראש חדש בשבת המפטיר [כי לפניו כבר השלימו פרשת השבוע] - קורא [ניתן להסתמך בדיעבד על הסוברים כן]. ומפטירין "ויהי מדי חדש בחדשו". וראש חדש אב שחל להיות בשבת, מפטירין "חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי". וראש חדש שחל להיות באחד בשבת, מפטירין בשבת שלפניו "ויאמר לו יהונתן, מחר חדש".

ח. כל העולה לקרות בתורה - פותח בדבר טוב, וחותם בדבר טוב. אבל בפרשת "האזינו" - הראשון קורא עד "זכר ימות עולם", והשני מתחיל מ"זכר ימות עולם" עד "יריבהו", והשלישי מ"יריבהו" עד "וירא ה' וינאץ", והרביעי מן "וירא ה'" עד "לו חכמו", והחמישי מן "לו חכמו" עד "פי אשא אל שמים ידי", והששי מן "פי אשא אל שמים ידי" עד סוף השירה. ולמה פוסקין בה בענינות אלו? מפני שהיא תוכחה, כדי שיחזרו העם בתשובה.

ו. שמונה פסוקין שבסוף התורה, מתר לקרות אותן בבית הכנסת בפחות מעשרה; אף על פי שהכל תורה, ומפי משה רבינו, הרי הגבורה הן, הואיל ומשמען שהן אחר מיתת משה רבינו, הרי נשתנו; ולפיכך מתר ליחיד לקרות אותן. **ז.** קללות שבתורת כהנים - אין מפטירין בהן, אלא אחד קורא אותן; מתחיל בפסוק שלפניהן, ומסיים בפסוק שלאחריהן. וקללות שבמשנה תורה - אם רצה לפסק בהן, פוסק; וכבר נהגו העם שלא לפסק בהן, אלא אחד קורא אותן.

ח. מפטירין למועדות, וליום הפורים, וקוראין בענין המועד, לא בסדר השבת. ומשה תקן להן לישראל, שיהיו קוראין בכל מועד, ענינו; ושואלין ודורשים בענינו של יום, בכל מועד ומועד. ומה הן קורין? בפסח, בפרשת המועדות שבתורת כהנים. וכבר נהגו העם לקרות ביום טוב ראשון "משכו", ומפטירין בפסח גלגל; וביום טוב שני, "שור או כשב", ומפטירין בפסח יאשיהו. בשלישי, "קדש לי"; ברביעי, "אם כסף תלוה"; בחמישי, "פסל לך"; בששי, "ויצשו בני ישראל את הפסח במועדו". ביום טוב אחרון, "ויהי בשלח" עד סוף השירה, ומפטירין "וידבר דוד"; ובשמיני, "כל הבכור", ומפטירין "עוד היום בנב לעמד".

ט. בעצרת, קורין "שבועה שבועות". ומנהג פשוט, שקורין ביום טוב ראשון "בחדש השלישי", ומפטירין במרכבה; ובשני קורין בפרשת המועדות, ומפטירין במרכבה.

י. בראש השנה, קורין "בחדש השביעי באחד לחדש". ומנהג פשוט, שקורין ביום ראשון "וה' פקד את שרה", ומפטירין "ויהי איש אחד מן הרמתיים"; ובשני קורין "והאלהים נסה", ומפטירין "הבן יקיר לי אפרים".

יא. ביום הפורים בשחרית קורין "אחרי מות", ומפטירין "פי כה אמר רם ונשא"; במנחה קורין בעריות שב"אחרי מות", כדי שיזכר ויפלא כל מי שנכשל באחת מהן, ויחזר בתשובה; והשלישי שקורא בתורה, מפטיר ביונה.

כל העם, ושמא שנתו הפהלים יין, ושכור אסור בנשיאת פנים. ואפלו ביום התענית, אין נושאים בפניהן במנחה; גזרה מנחה של תענית, מפני מנחה של כל יום.

ב. במה דברים אמורים? בתענית שמחפליין בו מנחה ונעילה, כגון צום כפור ותענית צבור; אבל תענית שאין בו נעילה, כגון תשעה באב ושבעה עשר בתמוז, הואיל ותפלת מנחה שלהן סמוך לשקיעת החמה - הרי זו נראית כנעילה ואינה מתחלפת במנחה של כל יום, ולפיכך יש בה נשיאת פנים. וכהן שעבר ועלה לדוכן במנחה של יום הכפורים - הואיל והדבר ידוע שאין שם שכרות, הרי זה נושא את פניו; ואין מורידין אותו, מפני החשד, שלא יאמרו 'פסול היה, ולפיכך הורידוהו'.

ג. כיצד היא נשיאת פנים בגבולין נכל מקום חוץ מבית המקדש? בעת שיגיע שליח צבור לעבודה, כשיאמר 'רצה', כל הפהלים העומדין בבית הכנסת, נעקרין ממקומן והולכין ועולין לדוכן [מקום מוגבה]; ועומדין שם, פניהם למול ההיכל ואחריהן כלפי העם, ואצבעותיהן כפופות לתוף פניהם, עד שישלם שליח צבור ההודיה; מחזירין פניהן כלפי העם, ופושטין אצבעותיהן, ומגביהין ידיהם כנגד כתפיהן, ומתחילין "ברכה"; ושלוח צבור מקרא אותם מלה מלה, והם עונים, שנאמר: "אמור להם", עד שמשלימין פסוק ראשון, כל העם עונים 'אמן'. וחוזר שליח צבור ומקרא אותן פסוק שני מלה מלה, והם עונים, עד שמשלימין פסוק שני, וכל העם עונים 'אמן'. וכן בפסוק שלישי.

ד. כשישלימו הפהלים שלשה הפסוקים, מתחיל שליח צבור בברכה אחרונה של תפלה שהיא 'שים שלום', והפהלים מחזירין פניהן כלפי הקדש, ואחר כך קופצין [מכופפים כרגיל] אצבעותיהן; ועומדין שם בדוכן עד שיגמר הברכה, וחוזרין למקומן.

ה. אין המקרא ראוי להקרות לכהנים, עד שיכלה 'אמן' מפי הצבור; ואין הפהלים ראויין להתחיל בברכה, עד שיכלה הדבור מפי המקרא; ואין הצבור עונים 'אמן', עד שתכלה הברכה מפי הפהלים; ואין המקרא מתחיל בברכה אחרת, עד שיכלה 'אמן' מפי הצבור. ואין שליח צבור ראוי לענות 'אמן' אחר הפהלים כשאר העם, שמא תטרף [תתבלבל] דעתו ולא ידע איזו ברכה מקרא אותן, אם פסוק שני, או פסוק שלישי.

ו. אין הפהלים ראויין להחזיר פניהן מן הצבור, עד שיתחיל שליח צבור 'שים שלום'; ואינן ראויין לעקר רגליהן ממקומן, עד שיגמר שליח צבור 'שים שלום'; ואינן ראויין לכף קשרי אצבעותיהן, עד שיחזירו פניהן מן הצבור. ומתקנת רבן יוחנן בן זכאי, שלא יעלו הפהלים לדוכן בסנדליהן, אלא עומדין יחפין.

ז. כשיהיו הפהלים מברכין את העם, לא יביטו בעם, ולא יסיחו דעתן; אלא יהיו יציגיהן כנגד הארץ, כעומד בתפלה. ואין אדם ראוי להסתפל בפני הפהלים בשעה שהן מברכין, כדי שלא יסיח דעתו; אלא כל העם מתכונני

היתה לזונה". וכן שבת שאחר תשעה באב, מפטירין 'נחמו נחמו, עמי'. ומנהג פשוט בערינו, להיות מפטירין בנחמות ישעיהו, מאחר תשעה באב עד ראש השנה; ושבת שבין ראש השנה ליום הכפורים, מפטירין "שוכה, ישראל".

כ. ראש חדש אדר שחל להיות בשבת, קורין בפרשת שקלים, ומפטירין ב"הודיע הפהן". וכן אם חל ראש חדש אדר להיות בתוף השבת [באמצע השבוע], ואפלו בערב שבת, מקדימין וקורין בשבת שלפניו בפרשת שקלים. בשנה, קורין פרשת "זכור", ומפטירין: "זה אמר ה' צבאות, פקדתי". ואי זו היא שבת שניה? כל שחלו פורים להיות בתוכה, ואפלו בערב שבת. בשלישית, קורין "פרה אדמה", ומפטירין: "וורקתי עליכם מים טהורים". ואי זו היא שבת שלישית? הסמוכה לרביעית. ברביעית, קורין "החדש הזה", ומפטירין: "בראשון באחד לחדש". ואי זו היא רביעית? כל שחל ראש חדש ניסן להיות בתוכה, ואפלו בערב שבת.

כא. נמצאת אומר, שפעמים תהיה הפסקה בין שבת ראשונה ושניה, או בין שניה ושלישית; ופעמים תהיה שתי הפסקות, בין ראשונה לשניה ובין שניה לשלישית. אבל בין שלישית לרביעית, אין מפסיקין.

כב. כל פרשה מארבע פרשיות האלו, אחד קורא אותה בספר שני, אחר שקורין סדר אותה שבת בספר שהוציאו ראשון. חל ראש חדש אדר להיות בשבת, והיה סדר אותה שבת "ואתה תצנה" - קורין ששה מ"ואתה תצנה" עד "ועשית כדור נחשת", והשביעי חוזר וקורא מ"פי תשא" עד "ועשית כדור נחשת". ואם היה סדר אותה שבת "פי תשא" עצמה, קורין ששה מ"פי תשא" עד "ויקהל", והשביעי חוזר וקורא בספר שני מ"פי תשא" עד "ועשית כדור נחשת".

כג. ראש חדש אדר שחל להיות בשבת, מוציאים שלשה ספרים - אחד, קורין בו בסדר [פרשת] היום; והשני, קורין בו ענין ראש חדש; והשלישי, קורין בו "פי תשא". וכן ראש חדש ניסן שחל להיות בשבת - קורין סדר היום, באחד; וענין ראש חדש, בשני; ו"החדש הזה", בשלישי. **כד.** ראש חדש טבת שחל להיות בשבת, מוציאים שלשה ספרים - הראשון, קוראין בו סדר היום; והשני, קוראין בו ענין ראש חדש; והשלישי, קוראין בו ענין חנכה. חל להיות באמצע השבת, שלשה קורין בענין ראש חדש, והרביעי קורא ענין חנכה. **כה.** אף על פי שאדם שומע כל התורה כלה בכל שנתו בצבור, חייב לקרות לעצמו בכל שבוע ושבוע, סדר של אותה שבת - שנים מקרא, ואחד תרגום; ופסוק שאין לו תרגום, קוראהו שלשה פעמים; עד שישלים פרשיותיו עם הצבור [יסיים התורה בשמיעתו].

יום שלישי י"ד מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות תפלה וברכת פהלים פרק יד

א. בשחרית במוסף ובנעילה, הפהלים נושאים את פניהם; אבל במנחה, אין נשיאת פנים, מפני שבמנחה כבר סעוד

בכל מקום; וכן כל פונות שיהיה אדם פונה, לא יהיו אלא דרך זמין.

יד. במקדש - מברכין ברכת כהנים פעם אחת ביום, אחר תמיד של שחר: באין ועומדין על מעלות האולם [מדריגות ההיכל], ומברכין בדרך שאמרנו. אבל במדינה - מברכין אותה אחר כל תפלה חוץ ממנחה, כמו שאמרנו. בכל מקום, משתדלין שיהיה המקרא אותן ישראל - שנאמר: "אמור להם", מכלל שאין המקרא מהן.

יום רביעי ט"ו מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק טו

א. ששה דברים מונעין נשיאת כפים - הלשון, והמומין, והעברה, והשנים, והזין, וטמאת הידים. הלשון כיצד? העלגים שאין מוציאים את האותיות בתקנן, כגון שקורין לאלפין ענין, ולענין אלפין, או לשבלת סבלת, וכיוצא בהן - אין נושאים את כפיהן. וכך כבדי פה וכבדי לשון, שאין דבריהן נכרין לכל - אין נושאים את כפיהן.

ב. המומין כיצד? כהן שיש מומין בידיו או בפניו או ברגליו, כגון שהיו אצבעותיו עקמות [כפופות] או עקושות [עקומות לצדיהן], או שהיו ידיו בהקניות [מלאות בהרות] - לא ישא את כפיו, לפי שהעם מסתכלין בו. מי שהיה ירו יורד על זקנו בשעה שהוא מדבר, וכן סומה באחת מעיניו - לא ישא את כפיו; ואם היה דש [רגל וידוע] בעירו והיו הכל רגילין בזה הסומה באחת מעיניו, או בזה שרירו זב - מתר, לפי שאין העם מסתכלין בו. וכן מי שהיו ידיו צבועות איסטים ופואה [מיני צבעים], לא ישא את כפיו; ואם היה רב אנשי אותה העיר מלאכתן בכך - מתר, לפי שאין מסתכלין בו.

ג. העברה כיצד? כהן שהרג את הנפש, אפלו בשגגה - אף על פי שעשה תשובה, לא ישא את כפיו, שנאמר: "ידיכם, דמים מלאו", וכתוב: "ובכפרשכם פייכם, אעלים עיני מכם". וכהן שעבד עבודה זרה - בין באנס, בין בשגגה - אף על פי שעשה תשובה, אינו נושא את כפיו לעולם, שנאמר: "לא יעלו כהני הבמות"; ובכרה בעבודה, שנאמר: "לשרתו ולכרף בשמו". וכן כהן שנשתמד לעבודה זרה - אף על פי שחזר בו, אינו נושא את כפיו לעולם. ושאר העברות, אין מונעין.

ד. השנים כיצד? כהן נער - לא ישא את כפיו, עד שיתמלא זקנו. והזין כיצד? מי ששתה רביעית זין חי [שאינו מזוג במים] בבת אחת - אינו נושא את כפיו, עד שישור יינו מעליו, לפי שהקשה ברכה לעבודה. שטה רביעית זין בשתי פעמים, או שנתן לתוכה מעט מים - מתר; ואם שטה יתר מרביעית - אף על פי שהוא מזוג, אף על פי ששתהו בכמה פעמים - לא ישא את כפיו, עד שישור יינו מעליו. וכמה היא רביעית? אצבעים על אצבעים על רום אצבעים ורביע אצבע וחמש אצבע. וזה האצבע שמושחין [מודדים] בו בכל התורה כלה, הוא הגודל; והוא הנקרא 'בהן יד'.

לשמע הברכה, ומכונין פניהן כנגד פני הכהנים, ואינם מביטין בפניהן.

ח. אם היה כהן המקריב אחד - מתחיל לברך מעצמו, ושלוח צבור מקרא אותו מלה מלה, כמו שאמרנו. היו שנים או יתר - אינן מתחילין לברך, עד שיקרא להן שלוח צבור ואומר להן 'כהנים', והן עונין ואומרים "וברכך"; והוא מקרא אותן מלה מלה, על הסדר שאמרנו.

ט. כיצד ברכת כהנים במקדש? הכהנים עולין לדוכן אחר שישלימו עבודת תמיד של שחר, ומגביהין ידיהם למעלה על גבי ראשיהן, ואצבעותיהן פשוטות, חוץ מכהן גדול שאין מגביה ידיו למעלה מן הציץ; ואחד מקרא אותן מלה מלה, בדרך שעושים בגבולין, עד שישלימו שלשה הפסוקים. ואין העם עונין 'אמן' אחר כל פסוק, אלא עושים אותה במקדש ברכה אחת. וכשישלימו, כל העם עונין: 'ברוך ה' אלהי ישראל, מן העולם ועד העולם'.

י. ואומר את השם ככתבו, והוא הדבר הנזהר מיד הא וזוהי, וזה הוא השם המפרש האמור בכל מקום. ובמדינה אומרים אותו בכנויו, והוא אלף דלת נון יוד; שאין מזכירין את השם ככתבו אלא במקדש בלבד. ומשמת שמעון הצדיק, פסקו הכהנים מלברך בשם המפרש, אפלו במקדש - כדי שלא ילמד אותו מי שאינו הגון; ולא היו חכמים הראשונים מלמדין שם זה לתלמידיהם וביניהם ההגונים, אלא אחת לשבע שנים. כל זה, גדלה לשמו הנכבד והנורא.

יא. אין ברכת כהנים נאמרת בכל מקום אלא בלשון הקדש, שנאמר: "כה תברכו את בני ישראל" - כך למדו שומעי שמועה [מעתיקי המסורת] ממשנה רבנו: "כה תברכו", בעמידה; "כה תברכו", בנשיאת כפים; "כה תברכו", בלשון הקדש; "כה תברכו", פנים כנגד פנים; "כה תברכו", בקול רם; "כה תברכו", בשם המפרש, והוא שיהיה במקדש, כמו שאמרנו.

יב. אין הכהנים רשאים בכל מקום להוסיף ברכה על שלשת הפסוקים, כגון: "ה' אלהי אבותכם יסוף עליכם ככם אלף פעמים", וכיוצא בו - לא בקול רם, ולא בלחש, שנאמר: "לא תספו על הדבר". בשעה שכל כהן עולה לדוכן, כשהוא עוקר רגליו לעלות, אומר: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתהיה הברכה הזאת שצויתנו לברך את עמך ישראל ברכה שלמה, ואל יהי בה מכשול ועון, מעתה ועד עולם'. וקדם שיתחזר פניו לברך את העם, מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו בקדשתו של אהרן, וצונו לברך את עמו ישראל, באהבה; ואחר כך מחזיר פניו לצבור, ומתחיל לברך. וכשמחזיר פניו מן הצבור אחר שהשלים, אומר: 'עשינו מה שצויתנו עלינו, עשה עמנו מה שהבטחתנו - "השקיפה ממעון קדשך מן השמים, וברך את עמך את ישראל"'.
יג. כשמחזירין הכהנים פניהן לצבור לברכם, וכשמחזירין פניהן מן הצבור אחר שמברכין, לא יחזירו אלא דרך זמין,

יום חמישי ט"ז מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה

יש בכללן חמש מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) להיות תפלין על הראש; (ב) לקשרם על היד; (ג) לקבוע מזוזה בפתחי השערים; (ד) לכתב כל איש ספר תורה לעצמו; (ה) לכתב המלך ספר שני לעצמו, כדי שיהיו לו שני ספרי תורה. ובאור כל המצוות האלו – בפרקים אלו.

הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה פרק א

א. ארבע פרשיות אלו – שהן "קדש לך", "והיה כי יבאך ה'" שפספס ואלה שמות, ו"שמע", "והיה אם שמע" – הן שנכתבות בפני עצמן, ומחפין [מכסים] אותן בעור, ונקראין 'תפלין'; ומניחין אותן על הראש, וקושרין אותן על היד. ואפלו קוצו של אות אחת מארבע הפרשיות, מעכב את כלן מן התורה, עד שיהיו נכתבות שלמות, כחוקן.

ב. וכן שתי פרשיות שבמזוזה – שהן "שמע" ו"והיה אם שמע" – אפלו אות אחת משתי הפרשיות, אם חסר קוצו, מעכב מן התורה, עד שיהיו שתיהן נכתבות שלמות. וכן ספר תורה שחסר אפלו אות אחת, פסול.

ג. עשרה דברים יש בתפלין – כלן הלכה למשה מסיני, וכלן מעכבין; לפיכך, אם שנה באחת מהן, הרי התפלין פסולות. שנים מהן בכתיבתן, ושמונה בחפזן [בעור הבתים] וקשירת רצועותיהן; ואלי הן השנים שבכתיבתן – שפותבין אותן בדיו, ושהיו נכתבין על הקלף.

ד. כיצד מעשה הדיו? מקבצין העשן של שמנים, או של זפת ושערה וכיוצא בהן; וגובלין [לשים] אותן בשרף האילן, ובמעט דבש, ולותתין [מרטיבין] אותו הרבה ודכין [מועכים] אותו, עד שיעשה ריקין [דק דק]; ומיבשין אותו, ומצניעין אותו. ובשעת פתיכה, שורהו במי עפצא [מי פרי האלון] וכיוצא בו, וכותב בו – שאם תמחקנו, ימחק. וזה הוא הדיו שמצנה מן המבחר לכתב בו ספרים תפלין ומזוזות; ואם כתב שלשתן [ס"ת תפילין ומזוזה] במי עפצא וקלקונתוס [מיני דיו], שהוא עומד ואינו נמחק – בשרין.

ה. אם כן, מה מעטה ההלכה שצאמרה למשה מסיני, שיהיו כותבים בדיו? למעט שאר מיני צבעונין, כגון האדם והירק וכיוצא בהן; שאם כתב בספרים או בתפלין או במזוזות אפלו אות אחת בשאר מיני צבעונין או בזהב – הרי אלו פסולין.

ו. שלשה עורות הן – גויל, וקלף, ודוקסוסטוס [כמבאר להלן]. כיצד? לוקחין עור הבהמה או עור החיה, מעבירין שער ממנו תחלה; ואחר כך מולחין אותו בקלח, ואחר כך מעבדין אותו בקמח, ואחר כך בעפצא [מי פרי האלון] וכיוצא בו מדברים שמקבצין את העור ומחזקין אותו. וזה הוא הנקרא 'גויל'.

ז. ואם לקחו העור אחר שהעבירו שער, וחלקו אותו

ה. טמאת הידים כיצד? בהן שלא נטל ידיו, לא ישא את כפיו; אלא נטל ידיו במים עד הפרק [חיבור כף היד לזרוע], כדרך שמקדשין לעבודה, ואחר כך מברך, שצאמר: "שאו ידיכם קדש, וברכו את ה'". והתלל [כהן פסול כגון שנוגד מגרשה וכהן] אינו נושא את כפיו, לפי שאינו בכהונו.

ו. בהן שלא היה לו דבר מכל אלו הדברים המונעין את נשיאת כפיים – אף על פי שאינו חכם ואינו מדקדק במצוות, או שהיו הבריות מרגיזין אחריו [חושדים בו], או שלא היה משאו ומתנו בצדק – הרי זה נושא את כפיו, ואין מונעין אותו; לפי שזו מצות עשה על כל כהן וכהן שראוי לנשיאת כפיים, ואין אומרים לאדם רשע: 'הוסף רשע, והפגע מן המצוות'.

ז. ואל תתמה ותאמר: 'ומה תועיל ברכת הדיוט זה?' – שאין קבול הברכה תלוי בכהנים, אלא בהקדוש ברוך הוא, שצאמר: "ושמו את שמי על בני ישראל, ואני אברכם" – הכהנים עושין מצוה שנוצטוו בה, והקדוש ברוך הוא ברחמיו מברך את ישראל כחפצו.

ח. עם שהן אחורי הפהנים, אינן בכלל הברכה; והעומדין מצדיהן, הרי הן בכלל הברכה. ואם היה מחצה בין הפהנים ובין העם המתברכים, אפלו היא חומה של ברזל – הואיל ופניהם למול פני הפהנים, הרי הן בכלל הברכה.

ט. נשיאת כפיים בעשרה, וכהנים מן המניין. בית הכנסת שכלן כהנים, כלן נושאים את כפיהם; ולמי הם מברכין? לאחיהן שבצפון ולאחיהן שבדרום; ומי עונה אחריהן 'אמן'? הנשים והטף. ואם נשאר שם עשרה כהנים יתר על אלו שעלו לדוכן – העשרה עונים 'אמן', והשאר מברכין.

י. צבור שלא היה בהן כהן אלא שליח צבור לבדו, לא ישא את כפיו; ואם הבטחתו [בטוח הוא] שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפלתו [בלי להתבלבל], רשאי. ואם אין להן כהן כלל – כשיגיע שליח צבור ל'שים שלום', אומר: 'אלהינו ואלהי אבותינו, ברכנו בברכה המשלשת בתורה, האמורה לאהרן ולבניו כהנים עם קדושך, כאמור: "יברכך ה', וישמרך. יאר ה' פניו אליך, ויחנך. ישא ה' פניו אליך, וישם לך שלום. ושמו את שמי על בני ישראל, ואני אברכם"'. ואין העם עונים 'אמן', ומתחיל ואומר 'שים שלום'.

יא. בהן שנשא את כפיו בבית הכנסת זה, והלך לבית הכנסת אחר, ומצא צבור שמתפללין, ולא הגיעו לברכת כהנים – נושא ידיו להן, ומברכן; ואפלו כמה פעמים ביום. בהן שלא עקר רגליו ממקומו לעלות לדוכן בשעה שאמר שליח צבור 'רצה', שוב אינו עולה באותה התפלה; אבל אם עקר רגליו לעלות – אף על פי שלא הגיע לדוכן אלא לאחר עבודה, הרי זה עולה ומברך.

יב. כל כהן שאינו עולה לדוכן, אף על פי שבטל מצות עשה אחת – הרי הוא כעובר על שלשה עשה, שצאמר: "כה תברכו", "אמור להם", "ושמו את שמי". וכל כהן שאינו מברך, אינו מתברך. וכל כהן המברך – מתברך. שצאמר: "ואברכה מברכך".

לפיכך, הכותב את השם - אפלו מלך ישראל שואל בשלומי, לא ושיכנו; היה כותב שנים שלשה שמות - הרי זה מפסיק בניהן, ומשיב.

טז. הטובל את הקולמוס לכתב את השם - לא יתחיל מאות השם, אבל מתחיל הוא מאות שלפניו. שכח לכתב את השם, תולה אותו בין השיטות (השורות); אבל מקצת השם בשיטה ומקצתו תלוי, פסול. ובשאר התבות - אם שכח, כותב מקצת התבה בשיטה ומקצתה למעלה. במה דברים אמורים? בספר תורה; אבל במזוזות ותפלין, אין תולין בהן אפלו אות אחת, אלא אם שכח אפלו אות אחת, גזינו מה שכתב וכותב אחרת. ומתיר לכתב את השם על מקום הגדר (שנגרד הדיו אחר שנתייבש) ועל מקום המחק (שנמחק קודם שהתייבש), בכלן.

יז. כותבי ספרים תפלין ומזוזות, אסור להם להפך את הריצה על פניה; אלא פורש עליה בגד, או כופלה.

יח. ספר תורה תפלין ומזוזות, שאמר הסופר אחר שיצאו מתחת ידו: 'לא כתבתי האזכרות (שמות הקבה) שבהן לשמן' - אינו נאמן לפסלו, אבל נאמן להפסיד כל שכתב. ולמה אינו נאמן לפסלו? שמה לא נתבנן אלא להפסיד על הלוקח, או על זה ששכתב, ודמה שאינו מפסיד באמירה זו אלא שכתב האזכרות. לפיכך, אם אמר: 'ספר תורה זה', או 'תפלין אלו' - עורות שלהן, אינם מעבדות לשמן' - מתוך שנאמן להפסיד שכתב, נאמן לפסלו; שהרי הכל יודעים, שאם אין העורות מעבדים לשמן, אין לכלן שכתב. **יט.** אין כותבין תפלין ומזוזות, אלא בכתב אשורי (שבו נתנה תורה לישראל). והתירו בספרים, לכתבן אף ביוני בלבד; ובכר נשתקע (נעלם) יוני מן העולם, ונשתבש ואבד - לפיכך אין כותבין היום שלשתן, אלא אשורי. וצריך להזהר בכתבתן, כדי שלא תדבק אות לאות - שכל אות שאין העור מקיף לה מארבע רוחותיה, פסולה; וכל אות שאין התינוק שאינו לא חכם ולא סכל (טפש) יכול לקרותה, פסולה. לפיכך, צריך להזהר בצורת האותיות, שלא תדמה היור לואו, ולא נאו ליוד; ולא כף לבית, ולא בית לכף; ולא דלת לריש, ולא ריש לדלת; וכן כל פיוצא בהן, עד שצירוף הקורא בהן.

כ. עור שהיה נקוב, לא יכתב על גבי הנקב. וכל נקב שהדיו עוברת עליו - אינו נקב, ומתיר לכתב עליו; לפיכך, מתיר לכתב על גבי עור העוף שנתעבד. נקב העור אחר שנכתב - אם נקב בתוך האות, כגון תוף הא או תוף מם, וכן בשאר אותיות - פשר. נקב בדרך (רגל) של אות עד שנפסקה - אם נשתיר ממנה (מהחלק שלמעלה מהנקב) מלא אות קטנה, פשר; והוא, שלא תדמה לאות אחרת. ואם לא נשתיר ממנה מלא אות קטנה, פסולה.

יום שישי י"ז מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות תפלין ומזוזות וספר תורה פרק ב

א. כיצד כותבין את התפלין? של ראש - כותבין ארבע הפרשיות על ארבעה קלפים, וגוללין כל אחד ואחד לבדו,

בעביו לשנים, כמו שהעבדין עושין, עד שיעשה שני עורות - אחד דק, הוא שממול השער, ואחד עבה, והוא שממול הכשר - ועבדו אותו במלח, ואחר כך בקמח, ואחר כך בעפצא וכיצא בו - זה החלק שממול השער, נקרא 'דוקסוסטוס'; וזה שממול הכשר, נקרא 'קלף'.

ח. הלכה למשה מסיני, שיהיו כותבין ספר תורה על הגויל, וכותבין במקום השער; ושיהיו כותבין התפלין על הקלף, וכותבין במקום הכשר; ושיהיו כותבין המזוזות על הדוקסוסטוס, וכותבין במקום השער. וכל הכותב בקלף במקום שער, או שכתב בגויל ובדוקסוסטוס במקום פשר - פסול.

ט. אף על פי שכתב היא הלכה למשה מסיני, אם כתב ספר תורה על הקלף, פשר; ולא נאמר 'גויל', אלא למעט הדוקסוסטוס, שאם כתב עליו הספר, פסול. וכן אם כתב המזוזות על הקלף או על הגויל, פשרה; לא נאמר 'על הדוקסוסטוס', אלא למצוה.

י. אין כותבין ספרים תפלין ומזוזות, על גבי עור בהמה טמאה וחייה ועוף הטמאים; אבל כותבין על גבי עור בהמה וחייה ועוף הטהורין, ואפלו גבלות וטרפות שלהן. ואין כותבין על גבי עור הדג הטהור, מפני הזהמה (ליכולן), שאין זהמתו פוסקת בעבדה.

יא. גויל של ספר תורה, וקלף של תפלין או של ספר תורה - צריך לעבד אותן לשמן (לשם קדושת מצוותן); ואם עבדן שלא לשמן, פסולין. לפיכך, אם עבדן הגוי, פסולין; אף על פי שאמרנו לו לעבד עור זה לשם הספר או לשם התפלין - פסולין; שהגוי על דעת עצמו הוא עושה, לא על דעת השוכר אותו. לפיכך, כל דבר שצריך מעשה לשמו - אם עשהו הגוי, פסול. ומזוזות, אינה צריכה עבדה לשמה. **יב.** הלכה למשה מסיני, שאין כותבין ספר תורה ולא מזוזות, אלא בשרטוט (קוים ישרים ליישר הכתב); אבל תפלין, אינן צריכין שרטוט, לפי שהן מחפין (מכוסים). ומתיר לכתב תפלין ומזוזות שלא מן הכתב, שהכל גורסין פרשיות אלו; אבל ספר תורה, אסור לכתב בו אפלו אות אחת שלא מן הכתב.

יג. ספר תורה תפלין ומזוזות שכתבן מין, ישרפו. כתבן גוי, או ישראל משמד, או מוסר, או עבד, או אשה, או קטן - הרי אלו פסולין ויגזו, שנאמר: "וקשרתם וכתבתם" - כל שמזהר על הקשירה ומאמין בה, הוא שכותב. ומצאו ביד מין ואין ידוע מי כתבן, יגזו; ומצאו ביד גוי, פשרין. ואין לוקחין ספרים תפלין ומזוזות מן הגוים ביתר על דמיהן, שלא להרגיל אותן לגנוב ולגלול. **יד.** ספר תורה תפלין ומזוזות, שכתבן על גבי עור בהמה וחייה ועוף הטמאים, או על גבי עורות שאינן מעבדין, או שכתב ספר תורה או תפלין על עור שלא עבדן לשמן - הרי אלו פסולין.

טו. הכותב ספר תורה תפלין ומזוזות, ובשעת כתיבה לא היתה לו פגנה (לשם קדושת השם), וכתב אזכרה מן האזכרות (שם משמות הקבה) שבהן שלא לשמן - פסולין.

פְּרָשָׁה שְׁלִישִׁית - יֵשׁ בָּהּ חֲמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, וְאֵלוּ הֵן: קוֹף שֶׁל "וּבְקוֹמָךְ", יֵשׁ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה זַיִּנִּין; וְקוֹף שֶׁל "וּקְשָׁרְתֶּם", יֵשׁ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה זַיִּנִּין; וְטִית טִית פֶּה שֶׁל "לְטַטַּפְתָּ", עַל כָּל אַחַת מִשְׁלֹשָׁתָן אֲרֻבָּעָה זַיִּנִּין. פְּרָשָׁה רְבִיעִית - יֵשׁ בָּהּ חֲמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, וְאֵלוּ הֵן: פֶּה שֶׁל "וְאִסַּפְתָּ", יֵשׁ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה זַיִּנִּין; וְתוֹ שֶׁל "וְאִסַּפְתָּ", יֵשׁ עָלֶיהָ זַיִּן אֶחָד; וְטִית טִית פֶּה שֶׁל "לְטַטַּפְתָּ", עַל כָּל אַחַת מִשְׁלֹשָׁתָן אֲרֻבָּעָה זַיִּנִּין. כָּל הָאוֹתִיּוֹת הַמְתִּינּוֹת, שֶׁשׁ עֲשָׂרָה; וְאִם לֹא עָשָׂה הַתִּגִּין, אוֹ הוֹסִיף וְגָרַע בָּהֶן - לֹא פָסַל.

י. הַלּוֹקֵחַ תַּפְלִין מִמֵּי שְׁאִינוֹ מִמַּחֲה (בְּקִין), צָרִיף לְבָדָקָן. לָקַח מִמֵּנוּ מֵאָה קְצִיצוֹת (בְּתִים), בּוֹדֵק מֵהֶן שְׁלֹשׁ קְצִיצוֹת - אוֹ שְׁתֵּים שֶׁל רֹאשׁ וְאַחַת שֶׁל יָד, אוֹ שְׁתֵּים שֶׁל יָד וְאַחַת שֶׁל רֹאשׁ: אִם מֵצֵאם כְּשָׂרִים, הַחֹזֵק זֶה הָאִישׁ, וְהָרִי כָלֵן כְּשָׂרִין, וְאִין הַשָּׂאָר צָרִיף בְּדִיקָה. וְאִם לָקַח קְצִיצוֹת צְבָתִים [חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת] - כָּלֵן צָרִיכוֹת בְּדִיקָה; שֶׁחֲזָקָתָהּ הַצְבָּתִים, מֵאֲנָשִׁים הַרְבֵּה לְקוֹחִין.

יא. הַכּוֹתֵב תַּפְלִין בְּכַתֵּב יָדוֹ, אוֹ שֶׁלָּקַח מִן הַמַּמָּחָה, אוֹ מִשָּׂאָר אָדָם וּבְדָקָן וְהִחְזִיזוֹ לַעֲוֹן - לַעֲוֹלָם אֵינוֹ צָרִיף לְבָדָקָן פַּעַם אַחֶרֶת, וְאִפְּלוּ אַחֵר כַּמָּה שָׁנִים; כָּל זֶמֶן שֶׁחֲפוּיָן שָׁלֵם, הָרִי הֵן בְּחֻזְקָתוֹ, וְאִין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן שֶׁמָּא נִמְחָקָה אוֹת מִתּוֹכָן אוֹ שְׁנֻקָּבָה. הֵלֵל הַזֶּקֶן הִיָּה אוֹמֵר: 'אֵלּוּ, מִשָּׁל אָבִי אֲמָא'.

יום שבת קודש י"ח מנחם-אב ה'תשס"ט

הַלְכוֹת תַּפְלִין וּמִזְזָה וְסִפָּר תוֹרָה פָּרָק ג

א. שְׁמוֹנֶה הַלְכוֹת יֵשׁ בְּמַעֲשֵׂה הַתַּפְלִין - כָּלֵן הַלְכָּה לְמַשֶּׁה מַסִּיעִי, וְלִפְיָךְ כָּלֵן מַעֲבָבוֹת, וְאִם שָׁנָה בְּאַחַת מֵהֶן, פָּסַל; וְאֵלוּ הֵן: שִׁיחִיו מְרַבְּעוֹת, וְכֵן תַּפְיֶרְתָּן [בְּגִידִין] בְּרַבּוּעַ [אֲרֻכּוֹ כְּרַחְבּוֹ], וְאֶלְכָסוֹנָן בְּרַבּוּעַ, עַד שִׁיחִיהָ לָהֶן אֲרֻבָּע זַיִּנוֹת שְׁוֹת; וְשִׁיחִיהָ בְּעוֹר שֶׁל רֹאשׁ, צוּרֹת שִׁין מִיָּמִין וּמִשְׁמָאל; וְשִׁיחִיָּךְ הַפְּרָשִׁיּוֹת בְּמַטְלִית [בַּד]; וְשִׁיחִיָּךְ אוֹתָן בְּשַׁעַר עַל הַמַּטְלִית, וְאַחֵר כִּף מַכְנִיסָן בְּכַתִּיחָן; וְשִׁיחִיו תּוֹפְרִין אוֹתָן בְּגִידִין; וְשַׁעוֹשִׁין לָהֶן [לְדַוְשׁוֹת] מַעֲבָרָת [מִקּוֹם מַעֲבָר] מֵעוֹר הַחֲפוּי שֶׁתִּפְנֵס בָּהּ הִרְצוּעָה, עַד שֶׁתִּהְיֶה עוֹבְרָת וְהוֹלֶכֶת בְּתוֹךְ תּוֹכֵר [כַּעֲיוֹ לֹולֵאָה] שְׁלָה; וְשִׁיחִיו הִרְצוּעוֹת שְׁחִירוֹת; וְשִׁיחִיהָ הַקָּשֶׁר שְׁלָהֶן, קָשֶׁר יָדוּעַ בְּצוּרֹת דָּלֵת.

ב. בִּיצַד עוֹשִׂין תַּפְלִין שֶׁל רֹאשׁ: לּוֹקַחֲחִין עֵץ מְרַבֵּעַ, אֲרֻכּוֹ כְּרַחְבּוֹ כְּגִבָּהּ; וְאִם הִיָּה גִבָּהּ יָתֵר עַל רַחְבּוֹ, אוֹ פָחוֹת מִמֵּנוּ, אֵין בְּכָף כְּלוּם; וְאִין מִקְפִּידִין אֵלָּא עַל אֲרֻכּוֹ, שִׁיחִיהָ כְּרַחְבּוֹ. וְחוֹפְרִין בּוֹ שְׁלֹשָׁה חֲרִיצִין, כִּדִּי שִׁיחִיָּשָׁה לוֹ אֲרֻבָּעָה רִאשִׁים, כְּגוֹן זֶה: לּוֹקַחֲחִין עוֹר, וּמַרְטִיבִין אוֹתוֹ בְּמִים, וּמְחַפִּין בּוֹ אֶת הָעֵץ, וּמַכְנִיסִין אֶת הָעוֹר בֵּין כָּל חֲרִיץ וְחֲרִיץ; וּמַכְמִשִּׁין [מַקְמִטִים] אוֹתוֹ וְהוּא רַטֵּב, מִכָּאן וּמִכָּאן, עַד שֶׁעוֹשִׂין מִן הָעוֹר דְּמוּת שִׁין שִׁישׁ לָהּ שְׁלֹשָׁה רִאשִׁין מִיָּמִין הַמְנִיחַ תַּפְלִין, וְדְמוּת שִׁין שִׁישׁ לָהּ אֲרֻבָּעָה רִאשִׁין מִשְׁמָאל הַמְנִיחַ.

ג. וּמִנִּיחִין אֶת הָעוֹר עַל הָעֵץ, עַד שִׁיכַבֵּשׁ; וְאַחֵר כִּף חוֹלֵץ

וּמִנִּיחִין אוֹתָן בְּאֲרֻבָּעָה בְּתִים שֶׁהֵן מְחַבְרִין בְּעוֹר אֶחָד; וְשֶׁל יָד - כּוֹתֵבִין אֶת אֲרֻבָּע הַפְּרָשִׁיּוֹת בְּאֲרֻבָּעָה דְּפִין [עַמּוּדִים] עַל קָלָף אֶחָד, וְגוֹלְלוּ כְּמִין סִפָּר תוֹרָה מִסּוּפּוֹ לְתַחֲלָתוֹ, וּמִנִּיחוּ בְּכִית אֶחָד.

ב. וְצָרִיף לְהִזְהֵר בְּפְרָשִׁיּוֹת - שֶׁאִם עָשָׂה הַסְתַּנוּמָה פְּתוּחָה [הַתַּחֲחִיל פְּרָשָׁה סְתוּמָה בְּתַחֲחִילַת הַשּׁוּרָה] אוֹ הַפְּתוּחָה סְתוּמָה [הַתַּחֲחִיל פְּרָשָׁה פְּתוּחָה בְּאִמְצַע אוֹ בְּסוּף הַשּׁוּרָה], פָּסַלְן. וְשֶׁלֹּשׁ הַפְּרָשִׁיּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, כָּלֵן פְּתוּחוֹת; וּפְרָשָׁה אַחֲרוֹנָה שִׁיחִיהָ "וְהִיָּה אִם שְׁמַע", סְתוּמָה.

ג. וְצָרִיף לְהִזְהֵר בְּמֵלֵא וְחֶסֶר, עַד שִׁיחִיו אֲרֻבָּעָתָן כְּתוּבוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן כְּתוּבוֹת בְּסִפָּר תוֹרָה הַבְּדוּק [הַמּוּגָה]; שֶׁאִם כְּתַב הַחֶסֶר מֵלֵא - פָּסַל, עַד שֶׁיִּמְחַק הַיָּתֵר; וְאִם כְּתַב הַמֵּלֵא חֶסֶר - פָּסַל, וְאִין לוֹ תִּקְנָה. וְאֵלוּ הֵן הַחֲסֵרוֹת וְהַמֵּלֵאוֹת שִׁישׁ בְּאֲרֻבָּע פְּרָשִׁיּוֹת אֵלוֹ:

ד. פְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה - "קִדְשׁ לִי כָל בְּכוֹר" מֵלֵא, "זִכּוֹר" מֵלֵא, "בְּחֻזֶּק" חֶסֶר, "הוֹצֵא" מֵלֵא, "יִצְאִים" חֶסֶר וְאוֹ, "וְיִבְיֶאֱךָ" מֵלֵא, "וְהִזְכֵּרְתִּי" חֶסֶר, "וְהִיָּבִסְתִּי" מֵלֵא, "לֹאֲבַתִּיךָ" חֶסֶר וְאוֹ, "הַעֲבַדְתָּ" חֶסֶר, "מִצַּת" חֶסֶר, "הַשְׁבִּיעִי" מֵלֵא, "מִצּוֹת" מֵלֵא, "שָׂאָר" חֶסֶר, "גִּבְלָךְ" חֶסֶר, "בְּעָבוּר" מֵלֵא, "לֵאוֹת" מֵלֵא, "וּלְזָכְרוֹן" מֵלֵא, "עֵינֶיךָ" מֵלֵא, "תּוֹרַת" מֵלֵא, "הוֹצֵאָךְ" חֶסֶר יוֹד, "הַחֲקָה" חֶסֶר, "לְמוֹעֲדָה" מֵלֵא.

ה. פְּרָשָׁה שְׁנִיָּה - "וְהִיָּה כִּי יִבְאֶךְ" חֶסֶר, "וְלֹאֲבַתִּיךָ" חֶסֶר וְאוֹ, "חֲמֹר" חֶסֶר, "בְּכוֹר" מֵלֵא, "בְּחֻזֶּק" חֶסֶר, "הוֹצֵאֲנוּ" מֵלֵא, "וְיִהְיֶה" חֶסֶר, "בְּכוֹר" מֵלֵא, "מִבְּכֹר" חֶסֶר, "וְעַד בְּכוֹר" מֵלֵא, "זִכָּח" חֶסֶר, "וְכָל בְּכוֹר" מֵלֵא, "לֵאוֹת" מֵלֵא, "יִדְכָּה" כְּתוּב בָּהֶא, "וּלְטוֹטַפְתָּ" חֶסֶר וְאוֹ אַחֲרוֹנָה, "עֵינֶיךָ" מֵלֵא, "בְּחֻזֶּק" חֶסֶר, "הוֹצֵאֲנוּ" מֵלֵא.

ו. פְּרָשָׁה שְׁלִישִׁית - "שְׁמַע": "מֵאֲדָךְ" חֶסֶר, "לְכִנְיָךְ" מֵלֵא, "בְּבִיתְךָ" בְּלֹא יוֹד שְׁנִיָּה, "וּבְקוֹמָךְ" מֵלֵא, "לֵאוֹת" מֵלֵא, "יָדְךָ" בְּלֹא יוֹד שְׁנִיָּה, "לְטַטַּפְתָּ" חֶסֶר שְׁנִי וְאוֹיִן, "עֵינֶיךָ" מֵלֵא, "מִזְוֹת" חֶסֶר וְאוֹ רִאשׁוֹנָה, "בֵּיתְךָ" בְּלֹא יוֹד שְׁנִיָּה, "וּבִשְׁעָרֶיךָ" מֵלֵא.

ז. פְּרָשָׁה רְבִיעִית - "וְהִיָּה אִם שְׁמַע" חֶסֶר, "מִצּוֹתִי" בְּאוֹ אַחַת, "יּוֹרָה" מֵלֵא, "וּמִלְקוֹשׁ" מֵלֵא, "וְתִירֶשֶׁךְ" חֶסֶר וְאוֹ, "וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם" מֵלֵא, "יְבוּלָה" מֵלֵא, "הַטָּכָה" חֶסֶר, "נִתֵּן" חֶסֶר, "אַתֶּם" חֶסֶר, "לֵאוֹת" מֵלֵא, "לְטוֹטַפְתָּ" חֶסֶר וְאוֹ שְׁנִיָּה, "עֵינֶיכֶם" מֵלֵא, "אַתֶּם" חֶסֶר, "בְּבִיתְךָ" בְּלֹא יוֹד שְׁנִיָּה, "וּבְקוֹמָךְ" מֵלֵא, "מִזְוֹת" מֵלֵא, "בֵּיתְךָ" בְּלֹא יוֹד שְׁנִיָּה, "וּבִשְׁעָרֶיךָ" מֵלֵא, "לֹאֲבַתִּיכֶם" חֶסֶר וְאוֹ.

ח. וְצָרִיף לְהִזְהֵר בְּתִגִּין [כְּתִירִים] שֶׁל אוֹתִיּוֹת, וְהֵן כְּמוֹ זַיִּנִין וְקוּפוֹת עַל הָאוֹת שִׁישׁ לָהֶן תֵּג, כְּמוֹ שֶׁהֵן כְּתוּבִין בְּסִפָּר תוֹרָה; וְאֵלוּ הֵן הָאוֹתִיּוֹת הַמְתִּינּוֹת שֶׁבְּאֲרֻבָּע פְּרָשִׁיּוֹת אֵלוֹ:

ט. פְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה - יֵשׁ בָּהּ אוֹת אַחַת בְּלִבָּד, וְהִיא מִם סְתוּמָה שֶׁל "מִיָּמִים", עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ זַיִּנִין. פְּרָשָׁה שְׁנִיָּה - יֵשׁ בָּהּ חֲמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, וְכָל אַחַת מֵהֶן הֵא, וְעַל כָּל הֵא מִתְמַשְׁתָּן - אֲרֻבָּע זַיִּנִין; וְהֵן: הֵא שֶׁל "וְנִתְּנָה", וְהֵא רִאשׁוֹנָה וְהֵא אַחֲרוֹנָה שֶׁל "הַקָּשָׁה", וְהֵא שֶׁל "וְיִהְיֶה", וְהֵא שֶׁל "יִדְכָּה".

יב. וכיצד עושין הרצועות? לוקחין רצועה של עור, רחבה בארץ השעורה; ואם היתה רחבה מזה השעור, פשרה. וארץ רצועה של ראש - כדי שתקיף את הראש ויקשר ממנה הקשר, ותמתח שתי הרצועות מכאן ומכאן, עד שיגיעו לטבור או למעלה ממנו מעט; וארץ רצועה של יד - כדי שתקיף את הזרוע ויקשר ממנה הקשר, ותמתח רצועה אחת על אצבע אמצעית, ויכרך ממנה על אצבעו שלש פריכות ויקשר. ואם היו הרצועות ארוכות יתר על השעורין האלו, פשרות.

יג. ומכניס רצועה של ראש בתוך שלח [מקום מעבר הרצועה], ומקיף במדת ראשו, וקושר קשר מרבע, כמין דלת. וקשר זה, צריך כל תלמיד חכמים ללמוד, ואי אפשר להודיע צורתו בכתב, אלא בראיית העין. וכן בשל יד, קושר קשר כמין יוד; ותהיה הרצועה של יד עולה ויורדת בתוך הקשר, כדי שירחיב ויקצר בעת שירצה לקשר על ידו.

יד. הרצועות של תפלין, בין של ראש בין של יד - פניהן החיצונים שחורים, וזו היא ההלכה למשה מסיני. אבל אחורי הרצועות, הואיל ומכפנים הן, אם היו נרקות או לבנות, פשרין; אדמות - לא יעשה, שמא תהפוף הרצועה, ויגנאי הוא לו. ולא יהיו אחורי הרצועה לעולם, אלא כעין הקציצה - אם נרקה, נרקי, ואם לבנה, לבנים. ונזאי הוא לתפלין, שיהיו בלן שחרות, הקציצה, והרצועה בלה.

טו. העור שמחפין בו התפלין, ושעושים ממנו הרצועות, הוא עור של בהמה או חיה או עוף הטהורים, ואפלו נבלות וטרפות שלחן. ואם עשה מעור טמאים, או שחפה תפלין בזהב - פסולות. ועור הרצועות, צריך עבוד לשמן. אבל העור שמחפין בו, אינו צריך עבוד כלל - אפלו עשהו מצה [עור שלא נעבד בקמח ומלח], פשר; ומקומות הרבה, נהגו לעשות אותן בעור מצה.

טז. אין עושין התפלין אלא ישראל, שעשיתן בכתיבתן, מפני השין שעושים בעור, כמו שאמרנו; לפיכך, אם חפן גוי, או תפרן - פסולין. והוא הדין לכל הפסול לכתבן, שלא יעשה אותן.

יז. תפלין של ראש, אין עושין אותה של יד, ושל יד, עושין אותה של ראש - לפי שאין מורידין מקדשה חמורה לקדשה קלה. וכן רצועה של תפלין של ראש, אין עושין אותה לתפלין של יד. במה דברים אמורים? בשלכשן; אבל תפלין של ראש שלא לכשן אדם מעולם, אם רצה להחזירין ליד, מתר. וכיצד הוא עושה? טולה [מכסה] עליה עור עד שתעשה אחת, וקושרה על ידו.

יח. תפלין שנפסקו [נחתכו] התפירות שלחן - אם היו שתי התפירות זו בצד זו [החיצונה והפנימית שנגדנה], או שנפסקו שלש תפירות אפלו זו שלא כנגד זו - הרי אלו פסולות. במה דברים אמורים? בישנות; אבל בחדשות, כל זמן שפני טבלה קימת [שעדיין מרובעים הם], פשרות. ואילו הן החדשות? כל שאחזין מקצת העור שנקרע תפרו ותולין בו התפלין, והוא חזק ואינו נכרת - הרי אלו חדשות; ואם אין ראוי לתלות בו, אלא והוא נפסק - הרי אלו ישנות.

העור מעל גבי האמנים [דפוס, תבנית] של עץ, ונמצא העור שיש בו ארבעה בתים פנויין. מכניסין פרשה בכל בית ובית, ומחזירין מקצת העור מלמטה; ותופרין אותו מארבע פנותיו, ומניחין מן העור שלמטה מקום שתכנס בו הרצועה, כמו תוכר, והוא הנקרא 'מעברת'.

ד. וכיצד עושין תפלין של יד? לוקחין עץ מרבע, ארכו כרחבו, ויהיה גבהו כאצבע, או יתר על זה מעט; ומחפין אותו בעור רטב, ומניחין את העור על האמנים עד שייבש; וחולץ העור, ומכניס ארבע הפרשיות במקום העץ, ומחזיר מקצת העור מלמטה; ותופרו מארבע פנותיו, ומניחין מן העור תוכר, מקום הרצועה.

ה. כיצד סדור הפרשיות בתפלין של ראש? מכניס פרשה אחרונה שהיא "והיה אם שמע" בבית שהוא על ימין המניח; ו"שמע", סמוכה לה; ו"והיה כי יביאך", בבית שלישי סמוכה ל"שמע"; ו"קדש לי", בבית רביעי שהוא לשמאל המניח תפלין - כדי שיהא הקורא שפניו כנגד פני המניח, קורא על הסדר, כגון זה: ואם החליף סדור זה, פסולות.

ו. תפלין של יד - כותבין אותה בארבעה דפין [עמודים] בעור אחד, ארץ כספר תורה, על סדורן בתורה, כגון זה: ואם כתבן על ארבעה עורות והניחן בבית אחד - יצא, ואינו צריך לדבוקן.

ז. כשהוא גולל הפרשיות, בין של ראש בין של יד, גולל אותן מסופן לתחתן - עד שתמצא כשתפתח הפרשה, תקרא כל שיטה מתחתנה לסופה.

ח. כשמכניסין את הפרשיות בבתים שלחן, כורכין אותן במטלית, ועל המטלית שער, ואחר כך מכניסין אותן בכתיהן. ושער זה, צריך להיות שער בהמה או חיה טהורה, ואפלו מנבלות וטרפות שלחן; וכבר נהגו כל העם, לזכרן בשער זנב העגלים.

ט. כשתופרין את התפלין, אין תופרין אלא בגידין של בהמה או של חיה טהורה, ואפלו מנבלות וטרפות שלחן. לוקחין הגידין שיש בעקב הבהמה או החיה, והן לבנים קשים, ומרכיין אותן באבנים וכווצא בהן עד שיעשו כפשתן, וטווין אותן ושוזרין אותן; ובהן תופרין התפלין ויריעות ספר תורה.

י. כשתופרין התפלין, תופרין אותן ברבוע. והלכה רוחת, שיהיו בכל צד שלש תפירות, עד שיהיו הכל שתיים עשרה תפירות, בין של יד בין של ראש; ואם עשה התפירות עשר או ארבע עשרה, עושה. וכל התפירות, יהיה החוט שלחן סוכב משתי הרוחות [מב' הצדדים].

יא. וצריך שיגיע החריץ [שבין בית לבית] של תפלין של ראש, עד מקום התפר. ואם היה החריץ נכר כדי שיהיו ארבעה ראשים נראין לכל, ואף על פי שאין החריץ מגיע למקום התפר - פשרות; ואם אין חריץ נכר, פסולות. וצריך להעביר בתוך כל חריץ וחריץ על גבי העור, חוט או משיחה להבדיל בין בית לבית; ומנהג פשוט, להעביר גיד מגידי התפירה בכל חריץ וחריץ משלשתן.

יט. רצוּעָה שְׁנִפְסָקָה - אין קוֹשְׁרִין אותָה, ואֵין תּוֹפְרִין אותָה, אֶלָּא מוֹצִיָּאָה וְגוֹנְנָה, וְעוֹשֶׂה אַחֲרָתָּהּ. וּשְׁנֵי הָרְצוּעָה (שמשלת שלט מקשר הראש ולמטה) פְּסוּלִין, עַד שִׁיִּהְיֶה עַל יָדוֹ וְעַל רֹאשׁוֹ.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ב-י"ח מנחם-אב ה'תשס"ט

יום ראשון י"ב מנחם-אב ה'תשס"ט

יום שני י"ג מנחם-אב ה'תשס"ט

מצות לא תעשה רסב

הַמְצֹוֶה הָרִס"ב — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִיר קוֹנֶה אֶמָּה עֲבָרֶיהָ מִלְּהֻצִּיק לָהּ אִם נִשְׁאַה. כּוֹנֵנִי בְּאֶמְרֵי לְהֻצִּיק לָהּ. שֶׁלֹּא יִצְמָצֵם לָהּ מְזוֹנוּתֶיהָ אוֹ כְּסוּתָהּ אוֹ יִמְנַע מִמֶּנָּה עוֹנֶתָהּ בְּכַדִּי לְהֻצִּיק לָהּ וּלְצַעְרָהּ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "שְׂאֵרָה כְּסוּתָהּ וְעִנְתָּהּ לֹא יִגְרַע" (שמות כא, י). וְלֹא זֶה בְּעֶצְמוֹ, כּוֹלֵל כָּל-הַנוֹשֵׂא בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יֻצֵּיק לָהּ בְּאֶחָד מִשְׁלֹשֶׁת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כְּדִי לְצַעְרָהּ וּלְעִנּוּתָהּ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה בְּאֶמָּה עֲבָרֶיהָ שֶׁהִזְהִיר מִלְּמַנּוּעַ מִמֶּנָּה שְׂאֵרָה כְּסוּתָהּ וְעִנְתָּהּ, כְּמִשְׁפֹּט הַבְּנוֹת יַעֲשֶׂה-לָּהּ (שם, ט), מִכָּאֵן לְמִדְּנוֹ שֶׁמִּשְׁפֹּט הַבְּנוֹת הוּא: שֶׁלֹּא יִמְנַע שְׂאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה, וְהוּא אָמְרָם בְּמַכְלֵתָא (פרשת משפטים): "וְכִי מֵה-לְמִדְּנוֹ לְמִשְׁפֹּט הַבְּנוֹת מַעֲתָה? הֲרִי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לְמַד. וְשֵׁם אָמְרוּ: "שְׂאֵרָה — אֵלּוּ מְזוֹנוּתֶיהָ; כְּסוּתָהּ — כְּמִשְׁמָעוֹ; עוֹנָתָה — זֶה דֶּרֶךְ אֶרֶץ" (אישות).

יום שלישי י"ד מנחם-אב ה'תשס"ט

יום רביעי ט"ו מנחם-אב ה'תשס"ט

מצות עשה ריב.

הַמְצֹוֶה הָרִי"ב — הַצּוּוֹי שֶׁנִּצְטַוְנוּ לְפָרוֹת וּלְרִבּוֹת וּלְהִתְכַּוֵּן לְקִיּוֹם הַמִּין, וְזוֹהִי מִצְוַת פְּרִיָּה

וְרִבְיָה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "[וְאַתֶּם] פְּרוּ וּרְבוּ" (בראשית ט, ז). וְכִבֵּר בְּאֶרֶץ (ברכות טז.) שֶׁהִתְחַנֵּן פְּטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע אִם נִשָּׂא בְּתוּלָה, וְנִתְּנוּ טַעַם לָכֵן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמַצְוָה. וְכִבֵּר נִתְּבָאֲרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוֹ וְחִיּוּבֶיהָ בְּפָרֶק ו' מִיְכָמוֹת (סא:); וְאֵין הַנָּשִׁים חַיִּבוֹת בְּמַצְוָה זוֹ; וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ שֵׁם (סה:): "הָאִישׁ מַצְוֶה עַל פְּרִיָּה וְרִבְיָה, אֲבָל לֹא הָאִשָּׁה".

יום חמישי ט"ז מנחם-אב ה'תשס"ט

יום שישי י"ח מנחם-אב ה'תשס"ט

מצות עשה רכב.

הַמְצֹוֶה הָרִכ"ב — הַצּוּוֹי שֶׁנִּצְטַוְנוּ לְגַרֵּשׁ בְּסִפֵּר (בשטר) דְּוָקָא אִם נִרְצָה לְגַרֵּשׁ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָתָהּ וְנָתַן בְּיָדָהּ" (דברים כד, א). וְכִבֵּר נִתְּבָאֲרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר דִּין גְּרוּשִׁין, בְּשִׁלְמוֹת בְּמִסְכָּתָא הַמִּיחָדָת לָכֵן, כְּלוֹמַר מִסְכַּת גִּטִּין.

יום שבת קודש י"ח מנחם-אב ה'תשס"ט

מצות לא תעשה שנו.

הַמְצֹוֶה הַשְּׁנ"ו — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִיר הָאָדָם מִלְּהִחְזִיר גְּרוּשָׁתוֹ אַחֵר שֶׁנִּשְׁאַת לְאַחֵר, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא-יּוּכַל בְּעֵלָה הָרֹאשׁוֹן אֲשֶׁר-שָׁלְחָה לְשׁוּב לְקַחְתָּהּ" (דברים כד, ד). וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה — לוֹקָה. וְכִבֵּר נִתְּבָאֲרוּ דִּינֵי מַצְוָה זוֹ בְּכִמְהָ מְקוֹמוֹת בִּיבְמוֹת.

שופטים כ וטו

וַיֹּאחֲזוּ בְּפִילֹגְשֵׁי וַאֲנַתְחָה וַאֲשִׁלְחָה בְּכָל־שָׂדֶה נַחֲלַת יִשְׂרָאֵל כִּי עָשׂוּ זִמָּה וּנְבִלָה בְּיִשְׂרָאֵל: וְהָיָה כְּלָכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָבּוּ לָכֶם דָּבָר וְעֵצָה הֵלֶם: ח וַיִּקְּם כָּל־הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד לְאִמּוֹר לֹא נִלְךְ אִישׁ לְאַהֲלָו וְלֹא נָסּוּר אִישׁ לְבֵיתוֹ: ט וְעַתָּה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה לְגִבְעָה עָלֶיךָ בְּגֹרֶל: י וַלְקַחְנוּ עִשְׂרָה אַנְשִׁים לְמֵאָה לְכָל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל וּמֵאָה לְאַלְף וְאַלְף לְרִבְכָּה לְקַחַת צָדָה לָעָם לַעֲשׂוֹת לְבוֹאֵם לְגִבְעַת בְּנִימָן בְּכָל־הַנְּבִלָה אֲשֶׁר עָשָׂה בְּיִשְׂרָאֵל: יא וַיֹּאסֹף כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל־הָעִיר כְּאִישׁ אֶחָד חֲבֵרִים: יב וַיִּשְׁלְחוּ שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל אַנְשִׁים בְּכָל־שְׁבִטֵי בְנִימָן לֵאמֹר מָה הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר נַהֲיִיתָ בָּכֶם: יג וְעַתָּה תִּנּוּ אֶת־הָאֲנָשִׁים בְּנִי־בְלִיעַל אֲשֶׁר בִּגְבַעְתָּ וּנְמִיתָם וּנְבַעַרְתָּ רַעְיָה מִיִּשְׂרָאֵל וְלֹא אָבוּ בְנֵי בְנִימָן לְשַׁמֵּעַ בְּקוֹל אַחֵיהֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל: יד וַיֹּאסְפוּ בְנֵי־בְנִימָן מִן־הָעָרִים הַגְּבַעְתָּה לָצֵאת לְמַלְחָמָה עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: טו וַיִּתְּפְקְדוּ בְנֵי בְנִימָן בַּיּוֹם הַהוּא מֵהָעָרִים עֹשְׂרִים וְשִׁשָּׁה אֲלָף אִישׁ שֶׁלֶף חָרָב לְבַד מִיִּשְׁבֵי הַגְּבַעָה הַתְּפַקְדּוֹ שִׁבְעַת מֵאוֹת אִישׁ בַּחֹר:

רש"י

(י) לעשות לבואם. לכיאתם זו לגבעת בנימין
'ככל הנבלה' וגו': (יא) חברים. שוים בעצה
אחת: (יב) ככל שבטי בנימין. עשרה שבטים

מצודת ציון

(ו) זמה. מחשבה רעה, כמו (איוב לא יא) כי הוא זמה, וזהו מה שדימו להרגו: (ז) חבר. תנו: הלום. פה, כמו (שמות ג ה) אל תקרב הלם: (ח) נסור. מלשון הסרה: (י) לרבבה. היא עשרת אלפים: צדה. מזון: לבואם. הלמ"ד במקום ביי"ת, וכן (שמואל א כ ל) לבן ישי: (יב) מה הרעה. מלת 'מה' מורה על גודל הדבר והפלגתו, כמו (תהלים לא כ) מה רב טובך: (יג) ונבערה. ענין פיגוי וכליון מן העולם, כמו (דברים יג ו) ובערת הרע מקרבך: אבו. רצו: (טו) ויתפקדו. מניין:

מצודת דוד

(ו) ואשלחה. לעורר לב לנקום נקם: כי עשו. על בני הגבעה יאמר: בישראל. רצה לומר, בפרהסיא: (ז) הנה כלכם בני ישראל. רצה לומר, הלא כולכם עם קדוש, ורע עליכם המעשה, לזאת הבו לכם דבר עצה כי הדבר נוגע לכם בכלל: (ח) ויקם. נשארו קמים על עמדם: לא נלך. עד יוגמר הדבר: (ט) ועתה וגו'. גם זה מדברי כל העם: עליה. יעלו עליה בגורל, מי ילחם בהם ומי יקח צדה: (י) למאה לכל שבטי. מכל השבטים נקח עשר למאה, שהם יקחו צדה לתשעת החלקים היוצאים למלחמה: לעשות לבואם. לעשות בבואם לגבע, כפי הנבלה אשר עשה, רצה לומר, לשלם כגמול ידם: (יא) אל העיר. אל גבע: כאיש אחד חברים. רצה לומר, היו חברים בהסכמה אחת כאיש אחד: (יב) וישלחו. טרם החלו להלחם, שלחו בכל שבטי בנימין, רצה לומר, משפחות בנימין, כי כמו שהשבט קרוי משפחה, כמו כן תקרא משפחה גדולה בשם שבט: מה הרעה. רצה לומר, מה מאוד גדולה הרעה הזאת: (יג) ונבערה רעה. נסיר עושה רעה מבין ישראל: (יד) מן הערים. אשר בנחלת בנימין: (טו) מהערים. אשר באו מהערים: התפקדו. בפני עצמן:

רצה לומר, לשלם כגמול ידם: (יא) אל העיר. אל גבע: כאיש אחד חברים. רצה לומר, היו חברים בהסכמה אחת כאיש אחד: (יב) וישלחו. טרם החלו להלחם, שלחו בכל שבטי בנימין, רצה לומר, משפחות בנימין, כי כמו שהשבט קרוי משפחה, כמו כן תקרא משפחה גדולה בשם שבט: מה הרעה. רצה לומר, מה מאוד גדולה הרעה הזאת: (יג) ונבערה רעה. נסיר עושה רעה מבין ישראל: (יד) מן הערים. אשר בנחלת בנימין: (טו) מהערים. אשר באו מהערים: התפקדו. בפני עצמן:

דברי הימים ב טז ד

ד וַיִּשְׁמַע בֶּן־הֶדֶד אֶל־הַמֶּלֶךְ אָסָא וַיִּשְׁלַח אֶת־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר־לוֹ אֶל־עָרֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּכּוּ אֶת־עֵינֹן וְאֶת־דֹּן וְאֶת אָבֵל מַיִם וְאֶת כָּל־מִסְכְּנוֹת עָרֵי נַפְתָּלִי: ה וַיְהִי כַשְׁמַע בַּעֲשָׂא וַיַּחְדֵּל מִבְּנוֹת אֶת־הָרֶמָּה וַיֵּשֶׁבֶת אֶת־מְלָאכָתּוֹ: ו וְאָסָא הַמֶּלֶךְ לָקַח אֶת־כָּל־יְהוּדָה וַיִּשְׁאֲלוּ אֶת־אֲבָנֵי הָרֶמָּה וְאֶת־עֲצֵיהָ אֲשֶׁר בָּנָה בַּעֲשָׂא וַיִּבְנוּ בָּהֶם אֶת־הַמִּצְפָּה: ז וּבָעֵת הַהִיא בָּא חֲנָנִי הָרָאָה אֶל־אָסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּהִשָּׁעֲנֶךָ עַל־מֶלֶךְ אֲרָם וְלֹא נִשְׁעַנְתָּ עַל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־כֵּן נִמְלֹט חֵיל מֶלֶךְ־אֲרָם מִיָּדְךָ: ח הֲלֹא א הַפּוֹשִׁים וְהַלּוֹבִים הָיוּ לְחֵיל א לָרֶב לָרֶכֶב וּלְפָרָשִׁים לְהַרְבֶּה מְאֹד וּבְהִשָּׁעֲנֶךָ עַל־יְהוָה נִתְּנָם בְּיָדְךָ: ט כִּי יְהוָה עֵינָיו מִשְׁטָטוֹת בְּכָל־הָאָרֶץ לְהִתְחַזֵּק עִם־לְבָבָם שָׁלֵם אֵלָיו נִסְכָּלֶת עַל־זֹאת כִּי מַעֲתָה יֵשׁ עִמָּךְ מִלַּחְמוֹת: י וַיִּכְעַס אָסָא אֶל־הָרָאָה וַיִּתְּנֶהוּ בֵּית הַמִּהְפָּכֶת כִּי־בִזְעָף עָמָּו עַל־זֹאת וַיִּרְצֶץ אָסָא מִן־הָעָם בָּעֵת הַהִיא:

ההיא:

רש"י

אם בטחת בהקב"ה כשנשבעו וכתרו ברית יחד מלך ישראל ומלך ארם עליך כאשר בטחת בו כשבאו עליך הכושים לא נמלטו מידך והיית נוצח לכולם אף לא היית מאבד ממונך שנתת לו כדי להפר בריתו עם בעשא ועתה שלא בטחת בהקב"ה אבדת ממונך וגם מלך ארם נמלט מידך: (י) בית המהפכת. בית הסוהר שעשוי מלאכת המהפכת גוועלב"ט בלשון אשכנז:

מצודת ציון

(ד) אבל מים. היא אבל בית מעכה האמור במלכים א': מסכנות. ערי אוצרות כמו ויבן ערי מסכנות (שמות א): (ה) וישבת. ענין בטול כמו שבת נוגש (ישעיה יד): (ט) משוטטות. ענין הנעה והרחיפה ממקום למקום כמו שוטטו בחוצות ירושלים (ירמיה ה): נסכלת. מל' סכלות ושטות: (י) בית המהפכת. הוא מל' כיפה בהיפוך אותיות והוא מקום מאסר כעין כיפה: וירצץ. ענין שבירה כמו קנה רצוץ (ישעיה מב):

(ד) וישמע בן הדד. ולא פסקו מלכי ארם מלהיות שוטנים לישראל עד שמת אחז ובשנת ג' לאחז כרתו ברית מלך ישראל ומלך ארם לעלות ולהתגרות באחז ולא הי' זכות באחז שיפלו בידו ונפלו שניהם ביד תגלת פלאסר מלך אשור: בדרמשק. ובמלכים (ב' טז) כתיב דמשק ובפסוק אחר דומשק וכולן א' היה ודוגמא שוט שבט שרביט: (ז) על כן נמלט. שלא יכולת לו למה שלא בטחת בהקב"ה כי

מצודת דוד

(ז) בהשענך. בעבור השענך על כן נמלט כי היו מעותדים ליפול בידך: (ח) והלובים. גם המה באו עם זרח הכושי ועם שלא נזכר למעלה: לחיל לרוב. לקבוץ חיל לרוב ולקבוץ רכב וכו': (ט) עיניו משוטטות. ר"ל משגיח על כל: להתחזק. לתת חוזק עם אשר לבבם שלם אליו לבטוח בו: נסכלת. נעשית סכל בעבור זאת: יש עמך מלחמות. ר"ל כבר מוכן מלחמות שילחמו עמך: (י) כי בזעף עמו. כי היה עמו בכעס על אשר דבר הדבר הזאת: בעת ההיא.

כי גברה בו הכעס ורצץ גם מהעם בכעס:

גמרא

הגמרא מבררת מדוע אם שלח המשאיל את הפרה ביד עבדו, על פי ציווי השואל, חייב השואל, והבינה הגמרא שמדובר בעבד כנעני. מקשה הגמרא: כששלחה המשאיל ביד עבדו, מדוע תיב השואל באונסיה, והרי יד עבד ביד רבו, וממילא כשהעבד הכנעני של המשאיל הולך עם הפרה הרי זה כאילו המשאיל עצמו הולך עמה, וכיון שלא יצאה מרשותו מדוע יתחייב השואל באחריותה.

מתרצת הגמרא: אמר שמואל, משנתינו עוסקת בעבד עברי, ולא קני ליה גופיה – שאין גופו קנוי לאדוניו, וממילא דינו ככל שליח, שאם שלחו בציווי השואל חייב השואל באחריותה, אך באמת בעבד כנעני שידו כיד רבו, פטור השואל.

מביאה הגמרא תירוצי נוסף: רב אמר, אפילו תימא שמשנתינו עוסקת בעבד כנעני, והטעם שהשואל חייב הוא כיון שנעשה השואל באומר ליה – למשאיל, הדין – הכה את הפרה במקל, ועל ידי כך היא תבא לרשותי, וכשעשה המשאיל כדבריו והוציאה מרשותו, התחייב השואל באחריותה, ומה שעבדו הכנעני של המשאיל הולך עם הפרה אינו מגרע את חייב השואל.

הגמרא מקשה על תירוצו של רב: מיתבי, שנינו בברייתא, השואל את הפרה מחבירו, ואמר לו השואל לשלחה ביד בנו או שלוחו, ושלחה לו המשאיל ביד בנו או ביד שלוחו, ומתה בדרך, תיב השואל. אך אם שלחה ביד עבדו של המשאיל, אפילו אם אמר לו השואל לשלחה ביד עבדו, ומתה בדרך, פטור השואל, ולכאורה זהו שלח כמבואר במשנתינו שאף אם שלחה ביד עבדו חייב. ובשלמא לשמואל, אין זו קושיא, כיון דמתניתין עוסקת בעבד עברי, שדינו ככל שליח שהמסירה לידו מחייבת את השואל, ואילו הברייתא עוסקת בעבד כנעני שלו, שכיון שידו כיד רבו נחשבת הפרה כברשות המשאיל, ואין השואל מתחייב באחריותה, אלא לרב, שמשנתינו עוסקת בעבד כנעני, והשואל נחשב כאומר לו הכישה במקל והיא תבוא, ולכן חייב, קשיא, מדוע הברייתא פטרתו.

מתרצת הגמרא: אמר לך רב, לא תימא – אל תאמר שטעם החיוב במשנה הוא כיון שנעשה באמר ליה הכישה במקל, והיינו שכל שואל האומר 'שלח' נחשב כאומר כן, אלא אמר, שמשנתינו עוסקת באופן שאמר ליה השואל בפירוש 'הדין' במקל, והיא תבא, ורק באופן זה מתחייב השואל באחריות מעת ההכשה, ואילו בברייתא מדובר שרק אמר לו שישלחנה עם עבדו, וכיון שידו כיד רבו אין השואל מתחייב עד שתצא הפרה גם מרשות העבד, ותבוא לידו.

מוכיחה הגמרא שדברי רב נאמרו באופן שאמר בפירוש שיכשה במקל: דאיתמר בבית המדרש, אמר השואל למשאיל השאילני פרתך, ואמר לו המשאיל ביד מי אשלחנה, ואמר לו השואל הדין' במקל והיא תבא, אמר רב נחמן, אמר רבה בר אבבה, אמר רב, כיון שצצת מרשות המשאיל, התחייב השואל באחריותה, ואם מתה תיב השואל באונסיה, שהרי הכישה במקל על פי ציוויו, והתחייב באחריותה. ומוכח שרב אמר את דינו רק כשאמר לו בפירוש 'הכישה במקל והיא תבוא'.

מביאה הגמרא ראייה לרב: ניקא מסייע ליה, שנינו בברייתא, האומר לחבירו השאילני פרתך, ואמר ליה המשאיל ביד מי אשלחנה, ואמר ליה השואל הדין' במקל והיא תבא, כיון שצצת מרשות המשאיל ומתה בדרך, תיב השואל, והיינו כדברי רב.

דוחה הגמרא: אמר רב אשי, תבא – בברייתא במאי עסקינן, בגון שהיתה

הצדו של השואל נמצאת לפניו מהצדו של המשאיל, דבי משלחה לה – כשהמשאיל משלחה לשואל, ודאי להתם אולא – ברור שתלך לחצר השואל, ולכן השואל מוכן להשתעבד בהכשת המשאיל, אבל באופן שרשות הרבים מפסיקה ביניהם יתכן שאין השואל חושב שאכן ישלחנה המשאיל ללא שמירה, ואינו משעבד עצמו, ושלא כדברי רב המחייב גם בזה.

שואלת הגמרא: אי הכי, שחצר השואל לפניו מחצירו של המשאיל, מאי למימרא – מה החידוש בזה, והלא פשוט שיתחייב בהכשתה. משיבה הגמרא: לא צריכא, דאיכא גווייתא – שיש בחצר המשאיל פינות ומבואות שיכולה הבהמה להסתתר שם, ומהו דתימא שבאופן כזה לא סמכא דעתיה – אין השואל סומך דעתו להתחייב באחריותה, שהוא חושש דלמא קיימא התם – שמת תעמוד הבהמה באותם פינות ולא אתיה אולא להדיא – ולא תבוא לחצירו מיד, קא משמע לן דסמכא דעתיה, ומתחייב באחריותה.

הגמרא מבררת ממתי זוכה השואל בחפץ לענין זה שאין המשאיל יכול לחזור בו: אמר רב הונא, השואל קרדום – גרזן מהביר, אם כבר השתמש בו ופקע בו עצים, קנא' השואל, אך אם לא פקע בו, לא קנא'.

מבררת הגמרא: למאי – לאיזה ענין אמר רב הונא שרק אם בקע בו קנא, אלא למאי לענין חיוב אונסין, אם כן קשה, מאי שניא – במה שונה הדין השני במשנה לגבי פרה, דמשעת שאלה – כשמשכה השליח, מתחייב השואל באונסין, ואף שלא התחיל להשתמש בה, מדינו של רב הונא המחייב רק לאחר שביקע בו.

מבאר הגמרא: אלא לעולם חיוב אונסין חל משעת המשיכה, ודינו של רב הונא נאמר לענין חזרה, שאם השאילו קרדום לזמן מסוים ורצה המשאיל לחזור בו בתוך הזמן, אם כבר פקע בו, קנא עד סוף ימי שאילתו, ולא מצי הדר ביה משאיל – אין המשאיל יכול לחזור בו, אך אם עדיין לא פקע בו, מצי משאיל הדר ביה, ולא נאמר בשומרים קנין משיכה.

מביאה הגמרא אמורא החולק על רב הונא: ופליגא דרבי אמי, דאמר רבי אמי, אדם המשאיל קרדום של הקדש לחבירו, מעל המשאיל לפי שווי טובת הנאה שבו – בהשאלתו, כלומר כדמים שהיה מוכן לשלם כדי שיחזיק לו השואל טובה על השאלתו, ודימים אלו ישלם להקדש, ויחזירו – השואל מותר לבקע בו לבתחילה, כיון שהמשאיל כבר מעל בדמי טובת ההנאה שבו, והוציאו לחולין. ואי נאמר כדברי רב הונא, שהשואל לא קנא' במשיכה עד שישתמש בו, אמאי מעל המשאיל, ואמאי חבירו מותר לבקע בו לבתחילה, והרי כל זמן שלא השתמש בו לא קנא, ואם כן לא יבקע בו השואל אלא בניהדרה – יחזירו להקדש, ולא ליקנייה, ולא לימקול, ומכך שאמר רבי אמי שהראשון כבר מעל אף קודם שהשתמש בו השואל, מוכח שקנאו השואל במשיכה לבד, ויצא לחולין, ושלא כדברי רב הונא.

מביאה הגמרא אמורא נוסף החולק על רב הונא: ופליגא דרבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר, בדרה שתקנו חכמים קנין משיכה בלקוחות, כך תקנו משיכה בשומרים, ששוכר או שואל שקיבלו לרשותם חפץ ומשכודו, אין הבעלים יכול לחזור בו. ואילו לרב הונא אינם זוכים בחפץ עד שיתחילו להשתמש בו.

מביאה הגמרא ברייתא המסייעת לרבי אלעזר: תניא נמי הכי, בשם שתקנו משיכה בלקוחות, כך תקנו משיכה בשומרים.

מביאה הגמרא את סיום הברייתא: ובשם

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שני עמ' א

מדובר במשנה במוכר וקונה, ובאופן שמועני הקונה כסות ו-בגד של עבד גדול מכרת לי, והמוכר אומר כסות של עבד קטן מכרת לי. וכן בענין שדה, הקונה אומר שיעור עומרי שדה גדולה מכרת לי, והמוכר אומר שיעור עומרי שדה קטנה מכרת לי, ובאופן זה מודה הוא על מקצת הטענה, שהרי הודה בחלק משיעור עמרי שדה גדולה, ואף אין זה 'הילך'.

בענין שדה, מדובר ששלחו לקנות לו שדה ונתן לו מעות, המשלח אומר נתתי לך דמי שדה גדולה ואותם תשיב לי, והשליח אומר נתתי לך דמי שדה קטנה ואותם אחזיר לך. ונמצא שהודה לו במה שתבעו, שהרי תבעו דמים והודה לו במקצת דמים, ואף אין זה הילך, כיון שאין דמי העבד הקטן מזומנים ליתנם מיד, אלא יתן אותם אחר כך. תירוצי שני, ושמואל אמר,

פרט

פָּרָט לְמוֹזֵיק. דְּלֵא מִשְׁלֵם חוֹמְשָׁא הֵינּוּ מִדְּרַבָּנָן אֲבָל מִדְּאִוִּרִייתָא לֹא מִשְׁלֵם אִפִּילוּ קָרָן כְּדִמְשַׁמְעֵה בְּרִישׁ ב"ק ק"ו ט' וטס) דִּקְתַּנִּי אֲבָל ד' אֲבוֹת נְכֻסִּים שְׂאִין בָּהֶם מַעֲיֵלָה וְכֵן מִשְׁמַע בִּירְשָׁלַּמִּי הִנָּזְקִין ר"ע אוֹמֵר ק"ו לְהִקְדֵּשׁ בְּמֵה אֲנִי קְיָיִמִּין אִי בְּנִזְקִין רַעְהוּ אֲמֹר רַחֲמָנָא וְלֹא לְהִקְדֵּשׁ אִי בְּנִזְקִי גִּפּוּף הָא תַּנִּי

ר' חייא גזקין להדיט ואין גזקין להקדש
בר' ואית' תנא כי יאכל בתרומה חביב וי"ל 1
דמעילה ילפינן חטא חטא מתרומה ואית'
בין דמתרומה ילפינן לא לחיב אהנאת
הקדש במו תרומה שמוערת בהנאה
לזיון וי"ל דכי תמעול מעל רבוי
כדאמרין במעילה (ו' יחג)

שְׁמִי בֵּית סָאָה בְּאוֹתָהּ שָׁדָה תִּנּוּן. פִּי
בַּקּוּטְרָס דָּאִין מִדְּקֻדְקִין לְהִיט
שְׁמִין מִה שֶׁהִיָּתָה שָׁדָה עֲרוּגָהּ וְזו שְׁנֵאֲבָלָת
אֶלֶּא מִה שֶׁבְּחֶרֶבָה בֵּית סָאָה בְּשָׁדָה ו
מִדְּמִיו אֵם הָיָה אֵב לְמִכּוּר בְּשָׁדָה בְּשִׁבְלִי
אֲבִילָת עֲרוּגָהּ וְזו וְאִין נִרְאָה לִרִי חֲדָא בֵּין
דְּאֲבִית סָאָה קָאִי הָיָה לִיָּה לְמִמֵּר בְּלִשָׁן
וְכָר כְּפֹה הָיָה יָפָה וְעוֹד דְּכַפֵּי הַכּוֹסִם וְכִי
דָּה נָתַן וְכִי דָּלִס שְׁמִין בְּעֵי בְּגִמְרָא הִיכִי שְׁיִימִין
וּמֵאִי בְּעֵי הִיכִי דְּבִמְתַּנְתִּין מִפְּרֵשׁ בְּדִרְתָּא
שׁוּמָא וְלִמָּה עֲלָה עוֹד דְּעוֹלָתוֹ שְׁעִשְׁעוּ עוֹד
אֲחֵרֵת וְעוֹד דְּמִפְּרֵשׁ הָתֵם סָאָה בֵּסִי סָאִין
וּפִי בַּקּוּטְרָס דְּבִית סָאָה בְּאִפְּיָה בְּנִשְׁפִּיָּה
לֹא שְׁיִימִין דְּמַסְסִיד מִזִּין אֶלֶּא שְׁמִין
תַּחֲלֵה סִי סָאִין וְרֹאקִין כְּפֹה דְּמִים מְגִיעִין
לְבִית סָאָה וְחוֹרְרִין וְשְׁמִין כְּפֹה נִפְתַּח
בְּאֲבִילָת עֲרוּגָהּ וְאֵם מִתְּהִילָה הָיָה שְׁמִין
עֲרוּגָה בֵּסִי סָאִין לֹא הִתְהִילָה מַפְסִיד כְּלוֹם
שָׁאִין עֲרוּגָה נִיפְרֵת בְּהֵם אֶבֶל בְּבִית סָאָה
נִיפְרֵת הֵינִי שְׁמִי שׁוּמֹת מִלָּן וְדִמְקָרָא לֹא
שְׁמִיעוּן אֶלֶּא שְׁמִין אֲגַב שָׁדָה וְעוֹד
דְּלִמְדִּי בִּ"ק קָאִי (דָּה) שָׁלֹחַ בְּשִׁשִּׁים לְחֻץ
כְּלוֹמֵר בְּשִׁשִּׁים שִׁיעוּרִין כְּמוֹתוֹ אֲמַאי נָקֵט
בְּמִתְנִיתִן בֵּית סָאָה וְעוֹד דְּפִרְיָה הָתֵם
לְכֻלְהוֹ אֲמוּרָאִי מִדְּתַנִּי אֶבֶלָה קֵב או
קֵבִים רֹאקִין אוֹתָהּ אֲבִילוֹ הֵיא עֲרוּגָה
קִטְנָה וּמִשְׁעָרִין אוֹתָהּ מֵאִי לֹא פָּנִי
עֲצָמָה תִּשְׁקִי לִיָּה אֲמַתְנִי דְּקֻדְקִין
שְׁמִשְׁעָרִין בְּבִית סָאָה וְנִרְאָה לִרִי דְּשְׁמִין

בית סָאָה הָיִינוּ בֵּית סָאָה הַנָּאֵכָל בְּדִקְרָתֵנוּ בְּסִיפָא בְּמִלְתֵּיהּ דִּרְשִׁי אַם סָאָה סָאָה כּו' וּבֵבִית סָאָה תְּבוּאָה מִיָּדִי וְלֹא בְּבֵית סָאָה וְרַע שָׂאֵן יוֹכֵלָה בְּהִמָּה לְאַבּוּל כָּל כֶּף וּלְכֹר נָקַט לְשׁוֹן נִקְבָּה בְּמָה הָיְתָה דְּבִשְׁמַת שְׂדֵה אִינְדִּי וְכַעֲנִי נִמִּי שְׂפִיר בְּגִמְרָא הֵיכִי שְׂמִינִין דָּאָה פִּי' בְּמַתָּה כְּמֹה תִּהְיֶה הַשְּׂדֶה גְדוּלָּה שְׂשֻׁמִּין בָּהּ וְעוֹד מִסְתַּקֵּא לִיהּ דְּלִדְמָא שְׂמִין בִּי סָאָה בְּאַתּוּרָה שְׂדֵה הָיִינוּ בְּקִרְקֵעַ עֲצָמָה שֶׁת לִי סָאָה וּמִפְרֵשׁ סָאָה בִּס' סָאֵן וְדִּהּ דְּפִדּוּתָא אוּ יוֹתֵר שְׂמִין לִפְיָא חֲשׁוּבִין סָאָה בִּס' סָאֵן וְאִיקָא מֵאֵן דָּאֻמֵּר קִלְחַ בִּס' קִלְחִין לְעוֹלָם בִּס' שִׁיעוּרִין כְּמוֹתוֹ וּמֵאֵן דָּאֻמֵּר תִּרְקַב בְּשִׁשִּׁים תִּרְקֻבִין וְאֵכְלָה סָאָה דְּמַתְּנִיתִין מִשְׁעִירָא לִפִּי הָאֵי שִׁיעוּרָא וְשֵׁם מְפּוֹרֵשׁ בְּאִיקָה שִׁיעוּר מַפְסִיד מִזִּיק אוּ מִשְׁבִּיחִי יוֹתֵר בְּתִרְקַב בְּשִׁשִּׁים תִּרְקֻבִין אוּ סָאָה בְּשִׁשִּׁים סָאָה וּפְרִירָע לֵב כּוֹלְלוֹהּ מְבִרְיָתָא אָכְלָה כָּבֵא אוּ כּו' מֵאֵן לֹא אִפְנִי עֲצָמָה שְׂשֻׁמִּין הִשְׁתַּגְּרוּהּ לְכַדָּה בְּפִנִּי עֲצָמָה מְבִרְיָתָא הָיְתָה יָפָה הַקְרַקֵּעַ עִם הַזִּרְעִין וְכֹמֶה הָיָא יָפָה עֲשִׂיוֹ בְּשִׁנְאָכְלוּ אִמְתֻּנִי' גּוּפָא לֹא מְצִי לְמִפְרָא דְּהִיבִי לִפְרוּשִׁי הֵכִי כְּדִפְרִי' וְאֵין לְהַקְשׁוֹת לִפִּי' רִי' הָאֵי בֵּית סָאָה סָאָה מִיבְעִי לִיהּ דְּהִיבִי פְרִירִי הֵסֵם רַב הוּנָא בִּר מִנּוּחַ לִרְב פָּפָא דְּמִפְרֵשׁ קֵב בִּס' קִבִּין וּבֵית כּוֹר בִּס' יוֹרִיחַ הָאֵי בֵּית כּוֹר כּוֹר מִיבְעִי לִיהּ דְּהִיבִי לִיהּ לְמִינֵיהּ כּוֹר וְלֹא בֵּית כּוֹר אֵלָּא בְּרִישָׁא קֵב וְלֹא קִתְּנִי בֵּית הִי' הִי' הָיְתָה לְמִינֵיהּ כּוֹר וְלֹא בֵּית כּוֹר אֵלָּא מִנּוּ שֶׁתְּחַלְחֵל בִּירֵשָׁא: **בְּאַתּוּרָה** שְׂדֵה תַּנּוּ. תִּימָה הֵיכִי מִיָּתִי רֵאִימָה רֵאִימָה מְמַרְקֵיעַ

אִמְשִׁלְתִּי דַעַל בְּרִיחָךְ לֹא דָמוּ שְׁהִי הָכָא חֲבִיצָא דְתַמְרִי אִין שְׁמִין מְשִׁישׁ בִּי
 אִין לֵנו לְהַחֲמִיר בְּמִשְׁלָלִין וְלֹאמַר כֹּל חָדָא וְחָדָא הֵיזְ מוֹבִינָא לִי: **אֲתֵּדָר**
 אֶקַּח אֶלָּא מַעֲוֹת אֶבֶל עֵבֶר יוֹם הַשָּׁשׁ לֹא יִקַּח יֵין אֶלָּא מַעֲוֹת דְּרַצִּי אָמַר כָּבֵר
 עוֹד לְמַבּוֹר לֹא יִכּוֹל לֹנֵן

שְׁתַּקְרַע נִקְנִית בְּכֶסֶף וּבִשְׂמֹר וּבַחֲזָקָה כִּד שְׂכִירוֹת נִקְנָה
וּבִשְׂמֹר וּבַחֲזָקָה שְׂכִירוֹת מֵאִי עֲבִידֶיהָ אָמַר רַב
הַסְדֵּיא שְׂכִירוֹת קָרָע אָמַר שְׂמוּאֵל הָאִי מֵאֵן דְּגִזִּיל
הַחֲבִיצָא דְתַמְרֵי מַחֲבִירו וְאִית בֵּה חֲמִשִּׁים תַּמְרֵי אֶבֶב
דְּהִדְרֵי מִזְדַּבְנָן בְּנִי נְכִי חֲדָא חֲדָא חֲדָא מִזְדַּבְנָן בְּנִי
לְהַדְיוֹט מִשְׁלָם חֲמִשִּׁים נְכִי חֲדָא לְהַקְדֵּשׁ מִשְׁלָם חֲמִשִּׁים
וְחֹמְשִׁייהוּ מַה שְּׂאֵין בֵּן בְּמִזְיָק דְּלֹא מִשְׁלָם חֻמְשָׁא
דְּאִמַר מִר אִישׁ כִּי יֵאבֵל קִדָּשׁ פָּרַט לְמִזְיָק מִתְקִיף לֵה
רַב בִּיבִי בַר אֲבִי לְהַדְיוֹט אֲמַאי מִשְׁלָם חֲמִשִּׁים נְכִי
חֲדָא יִנְמָא לִיה אָנָּא חֲדָא חֲדָא הוּה מְבַנְיָא לְהוּ אָמַר
רַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ שְׁמִין בֵּית סָאָה בֹּאוּתָה
שְׂדֵה תֵּנָן לְמִימְרָא דְסָבַר שְׂמוּאֵל דִּין הַדְיוֹט לֹא דִין
נִבְזֵה דְּמִי וְהִתְנָן נָטַל אֲבָן אֹז קוֹרָה מִהַקְדָּשׁ לֹא מַעַל
תִּתְנָה לְחִבְרֹו הוּא מַעַל וְחִבְרֹו לֹא מַעַל בְּנִגְזָה בְּתוֹךְ
בֵּיתוֹ לֹא מַעַל עַד שְׂדֵירוֹ תַּחְתִּיָּה בְּשׁוּה פְּרוּקָה וְיִתִּיב ר'
אֲבָבְהוּ קֻמִּיה דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְיִתִּיב וְקָאֻמַר מִשְׁמִיָּה דְשְׂמוּאֵל
זֹאת אוֹמֶרֶת הֵדֶר בַּחֲצֵר חֲבִירוֹ שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ צָרִיד
לְהַעֲלוֹת לוֹ שֹׁכֵר (א"ל רַבִּי יוֹחָנָן) הֵדֶר בֵּיה שְׂמוּאֵל
מִהֵהִיא וּמִמָּאִי דְמִהֵהִיא הֵדֶר בֵּיה דְּלָמָּא מִהָא הֵדֶר לֹא
מִהֵהִיא הֵדֶר בֵּיה כְּדָרְבָּא דְאָמַר רַבָּא הַקְדָּשׁ שְׁלֹא מִדַּעַת
בְּהַדְיוֹט מִדַּעַת דְּמִי אָמַר רַבָּא חֲנִי שְׁקוּלָאִי דְחִבְרֹו חֲבִי' ^א
דְחִמְרָא לְחִנּוּוּאָה בְּיוֹמָא דְשׁוּקָא מִזְדַּבְנָא בְּה' בְּשֹׁאֵר
יוֹמִי מִזְדַּבְנָא בְּאַרְבַּע אַהֲדֵרוֹ לִיה בְּיוֹמָא דְשׁוּקָא מִהֲדֵרוֹ
לִיה חֲבִיתָא דְחִמְרָא בְּשֹׁאֵר יוֹמִי מִהֲדֵרוֹ לִיה ה' וְלֹא אֲמָרָן
אֵלָא דְלֹא ה"ל חִמְרָא לְבִזְנִי אֲבָל ה"ל חִמְרָא לְבִזְנִי הָא
אִיבְעִי לִיה לְבִזְנִי וּמִנְכִּי לִיה אֲנִי מִיִּרְחִיָּה וְדְמִי בְּרוּחִיָּתָא:

בְּמִלְתֵּיהֶם יִרְשׁוּ אִם סָאָה סָאָה
וְרַע שְׂאֵן כּוֹלֵה בְּדִמְהָ לְאֹכֹל
הַמֵּת שָׂדֶה אֵינִירִי וְבָעִי נִמִּי שְׁפִיר
שִׁדְדָה הִינֵה בְּקִרְעָה עֲצֻמָּה כֵּה וְעוֹד
הַחֵדֶה בְּדוֹלֵה שְׁמֵינָן בֵּה בִּית
יִתֵּר שְׁמֵינָן לִפִּי חֲשֹׁבֹן סָאָה בִּסְ
בִּסְ שִׁיעֲרֵינָן בְּמוֹתוֹ וְנוֹאֵן דְּאָמֵר
מִשְׁעֲרֵינָן לִפִּי בָּאִי שִׁיעֲרֵנָא וְשֵׁם
יִתֵּר בְּתֻרְקָב בְּהִישֵׁי תֻרְקָבֵנָא וְשֵׁם
אֶבְלָה בֵּה כּו' מֵאִל לֹא בִּפְנֵי
יִתְהֵה יִפֶּה הִקְרַעַע עִם הַחֲרִיעִין
נִפְטָא לֹא מִצִּי לְמִפְרָךְ דְּאִיקָא
הָאִי בֵּית סָאָה סָאָה מִיבִיעִי לִיה
דְּמִפְרָשׁ שֶׁ בִּסְ בִּקְבִין וְגִית בֹּחַר
לֹא פִּרְיָךְ אֶלֶם מִשּׁוֹם כּו' לִיה
לְמִינֵשֶׁת בֹּחַר וְלֹא בֵּית בֹּחַר אֶלֶם
בִּתְּרֵינָא וְלִיבִיתֵינָא וְלִיבִיתֵינָא

מה הדין בייתי ראיה ממוקדקדי
אין דמיון אין שמים ב' הים אלא בפני עצמו ו"ל דהכי
אין הן מונחין ליה: **אמר** ליה ביומא דשקא. פירוש קודם
אין אלא מעד דמצי אמר בהוה מוכרו ביום השוק שעבר ואין
עוד למכור לא יכל לומר בו שהיה לא מכר שלו.

1 **כָּהֵן אֶל בִּשְׁטֵר אוֹ בְּחֻזָּקָה.** דָּעַל וּפְרַח וְגִדְר כֹּל שְׂוֹאָה וּבִמְסַחֵת
 2 יִנָּקוּ לָהּ: שְׂכִירוֹת. סִדֵּד שָׂכָר בְּהִמָּה וְכֹלִים: מֵאָ עֲבִדוֹתֶיהָ.
 3 שׂוֹרֵךְ וְנֹאֵי חֻזָּקָה בְּלֹא מִשְׁכִּיבָה מִשְׁכַּחַת לָהּ: שְׂכִירוֹת מְרַקֵּעַ.
 4 שְׁנֵתָן לוֹ כֶּסֶף אוֹ שְׁכַתְּבוּ לוֹ בְּעֵלִים בֵּיתָה מוֹשְׁקוֹן לָךְ וּמִסֵּר לוֹ
 5 הַשְּׂטֵר אוֹ שְׁחָתוּבוּ בַּהּ הַשְּׁוֹכֵר אֵין אֶחָד מֵהֶם
 6 יָכֹל לַעֲזוֹר: **חֲבִיצָה** תְּתַמְרֶי. תִּמְרֵי
 7 הַמְדוּבָקִים יַחַד קָרִי חֲבִיצָא אֶתְרִי בְּזֶן
 8 חֲמִשִּׁין תַּמְרֵי: **אֵנֶב** תְּדִדִּי מִיּוֹדֵבָנִן **חֲמִשִּׁים**
 9 **נָבִי חֲדָא.** הַלֹּקֵחַ יַחַד אֵינוֹ נוֹתֵן בָּהֶם אֶלָּא
 10 מִיט פְּרוּטוֹת כְּדִי שְׁתַּזְוֶה וְיִמְכֹּר אֶחָת אֶחָת
 11 וְיִשְׁכֹּר פְּרוּטָה: **לְהַדְיוּט.** אִם מִשַּׁל הִדְיוּט
 12 הוּא. מִשַּׁל לֹא כִמוֹ שֶׁנֶּהֱנֵךְ בִּיחָד אֵין
 13 מְדַקְדָּק לְהַתְמִיר עֲלָיו קִדְמָקִסֵּר טַעֲמָא
 14 לְקַנֵּן שְׁמִין בֵּית סָאָה וְכו': **מָה שְׂאִין בֶּן**
 15 **בְּמִזְרִי.** הַקֹּדֶשׁ אֲחוּזִמְשִׁין קָאִי: **שְׂמִין בֵּית**
 16 **סָאָה בָּאוּתוֹ שְׂדֵה תֵּנִן.** גִּבִּי נִיזְקִין דָּשֵׁן
 17 בְּבִיק (דף כה) כִּי יַבְעֵר אִישׁ שְׂדֵה אוֹ כֶּרֶם וְגו'
 18 תֵּנִן בְּיַצֵּד מִשְׁלֵמַת מַה שֶּׁהִזְקָה שְׂמִין בֵּית
 19 סָאָה בָּאוּתוֹ שְׂדֵה כֶּרֶם הֵיחָד יִפְה וְכָמָה
 20 הִיא יִפְה אֵין מְדַקְדָּק לְהִיטֵב שְׂמִין
 21 הָאֵכִילָה לְבִדָּה מַה הֵיחָד שְׂדֵה הַעֲרוּגָה זוֹ
 22 שְׂאֵאֲכֵלֵת אֶלָּא מַה נִּחְסֵר בֵּית סָאָה מִדְּמִי
 23 אִם הָיָה כָּא לְמִכּוֹר הַקֶּרֶקֶע עִם וְרִיעִיתָהּ מַה
 24 חֲסֹרֵה דְּמִי שֶׁבִּיבֵל אֲכִילַת עֲרוּגָה זוֹ דְּהֵינֵה
 25 קוּדָא לְבָבִיה דְּבָהָא לְקַנְתָּה קֶרֶקֶע אֵין יִנְחִינוּ
 26 בְּכָר וּבְכָרָר מוֹעֵט וְתַפְשֵׁר בְּפֻחוֹת דְּמִי
 27 וְנִקְרָא לִפְיָ לֵהָ בְּבִ"ק (דף כה) **נִמְלֵל אֲכֵן וְכו'.**
 28 בְּמִסֵּ' חֲגִיגָה (דף יא) פְּרִכְיִן מְכִידִי מִשְׁשָׁל
 29 שְׁקִלְיָה מַה לִּי בָּנָאָה הוּא וְנִמָּה לִי תִּנְהָה
 30 לְחִבְרִי וְאוֹקִמְיִן בְּגֻזָּר שְׂאֲבִי קוּדֵשׁ
 31 מִסּוּרִין לוֹ עֲסָקִין בְּלֵאלֹא הִכִּי נִמִּי בְּרִשְׁוֹתוֹ
 32 הָיָה מִנְחָה הִלָּךְ לֹא מַעַל בְּהִנְגָּהוּ: **תִּנְהָה**
 33 לְחִבְרִי. הַדְּיָאָה לְחִלּוֹל שְׂקָנָאָה חֲבִירוֹ
 34 בְּמִתְנָתוֹ הוּא וְיִשְׁלֵם לְהַקְדֵּשׁ: **בְּנָאָה.** גֻּזָּר
 35 לְתוֹךְ בֵּיתוֹ: **לֹא מַעַל.** וְהָתֵם אוֹקִמְנָא בְּגוֹן
 36 שְׁהִיתִינָה ע"פ אֲרֻבָּה דְּלֹא שְׁנִינָה: וְיִתִּיר ר'
 37 אֲבָהוֹ שְׁרִינָה: **זֹאת אוֹמְרָתָה.** דְּכִי דָר תַּחְתִּיתָהּ
 38 מַעַל וְאֵעִי' דְּלֹא שְׁנִינָה הָדָר בְּחֻצֵּר חֲבִירוֹ
 39 שְׁלֵא מִדַּעַת בְּעֵלִים יִרְיֵךְ לְהַעֲלִיל לוֹ שָׂכָר
 40 אִפִּי' בְּחֻצֵּר דְּלֹא קִימָא לְאֵלְגָר דְּהָדוּ לֵהָ מִתְנָה'

41 חסר דָּהָא הֵבָא שְׁלָא מִדְעַת הַקֹּדֶשׁ דָּר וְקָאָמַר דְּמִשְׁלַם מַעֲיִלָּה
42 זֵאת אוֹמְרֵת שׁ"מ לִילֵי דְהִיּוּט מִקְדָּשׁ לְדִקְדָּק אֲתֵירוּ: הָרִי בֵּיהּ
43 לֹא לִילֵי מִינֵיהּ הָרִי בְּחִצֵּי חֲבִירוֹ שְׁלָא מִדְעוּתוֹ שֶׁ בְּעֵה"ב דְּהָא
44 לֹא מִשְׁנֵי יוֹן דְּהִיּוּט מִקְדָּשׁ: בְּתֵירוֹ מִלְּעַת דְּמֵי שְׁתַּקְדָּשׁ
45 הֵבָא וְאִין מוֹקָה בִּידוֹ וְרִחְמָנָא אָמַר דְּמִיִּתְיֵהּ מִלְּעוֹל
46 וְלֹא: נוֹשְׂאֵי מִשְׁאוֹ: אֲתֵירוּ לֵיהּ בְּיוֹמָא דְשׁוּקָא: קוֹדֶם שִׁיגְעֵי
47 לְמוֹכְרָה בְּיוֹם הַשּׁוּק שִׁיגְעֵי רֵאשׁוֹן: מְתֵירוּ לֵיהּ ח' דָּאָמַר לְהוּ
48 א דְּשׁוּקָא ח' הָהּ שְׁנֵי: וְלֹא אֲתֵירוּ: דְּמִתְדִירוּ לֵיהּ ח' אֱלָא דְלֵית
49 וְחֻבְתֵּי דְהִתְקַא דְּהֵיא אִי אֲתֵירוּ גַּם יִתְהַלֵּל הֵיא מוֹתָן לֵיהּ: אֲמַל הָיוּ
50 לֵיהּ זִבְעִין גָּלִי דְעֵמְתֵי אִי אֲתֵירוּ מוֹתָן לֵיהּ מִשְׁלֵמִי אֱלָא חֲבִיתָא:
51 לֵיהּ נָמִי ח' מַנְבִּי לְהוּ חֲקוּנִי מַח' אָגַר טַרְקָא כְּפוּלֵס בְּטָל כְּמָה
52 וְלֹא לְמַכּוֹר יוֹן חֲבִית אַחַת פְּרוּטָה פְּרוּטָה וְחֶשֶׁב בְּטָל: וְדִמֵּי)
53 לֵן לְמַכְרֵי דְעֵיז עַל הַיּוֹן בְּשׁוּקִים וּבְרִחוּבוֹת יֵשׁ בְּבֵית פְּלוּנֵי יוֹן
54 לֵישׁוֹן בְּרָאן דִּישֵׁי ב'לע"ז כְּלוּמַר יֵצֵאת הַיּוֹן הַנִּמְכָּר בְּבִרְאָן
55 לֵישׁוֹן לְשִׁכּוֹר אוֹמֵן לְהַבֵּי נֶגֶב חֲבִית מַנְבִּי שֶׁהוּא שֶׁל חֶרֶס
56 בְּרוֹא הוּבַּ דְּמֵי מַנְבִּי לְהוּ נֶגֶב שֶׁנֶּחֱמָה פְּטוּרוֹהּ מִכָּל אֵלֶּה:

מַתְנִי
מָה יוֹלְדֵי דְהָבִי מֵיִיתִי רְאִיָּה בֵּין דְּמִקְלִין כּוּלֵּי הָאֵי בְּמִקְרָעֵי
נ. פִּירֶשׁ קוֹדֵם שְׁעָבַר יוֹם הַשּׁוּק רֵאשׁוֹן אִינוּ יָכוֹל לומר לֹא
ק שְׁעָבַר וְאֵין לוֹ לְהַמְתִּין עַד יוֹם הַשּׁוּק הֵבֵא אָבָל יֵשׁ לוֹ יוֹן
שְׁלֹשׁ

שְׁקָרָקַע נִקְנִית בְּכֶסֶף, וּבִשְׁמֶר שְׁכֹתָב הַמוֹכֵר לִקְנוֹה 'שדי מוכרה לך',
וּבְתִּיבָה – שֶׁהַקְּנוֹה עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה הַמְּרָאָה בַּעֲלֹת עַל הַקְּרָקַע, כְּנַעֲלִית דִּלְת,
בְּנִית או פְּרִיצַת גֹּדֶר (ב"ב מב. גג.). כִּי שְׁכִירֹת נִקְנָה בְּכֶסֶף, וּבִשְׁמֶר,
וּבְתִּיבָה, וְהַבִּינָה הַגְּמָרָא שְׁמֹדוֹכֵר בְּשִׁכְרוֹת מִטְּלָטְלִין.
שׂוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: שְׁכִירֹת, מֵאֵי עֲבִידִיתָּה – מֵה עֲנִינָה לִבָּאן, וְהִי שְׁכִירֹת
נִקְנִית בַּמְּשִׁיכָה, וְלֹא בַּחֲזָקָה. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמֵר רַב חֲסִידָא, כּוֹנֵת
הַבְּרִייתָא לְשְׁכִירֹת קִרְקָע, שְׁנִקְנִית בְּכֶסֶף, או בְּשֶׁטֶר, שִׁיכְתוֹב לוֹ הַמְּשִׁכִּיר
'בֵּית מוֹשְׁכָּר לך' וְיִמְסְרֵנוּ לוֹ, או בַּחֲזָקָה, שִׁיחֹזֵק הַשׁוֹכֵר בְּבֵית בְּנַעֲלִית דִּלְת
וְכֹדוּמָה, וְאִם שְׁנִיחָא אֵינִם יְכוּלִים לְחַזֵּר בְּהֵם.
הַגְּמָרָא מְבַיָּא דִּין שִׁישׁ בּו שִׁינֵי בְּצוּרַת הַתְּשֻׁלֹּם בִּין הַדְּיוֹט לְהַקְדֵּשׁ: אָמֵר
שְׁמוּאֵל, הָאֵי מֵאֵן דְּהִנּוּל 'חֲבִיצָא דְתַמְרִי' מִתְּכִירָו – מִי שְׁגַל מִחֲבִירָו
קְבוּצַת תְּמָרִים הַרְבּוּקִים יַחַד, וְאִית בֵּה – וְיֵשׁ בֵּה בְּחִבְצָא' זֶה הַמְּשִׁים
תְּמָרִי, וְשׁוּיָה אִינוּ קְבוּעִי, אֲלֵא אֲנֵב דְתָרִי – אִם כֹּל הַתְּמָרִים נִמְכָּרִים יַחַד,
מִדְּבָרָא בְּתַמְרִים נִכְי תְּרָא – נִמְכָּרִים בַּחֲמִשִּׁים פְּחוֹת אַחֵר, כְּלוּמֵר
בֶּאֱרַבְעִים וְתִשְׁע פְּרוּטוֹת, וְהַקְּנוֹה אֶת הַחֲבִיצָא מוֹכֵר כֹּל תְּמָר בְּפְרוּטָה,
וּמְרוּיָח פְּרוּטָה אַחַת בְּמִקְחָא זֶה, וְכֹאשֶׁר הֵם נִמְכָּרִים תְּרָא תְּרָא – כֹּל אַחֵר
בְּפָנֵי עַצְמוֹ, מִדְּבָרָא בְּתַמְרִים. הַדִּין הוּא שְׁחִיב הַתְּשֻׁלֹּמִים מִשְׁתַּנָּה לְפִי
הַגּוּל, לְהַדְּיוֹט – אִם גּוּל מִחֲבִירָו, מְשַׁלֵּם הַמְּשִׁים נִכְי תְּרָא, וְכִטְעַם שִׁיבּוּאֵר
לְהֵלֵךְ, אֲבָל לְהַקְדֵּשׁ, מְשַׁלֵּם הַמְּשִׁים פְּרוּטוֹת, וְחֹמְשִׁיָּהּ – הַחֹמֶשׁ שֶׁלָּהֶם,
כֹּכֵל גּוּל הַקְדֵּשׁ. וְדִין זֶה שֶׁל הוֹסַפְתָּ חוֹמֶשׁ נֶאֱמָר רַק בְּגוּלָן, מֵה שְׂאֵלָן בֵּין
בְּמִזְיָק הַקְדֵּשׁ, דְּמִשְׁלֵם רַק אֶת הַקֶּרֶן, וְלֹא מְשַׁלֵּם חוֹמְשָׁא – חוֹמֶשׁ, מִשּׁוֹם
דְּאָמֵר מֵר, נֶאֱמָר בְּדִין תְּשֻׁלֹּמִי חוֹמֶשׁ בְּאוֹכֵל תְּרוּמָה (וְיֹקֵרָא כֵּב יד) וְאִישׁ
כִּי יֹאכֵל קֶרֶשׁ בְּשִׁגְגָה וְיִסַּף חֲמִשִּׁיתוֹ עָלָיו, וְיֵשׁ לְדַרְשׁ שְׁחִיב חוֹמֶשׁ הוּא
רַק בְּאוֹכֵל קוֹדֶשׁ, פֶּרֶט לְמִזְיָק קוֹדֶשׁ, שְׁפִטוֹר מִחֹמֶשׁ.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מִתְּקִיף לָהּ רַב בִּיבִי בְּרַ אֲבִי, לְהַדְּיוֹט – הַגּוּל חֲבִיצָא
דְּתַמְרֵי מִחֲבִירָו, אֲמַאי מְשַׁלֵּם רַק הַמְּשִׁים נִכְי תְּרָא, נִימָא לִיה – יֹאמֵר
הַגּוּל לְגוּלָן, אֲנֵא, תְּרָא תְּרָא הָוֵה מִכְּנִינָא לָהּ – הִייתִי מוֹכֵר כֹּל תְּמָר
בְּפָנֵי עַצְמוֹ וּמְרוּיָח חֲמִשִּׁים פְּרוּטוֹת, וּמְדוּעַ נִפְטֵר הַגּוּל בֶּאֱרַבְעִים וְתִשְׁע.
מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא: אָמֵר רַב הוֹנָא בְּרִיה דְרַב יְהוֹשֻעַ, שְׁמוּאֵל לָמַד דִּין זֶה
מִמִּשְׁנָה, ד'שְׁמִין בֵּית סָאָה בְּאוֹתָהּ שְׁדָה' תֵּנָן, כְּלוּמֵר, שְׁנִינָו בַּמִּשְׁנָה (ב"ב
נא): שְׁבַחֲמָה שֶׁאֲכָלָה תְּבוּאָה מִתּוֹךְ עֵירוֹנָה שְׁבַשְׁדָּה אַחֵר וְהִזְקִיָּהּ, אֵין שְׁמִים
אֶת פְּחִיתָּה שֶׁלֹּא רְשׁוּת לִיתָנָם, אֲלֵא שְׁמִים שְׂדֵה בְּגוּלָּה שֶׁל בֵּית סָאָה
שִׁישׁ בֵּה הֶרְבֵּה עֵירוֹנוֹת, כִּמְה הוֹפַחַת שׁוּיָה מִחֲמַת הַהִזְק, וּמִשְׁלֵם אֶת
הַהִפְרָשׁ, וְכֹמוּ שֶׁשֶׁם הַקִּילָה הַתּוֹרָה עַל הַמִּזְיָק בְּתַשְׁלּוּמֵי, כִּי כֹאן יֵשׁ לּוֹמֵר
שֶׁהִקִּילָה עָלָיו הַתּוֹרָה, וּמִשְׁלֵם אֶת הָעֵרֶךְ הַנִּמּוֹךְ שֶׁל הַחֲבִיצָא, שֶׁהוּא
אַרְבַּעִים וְתִשְׁע.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא סְתִירָה בְּדַבְרֵי שְׁמוּאֵל: לְמִימָרָא – הָאֵם יֵשׁ לּוֹמֵר דְּסִכְר
שְׁמוּאֵל, שְׁדִין הַתְּשֻׁלֹּמִין לְהַדְּיוֹט לֹא בְּדִין תְּשֻׁלֹּמִין לְגָבֻהָּ וְהַקְדֵּשׁ דְּמִי,
וְהַתֵּנָן בְּמַעֲלָה (יט): לְגַבִּי גֹבֵר שְׁחַפְצֵי הַקְדֵּשׁ מְסוּרִים בִּידוֹ, שֶׁאֵם נִטְלָא אֲנֵן
או קוֹרָה מִתְּקַדֵּשׁ, לֹא מְעַל, מֵאֲחֵר וְהֵם מְסוּרִים בִּידוֹ וְצִרְכִּים לְהִיֹּת
בְּרִשְׁתּוֹ, וְנִטְלָתָם עַל יְדוֹ אִינָה מוֹצִיאָה אוֹתָם מִרְשׁוֹת הַקְדֵּשׁ. אֲבָל אִם
נִתְּנָה הַגֹּבֵר לְחִבְדִּיר, הוּא – הַגֹּבֵר מְעַל, כִּיֹן שְׁבַנְתִּינָה זֶה זֶכֶה בְּהֵם חֲבִירָו,
שְׁהִי יֵשׁ לְגֹבֵר רְשׁוּת לִיתָנָם, וְהַחֲזִיב הַגֹּבֵר בְּתַשְׁלּוּמִים עַל כִּי שְׁהוֹצִיאָה
מִהַקְדֵּשׁ, וְחִבְדִּיר – מִקְבֵּל הַמִּתְּנָה, לֹא מְעַל אִף אִם יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ, שְׁהִי זֶכֶה
בָּהּ בְּנִתְּנִית הַגֹּבֵר. אוֹמֵרֶת הַמִּשְׁנָה דִּין נֹסֵף: אִם בְּנִתְּנָה הַגֹּבֵר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ,
כְּגוֹן שֶׁהִנִּיחַ אֶת הַקּוֹרָה עַל פִּי הָאֲרוֹבָה, לֹא מְעַל, שְׁהִי הַקּוֹרָה עֵדִין
בְּרִשְׁוֹת הַקְדֵּשׁ וְלֹא שִׁנָּה בָּהּ כְּלוּם. עַד שְׁדִידוֹר תְּתַחֲתִיהָ וְיִהְיֶה מִמֶּנָּה בְּשִׁיעוֹר
הַשְׁוֶה פְּרוּטָה, שֶׁהִנֵּאָתוּ נַחֲשֶׁבֶת מַעֲלָה.
מִמְשִׁיכָה הַגְּמָרָא בְּקוּשִׁיתָהּ: וְיִתִּיב רַבִּי אֲבָהוּ קָמִיָּה דְרַבִּי יוֹחָנָן, וְיִתִּיב

וְקָאֵמֵר מְשִׁמָּה דְשְׁמוּאֵל כִּי, זֹאת אוֹמְרָת – מִהַמְּבּוּאֵר בַּמִּשְׁנָה שֶׁהִנֵּחָה
מִהַקְדֵּשׁ לֹלָא יִדְעִיתוּ חִיב, אִף שֶׁלֹא עָשָׂה שְׁנִינָו בַּחפֵּץ וְלֹא נִחְסֵר הַהַקְדֵּשׁ
כְּלוּם, יֵשׁ לְלַמּוֹד שֶׁאִף בַּהֲדִיּוֹט הַדִּין כֵּן, וְלִכְן דְּתֵר בְּתַצֵּר חֲבִירָו שְׁלֹא
מְדַעֲתוּ – לֹלָא יִדְעִית הַבְּעֵלִים, צְרִיךְ לְהַעֲלֹת לוֹ – לְשֵׁלֶם לוֹ שְׁכָר, אִף
שֶׁהִדִּירָה אִינָה עוֹמֶדֶת לְהַשְׁכֵּרָה, וּבִכֵּךְ שֹׁגֵר שֶׁם לֹא חִיסֵר לְבַעֲלִים כְּלוּם.
וּמִכָּאן מוֹכֵז שְׁמוּאֵל מַדְמָה אֶת דִּין הַהֲדִיּוֹט לְדִין הַהַקְדֵּשׁ, וְלֹא כַּמְּבּוּאֵר
בְּדַבְרֵי לְגַבִּי חֲבִיצָא דְתַמְרֵי שִׁישׁ חִילּוֹק בִּינֵיהֶם לְגַבִּי הַתְּשֻׁלֹּמִים.
מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא: (אָמֵר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן), בִּאֲמַת דַּעַת שְׁמוּאֵל שֶׁאֵין לְדַמּוֹת
הַדְּיוֹט לְהַקְדֵּשׁ, כִּפִּי שֶׁאִמְרָ לְגַבִּי חֲבִיצָא דְתַמְרֵי, וְהַדֵּר בִּיה שְׁמוּאֵל מְתַהֲיָא
– שְׁמוּאֵל חוֹר בּו מִמָּה שְׁדִימָה אֶת הַנִּהְנָה מִהַדְּיוֹט לְנִהְנָה מִהַקְדֵּשׁ, לְגַבִּי
חִיב תְּשֻׁלֹּמִים.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְיִמָּא – מִנִּין לָךְ לּוֹמֵר דְּתַהֲיָא תְּרָר בִּיה – שְׁמַדְבְּרֵי שֶׁם
חוֹר בּו, וְהוּא סוֹבֵר שִׁישׁ חִילּוֹק בִּין הַדְּיוֹט לְהַקְדֵּשׁ, דְּלִמָּא מְתַהֲיָא תְּרָר – שְׁמָא
חוֹר בּו מְדַבְּרֵי בְּסוּגִייתָנוּ לְגַבִּי חֲבִיצָא דְתַמְרֵי, וְהוּא סוֹבֵר שֶׁאֵין לְחַלֵּק בִּין
הַדְּיוֹט לְהַקְדֵּשׁ.
מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא: לֹא – אֵין לּוֹמֵר כִּי, אֲלֵא וְדֹאֵי מְתַהֲיָא תְּרָר בִּיה, וְהִטְעַם
שְׁחֹר בּו הוּא בְּתַרְבָּא, דְּאָמֵר רַבָּא שֶׁאֵין לְדַמּוֹת נִהְנָה מִהַדְּיוֹט לְנִהְנָה
מִהַקְדֵּשׁ, כִּיֹן שֶׁהִנֵּחָה מִתְּקַדֵּשׁ שְׁלֹא מְדַעַת הַהַקְדֵּשׁ, כִּמִּי שֶׁנִּהְנָה מִתְּקַדֵּשׁ
מְדַעַת דְּמִי, שְׁהִי הַהַקְדֵּשׁ שִׁיךְ לָהּ, שְׁהוּא יוֹדֵעַ מִי נִהְנָה, וְאִמְרָ בְּתוֹרָה
שֶׁהִנֵּחָה מַעַל חִיבִי לְשֵׁלֶם, וְהִי זֶה כִּנְהָנָה מִמִּמּוֹן הַדְּיוֹט מַדְעַת הַבְּעֵלִים,
שְׁחִיב לְשֵׁלֶם, וְאֵין לְלַמּוֹד מִכָּאן שֶׁהִנֵּחָה מִהַדְּיוֹט שְׁלֹא מַדְעַתוֹ יִתְחַיֵּב,
וּמִחֲמַת סְבָרָא זֶה יֵשׁ לְהוֹכִיחַ שְׁחֹר בּו שְׁמוּאֵל מִמָּה שְׁדִימָה אֶת הַהֲדִיּוֹט
לְהַקְדֵּשׁ, וְלֹא חוֹר בּו מִמָּה שְׁחִילֵק בִּינֵיהֶם לְגַבִּי הַגּוּל חֲבִיצָא דְתַמְרֵי,
כַּמְּבּוּאֵר בְּסוּגִייתָנוּ.
הַגְּמָרָא מְבַיָּא חִיב נֹסֵף שִׁישׁ בּו שְׁתֵּי צוּרוֹת שׁוּמָא: אָמֵר רַבָּא, הִנִּי
שְׁקוּלָא – אוֹתָם הַסְּבִלִים נוֹשְׂאִי מִשְׁאוֹת, דְּתַבְּרִי חֲבִיתָא דְתַמְרָא לְחִנּוּוּאָה
– שְׁשִׁבְרוּ חֲבִית יֵין הִישִׁיכַת לְחִנּוּי כִּשְׁנָשׂוּ אוֹתָהּ, בְּאוֹפֵן שֶׁהִתְחַיֵּב
בְּתַשְׁלּוּמֵי, וְשׁוּיָה שֶׁל חֲבִית אִינוּ קְבוּעִי, אֲלֵא בְּיוֹמָא דְשׁוּקָא מִיִּדְּבָרָא
בְּתַמְרֵי – בְּיוֹם הַשּׁוּק הִיא נִמְכָּרַת בַּחֲמִשָּׁה זֶה, וּבְשַׁאֲרֵי יוֹמֵי מִיִּדְּבָרָא בְּאִרְבַּע
– וּבְשַׁאֲרֵי הַיָּמִים הִיא נִמְכָּרַת בֶּאֱרַבְעָה זֶה, הַדִּין הוּא שִׁישׁ חִילּוֹק מִתִּי הֵם
מִשְׁלָמִים, אֲהַדְּרִי לִיה בְּיוֹמָא דְשׁוּקָא – אִם שִׁילְמוּ לוֹ אֶת נֹזֵק קוֹדֶם יוֹם
הַשּׁוּק הֲרָשָׁן שֶׁלֹאחֵר הַהִזְק, מְהַדְּרִי לִיה חֲבִיתָא דְתַמְרָא – יְכוּלִים
לְהַחֲזִיר לוֹ חֲבִית יֵין, אִף שְׁשׁוּיָה עֵתָה רַק אֲרַבַּע, כִּיֹן שְׁכִישְׁגִיעַ יוֹם הַשּׁוּק
יֹכֵל לְמוֹכֵרָה בַּחֲמֶשׁ. אִךְ אִם שִׁילְמוּ לוֹ בְּשַׁאֲרֵי יוֹמֵי שֶׁלֹאחֵר יוֹם הַשּׁוּק,
מְהַדְּרִי לִיה חֲמֶשׁ, וְאִינֵם נִפְטֵרִים בְּהַשְׁבַּת חֲבִית, כִּיֹן שֶׁאֵם הִיתָה חֲבִית
בִּידוֹ בְּיוֹם הַשּׁוּק הִיא מוֹכֵרָה בַּחֲמֶשׁ, וְהַפְּסִידוּהָ חֲמֶשׁ.
מוֹסִיף רַבָּא: וְלֹא אֲמַרְן שֶׁאֵם שִׁילְמוּ אַחֲרֵי יוֹם הַשּׁוּק מִשְׁלָמִים חֲמֶשׁ, אֲלֵא
בְּאוֹפֵן דְּלֵא הָוֵה לִיה חֲמָרָא לְזַבּוּנִי – שְׁבִיִּים הַשּׁוּק לֹא הִיא לְאוֹתוֹ חֲנוּנִי יֵין
אַחֵר לְמִכּוֹר, אֲכָל אִם הָוֵה לִיה בְּיוֹם הַשּׁוּק חֲמָרָא לְזַבּוּנִי, וְלֹא מִכּוֹר, אִינוּ
יֹכֵל לְתַבּוּעַ מֵהֶם חֲמֶשׁ, שְׁהִי אִם בִּאֲמַת הִיא יֹכֵל לְמִכּוֹר אֶת הַיֵּין בְּיוֹם
הַשּׁוּק, הָאֵא אִינְעִי לִיה לְזַבּוּנִי – הִיא לוֹ לְמִכּוֹר אֶת הַיֵּין הָאֲחֵר, וּבִכֵּךְ שֶׁלֹא
מִכּוֹר גִּילָה בְּדַעַתוֹ שֶׁגַּם אֶת חֲבִיתָה שְׁהוּיָק לוֹ לֹא הִיא מוֹכֵר, וְלִכְן הֵם
נִפְטֵרִים בְּנִתְּנִית חֲבִית יֵין בְּלָבָד, אִף שְׁשׁוּיָה עֵתָה אֲרַבַּע.
מוֹסִיף רַבָּא עוֹד דִּין: וְגַם בְּאוֹפֵן שֶׁמִּשְׁלָמִים חֲמֶשׁ, מְנַכֵּי לִיה – הַחֲנוּנִי מִפְּחִית
לְהֵם אֲנֵר מְרִיחָה – אֶת דְּמֵי טִירַחְתּוֹ, שְׁהִיא צְרִיךְ לְטִרּוֹחַ וּלְמִכּוֹר אֶת הַיֵּין
בְּשׁוּק מַעֲט מַעֲט, וּמִפְּחִית לְהֵם אֶת הַדְּמִים שְׁהִיא מוֹכֵן לְהַפְסִיד מִדְּמֵי
הַחֲבִית כְּדִי לְהַמְנִיעַ מִטִּירַחָה זֶה וּלְמִכּוֹר אֶת כּוֹלָה יַחַד. וְכֵן מִפְּחִית דְּמֵי
בְּרִזְנִייתָא – דְּמֵי עֲשִׂיתָ נִקֵּב בַּחֲבִית, שֶׁאֵם לֹא הִיתָה נִשְׁבֶּרֶת הִיא צְרִיךְ
לְשֵׁלֶם מִמּוֹן זֶה לְאוֹמֵן, וְיֵשׁ לְהַפְּחִיתוֹ מִחֲמַשַּׁת הַחוּזִים שֶׁהֵם מִשְׁלָמִים לָהּ:

משנה

המחליף עם חבירו פרה שלו בהמור של חבירו, ומשך את החמור לרשותו
ונקנית פרתו לחבירו בקנין חליפין, ונמצא שילדה הפרה ולד, ולא ידוע אם
ילדה קודם החליפין או אחריה, וכן המוכר את שפחה הכנענית בבספ,
ונמצא שילדה ולד, ולא ידוע אם ילדה קודם המכירה או אחר המכירה, וה
המוכר אומר הפרה או השפחה ילדו עד שלא מכרתי, ונמצא שהולד
שלי הוא, שהרי אותו לא מכרתי, וה – הקונה אומר הפרה או השפחה
ילדו משלקחתי – אחר שכבר קניתי אותה והולד שלי הוא, הרי הדין
שיחלוקו המוכר והקונה בולד, שזה בשוה.
אם היו לו – למוכר שני עבדים אחד גדול ואחד קטן, וכן אם היו לו שתי
שדות אחת גדולה ואחת קטנה, ומכר אחד מהם ולא ידוע איזה מהם
מכר, החלק אומר עבד או שדה גדול לקחתי, והלה – המוכר אומר אני
ידע איזה מהם מכרתי, הרי הדין שזכת הקונה בגדול, ואם להפך המוכר
אומר עבד קטן או שדה קטנה מכרתי, והלה – הקונה אומר אני ידע
איזה מהם קניתי, אין לו לקונה ליקח אלא את הקטן, ואם שניהם ודאים
בטענותיהם, זה – הקונה אומר גדול לקחתי, וה – המוכר אומר קטן
מכרתי, ישבע המוכר שהקטן מכר ויטול הקונה את הקטן, ואם שניהם
מסופקים בדבר, זה – המוכר אומר אני ידע איזה מהם מכרתי, וגם זה –
הקונה אומר אני ידע איזה מהם קניתי, יחלוקו המוכר והקונה בהפרש
הדמים שבין גדול לקטן.

גמרא

שנינו במשנה: החליף פרה בחמור וילדה הפרה, ומסופקים אימתי ילדה
ברשות מוכר או ברשות לוקח, יחלקו המוכר והקונה בולד. שואלת הגמרא:
אמאי – מדוע יחלקו, וליהוי ברשות דמאן קיימא – הרי יש לראות
ברשות מי נמצא הולד ומוחזק בו, וליהוי אידך – והשני הבא להוציא ממנו
יהיה עליו דין המוציא מהביתו עליו הראיה שהממון שלו הוא, ולכן אף
כאן נשאיר את הולד ביד מי שנמצא ברשותו ולא יוכל השני להוציא ממנו
אלא בראיה. מיישבת הגמרא: אמר רב תימא בר אבין אמר שמואל,
מדובר באופן שהפירה עומדת בנאם – במקום המרעה ולכן אין הולד
ברשות אחד מהם. ולענין שפחה נמי מדובר בקיימא בסיממא – שולדה
נמצא בקרן זוית הסמוכה לרשות הרבים שמוכרים שם בהמות ועבדים,
ואינו ברשות אחד מהם. שואלת הגמרא: ונאקמא אהזקת דמרא קמא –
הלא עדיין יש לנו להעמיד את הולד בחזקת בעליו הראשון והיינו המוכר,
וליהוי אידך – והשני (הקונה) הבא להוציא מחזקת המוכר יהיה עליו דין
המוציא מהביתו עליו הראיה. מיישבת הגמרא: הא מני – משנה זו שיטת
סומכוס היא, דאמר סומכוס (ב"ק מ). מומן המוטל בספק אם הוא של
אחד או של שני, חולקין בו בעלי הדינים בלא שבוועה.
שואלת הגמרא: אימור – אימתי מציעו דאמר סומכוס ממון המוטל בספק
חולקין, ב'שפא ו'שפא' – כאשר שני הבעלי דינים טוענים טענת שמא שלי
הוא הממון, ולא ברור להם של מי הוא, כגון מה ששנינו (ב"ק מו). שור
שנגח את הפרה ונמצא עוברת מת בצידה, ואין ידוע אם מחמת נגיחת
הפרה מת, או נולד קודם לכן וזאת מחמת דבר אחר, ונמצא ששני הבעלי
דינים טוענים שמא. אבל ב'ברי וברי' – שכל אחד מבעלי הדינים טוען
טענת ברי (ברור) לי שכך היה, ושלי הוא אותו ממון, כגון בנידון משנתנו
שהקונה טוען ברי שילדה אחר המכירה והמוכר טוען ברי שילדה קודם
המכירה, מי אמר – האם אף באופן זה אמר סומכוס ממון המוטל בספק
חולקים. מיישבת הגמרא: אמר רב הונא, אין – אכן אמר סומכוס
ממון המוטל בספק חולקים אפילו באופן שטענו הבעלי דינים 'ברי וברי',
ולכן אף במשנתנו ששניהם טענו ברי הדין יחלקו כשיטת סומכוס.
רבא מיישב את משנתנו באופן אחר: רבא אמר, לעולם – אמנם כי אמר
סומכוס – לא אמר סומכוס ממון המוטל בספק חולקין אלא כאשר טוענים
הבעלי דינים 'שפא ו'שפא', אכל בטענות 'ברי וברי' לא אמר יחלקו,
ומכל מקום אפשר לישב משנתנו כדעת סומכוס, משום דתני – תשנה
במשנתנו 'זה – המוכר אומר שפא עד שלא מכרתי ילדה, וה – הקונה
אומר שפא משלקחתי ילדה', והיינו שאף במשנתנו היו טענותיהם
ש'שמא', ולכן יחלקו כסומכוס.
הגמרא מקשה ממשנתנו על תירוצו של רבה בר רב הונא: תנן – שנינו
בסוף משנתנו, אם היו למוכר שני עבדים אחד גדול ואחד קטן ומכר אחד

מהם ולא ידוע איזה מהם מכר, זה – המוכר אומר אני ידע איזה מכרתי,
וזה – הקונה אומר אני ידע איזה קניתי, יחלקו, ומעתה, בשלמא לרבא
– אמנם לפי ביאורו של רבא יובן דיני משנתנו, מ'סיפא' – כשם שבסוף
המשנה שנינו דין יחלקו בטענות 'שפא ו'שפא', שהרי אינם יודעים אם
גדול או קטן מכר לו, כמו כן ר'ישא נמי – גם בתחילת המשנה באופן
שמחליף פרה בחמור וילדה, מדובר בטענות 'שפא ו'שפא', שאינם יודעים
אם ילדה קודם מכירה או אחר מכירה, ולכן יחלקו. אלא לרבא בר רב
הונא, דאמר אין – אכן אמר סומכוס יחלקו אפילו כשהבעלי דינים
טוענים 'ברי וברי', וברישא של משנתנו מדובר כשהבעלי דינים טוענים
'ברי', ולכן יחלקו, אם כן קשה השפא – אחר ששנינו ברישא שב'ברי
ובר' אמר סומכוס יחלקו, 'שפא ו'שפא' מ'ביעא – וכי צריך להשמיענו
בסיפא שיחלקו גם בשמא ושמא. הרי פשוט שכן הוא. מתרצת הגמרא: אי
משום הא – אם מחמת קושיא זו תרצה לדחות את דברי רבה בר רב הונא,
לא איריא – אין לך הכרח לכך, משום שיש לפרש דתנא סיפא לגלוי
ר'ישא – שהתנא בסוף המשנה בא לגלות ולברר את הדין שבתחילת
המשנה, שלא תטעה ותאמר שב'ישא מדובר בטענות 'שפא ו'שפא' ולכן
יחלקו, אכל אם יטענו 'ברי וברי' לא חולקים, משום כך תנא – שנה התנא
בסיפא דין יחלקו באופן שטוענים 'שפא ו'שפא', ומכלל – מתוך זה תדע
דבר'ישא מדובר בטענות 'ברי וברי', ואפילו הכי – שטוענים ברי יחלקו.
הגמרא מוסיפה להקשות ממשנתנו על תירוצו של רבה בר רב הונא: תנן
במשנתנו, אם היו למוכר שני עבדים אחד גדול ואחד קטן ומכר אחד מהם
ולא ידוע איזה מכר, זה – הקונה אומר גדול לקחתי, וה – המוכר אומר
קטן מכרתי, ישבע המוכר שהקטן מכר ויטול הקונה את הקטן. ומעתה,
בשלמא לרבא – אמנם יובן דין זה לפי רבא דאמר כי אמר סומכוס דין
יחלקו הוא דווקא כשטוענים 'שפא ו'שפא', אכל בטענות 'ברי וברי' לא
אמר סומכוס יחלקו, שמשום הכי שנינו שבאופן זה ששניהם טוענים ברי
ישבע המוכר ויפטר מליתן לקונה את העבד הגדול. אלא לרבא בר רב
הונא, דאמר אין – אכן אמר סומכוס דין יחלקו אפילו כשטוענים 'ברי
ובר', אם כן קשה אמאי – מדוע שנינו באופן זה ששניהם טוענים ברי
ישבע המוכר, הלא יחלקו מ'ביעא ליה – היה צריך לפסוק דין יחלקו,
שהרי אף באופן זה אמר סומכוס את דינו שיחלקו. מתרצת הגמרא: מודה
סומכוס שלא חולקין תיבא דאמא שבוועה דאורייתא – באופן שחייב
לישבע שבוועה מן התורה, וכיון שבאופן זה הובשנתנו מדובר שהמוכר
הודה במקצת, שהרי הודה שעבד קטן או שדה קטנה מכר לו, וחייב שבוועה
מודה במקצת מן התורה, כ'ר'ענין ל'מימר לקמן – כפי שיתבאר בהמשך
הגמרא (לקמן ע"ב), לכך מודה סומכוס שאחר שנשבע שלא מכר את
הגדול שוב אין מחייבים אותו לחלוק, אלא נותן לקונה את הקטן.
שנינו במשנה: היו לו שני עבדים אחד גדול ואחד קטן [ובין], זה אומר
גדול קניתי זה אומר קטן מכרתי, ישבע המוכר שהקטן מכר. ולעיל התבאר
שחייב שבוועה זו הוא מדין 'מודה במקצת', שהרי הקונה תובע עבד גדול
והמוכר מודה שעבד קטן או שדה קטנה מכר לו. שואלת הגמרא: אמאי
ישבע המוכר שמכר את הקטן, הרי במה ששפאנו – שתבעו הלוקח בעבד
הגדול, הלא הודה לו המוכר כלל בעבד זה, ובמה שהודה לו המוכר בעבד
הקטן, לא מ'ענין הלוקח כלל על עבד זה, וחייב שבוועה מודה במקצת הוא
רק באופן שהודה במקצת ממה שנתבע, וכאן על אותו עבד שתבעו הרי
הוא כופר הכל, ומדוע חייב שבוועה מודה במקצת. ועוד שואלת הגמרא:
אפילו אם תיישב שהמשנה סוברת כהשיטות שאף טענו דבר אחד והודה
לו בדבר אחר חייב שבוועה, הלא באופן זה יש לו להפטר משבוועה מודה
במקצת משום שהיה לו חוץ, כלומר, המודה לחבירו שחייב לו מקצת ממה
שתובעו ומוכן ליתן לו מיד את מה שהודה לו, הרי הוא פטור משבוועה
מודה במקצת, ואף במשנתנו הרי זה כאלו אמר לו 'הילך', כלומר קח לך
את העבד הקטן, ואין לו להתחייב בשבוועה לדעת הסוברים (לעיל ד.)
שהילך פטור משבוועה. ועוד קשה, איך ישבע, הרי כלל הוא שאין נשפאנו
על העבדים.
הגמרא מתרצת בכמה אופנים. תירוצו ראשון: אמר רב, מדובר במשנה
באופן ששפאנו ו-1 (תבעו דמי עבד, וכגון ששלח את חבירו שיקנה עבורו
עבד ולצורך כך נתן לו מעות, והשליח לא קנה את העבד, ותבע המשלח
את הדמים שנתן לו לצורך הקנין, המשלח אומר נתתי לך דמי עבד גדול
ואותם תשיב לי, והשליח אומר נתתי לך דמי עבד קטן ואותם אחזיר לך. וכן

רעש"י

דְּבִשְׁיֵלֵיהִי הַמִּנִּיחִי (וְכִף קֹדֶשׁ לַיהוָה) אִמְתַּנִּי דָּחֹה
מִמֶּרֶת תִּלְקֹחַן עָלָיו חֲבִירָיו עַל סוֹמְכּוֹס וְכִסְמוֹכּוֹס תִּלְקֹחוּ מִמִּנְיָתֵינוּ דְּהֶחָם אֵיירִי
שֶׁהִמְחִיזוּךְ טוֹעַן בְּךָ שֶׁחֲקוֹתָ מוֹעִלָּה וְלִכְבֹּא לְמִימֵר דְּהֶחָם שֶׁנִּי דְּמִיירִי בִּאֲנָם
יִהְיֶה מְרֻדָּה מִכּוֹס בְּרִיךְ שֶׁנֶּעָרַף בָּךְ וְאֵת וְאִמְאִי קֶאֱמֵר אֵל מִנִּי סוֹמְכּוֹס הָאֵן
דְּאֻקְמָה בְּחֻקֹּת מַעֲבֵרָת וְהִשְׁתָּה הָיָא דְּנִלְדָּה וְיֵל דְּחֻקֹּת מִרְא קִטּוֹא חֲשִׁיבָא
בְּשִׁבְחָן בְּרִישׁ שׁוּר שֶׁנֶּחָה אֶת הַפָּרָה (וְכִף קֹדֶשׁ לַיהוָה) דְּאֻקֵּר רִישָׁא בְּסוֹמְכּוֹס
וְנִלְדָּה דִּחַד בַּעַל הַפָּרָה מְשַׁלֵּם רִבְעֵי גֻּזָּא דְּמִיירִי דְּשִׁתְּתָא אִתּוּ לִיה וְאִינוּ
חֲקוֹת מַעֲבֵרָת וְהִשְׁתָּה לִלְדָּה דְּמִיירִי אַבְל מִן הַלֵּל גּוֹבֵה שְׁמִינִית שְׁוֹדוּ
שֶׁנֶּחָה הַיּוֹם וְשִׁבְרָה לְמַחֵר זֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ זֶה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ תִּלְקֹחוּ
חֻקֹּת מִמּוֹן צִיל דְּיִחְלֹקוּ לֹא קֵאִי אֲשַׁאֲלֶה הַיּוֹם וְשִׁבְרָה לְמַחֵר: הֲלֵן זֶה אוֹמֵר
נִהְיָ יִשְׁבַּע מִצֵּי לְמִפִּירָא אֲלֵא נִהְיָא לִיה לְמִפִּירָא מִמִּנְיָ דְּקֵאִי בְּהַ לְפִירֵשׁ
בְּרִישׁ דְּמִי עֲבַד גְּדוֹל. פִּירֵשׁ בְּקֻטְרֵס נִתְחִי לִי דִּמִּים לְקֹנוֹת עֲבַד גְּדוֹל וְקֹשָׁה
לִי וְאִתְּרֵי עֲבַד נִרְאָה לִרִי דְּמִיירִי שִׁבְרֵי לוֹ

30 ליה מודה סומכים היכא
31 כדבעינו למימר לקמן: היו לו ב' עבדים אחד גדול ואחד קטן [ו]
32 לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו ועוד הילך הוא ועוד אין
33 בטענו דמי עבד גדול דמי עבד קטן דמי שדה גדולה דמי
34 בטענו כסות עבד גדול כסות עבד קטן עומרי שדה

עבד

עבד ונתן לו דמים ולא כתב עדין השטר ואיירי במקום שנותבין השטר אי"נ
בגון שהתנו ויכולו לחזור עד נתינת השטר וא"ת והיכי קאמר סומכוס יחלוקו
והא ליכא דררא דממונא ואמרינן בפ"ק (דף כג) דלא פליג סומכוס ו"ל דמיירי
בגון שאל המוכר בפני עדים עבד גדול אמכור לך בכ"ה דינרים ועבד קטן
בעשרים דינרים ולא ידעין מה קבל

מלוקה
בסות מה שפענו לא הודה לו. בשלמא
שדה שלוקח אומר מכרת לי מ'
עומרים ומוכר אומר כ' דהיינו עומרי
גדולה וקטנה הוי שפיר מה שפענו הודה
לו אבל בסות ששואל סרבל גדול ומודה
לו סרבל קטן אינו מודה לו כלל מה
שטוען:

זוקקין אתא לאשמעינן. וא"ת לעיל (דף
סז) דזוקקמא זה אומר שאולה
זה אומר שכורה ישבע ע"י גלגול אמאי
לא פריך גלגול אתא לאשמעינן ו"ל
דלעיל אתא לאשמעינן טובא שמגלגלין
אפילו דבר שאינו דומה אע"ג דלא הוו
כמו סוטה **ר"ב** מאיר היא דאמר עבד
הרי הוא במטלטלין דמי. וכן אפרקעות
נמי נשבעין דהא במתני' עבד ושהה קתני
ומטלטלין דנקט לאפקעי שטרות דמאן
דדריש רבוי ומיעוט ורבוי לא ממעט אלא
שטרות בדמוכח בהגוזל בהרא (וכ"פ דף קסז)
ומדמינן בסמוך שבועה לזכירה לקנות
בשינוי וזהם נמי איכא רבוי ומיעוט ורבוי
דאמר בהגוזל בהרא (סז) ומיהו לענן
קנין כסף לא הוי עבדים במטלטלין לר"מ
אלא ניגזין בבסוף מדנקט גבי פרה מחליף
לפי שאין נקיטת בבסוף וגבי שפחה המוכר
במתני' ובכרייתא שפחה:
והא ר"מ איפכא שמעינן ליה. וברבנן
לא מצי לאוקמי דהא תנא
בהדיא לקמן אין נשבעין על עבדים ועל
קרקעות:

דלמא אעבדים נשבעין אפרקעות לא.
וא"ת ומנא ליה לחלק בדי
להקשות וי"ל דסמיך אמתני' ד' גפנים
דמייתי בסמוך דאין נשבעין על הקרקעות
לר"מ ועל עבדים נשבעין כמו שתייר
ובדאיתא בכרייתא דמייתי בסמוך וא"ת
ואי ר"מ דריש ברבי ומיעוט איכא אפרקע
נמי נשבעין ואי דריש כללי ופרטי אעבדים
נמי אין נשבעין וי"ל דדריש רבוי ומיעוט
ואית ליה שום מיעוט דמוקי לה למעוטי
קרקעות ולא עבדים דמאן דדריש רבוי
ומיעוט פריך שני מיעוטין למעוטי קרקעות
ועבדים דלא סגי בחד מיעוטא אע"ג
דעבדים הושתו לקרקעות דאמר במרובה
(וכ"פ דף סז) וסמיך **ואמר** ר' יוסי בר' חנינא
בעבדים בר. בלא ר' יוסי יש להוכיח דאין
נשבעין על הקרקעות מדקתני ואין
בפרקע ואע"ג דפליגי הקא לענן שבת
מודו כולי עלמא דלאו בבצורות דמין
והתולש חייב ולענן ב"ח מודו רבנן
דבבצורות דמין מדפריך בפ' נערה
שנתפתקה (וכמוס דף נא) וס' ל"ס (סוף) כל
העומד לגוזל בגזוז דמי ומיהו ר"ח פ'
דהתם פריך מבח דקד"ל בהבוס (וכ"פ דף נט)
(ס' ל"ס) ופסק) כרבן שמעון דאמר אכלה
פירות גמורים משלם פירות גמורים:
שנעקר

בסות מה שפענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא
פענו כדאמר רב פפא בד"ל פ' הכא נמי בד"ל פ' קשיא
ליה לרבי הושעיא מיד' בסות קתני עבד קתני אלא
א"ר הושעיא בגון שפענו עבד בבסותו ושהה בעומריה
ואפתי בסות מה שפענו לא הודה לו ומה שהודה
לו לא פענו א"ר פפא בד"ל פ' קשיא ליה לרב ששת
זוקקין אתא לאשמעינן תנינא זוקקין הנכסים שאין להן
אחריות את הנכסים שיש להן אחריות ליבעע עליהן
אלא אמר רב ששת הא מני ר"מ היא דאמר עבדא
במטלטלין דמי ואפתי מה שפענו לא הודה לו ומה
שהודה לו לא פענו סבר לה כר"ג דתנן מענו חטים
והודה שעורים פטור ר"ג מתיב אפתי הילך הוא אמר
רבא עבדא דקמע לדיה ושהה שחפר בה בורות שחין
ומעורות והא ר"מ אפכא שמעינן ליה דתנן גול בהמה
והוקניה עבדים והוקינו משלם בשעת הגזילה ר"מ אומר
בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך הא לא קשיא
בדמחליף רבה בר אבבה ותני רבי מאיר אומר משלם
בשעת הגזילה והכ"א אומר לו בעבדים הרי שלך לפניך
אלא ממאי דסבר ר"מ מקשינן קרקע לעבד מה עבד
נשבעין אף קרקע נשבעין דלמא אעבד הוא דנשבעין
אבל אפרקע לא לא ס"ד דתניא המחליף פרה בחמור
וילדה וכן המוכר שפחתו וילדה זה אומר ברשותי וזה
שותק וזה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע
יחלוקו זה אומר ברשותי וזה אומר ברשותי ישבע
המוכר שברשותו ילדה לפי שכל הנשבעין שבתורה
נשבעין ולא משלמין דברי ר"מ והכ"א אין נשבעין לא
על העבדים ולא על הקרקעות לאו מפלל דר"מ סבר
נשבעין ממאי דלמא כשם קאמרו ליה כי היכי דאודית
לן בקרקעות אודי לן נמי בעבדים תדע דתנן ר"מ אומר
יש דברים שהן פקרקע ואין פקרקע ואין חכמים מודים
לו ביצד י' גפנים מעונות מסרתי לך והלה אומר אינן
אלא חמש ר"מ מתיב והכ"א כל המוכר לקרקע הרי
הוא פקרקע וא"ר יוסי בר חנינא ענבים העומדות ליבצר
איכא בינייהו דמר סבר בבצורות דמין ומר סבר לאו

בבצורות דמין אלא לעולם בדרבי הושעיא ודקשיא לך זוקקין איצטרדין סד"א בסות עבד
בעבד דמי עומרי שדה בשדה דמי קמ"ל: זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקו: הא
מני סומכוס היא דאמר ממון המוטל בספק חולקין אימא סיפא זה אומר ברשותי וזה אומר
ברשותי ישבע המוכר שברשותו ילדה ולרבה בר רב הונא דאמר אין אמר סומכוס אפילו
בר' וברי אמאי ישבע מוכר יחלוקו מיבעיא מודה סומכוס היכא דאיכא שבועה דאורייתא
ודקטעה לידה בדרבא: **מתני'** המוכר ויתיו לעצים ועשו פחות מרביעית לסאה הרי אלו
של בעל היתים עשו רביעית לסאה זה אומר ויתיו גדלו זה אומר ארצי גדלה יחלוקו:
שטף נהר ויתיו ונתנם לתוך שדה הבירו זה אומר ויתיו גדלו זה אומר ארצי גדלה יחלוקו:
גמ' ה"ד אי דאמר ליה לאלתר קיץ אפילו פחות מרביעית נמי לבעל הקרקע אי דאמר
ליה כל אימת דבעית קיץ אפילו רביעית נמי לבעל ויתים לא צריכא דאמר ליה סתמא
פחות מרביעית לא קפדי אינשי רביעית קפדי אינשי א"ר שמעון בן פזי ורביעית שאמרו

בבא מציעא דף ק עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קא

שיתין ומקדוה ותקלקלה השדה, ועתה שהודה בה אין זה הילך, שכין
שנפתחו דמי הקרקע על ידי חפירת הבורות, אינו יכול לומר לקונה קח
אותה כמות שהיא, אלא חייב להוסיף לו דמי הפחת, ואין זה הילך.
הגמרא חוזרת לברר את תחילת תירוצו של רב ששת. מקשה הגמרא: איך
אפשר לומר שרבי מאיר סובר שעבד במטלטלין, והוא רבי מאיר איפכא
שקנין ליה – הלא מצינו שסובר רבי מאיר להיפך, שעבדים בקרקעות ולא
במטלטלין, דתנן במשנה (ב"ק צה.) גול בהמה והקנינה ברשותו, או גול
עבדים והקנינו ברשותו, משלם לבעלים כפי שהיו שוים בשעת הגזילה,
משום שקנאם הגולן בשינוי וברשותו הזקינו. רבי מאיר אומר, אמנם
בהמה שהזקינה משלם כשעת הגזילה, אך בגול עבדים והזקינו, מחזיר
לו הגולן את העבדים כמות שהם עכשיו ואומר לו – לנגול להרי שלך
לפניך, שכשם שמצינו (שם צה.) שקרקע אינה נגזלת וברשות בעליה
עומדת גם אחר הגזילה, כך עבדים אינם נגזלים ואינם נקנים לגולן, ולכך
ברשות הבעלים הם הזקינו, ויכול לומר לו הרי שלך לפניך, אם כן מבואר
במשנה זו שלדעת רבי מאיר עבדים בקרקעות ולא במטלטלין. מתרצת
הגמרא: הלא לא קנינא – זאת אינה קושיא. משום שיש לגרוס במשנה
בבבא קמא פרקמחילה רבה פרה פרה אביה את השיטות והנני – ושנה כך, רבי
מאיר אומר, גול בהמה והזקינה או עבדים והזקינו משלם בשעת הגזילה,
משום שעבדים במטלטלין וכיון שהזקינו קנאם הגנב בשינוי. והתקנים
אומרים, אומר לו הגולן לנגול פאפון שגול עבדים והזקינו, הרי שלך
לפניך, משום שהעבדים דינם כקרקע וקרקע אינה נגזלת. נמצא לפי גירסא
זו שאכן לדעת רבי מאיר עבדים במטלטלין, וכדברי רב ששת.
מקשה הגמרא: אלא כיון שפירש רב ששת דין משנתנו שנשבעין על העבד
כדעת רבי מאיר, נמצא שאף המשך משנתנו שנשבעין על השדות כדעת
רבי מאיר הוא, הסובר שנשבעין על הקרקעות כדון עבדים, וממא – מנין
לרב ששת דפכר רבי מאיר דמקשינן – שמקשים קרקע לעבד שהוא
דינם שוה, מה על עבד נשבעין אף על קרקע נשבעין, דלמא אעבד הוא
דנשבעין – אולי רק על עבד אמר רבי מאיר שנשבעין משום שהוא
במטלטלין, אבל אפוקע לא נשבעין, ואם כן מדוע מבואר במשנתנו שגם
על שדות נשבעין. מיישבת הגמרא: לא סלקא דעתך – לא יעלה על דעתך
לומר כן שרבי מאיר מחלק בין עבדים לקרקעות, משום דתניא בברייתא,
המחילה עם חברו פרה פרה פרה, וילדה הפרה, ולא ידוע אם ילדה קודם
החליפין או אחריה, וכן המוכר את שפחתו הכנענית בספק, וילדה ולא
ידוע אם ילדה קודם המכירה או אחר המכירה, וה – אחד מהם אומר
ברישותי ילדה ושלי הוא הולד, וזה – השני שותק, וזה הראשון שטען ברי
בולד. ואם זה – אחד אומר איני יודע מתי ילדה, וזה – גם השני אומר
איני יודע, ויחלוקו המוכר והקונה בדמי הולד. ואם זה – אחד אומר
ברישותי ילדה, וזה – השני אומר ברישותי ילדה, ישבע המוכר שפירותיו
לדך וישאר הולד ברשותו. והטעם שהמוכר נשבע ולא הקונה, לפי שכל
הנשבעין שפירותיה נשבעין ולא משלמין – כל המחויבים שבועה, מן
התורה חיוב שבועתו הוא כדי להיפטר מתשלומין, אבל אין התובע נשבע
כדי לחייב את הנתבע בתשלומין, דברי רבי מאיר. והתקנים אומרים, אין
נשבעין לא על העבדים ולא על הקרקעות. ומדייקת הגמרא, ללא מכלל
– האם לא מוכח ממה שאמר חכמים לרבי מאיר שאין נשבעים על
קרקעות, דרבי מאיר חולק עליהם ופירש שישבעין על הקרקעות, ולכך אף
במשנתנו נשבעין על השדות.

שואלת הגמרא: ממא – מנין שיש לדייק כן מדברי חכמים, דלמא פשם
קאמרו ליה – אולי כוונת חכמים לומר לרבי מאיר כי חייב דאורייתא לו –
כשם שהדית לנו בקרקעות שאין נשבעים עליהם, אולי לו נמי בעבדים
שאין נשבעים עליהם, ונמצא שאף רבי מאיר סובר שאין נשבעים על
הקרקעות. ומביאה הגמרא ראיה לכך: תדע שאף רבי מאיר סובר שאין
נשבעין על הקרקעות, דתנן במשנה (שבועות מב.) רבי מאיר אומר, יש
דברים שהם בקרקע – המחויבים לקרקע ואין פדיון קרקע אלא כדון
מטלטלין, ואין חקמים מודים לו אלא סוברים שהמחויבים לקרקע הרי
הם כקרקע. ביצד הוא האופן שעליו נחלקו, כגון שאמר לחבירו עשר נפנים
טעונות – מלאות בענבים מפאתי לך לשמור בקרקע, וזה – הנתבע
אומר לו איני אלא חמש – לא מסרת לי לשמור אלא חמש גפנים, רבי
מאיר מתייב את השומר שבועת מודה במקצת. משום שדין הענבים
במטלטלין ונשבעים עליהם. והתקנים אומרים, כל המהויר לקרקע הרי

שואלת הגמרא על תירוצו של שמואל: מה מועיל שהעמדנו משנתנו
בתובע כסות, הלא עדיין כסות מה ששענו – בכסות עבד גדול שתבע ממנו
לא הודה לו כלל, ומה שהודה לו המוכר בכסות של עבד קטן לא מענו
הקונה כלל, ונמצא שלא הודה במקצת התביעה, ומדוע חייב שבועת מודה
במקצת. משיבה הגמרא: כן אמר – כשם שפירש רב פפא בהמשך הסוגיא
שמדובר ברייפ – בגד מחובר גדול, שהרוצה בגד קטן חותך ממנו ומקצרו
באמצעו וחוזר ותופרו, הלא נמי בתירוצו של שמואל יש לפרש ש'כסות'
זו שתבע ממנו מדובר ברייפ, והיינו שהקונה תובע את כל הבגד הגדול,
והמוכר טוען לא מכרתי לך אלא חתיכה ממנו הראויה לעבד קטן, ונמצא
שהודה המוכר במקצת אותו בגד שתבע ממנו הקונה, ולכך נשבע כדון
מודה במקצת.

מוסיפה הגמרא להקשות על תירוצו של שמואל: קנינא ליה לרבי
הושעיא, מידו כסות קתני – וכי במשנתנו שנינו שתבע ממנו 'כסות',
לכך קתני – הלא שנינו שתבע ממנו 'עבד', והיאך אפשר לפרש את נידון
משנתנו בכסות עבד.

מחמת קושיא זו מתרץ רבי הושעיא את משנתנו באופן אחר: אלא אמר
רבי הושעיא, מדובר במשנתנו כגון שהקונה מענו מכרת לי עבד גדול
בכסותו, ושה גדולה בעומריה, והמוכר טוען לא מכרתי אלא עבד קטן
בכסותו ושדה קטנה בעומריה, ואף שאין נשבעים על עבדים וקרקעות, מכל
מקום באופן זה כיון שכבר נתחייב שבועת מודה במקצת על הכסות או
העומרים שהם מטלטלין, מגלגלין עליו שבועה אף על העבד או הקרקע
שתבעו. שואלת הגמרא: ואמתי – עדיין לפי פירוש זה, מדוע חייב שבועת
מודה במקצת על הכסות, הרי מה ששענו כסות עבד גדול לא הודה לו
כלל, ומה שהודה לו המוכר בכסות עבד קטן לא מענו הקונה כלל, ונמצא
שלא הודה במקצת התביעה ופטור משבועה. מיישבת הגמרא: אמר רב
פפא, מדובר ברייפ – בבגד מחובר גדול, והמוכר טוען לא מכרתי לך
אלא חתיכה ממנו הראויה לעבד קטן, ונמצא שהודה במקצת הכסות
שתבעו, וכיון שנתחייב שבועת מודה במקצת על הכסות, מגלגלין עליו
שישבע גם על העבד.

רב ששת מקשה על תירוצו של רבי הושעיא: קנינא ליה לרב ששת, וכי
את הדין ש'זוקקין' – שחייב שבועה על מטלטלין גורם לחייב שבועה, הרי
על קרקע מדין גלגל אלא לאשמועין – באה המשנה להשמיענו, הרי
תנינא – שנינו דין זה בקידושין (כו.) אם תבע את חברו קרקע ומטלטלין
ונתחייב שבועה על המטלטלין, וזוקקין התקנים שאין להן אחריות –
המטלטלין גוררים את התקנים שיש להן אחריות – את הקרקעות
שיצטרך לישבע אף עליהן, ומדוע הוצרכו לחזור ולשנות זאת במשנתנו.
מחמת קושיא זו מפרש רב ששת את משנתנו באופן אחר: אלא אמר רב
ששת, אכן מדובר במשנתנו שתבעו רק עבד גדול והודה לו בעבד קטן כפי
סוברו בתחילה, והא מני – משנתנו כשיטת רבי מאיר היא, דאמר עבדא
במטלטלין דמי – דין עבד כדון מטלטלין, וכשם שנשבעים על מטלטלין
כך נשבעים על עבדים, ולכך כשהודה במקצת נשבע עליו. שואלת הגמרא:
ואמתי – עדיין מדוע חייב שבועת מודה במקצת, הרי מה ששענו – בעבד
הגדול שתבע ממנו לא הודה לו כלל, ומה שהודה לו המוכר בעבד קטן
לא מענו הקונה עבד זה כלל, ונמצא שלא הודה במקצת התביעה, ומדוע
חייב שבועה. משיבה הגמרא: התנא במשנתנו שחייב שבועה באופן זה,
סבר לה ברבן גמליאל שאין צריך הודאה ממין הטענה. דתנן במשנה
(שבועות לח.) אם מענו שחייב לו פסים והוא הודה שחייב לו שעורים,
פטור משבועה. משום שלא הודה לו במקצת המין שתבעו אלא במין אחר.
ורבן גמליאל מתייב שבועה, משום שסובר שאף אם הודה שלא ממין
הטענה חייב שבועה. ולכך משנתנו הסוברת כרבן גמליאל חייבה שבועה
אף בטענה עבד גדול והודה לו בעבד קטן שלא ממין הטענה. שואלת
הגמרא: אמתי – הלא עדיין אין לחייבו שבועה, שהרי הילך הוא, כלומר,
המוכר שהודה אמר לקונה קח לך את העבד הקטן או השדה הקטנה
שמכרתי לך, ובאופן זה אין שבועת מודה במקצת, ומדוע שנינו שישבע
המוכר. מיישבת הגמרא: אמר רבא, יש להעמיד את המשנה בעבדא
דקנינא ליה – אותו עבד קטן שהודה בו קטע לו המוכר את ידו, ועתה
כשמודעה על עבד זה אין זה הילך, שכיון שפחת מדמי העבד על ידי קטיעת
היד ואינו יכול לומר קח אותו כמות שהוא, אלא חייב להוסיף לו מעות. אין
זה הילך. וכן בשדה יש להעמיד שהמוכר פירש פה – בשדה הקטנה בורות

1 חזין מן ההוצאה של מסיקת וסחיטת הזיתים, כלומר, נשאר דמי רביעית
2 שמן אחר שפיתחו דמי הרצאות אלה:
3 שנינו במשנה: שטף נהר את עצי יותיו ונתנם לתוך שדה חבירו, זה אומר
4 זיתי גדלו וזה אומר ארצי גדלה, יחלוקה: מבארת הגמרא באיזה אופן נאמר
5 דין משנתנו: אמר עולא אמר ריש לקיש, לא שנו דין זה במשנתנו אלא
6 באופן שנגעקרו עצי הזית בגושיותן – עם גושי הקרקע שסביבותיהן, שכיון
7 שיכולים העצים להמשיך לחיות עם גושי הקרקע, אינם כנטיעות חדשות
8 ופטורים מן הערלה, ואף כאשר נעקרו בגושיהם לא שנינו דין 'יחלוקה'
9 אלא לאחר שערבו שלש שנים מומן ששטפו הנהר, שבשיעור זמן זה יכול
10 בעל הקרקע לשטון אף אם הייתי נוטע בתחילה עצים בלי גושיהן כבר היו
11 פירותיהם מותרים באכילה. אבל בתוך שלש שנים, הבל – כל הפירות
12 של בעל הזיתים, משום דאמר ליה בעל הזיתים לבעל הקרקע, אי את
13 נטעת, – אף אם באותו זמן ששטפה נהר היית נוטע עצים שלך, בתוך
14 שלש שנים אלו מי הנה אבלת – וכי פירותיהם היו מותרים לך באכילה,
15 הלא היו אסורים משום ערלה, ונמצא שרק מחמת גושי הקרקע שלי אין
16 העצים בדין ערלה ופירותיהם מותרים באכילה, ולכן זכאי אני בכל
17 הפירות.
18 מקשה הגמרא: ולימא ליה בעל הקרקע לבעל הזיתים, יש לי זכות גם
19 בפירות של תוך שלש שנים, שהרי אי אגא נטעי – אילו אני הייתי נוטע
20 בתחילה נטיעות קטנות שלי, לאחר שלש שנים הנה אבלת ליה פוליה
21 – היו כל הפירות שלי בלבד, והשתא – ועתה מאחר שלא עשיתו כן אלא
22 הנחתי את עצמי בקרקע, וקאבלת פלגא פהרא – ואתה חולק עמי
23 בפירות אלו שיצאו לאחר שלש שנים, ודאי לא הסכמתי לכך, אלא כדי
24 שיהיה לי חלק עמך בפירות שיצאו בתוך שלש, וגם דעתך היתה לכך.
25 מחמת שאלה זו מפרשת הגמרא את משנתנו באופן אחר: אלא כי אתא
26 רבין אמר בשם ריש לקיש, לא שנו במשנתנו דין זה ש'יחלוקה' אלא
27 באופן שנגעקרו עצי הזית בידוד עם גושיהן, ורק על פירות שגדלו בתוך
28 שלש שנים מומן ששטפו הנהר יחלוקה, אבל לאחר שלש שנים, הבל
29 לבעל הקרקע, משום דאמר ליה בעל הקרקע לבעל הזיתים, אי אגא נטעי
30 – אם אני הייתי נוטע בתחילה עצים שלי, לאחר שלש שנים מי לא הנה אבלת
31 ליה פוליה – וכי לאחר שלש שנים לא הייתי אוכל את כולם, ולכן גם עתה
32 זכאי אני בכל הפירות.
33 מקשה הגמרא: ולימא ליה בעל הזיתים לבעל הקרקע, אי את נטעת –
34 אילו היית נוטע נטיעות שלך, הרי בתוך שלש שנים הראשונות לא הנה
35 אבלת – לא היית יכול לאכול כלל שהרי הפירות היו ערלה, והשתא
36 שהעצים שלי באו לשוך, קא אבלת פלגא פהרא – אוכל אתה חצי
37 מהפירות של שלש שנים הראשונות יחד עמי, ואם כן גם לאחר שלש שנים
38 זכותי לחלוק עמך בפירות. מתרצת הגמרא: יש לדחות טענה זו, משום
39 דאמר ליה בעל הקרקע לבעל הזיתים, מה שחלקתי עמך בשלש השנים
40 הראשונות, משום שהיה לי הפסד מחמת עצמי, שהרי אי אגא נטעי – אילו
41 אני הייתי נוטע עצים, בשלש השנים הראשונות הנה קמיני – היו העצים
42 קטנים, ודווקא תחתיהו סילקא וירקא – הייתי זורע תחתיהם תרדן או
43 ירקות, ומחמת שהשארתי את עצמי הגדולים שצילם מרובה, לא יכולתי
44 לזרוע תרדן וירקות תחתם, ולכן זכאי אני כדן בחצי מהפירות של שלש
45 שנים הראשונות, אך אתה אין לך כל זכות לקבל חלק בפירות של אחר
46 שלש שנים.
47 מביאה הגמרא דין נוסף בענין זה: תנא בברייתא, שטף נהר עצי יותיו לשדה
48 חבירו, ואמר תלה – בעל הזיתים לבעל הקרקע יתני אני נטיל מקרקעך,
49 אין שומעין לו לעוקרם, אלא ישארו הזיתים בקרקע זו. מבארת הגמרא:
50 מאי טעמא אין שומעין לו. אמר רבי יוחנן, משום חיבוב מצות ישוב ארץ
51 ישראל, שלא תהיה שוממה מנטיעות. ואמר רבי ירמיה על כך, בגון דא
52 – ביאור כעין זה צריכא רבה – צריכים אדם גדול שיאמר זאת, ואם רבי
53 יוחנן לא היה אומר אותו לא היינו אומרים כן מסבא.
54 הגמרא מביאה ברייתא בענין אחר שגם אותה ביאר רבי יוחנן, ואמר רבי
55 ירמיה שאילמלי רבי יוחנן לא היינו אומרים כן מעצמינו: תנן היום –
56 במשנה (דמאי פ"ו מ"ב), רבי יהודה אומר, המקבל את שדה אבותיו מן
57 הבעד בה באריסות ולקבל מחצית מן התבואה בשכרו, הרי הוא
58 מעשר תחילה את כל התבואה שגדלה בקרקע, ואחר כך נתן לו – לנכרי
59 את חלקו דהיינו מחצית התבואה שגדלה, ואינו יכול ליתן קודם לנכרי את

60 חלקו ולעשר רק את החלק שלו. נמצא שמפסיד בכך שחייב להפריש
61 מחלקו גם על חלק הנכרי.
62 מבארת הגמרא דין זה: סבריה בתחילה לפרש מאי כוונת המשנה 'שדה
63 אבותיו', היינו שדה שבארץ ישראל, ואמאי קרו לה – מדוע קראו לה
64 'שדה אבותיו' משום שהיתה שדה אברהם יצחק ויעקב, ואין הכוונה
65 לאבותיו של המקבל. וקסבר רבי יהודה שאין מעיל הקנין לנכרי בקרקע
66 שבארץ ישראל להפקיע את פירותיה מיד חיוב מעשר, ולכן חייב הישראל
67 להפריש מעשר מחלקו, אף שהבעלים של השדה הוא נכרי, וגם סובר רבי
68 יהודה שהמקבל שדה באריסות חפוזר דמי – דינו שזה לחובר שמקבל את
69 השדה בכך וכך כרוך לשנה, מה חפוזר בין אם עבד – גידל תבואה בשדה
70 ומשלם חיובו לבעלים מתבואתה, ובין לא עבד – אם לא גידל תבואה
71 בשדה, ומשלם לבעלים מתבואת שדה אחרת שלו, כפי עשורי ומיתן ליה
72 – צריך לעשר את התבואה ורק אחר כך ליתן ממנה לבעל הקרקע את מה
73 שהתחייב לו, דכי פורע חפוזר דמי – שהרי חיובו ליתן מתבואת השדה
74 לבעלים זהו כפריעת חוב דמי החכירות, ולא שנותן לבעלים את חלקם
75 בתבואה, שהרי כל התבואה הגדילה שם שייכת לחובר, ואם יפרענו מן
76 הטבל ולא יעשר אלא מן הנשאר, נמצא פורע חובו מן המעשר. כמו כן אף
77 מקבל שדה באריסות נמי כל התבואה נחשבת כשלו, ומה שנותן ממנה
78 לבעל הקרקע מחצה, אין זה אלא כי פורע חפוזר דמי – כמי שפורע את
79 חיוב התשלומין המוטל עליו, ולכן בתחילה מעשר את כל התבואה ואחר
80 כך נתן לו – לנכרי את חלקו.
81 מקשה הגמרא: אמר ליה רב כהנא לרב פפי, ואמרי ליה שאמר זאת לרב
82 זבד, אלא לפי ביאורם של בני הישיבה, איך יתיישב הא דתנא בברייתא,
83 רבי יהודה אומר, ישראל המקבל שדה אבותיו ממציק – אנס נכרי
84 שגולה מאבותיו, כדי להיות אריס עליה, כיון שקרקע אינה נגזלת ולא
85 קנאה הנכרי בגזילתו, אף חלק הגוי חייב במעשר, ולכן מעשר האריס
86 תחילה את כל התבואה שגדלה בקרקע, ואחר כך נתן לו – לנכרי את
87 חלקו בתבואה. ואם אכן דעת רבי יהודה שאין קנין לנכרי בארץ ישראל
88 להפקיע מיד מעשר ומקבל דינו כחובר, מאי אריא – מדוע נקט רבי יהודה
89 את דינו דווקא במציק שגזל את הקרקע, הרי אפילו אם אין מדובר במציק
90 אלא הגוי קנה את השדה נמי – גם אין קנינו מפקיע מחיוב מעשר, וחייב
91 האריס לעשר קודם שפורע לנכרי את חלקו.
92 מחמת קושיא זו מפרשת הגמרא את המשנה באופן אחר: אלא לעולם יש
93 לומר שלדעת רבי יהודה יש קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מיד
94 מעשר, ואם קנה הנכרי שדה בארץ ישראל ונתנה לישראל באריסות, או
95 אפילו חבר ממנו ישראל את השדה, היה פטור מן המעשר, שהרי הנכרי
96 הפקיע ממנה חיוב מעשר. ואף אם אין קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע
97 מיד מעשר, מכל מקום סבר רבי יהודה שהמקבל שדה לאריסות לאו
98 כחפוזר דמי – אין דינו כחובר, וחלק התבואה שנותן לנכרי אינו תשלום
99 עבור הקרקע כחכירה, אלא חלקו של נכרי הוא, וכיון שהאריס מעולם לא
100 זכה בחלק הנכרי, אין מוטל עליו לעשר את חלק זה. ואמאי שנינו במשנה
101 בברייתא המקבל 'שדה אבותיו' מן הנכרי חייב לעשר את אף חלק הגוי,
102 כוונתה שהיתה שדה זו שדה אבותיו ממש – של אבות האריס ממש
103 והנכרי גזלה מהם, וקנסו חכמים את הדין היורד לשדה זו באריסות שעליו
104 לעשר אף את חלק הנכרי, ולדידיה הוא דקנסות רבנן – רק את הדין קנסו
105 חכמים, משום דאידי דתביבא עליה – שהשדה של אבותיו חביבה עליו
106 לא ימנע משום כך לירד לשדה באריסות, וטפי ואילו מקבל לה – ומוכן
107 להוסיף ולקבל על עצמו את ההפסד הזה שמעשר גם את התבואה של
108 הנכרי. אבל איניש דעלמא – אדם זר שאינו ממשפחת הגזול היורד לשדה
109 זו באריסות, לא קנסוהו חכמים לעשר את חלק הנכרי, כיון שמתוך כך ימנע
110 מליקח את השדה כלל.
111 מבארת הגמרא: ולדידיה – לכן הגזול שיוור לשדה באריסות, מאי טעמא
112 קנסוהו רבנן, וכי מה חטא שצריכים לקנסו. אמר רבי יוחנן, זו תקנת
113 חכמים כדי שתהא השדה פרה – ברורה ומוחזקת בידו של הדין, כלומר,
114 על ידי שיראה הדין שיש לו הרצאות במה שצריך הוא להפריש מעשר אף
115 מתבואת הנכרי, יתרצה הדין לקנות את השדה לעצמו, ויסלק את הנכרי
116 ממנה. ואמר רבי ירמיה על כך, בגון דא – ביאור כעין זה צריכא רבה –
117 צריכים אדם גדול שיאמר זאת, ולולי שרבי יוחנן אמרה לא היינו אומרים
118 כן מעצמינו.

בבא מציעא. פרק שמיני - השואל את הפרה דף קא עמוד א - מתוך מהדורת טובי'ס קג רש"י

1 **שְׁנַעְקְרוּ** בגושיהו. נקט הכי משום תוף שלש דאליב הוו ערלה. **וְלִימָא**
2 ליה אי אָנא נטעי לאחר שלש הוה אָבִילָנא כו'. והייתי קונה
3 נטיעות קטנות בְּדָמִים מועטין ולאחר שלש היו נטועות גדולות וטענין פירות
4 כותים שלף ומאחר שלא עשיתי בן אלא הנחתי ויתים שלף בקרקעי פשיטא
5 שלא הנחתים לדעת שתאכל עמי אחר
6 שלש א"כ אובל גם אני עמך תוף שלש
7 הואיל וכן גם אתה הנחתים לדעת בן
8 בקרקעי. **וְאִם** אמר הלה ויתיי אני נוטל
9 אין שומעין לו. אלא ישארו היתים שם
10 אע"פ שלאחר ג' הכל של בעל הקרקע
11 ובעל הקרקע יתן דמי היתים כמו ששום
12 למכור לנטיעות ולא סגי בדמי עצים
13 שהרי לעשות פירות הן עומדין.

14 **סְבִירָה** מאי שדה אבותיו כו'. וקסבר
15 אין קנן ומקבל בחוכר נראה
16 לר"י לפרש משום דקסבר אין קנן ראוי
17 להחמיר במקבל כמו בחוכר ובחוכר מן
18 הדין צריך לעשר שלא יהא פורע חובו
19 במעשר בדאמר הרי שאָנא השך את
20 גורנו אם בחובו צריך לעשר אָבִיל ת"ק
21 דרבי יהודה דאמר החוכר שדה מן
22 הנכרי מעשר ונותן לו רבי יהודה אומר
23 אף המקבל ממציק כו' סבר יש קנן
24 ולכן אין להחמיר במקבל אלא דוקא
25 בחוכר החמירו בדרכן כמו שחיבו לעשר
26 מדרבנן את הלוקח מן הנכרי בדאמרין
27 בהקדומץ רבא (מתוסף דף נל. וס' ד"ס ספרי) גבי
28 ר' שמעון שזורי למ"ד יש קנן והא דתנן
29 בהשולח גיטין דף נח. וס' האריסין והחכירין
30 בולס פטורין מן המעשר ומשמע דאפילו
31 חלקו של חוכר פטור איכא לאוקמי
32 בסוריא כדבטניי הקם דף נח. (מ.)
33 טובא ואפילו חוכר פטור שם כמו בחוצה
34 לארץ דבלא שמעתי צריך לאוקמי
35 הקם בסוריא כיון דפטור אפילו חלקו
36 של ישראל דלא תיקשי ההיא דמנחות
37 ומה שהוצרך ר' יהודה להזכיר שדה
38 אבותיו אע"פ דת"ק נמי איירי דלוקא בארץ
39 דפרשי' דבחוץ לארץ אפילו חוכר
40 פטור הכי קאמר ליה ר' יהודה לת"ק
41 כיון דבא"י קיימין ראוי להחמיר במקבל
42 כמו בחוכר דאין קנן דאבתי שדה אבותיו
43 חשוב ולמאי דקאמר לעולם יש קנן ולכן
44 אין ראוי להחמיר במקבל כמו בחוכר
45 לפי זה לא פליג רבי יהודה את"ק אלא
46 מוסיף דאף המקבל ממציק מעשר ונותן
47 לו כמו בחוכר כן נראה לר"י לפרש
48 דמקבל בחוכר או לאו בחוכר דמי תלי
49 ביש קנן ואין קנן ועיקר ור"ת פירש
50 בע"א ודוחק: **כִּדְּ** שנתה כרה בידו.
51 פ' שנתה בורה בידו שעל ידי שצטצרך
52 לעשר אף חלקו של נכרי והיא חביבה
53 בעיני ולא יתירה ומתוך שיקשה עליו
54 הוצאת המעשר יטרו לחזר על הנכרי
55 ללוקחה הימנו אָבִיל ישראל אחר אם
56 נחייבנו לעשר אף מחלק הנכרי יתחנו
57 מלקבל דאין חביבה בעיני ר"ח ג'ים
58 שנתה בורה בידו פירוש לזכי קטסו את
59 ויורש שיעשר את חלק הנכרי כדי שיניח
60 מלקבלה וכו' שנתה בורה ביד הנכרי
61 שלא ירצו לקבלה הימנו ע"י בן ימכרה לישראל בְּדָמִים מועטין שלא נתן עליה כלום אלא בגזילה באתה לידו ולכן לא יתיר רגיל עוד לגזול אָבִיל אחר לא
62 דחורבנו לקטסו ולעשר דבלא הכי שומע לנו מלקבלו אָבִיל יורש דחביבה ליה לא תועיל אזהרה:

1 **חוץ מן ההוצאה.** שהוא מוציא במסיקתו ובעצירתו: **שְׁנַעְקְרוּ** בגושיהו. עם
2 הקרקע שסביבותיהן שכולין לחיות על ידו פטורין מן הערלה כדתנן (פ"ה פ"א מ"ג)
3 אילן שְׁנַעְקְרוּ והסלע עמו אם יכול לחיות פטור ואם לאו חייב: **וְלִימָא** שלש.
4 כלומר אפילו נעקרו בגושיהו לא שנו דחלוקו אלא לאחר שלש שנים ששטפו
5 הנָהָר שאילו נטפן מתחלה בעל הקרקע
6 בלא גושיהו כבר יצאו עבשיו מכלל
7 הערלה והשתא לא מצינ ליה גושיהו בדעל
8 היתים מדי לאחר שלש: **אָבִיל בתוך**
9 **שלש.** גושיהו בדעל היתים הוא דקשרי להו
10 והכל שלו: הוה קמצי. הוה ויתים דקין ולא
11 היה להן צל וְיִרְעָנָא תותיהו סילקא וירקא:
12 **צִירָא רבא.** שאם לא פרשה ר' יוחנן לא
13 היינו אומרים אותה מסבא: **הַמְקַבֵּל.**
14 למחצה: **מַעֲשֵׂר.** תחלה כל התבואה ואח"כ
15 נותן לו לכרי חלקו ונמצא מעשר משלו
16 על של נכרי ומפסיד: **מְקַבֵּל.** למחצה:
17 **בחוכר דמי.** כאילו מקבלה בכר וכן כורין
18 לשנה בין עושה ובין אינה עושה: **מַצִּיק.**
19 אָבִיל. יש קנן. ואי נמי אין קנן מקבל לאו
20 בחוכר דמי ואין מוטל עליו לפטור חלקו
21 של נכרי דלא פורע חובתו הוא שברשות
22 הנכרי גדל: **שְׁדֵה אֲבוֹתָיו מַעֲשֵׂר.** והנכרי
23 גזלה מהם לדידה הוא דקנסוהו רבנן דקיס
24 לו בגויה דאידי דחביבא ליה לא מימנע
25 דבכי מלקבלה למחצה וטפי על שאר
26 אריסין את המעשר הנה ומקבל ליה: **אָבִיל**
27 **איניש דעלמא.** אי רמית עליה לעשורי לא
28 מקבל לה לא קנסוהו רבנן. וילדיה **מאי**
29 **מַעֲשֵׂר** קנסוהו. מה קטא שקנסוהו: **כִּדְּ**
30 **שנתה כרה בידו.** שיחזור ויקננה מתוך
31 שיקשה עליו המעשר יטרו ויוסיף הדמים
32 ויסלק הנכרי ממנה. כרה בורה ומחזקת:
33 **א"ר ירמיה וכו'.** משום הכי נקט ליה הקב
34 דמצינ להך דלעיל: **וְנִמְעָתָה.** אילנות: ידו
35 על התחתונה. אם השבח יתר על הוצאה
36 יש לו הוצאה ואם הוצאה יתירה על השבח
37 אין לו אלא שבת: **בְּשָׂדֶה הַעֲשׂוּיָה לְנִמְעָתָה.**
38 אילנות שפה אילן יותן מורעים איתא
39 דשמואל: **א"ר בעינא.** איני חפץ בנטיעתה
40 שדה לכן היתה לי גלית **אדעתך דניחא**
41 לה. ועשייתה שדה העשויה לטע וידו על
42 העליונה הוא פשאר שקלי העיר כמנהג
43 המדינה: **הוא דאמר.** רב נחמן: **כי האי**
44 **תנא.** דאמר לא נחלקו בית הלל בדבר
45 בר"ש בן אבא:

1 **רב פפא ולא פליגי** פאן בשדה העשויה לטע פאן בשדה שאינה עשויה לטע והא דרב
2 לא בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר דהוא דאתא לקמיה דרב א"ל ויל שום ליה
3 א"ל לא בעינא א"ל ויל שום ליה וידו על התחתונה א"ל לא בעינא לסוף חזיה דגדרה
4 וקא מנטר לה א"ל גלית אדעתך דניחא לך ויל שום ליה וידו על העליונה איתמר היודר
5 לתוך חורבתו של חבירו ובנאה שלא ברשותו ואמר לו עציי ואבניי אני נוטל רב נחמן
6 אמר שומעין לו רב ששת אמר אין שומעין לו מיתבי רשב"ג אומר בית שמאי אומרים
7 שומעין לו וב"ה אומרים אין שומעין לו לימא רב נחמן דאמר כב"ש הוא דאמר כי האי
8 תנא דתניא שומעין לו דברי ר' שמעון בן אלעזר ר' שמעון בן גמליאל אומר בית שמאי
9 אומרים שומעין לו וב"ה אומרים אין שומעין לו מאי הוה גלה א"ר יעקב אמר ר' יוחנן
10 בבית

בשדה אין שומעין לו. אע"ג דכבר אשמועינן לעיל ר' יוחנן גופיה דטעמא דברייתא דאם אמר אני נוטל ויתי אין שומעין לו משום ושוב ארץ ישראל איצטריך לאשמועינן למיד הכא משום כחשא דארעא דאפילו בחוצה לארץ אין שומעין לו אבל לעיל דוקא בארץ ישראל אין שומעין לו משום דכחשא דארעא לא עשה בידים אלא

ממילא ע"י שטיפת הקדר נעשה ולמאן דאמר הכא נמי משום ושוב ארץ ישראל איצטריך לאשמועינן שלא תאמר אפילו בחוצה לארץ אין שומעין לו משום כחשא דארעא: (מיו לקט)

לא יתלנה וצא. אף על גב דאמר שמואל דמטילין מבגד גבי מזוזה אסור של שהמזיקין באין בבית שאין בו מזוזה ובשנוטלה כאלו מזיק אותן שדורין בבית: בגובתא

בימות הגשמים אגר לכולהו ימות הגשמים ימות החמה נמי דכי אגר איניש ביתא לכולהו ימות החמה אגר אלא בימות הגשמים היינו מעמא דלא שכיח ביתא למיגר אימא סיפא בפרכים אחר ימות החמה ואחד ימות הגשמים שנים עשר חדש ואילו מלו ליה יומי שכירות בימות הגשמים מפיק ליה ואמאי הא לא שכיח ביתא למיגר אמר רב יהודה להודיע קתני וה"ק המשכיר בית לחבירו סתם אין יכול להוציאו בימות הגשמים מתג ועד הפסח אלא א"כ הודיעו שלשים יום מעיקרא תנא נמי הכי בשאמרו שלשים ובשאמרו שנים עשר חדש לא אמרו אלא להודיעו וכשם שמשכיר צריך להודיע כד שוכר צריך להודיע דאמר ליה אי אודעתן הוה טרחנא ומותיבנא ביה איניש מעליא אמר רב אפי אם נכנס יום אחד בימות הגשמים אינו יכול להוציאו מן החג עד הפסח והא אגן שלשים יום קאמר הכי קאמר אם נכנס יום אחד בימות הגשמים מהני שלשים יום אינו יכול להוציאו מן החג ועד הפסח אמר רב הונא ואם בא לרבות בדמיה מרבה א"ל רב נחמן האי לנקמיה בכובסיה דלשפכיה ללוימא לא צריכא דאיכור בתי: פשיטא נפל ליה ביתא א"ל לא עדיפת מינאי ונביה או אורתיה או יתביה במתנה א"ל לא עדיפת מנגרא דאתית מיניה כלליה לבריה חזין אי הוה אפשר לאודועיה איבעי ליה לאודועיה ואי לא א"ל לא עדיפת מינאי ההוא גברא דזבן ארבא דחמרא לא אשכח דוכתא לאותוביה אמר לה לההיא איתתא אית לך דוכתא לאוגרי אמרה ליה לא אול קדשה יתבה ליה דוכתא לעייליה אול לביתיה פתב לה גיפא שדר לה אולא איחי אנרא שקולאי מיניה וביה אפקתיה ואותביה בשבילא אמר רב הונא בריה דרב יהושע כאשר עשה בן יעשה לו גמולו ושוב בראשו לא מיבעיא חצר דלא קיימא לאגרא אלא אפילו חצר דקיימא לאגרא אמרה ליה לכ"ע ניחא לי לאוגרי ולך לא ניחא לי דדמית עלי כי אריא ארבא: רשב"ג אומר של נחתומים ושל צבעין שלש שנים: תנא מפני שהקפין מרובה: **מתני'** המשכיר בית לחבירו המשכיר חייב בדת בגנר ובמנעול ובכל דבר שמעשה אומן אבל דבר שאינו מעשה אומן השוכר עושהו הכול של בעל הבית ואין לשוכר אלא היוצא מן התנור ומן הפירות בלבד: **גמ'** תנו רבנן המשכיר בית לחבירו משכיר חייב להעמיד לו דלתות לפתוח לו חלונות לחגך לו תקרה לסמוך לו קורה ושוכר חייב לעשות לו סולם לעשות לו מעקה לעשות לו מרוב ולהטות את גגו בעו מיניה מרב ששית מזוזה על מי מזוזה האמר רב משרשיא מזוזה חובת הדר היא אלא מקום מזוזה על מי אמר להו רב ששית תניתוה דבר שאין מעשה אומן דשוכר עושהו והאי נמי לאו מעשה אומן הוא אפשר הוא

בבית שומעין לו בשדה אין שומעין לו בשדה מ"ט משום ושוב א"י איכא דאמרי משום כחשא דארעא מאי ביניהו איכא ביניהו חוצה לארץ: **מתני'** המשכיר בית לחבירו בימות הגשמים אינו יכול להוציאו מן החג ועד הפסח בימות החמה שלשים יום ובפרכים אחד ימות החמה ואחד ימות הגשמים שנים עשר חדש ובחגיות אחד עירות ואחד פרכים שנים עשר חדש רשב"ג אומר חנות של נחתומים ושל צבעים שלש שנים: **גמ'** מ"ש ימות הגשמים דכי אגר איניש ביתא

בימות הגשמים אגר לכולהו ימות הגשמים ימות החמה נמי דכי אגר איניש ביתא לכולהו ימות החמה אגר אלא בימות הגשמים היינו מעמא דלא שכיח ביתא למיגר אימא סיפא בפרכים אחר ימות החמה ואחד ימות הגשמים שנים עשר חדש ואילו מלו ליה יומי שכירות בימות הגשמים מפיק ליה ואמאי הא לא שכיח ביתא למיגר אמר רב יהודה להודיע קתני וה"ק המשכיר בית לחבירו סתם אין יכול להוציאו בימות הגשמים מתג ועד הפסח אלא א"כ הודיעו שלשים יום מעיקרא תנא נמי הכי בשאמרו שלשים ובשאמרו שנים עשר חדש לא אמרו אלא להודיעו וכשם שמשכיר צריך להודיע כד שוכר צריך להודיע דאמר ליה אי אודעתן הוה טרחנא ומותיבנא ביה איניש מעליא אמר רב אפי אם נכנס יום אחד בימות הגשמים אינו יכול להוציאו מן החג עד הפסח והא אגן שלשים יום קאמר הכי קאמר אם נכנס יום אחד בימות הגשמים מהני שלשים יום אינו יכול להוציאו מן החג ועד הפסח אמר רב הונא ואם בא לרבות בדמיה מרבה א"ל רב נחמן האי לנקמיה בכובסיה דלשפכיה ללוימא לא צריכא דאיכור בתי: פשיטא נפל ליה ביתא א"ל לא עדיפת מינאי ונביה או אורתיה או יתביה במתנה א"ל לא עדיפת מנגרא דאתית מיניה כלליה לבריה חזין אי הוה אפשר לאודועיה איבעי ליה לאודועיה ואי לא א"ל לא עדיפת מינאי ההוא גברא דזבן ארבא דחמרא לא אשכח דוכתא לאותוביה אמר לה לההיא איתתא אית לך דוכתא לאוגרי אמרה ליה לא אול קדשה יתבה ליה דוכתא לעייליה אול לביתיה פתב לה גיפא שדר לה אולא איחי אנרא שקולאי מיניה וביה אפקתיה ואותביה בשבילא אמר רב הונא בריה דרב יהושע כאשר עשה בן יעשה לו גמולו ושוב בראשו לא מיבעיא חצר דלא קיימא לאגרא אלא אפילו חצר דקיימא לאגרא אמרה ליה לכ"ע ניחא לי לאוגרי ולך לא ניחא לי דדמית עלי כי אריא ארבא: רשב"ג אומר של נחתומים ושל צבעין שלש שנים: תנא מפני שהקפין מרובה: **מתני'** המשכיר בית לחבירו המשכיר חייב בדת בגנר ובמנעול ובכל דבר שמעשה אומן אבל דבר שאינו מעשה אומן השוכר עושהו הכול של בעל הבית ואין לשוכר אלא היוצא מן התנור ומן הפירות בלבד: **גמ'** תנו רבנן המשכיר בית לחבירו משכיר חייב להעמיד לו דלתות לפתוח לו חלונות לחגך לו תקרה לסמוך לו קורה ושוכר חייב לעשות לו סולם לעשות לו מעקה לעשות לו מרוב ולהטות את גגו בעו מיניה מרב ששית מזוזה על מי מזוזה האמר רב משרשיא מזוזה חובת הדר היא אלא מקום מזוזה על מי אמר להו רב ששית תניתוה דבר שאין מעשה אומן דשוכר עושהו והאי נמי לאו מעשה אומן הוא אפשר הוא

בגובתא

בבית היורד לתוך חורבה ובגאה שלא ברשות: **בשדה** היורד לתוך שדה ונטעה שלא ברשות ואמר נטעתי אני נוטל: **משום כחשא דארעא** שכבר הבחישו הנטיעות את השדה שניקו ממנה: **איכא ביניהו חוצה לארץ** למיד משום כחשא דארעא ממונא אפסדיהו ואפילו בחוצה לארץ נמי אין שומעין לו: **מתני'** אינו יכול להוציאו וכו'. בגמ' מפרש לה לכולהו: **ובפרכין** שכן מקום השוקים שהכל נמשכים שם לגור שם ונחתים אין מצוין לשכור: **ובחגיות** שהגונו מקיף הקפות למכירין ושודק מלשלם לו ימים רבים ובשמביאין לו מעותיו כאין ע"י פתח החנות שהקפין שם ואם הלה למקום אחר אין יודעין אנה ומצאיהו אין יכול להוציאו כל י"ב חדש: **חנות של נחתומין** מזכיר בפרות: **ושל צבעים שלש שנים** ובגמ' מפרש מפני שהקפין מרובה לזמן ארוך: **גמ'** מאי שנא ימות הגשמים וכו'. קס"ד האי בימות הגשמים לימי הגשמים קאמר שפירש לו השכר לי ביתא לימות הגשמים: **בימות החמה נמי לכולהו ימות החמה אגר** דהא לימות החמה קאמר ליה: **א"א בימות הגשמים היינו מעמא משום דלא שכיח ביתא** ובשוכר סתם קאמר ואשמועינן דהשוכר סתם שלא פירש זמן הוי שכירות שלשים יום הלכך בימות החמה דשכיח ביתא אם בא להוציאו לסוף שלשים מוציא ובבימות הגשמים דלא שכיח ביתא אע"ג דלא אגרי אלא ל' יום אינו יכול להוציאו מן החג ועד הפסח ויחייב ליתן לו בכל חדש בשכר חדש הראשון: **אימא סיפא ובפרכין הוי סתם שכירות י"ב חדש** ואי מלו ליה הך י"ב חדש בימות הגשמים וכו': **להודיע קתני** הך שלשים י"ב חדש דקתני במתניתין להודיע קאמר המשכיר בית לחבירו כל ימי השכירות בימות הגשמים אינו יכול להוציאו משום דלא שכיח בתי אא"כ הודיעו בימות החמה שלשים יום שלא ירחיק לו הזמן משכילה זמנו וינינו מט"ו כאלול צריך להודיעו שלשים יום קודם החג וממילא שמעין אם כלו לו ימי שכירותו בימות החמה אינו יכול להוציאו עד שלשים יום משהודיעו ואם בא להוציאו בזמן צריך להודיעו שלשים יום קודם הזמן ובפרכים צריך להודיעו י"ב חדש קודם יציאתו ואם לא הודיעו לא יצא אלא נותן לו כמשפט הראשון: **אם בא** בעל הבית להרבות לו בדמי השכר מרובה משוגיע זמנו אפילו לא הודיע: **האי נקמיה בכובסיה דלשפכיה ללוימא** הרי הוא באוחזו בבגדים שלו עד שמניח לו טליתו כלומר בין שמעלה על דמיו אין לך מוציא גדול מזה. כובסיה על שם שתלויים בדאמרינן (מכנ ד' סו) כמאן תלינן כובסי בדקלא תלאי של

תמרים: דאיכור בתי. שהפסדו ניכר: **נפל ליה ביתיה** למשכיר: **אמר ליה** לשוכר: **לא עדיפת מינאי**. הואיל והגיע זמנו מוציאו וא"ל הלא אינך בא עלי אלא מחמת שלא הודעתך ואתה אינך מוצא בית לשכור אף אני לא הנה לי להודיעך שלא דעתי שיפול ביתי ואני איני מוצא בית לשכור ולא טוב שתדור אתה בפקים ואני בחור: **ונביה** לאחר האי משכיר או אורתיה או יתביה במתנה: **אמר לו** שוכר לזה שקנאה: **לא עדיפת מנגרא דאתית מיניה** מי שמכרה לך כשם שהוא לא הנה יכול להוציאני אף אתה אין פתך יותר ממנה: **כלליה לבריה** השיא את בנו וצריך לו לבית חתנות: **מיניה וביה** מן היין עצמו: **כי אריא ארבא** באריה אורב: **מתני'** ובגנר. שנועליו בו את הדלת ונחביו אותו בקורת האיסוקפה: **הכול של בעל הבית** משכיר ובגמרא מפרש לה: **היוצא מן התנור** אפר הוא נקיים וכל: **גמ'** לחגך לו תקרה. אם התלעיו הפסדי: **לסמוך לו קורה**. אם נשברה אחת מהן: **מרוכב** כל גגותיהן טוחין בטיט ומשופעין מן ארבע צדיהן וסומכין נסרים לכותל אצל הגג להרחיק המים מן הכותל ובשפלה אחת מהן הדיט מחזירה: **חובת הדר תרי** דרשינן מנחות (דף ה) ביתא דרף ביאתך למי שנגנב ויוצא לה זה הדר בה: **מקום מזוזה** העץ שהדלת שוקף עליו ואף הוא קרי מזוזה ואם אכן הוא צריך לנקוב בו סדק להניחה בתוכה:

בבא מציעא דף קא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קה

הַנְּשָׂמִים אינו יכול להוציא עד שְׁנֵים עָשָׂר חֲדָשׁ. ומשמע שאילו מִלּוֹ לֵיהּ
יֻמֵּי שְׁכִירֹת – נשלמו אותם שנים עשר חודש בַּיּוֹמֹת הַנְּשָׂמִים, מִפְּסִיק לֵיהּ
– יכול להוציא, וְאִמָּא – מדוע יכול, הָא בַּיּוֹמֹת הַגִּשְׁמִים לֹא שְׂכִיחַ בִּיתָא
לְמִינָה – אין מצוי בית לשכור.
מחמת קרשיא זו מבאר הגמרא את משנתנו באופן אחר: אָמַר רַב יְהוּדָה,
מֵה שֶׁשֵּׁנִי בַּמִּשְׁתַּנִּי 'שְׁלֹשִׁים יוֹם' ו'שנים עשר חודש', לְהוֹדִיעַ קִתְנֵי –
לענין הזמן שצריך המשכיר להודיע לשוכר לפני שמוציאו שנינו כן, בסתם
בית צריך להודיעו שלשים יום קודם שמוציאו, ובכרכים שנים עשר חודש
קודם שמוציאו. וְהָכִי קָאָמַר – כך ביאורה של משנתנו, הַמְשָׁכִיר בֵּית
לְחִבְרֹו קָתֵם, אף אם כלה זמן שכירותו, אֵין הַמְשָׁכִיר יָכוֹל לְהוֹצִיא
מֵהֵבִית בְּתַקּוּפַת יְמֹת הַנְּשָׂמִים שהיא מִתְּחַל הַסּוּכוֹת וְעַד הַפֶּסַח, משום
שאין מצויים בתים לשכור, אֲלָא אִם בֵּין הוֹדִיעַו שְׁלֹשִׁים יוֹם מְעַקְרָא –
בימות החמה קודם שהתחילו ימות הגשמים שלא ימשיך לו את זמן
השכירות, כלומר, רק אם הודיעו עד ט"ו אלול שהוא שלשים יום קודם חג
הסוכות, רשאי להוציא בימות הגשמים.

מביאה הגמרא ראיה לביאורו של רב יהודה: תַּנְיָא נָמִי הָכִי, בְּשִׁאמְרוּ
חכמים שבעיירות שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְכֵן בְּשִׁאמְרוּ שבכרכים ובחנויות שְׁנֵים עָשָׂר
חֲדָשׁ, לֹא אָמְרוּ זאת אֲלָא לענין שצריך המשכיר להודיעו שלשים יום או
שנים עשר חודש קודם שרוצה להוציא. מוסיפה הברייתא: וְכָשֶׁם
שֶׁהַמְשָׁכִיר צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לשוכר קודם שמוציאו, כֵּן הַשּׁוֹכֵר צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ
למשכיר שלשים יום קודם שיצא. משום דְאָמַר לֵיהּ הַמְשָׁכִיר לְשׁוֹכֵר, אֵי
אוֹדְעָתָן – אם היית מודיע לי שאתה רוצה לצאת, הָיָה מְרַחֵם וּמוֹתִיכֵנָא
בֵּית אִינִישׁ מְעַלְיָא – הייתי טורח ומושיב בבית אדם נאמן.

מביאה הגמרא דין נוסף: אָמַר רַב אֲסִי, אִם נִגְנַם ימי שכירותו אפילו יוֹם
אֶחָד בַּיּוֹמֹת הַנְּשָׂמִים, אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא מֵהֵבִית מִן הַתָּה סוּכוֹת וְעַד
הַפֶּסַח. שואלת הגמרא: וְהָא אֵין שְׁלֹשִׁים יוֹם קָאָמַר – הרי במשנה שנינו
שאם הודיעו שלשים יום קודם ימות הגשמים, יכול להוציא אף בתוך ימות
הגשמים, ומדוע אמר רב אסי שאם נכנס יום אחד בימות הגשמים אינו יכול
להוציא. מתרצת הגמרא: הָכִי קָאָמַר – כך כוונת רב אסי לומר, אִם נִגְנַם
אפילו יוֹם אֶחָד בַּיּוֹמֹת הַנְּשָׁמִים מִתְּחַל – מאותן הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם שצריך
להודיע, כְּגוֹן שהודיע המשכיר לשוכר בט"ו אלול שרוצה להוציא, ונמצא
שיום אחרון של אותן שלשים יום מזמן ההודעה נכנס בתוך ימות הגשמים,
אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא מִן הַתָּה וְעַד הַפֶּסַח, שהרי לא הודיעו שלשים יום
קודם החג.

מביאה הגמרא דין נוסף בשכירות בתים: אָמַר רַב הוֹנָא, וְאִם כִּשְׁנֵים עָשָׂר
הַשְּׁכִירֹת בָּא הַמְשָׁכִיר לְרִבּוֹת בְּרִמְיָה – להעלות את דמי השכירות מכפי
שהיו עד עתה, מְרַבָּה – יכול להוסיף, ואף אם לא הודיעו על כך שלשים
יום קודם. שואלת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב נַחֲמָן לִרְבֵּי הוֹנָא, הָאִי – הרי דבר
זה הוא כְּלָקְמִיָּה בְּכִנְיָמִיָּה לְלִלְיָא – כמו שאוחזו בביציו עד
שנותן לו את תליתו, כלומר, כיון שהמשכיר מעלה את דמי השכירות הרי
זה כופהו לצאת מהבית שלא ברצונו, ועל כך הרי צריך להודיעו שלשים
יום קודם. מיישבת הגמרא: לֹא צָרִיכָא – לא נאמר דברי רב הונא אלא
באופן דְאִיְקוּר בְּתֵי – שנתיקרה שכירות הבתים, וכדי שלא יהיה הפסד
ניכר למשכיר התירו לו להעלות את סכום השכירות:
הגמרא דנה באופנים שונים אם יכול להוציא בלא הודעה. הַאֲוֹפִן
הַרְאִשׁוֹן: פְּשִׁיטָא – דין זה פשוט הוא, שאם נָפַל לֵיהּ בִּיתָא – נפל הבית
שדר בו המשכיר, רשאי המשכיר להוציא את השוכר אחר שנגמרו ימי
שכירותו אף שלא הודיעו קודם לכן, כדי שהוא עצמו יוכל לדור בו, משום
דְאָמַר לֵיהּ הַמְשָׁכִיר לְשׁוֹכֵר לֹא עֲדִיפָתָּ מִיָּנָא – אתה לא עדיף ממני,
שהרי אתה תובע להמשיך לדור בביתי רק משום שלא הודעתך ואינך
מוציא בית לדור בו, ואף אני לא ידעתי שיפול ביתי ולכן לא הודעתך, וכיון
שאיני מוצא בית אחר לשכור לעצמי, מדוע אתה עדיף ממני שאתה תדור
בביתי ואני אחיה בחוץ. הַאֲוֹפִן הַשֵּׁנִי: אִם נִגְנִיָּה – מרב המשכיר את הבית
המושכר לאחר, אִי מֵת הַמְשָׁכִיר וְאוֹרְתִיהּ – הורישו לבנו, אִי יְהִיָּה
בְּמִתְנָה – נתנו במתנה לאדם אחר, ורוצה בעל הבית החדש להוציא את
השוכר בלא הודעה, אינו יכול להוציא, משום דְאָמַר לֵיהּ הַשּׁוֹכֵר, לֹא
עֲדִיפָתָּ מִנְּכִרָא דְרִמְיָת מִיָּנָה – אתה לא עדיף מהאדם שבתא מכוחו, וכיון
שהמשכיר הקודם לא היה רשאי להוציאנו, אף אתה אינך רשאי. הַאֲוֹפִן
הַשְּׁלִישִׁי: בְּלִילִיָּה לְבִרְיָה – אם המשכיר השיא את בנו וצריך את הבית לבית

בְּבִית – אם ירד ובנה חורבת חבירו ועתה רוצה ליטול עציו ואבניו, שוֹמְעִין
לוֹ ויכול לנטולם. אבל בְּשָׂדָה – אם ירד ונטע בשדה חבירו ועתה רוצה
ליטול עציו, אֵין שוֹמְעִין לוֹ ואינו יכול לנטולם. מבאר הגמרא: ביורד
ונטע בְּשָׂדָה חבירו מֵאִי מְעַמָּא אין שומעין לו ליטול עציו, מִשּׁוּם חִיבוֹב
מצות יְשׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שלא תהיה הארץ שוממה מנטיעות. וְאִיכָא
דְאָמַר – יש אומרים טעם אחר לכך, מִשּׁוּם בְּהִשָּׂא דְאָרְעָא – שכבר ינקו
הנטיעות מקרקע חבירו והחלישו את כוחה, ואם יטול את הנטיעות נמצא
שהפסיד בעל הקרקע מנטיעותיו. מבאר הגמרא: מֵאִי בִּנְיִיָּהוּ – מה
החילוק בין שני הטעמים. אִיכָא בִּנְיִיָּהוּ חִלּוּק באופן שירד ונטע בשדה
חבירו שבהוצָא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מחוץ לארץ ישראל, ורוצה ליטול את עציו, לפני
הטעם של ישוב ארץ ישראל, בחוצה לארץ יכול לנטולם. ולפי הטעם
שמכחיש את הקרקע, אף בחוצה לארץ אינו יכול לנטולם שהרי הכחיש את
הקרקע:

משנה

משנתנו מבאר דבני שכירות בתים, אימתי יכול המשכיר להוציא את
השוכר: הַמְשָׁכִיר בֵּית לְחִבְרֹו בְּתַקּוּפַת יְמֹת הַנְּשָׂמִים, ורוצה המשכיר
להפסיק את השכירות ולהוציא את השוכר מן הבית, אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא
במשך כל תקופה זו, שהיא מִן הַתָּה סוּכוֹת וְעַד הַפֶּסַח. ואם השכירו
בְּתַקּוּפַת יְמֹת הַתָּה שהיא מן הפסח ועד הסוכות, אינו יכול להוציא
שְׁלֹשִׁים יוֹם, ויתבאר להלן בגמרא. וְאִם הַשְּׁכִיר לוֹ בֵּית בְּכַרְכִּים – בעיר
גדולה שיש בה שווקים, ומחמת כן רבים נמשכים לדור בה ואין מצויים שם
בתים לשכור, אֶחָד – בין בַּיּוֹמֹת הַתָּה וְאֶחָד – ובין בַּיּוֹמֹת הַנְּשָׂמִים אין
המשכיר יכול להוציא מהבית עד שיעברו שְׁנֵים עָשָׂר חֲדָשׁ. ובְּחִנּוּיֹת –
אם השכיר לו חנות, אֶחָד – בין אם השכירו בְּצִירֹת הקטנות וְאֶחָד – בין
אם השכירו בְּכַרְכִּים – בערים הגדולות, אין יכול להוציא מהחנות עד
שיעברו שְׁנֵים עָשָׂר חֲדָשׁ, כיון שדרך החנוונים למכור בהקפה למכירין
ושוהים הם מלשלם זמן מרובה, וכשמשלמים את חובם הם באים לחנות,
ואם ילך וישכור במקום אחר, לא ימצאוהו ולא ישלמו את החוב, ולכן אין
המשכיר יכול להוציא משם עד שיעברו שנים עשר חודש. רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן
נְמִיִּיאֵל אָמַר, אין כל החנויות שוות, ואם השכיר לו חנות שֶׁל נְתָתוּמִים
– מוכרי ככרות וכן חנות שֶׁל צִבְעִים, אין יכול להוציא עד שיעברו שְׁלֹשׁ
שָׁנִים, מפני שדרך נחתומים וצבעים למכור בהקפה לזמן מרובה יותר
משאר חנויות, ואם ישכור במקום אחר, לא ימצאוהו ולא ישלמו לו את
החוב:

גמרא

שנינו במשנה: המשכיר בית לחבירו בימות הגשמים אינו יכול להוציא מן
החג ועד הפסח, בימות החמה שלשים יום. בתחילה סברה הגמרא שבימות
הגשמים היינו ששכר ממנו לימות הגשמים, ובאופן זה אין המשכיר יכול
להוציא כל ימות הגשמים מסוכות עד פסח, ובימות החמה היינו ששכר
ממנו לימות החמה, ובאופן זה יכול להוציא אחר שלשים יום. שואלת
הגמרא: מֵאִי שָׂנָא דִין שוכר לַיּוֹמֹת הַנְּשָׂמִים שאינו יכול להוציא כל ימות
הגשמים, משוכר לימות החמה שיכול להוציא אחר שלושים יום, הלא
כשם שסברא היא דְּכִי אֶנְר אִינִישׁ בִּיתָא – שאדם השוכר בית בַּיּוֹמֹת
הַנְּשָׂמִים, אֶנְר לְכוּלְהוּ – כוונתו לשכור לכל יְמֹת הַנְּשָׂמִים, אף בשוכר
לַיּוֹמֹת הַתָּה נָמִי – גם ישנה לסברא זו, דְּכִי אֶנְר אִינִישׁ בִּיתָא – שכאשר
שוכר אדם בית, לְכוּלְהוּ יְמֹת הַתָּה אֶנְר – כוונתו לשכור לכל ימות
החמה. משיבה הגמרא: אֲלָא כוונת משנתנו ששכר את הבית סתם ולא
פירש לכמה זמן שוכרו, ולכן בימות החמה שמוציים בתים אחרים לשכור,
יכול להוציא אחר שלשים יום מפני שסתם שכירות הוא לשלשים יום. אבל
בַּיּוֹמֹת הַנְּשָׂמִים, אף על פי שלא השכיר לו אלא לשלשים יום, שהרי זהו
שיעור סתם שכירות, מכל מקום אינו יכול להוציא כל ימות הגשמים,
וְהֵינּוּ מְעַמָּא – הטעם בזה, משום דַּיּוֹמֹת הַנְּשָׂמִים לֹא שְׂכִיחַ בִּיתָא לְמִינָה
– לא מצוי בית לשכור.

שואלת הגמרא: אם אכן בימות הגשמים אינו רשאי להוציא משום שאין
מצויים בתים לשכור, אֲמָא סִיפָא – אמור מה ששנינו בהמשך המשנה,
אם השכיר לו בית בְּכַרְכִּים – בעיר גדולה, אֶחָד יְמֹת הַתָּה וְאֶחָד יְמֹת

1 **בְּגֻבְהָא דְרֵינָא** – בחלל של קנה, וכיון שאינו מעשה אומן, הרי זה מוטל
2 על השוכר.

3 הגמרא מביאה ברייתא מדיני מוחה בבית שכור: **תְּנִי רֶבֶן, הַמְשָׁכִיר בֵּית**
4 **לְחִבְרֵי עַל הַשּׁוֹכֵר מוּטַל לְעִשּׂוֹת לוֹ מוֹזוֹה, וּבְשִׁהוּא מְסִיִּים אֶת זֶמַן**
5 **הַשְׁכִּירוֹת וְיוֹצֵא מִן הַבֵּית, לֹא יִפְלְגֶה אֶת הַמּוֹזוֹה בְּדֹד וְיִצֵּא, אֲלֵא יִשְׁאִיר**
6 **אוֹתָהּ בַּמְקוּמָה. וְאִם שָׁכַר אֶת הַבֵּית מִנְּכֶרֶךְ, כְּשִׁירָצָא נִטְלָה בְּדֹד וְיוֹצֵא.**
7 **מְסִימַת הַבְּרִייתָא. וּמַעֲשֶׂה בְּאַחֵר שֶׁנִּטְלָה לַמּוֹזוֹה בְּדֹד וְיִצֵּא מֵהַבֵּית לֵאחֹר**
8 **שִׁגְמַר אֶת הַשְׁכִּירוֹת, וְנִעֲנֵשׁ שֶׁכָּרָה אֶת אִשְׁתּוֹ וְשָׁנִי בָּנִי.**

9 מקשה הגמרא: וכי אנו מביאים **מַעֲשֶׂה לְסִתּוֹר**, שבתחילה נאמר שאם שכר
10 מנכרי יטול את המזוזה, ובסוף הברייתא מסופר שאדם שנטל את המזוזה
11 נענש. מתרצת הגמרא: **אִמָּר רַב שְׁשֵׁת, אֲרִישָׁא** – במעשה שבברייתא
12 מדובר שהמשכיר היה ישראל, ובתחילת הברייתא מבואר שכשהמשכיר
13 ישראל לא יטול השוכר את המזוזה ביציאתו, ואין זו סתירה לדין הנאמר
14 בברייתא:

15 שנינו במשנה (קא:): **הַזֶּכֶל שֶׁל בַּעַל הַבֵּית וְאִין לְשׁוֹכֵר אֱלֵא הַיּוֹצֵא מִן**
16 **הַתְּנוֹר וּמִן הַכִּדְרִים בְּלָבָד:**

17 הגמרא מבארת את הדין של זבל בהמות שבחצר. שואלת הגמרא: **בְּמֵאִי**
18 **עָקְרִינָן** – באיזה אופן אמרה המשנה שהזבל של המשכיר. **אִילֵּמָא** – אם
19 נאמר שמדובר ב**חֲצֵר דְּהָגִיר** ליה – המושכרת ל**שׁוֹכֵר, וְתוֹרִי דְּשׁוֹכֵר** –
20 והשוורים שהטילו את הגללים הם של השוכר, אם כן **אִמָּא** – מדוע הזבל
21 **שֶׁל בַּעַל הַבֵּית. אֱלֵא** נאמר שמדובר ב**חֲצֵר דְּלֵא אֲגִירָא** – שאינה מושכרת
22 ל**שׁוֹכֵר, וְתוֹרִי דְּמַשְׁכִּיר** – והשוורים שייכים למשכיר, אין לומר כן, שהרי
23 באופן זה **פְּשִׁיטָא** שהזבל שייך למשכיר, שהרי לא השכיר את החצר וגם
24 השוורים שלו. משיבה הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא נצרכה המשנה להשמיענו
25 אלא ב**חֲצֵר דְּמַשְׁכִּיר, וְתוֹרִי דְּאֵתוּ מַעֲלָמָא קָמוּ בָּהּ** – ונעמדו בחצר
26 שוורים של אנשים אחרים שהגיעו משאר מקומות, והזבל שהטילו שוורים
27 אלו והופקר על ידי בעליהם שייך למשכיר, כיון שזכה בהם על ידי קנין
28 חצר.

29 הגמרא מוכיחה מהמשנה לגבי קנין חצר: **מְסִינֵי לִיה לְרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי**
30 **תַּנְיָנָא, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי תַּנְיָנָא, חֲצִירוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנֶה לוֹ חֹפֶץ שֶׁל**
31 **הַפֶּקֶר אֵפִילוּ שְׁלֹא מְדַעְתּוֹ** – שאינו יודע שיש שם חפץ הפקר, וכמו
32 שבמשנה קונה החצר למשכיר את הזבל אף שאינו יודע שיש שם זבל.

33 הגמרא מקשה על דברי רבי יוסי ברבי חנינא מברייתא: **מִיתִיבִי, שְׁנִינוּ**
34 **בְּרִייתָא, אִם אִמָּר אָדָם כָּל הַמִּצִּיאוֹת שֶׁבֵּינָא לְתוֹכָא** – לחצרי היום,
35 **תִּקְנֶה לִי חֲצִיר, לֹא אִמָּר בָּלוֹם וְלֹא זָכְתָה לוֹ חֲצִירוֹ, כִּי בִשְׁעָה שֶׁנִּכְנַס**
36 **לְחֲצִירוֹ אִינוּ יוֹדֵעַ מִזֶּה. מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְאִם אִיתָא לָהּ** – ואם קיים הדין
37 **דְּאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי תַּנְיָנָא, שֶׁחֲצִירוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנֶה לוֹ גַּם שְׁלֹא מְדַעְתּוֹ,**
38 **אִמָּא** – מדוע **לֹא אִמָּר בָּלוֹם**, הרי החצר קונה גם שלא מדעתו. מתרצת
39 הגמרא: **הָכָא בְּמֵאִי עָקְרִינָן** – כאן בברייתא מדובר ב**חֲצֵר שְׁאִינָה**
40 **מִשְׁתַּמְרָת, וּבַחֲצֵר כּוֹז מוֹדֶה רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא שְׁאִינָה קוֹנֶה שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ.**
41 **מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִי הָכִי** – אם כן שמדובר בחצר שאינה משתמרת, **אִמָּא**
42 **–** אמור את ה**פִּסְפָּא** של ה**בְּרִייתָא**, שאם אמר כל מציאות שיכנסו לחצירו
43 תקנה לי חצירי, ו**יִצֵּא לוֹ שֶׁם מִצִּיאָה בְּעִיר** – יצא קול שמועה בעיר שיש
44 מציאות בחצירו, גוון שנכנס צבי לחצירו או שהגדר עלה על גדותיו ונכנסו
45 דגים לחצירו, **דְּבָרֵי קִימִין**, וחצירו זכתה לו. וקשה, **וְאִי** – אם מדובר
46 ב**חֲצֵר שְׁאִינָה מִשְׁתַּמְרָת, אִם כֵּן גַּם כִּי** – כאשר **יִצֵּא לוֹ שֶׁם מִצִּיאָה בְּעִיר,**
47 **מֵאִי הָיוּ** – מה בכך, הרי החצר אינה משתמרת ומדוע זכה במה שבחצר.
48 מתרצת הגמרא: **בִּין דִּיצֵא לוֹ שֶׁם מִצִּיאָה בְּעִיר, מִיבָרַל בְּרִילִי אֲנִישִׁי**
49 **מִינָה** – אנשים פורשים וברלים מזה, **וְהָיוּ לָהּ** – ונהיית החצר ב**חֲצֵר**
50 **הַמִּשְׁתַּמְרָת.**

51 הגמרא מוסיפה להקשות על רבי יוסי ברבי חנינא: **מִיתִיבִי, שְׁנִינוּ בְּרִייתָא,**
52 **וְכָל – אִפֵּר יוֹצֵא מִן הַתְּנוֹר וּמִן הַכִּדְרִים, וְתַחֲמוֹחִיק כָּל תַּחַת הַפֶּרֶה וְקוֹלֵט**
53 **מִן הָאֵוִיר אֶת גִּלְלֵיהּ, הָרִי הוּא שְׁלֹ –** האפר של השוכר, והגללים בעל בעל
54 הכלי. והזבל ש**בְּרִיתָא וְשֶׁבְּחָרָא** שלא הושכרה לו, הוא **שֶׁל בַּעַל הַבֵּית.**
55 **מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְאִם אִיתָא לָהּ** – ואם קיים הדין **דְּרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי תַּנְיָנָא,**
56 **דְּאָמַר שֶׁחֲצִירוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנֶה לוֹ שְׁלֹא מְדַעְתּוֹ, אִם כֵּן שׁוֹכֵר הַקּוֹלֵט אֶת**
57 **הַגִּלְלִים מֵאֵוִיר הַחֲצֵר אִמָּא** – מדוע **הָרִי הוּא שְׁלֹ, הָרִי אֵוִיר חֲצִירוֹ** של
58 **מַשְׁכִּיר הוּא,** וכבר זכה בהם המשכיר. מתרצת הגמרא: **אִמָּר אֲבִי,**
59 **הַבְּרִייתָא מְדַבֵּרַת בְּאֹפֶן שֶׁמְדַבֵּיק אֶת הַכָּלִי בְּשׁוּלֵי הַפֶּרֶה** – בסמוך

60 לנכביה, ואין אויר החצר מפסיק בין הגללים לכלי, וכיון שהגללים לא
61 הגיעו לאויר החצר, לא זכה בהם המשכיר.
62 תירוץ נוסף: **רָבָא אָמַר,** שאפילו אם לא הדביק כלי אלא יש הפסק אויר בין
63 הפרה לכלי, לא זכה המשכיר בגללים, משום ש**אֵוִיר שְׁאִין סוֹפֵא** של החפץ
64 הנקנה לְנִיחָא בו, **לֹא בְּמוֹנֶת דְּמִי** – אינו נחשב כאילו הגיע החפץ לחצר
65 המשכיר לזכות בו, ומחמת שהיה כלי שחפץ בין הגללים לקרקע החצר לא
66 זכה בהם המשכיר, שהרי הגללים לא עמדו להגיע לקרקע.
67 מקשה הגמרא על רבא: **וּמִי פְּשִׁיטָא לִיה** – וכי פשוט ל**רָבָא** שאויר שאין
68 סופו לנוח אינו קונה לבעל החצר, **וְהָא** במקום אחר **מִיבָרַי בְּעִי לָהּ** –
69 נסתפק בזה רבא. **דְּבָעִי** – שהסתפק **רָבָא,** באופן שהפקיר את ארנקו וזָרַק
70 את ה**אֲרִנְקֵי** לחצר של אדם אחר, ונכנס הארנק לחצר ב**פִּתְחָה** זָה וְתוֹךְ כִּדִּי
71 ה**זוּרִיקָה יִצְאָתָה** – יצא הארנק ב**פִּתְחָה** זָה – מפתח אחר של החצר, **מָהוּ** –
72 האם **אֵוִיר** החצר **שְׁאִין סוֹפֵא** של החפץ הנקנה לְנִיחָא בו, **בְּמוֹנֶת דְּמִי** –
73 נחשב כאילו הגיע לקרקע, וזכה בעל החצר בארנק, **אוֹ לֹא בְּמוֹנֶת דְּמִי**
74 ולא זכה בו. ומבואר שרבא הסתפק בדין זה, ואילו בסוגייתנו סובר רבא
75 שאינו כמנוח. מתרצת הגמרא: **הָתָם** – באופן שזרק הארנק לחצר חבירו,
76 **לֹא מִיפְסָק וְלֹא מִידִי** – אין דבר המפסיק בין הארנק לקרקע, ולכן הסתפק
77 רבא אם הוא כמנוח או לא. אבל **הָכָא** – בסוגייתנו **מִיפְסָק בְּלִי** – הפסיק
78 כלי בין הפרה לקרקע החצר, וכיון שאין אויר בין החפץ לקרקע היה פשוט
79 לרבא שאינו כמנוח.

80 הגמרא מבארת את המשך דיני הברייתא: שנינו בברייתא, והזבל ש**בְּרִיתָא**
81 **וְשֶׁבְּחָרָא** שלא הושכרה לו, **הָרִי אֵלוֹ שֶׁל בַּעַל הַבֵּית.** שואלת הגמרא:
82 מדוע נצרכה הברייתא לומר אותו דין **תְּרִיתִי** – פעמיים, גם על הזבל
83 שבחצר וגם על הזבל שברפת. משיבה הגמרא: **אִמָּר אֲבִי, הָכִי קָאָמַר** –
84 כך כוונת הברייתא, והזבל ש**בְּרִיתָא** שֶׁנִּמְצְאָת ב**חֲצֵר** המושכרת לשוכר,
85 **הָרִי אֵלוֹ שֶׁל בַּעַל הַבֵּית.**

86 הגמרא מדייקת דין מהברייתא: **אִמָּר רַב אִשִּׁי, זֹאת אֲמָרַת שֶׁהַמְשָׁכִיר אֶת**
87 **הַחֲצִירוֹ קָתָם** – שלא פירש את הפרטים שמשכיר לו, **לֹא הַמְשָׁכִיר אֶת הַרְפָּת**
88 **שִׁבְיָה.** שהרי מבואר בברייתא שהזבל שברפת שייך למשכיר, מפני שלא
89 השכיר את הרפת לשוכר, ואילו היה משכיר את הרפת היה הזבל של
90 השוכר.

91 הגמרא מקשה מברייתא נוספת על רבי יוסי ברבי חנינא הסובר שחצירו של
92 אדם קונה לו שלא מדעתו: **מִיתִיבִי, שְׁנִינוּ בְּרִייתָא בְּעֵנֶן חִיּוֹב שִׁילּוּחַ הַקֶּן,**
93 **יוֹנִי שׁוֹכֵךְ יוֹנִי עֲלֵיָה** – יוני בר המחפשות מזונות בשדה ובעבר הם באות
94 לשוכך שבחצירו או לעליית ביתו, **חֵיִיבוֹת בְּמִצּוֹת שִׁילּוּחַ הַקֶּן** אם האם
95 רובצת על הבנים, ולשאר בני אדם **אֲסוּרוֹת בְּגוֹל מְדַרְבְּנָן, מִפְּנֵי דְרַבִּי**
96 **שְׁלוֹם.** מקשה הגמרא: **וְאִם אִיתָא לָהּ** – ואם קיים הדין **דְּאָמַר רַבִּי יוֹסִי**
97 **בְּרַבִּי תַּנְיָנָא, שֶׁחֲצִירוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנֶה לוֹ שְׁלֹא מְדַעְתּוֹ,** מדוע חייבות
98 בשילוח, הרי **קָרִי בָאָן** – הפסוק קורא על מצב זה (דברים כו) **כִּי יִקְרָא**
99 **קֹן צִפּוֹר לִפְנֵיךְ בְּדֶרֶךְ, וְדוֹרְשִׁים שְׂדוּקָא** אם מוצא בדרך, **פִּרְט לְמוֹזֶנָּה** –
100 אבל לא באופן שהן מזומנות לו בביתו, וכיון שלפי רבי יוסי ברבי חנינא זכה
101 בביצים אף שלא מדעתו, אם כן צריכות להיות פטורות משילוח. מתרצת
102 הגמרא: **אִמָּר רָבָא, בִּיצָה בִּיצִיאוֹת רִבְּהָ מִדְּהָאם הוּא דִּיאֲחִיבָה לָהּ** –
103 נתייבבה ב**שִׁילּוּחַ, וּמִיָּקָנָא לֹא קָנָא** – אבל אינה נקנית לבעל החצר **עַד**
104 **דְּנִפְלָה לְחֲצִירוֹ, וְכִי קָתָנִי** – ומה ששנינו בברייתא ש**חֵיִיבוֹת בְּשִׁילּוּחַ** היינו
105 **מִקְמֵי דְתִּפְסוּל לְחֲצִירוֹ** – קודם שנפלה לחצירו ולא זכה בה, ואינה 'מזומן'
106 גם לדברי רבי יוסי ברבי חנינא.

107 מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כך שלא זכה בביצה, **אִמָּא** – מדוע **אֲסוּרוֹת**
108 **מִשּׁוּם גּוֹל.** מתרצת הגמרא: מה שאמרה הברייתא אסורות משום גול **אֲמָנָן**
109 **– הוֹלֵךְ גַּם עַל הָאָם, שֶׁהֵנוּטֵל אֶת הָאָם עוֹבֵר עַל גּוֹל מְדַרְבְּנָן,** מפני שדעתו
110 של בעל השוכך לזכות ביונות הבאות אליו, ולכן אסור לטילה ממנו מפני
111 דרכי שלום.

112 תירוץ נוסף: **וְאִיבָעִית אִמָּא** – ואם תרצה אמור ש**לְעוֹלָם** – באמת מה
113 שנאמר שאסורות בגול מפני דרכי שלום **אֲבִיצִים** – נאמר על הביצים,
114 וְהִטַּעַם מִדְּנִפְקִי רִבְּהָ דְּעִתִּיהָ עֲלֵיהָ – משום שמעת שיצאה רוב הביצה
115 דעת בעל השוכך לטילה לעצמו.

116 הגמרא חוזרת לתרץ את הקושיא מהברייתא על רבי יוסי ברבי חנינא:
117 **וְהִשְׁתָּא –** וכעת **דְּאָמַר רַב יְהוֹדָה אִמָּר רַב, שְׁאִסוּר לֹאדָם לְזִכּוֹת בְּבִיצִים**
118 **כָּל זֶמַן שֶׁהָאֵם רוֹבֶצֶת עֲלֵיהֶם, שְׁנֵאָמַר (דברים כב ז) 'שִׁלַּח תִּשְׁלַח אֶת**

בבא מציעא. פרק שמיני – השואל את הפרה דף קב עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס קז

תוספות

רש"י

בגובתא דקניא ותולה אותה: **ארישא**. שוכר מיישראל הנה דתניא רישא לא יטלנה בידו ויצא: **ותורי דמשכיר**. דכיון דלא אוגריה ליה מסתמא דתורי דמשכיר הוה בה: **בחדר דמשכיר**. שלא השכיר את החדר: **ותורי דאיתו מעלמא**. וסתם גללים אפקורי מפקרניהו בעלים וקניא ליה חצרו ואפילו קדם השוכר והגביתו לא זכה בהן: **יצא לו שם מציאה בעיר**. שיעצא קול בעיר שפא צבי שבור בתוך שדהו או מן הנהר הצוף לתוכה דגים: **והקולט מן האויר**. שקיבל גללים לתוך כלי שנתן כלי באויר וקיבל גללים בתוכו: **שלו**. של השוכר: **ושפחדת ושפחדת**. כס"ד בחצר שלא השכירה לו המשכיר: **בשולי פרה**. סמוך לנקבה דליבא אויר: **ורק ארנקי**. והפקירה לכל הקודם: **תרת**. בתמיהה תרתי איצטריא לתנא למיתני ליתני קדא דכיון דבשלא השכירה עסקין מה לי רפת ומה לי חצר: **שפחדת שפחדת**. המושכרת לשוכר כל החבל שפחדת שבה לבשל הבית ואשמעין דהמשכיר את החצר לא השכיר רפת שבה: **יוני שוכד**. שמבקשים מזונותיהן בשדה וקנינה בשוכר ואין אלו יוני הרדסאות הגדלים בביתם: **חיבין בשילוח**. תקן אם רובצת על הביצים קרינא בהן כי יקרא פרט למזונן דלאו מזונן ניהו: **קרי באן כי יקרא פרט** למזונן. וכן דהביצים שלו הנה ליה אאמן נמי קאמר דדעתו של בעל מציאת רובה. קרינא בהן או ביצים ואם היה בא לתפוש קודם שתיגמר יציאתה חייב לשלח האם ולקוח הבנים: **אמאי אסורות משום גזל**. כיון דלא נפלה לחצרו: **אאמן**. כלומר גזל דדרכי שלום אפילו אאמן נמי קאמר דדעתו של בעל השוכר עליהם דקטטה ודחורים למקומן לערב: **ואי בעית אימא**. אביצים ולא אאמן: **אפילו דנפלה לחצרו**. חייבות בשילוח תקן ולא מזונן הוא כל זמן שאם רובצת עליהן ולא תיקני לרבי יוסי בר' חנינא דכל היכא דאיתו וכו': **אסורות מפני דרכי שלום**. ותו לא בתמיהה: **אי דשלקה**. מי שנטל גזלה **מעליא הוא**. דהא קניא ליה חצרו: **ואי דלא שלקה**. הא בעי שלוחה ואיכא אסורא שלח תשלח ויהדר את הבנים תקח לה וכו' מאי איריא גזל: **הכי נרשין בקטן**. הא דתניא דרכי שלום ותו לא בדלא שלקה ונקטן דלאו בר שילוח הוא דאינו חייב במצות: **מתני'** **נתעברה לשוכר**. לא ירבה לו שכר חודש שהעיובר בכלל שנה: **גמ'**

ובא

בגובתא דקניא ת"ר המשכיר בית לחבירו על השוכר לעשות לו מזנה וכשהוא יוצא לא יטלנה בידו ויצא ומכרי נוסלה בידו ויצא ומעשה באחד שנסלה בידו ויצא וקבר אשתו ושני בניו מעשה לסתור אמר רב ששת ארישא: הובל של בעל הבית ואין לשוכר אלא היוצא מן התנור ומן הכירים בלבד: במאי עסקין אלימא בחצר דאגרי ליה לשוכר ותורי דשוכר אמאי של בעה"ב אלא בחצר דלא אגריא לשוכר ותורי דמשכיר פשיטא לא צריכא בחצר דמשכיר ותורי דאיתו מעלמא קמו בה מסייע ליה לר' יוסי ברבי חנינא דא"ר יוסי ברבי חנינא חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו מיתבי אם אמר כל מציאות שיכא לתוכו היום תקנה לי חצרי לא אמר כלום ואם איתא להא דא"ר יוסי בר' חנינא חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו אמאי לא אמר כלום הכא במאי עסקין בחצר שאניה משתמרת אי הכי אימא סיפא יצא לו שם מציאה בעיר דכרין קיימין ואי בחצר שאניה משתמרת כי יצא לו שם מציאה בעיר מאי הוי כיון דיצא לו שם מציאה בעיר מיבדל בדילי אינשי מינה והויא לה בחצר המשתמרת מיתבי וכל היוצא מן התנור ומן הכירים והקולט מן האויר הרי הוא שלו ושפדת ושפדת של בעל הבית ואם איתא להא דר' יוסי בר' חנינא דאמר חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו קולט מאויר אמאי הרי הוא שלו אויר חצרו הוא אמר אב"י במדביק כלי בשולי פרה רבא אמר אויר שאין סופו לנוח לאו כמזנה דמי ומי פשיטא ליה לרבא והא מיבעי בעי לה דבעי רבא ורק ארנקי פתח זה ויצאתה פתח זה מהו אויר שאין סופו לנוח כמזנה דמי או לאו כמזנה דמי התם לא מיפסק ולא מידי הכא מיפסק כלי ושפדת ושפדת הרי אלו של בעל הבית תרתי אמר אב"י הכי קאמר ושפדת שפדת הרי אלו של בעל הבית אמר רב אשי זאת אומרת המשכיר חצרו סתם לא השכיר רפת שבה מיתבי יוני שוכד יוני עליה חייבות בשילוח ואסורות בגזל מפני דרכי שלום ואם איתא להא דאמר רבי יוסי בר' חנינא חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו קרי באן כי יקרא פרט למזונן אמר רבא ביצה ביציאת רובה הוא דאיחייבה לה בשילוח ומיקנא לא קניא עד דנפלה לחצרו וכי קתני חייבות בשילוח מקמי דתיפול לחצרו אי הכי אמאי אסורות משום גזל אאמן ואיבעית אימא לעולם אביצים ומדנפיק רובה דעתיה עליה והשתא דאמר רב יהודה אמר רב אסור לזכות בביצים כל זמן שהאם רובצת עליהם שנאמר שלח תשלח את האם ויהדר את הבנים תקח לה אפי' תימא דנפלה לה לחצרו כל היכא דאיתו וכו' וכל היכא דאיתו לא מצי זכי ליה חצרו נמי לא זכיא ליה א"ה אסורות בגזל מפני דרכי שלום אי דלא שלקה הא בעי שלוחה בקטן דלאו בר שילוח הוא קטן בר דרכי שלום הוא ה"ק אביו של קטן חייב להחזיר לו מפני דרכי שלום: **מתני' המשכיר בית לחבירו לשנה נתעברה השנה נתעברה לשוכר השכיר לו לחודשים נתעברה השנה נתעברה למשכיר מעשה בצפורי באחד ששכר מרחץ מחבירו בשנים עשר זהב לשנה מדינר זהב לחודש ובא**

ובא

בגובתא דקניא ותולה אותה: **ארישא**. שוכר מיישראל הנה דתניא רישא לא יטלנה בידו ויצא: **ותורי דמשכיר**. דכיון דלא אוגריה ליה מסתמא דתורי דמשכיר הוה בה: **בחדר דמשכיר**. שלא השכיר את החדר: **ותורי דאיתו מעלמא**. וסתם גללים אפקורי מפקרניהו בעלים וקניא ליה חצרו ואפילו קדם השוכר והגביתו לא זכה בהן: **יצא לו שם מציאה בעיר**. שיעצא קול בעיר שפא צבי שבור בתוך שדהו או מן הנהר הצוף לתוכה דגים: **והקולט מן האויר**. שקיבל גללים לתוך כלי שנתן כלי באויר וקיבל גללים בתוכו: **שלו**. של השוכר: **ושפחדת ושפחדת**. כס"ד בחצר שלא השכירה לו המשכיר: **בשולי פרה**. סמוך לנקבה דליבא אויר: **ורק ארנקי**. והפקירה לכל הקודם: **תרת**. בתמיהה תרתי איצטריא לתנא למיתני ליתני קדא דכיון דבשלא השכירה עסקין מה לי רפת ומה לי חצר: **שפחדת שפחדת**. המושכרת לשוכר כל החבל שפחדת שבה לבשל הבית ואשמעין דהמשכיר את החצר לא השכיר רפת שבה: **יוני שוכד**. שמבקשים מזונותיהן בשדה וקנינה בשוכר ואין אלו יוני הרדסאות הגדלים בביתם: **חיבין בשילוח**. תקן אם רובצת על הביצים קרינא בהן כי יקרא פרט למזונן דלאו מזונן ניהו: **קרי באן כי יקרא פרט** למזונן. וכן דהביצים שלו הנה ליה אאמן נמי קאמר דדעתו של בעל מציאת רובה. קרינא בהן או ביצים ואם היה בא לתפוש קודם שתיגמר יציאתה חייב לשלח האם ולקוח הבנים: **אמאי אסורות משום גזל**. כיון דלא נפלה לחצרו: **אאמן**. כלומר גזל דדרכי שלום אפילו אאמן נמי קאמר דדעתו של בעל השוכר עליהם דקטטה ודחורים למקומן לערב: **ואי בעית אימא**. אביצים ולא אאמן: **אפילו דנפלה לחצרו**. חייבות בשילוח תקן ולא מזונן הוא כל זמן שאם רובצת עליהן ולא תיקני לרבי יוסי בר' חנינא דכל היכא דאיתו וכו': **אסורות מפני דרכי שלום**. ותו לא בתמיהה: **אי דשלקה**. מי שנטל גזלה **מעליא הוא**. דהא קניא ליה חצרו: **ואי דלא שלקה**. הא בעי שלוחה ואיכא אסורא שלח תשלח ויהדר את הבנים תקח לה וכו' מאי איריא גזל: **הכי נרשין בקטן**. הא דתניא דרכי שלום ותו לא בדלא שלקה ונקטן דלאו בר שילוח הוא דאינו חייב במצות: **מתני'** **נתעברה לשוכר**. לא ירבה לו שכר חודש שהעיובר בכלל שנה: **גמ'**

בגובתא דקניא ת"ר המשכיר בית לחבירו על השוכר לעשות לו מזנה וכשהוא יוצא לא יטלנה בידו ויצא ומכרי נוסלה בידו ויצא ומעשה באחד שנסלה בידו ויצא וקבר אשתו ושני בניו מעשה לסתור אמר רב ששת ארישא: הובל של בעל הבית ואין לשוכר אלא היוצא מן התנור ומן הכירים בלבד: במאי עסקין אלימא בחצר דאגרי ליה לשוכר ותורי דשוכר אמאי של בעה"ב אלא בחצר דלא אגריא לשוכר ותורי דמשכיר פשיטא לא צריכא בחצר דמשכיר ותורי דאיתו מעלמא קמו בה מסייע ליה לר' יוסי ברבי חנינא דא"ר יוסי ברבי חנינא חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו מיתבי אם אמר כל מציאות שיכא לתוכו היום תקנה לי חצרי לא אמר כלום ואם איתא להא דא"ר יוסי בר' חנינא חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו אמאי לא אמר כלום הכא במאי עסקין בחצר שאניה משתמרת אי הכי אימא סיפא יצא לו שם מציאה בעיר דכרין קיימין ואי בחצר שאניה משתמרת כי יצא לו שם מציאה בעיר מאי הוי כיון דיצא לו שם מציאה בעיר מיבדל בדילי אינשי מינה והויא לה בחצר המשתמרת מיתבי וכל היוצא מן התנור ומן הכירים והקולט מן האויר הרי הוא שלו ושפדת ושפדת של בעל הבית ואם איתא להא דר' יוסי בר' חנינא דאמר חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו קולט מאויר אמאי הרי הוא שלו אויר חצרו הוא אמר אב"י במדביק כלי בשולי פרה רבא אמר אויר שאין סופו לנוח לאו כמזנה דמי ומי פשיטא ליה לרבא והא מיבעי בעי לה דבעי רבא ורק ארנקי פתח זה ויצאתה פתח זה מהו אויר שאין סופו לנוח כמזנה דמי או לאו כמזנה דמי התם לא מיפסק ולא מידי הכא מיפסק כלי ושפדת ושפדת הרי אלו של בעל הבית תרתי אמר אב"י הכי קאמר ושפדת שפדת הרי אלו של בעל הבית אמר רב אשי זאת אומרת המשכיר חצרו סתם לא השכיר רפת שבה מיתבי יוני שוכד יוני עליה חייבות בשילוח ואסורות בגזל מפני דרכי שלום ואם איתא להא דאמר רבי יוסי בר' חנינא חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו קרי באן כי יקרא פרט למזונן אמר רבא ביצה ביציאת רובה הוא דאיחייבה לה בשילוח ומיקנא לא קניא עד דנפלה לחצרו וכי קתני חייבות בשילוח מקמי דתיפול לחצרו אי הכי אמאי אסורות משום גזל אאמן ואיבעית אימא לעולם אביצים ומדנפיק רובה דעתיה עליה והשתא דאמר רב יהודה אמר רב אסור לזכות בביצים כל זמן שהאם רובצת עליהם שנאמר שלח תשלח את האם ויהדר את הבנים תקח לה אפי' תימא דנפלה לה לחצרו כל היכא דאיתו וכו' וכל היכא דאיתו לא מצי זכי ליה חצרו נמי לא זכיא ליה א"ה אסורות בגזל מפני דרכי שלום אי דלא שלקה הא בעי שלוחה בקטן דלאו בר שילוח הוא קטן בר דרכי שלום הוא ה"ק אביו של קטן חייב להחזיר לו מפני דרכי שלום: **מתני' המשכיר בית לחבירו לשנה נתעברה השנה נתעברה לשוכר השכיר לו לחודשים נתעברה השנה נתעברה למשכיר מעשה בצפורי באחד ששכר מרחץ מחבירו בשנים עשר זהב לשנה מדינר זהב לחודש ובא**

ובא

עֲדִיפֹת מִנְּאֵי בְּדֹאמְרִינָן לְעִיל (דף קא:):

וַיִּקְרָא הוֹדוּ לַיהוָה מִקֹּדֶשׁ וּמִשִּׁיבֹת כָּל אֶחָד
 42 קָנָה: הֵתָם מִשֹּׁמְרֵי הַדְּפָתִים הוּא. וְלַעֲלֹם מִסְפָּקָא לִיהוָה לְשִׁמּוּאֵל הֶחֱלֵק מִכִּי
 תִּפְסִי אֵין בָּנוּ פִּתַּח לְעֹצְמָא מִיָּדוּ הַעֲמֵד דְּבָר עֲזָרְתָּ: וְרַב נַחֲמָן אֹמֵר כִּרְקַע
 44 בְּחֻקֹּתַי בְּשִׁלְיָהּ עֹמְרִית. וְאֶפְסֵי לוֹ בִּסְתֹף הַחֹדֶשׁ כְּפֹלֹ לְמַשְׁכָּא וְשִׁפְסַף לֵא
 עֲבֻיָּה נֹלֵד אֶלָּא מִתְחִילַת הַחֹדֶשׁ נֹלֵד וְהַעֲמֵד קִרְקַע עַל חֻקֹּתָיו וְנִמְצָא שֶׁדֶּר
 46 בִּשְׁל חֲבִירוֹ וְצִרְדֵּי לְהַעֲלוֹת לוֹ שֶׁכֶּר: וְדַאסְפִּי מִיָּסַף. וְאֹמֵר לִיהוָה מִעֲיֻקְרָא
 47 דִּינִר זָהָב לְחֹדֶשׁ מִשְׁנִים עֶשְׂרִי זָהָבִים לְשָׁנָה קֶאֱמֵר רַב נַחֲמָן כְּפֹלֹ לְמַשְׁכִּיר
 48 דִּעֲטֻמָּא לֹא מִשֹּׁם דְּפֻסֹּס לְשׁוֹן אֲחֵרֹן הוּא אֶלָּא סְפֻקָּא מִסְפָּקָא לִיהוָה וְסִפְקָא
 49 שְׂדִי לִיהוָה אֲתִחִילַת הַחֹדֶשׁ וְקִרְקַע בְּחֻקֹּתַי בְּעֻלְיָה תַעֲמִידָה: שׁוֹכֵר אֹמֵר נִתְתִּי.
 50 שֶׁכֶּר שָׁנָה: בְּתָדָן וְזִמְנֵי. שְׂכִירֹתָ אֵינָה מִשְׁתַּלְמֶת אֶלָּא לְבִסְתֹף וְהוּא בְּיוֹם אֲחֵרֹן
 51 שֶׁל שָׁנָה: הֵכִי גִרְסִין דְּתָנּוּ מֵת הָאָב בְּתוֹף שְׁלֹשִׁים שָׁנִים. כִּי בְּחֻקֹּתַי שָׁלָא נִפְדָּה
 52 עַל שְׂכִירֵי אֲרָחָּה נִפְדָּה לֹאֹתֵר שְׁלֹשִׁים בְּחֻקֹּתַי שְׁנִפְדָּה עַד שִׁיאֲמֵרוּ לוֹ שֶׁלָּא
 53 נִפְדָּה וְנִבְכְּרוּתָהּ תֵּנִי לֹה גִבִּי בְכוֹר דְּכַתְּבִי בִּיהַּ (מַתְנִי יוֹ) מִכֹּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה הֶחֱלֵק
 54 מִסְתַּמָּא בְּתוֹף שְׁלֹשִׁים יוֹם לֹא פְדָאוּ אֲבִיּוּ הַלּוּאִי שִׁיפְרַע אָדָם חֻבּוֹ בְּזִמְנֵי וְחֻיִּב
 55 הֵבֵן לְפָדוֹת עֲצָמָּו: וְכֵת לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים. סְתִמְהִי פְדִי דִּפְדָּאוּ הָאָב בְּזִמְנֵי: עַד
 56 שִׁיאֲמֵרוּ. הַשְׂכִּינִים דִּינֵי לֵנוּ שְׁלָא פְדָאָן אֲבִיָּךְ שְׁהוּא צִיָּה בִּשְׁעַת מוֹתוֹ וְגַבִּי
 57 כְּחֹן לֹא שִׁיךְ לְמִיתָא לְשׁוֹן וְיָבִיא רָחֵן דְּכֹחֵן לֹאֹן בַּעַל דִּינֵי הוּא דְּאִי בְּעֵי אֲמֵר
 58 לִיהוָה לְדִידִךְ לֹא זִידְבָּנָא אֶלְכֹּן אַחֵר וְלִהְיֵי עַד עַד שִׁיאֲמֵרוּ לוֹ וּמִשִּׁיאֲמֵרוּ
 59 לוֹ הַמִּצְוָה מֻטָּלָת עֲלֵי שִׁפְדָּה הוּא עֲצָמָּו: לֹא צִירִיבָא תַּבְּעֵי: לְדִין בְּיוֹמָא
 60 דְּמִשְׁלֵם וְזִמְנֵיהּ. וְהוּא אֹמֵר לוֹ נִתְתִּי בְּבִקֵּר:

בבא מציעא דף קב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קט

החדש שעדיין לא דר השוכר בבית, צריך ליתן לבעל הבית שכרו, כיון
שהקרקע בחזקת בעל הבית עומדת ואם רוצה השוכר ליפטר עליו להוכיח
שלשון ראשון עיקר. **אבל** אם **בא** המשכיר לתבוע את השוכר מיד **בתחלת**
ח'ש העיבור, **בוליה** – כל תשלום החדש **למשכיר**, כיון שבאמור הקרקע
בחזקת בעל הבית והשוכר החפץ לדור בלא לשלם נחשב מוציא ממנו ועליו
הראיה. ואם **בא** המשכיר לתבוע **בסוף ח'ש** העיבור, **בוליה** – כל דמי
שכירות החדש נשארים **לשוכר**, כיון שהמשכיר הבא להוציא דמי
שכירות מחבירו עליו להביא ראיה.
מבררת הגמרא את שיטת שמואל. שואלת הגמרא: **מי אמר שמואל לא**
אמרין תפוס לשון אחרון – האם סבר שמואל שאין דין תפוס לשון אחרון,
אלא ספק הוא, **והא רב ושמואל דאמרי תרין**, שאם מכר אדם לחבירו
תבואה, ואמר לו **כור** (ושלושים סאה) **בשלושים** סלעים **אני מוכר לך**, כל
זמן שלא משך הקונה את כל השלושים סאים **יכול** כל אחד מהם **לחזור בו**
מהמקח, **ואפילו בסקאה אחרונה** – אם נשאר רק סאה אחרונה שלא משך
אותה, שכיון שאמר המוכר 'כור' כוונתו דווקא לכור שלם, לא פחות ולא
יותר, וכל הכור הוא מכירה אחת, ולכן כל זמן שלא משך הקונה לרשותו
את כל הכור לא הושלם המקח, ויכולים לחזור בהם. אבל אם אמר המוכר
'כור בשלושים סאה בסקלע, **אני מוכר לך**', כיון שבלשון שני הזכיר 'סאה
בסלע' שהיא מכירת כל סאה בפני עצמה, הדין הוא שראשון ראשון **קנה**
– כל סאה וסאה משמך הקונה לרשותו הרי היא שלו, ואין יכולים לחזור
בהם. וגמרא אם כן שאף שמואל סובר תפוס לשון אחרון.
מיישבת הגמרא: אכן לדעת שמואל ספק הוא אם הולכים אחר לשון ראשון
או אחרון, **והתם מצינא מאי** – הטעם שם שאין יכול לחזור בו מאותם סאים
שמשך הקונה, **משום דתפוס** – כיון שהקונה מחזק כבר בסאים שמשך,
ואין מוציאין מידו מספק, **הכא נמי** – וכן גם בנידון משנתנו סבר שמואל
שמה שהשוכר **קא תפוס** – תפוס בשכירות בית המרחץ אין מוציאין מידו
מספק, ולכן רק אם בא המשכיר לתבוע באמצע החדש נאמר במשנתנו
יחלוקו, אך אם תובע בתחילת החדש כאשר הוא מחזק בבית, חייב
השוכר לשלם לו עבור כל החדש, ואין מוציאין מיד המשכיר ליתן לשוכר
לדור בו בחינם.
הגמרא מביאה את דעת רב נחמן בנידון משנתנו: **ורב נחמן אמר, קרקע**
בחזקת בעליה קיימת – באופן זה שהזכיר בתחילת 'שנה' ולבסוף
'חדשים', אפילו אם לא תבעו המשכיר אלא בסוף החדש, חייב השוכר
לשלם את כל החדש למשכיר, ואלא כפי המבואר במשנתנו שיחלוקו,
משום שכבר בתחילת החדש היה ספק על דין שכירות אותו חודש והיתה
הקרקע עומדת בחזקת בעליה.
שואלת הגמרא: **מאי קא משמע לן** רב נחמן בדבריו, אם כוונתו לומר שיש
לתפוס **לשון אחרון** שהזכיר המשכיר בסוף דבריו 'דינר לחדש' ולכן חייב
את השוכר לשלם על כל החדש, אם כן **היינו דר'ב** – אלו היו דברי רב
לעיל, ומה חידש רב נחמן בכך. משיבה הגמרא: אין טעמו של רב נחמן
משום תפוס לשון אחרון, אלא **אף על גב דאפרי מייפך** – אף באופן שאמר
להיפך, תחילה 'דינר לחדש' ואחר כך 'שנים עשר דינרים לשנה', שלדעת
רב יש לפטור את השוכר מחודש העיבור, שהרי בסוף דבריו אמר בעל
הבית שנים עשר דינרים לשנה, סבר רב נחמן שחייב השוכר הכל, משום
שמספק הוא דבר אם יש לתפוס לשון ראשון או לשון אחרון, ומספק יש
להעמיד את הקרקע בחזקת בעליה.
מסתפקת הגמרא בנידון אחר בדיני שכירות: **כעו מיינה מרבי ינאי**, שוכר
ומשכיר שבאו לדון, **שוכר אמר נתתי** את דמי השכירות של כל השנה,
ומשכיר אומר לא נמלת, על מי להביא ראיה על השוכר או על
המשכיר. מבררת הגמרא באיזה אופן הסתפקו: **אימת** – מתי השוכר טוען
ששילם, **אי בתוך זמנו** – אם טען שפרע בתוך שנת השכירות, והיינו לפני
הזמן שחייב לפרוע, שהרי שכירות אינה משתלמת אלא בסוף השנה, הלא
תנינא – שנינו בפירוש שאין הנתבע נאמן לומר פרעתי בתוך הזמן, **ואי**
לאחר זמנו – ואם טען ששילם בסוף שנת השכירות שכבר הוגר זמן פרעון
השכירות, גם דין זה **תנינא** בפירוש שנאמן לומר פרעתי. **התנן** – שהרי
שנינו במשנה (בכורות מט.) גבי פדיו הבן, נאמר בתורה (במדבר יח טו-טז)
'אך פדה תפדה את בכוך האדם וגו', ופדיו מכן **ח'ש תפדה**, ולמדים מכך
שמצוה על כל איש ישראל לפדות את בנו הבכור אחר שלושים יום מלידתו
על ידי שיתן לכהן חמשה סלעים, ודרשו חכמים (קדושין כט.) ממה שנאמר

ונתעברה השנה, **וכא משנה** זה לפני רבן שמעון בן גמליאל ולפני רבי
יוסי, **ואמר**, כיון שיש ספק אם השכירות היא לפי שכר שנה או לפי שכר
כל חודש שהרי אמר את שני הדברים, יחלוקו השוכר והמשכיר את **ח'ש**
העיבור, וישלם השוכר למשכיר עבור מחצית החדש הנוסף.

גמרא

הגמרא מבררת את דברי המשנה. שואלת הגמרא: **משנה לסתור** – היאך
הובא במשנה מעשה שדינו סותר את הדינים שנאמרו קודם לכן, שהרי
במעשה של שכירות המרחץ פסקו שיחלקו ביניהם את חודש העיבור,
ואילו קודם לכן הובא שחודש העיבור או כולו לשוכר או כולו למשכיר, וכי
היכן מצינו שתביא המשנה מעשה העומד בסתירה לדינים שלפניו.
מיישבת הגמרא: **תפריי מתפריא** – חסרון דברים יש במשנה, **והכי קתני** –
כך צריך להוסיף במשנה לפני המעשה, **ואם אמר לו המשכיר שישלם לו**
בשנים עשר זהובים לשנה מדינר זהב לח'ש, והיינו שפירש בתחילת
לשנו שישלם לפי חישוב שכר שנה ובסוף לשנו לפי חישוב שכר חודש,
ונתעברה אותה שנה ונוסף לה חודש, יחלוקו המשכיר והשוכר ביניהם את
דמי שכירות החדש הנוסף, והיינו שהשוכר ישלם מחצית דמי אותו חודש,
משום שמסופקים אנו אם לשון הראשון עיקר או האחרון עיקר. ועל כך
אמרו במשנה, **ומעשה נמי** – כן היה מעשה כדן זה בעיר ציפורי, **באחד**
ששכר מרחץ מחבירו בשנים עשר זהובים לשנה מדינר זהב לח'ש, **וכא**
משנה לפני רבן שמעון בן גמליאל ולפני רבי יוסי, ואמר, יחלוקו את
ח'ש העיבור.
מביאה הגמרא את דברי רב על אותו נידון שהיה בציפורי: **אמר רב, אי**
הואי התם – אם הייתי משמש שם כדיון והיה בא לפני מעשה זה, **הוה**
יהיבנא ליה בוליה למשכיר – הייתי פוסק לתת את כל דמי השכירות של
אותו חודש למשכיר, ולא כמו שפסקו רבן שמעון ורבי יוסי שישלם למשכיר
רק את מחצית השכירות של אותו חודש.

מבררת הגמרא את דברי רב: **מאי קא משמע לן** – מה בא רב להשמיענו
במה שאמר שכך היה פוסק, אם בא ללמדנו שההלכה היא כדעת הסובר
(כ"ב קה.) **שתפוס לשון אחרון** – כאשר אמר אדם שתי לשונות הסותרות
זו את זו, תופסים וקובעים את הדין לפי לשונו האחרון, ולכן היה פוסק שכל
חודש העיבור למשכיר כפי הדין בלשון 'דינר זהב לחדש' שהוא האחרון.
הא אמריה רב תדא זמנא – הרי רב כבר אמר דין זה פעם אחת, **דאמר רב**
הוא, אמרי בי רב – אמרו בשם מדרשו של רב, אם אמר אדם לחבירו
בכמה אתה מוכר לי חפץ זה, והשיב לו בלשון זה **אסתירא מאה מעי**,
כלומר, בלשון הראשון אמר 'אסתירא' שהוא סלע מדינה ששווי תשעים
ושש פרוטות, ובלשון שני אמר 'מאה מעי' שהם מאה פרוטות, והסכימו
ביניהם על כך, חייב לשלם למוכר **מאה מעי** – מאה פרוטות, כפי לשון
האחרון. וכן אם אמר לו להיפך **מאה מעי אסתירא**, חייב לשלם לו
אסתירא, כפי לשון האחרון. ואם כן מדוע היה צריך רב להשמיע אף בנידון
משנתנו שיש ללכת אחר לשון אחרון.

משיבה הגמרא: אכן רב בא להשמיענו כאן שתפוס לשון אחרון, שהרי **אי**
מהתם – אם מהנידון של 'אסתירא מאה מעי' היינו רוצים להוכיח שלדעת
רב תופסים לשון אחרון, אין ראיה מכך, **דהוה זמנא** – היינו אומרים, שמה
שרב חייב לשלם למוכר כפי דבריו האחרונים אין זה משום שפוסק תפוס
לשון אחרון, אלא הכל לשון אחד הוא **ופרישי קא מפרש** – המוכר בסוף
דבריו בא לפרש את תחילת דבריו, והיינו שבאופן שאמר 'אסתירא מאה
מעי', כוונתו לומר איני מוכר במטבע אסתירא רגיל השוה תשעים ושש
פרוטות, אלא באסתירא גדולה השוה מאה פרוטות, וכן באופן שאמר 'מאה
מעי אסתירא' כוונתו לומר איני מבקש ממך מאה פרוטות רגילות אלא
מאה פרוטות רעות שאינן שוות אלא כאסתירא. **קמשמע לן** – ולכן
משמיענו רב לגבי נידון משנתנו שאף שאמר שתי לשונות 'בשנים עשר
זהב לשנה מדינר זהב לחדש' יש לתפוס לשון אחרון.

הגמרא מביאה את שיטת שמואל בביאור דברי המשנה: **ושמואל אמר**, מה
שנינו במשנתנו במעשה בבית המרחץ שיחלוקו את חודש העיבור
ביניהם, **בבא המשכיר באמצע ח'ש העיבור עסקינן**, ואמר לשוכר צא
מביתי או שלם לי שכר כל החדש, ולכן חצי החדש שכבר דר השוכר
בבית ומחזק בו, אין מחייבין אותו לשלם, כיון שהמשכיר הבא להוציא
ממנו ממון עליו להביא ראיה שלשון אחרון הוא העיקר, ואילו על חצי

שְׂכִיר בְּזִמְנוֹ נִשְׁכָּע וְנוֹטֵל – אם תבע השכיר את שכרו מבעל הבית ביום
שסיים את מלאכתו, ובעל הבית טוען שכבר שילם בתחילת היום, על אף
שמן הדין היה על בעל הבית להשבע שנתן ולהיפטר, תיקנו חכמים שישבע
השכיר שלא קיבל את שכרו, ויטול את השכר מבעל הבית, משום שחששו
חכמים שבעל הבית הטרוך בפועלו של שילם לפועל אחר ויסבור שנתן לפועל
זה. הרי מבואר במשנה זו שרק בשְׂכִיר הוא דְּרָמוֹ רָבָנָא שְׂבוּעָה עָלֶיהָ –
הטילו חכמים שבועה על השכיר התובע, מִשּׁוּם דְּבַעַל הַבֵּית הַתַּיִת הַתַּיִת הַתַּיִת
בְּפִנְיָו וְחִשְׁשׁוּ שִׁטְעָה וְיִשְׁבַּע לִשְׂכָר, אֲבָל הָכָא – בנידון זה שטוען
השוכר ששילם את דמי השכירות בתחילת היום, שוֹכֵר מְהֵימֵן בְּשִׁבּוּעָה
לומר ששילם, ויפטר כדין כל כופר בטענת ממון, שהטילו עליו חכמים
'שבועת היסט'.

מביאה הגמרא בשם רב נחמן דין נוסף בדיני שכירות: אָמַר רַבָּא אָמַר רַב
נַחֲמָן, הָאִי מָאן דְּאָמַר לִיהָ בֵּיתָא לְהַבְרִיָּה לְעֶשֶׂר שָׁנִין – המשכיר בית
לחבירו לעשר שנים, וְכֵתֵב לִיהָ שְׁטָמָא – שטר שכירות לעשר שנים, אלא
שלא כתב בשטר זמן התחלת השכירות, ולאחר כמה שנים שדר השוכר
בבית, אָמַר לִיהָ – המשכיר לשוכר, נִקְיִיתָ מִשְׁשָׁנִין – כבר חמש שנים
הבית בידך ולא נותרו לך אלא עוד חמש שנים, והשוכר טוען לא דרתי
בבית אלא שלש שנים, מְהֵימֵן – נאמן המשכיר בדבריו, ואין לשוכר אלא
עוד חמש שנים ממון זה, משום שקרקע בחזקת בעליה עומדת על כל ספק
הבא לפנינו.

שואלת הגמרא: אָמַר לִיהָ רַב אַחָא מִדְּפִתִי לְרַבִּינָא, אֵלָּא מַעֲתָה – אם
כדברי רב נחמן שהמשכיר נאמן לומר שפרע לשוכר חמש שנים מתוך
התחייבותו לעשר שנים, באופן דְּאִוְּפִיָּה – הלוה אדם לחבירו מִאָּה וְזוּי
בְּשִׁטְמָא – וכתב עליהם שטר הלוואה, וְאָמַר לִיהָ – הלוה למלוה פְּרַעְתִּיךָ
פְּלִגָּא – מחצית החוב, הִכִּי נָמִי דְּמְהֵימֵן – וכי גם בזה יהיה הלוה נאמן,
ודאי אי אפשר לומר כן שהרי לשם כך כותבים שטר כדי שלא יוכל הלוה
לומר פרעתי, וכיון שכן, מדוע שונה משכיר ושוכר מהלוה. מיישבת
הגמרא: אָמַר לִיהָ רַבִּינָא, הִכִּי הִשְׁתָּא – כך אתה מדמה, הלא שונה הלוואה
משכירות, שהרי הִתָּם – בהלוואה, הַשְׁטָר לְגוּבִינָא קָאִי – לגבות בו הוא
עומד, וְאֵם אִתָּא דְּפִרְעִיָּה – אם אכן פרע הלוה חלק ממנו, אף על פי שאינו
יכול לקרעו שהרי לא נפרע כל החוב, מכל מקום אִיבָּעִי לִיהָ לְמַבְתָּא
אֲנִיבָּה – היה צריך הלוה לכתוב על גב השטר שנפרע מקצתו, אִי נָמִי,
מִכֵּתֵב עָלֶיהָ תִּבְרָא – או לכתוב שובר על חלק מהחוב שנפרע, וכיון שלא
כתוב על השטר כלום, ואין ללוה שובר מהמלוה ששילם, מוכח מכך
שהלוה לא פרע את חובו, אֲבָל הָכָא – בשכירות, אָמַר לִיהָ המשכיר
לשוכר, הָאִי דְּכֵתִיב לָךְ שְׁטָמָא – מה שכתבתי לך שטר, אינו כדי שתהיה
נאמן לתבוע לעולם עשר שנים, אלא כִּי הִכִּי דְּלֹא תַחֲזֹק עָלֶיהָ – שלא
תחזיק בבית ותאמר שלי הוא שקניתי, שהרי המחזיק בבית שלש שנים
נאמן לטעון שקנה אותו ואינו צריך להראות שטר מכירה, ולכן כתבתי שטר
שכירות שיתפרסם בכך שהבית אינו שלך ואינו דר בו אלא בשכירות, וכיון
שאין השטר מוכיח שהמשכיר חייב, לכך נאמן המשכיר לומר שהשוכר
כבר דר בבית חמש שנים, שקרקע בחזקת בעליה עומדת, ועל השוכר
להביא ראיה שהמשכיר חייב לו יותר.

מביאה הגמרא דין נוסף מרב נחמן: אָמַר רַב נַחֲמָן, שׂוֹאֵל אֶרֶם כְּלִי מַחְבִּירו
בְּטוֹבֵי – כל זמן שהכלי טוב וראוי לשימוש, כגון שאמר השואל 'השאיילני
כלי זה בטוב' ואמר המשאיל 'כן', הרי הכלי שאול לו לְעוֹלָם, ואף אם
החזירו, רשאי לשוב ולקחתו ללא הסכמת הבעלים כל זמן שהכלי ראוי
למלאכתו. וְאָמַר עַל כֵּךְ רַב מְרִי בְּרָה דְּבֵית שְׁמוּאֵל וְ– בן בתו של שמואל,
וְהוּא דְּקִנֵּי מִינִיָּה – דינו של רב נחמן אינו אלא כשעשה השואל קנין עם
המשאיל להשתמש בחפץ, אבל אם לא עשה קנין, כאשר מחזיר הוא
למשאיל את החפץ פעם אחת, שוב אינו חייב להשאיל לו את החפץ, כיון
שקנין משיכה הראשונה נגמר בהשבת החפץ. וְאָמַר עַל כֵּךְ רַב מְרִי בְּרָה
דְּרַב אִשִּׁי, וְהִתְרִי לִיהָ קְתִיבָה – כאשר נשבר הכלי ואינו לשימוש,
חייב השואל להחזיר את הקת ושאר השברים של הכלי, ואסור לו לתקנו
ולהשתמש בו, שהרי לא שאל את הכלי אלא כל זמן שהוא טוב ולא אחר
שנשבר.

אָמַר רַבָּא, הָאִי מָאן דְּאָמַר לִיהָ לְהַבְרִיָּה אוֹשְׁלֵן מְרָא – האומר לחבירו
השאיילני מעד לְמִרְפֵּךְ בֵּיתָא הָאִי פְּרִדִּיקָא – לעדור בו פרדס זה, רְפִיקָא
בֵּית הַהוּא פְּרִדִּיקָא – עודור בו אותו הפרדס, ואינו יכול להשתמש בו

לפרדס אחר, שהרי לא הושאל לו אלא בשביל פרדס זה, אבל האומר
לחבירו השאל לי מעדור כדי לעדור בו פְּרִדִּיקָא – פרדס, ולא אמר איזה
פרדס, רְפִיקָא בֵּיתָא כָּל פְּרִדִּיקָא דְּקָנִי – עודור בו פרדס אחד איזה שירצה,
בין גדול בין קטן, בין אם הוא שלו בין של חבירו, ואם אמר השאל לי מעדור
לעדור בו פְּרִדִּיקָא – פרדסים, רְפִיקָא וְאוֹיֵל כָּל פְּרִדִּיקָא דְּאִיתִי לִיהָ – עודור
והולך את כל הפרדסים שיש לו, ואין אומרים שהתכוין רק למיעוט פרדסים
כלומר שנים ולא יותר, וְהִתְרִי לִיהָ קְתִיבָה – ומכל מקום חייב השואל
להחזיר את הקת של הכלי לכשישבר הכלי וכן את שאר חלקי הכלי אם
נשברו, שהרי הכלי שאול בידו לשימוש, ולא קנאו שיהיה שלו לעולם.
ובעין זה אָמַר רַב פָּפָא, הָאִי מָאן דְּאָמַר לִיהָ לְהַבְרִיָּה אוֹשְׁלֵן הָאִי גְּרִינִתָּא
– האומר לחבירו השאל לי באר מים זו, וְנִפְלָה הַבָּא, לֹא בְּנִי לָהּ – אין
השואל רשאי לבנות את הבאר ולהשתמש בה, כיון שנגמרה השאלה
הראשונה כשנפלה הבאר, ואת הבאר החדשה שבונה עכשיו לא השאיל
לו בעל הקרקע, אבל אם אמר השאל לי גְּרִינִתָּא – באר מים סתם ולא פירש
לו איזו באר, וְנִפְלָה הַבָּא, בְּנִי לָהּ – רשאי השואל לבנותה ולהשתמש בה,
כיון שלא פירש לו באר מסוימת. ואם אמר השאל לי בִּי גְּרִינִתָּא – מקום
לחפירת באר, בְּרִי וְאוֹיֵל בְּמָה גְּרִינִתִּי בְּאֶרְצִיָּה עַד דְּמִתְרַמִּי לִיהָ – הולך
ובורה כמה בארות שירצה באותה קרקע שהושאלה לו, עד שימצא באר
טובה שיש בה מים, וְצָרִיךְ לְמִיכְנֵי מִינִיָּה – אמנם צריך השואל לעשות קנין
על זכות שמוש בקרקע, שאם רק הסכימו ביניהם בדבור בלא קנין, יכול
המשאיל לחזור בו כל זמן שירצה:

משנה

הַמְשִׁכִּיר בֵּית לְחִבְרֹו לזמן קצוב וְנִפְלָה הבית, תֵּיב המשכיר לְהַעֲמִיד לוֹ
בֵּית אַחֵר עד סוף זמן שכירותו. הִנֵּה הבית ששכר קָנָן, לֹא יַעֲשֶׂנוּ המשכיר
בית גָּדוֹל, שיכול השוכר לומר איני חפץ לדור בבית גדול. וכן אם היה
הבית גָּדוֹל, לֹא יַעֲשֶׂנוּ קָנָן, שיכול השוכר לומר איני חפץ בבית קטן. היה
חדר אַחֵר, לֹא יַעֲשֶׂנוּ שְׁנַיִם, שיכול השוכר לומר רצוני באחד ולא בשנים.
שכר ממנו שְׁנַיִם – שני חדרים לֹא יַעֲשֶׂנוּ חֵדֶר אַחֵר, שיכול השוכר לומר
רצוני בשנים. לֹא יַפְחֹוֹת מִן הַחֲלוֹנוֹת – ממנן החלונות שהיו בבית, וְלֹא
יוֹסִיף עָלֵיהֶם – על מנן החלונות, אֵלָּא מִדְּעַת שְׁנֵיהֶם – שסיכמו על כך
השוכר והמשכיר:

גמרא

מבררת הגמרא את דברי המשנה: הִכִּי דָּמִי – באיזה אופן שנינו שאם נפל
הבית חייב המשכיר להעמיד לשוכר בית אחר, אִי דְּאָמַר לִיהָ – לשוכר בֵּית
זֶה אני משכיר לך, וְנִפְלָה הבית, מדוע חייב להעמיד לשוכר בית חדש, הלא
אָוֵל לִיהָ – הלך הבית ששכר, ומזלו של השוכר גרם לו, שהרי לא התחייב
לו המשכיר אלא בית זה. וְאִי דְּאָמַר לִיהָ בֵּית סָתָם אני משכיר לך, אַחֵר
אֲמַאי לֹא יַעֲשֶׂנוּ שְׁנַיִם, קָנָן אֲמַאי לֹא יַעֲשֶׂנוּ גָּדוֹל – מדוע שנינו שאסור
למשכיר לשנות מאחד לשנים או מקטן לגדול, הרי כיון שלא אמר איזה
בית משכיר לו, יכול להעמיד לו כל בית שירצה. מיישבת הגמרא: אָמַר רִישׁ
לְקִישׁ, במשנתנו מדובר שאמר בית סתם, ומכל מקום אסור לשנות, משום
דְּאָמַר לִיהָ – לשוכר, בֵּית שְׁאֵנִי מְשִׁכִּיר לָךְ מִדַּת אֶרְבֹּו כֶּךָ וְכֶה, וכיון
שהתחייב על בית קטן אינו יכול לשנות לגדול וכן להיפך.
שואלת הגמרא: אִי הִכִּי – אם כדברי ריש לקיש, מִאי לְמִיכְנִיָּה – מה חדשו
במשנתנו שאסור לו לשנות, הלא בפרש הנהגה עמו כן. מיישבת הגמרא:
אֵלָּא כִּי אִתָּא – (כשבא) רַבִּין אָמַר בשם רִישׁ לְקִישׁ, שמדובר במשנתנו
דְּאָמַר לִיהָ – לשוכר בֵּית בְּנֵה אֲנִי מְשִׁכִּיר לָךְ, והראה לו את הבית, ונפל.
שואלת הגמרא: וְאִתָּא – ועדיין אחר פירושו של רבין, מִאי לְמִיכְנִיָּה – מה
חדשו במשנתנו, הלא גם זה פשוט שאם אמר 'בית כזה' אינו יכול לשנות.
משיבה הגמרא: לֹא צָרִיכָא – לא הוצרכו לחדש דין זה אלא באופן דְּקָאִי
אֲנוּדָא דְּנִתְרָא – שהבית עומד על שפת הנהר, מִהוּ דְּתִיכָא – הייתי אומר
מִאי 'בְּנֵה' – מה שאמר בית כזה אני משכיר לך, כוונתו דְּקָאִי אֲנוּדָא
דְּנִתְרָא – לבית העומד על שפת הנהר, שהוא מקום חשוב לאנשים
ומקפידים על כך, אבל אין כוונתו להתנות עמו על גודל הבית, קָא מְשִׁמַּע
לֵן משנתנו שהאומר 'כזה' חייב להעמיד בית כזה ממש באותו גודל ובאותו
מקום:

הדרן עלך השואל

בבא מציעא. פרק שמיני – השואל את הפרה על קג עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס קיא רש"י

1 **שְׂכִיר בְּזִמְנוֹ נִשְׁבַּע וְנוֹמַל.** אם ביום שניצא ממלאכתו תבעו נשבע שלא
2 קיבל ונטל שזה אחד מן הנשבעים ונטלין האמורים במסכת שבועות וה
3 מה שתקנו לו חכמים דשקלה לשבועה מבצל הבית ושדיה אשכיר משום
4 דבעל הבית טרוד בפועלו ובסבור שנתן לזה כשנתן לחברו: **אבל** בעלמא
5 אפי' ביום זמנו נאמן לומר פרעתיו כבר
6 ובשבועת היסט שהטילו חכמים על מי
7 שאינו מודה במקצת: **וכתב** ליה. משכיר
8 לשוכר שטרך שהשכירה לו לעשר שנים
9 ולא נכתב בשטר זמן ולאחר זמן כא לפני
10 ב"ד ואמר כבר דרת בה חמש שנים וזה
11 אמר לא דרת אלא שלש: **מהנין** בעל
12 הבית דקרקע בחזקת בעליה עומדת על
13 כל דבר ספק הבא לפנינו: **תברא** שוכר:
14 **דלא תחזק בה**. דלא תימא לקחה היא
15 בקדי ולא שתוכל לתבוע עשר שנים
16 לעולם: **שואל** אדם בטובו לעולם. אם
17 ראה אדם כלי לחבירו ואמר השאילני
18 בטובו וא"ל הן שאלו לו לעולם כל זמן
19 שהוא ראה למלאכה דהא בטובו משמע
20 לן כל זמן שהוא טובו אפילו מחזור
21 חוזר ונטלו כשצטרך: **והוא** דקני
22 מיניה. דבעלים אבל לא קני מבי
23 אחריה בלתי קניה דמשיכה ראשונה:
24 **ומתיר** ליה קתיה. וכשיפחות שלא יתא
25 ראי חזיר לו שכירו דהא לאו במקנה
26 יתביא אלא שאלה דהא נכסו הוא
27 והאי לאו טוב הוא: **פרדיסא**. סתמא:
28 **רפיק ביה**. חד פרדיסא: **כל** דכני.
29 אפילו גדול באנטוכא: **ואי** א"ל
30 **פרדיס**. רפיק ביה כל פרדיס דאית ליה
31 ולא אמרין תרי פרדיס דהא דקאמר
32 ליה דאפי' טובא נמי משמע: **אושלן**.
33 השאילני: **גרנותא**. באר מים חיים
34 להשקות שדות: **לא בני** לה. אם בא
35 לבנות ולומר עוד שאלו לי לעולם זה
36 מעבב עליו ואומר לא השאלתיך אלא
37 אותו ולא כשנעשה אחר: **בני** לה. והרי
38 היא שאולין על עד שישיקק כל שדותיו:
39 **בי גרנותא**. אמר לו כלשון הזה
40 השאילני בי גרנותא השאילני מקום
41 לחפור בו באר קאמר ליה: **וכרי ואויל**
42 **במה גרנותי בארעיה**. אם לא ימצא
43 באר יחפור במקום אחר עד דמתרמי ליה
44 מקום הראי: **וצריך למיקני מיניה**.
45 מעיקרא ואי לא קנה מיניה דיבורא
46 בעלמא א"ל ומצי למתיר ביה: **מתני'**
47 **חייב להעמיד לו בית**. בימי שכירותו:
48 **לא יעשנו קטן**. השוכר מעבב עליו אי
49 אפשי בבית גדול ואי אפשי בבית קטן:
50 **גמ'** ואי דאמר ליה בית זה. אני
51 משכיר לך: **אודא** ליה. הלך לו מזלו
52 גס ואמאי חייב להעמיד לו בית:
53 וליתעמיד ל' מהו דתימא מאי ביה
54 דקאי **אגודא דנהרא**. שהוא חשוב
55 ואגודא דנהרא הוא דמתיני בהדיה שדרך בני אדם מקפידין בכך אבל ארכו
56 ורחבו לא אתני בהדיה: **קמ"ל**. דאבולא מילתא אתני:

תדרן עלף השואל

1 **המקביל** שדה מחבירו מקום שנהנו לקצור
2 לקצור לעקור יעקור לחרוש אחריו יחרוש
3 הכל כמנהג המדינה בשם שחולקין פתבואה כד
4 חולקין בתבן ובקש בשם שחולקין ביין כד חולקין
5 בומרות
6 קש לתבן שהיו מלקטים בשדות הקש הנשאר שם תחת התבן כי התבן כבר
7 הולכיהו הבגלים איש לביתו וכן אמרין בפרק שואל (וכס דף קי): **בשלמא** קש
8 משכחת לה במחזר אלא תבן במחזר היכי משכחת לה ובגמרא דקאמר בעינא
9 דתיתבן ארעאי הנה ליה למימר דתתקש אלא משום שרגילותו הוא לעשות
10 אשפה מן התבן ולזבל השדה ולהכי קאמר דתיתבן כלומר שהיה הקש במקום
11 הנזבל העישי מן התבן והא דקאמר נמי בעינא ויתבן ההם לפי שעוקר הכל ודש
12 את הכל במוריגים ומתרברך נקרא הכל תבן: ווע"ע תוספות שבת לה ד"ה כירדו:
13 ואול

בומרות

תדרן עלף השואל

1 **המקביל** או באריסות למחצה ולשליש ולרביע או בחכירות בכך וכך בורים
2 לשנה: **לחרוש אחריו**. אחרי הקצירה או העקירה כדי להפוך שרשים של עשבים
3 רעים שבו וימוחו ולא יחזרו ויצמחו לכשתזרע:
4 בומרות

בומרות

קִיב בבא מציעא. פרק תשיעי – המקבל שדה מחבירו דף קג עמוד ב – מתוך מהדורת טובי'ס תוספות

וְאוֹלֵ הוא וְהִיב בְּרִיבְעָא. תימא דְּהָקָא מְשַׁמַּע דְּבַעַל הַבֵּית שְׁקִיל פְּחוֹת מִן הָאָרִיס וּבָבֵל דּוֹכְתִי מְשַׁמַּע שְׁהָאָרִיס נוֹטֵל פְּחוֹת כְּדָאמְרִין בְּמִי שְׁאֲחוּזוּ (מיטין דף ע"ב) כ"ע דְּלוֹ תַלְתַּל וְשְׁקִיל רִיבְעָא וְאֵת דְּלִי אֶרְבַּעָה וְשְׁקִיל תִּילְתָּא וְלִקְחוּ בְּפִירְקִין (דף ק') נְמִי אֲמִירִין אָרִיס אֹמֵר לְמַחְצָה יְרֻדְתִּי וּבַעַל הַבֵּית אֹמֵר לְשִׁלֵּשׁ הוֹרְדְתִּי מְשַׁמַּע שְׁאָרִיס רְגִיל לִשְׁטֹל פְּחוֹת
וְלֹא יוֹתֵר יוֹיֵל דְּהָקָא אִיירִי שְׁהָאָרִיס נוֹתֵן
וְזַרַע אָבֵל בְּכָל דּוֹכְתִי אִיירִי שְׁבַעַל הַבֵּית
נוֹתֵן וְזַרַע אוֹ בְּכִרְמִים וּפְרָדִיסִים שְׁאֵין צְרִיךְ
וְזַרַע דְּאִיקָא אֲתָרָא דְּעִבְדִּי הֵבִי דְּאָרִיסָא
וְהִיב בִּיקְרָא וְאִיקָא אֲתָרָא דְּעִבְדִּי הֵבִי
דְּמָרִי אֲרַעָא וְהִיב בִּיקְרָא דְּקָאמֵר לְעִיל
בְּסוֹף אֲתָרוֹ לְשָׁךְ (דף ע"ג)
בּוֹכְרָא וּטְפָתָא. פְּרִיחַ חֲרִיץ וְכוּ' חֲרִיץ
שְׁכַף רְגִילִים לַעֲשׂוֹת סְבִיבוֹת
הַשְּׂדֶה מִחוּץ לְגִיד כְּדָאמְרִין בְּסוֹף פֶּרֶק
בֵּית כּוֹר (כ"ב דף ק"ח) וּבְעֶרְךָ (עֶרֶךְ אֲרַכְבָּתָא)
פ"י בְּפִירֹשׁ הַקּוֹנְטְרָס: **בְּלָמָא**. פִּירֹשׁ
שְׁמִירָה כְּמוֹ פִּי בָלוֹם (בְּסוֹף דף ט"ז) פִּירֹשׁ
סָגוֹר וְכוּ' בּוֹלֵם עֲצֻמָּה בְּשֵׁטַת מִרְיָה שִׁלְהִי
כְּסוּי הָדֵם (חוֹלִין דף פ"א) אָבֵל אוֹצֵר בָּלוֹם
דְּסוֹף פֶּרֶק הַתְּקַבֵּל (מיטין דף ס"ז) וְכֵס דִּישׁ בְּלוֹם
הוּא בְּסִמְיָךְ כְּמוֹ עֵיסָה בְּלוֹסָה מְעוֹרָב
בְּפֶרֶק כָּלֵל גְּדוֹל (נֶכֶת דף ע"ג) וְאוֹצְרוֹת בְּלוֹסִין
בְּבִיר (פֶּרֶשׁ ט') :

מִנְפָּה לוֹ מִתְּכּוּרִי. בֵּין בְּחִבְרֹת בֵּין
בְּקַבְלָנוֹת אִיירִי כְּדָאמֵר בְּגִמְרָא
וְאֵע"ג דְּתַנּוּ לְקַחַן (דף ק"ה) הַמְּקַבֵּל שְׂדֶה
מִחְבִּירוֹ וְאָבְלָה חֲגַב אִם מִכַּת מִדְּיָה הִיא
מִנְפָּה לוֹ מִתְּכּוּרִיתוֹ וְלֹא אִיירִי אֵלָא
בְּחִבְרֹת דְּבַקְבָּלָנוֹת אִינוּ מִנְפָּה לוֹ אֵלָא
נוֹטֵל שְׁלִישׁ אוֹ רִבִּיעַ כְּמוֹ שְׁהִתְנָה כְּפִירֵשׁ
לְקַחַן בְּקוֹנְטְרָס מ"מ הָכָא בְּסִיפָא מִנְכִּין לוֹ
בֵּין דָּא'ל בֵּית הַשְּׁלַחִין דְּלֹא אִיבְעִי לִיהִי
לְמִימַר בֵּין דְּקָאִי בְּגוּהָ מִדְּאָמֵר זוֹ כְּדָאמֵר
בְּגִמְרָא ש"מ שְׂרָצָה לוֹמֵר כָּל זְמַן שְׁתֵּתָא
בֵּית הַשְּׁלַחִין כְּמוֹ שְׁהִיא עֲכָשִׁי שֵׁשׁ בָּהּ
מַעֲזָן:

דאפשר
ר' יוסף בוכר'א וטפתא וארכבתא וקני דחורא דבעל
הבית וחורא גופיה דאריסא כלל דמילתא כל עיקר
בלמא דבעל הבית נמירותא ויתירתא דאריסא ואמר רב יוסף מרא וזבילא ודוולא וזרנוקא
דבעל הבית אריסא עבד בי יאורי: בשם שחולקין בין כך חולקין בזמורות ובקנים: קנים מאי
עבדתיהו אמרי דבי רבי ינאי קנים המוחלקין שבהן מעמידין את הגפנים: ושניהם מספקין את
הקנים: למה לי מה פעם קאמר מה פעם שניהם חולקין בקנים משום דשניהם מספקין את
הקנים: מתני' המקבל שדה מחבירו והיא בית השלחין או בית האילן יבש המעין ונקצין
האילן אינו מנפה לו מן חבורו אם אמר לו חבור לי שדה בית השלחין זו או שדה בית האילן
זה יבש המעין ונקצין האילן מנפה לו מן חבורו: גמ' היכי דמי אילימא דביש נהרא רבה אמאי
אינו מנפה לו מן חבורו ינאי ליה מכת מדינה היא אמר רב פפא דביש נהרא וזטא דאמר ליה

בזמורות ובקנים ושניהם מספקין את הקנים: גמ' תנא
מקום שנהגו לקצור אינו רשאי לעקור לעקור אינו רשאי
לקצור ושניהם מעקבין זה על זה לקצור אינו רשאי
לעקור האי אמר בעינא דתתבן לי ארעאי והאי אמר לא
מצינא לעקור אינו רשאי לקצור האי אמר בעינא דתינקר
ארעאי והאי אמר בעינא תיבנא ושניהם מעקבין זה על
זה למה לי מה פעם קאמר מה פעם לקצור אינו רשאי
לעקור לעקור אינו רשאי לקצור משום דשניהם מעקבין
זה על זה: לחרוש אחריו וחרוש: פשיטא לא צריכא
באתרא דלא מנכשי ואול איהו ונכשי מהו דתימא
אמר ליה האי דנכישנא אדעתא דלא פריכנא לה קמ"ל
דאיבעי ליה לפרושי ליה: הכל פמנה המדינה: הכל
לאותוי מאי לאותוי הא דת"ר מקום שנהגו להשפיר
אילנות על גבי קרקע משפירין מקום שאין נהגו להשפיר
אין משפירין מקום שנהגו להשפיר משפירין פשיטא לא
צריכא דכ"ע והיכי בתילתא ואול איהו ויהיבא בריכא
מהו דתימא דאמר ליה האי דבצרי לך אדעתא דלא
יהיבנא לך באילנות קמ"ל דאיבעי ליה לפרושי ליה:
מקום שנהגו שלא להשפיר אין משפירין: פשיטא לא
צריכא דכ"ע מקבלי בריכא ואול איהו וקפילה בתילתא
מהו דתימא א"ל האי דטפאי לך אדעתא דיהבת לי
באילנות קמ"ל דאיבעי ליה לפרושי ליה: בשם שחולקין
בתבואה כך חולקין בתבן ובקש: אמר רב יוסף בבבב
נהגו דלא יהיבי תיבנא לאריסא למאי נפקא מינה דאי
איכא איניש דיהיב עין יפה הוא ולא גמרין מיניה אמר
רב יוסף בוכר'א וטפתא וארכבתא וקני דחורא דבעל
הבית וחורא גופיה דאריסא כלל דמילתא כל עיקר

אביעי
עבד בי יאורי. עליו לעשות חריצין משפת הנָהָר עד סוף השדה חריצין הרבה שבשדולין המים מהנהר שופכין בחריצין והחריצין מוליכין עד סוף השדה והיא שותה
מאליה: מוחלקין. שנישלה קליפתו מחשוף הלכן שעליה: שניהם מספקין למה לי. פשיטא בין דתנא דלשניהן הן וחולקין בהן ממילא שמעין דשניהן מספקין את
החדשים דאי לא יהיב מעיקרא אמאי פליג בישנים: מתני' בית השלחין. קרקע ובישה דלא דייה במי הגשמים וממעין שבה משקה אותה: או בית האילן. ובשביל
האילן ההוא חביבה על האריס שנוטל חלק בפירות בלא טורח: מן חבורו. אם קיבל ממנו בחבירות בכך וכך כורין לשנה דמעיקרא לא גלי דעתיה דמשום מעין או
אילו טפי לה בחבירותה: חבור לו בית השלחין זו. גלי דעתיה דבשביל שהוא בית השלחין טפי לה חבורה ממנו: גמ' נהרא רבה. שהכל משקין ממנה: ינאי ליה מכת
מדינה היא. ותנן לקמן בפירקין (דף ק"ה) המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב או שנשדפהא אם מכת מדינה היא מנפה מן החבירות: נהרא וזטא. אמת המים שהמשיכו מן

בזמורות. הקצוצין מן הגפנים: בקנים. מפרש בגמ' קנים המעמידים את הגפנים
שקורין פושיל: ושניהם מספקין את הקנים. החדשים בכל שנה שאין על האריס
אלא לעבוד ולשמור אבל שאר דברים על שניהן וטפא דמניחין ליתא אלא
בבקבלנות דאי בחכרנות לא שייכא חלוקה: גמ' ושניהן מעקבין. לשנות מן
המנהג: האי אמר. בעל הקרקע אי אפשי
שתעקור דבעינא דתיבנא ארעאי שישארו
בה מן הקשין ויהא לה לזבל לזרעיה
לשנה הבאה: והאי אמר. אם בעל הבית
אמר עקור מצי האי למימר ליה לא מצינא
מיטרח שתקצירה נוחה מן העקירה:
דתינקר. שתהא נקיה שאינה צריכה לזבל:
בעינא תיבנא. אני צריך תבן לבקמיותי ואי
אפשי שתשארו בקרקע: שניהן מעקבין זה
על זה למה לי. בין דתנן בתרתייהו אינו
רשאי מקבל דזימנין דניחא ליה למר בהכי
ולמר בהכי דזימנין איפכא: משום דשניהם
מעקבין. כלומר מפני ששניהן יש להם
טענה לכאן ולכאן: ואול איהו ונכשי.
בעוד שהתבואה מהוברת ותלש ממנה
עשבים רעים אלא שלאחר מהו כפאן חורו
וגדלו בהן קצת מהן: דלא פריכנא ליה.
שלא אחרוש עוד אחריה שהניכוש במקום
חרישה שלאחר הקצירה היא למנוע
עשבים רעים: שנהגו להשפיר אילנות.
עם שדה לכן שישול האריס חלקו בפירות
האילן אע"פ שאינו טורח בהן שאין צריכין
לעבודת משפירין. כלומר מסתמא הן
מושקרין: יהי בתילתא. נוהגין קרקעות
לאריסין ע"מ שישול הן חלק שלישי ואריס
שני חלקים: ואול איהו ויהי בריכא.
שלא וטול הוא אלא רביע והאריס שלשה
חלקים: דבצרי לך. שאני נוטל פחות משאר
בעלי בתים: מקבלי בריכא. ע"מ ליתן
לבעל הקרקע רביע בתבואה: בוכר'א
וטפתא וארכבתא וקני דחורא דבעל
הבית. סביבות השדה עושין חריץ ונותנין
העפר על המיצר להגביה סביבותיו ולאחר
זמן כשנדיש חזור הוא ומוסיף עליו עפר
שנית וכן שלשית ראשון קרי בוכר'א ולשני
טפתא לשון ריבוי דמטפי לה והשלשית קרי
ארכבתא: קני דחורא. קנים שנוצצים
בארץ לארוג בו קוצים או נקרים סביבות
השדה: דבעל הבית. עליו יציאה זאת
לעשות: חורא גופיה. הקוצים שאורגין בו
סביב בקנים דאריסא: עיקר בלמא. עיקר
שמירה שאי אפשר בלא היא: נמירותא
ותירתא דאריסא. עליו להוציא שאינו
עושה אלא להקל מעליה שלא יצטרך
לטרוח כלל בשמירתה: כרא. פושיר
בלע"ז: וזבילא. פאלא: ודוולא. דלי
להשקות שדה: וזרנוקא. נוד למלאות
במקום שנהגין לללות בגדות: אריסא

בבא מציעא דף קג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קיג

האילנות. קא משמע לן שאין הדין כן. דאיבעי ליה לפרושי ליה – מאחר
שהיה על האריס לפרש זאת לבעל השדה.
שנינו במשנה: כשם שחולקין בתבואה, כך חולקין בתבן ובקש: הגמרא
מבאר שדין זה תלוי במנהג המקום: אמר רב יוסף, בבבל נהניו דלא
יהיבי תיבנא לאריסא – המנהג בבבל הוא שאין האריס נוטל חלק בתבן
כלל. למאי נפקא מינה, דאי איבא איניש דיהיב – שאם ישנו אדם בבבל
הנותן לאריסו חלק בתבן, מידת צני' יפה הוא נוהג בו, ולא מעיקר הדין הוא
עושה, ולא נפרישן מיניה – ואין ללמוד ממנו שכן הוא המנהג.
הגמרא מבאר מי חייב בהוצאות שמירת השדה: אמר רב יוסף,
בוכרא – תל עפר גבוה שבונים סביבות השדה, וטפתא – ומה שמוסיפים
עליו לאחר זמן כשהנומך התל הראשון, ונארבכתא – הגבהת התל
בשלישית, וקני' דחורא – קנים שמעמידים סביבות השדה כדי לחבר
להם גדר, כל הוצאות אלו דבעל תפית הם, ואינם מוטלות על האריס.
וחורא גופיה דאריסא – אמנם הגדר עצמה שמחברים לקנים, מוטלת
על האריס לעשותה. כללא דמילתא – כלל הדבר בדיונים אלו, כל עיקר
כללא – כל דבר שהוא מעיקר שמירת השדה, שאי אפשר לשמור
השדה בלעדיו, דבעל תפית – מוטלת ההוצאה על בעל השדה,
במירוטא ויתרתא דאריסא – וכל דבר העשוי לשמירה יתירה, מוטל
על האריס, כיון שהוא עושהו רק כדי להקל מעליו, שלא יצטרך לטרוח
כלל בשמירת השדה.
ואמר רב יוסף, כרא – קניית מעדר לחפור בשדה, וזבילא – ורחת לזרות
בה את התבואה, ודוולא – דלי להשקות בו את השדה, ודונקא – נוד
למלאות בו מים להשקות השדה, כל הוצאות אלו דבעל תפית הם, ואריסא
עביד בי יאורי – ועל האריס מוטל לחפור חריצים משפת הנהר עד סוף
השדה, שבהם שופכים את המים שדולים מהנהר.
שנינו במשנה: כשם שחולקין ביין כך חולקין בזמורות ובקנים: שואלת
הגמרא: קנים מאי עבידתיהו – מה מעשים של קנים בכרם, ולאיהו צורך
מגדלים אותם שם. משיבה הגמרא: אמר רבי ינאי, אין הכוונה לקנים
הגדלים בכרם, אלא לקנים תלושים המוחלקין – ושיטלה קליפתם, שפיקן
משמידין את הנפנים באויר, שלא יעמדו על גבי הקרקע ויתקלקלו:
שנינו במשנה: ושניהם מספקין את הקנים שואלת הגמרא: למה לי –
מדוע הוצרכה המשנה להשמיענו דין זה, הרי מאחר שחולקים ביניהם את
הקנים, ודאי נשתתפו בהם מתחילה, שאם לא כן מדוע נוטלים שניהם.
משיבה הגמרא: מה פועם קאמר – כוונת המשנה ליתן טעם לדין הקדום,
כלומר, מה פועם שניהם חולקין בקנים, משום דמתחילה שניהם מספקין
את הקנים:

משנה

המקבל שדה מחבירו באריסות או בחכירות, ושהה זה היא בית השלחין –
קרקע יבישה שאין די לה ממי גשמים, ומשקים אותה ממעין הנובע בתוכה,
או בית האילן – שצומחים בה אילנות הנותנים פירות, ולאחר מכן יבש
המעין ונקצין האילן, אינו מנכה לו המקבל לבעל הבית מן חבירו – מן
סכום החכירות שקצבו מתחילה, מפני שלא גילה דעתו כשקיבל השדה
שרק מחמת המעין או האילנות הוא מתרצה לקיצבה זו.
אבל אם אמר לו המקבל לבעל השדה חבור – (החכיר) לי שדה בית
השלחין זו, או שאמר לו החכר לי שדה בית האילן זה, אם יבש המעין
ונקצין האילן מנכה לו מן חבירו – מן הדמים שקצבו מתחילה, שהרי
גילה דעתו מתחילה שהעלה בדמי שדה זו משום המעין או האילן
שבתוכה.

גמרא

הגמרא מבררת איזה מעין התייבש: תיב דמי, אילימא דבש נהרא רבה
– אם באופן שהתייבש הנהר הגדול שכל השדות משקים ממנו, אם כן
אמאי אינו מנכה לו מן חבירו, נימא ליה – הרי יכול הוא לומר לבעל
השדה מפת מדינה היא, ושנינו להלן (קה) שבמכת מדינה מנכה החוכר
למחכיר מן דמי החכירות. אמר רב פפא, המשנה עוסקת באופן דבש
נהרא וזמא – שנתייבש הנהר הקטן, דהיינו אמת המים המוליכה את המים
מן הנהר הגדול אל השדות שבבקעה, שבזה אין רשאי החוכר לנכות מדמי
החכירה, משום דאמר ליה המחכיר לחוכר,

בזמורות – בענפים שנקצצו מן הגפן, ובקנים שעליהם מעמידים את
הגפנים כדי שלא ינוקו מהקרקע. ושניהם – והאריס ובעל הבית מספקין
את הקנים החדשים הנדרשים בכל שנה לצורך הכרם:

גמרא

תנא, מקום שנהניו הכל לקצור את תבואתם ולהשאיר את שורשי
התבואה בקרקע, אינו רשאי לעקור, ובמקום שנהניו לעקור התבואה עם
השורשים אינו רשאי לקצור, ושניהם – בין האריס ובין בעל הבית,
מעבדין זה על זה שלא לשנות ממנהג המקום.
מבאר הגמרא את טעם הדבר: מקום שנהניו לקצור אינו רשאי לעקור,
מאחר שיש לכל אחד מהם סיבה להעדיף את הקצירה. שאם יחפץ המקבל
לעקור במקום לקצור, האמר – יכול בעל הבית לומר לו, חפץ אני
שתקצור בדווקא, משום דבעינא דתתבן לי ארעאי – רוצה אני שישאר
התבן בקרקע, כדי שלא אצטרך לזבלה לשנה הבאה. והאי אמר – ואם
חפץ בעל הבית שיעקור המקבל את התבואה, יכול הוא לומר לו לא מצינא
– אין בכוחי לטרוח לעקור את התבואה, שהעקירה קשה מן הקצירה. וכן
במקום שנהניו לעקור אינו רשאי לקצור, מאחר שיש לכל אחד סיבה
להעדיף את העקירה. האי אמר בעל הבית יכול לומר בעינא דתתבן
ארעאי – רצוני שתהיה אדמתי נקיה משאריות התבן, והאי אמר – והמקבל
יכול לומר בעינא תתבנא – חפץ אני לחלוק עם בעל הבית אף בתבן, ואין
אני רוצה להשאירו בקרקע.
שואלת הגמרא: ושניהם מעבדין זה על זה למה לי – מדוע הוצרכה
הברייתא להוסיף ששניהם מעבדים זה על זה, הרי ניתן ללמוד דין זה מן
הירשא של הברייתא. מבאר הגמרא: מה פועם קאמר, מה פועם שבמקום
שנהניו לקצור אינו רשאי לעקור, ובמקום שנהניו לעקור אינו רשאי
לקצור, משום ושניהם מעבדין זה על זה – שלשניהם יש טענה זה על
זה שלא לשנות ממנהג המקום, וכמו שנתבאר.
שנינו במשנה, שבמקום שנהניו לפרוש אחריו – לאחר הקצירה או
העקירה ופרוש אף המקבל: שואלת הגמרא: פשיטא שאינו רשאי לשנות
ממנהג המקום. ומשיבה: לא צריכא אלא באתרא דלא מנכשי – במקום
שאין רגילים לנכש את העשבים הרעים מתוך התבואה בעוד שהיא
מחוברת בקרקע, ואול איהו נכיש – והלך המקבל וניכש, מהו דתימא
דאמר ליה לבעל השדה, האי דנכישנא אדעתא דלא ברינא לה – מה
שניכשתי את השדה הוא על דעת שלא אצטרך לשוב ולחרוש לאחר
הקצירה, קא משמע לן שאין הוא נפטר בזה, משום דאיבעי ליה לפרושי
ליה – היה לו לפרש שמנכש במקום החרישה.
שנינו במשנה: תפל כמנהג המדינה: שואלת הגמרא: תפל לאתווי מאי –
מה בא לרבות כלל זה. ומבארת: לאתווי הא דתנו רבנן, מקום שנהניו
בעלי השדות להשפיר לאריס אף את האילנות שעל גבי הקרקע, כגון שיש
בשדה התבואה כמה אילנות הנותנים פירות, משפירין – אף האילנות
מושכרים לאריס עם השדה נוטל חלק בפירותיהם, אף שאינו צריך לטרוח
כלל בגידולם. ובמקום שאין – (שלא) נהניו להשפיר את האילנות, אין
משפירין – אין הם מושכרים עם השדה.
שואלת הגמרא: מקום שנהניו להשפיר משפירין, פשיטא שאינו רשאי
לשנות ממנהג המקום. ומשיבה: לא צריכא אלא במקום דבולי עולמא ויהי
בתילתא – שרגילים הכל ליתן שדה לאריס על מנת שיטלו הבעלים שלש
מן התבואה והאריס שני שליש, ואול איהו ויהיב בריבא – והלך בעל
שדה זה ונתנה לאריס על מנת שיטלו הבעלים רק רבע מן התבואה והאריס
שלושה רבעים, מהו דתימא דאמר ליה בעל השדה לאריס, האי דנכרי
לך – מה שנטלתי לעצמי פחות מן הראוי לי, הוא אדעתא דלא יהיבנא לך
באילנות – על דעת שלא אתן לך חלק באילנות, קא משמע לן שאינו יכול
לומר כן, משום דאיבעי ליה לפרושי ליה – שהיה לו לפרש זאת.
שנינו בברייתא: שבמקום שנהניו שלא להשפיר אילנות עם הקרקע אין
משפירין: שואלת הגמרא: פשיטא, ומיישבת: לא צריכא אלא במקום
דבולי עולמא מקבלי בריבא – שרגילים האריסים לטול הקרקע על מנת
ליתן לבעל השדה רבע מן התבואה, ואול איהו ונקיבל בתילתא – והלך
אריס זה וקיבלה על מנת ליתן לבעלים שליש מן התבואה, מהו דתימא
דאמר ליה האריס לבעל השדה, האי דמפאי לך – מה שאני נותן לך יותר
הוא אדעתא דיהיב לי באילנות – על דעת שתחלוק עמי אף בפירות

1 **אִיבָּעִי לָךְ לְאִתּוּי בְּדוּלָא** – צריך היית להביא מיס בדלי מהנהר הגדול
2 להשקות את השדה. וכיון שיש לו אפשרות להשקות את השדה אינו יכול
3 לנכות מדמי החכירה.

4 מבררת הגמרא באיזה אופן שנינו המשניות בפרק זה: **אָמַר רַב פִּפְא הֵי**
5 **תְּרֵי מִתְּנִיתָא קְמִייתָא** – שתי המשניות הראשונות בפרק זה מְשַׁבְּחֵת לָהּ
6 **בִּין בְּחִכְרֵינֵיהּ בִּין בְּקַבְלֵנֵיהּ** – נאמרו בין בחכירות ובין בקבלנות
7 ו-אריסות, אבל המשניות ששנינו **מִכָּאן וְאֵלָּךְ דְּאִיתָא בְּקַבְלֵנֵיהּ לִיתָא**
8 **בְּחִכְרֵינֵיהּ וְדִאִיתָא בְּחִכְרֵינֵיהּ לִיתָא בְּקַבְלֵנֵיהּ** – משנה שיש לפרשה
9 בקבלנות אין לפרשה גם בחכירות, ומשנה שיש לפרשה בחכירות אין
10 לפרשה גם בקבלנות.

11 שנינו במשנה: **אִם אָמַר לוֹ חֲכוֹר לִי שָׂדֶה בֵּית הַשְּׁלָחִין זֶה [וכו']** ויבש
12 המעין מנכה לו מן חכורה:

13 מקשה הגמרא: **וְאִמָּא** – מדוע מנכה לו ואין משלם לו את כל מה שהתנו
14 שישלם, **לִימָא לִיה שָׂמָא בְּעֵלְמָא אָמְרִי לָךְ** – שיאמר בעל השדה לחוכר,
15 כוונתי היתה להחכיר את שדה זו שנקראת בשם 'שדה בית השלחין', אך
16 לא נתכוונתי להחכיר שדה עם מעין, ולא העליתי את דמי החכירה בעבור
17 זאת, ולכן אף שישב המעין אין לך לנכות מדמי החכירה.

18 ומביאה הגמרא ראייה שאפשר לטעון כן: **מִי לֹא תִנְיָא** – האם לא שנינו
19 בברייתא, **הָאֹמֵר לְחִכְרֵי בֵּית בּוֹר עֵפֶר** – קרקע בשיעור שאפשר לזרוע
20 בה כור של תבואה **אֲנִי מוֹכְר לָךְ**, הדין הוא **אִם אָף עַל פִּי שְׂאִין בּוֹ אֵלָּא רַק**
21 שיעור שאפשר לזרוע לָתֶךְ – חצי כור, הִנֵּיעוּ – נתקיים המקח ואין זה מקח
22 טעות, והטעם הוא משום **שֹׁלָא מְכָר לוֹ אֵלָּא שָׂמָא** – שלא התכוין למכור
23 לו אלא קרקע שנקראת בשם 'בית כור', ומסיפה הברייתא, **וְהָוָא** – דין זה
24 נאמר רק באופן דְּמִתְקַרֵּי בֵּית בּוֹר – שאכן קרקע זו נקראת בשם 'בית כור'.
25 וכן האומר לחבירו **בְּרָמָא אֲנִי מוֹכְר לָךְ**, **אִם עַל פִּי שְׂאִין בּוֹ גִּפְנִים כָּלל**,
26 מכל מקום הִנֵּיעוּ – נתקיים המקח ואין זה מקח טעות, והטעם הוא משום
27 **שֹׁלָא מְכָר לוֹ אֵלָּא שָׂמָא** – שלא התכוין למכור לו אלא קרקע שנקראת
28 בשם 'כרם', **וְהָוָא** – דין זה נאמר רק באופן דְּמִתְקַרֵּי בְּרָמָא – שאכן קרקע
29 זו נקראת בשם 'כרם'.

30 וכן האומר לחבירו **פְּרָדִים אֲנִי מוֹכְר לָךְ**, **אִם עַל פִּי שְׂאִין בּוֹ רְמוּנִים** ואינו
31 ראו לפרדס, הִנֵּיעוּ – נתקיים המקח ואינו מקח טעות, והטעם הוא שֹׁלָא
32 **מְכָר לוֹ אֵלָּא שָׂמָא** – שלא התכוין למכור לו אלא קרקע שנקראת בשם
33 'פרדס', **וְהָוָא דְּמִתְקַרֵּי פְּרָדִים** – שאכן קרקע זו נקראת 'פרדס'.

34 **אֵלְמָא אָמַר לִיה שָׂמָא בְּעֵלְמָא אָמְרִי לָךְ** – מדברי הברייתא מוכח שאף
35 שאמר המוכר 'בית כור', יכול הוא לטעון שהתכוין למכור קרקע שרק שמה
36 הוא כך אבל היא עצמה אינה כזו, ואם כן בנידון של משנתנו **הָכָא נִמִּי**
37 **נִימָא לִיה שָׂמָא בְּעֵלְמָא אָמְרִי לָךְ** – יאמר המחכיר לחוכר התכוונתי
38 להחכיר לך את הקרקע שנקראת בשם בית השלחין, ולא שדה עם מעין,
39 ולכן אף שישב המעין אין לך לנכות מדמי החכירה.

40 מתרצת הגמרא: **אָמַר שְׂמוּאֵל לֹא קִשְׁיָא הָא** – מה שהוכחת מהברייתא
41 שיכול לומר לו 'שמא בעלמא אמרי לך', היינו באופן דְּאָמַר לִיה מְחִכְרִי
42 **לְחוֹכֵר** שמוכר לו בית השלחין, **הָא** – ודין זה השני במשנתנו שאם יבש
43 המעין מנכה לו מחכירותו מדובר דְּאָמַר לִיה חוֹכֵר לְמַחְכְּרֵיהּ שרצונו
44 לחכור בית השלחין. והחילוק הוא, שבאופן שְׂאִין לִיה מְחִכְרִי לְחוֹכֵר, אין
45 כוונתו להקפיד, אלא **שָׂמָא בְּעֵלְמָא אָמַר לִיה**, דהיינו שנקראת הקרקע
46 'בית השלחין', ולא בגלל המעין שבה, אבל באופן שְׂאִין לִיה חוֹכֵר
47 לְמַחְכְּרִי שרצונו בבית השלחין, קִשְׁיָא – ודאי מקפיד הוא שתהא שדה
48 שיש בה מעין, שיותר קל להשקותה. ולכן במשנתנו ודאי שהמחכיר העלה
49 את דמי החכירה מחמת שדרש החוכר דווקא שדה עם מעין, ולכן אם יבש
50 המעין מנכה לו מחכירותו.

51 תירוצו נוסף: **רְבִינָא אָמַר אִידִי וְאִידִי** – זה וזה, כלומר בין הדין ששנינו
52 במשנה שכשיבש המעין מנכה לו מחכירותו, ובין הדין שהוכחנו מהברייתא
53 שיכול לומר לו 'שמא בעלמא אמרי לך' עוסקים באופן דְּאָמַר לִיה מְחִכְרִי
54 לְחוֹכֵר שמוכר לו בית השלחין, אלא החילוק הוא שבמשנה מדוּק
55 **מִדְּקָאמַר זֶה מְכַלֵּל דְּקָא גִּנְיָה עֲסָקִין** – מכך שאמר המחכיר 'בית
56 השלחין זה' משמע שמדובר שהוא עומד בתוכה ומראה באצבעו על שדה
57 זו, ואם כן **בֵּית הַשְּׁלָחִין לָמָּה לִיה לְמִימַר** – למה לו לפרש 'בית השלחין',
58 והרי הוא עומד בתוכה וידוע על איזה שדה מדובר, אלא דְּקָאמַר לִיה בֵּית
59 הַשְּׁלָחִין בְּרִיקָאָא הַשְּׁתָּא – מוכח שכוונתו שסיכום החכירות הוא באופן

50 שהשדה תשאר בית השלחין עם מעין כמו שהיא כעת, ולכן אם יבש המעין
51 מנכה לו, אבל בדין שהוכחנו מהברייתא שיכול לומר לו 'שמא בעלמא
52 אמרי לך', היינו כשלא עמד בתוכה, ולכן אף שאמר 'שדה בית השלחין אני
53 מחכיר לך' יכול לומר שמה שאמר 'בית השלחין' הוא כדי לברר את דבריו
54 לאיזה שדה כוונתו ולכנותה בשמה, ולכן אף שכשיבש המעין אינו מנכה לו.

משנה

55 משנה זו באה ללמדנו דין אריס ששינה מתנאי האריסות. **הַמְּקַבֵּל שָׂדֶה**
56 **מְחִכְרֵי לְעוֹבְדָה באריסות וְחוֹכְרֵיהּ** – הניח את השדה בורה, שלא חרש
57 ולא זרע אותה, ולכן לא גדל בשדה כלום, שְׂמִין אוֹתָהּ כְּמָה היא רְאוּיָה
58 לְעִשּׂוֹת אילו היה עובדה, וְנוֹתֵן לוֹ האריס לבעל השדה לפי חלקו, והטעם
59 שחייב לשלם לו, משום **שֶׁכֶּךָ בּוֹתֵב לוֹ בשטר האריסות' אִם אוֹכֵר וְלֹא**
60 **אֲעֵבִיד אֲשֶׁלֶם בְּמִיטְבָּא** – אם אניח את השדה בורה ולא אעבוד אותה,
61 אשלם כפי מה שראויה להוציא אם הייתי עובדה כראוי:

גמרא

62 הגמרא מבארת מדוע צריך לשלם את ההפרש במה שלא עשתה השדה:
63 **רְבִי מֵאִיר הָיָה דוֹרֵשׁ לְשׁוֹן הָדִיטִים** – לשונות שנהגו ההדיוטות לכותבם
64 בשטרות, היה רבי מאיר דורשם לפסוק הדין על פיהם. **הִתְנִיָּא** – וכמו
65 ששנינו בברייתא, **רְבִי מֵאִיר אוֹמַר אִם אוֹכֵר וְלֹא אֲעֵבִיד אֲשֶׁלֶם**
66 **בְּמִיטְבָּא**, ומשום שנהגו לכתוב כך, ודורשים לשון הדיט, אם הובירה ולא
67 עבדה, משלם לו, כפי המיטב שהיתה ראויה לעשות.

68 הגמרא מביאה עוד תנאים שהיו דורשים לשון הדיט: **רְבִי יְהוֹדָה הָיָה**
69 **דוֹרֵשׁ לְשׁוֹן הָדִיטִים הִתְנִיָּא רְבִי יְהוֹדָה אוֹמַר אִדָּם מְכִיָּא קֶרְכָן עֲשִׂיר עַל**
70 **אֲשֶׁתוֹ** – אשה החייבת להביא קרבן עולה ויורד, המשתנה לפי המביאו אם
71 הוא עשיר או עני, אף שהיא עניה, חייב בעלה העשיר להביא לה קרבן כדין
72 עשיר. **וְכֵן כָּל קֶרְכָן וְקֶרְכָן שֶׁהִיא חֵיבָתָה חֵיב בעלה להביא לה בזמה**
73 **שְׁתוּכָל להקריבה, שֶׁכֶּךָ בּוֹתֵב לָהּ בכתובתה אַחֲרֵיכִי דְאִית לִיךְ עָלֵי מִן**
74 **קֶרְכָת דָּנָא**, דהיינו, שמקבל על עצמו אחריות על כל חובותיה, גם לאלו
75 שקודם הנישואין, ומשום כך הוא מחוייב להביא לה את קרבנותיה כפי
76 ממונו.

77 הגמרא מביאה עוד תנא הדורש לשון הדיט: **הֵלֵל הִנֵּחַ הָיָה דוֹרֵשׁ לְשׁוֹן**
78 **הָדִיטִים הִתְנִיָּא אֲנִשֵּׁי אֶלְכֶסְנִדְרִיא** שבמצרים **הָיוּ מְקַדְּשִׁין אֶת נְשׁוֹתֵיהֶם**
79 **וּבִשְׁעַת בְּנִימָתָן לְחוּפָה בָּאִין אַחֲרֵיהֶם וְחוֹטְפִים אוֹתָם מִן וְנוֹשִׂאִים אוֹתָן**
80 **לְעַצְמָם, וּבְקִשּׁוֹ חֲכָמִים לְעִשּׂוֹת בְּנִימָתָם מְמַזְרִים כִּדן הַנּוֹלֵד מאשת איש**
81 **שִׁנְבַּעֲלָה לאחר. אָמַר לָהֶן** – לאותם הבנים כשבאו לפני הֵלֵל הִנֵּחַ **הִבְיֹאוּ**
82 **לִי בְּתוּבָתָא אֲמַכְּם שכתבו לה ביום האירוסין. הִבְיֹאוּ לוֹ בְּתוּבָתָא אֲמֵן וּמִצָּא**
83 **שְׁכִתּוֹבָה בָּהֶן לְכַשְׁתַּכְּנֵיהֶן לְחוּפָה הָיוּ לִי לְאִינֵתוֹ** – תהיו לי לאשה, ומשום
84 **כך לֹא עָשׂוּ בְּנִימָתָם מְמַזְרִים כיון שהתברר שהקידושין היו בתנאי שתינשא,**
85 **וכיון שנחטפה ולא נשאת לא חלו הקידושין ואינה אשת איש שנבעלה**
86 **לאחר.**

87 הגמרא מביאה עוד תנא הדורש לשון הדיט: **רְבִי יְהוֹשֻעַ בֶּן קֶרְחָה הָיָה**
88 **דוֹרֵשׁ לְשׁוֹן הָדִיטִים הִתְנִיָּא רְבִי יְהוֹשֻעַ בֶּן קֶרְחָה אוֹמַר הַמְלוֹה אֶת חִכְרֵי**
89 **אִם בא שליח בית דין לקחת משכון על ההלוואה לֹא יִשְׁכַּכְנֵנוּ** – לא יטול
90 ממנו משכון השדה יוֹתֵר מִחוּבּוֹ, משום שאם המלוה מחזיר את המשכון
91 ללוה, נהגו **שֶׁכֶּךָ בּוֹתֵב לוֹ הלווה למלוה כאישור על החזרת המשכון,**
92 **תְּשַׁלְּמוּתָא דְּאִית לָךְ עָלֵי כָל כְּכָל דִּיכִי** – התשלום שיש לך עלי הוא כנגד
93 שווי המשכון, ומשום כך לא יקח משכון בשווי יותר מהחוב, כיון שאם יקח
94 נמצא שהוא מודה שחייב יותר ממנה שלוה.

95 מאחר שעסקה הגמרא בכתובת נוסח זה בכתובה, באה לברר מדוע יש בו
96 צורך, וסברה שכותבים כך כדי שאם ימות הלוה יוכל המלוה לגבות את
97 המשכון מהיתומים, אפילו ששאר מטלטלים אינם נגבים מהיתומים.

98 ועל כך מקשה הגמרא. **מִטְעָמָא דְּבִתְבָּה לִיה הָכִי**, לכן יכול המלוה לגבות
99 את המשכון מן היתומים, **הָא אִי לֹא בִתְבָּה לִיה הָכִי לֹא קָבָה** – לא קבה
100 המלוה את המשכון וממילא גם לא יוכל לגבותו מן היתומים. **וְהָא אָמַר**
101 **רְבִי יוֹחָנָן מְשַׁכְּנֵנוּ וְהוֹשִׁיב לוֹ הַמְשָׁכֵן שלאחר שגבה המלוה משכון מהלוה**
102 **החזירו לו, ולאחר מכן מֵת – הלוה שוֹמְכֵנוּ מַעַל גַּבֵּי בְּנֵינוּ** – חוטפו מעם
103 בניו את המשכון, אם כן מוכח שאף בלא כתיבת נוסח זה בשטר יכול המלוה
104 לגבות את המשכון מהיתומים, ומדוע יש צורך בכתובת נוסח זה.

בבא מציעא. פרק תשיעי – המקבל שדה מחבירו דף קד עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס קטו

תוספות

רש"י

משפחת לה בין בחבירות ובין בקבלנות. בכולן יש לומר לקצור יקצור לעקור יקצור דכל מה שיש לו לטעון בקבלנות יש לו לטעון בחבירות וגבי יבש המעין אם אמר חבור לי שדה וביתו שלחן זו כי היכי דבחבירות פי יבש המעין מנכה לו. הכי נמי בקבלנות אם קבלה בשליש ולמחצה. הכל לפי מה שנספד: מפאן ואילך כו'. כל אחת אפרשנה במקומה:

שקמא בעלמא. כה היא נקראת אבל לא בשביל המעין העליתי בחבירות: להדי. חצי כור לפי חשבון סאתים בהצר המעין חמשים על חמשים היו בית סאה: אע"פ שאין בו גפנים גרסין וגבי פרדס אע"פ שאין בו רימונים גרסין: אמר לו מחביר לחוכר. שדה בית השלחן אני מחביר לך יכול לומר שקמא בעלמא אמרי: מתני' חוכר. שלא חרשה ולא נרעה: שמי' אותה. כגון בקבלנות שקבל למחצה ולשליש ולרביע אבל בחבירות לא שייכא הא דמאי שמי' איכא בחבירותו ויתן לו: אם אוכיר. אעשה בורה: ולא אעביר. ולא אעשה בה פעולה הראויה לה: גמ' דורש לשון הדינו. שהרגילו הדיטות לכתוב שלא כתבנת חכמים היה דורש השלשון לפסוק הדין אחרי: אדם מביא קרבן עשיר על אשתו. שהוא חייב בקרבן ליתנה וצריכה ואם הוא עשיר אין יכול לומר היא אין לה כלום ותיפטר בקרבן עניי כל הקרנות שהיא חייבת. שלא בגדר נדבה כגון קרבן זיתיה ואשם וחסות שעליה: הי' לה בת' א"ר יהודה לפיכך אם פטרה אינו חייב בהן שכן היא בותבת לו אחראין דאיתא לי ערך מן קדמת דנא והכי פירושה לפיכך אם גירשה ונתן לה בתובתה ועדין קרבנותיה עליה אינו חייב בהן שכן בותבת לו בתוך השבור שבותבת לו על קבלת בתובתה התקבלתי בתובתי ואחראין דאית לי ערך מן קדמת דנא וכל אחריות שהיה לי ערך מלפני היום היה ולשון הספרים איני יודע לפרשו כראוי: בתובת אמן. שבותבין להן ביום אירוסין: לבשתבנסי לחופה. וקדושין ע"מ כן ולא חלו קדושין בה עד שתיכנס לחופה והרי חספה קודם לכה: לא ימשכננו. ע"י שליח בית דין במשכון שהוא יתר על חובו: שפך הוא בותב לו תשלומתא דאית לך עלי כל קבל דבי. אם משיב לו את העבט לזמן מרובה שמי' את המשכון וכותב לו זה בשטר יהיו לך כל תשלומין עלי לפרע ממני דמי משכון זה ואם משכנו יותר על חובו. נמצא גובה שלא בדין: טעמא דכתב ליה הכי. כלומר למה ליה למיכתב ליה והאמר ר' יוחנן משכנו והשיב לו את העבט ומה ליה לומר שומטו המלוה מעל בני ולא כשאמר מטלטלי דיתמי דלא משתעבדי לבעל חוב דכין דמשכנ' קנייה כי דידיה לגובינא:

אחני

איכע לך לאתני בדולא אמר רב פפא הני תרתי מתניתא קמיתא משפחת לה בין בחבירותא בין בקבלנותא מפאן ואילך דאיתא בקבלנותא ליתא בחבירותא ודאיתא בחבירותא ליתא בקבלנותא: אם אמר לו חבור לי שדה בית השלחן זה [וכו'] ואמאי לימא ליה שקמא בעלמא אמרי לך מי לא תניא האומר לחבירו בית כור עפר אני מוכר לך אע"פ שאין בו אלא לתד הגיעו שלא מכר לו אלא שקמא והוא דמתקרי בית כור פרמא אני מוכר לך אע"פ שאין בו גפנים הגיעו שלא מכר לו אלא שקמא והוא דמתקרי פרמא פרדס אני מוכר לך אע"פ שאין בו רימונים הגיעו שלא מכר לו אלא שקמא והוא דמתקרי פרדסא אלמא אמר ליה שקמא בעלמא אמרי לך הכא נמי ניקמא ליה שקמא בעלמא אמרי לך אמר שמואל לא קשיא הא דאמר ליה מחביר לחוכר הא דאמר ליה חוכר למחביר אמר ליה מחביר לחוכר שקמא בעלמא א"ל א"ל חוכר למחביר קפידא רבינא אמר אידי ואידי דא"ל מחביר לחוכר מדקאמר זה מפל דקאי בגוה עסקין בית השלחן למה ליה למימר דקאמר ליה בית השלחן דקדימא השתא: מתני' המקבל שדה מחבירו והוכירה שמי' אותה כמה ראויה לעשות ונותן לו שפך בותב לו אם אוכיר ולא אעביר אשלים במיטבא: גמ' ר"מ היה דורש לשון הדינו דתניא ר"מ אומר אם אוכיר ולא אעביר אשלים במיטבא רבי יהודה היה דורש לשון הדינו דתניא ר' יהודה אומר אדם מביא קרבן עשיר על אשתו וכן כל קרבן וקרבן שהיא חייבת שפך בותב לה אחריות דאית ליה עלי מן קדמת דנא הלל הגון היה דורש לשון הדינו דתניא (אנש) אלכסנדראי היו מקדשין את נשותיהם ובקשו חכמים לעשות בגיהם ממוזרים אמר להן הלל הגון הביאו לי בתובת אפכם הביאו לו בתובת אמן ומציא שפתוב בהן לכשתפנסו לחופה היו לי לאינתו ולא עשו בגיהם ממוזרים ר"י בן קרח היה דורש לשון הדינו דתניא ר"י בן קרחא אומר המלוה את חבירו לא ימשכננו יותר מחובו שפך בותב לו תשלומתא דאית לך עלי כל קבל דיכי טעמא דכתב ליה הכי הא אי לא כתב ליה הכי לא קניא והא אמר רבי יוחנן משכנו והשיב לו המשכון ומת שומטו מעל גבי בניו אחני

דאפשר לאתני בדולא. וא"ת אפילו לא אפשר נמי אמאי מנכין לו דכין דלא יבש נקרא רבה תו לא הוי מכת מדינה וי"ל דנקט האי טעמא לאשמועינן דאפילו יבשו נמי שאר יאורי שדות אחרים דהשתא הוי מכת מדינה אפילו הכי אינו מנכה לו כיון דאפשר לאתני בדולא מנהרא רבה דדוקא באבלה חנב או נשדפה שאין יכול לתקן השלקול ע"י שום טורח מנכה לו נמי יש לומר דודאי בחבירות לא היה צריך לטעם זה אפילו בלא אפשר לאתני אתי שפיר אבל משום קבלנות איצטרך שלא יוכל לומר לא אתעסק בה ואפ"ה לא אשלים במיטבא לפי שאינו מחוייב להביא מנהרות אחרים הרחוקים ביותר וכל כן הוצרך לומר דלא יבש נקרא רבה ומצי לאתני בדולא ולכך מחוייב לעשות בקבלנות:

הני תרי מתני' קמיתא איתנהו בין בחבירותא כו'. ואע"ג דכשם שחולקן בתבואה ליתא בחבירות מ"מ עיקר מילתא דהיינו רישא מיירי בין בחבירות בין בקבלנות: אידי ואידי דאמר ליה מחביר לחוכר. לכאורה משמע דבא"ל חוכר למחביר הוי קפידא בלאו האי טעמא מדלא קאמר אידי ואידי בין אמר ליה חוכר למחביר בין אמר ליה מחביר לחוכר אבל אי אפשר לומר כן דהא מתני' דבא"ל חוכר למחביר איירי דקתני א"ל חבור לי שדה בית השלחן ואפ"ה משום האי טעמא דוקא הוי קפידא ולא דוקא נקט מחביר לחוכר דה"ל חוכר למחביר אלא משום דשמואל לא משבח קפידא במחביר לחוכר קאמר רבינא דבמחביר לחוכר נמי הוי קפידא כבד' דאיירי מתני':

היה דורש לשון הדינו. לשונות שלא תיקנו חכמים לכתוב אלא הדיטות הורגלו לכותבן היה דורש ואפילו לא כתב באילו נכתב דאי דוקא בשבת מה היה דורש פשיטא שיש לו לקיים כמו שהתנה דקא לאו אסמכתא דאי:

הכי גרסין בתוספתא דכתובות אדם מביא קרבן עשיר על אשתו וכן כל קרנות שהיא חייבת שפך בותב לה אחריות דאית ליה עלי מן קדמת דנא פי כל קרנות שהיתה חייבת קודם שנשאת לו יביא בעבורה שכתב לה אחריות דאית ליה שאתה חייבת והא עלי מן קדמת דנא אפילו חובות שקדמו לנישואין ודוקא בקרנות שהן חובה לכפרתה כגון לידה וידיה וצרתה או להקשיה לזכור בתרומה או לשלוח ב"מ אם היא נזירה וכהי איתא בירושלמי בכתובות בפרק נערה דקתני ההם אפילו אכלה חלב או חיללה שבת משמע דוקא בהני שצריכה להביא אבל קרנות שנקרה ונדבה קודם

נישואין או לוותה ואכלה לא ישלם ועד כאן לא מביעאין לן בס"פ יש נוחלין (וכי' דף קטז). כלותה ואכלה ועמדה ונשאת אי כלוקח הוי אי כיוורש הוי אי כלוקח הוי ואין המלוה מוציא מיד הבעל אי כיוורש הוי ומוציא אלא בנכסים שהכניסה לו אבל מנכסי הבעל פשיטא דלא גבי והיה לוותה כשהיא תחתיו לנכר מה שאינו מושבעד לה דלא משלם ובלא שום ראיה דבר פשוט הוא דאלי"כ אם יקניטוה תלוה ותשלך לאיבוד ותחייבנו ק' מנה בכל יום אבל בגירותא אין לנכר מה שתדור ותפסידו ובגדרים ובגדרות נמי אם היה חייב לשלם היתה מופקדת לו כמה וכןמה דאפילו יוכל להפר דחשיבי דבדרים שבינו לבינה משום הפסד ממונו יש לחוש שקמא תדור ותפרע קודם שישמע ואפילו ישמע וימנע דמיטרד כדאמר בגדרים בפ' נערה (דף סז). ודלא כרב אחא שהורה שהבעל חייב לפרוע חובת אשתו שלוחתה קודם שנשאה מכה דר' יהודה דהקא: לא ימשכננו יותר מחובו. דאין על גב דאין משלם לו הגיעוין אלא בכתב מקל מקום לא ימשכננו יותר מחובו: טעמא דכתב ליה הכי והא אמר רבי יוחנן כו'. ותימה והא כיון דדריש לשון הדינו אפילו לא כתב נמי דפרישית לעיל ומאי פריך לרבי יוחנן וי"ל דאם איתא דרבי יוחנן דאמר שומטו מעל גבי בניו וכתב לשון הדינו קאמר היה לו לפרש:

אחני

קטז בבא מציעא. פרק תשיעי – המקבל שדה מחבירו דף קד עמוד ב – מתוך מהדורת טובי'ס

תוספות

אֲהֵי בתיבה לגירעון. וא"ת היכי משמע לומר מה שכתב לו תשלומין דאית ליה עלי כל קבל דיכי שיהא מזהי לשומטו מע"ג בניו שיהא טועה המקשה לומר שלכך כתב לו פן ויש לומר דהכי משמע ליה למקשה תשלומין דאית ליה עלי לא מוכח תחילת המלוה שכבר נפרעת בנתינת המשכון כי הקנייתו לך והשאלתו לי ועל שאילה זו יש לך תשלומין עליו ונ"ב מקשה למה צריך לכתוב לו כך כדי לשומטו מע"ג בניו בלאו הכי נמי הוא שומטו דממילא קני ליה המשכון ואפילו לא יקנה לו הלזה וא"ת וכיון שאם לא כתב לו הוא פטור מן הגירעון אי"כ מצוה הוא שלא לקנהו והיאך הוא מותר על ידי בתיבה זו וי"ל שמדעתו מקנה לו הלזה לפי שמחזירו לו ימים רבים וזיון שמקנה לו אינן עוד בידו בתורת השבת העבט אלא בתורת שאילה אי"כ רבנן הוא דתקון שיכתב כדי שלא ימנע המלוה מלהחזיר כמו שתקן החל פרוכזול לפי שראך שהיו נמנעים מלהלוות (בבבית פ"י מ"ג):

סבר רב כהנא למימר מנכה ליה כחשא דארעא. ומתני' דתקני אומדין כמה היתה ראיה לעשות גבי מקבל שדה וחובירה הינו בר מבחשא דארעא אי"כ הכא דוקא גבי שומשמי דמכחי יותר סבר דמנכה לו ואפילו מאן דחיש לבחש גופנא בפי דהבוס (פ"ק דף נ"ג.) הכא מודה לרב אשי דלא חישינן: **האי** עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון. ממתני' דאיתיה נשך (ושל דף ס"ה) דאין מושיבין קנני למחצית שכן אא"כ נותן כו' לא שמעינן דהנה פלגא מלוה ופלגא פקדון דה"א דטפי מפלגא פקדון הוי ואפ"ה בעי שכן עמלו כיון דליכא תרי תילתי פקדון: **דלא** למימתי ביה שכרא. שבשמוציאה מספיד המלוה שאין קרו שלו קיים ואין לו על מה לסמון: הני

רב אשי לרב כהנא אמרי אינשי בחשא ארעא ולא לבחוש מרה ההוא גברא דקביל ארעא לשומשמי זרעא חיפי עבדא חיפי מפי מן שומשמי סבר רבינא למימר יהיב ליה שבחא דביני בניו אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא אטו הוא אשבח ארעא לא אשבחה אמרי נהרדעי האי עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון עבדו רבנן מילתא דניחא ליה ללוה וניחא ליה למלוה השתא דאמרין פלגא מלוה אי בעי למשתי ביה שכרא שפיר דמי רבא אמר להכי קרו ליה עיסקא דאמר ליה כי יהבינא לך לאיעסוקי ביה ולא למשתי ביה שכרא אמר רב אידי בר אבין ואם מת געשה מטלטלין אצל בניו רבא אמר להכי קרו ליה עיסקא דאם מת לא יעשה מטלטלין אצל בניו אמר רבא חדא עיסקא ותרי שטרי פסידא דמלוה תרי

אונסים עליו במלוה וחצי אחרייתה על בעלים בפקדון: תקון רבנן תה תפנתא. דניחא להו לתרווייהו: ואי בעי למשתי ביה שכרא. איס רבא להוציא חציה בהוצאת ביתו מוציא שטרי מלוה עליו היא: לאיעסוקי ביה. דמתוך שתשתבר בשלף תטרוח ותעסוק בה פה: ואם מת. הלזה והעיסקא קיימת ביד בניו דרי חציה שהיא מלוה נעשית מטלטלין אצל בניו ואין הבעלים גובים ממנה דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבשל חוב: להכי קרו ליה עיסקא. שתבא קיימת תמיד ומתעסק בה ויסמכו עליה בעליה שלא תינתן להוצאה ואם מת לזה יגבה ולא תיעשה במטלטלין שלהן דכיון דצריכה להיות קיימת סמיכתו עליה במקרקעי דטעמא דלא קא משתעבדי מטלטלי דיתמי לב"ח משום דמיעקרא לאו עליוהי סמך דלאו למיגבי מייניהו אופיה שהרי בידו להוציאן אבל הני אין בידו להוציאן וסמך עליוהי: חד עיסקא ותרי שטרי פסידא דמלוה. משום דסתם עיסקא תילתא באגר לבשל הבית ופלגא בהפסד כדאמר באקדוה נשך (ושל דף ס"ה) גבי שטרא דרב עיליש דאי לא מתחזיו ברבית דכיון דפלגא מלוה אי לא דשקל נקתא באגרא דפלגא פקדון אשתכח דקא טרוח בפקדון משום רבית דמלוה הלכך מאן דיהיב עיסקא שני חבילות בגדים במנה נכתוב שטר של מנה אי מפסיד חבילות הקרן מחמשים ה' דינרים ומשתבר בחבירתה ט"ו דינרין אין כאן חשבון להפסד לבד ולשכר לבד אלא נשתבר בפרגמטיא זו י' דינרין (וישלמו תחילת חבילה החסירה בה' דינרין של ט"ו דינרים שהרויח בחבילה אחת וי' דינרין הנותרים הן הן ריוח וישול מהן דיהיב עיסקא תילתא באגר והמקבל תרי תילתי) וישולו בעליו מאותם י' דינרים שליש שהן ג' דינרים ושלש דינר והמקבל ישול שני שלשים אי כתב עליוהי שני שטרות כל חבילה שטר של חמשים נמצא חשבון של כל אחד לבדו ויקבל עליו המלוה בהפסד החצי שהוא שני דינרים וחצי ובשכר של חבירתה לא ישול אלא שליש ולא נמצא לחלקו שכן אלא שלשים מעות דהיינו חמשה דינרים דדינר ר' מעות כסף פשיטי הן הרי פסידא דמלוה:

רש"י

אֲהֵי בתיבה לגירעון. השטר מועיל לפחות דמיו אם יפתחו דמי המשכון שנשתמש בו הלזה ופרע משאך נכסיו בכל הכתוב בשטר: מקום שנהגו לעשות כתובה מלוה. שכל מה שכתוב בשטר כתובה דין נדוניה דהנזעלת ליה מבי נשא לבית בעלה וכו' נפרעת ממנו כשנתארמלה או נתגרשה בדרך שבעל חוב נפרע בכל הכתוב בשטר מלוה כגון שכתובין בה כמה שאלו בותבין אחרית דנא קבילת עלאי. גובה מלוה. בעל גובה מאבי הבת כל מה שכתוב בכתובה כאילו הלזה: מקום שנהגו לבפול. לשום את מה שמנכס לו בפללים בדימוי בשביל בבוד ולכתוב בפללים בכתובה וקשהא יוצאה אינה נפרעת אלא החצי. גובה. החזון מחזיו מחצה: מנפי שכתוב. כל מה שהיה כותב וכופל היה גובה מאבי הבת: הא דקני מיניה. מאבי הבת: ההוא דאמר להו. מצוה מחמת מיתה היה: שלח רב אחא כו'. האי לכתובהא אכתובה קאי או אגובינא מקום שנהגו לבפול היה: הכו ליה ארבע מאה. קאמר שכתבו אותו מאה בכתובה או ד' מאה דכתובה קאמר דאיתן מאתים לגבייה: אי אמר לכתובה. לגובינא קאמר: ואי אמר בכתובה. לכתוב לה בשטר כתובה קאמר: לא גזים. אינו מקבל עליו דבר גזומא אלא כמשפט ולא אסמכתא היא דהכי אפסדיה: דקביל ארעא לשומשמי. קבלנות היתה לוודעה שומשמן והן יקריין מן החטין ומבחיטין הקרקע יותר מן החטין. ועברה חטין בשומשמי. הצליח וריעתו ואף החטין הוקרו ונמצא שלא תפסיד בעל הבית במה ששינה זה ונשתכר כחש תהקיע שהיה נכחש ולא אסמכתא יותר מן החטין: מנכה ליה. בעל הקרקע מחלקו דמי בחשא דארעא מה שהיתה מבחשת אם היה וזרעה שומשמן יותר משזרעה חטין ולא ישול בה חטין שיער שומשמן שהרי לא הבחישה כל כך מחמת החטין: אמר ליה אמרי אינשי בחוש ארעא כו'. כלומר היה לו לזרוע שומשמן אפילו היתה מבחשת קרקע יותר ולא יבחוש מרה לישול עכשיו פחות וזרעב הוא וביתו: מפי שומשמי. הוקרו החטין והצליחה אותה שנה וריעת חטין יותר משל שומשמי: יהיב ליה. בעל הקרקע מנכה לו מחבירתו ולא ישול אלא כדי שיעור דמי שומשמן שהיא ראיה להעשות לפי שזה גרם זה השבח: האי עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון. המקבל פרגמטיא מבעל הבית ושמה לה כפי דמיה שהיא שוה כאן והוא מוליכה למקום היותר למחצית השכר חצי אחריית

אונסים עליו במלוה וחצי אחרייתה על בעלים בפקדון: תקון רבנן תה תפנתא. דניחא להו לתרווייהו: ואי בעי למשתי ביה שכרא. איס רבא להוציא חציה בהוצאת ביתו מוציא שטרי מלוה עליו היא: לאיעסוקי ביה. דמתוך שתשתבר בשלף תטרוח ותעסוק בה פה: ואם מת. הלזה והעיסקא קיימת ביד בניו דרי חציה שהיא מלוה נעשית מטלטלין אצל בניו ואין הבעלים גובים ממנה דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבשל חוב: להכי קרו ליה עיסקא. שתבא קיימת תמיד ומתעסק בה ויסמכו עליה בעליה שלא תינתן להוצאה ואם מת לזה יגבה ולא תיעשה במטלטלין שלהן דכיון דצריכה להיות קיימת סמיכתו עליה במקרקעי דטעמא דלא קא משתעבדי מטלטלי דיתמי לב"ח משום דמיעקרא לאו עליוהי סמך דלאו למיגבי מייניהו אופיה שהרי בידו להוציאן אבל הני אין בידו להוציאן וסמך עליוהי: חד עיסקא ותרי שטרי פסידא דמלוה. משום דסתם עיסקא תילתא באגר לבשל הבית ופלגא בהפסד כדאמר באקדוה נשך (ושל דף ס"ה) גבי שטרא דרב עיליש דאי לא מתחזיו ברבית דכיון דפלגא מלוה אי לא דשקל נקתא באגרא דפלגא פקדון אשתכח דקא טרוח בפקדון משום רבית דמלוה הלכך מאן דיהיב עיסקא שני חבילות בגדים במנה נכתוב שטר של מנה אי מפסיד חבילות הקרן מחמשים ה' דינרים ומשתבר בחבירתה ט"ו דינרין אין כאן חשבון להפסד לבד ולשכר לבד אלא נשתבר בפרגמטיא זו י' דינרין (וישלמו תחילת חבילה החסירה בה' דינרין של ט"ו דינרים שהרויח בחבילה אחת וי' דינרין הנותרים הן הן ריוח וישול מהן דיהיב עיסקא תילתא באגר והמקבל תרי תילתי) וישולו בעליו מאותם י' דינרים שליש שהן ג' דינרים ושלש דינר והמקבל ישול שני שלשים אי כתב עליוהי שני שטרות כל חבילה שטר של חמשים נמצא חשבון של כל אחד לבדו ויקבל עליו המלוה בהפסד החצי שהוא שני דינרים וחצי ובשכר של חבירתה לא ישול אלא שליש ולא נמצא לחלקו שכן אלא שלשים מעות דהיינו חמשה דינרים דדינר ר' מעות כסף פשיטי הן הרי פסידא דמלוה:

בבא מציעא דף קד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קיז

הגמרא דוחה את דברי רב אשי: **וְלֹא הִיא** – אין הדין כן, אלא **לֹא שָׁנָא**
דְּאָמְרָא תְּנוּ לְכַתּוּבָתָהּ, וְלֹא שָׁנָא דְּאָמְרָא תְּנוּ בְּכַתּוּבָתָהּ, בכל אופנים אלו
כוונתו שיכתבו בכתובה **אֲרַבְעָה מָאָה זָוִין, דְּאֵינִין מֵאָתָן** – ולא יתנו לה
בפועל אלא מאתיים, **עַד דְּאָמְרָא הָבּוּ לָהּ סְתָמָא** – עד שיאמר תנו לה ארבע
מאות זו בסתם, ולא יזכיר 'כתובה' כלל, בזה יש לפרש את כוונתו שיתנו
לה בפועל ארבע מאות זו ויכתבו שמונה מאות.
הגמרא שבה לעסוק בדיני אריס המוביר את השדה שקיבל: **הָהוּא גִבְרָא**
דְּקָבֵל אֲרַבְעָה מֵתָבְרִיָּה – שקיבל קרקע מחבירו באריסות, על מנת שיוזע
בה ויחלוק עם הבעלים בגידולי השדה. וכדי שלא יחשוש בעל השדה שלא
יעבוד בה כראוי, **אָמַר לוֹ הָאָרִיס, אֵי מוֹכְרָנָא לָהּ** – אם אוביר את השדה,
דהיינו שלא אזרע בה, **וְהִיבְנָא לָהּ אֲלָפָא זָוִין** – אתן לך אלף זה. לבסוף
אֹבִיד וְתִלְתָּא – השאיר שליש מן השדה בורה, ולא זרע אלא בשני
השלישים הנותרים. ומעתה יש לדון, האם חייב הוא לשלם עבור שליש זה
שלא זרע.
אָמְרִי נְהֲרִיעִי – אמרו בני ישיבת נהרדעא, **דִּינָא הוּא דִּיהִיב לִיה הָאָרִיס**
לבעל השדה, **תִּלְתְּ מָאָה וְתִלְתִּין וְתִלְתָּא** – שלש מאות שלוששים
ושלוש זוזים, שהרי נתחייב ליתן אלף זה אם יוביר את כל השדה, ומאחר
שלא הוביר אלא שליש, עליו לשלם לו שליש מאלף זה.
דעת החולק: **רַבָּא אָמַר**, התחייבות זו של האריס לשלם לבעל השדה אם
לא יזרענה **אֲסִמְכָתָא הִיא**, והדין הוא **דְּאֲסִמְכָתָא לֹא קִנְיָא**, דהיינו, כל
התחייבות שמתחייב אדם לחבירו על תנאי, משום שסומך בדעתו שודאי
יוכל לעמוד בקיום התנאי ולא יצטרך לשלם את התחייבותו, ולאחר מכן
נאנס ולא השלים את תנאו, אין הוא חייב לשלם את התחייבותו, מאחר
שלא נתכוין להתחייב באמת, אלא שהיה סבור שלא יגיע לידי תשלום
ההתחייבות.
שואלת הגמרא: **וְלִרְבָּא, מַאי שָׁנָא מָהָא דִּתְנִין** במשנתנו, שהיה האריס
כותב לבעל השדה, **אִם אֹבִיד את השדה, וְלֹא אֲעִבִיד** – ולא אעבוד בה
כראוי, **אֲשֶׁלָם בְּמִימְכָא** – אשלם לך ממיטב הפירות, והרי אף התחייבות זו
אסמכתא היא, ומכל מקום חייב האריס לשלם אם לא קיים את תנאו.
משיבה הגמרא: **הָתָם – בַּמִּשְׁנָה, לֹא קָא נָזִים** – אין הוא מגויס בהתחייבותו,
אלא מקבל על עצמו לשלם לבעלים כפי המגיע להם, שהרי הפסידם בזה
שלא זרע את השדה, ולפיכך אין זו אסמכתא. **הָכָא – בַּמַּעֲשֶׂה זֶה, בִּינִין**
דְּקָאָמְרָא מִלְּתָא וְתִדְרָתָא – מאחר שהוסיף בדברים יתרים להתחייב בסכום
הגדול בהרבה משווי פירות השדה, **נִזְוִינָא בְּעִלְמָא הוּא דְּקִנְיָנִים** – מוכח
מדבריו שלא נתכוין אלא להגזים, ולא להתחייב על כך באמת, מאחר
שהיה סבור שיוכל לקיים את תנאו, ולפיכך יש בזה משום אסמכתא, ואין
מחייבים אותו לשלם את התחייבותו.
הגמרא מביאה שני מעשים באריס ששינה מדעת הבעלים: **הָהוּא גִבְרָא**
דְּקָבֵל אֲרַבְעָה לְשׁוּמְשָׁמִי – שקיבל קרקע באריסות על מנת לזרוע בה
שומשמן, שהוא מין זרע היקר יותר מן החיטים, חזרעו מכחישה את
הקרקע יותר מזריעת חיטים. **וְרָעָה חִטִּין** – אך אותו אדם זרע חיטים ולא
שומשמן, ולבסוף **עֲבָדָא חִטִּין בְּשׁוּמְשָׁמִי** – עשתה הקרקע חיטים בשווי
שומשמן, מאחר שהצליחה זריעת החיטים, ואף התייקר מחירם, ונמצא
שלא הפסיד בעל הבית מאומה, ואף הרויח בכך שלא הכחישה הקרקע כל
כך.
סָבַר רַב פְּהֵנָא לְמִימַר, דְּמַנְכִּי לִיה בְּחִשָּׁא דְּאָרַעָא – שיכול האריס לנכות
לבעלים מחלקם מה שנשתכרו בכך שלא הכחישה הקרקע, ולא יטלו מן
החיטים כפי שהיה ראוי להם ליטול מן השומשמן.
אָמַר לִיה רַב אָשִׁי לְרַב פְּהֵנָא, אין הדין כן, אלא חייב האריס ליתן לבעל
הבית כפי שקצבו ביניהם מתחילה, משום **דְּאָמְרִי אֵינְשִׁי** – דרך בני אדם
לומר, **בְּחִשָּׁא אֲרַעָא וְלֹא לְכַחֲשׁ מָרָה** – שתכחיש האדמה ולא יכחישו
בעליה. דהיינו, שבעל השדה מעדיף שיוזע האריס שומשמן המכחישים
את הקרקע יותר מחיטים, ובלבד שלא יכחיש הוא ובני ביתו ברעב, על ידי
שיטול עכשיו פחות ממה שהיה נוטל בזריעת שומשמן.
מעשה נוסף. **הָהוּא גִבְרָא דְּקָבֵל אֲרַעָא לְשׁוּמְשָׁמִי** – שקיבל קרקע
באריסות על מנת לזרוע בה שומשמן, **וְרָעָא חִטִּין** – זרע האריס חיטים ולא
שומשמן, **וְעָבְדָא חִטִּין מִפִּי מִן שׁוּמְשָׁמִי** – ועשתה הקרקע חיטים השווים
יותר משומשמן, מאחר שהצליחה זריעת החיטים מאד, ואף התייקר
מחירם בשוק.

מתרצת הגמרא: **אֲהֵנִי בְּתִיבָה לְגִידְעוֹן** – הועילה כתיבת שטר זה, לענין אם
נפחתו דמי המשכון על ידי תשמישו של הלוח. שאם לא היה מחייב עצמו
בשטר, היה המלוה מפסיד את דמי הפחת, אך מכיון שכתב הלוח שמשעבד
את כל נכסיו כנגד שווי של המשכון, יוכל המלוה להיפירע משאר נכסיו.
הגמרא מביאה תנא נוסף הדורש לשון הדין: **רַבִּי יוֹסִי הָיָה דוֹרֵשׁ לְשׁוֹן**
הַדִּיּוּמָא. דִּינָתָא רַבִּי יוֹסִי אָמַר, מָקוֹם שֶׁנֶּחֱנָה הַכֹּל לְעֻשׂוֹת את הַכְּתוּבָה
כְּמִלּוּהּ – דהיינו, שהיו שמים את הנכסים שהכניסה האשה לבעלה מבית
אביה כפי שויים האמיתית, ולפיכך אם נתאלמנה האשה או נתגרשה היתה
גובה את כל הנכסים כפי הכתוב בשטר כתובתה, כשם שהמלוה גובה מן
הלוח את כל הסכום הכתוב בשטר, אזי **גִּבְרָא אָף הִבְעֵל בִּשְׁעַת הַנִּישׁוּאִין**
נכסים אלו מאבי האשה **כְּמִלּוּהּ**, שמאחר שנתחייב האב בשטר הכתובה
ליתן נכסים אלו לחתנו, הרי זה כחוב המוטל עליו לפרועו.
אמנם במקום שנהגו **לְכַפּוֹל** – להעריך את שווי הנכסים שהכניסה האשה
מבית אביה כפליים משויים האמיתית, כדי ליתן כבוד לאשה, אך אם
נתאלמנה או נתגרשה לא היתה גובה אלא מחצית מן הכתוב, אזי אף
הבעל **גִּבְרָא** מחמיו בשעת הנישואין **מִחֲצָה** משווי הנכסים הכתוב בכתובה,
מאחר שהדבר ידוע שלא נתכוון ליתן לו את כל הכתוב בשטר.
נְהִרְבִּילָא ו-**חָכָם הָרַד** במקום ששמו 'נהרביל' **גִּבּוּ תִּלְתָּא** – היה גובה לחתן
מחמיו רק שליש מן שווי הנכסים הכתוב בכתובה, מאחר שמנהג המקום
היה להעריך את הנכסים כאילו שויים הם פי שלושה משויים האמיתית.
מְרִימַר מַנְכִּי נָמִי שְׂבָחָא – היה גובה מאבי הבת את כל מה שנכתב
בכתובה, אף שהיה זה במקום שנהגו להעריך את הנכסים בכפליים משויים
האמיתית.
אָמַר לִיה רַבִּינָא לְמִרְיָא, וְהִתְנָא – והרי שנינו בברייתא שבמקום שנהגו
לְכַפּוֹל אינו **גִּבְרָא** החתן מחמיו אלא **מִחֲצָה** מן הכתוב בשטר.
מתרצת הגמרא: **לֹא קִשְׁיָא, הָא – מַה שְׁנַהַג מְרִימַר לגבות את כל הכתוב**
בשטר, היינו במקום דְּקִנְיָ מִינִיה – שנתחייב אבי הבת במעשה קנין על
הכתוב בשטר, ובאופן כזה אפילו אם שָׁמוּ הנכסים ביותר משויים חייב הוא
ליתן את הכל, **הָא – מַה שְׁשֵׁנִינוּ שבמקום שנהגו לכפול גובה מחצה, היינו**
בְּרַבָּא קִנְיָ מִינִיה – שלא נתחייב על כך במעשה קנין.
רַבִּינָא בשעה שהשיא את בתו הוה **מְשַׁבֵּחַ וּבְתִיבָה לְכַתְּבָהּ** – היה כותב לה
כפליים משווי הנכסים שנתן. **אָמְרִי לִיה, נִקְנִי מִינִיה דְּמַר – הִבַּה נַעֲשֶׂה**
קנין על התחייבות זו. **אָמַר לָהּ, אֵי מִקְנָא לֹא מִיכְפֵּל אֵי מִיכְפֵּל לֹא**
מִקְנָא – אם חפצים אתם בקנין לא אכפול בשטר הכתובה את שווי
הנכסים, ואם חפצים אתם שאכפול, לא אעשה קנין על כך, מאחר
שהמחייב עצמו בקנין צריך לשלם את כל הכתוב בכתובה, אף במקום
שנהגו לכפול.
הגמרא מביאה מעשה הנוגע לענין זה של כפילת הנכסים בכתובה: **הָהוּא**
גִבְרָא – מַעֲשֶׂה הָיָה בָאֲדָם הַנוֹטֶה לְמוֹת, דְּאָמַר לָהּ לְיֹרְשִׁי, הָבּוּ לָהּ
אֲרַבְעָה מָאָה זָוִין לְכַתְּבָהּ בְּכַתּוּבָתָהּ – תנו לבתי נדוניא בשווי ארבע מאות
זוז בכתובתה. ובאותו מקום המנהג היה לכפול את שווי הנכסים הנכתב
בכתובה.
שֶׁלָּהּ רַב אָמַר בְּרִיה דְּרַב אֲוִיָּא שאלה זו לְקַמְיָה דְּרַב אָשִׁי, כיצד יש לפרש
את כוונתו, האם נתכוין לומר תנו לה **אֲרַבְעָה מָאָה זוז, דְּאֵינִין תִּמְנִין מָאָה** –
וכתבו בכתובה כפליים, דהיינו שמונה מאות זוז, **אִל שְׁנַתְכוּיִן לומר כתבו**
בכתובתה **אֲרַבְעָה מָאָה זָוִין, דְּאֵינִין מֵאָתָן** – אך אל תתנו לה אלא מאתיים
זוז, שהרי הדרך ליתן רק מחצית מן הכתוב בשטר הכתובה.
אָמַר רַב אָשִׁי בתשובה לשאלה זו, **חֲזִינִין** – יש לראות ולדקדק בדבריו, **אֵי**
אָמַר 'הָבּוּ' לָהּ אֲרַבְעָה מָאָה זָוִין – 'תנו' לה ארבע מאות זוז, אזי יש לפרש
את כוונתו שיתנו לה ארבע מאות זוז, **דְּאֵינִין תִּמְנִין מָאָה** – ויכתבו בכתובה
שמונה מאות. **וְאִי אָמַר 'בְּתוּבָה' לָהּ אֲרַבְעָה מָאָה זָוִין** – 'כתבו' לה ארבע
מאות זוז, אזי כוונתו שרק יכתבו כך בשטר הכתובה, **דְּאֵינִין מֵאָתָן** – אך
בפועל לא יתנו לה אלא את מחציתם, מאתיים זוז.
אִיבָא דְּאָמְרִי – ויש אומרים בלשון אחר. **אָמַר רַב אָשִׁי תִּזְוִין, אֵי אָמַר תְּנוּ**
ארבע מאות זוז **לְכַתּוּבָתָהּ**, אזי כוונתו שיתנו לה בפועל **אֲרַבְעָה מָאָה זָוִין**,
דְּאֵינִין תִּמְנִין מָאָה – ויכתבו שמונה מאות. מאחר שתיבת 'לכתובתה'
משמעותה לצורך גביית הכתובה. **וְאִי אָמַר תְּנוּ לָהּ אֲרַבְעָה מאות זוז**
בְּכַתּוּבָתָהּ, אזי כוונתו שיכתבו בשטר הכתובה **אֲרַבְעָה מָאָה זָוִין, דְּאֵינִין**
מֵאָתָן – ולא יתנו בפועל אלא מאתיים.

1 תָּרִי עֵינֶיךָ וְחַד שְׁמָרָא פְּסִידָא דְלָהָה – ובאופן שכותבים שטר אחד על
2 שתי עיסקאות יש בזה הפסד ללזה, שהרי שיעור הריחוק של המקבל גדול
3 משיעור השתתפותו בהפסדים, ולפיכך אם יש ריוח בעיסקא אחת והפסד
4 בשניה, עדיף לו ליטול חצי בהפסדים ושני שליש ברווחים, מאשר לערב את
5 שניהם כאחת. ובגון במקרה שהובא לעיל שהפסיד באחת העיסקאות
6 חמשה דינרים והרויח בשניה חמשה עשר, אם יכתוב שטר אחד על שתיהן
7 אינו נוטל אלא שני שליש מן הרויח הסופי של עשרה דינרים, דהיינו ששה
8 דינרים ושני שליש. אמנם אילו היה כותב שני שטרות נפרדים, היה משתתף
9 במחצית ההפסד של חמשה דינרים, שהם שנים וחצי דינרים, ומאידך היה
10 נוטל שני שליש מן הרויח של חמשה עשר דינרים, שהם עשרה דינרים,
11 ונמצא שהיה בידו שבעה וחצי דינרים.

12 וכוונת רבא להשמיענו בזה עצה טובה, שאין ראוי לכתוב שטר אחד על
13 שתי עיסקאות כדי שלא להפסיד את המקבל, וכן אין ראוי לכתוב שני
14 שטרות על עיסקא אחת, כדי שלא להפסיד את הנותן, אלא בעיסקא אחת
15 יש לכתוב שטר אחד, ובשתי עיסקאות שני שטרות.

16 דין נוסף שאמר רבא לגבי עיסקא: וְאִמְרַי רַבָּא, הָאֵי מָאן דְּקַבִּיל עֵינִיקָא מִן
17 תְּבֵרָה – אדם שקיבל סחורה מחבירו כדי למכרה ולהרויח, ופְּסִידָא –
18 והפסיד חלק מן הסחורה, מִרְחָ וּמִלֵּיהּ וְלֹא אֲדֻרְעִיהּ – וטרח להמשיך
19 ולהתעסק בה עד שנתמלא ההפסד, ולא הודיע לבעלים על ההפסד קודם
20 שמילאהו. וכגון, שהתעסק בסחורה בשווי מאה דינרים, והפסיד מתחילה
21 חמישים דינרים, ולאחר מכן שב והתעסק עד שהרויח חמישים דינרים,
22 ונמצא שעתה יש בידו סחורה בשווי מאה דינרים בבתחילה.

23 הדין הוא דלֵא מִצֵּי אִמְרַי לִיה – אין הוא יכול לומר לנותן בשעת החלוקה
24 דְרִי מְהֵיָא דְּפִסִּידָא בְּהֵדָא – שא עמי בהפסד זה שהיה מתחילה. דהיינו,
25 שאינו יכול לומר לו טול מחצית מן ההפסד של חמישים דינרים שהיה
26 בתחילה, שהוא עשרים וחמשה דינרים, ושלש מן הרויח של חמישים
27 דינרים שהרווחתי לבסוף, שהוא ששה עשר דינרים ושני שליש, ונמצא
28 שהפסדת ממעות הקרן שמונה דינרים ושלש דינר. מִשּׁוּם דְּאִמְרַי לִיה
29 הנותן למקבל, לְהֵבִי מִרְחָתָא לְמִלְיוּתִיהּ – לפיכך טרחת למלאות את
30 ההפסד ממקום אחר, ולא הודעת לי על הפסד זה מתחילה, כִּי הֵיכִי דְלֵא
31 לִיקְרִי לָךְ מִפְּסִידָא עֵינִיקָא – כדי שלא יקראו לך 'מפסיד עיסקאות', ונמצא,
32 שמחלת לי את ההפסד שהיה מתחילה, ואין אני מחשב עמך אלא לפי מה
33 שיש עתה לפנינו, ומאחר שאין כאן לא ריוח ולא הפסד הרי אני נוטל את
34 כל מאת הדינרים שמסרתי לך מתחילה.

35 דין נוסף שאמר רבא בעניני עיסקאות: וְאִמְרַי רַבָּא, הֵנִי כִּי תְרִי דְעֵבְרִי
36 עֵינִיקָא בְּהֵרִי תְרִי – שני אנשים שקיבלו סחורה בשותפות מאדם שלישי,
37 על מנת שיסחרו בה עד זמן מסוים, ויחלקו את הרווחים ביניהם ובין הנותן,
38 וְרוּחוֹת – והרויחו בעיסקא זו, ועדיין לא נשלם הזמן שסיכמו עם הנותן. וְאִמְרַי
39 לִיה תְּרִי לְתֵבֵרָה – ואמר אחד מן המתעסקים לחבירו, תָּא לְפִלּוּג – הבה
40 ונחלק בינינו את מעות העיסקא, ולא נוסף לעסוק בה עוד. וְאִמְרַי לִיה
41 אֲדִידִי נְרוּחוֹת מִפִּי – אם אמר לו השני רצוני להמשיך לעסוק ולהרויח עוד,
42 דִּינָא הוּא דְמַעֲבָב – רשאי הוא לעבב עליו בדין שלא לחלוק עד שיגיע
43 הזמן שקבעו עם הנותן.

44 מבאר הגמרא מדוע יכול הוא לעבב על חבירו מלחלוק: (ו) אִמְרַי לִיה
45 האחד לחבירו, תָּב לִי פִלְגָא דְרוּחוֹת – הבה לי מחצית מן הרווחים
46 המגיעים לחלקי, דהיינו, שנחלק בינינו ובין הנותן את הרווחים שהיו עד
47 עתה, ונמשיך לעסוק בקרן כדי להרויח בה עוד. וְאִמְרַי לִיה – יכול השני
48 לומר לו, רוּחוֹת לְקִרְנָא מִשְׁתַּעֲבָב – הרייח משועבד לקרן, שהרי יתכן
49 שנפסיד ממעות הקרן בסחורה שנעשה בה מעתה, ונודק למעות הרויח
50 כדי להשלים את דמי הקרן.

51 וְאִמְרַי לִיה האחד לחבירו, תָּב לִי פִלְגָא דְרוּחוֹת וּפִלְגָא דְקִרְנָא – תן לי גם
52 מחצית מן הרווחים וגם מחצית מן הקרן, מאחר שאין אני חפץ לעסוק עוד
53 במעות אלו, וְאִמְרַי לִיה – יכול השני לומר לו, עֵינִיקָא לְהֵרִי מִשְׁוֹעָבָב –
54 מעות העיסקא משועבדות לשנינו, ואם נחלק עתה יתכן שאני אפסיד
55 בסחורה שאקנה, ואודק לחצי הנותן בידך כדי להשלים ממנו את ההפסד.
56 וְאִמְרַי לִיה האחד לחבירו, נְפִלּוּג דְרוּחוֹת וּנְפִלּוּג דְקִרְנָא – הבה נחלק את
57 הקרן ואת הרויח, וְאִי מִטִּי לָךְ פְּסִידָא דְרִינָא בְּהֵרִי – ואם יבוא הפסד לידך
58 אשא עמך בתשלום ההפסד מן המעות שבדי, מכל מקום רשאי השני
59 לעבב עליו, דְאִמְרַי לִיה – שיכול הוא לומר לו, לֹא – איני חפץ בכך, משום

60 דְמִנְלָא דְכִּי תְרִי עֵדִיף – המזל של שני אנשים עדיף מן המזל של אדם
61 אחד, ולפיכך חפץ אני שנמשיך לעסוק יחד בעיסקא זו, שמא בצירוף מזל
62 שנינו נרויח:

משנה

63 המשנה עוסקת בענין החובות שיש על החוכר לעשותם לבעל השדה:
64 הַמִּקְבֵּל שָׂדֶה מִתְּבֵרָה בְּחִבְרִית, וְלֹא רָצָה לְנַכֵּשׁ את השדה מן העשבים
65 הרעים המכחישים את התבואה, וְאִמְרַי לוֹ החוכר לבעל השדה, מָה
66 אִיכָפֵת לָךְ שאיני מנכש, מכל מקום אינך מפסיד מכך, הוּאִיל וְאִנִּי נִתָּן לָךְ
67 אֶת הַתְּבֵרָה לפי כמות התבואה שהתחייבתי, והנפסד מחסרון הניכוש, יחסר
68 מחלקי בלבד. אֵין שׁוּמְעִין לוֹ – לחוכר, מִפְּנֵי שְׂכִיבֹל לִזְמַר לוֹ בעל השדה,
69 לְמַתָּר – לאחר זמן אֶתָּה יֵצֵא מִמָּנָה – מן השדה, וְיַעֲלֵת לְפָנֵי עֲשָׂבִים
70 ומכחישה את תבואתו:

גמרא

71 הגמרא מבאר מדוע אין בעל השדה שומע לדברי החוכר: אִי אִמְרַי לִיה –
72 אם יאמר החוכר, לְתֵבֵרָה הֵכִי בְּרִיבָנָא לָהּ – לאחר שאקצור את התבואה
73 אחרוש ואהפוך את השורשים וימותו בכך העשבים הרעים ולא יצמחו שוב,
74 אִמְרַי לִיה – בעל השדה יכול להשיב לו, חֲפִי מַעֲלִייתָא בְּעֵינָא – רצוני
75 לקבל ממך חטים מעולות, ולא תועיל החרישה לאחר שהעשבים כבר
76 החלישו את כחן. וְאִי אִמְרַי לִיה החוכר לבעל השדה וְכִינָנָא לָךְ חֲפִי
77 מִשְׁוָק – אקנה לך חטים מעולות מן השוק, אִמְרַי לִיה בעל השדה, חֲפִי
78 דְאִרְעָא בְּעֵינָא – רצוני בחטים שגדלו דווקא בשדה שלי. וְאִי אִמְרַי לִיה
79 החוכר לבעל השדה מִנְכִּישָׁנָא לָךְ שִׁיעוֹר מִנְתִּיךְ – אנכש את העשבים
80 בחלק השדה שיצמחו בה חטים כשיעור המגיע לך, אִמְרַי לִיה בעל השדה,
81 קָא מִנְכִּישָׁתָּ שֵׁם רַע לְאִרְעָא – בכך תוציא שם רע לשדי, שכאשר יראו
82 שחלק מן התבואה כחושה, יסברו שכל השדה כך היא, ואם ארצה למכור
83 את השדה או להוריד לה אריס אחר, לא אמצא.

84 מקשה הגמרא: וְהִתְנֵן – והרי במשנתנו שנינו טעם אחד שאומר לו בעל
85 השדה, והיא, מִפְּנֵי שְׂמַעְלָת לְפָנֵי עֲשָׂבִים, ומשמע שרק משום טעם זה אין
86 מקבל את דברי החוכר.

87 מתרצת הגמרא: אִלָּא, אכן כדברי המשנה טענת בעל השדה היא מחמת
88 העשבים, ומבאר הגמרא מדוע טענה זו לעולם קיימת, שכן אף אם יאמר
89 החוכר שיחרוש לאחר הקצירה, לא תועיל טענתו, מִשּׁוּם דְּאִמְרַי לִיה בעל
90 השדה לחוכר, בְּזָרָא דְנָפֵל – הזרעים של העשבים הרגילים ליפול
91 בשדה, כבר נפלים בה עתה, והם יצמיחו עשבים חרשים רעים בתבואה
92 הבאה, ואין החרישה שלאחר הקצירה תועיל להם, לכך צריך לעקור את
93 העשבים בתחילה קודם שיפלו מהם הזרעים:

משנה

94 המשנה ממשיכה לבאר דיני אריס, ובאיה אופן חייב לעבוד בעל כרחו
95 בשדה שקבל: הַמִּקְבֵּל שָׂדֶה מִתְּבֵרָה בקבלנות, שיטול בשכר מלאכתו
96 מחצית הרווח, ולאחר שזרעה ראה שלא עָשְׂתָה תבואה אלא מעט, ואין
97 בה כדי מה שטרח, ורוצה להימנע מלהמשיך להתעסק בה, כגון לקצור
98 ולעמר את התבואה. אִם יֵשׁ בָּהּ – בתבואה שהוציאה השדה כְּרִי לְהַעֲמִיד
99 ממנה כְּרִי – ערימת תבואה, חֵיב להמשיך ולטַפֵּל בָּהּ. אִמְרַי רַבִּי הֲדָרָה,
100 מהו שיעור זה שאמרו חכמים, וכי מֵאֵי קֶצֶתָּה יש כְּכֵרִי, הלא יש לחלק בין
101 שדה גדולה שבה כרי הוא שיעור קטן, לבין שדה קטנה שהוא שיעור גדול,
102 אִלָּא השיעור הוא, אִם יֵשׁ בָּהּ – בתבואה שהוציאה השדה כְּרִי נְפִילָה של
103 זרע, דהיינו בכדי שיוכל לחזור ולזרוע בשיעור זה בשנה הבאה את השדה,
104 באופן זה חייב האריס להמשיך לעבוד בה:

גמרא

105 תִּנּוּ רַבֵּנָא, הַמִּקְבֵּל שָׂדֶה מִתְּבֵרָה בקבלנות, ולאחר שזרעה ראה שלא
106 עָשְׂתָה תבואה כדי מה שטרח, ורוצה להימנע מלהתעסק בה עוד. אִם יֵשׁ
107 בָּהּ – בתבואה שהוציאה השדה כְּרִי לְהַעֲמִיד ממנה ערימת כְּרִי, חֵיב
108 להמשיך ולטַפֵּל בָּהּ, משום שְׂכָךְ בּוֹתֵב לוֹ האריס לבעל השדה בבית
109 האריסות, אִנָּא אִוְקִים – אני אעמדמו, וְאִנִּיר – ואחרוש את השדה, וְאִזְרַע

בבא מציעא. פרק תשיעי – המקבל שדה מחבירו דף קה עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס קיט רש"י

תרי עיסקי וחד שטרא פסידא דלזוה. קבל היום ממנו ומלמחר במנה וכתב שטר על מאתים הפסיד הלזוה כמה דפרישית שאם יהא הפסד בזה ושכר בזה לא יחשבו כל אחד לבדו אלא השכר ימלא הקרן תחילה ואח"כ יחולקו המותר ואם כתב ב' שטרות במשפט הזה מחשב הפסד של זה לבד והשכר של זה לבד ויקבל הבעלים עליו בהפסד החצי ובשכר השליש

ועד שטוב טובה קמ"ל רבא דכתב עיסקא לכתוב חד שטרא ובתרי עסקי בכתוב ב' שטרי ויהא הדבר שקול: ולא מצי למימר ליה. לכתב דמלייה: דרי מהיאך פסידא קמא בהדיא. וקבל עלך חצי הפסד ובשכר טול שליש ונמצאת פותח מן הקרן: דא"ל להכי טרחת ומליי' וכו'. דמדלא אודעתו מעיקרא בכלם היית כדבר ואדעתא דמלוי קרנא טרחת: בי תרי דעבוד עיסקא בהדי דרי וריות. שני קבלנים שקבלו עיסקא מבבל הבית בשותפות שיםכורו ויסחרו במעות עד זמן פלוני ויחלקו ביניהם וכן בעד"ב במשפט ונשתמשו חצי הזמן ונשתכרו: דמבעב. עליה עד שיגיע הזמן שבענו לבעד"ב שיתורו לו את שלו והמותר יחולק: אי אמר ליה נישלוג רוחא. השתא מפרש ואילי מ"ט אית ליה דניעבב אי א"ל האי פלוני רוחא והקרן נתפוס עדיין להחריב בו עד הזמן מצי א"ל אידך רוחא לקרנא משתעבד שקא בסחורה שגששה עוד נספד צריך שיהא הריח קיים להשתכר בו עוד כדי למלאות הקרן: ואי אמר נישלוג. תרווייהו מצי א"ל עיסקא לתרי משתעבד ואם נפלוו שקא אני אפסיד בסחורה שאקנה שהרי קבלתי אני להתעסק בה עד אותו הזמן ואם אפסיד שקא חלק השני ישתכר ומלא חסרון ואני יחד קבלנו ונשתעבדו החלקים זה לזה: מתני' ולא רצה לנפש. התבואה: אתן לך חכרדי. כך וכך כירין שפסקתי עמך ומה איכפת לך אם חסר חלקי שהעשבים מבחישים לשבילים. אין זה אלא עלי: אין לשמעין לו. והא ליתא אלא בחברנותא דאי בקבלנותא. פשיטא מי מצי א"ל מאי איכפת לך: גמ' ואי א"ל בריבנא וכו'. השתא מפרש אמאי אין שומעין לו אי אמר לו אני אחרש אתר הקצירה ואהפוך פרשי העשבים שנותרו בה וזמנתי ולא תעלה לפניך עשבים. מאי מהדר ליה: א"ל אנא חפי מעליא בעינא. אותו חכירות שפסקת

לי אני רוצה שיהו בריאים ולא בחושים: מנסכת שם רע לארעא. הוראים סבורים שניכשת ואעפ"כ היא מלאה עשבים ואתה מוציא שם רע לארעא ומחר אם באתי למכור או להוריד לזה ארים אחר לא יהיה יורד: והא תנן וכו'. הרי לא שנה במתני' אלא טענה אחת ובשבילה קאמר אין שומעין לו ע"כ בקא תליא בולה: אלא משום דא"ל בורא דנפל נפל. כל טענתו אינה אלא שפעלת עשבים לשנה הבאה וטענתו לעולם עומדת דכי א"ל בריבנא לאתח הקצירה א"ל האי נהי דעקרת לערשם סוף סוף העשבים שתניח בה עבשי עד שיורעו יפלו הזרעים לארץ ויצמחו לשנה הבאה ולזו לא תועיל התרישה: מתני' המקבל שדה מחבירו ולא עשתה. תבואה אלא מעט ובא לו הארים למנוע מלהתעסק בה עוד שאין בה עוד כדי טרחו: אם יש בה כדי לעשות. מתבואתה ברי ובגמרא מפרש מאי שיעוריה: חייב ליטפל בה. בעל כרחו והא ליתא אלא בקבלנותא דאי בקבלנותא מה לו לבעל השדה אם יחול לו סוף סוף חכירו הוא נותן לו: מה קצבה ברי. מה קצבה יש אם קצבתם לו כרי לשיעור חייב טיפל שדה גדולה לשיעור ברי ושה קטנה לשיעור ברי: אלא אם יש בה כדי נפילה. שיכול לחזור ולחורגה לשנה הבאה מתבואת שנה זו: נפילה. ורע שפופרים לה במפולת יד: גמ' אקים ואני. אעמוד ואחרש: ואדר. אורה המוצי ברתת או בנפה: בעמלא ובנפיקות דרי. בהוצאתי: הרתת. פלא שזרין המוצי ברתת מתוך התבואה: שתעמוד בה. כשתחבין אותה בתוכו: מהאי גיסא ומהאי גיסא. אם נראין חודיה משני צדדין: בונם שילו. פלדין בלע"ז הרתת שפוכניסין אותה לגבות התבואה עליה לזרז שאין רואה פני החמה וצדין נמי בכלל בונם הם: תנן. התם. במס' עוקצין וכו' משום אמרי דבי ר' ינאי דמפרשי שיעורא בבוליהו הך מתני' נקט להו גבי מתני' דמפרשי בה דבי ר' ינאי שיעורא: פריצי ויתים. דמפרש רשעי ויתים וענבים שהן לעולם בוסר שאין בישולן נגמר לעולם: מטהרים. מן שומעין אובלין ולא חיי לאכילה: ובמה פריצי. כמה הן מבושלין ועדיין פריצין הן: ארבעת קבין לקורה. שפוכניסין בבית הבד מתן כדי שיעור טענית הקורה בפעם אחד ואנא מוציאין אלא ארבעה קבין שמן: באוללא. בתפוחה אחת שקורין שק ויש מקום שפתי בד שלחן גדולין ומכניסין שלשת בורים יחד ויש מקום שאין מכניסין אלא בור ויתים בטעינת קורה וישער רבי אלעזר בקטנים ורבי ינאי בגדולים וסאתים היו תלתא זימני ארבעה קבין: עלו

הני בי תרי דקבלו עיסקא בהדי הדדי. מאדם אחד וא"ת ואמאי נקט בבי האי גזוגא ולא נקט האי מאן דקבל עיסקא מחבירה ו"ל לפי שהמקבל יכול לחזור קודם הזמן ולומר לא אטרח עוד ואטול מה שגיע לדי עד הנה דפועל יכול לחזור אפילו בחצי היום אבל בעל העיסקא יכול להיות שאין יכול לחזור שהרי פלגא היה מלזה ביד המקבל

וגם פלגא דפקדון נתן לו וכתב והשליטו להשתכר בו עד הזמן וזה לא היה שום חידוש להשמיענו דמעבב המקבל דטעם פשוט דפרישית ולהכי לא נקט בבי האי גזוגא: מולא דבי תרי עדין. בבוליהו היה מצי לממר בהו הכי אלא דעדיפא מיניה קאמר בהו:

ר"ח גריס מהאי גיסא או מהאי גיסא פירוש כדי להעמיד צד הרחב שלמשה שאן אין צריך תבואה כל כך שדבר מועט עומד ואינו נופל או מהאי גיסא של מעלה שאינו רחב שאן צריך תבואה הרבה ופשיט ליה מדקאמר כל שאין בונם שלו רואה פני חמה דהיינו צד הרחב שיש בו בית קיבול קצת לקבל תבואה:

כל
למחר אתה יוצא ממנה ומעלת לפני עשבים: גמ' אי א"ל לכתר הכי בריבנא לה אמר ליה חפי מעלייתא בעינא ואי א"ל ובינא לך חפי משוקא א"ל חפי דארעא בעינא ואי א"ל מנבישא לך שיעור מנתך א"ל קא מנסכת שם רע לארעא והתנן מפני שפעלת לפני עשבים אלא משום דא"ל בורא דנפל נפל: מתני' המקבל שדה מחבירו ולא עשתה אם יש בה כדי להעמיד ברי חייב לטפל בה א"ר יהודה מאי קצבה בכרי אלא אם יש בה כדי נפילה: גמ' ת"ר המקבל שדה מחבירו ולא עשתה אם יש בה כדי להעמיד ברי חייב לטפל בה שפך כותב לו אנא אוקים ואני ואורע ואחצוד ואעמר ואדוש ואידרי ואוקים בריא קרמך ויתית אנת ותיטול פלגא ואנא בעמלי ובנפיקות ידי פלגא וכמה כדי להעמיד בה ברי א"ר יוסי בר' חנינא כדי שתעמוד בו הרתת איבעיא להו רחת היוצא מהאי גיסא להאי גיסא מאי ת"ש א"ר אבהו לדידי מפרשא לי מנייה דר' יוסי בר' חנינא כל שאין בונם שלו רואה פני החמה איתמר לוי אמר שלש שאין דבי רבי ינאי אמרי סאתים אמר ר"ל סאתים שאמרו חוץ מן ההוצאה תנן התם פריצי ויתים וענבים ב"ש מטמאין וב"ה מטהרין מאי פריצי ויתים אמר רב הונא רשעי ויתים אמר רב יוסף ומאי קראה [ובגין] פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו ר"נ בר יצחק אמר מהבא והוליד בן פריץ שופך דם וכמה פריצי ויתים ר' אלעזר אמר ארבעת קבין לקורה דבי ר' ינאי אמרי סאתים לקורה ולא פליגי הא באתרא דמעילי בורא באוללא הא באתרא דמעילי תלתא בורין באוללא תנו רבנן עלו

עלו
עלו

קכ בבא מציעא. פרק תשיעי – המקבל שדה מחבירו דף קה עמוד ב – מתוך מהדורת טובי'ס

תוספות

1 **ב**ל שנתבאת בחיוביה. תימא אמאי קרי אין כחו רע לפי שאינה נחבאת
2 באגרופו והלא היא רותת תחמיה: **על** אדם שכחו רע שכול להסיטו
3 טמא. תימא אפילו אין כחו רע שאין יכול להסיטו אמאי טהור הלא יטמא
4 התחתון לעליון ועוד הטימא בחיבורים הוא וטמא טומאת שבעה כדאמר
5 בפרק אין מעמידין פ"ד דף טז וס' ר"ל בגון
6 שתחתון נכרי שאינו מקבל טומאה וטהור
7 העליון מטומאה דאורייתא א"נ אפילו
8 התחתון וישראל וכו'ן שלובשין הרבה
9 בגדים דטומאה בחיבורים לא מטמא אלא
10 אדם אחד או גדר אחד אבל שני אין טמא
11 אלא טומאת ערב ואין מטמא אדם וכלים
12 ואפילו וטמא טומאה מדרבנן כמו שפי'
13 ר"י בפ"ק דשבת ה"ז גבי מרדע מ"מ
14 שלמיש לא ה"י אלא ראשון ולא וטמא
15 אדם:
16 **מטפחת** שלהן. ר"ח גריס של חס וכו'
17 נראה דלא אשכחן שנותנין
18 תפילין במטפחת כי אם בבית או בתוך
19 **ארבעת** סאין לכור. פ"י במקום שראוי
20 לצמח כור ולא גדל רק
21 ארבע סאין דהיינו כדי נפילה דבמקום
22 שזורעים ד' סאין וגילות לצמח כור
23 ובשני דר' אמי צריך לזרוע ח' סאין לצמח
24 כור ובסמוך גבי לקט מירי בכור זרע:
17 נהג בהן מנהג בזיון אבל קושרם על זרועו במקום תפילין משום דבי שילא אמרו אפילו
18 מטפחת שלהן אסור להניח על הראש שיש בו תפילין וכמה אמר אביי אפילו רבנא
19 דרבנא דפומבדיתא: אמר ר' יהודה מאי קצבה בכרי אלא אם יש בו כדי נפילה: וכמה
20 כדי נפילה ר' אמי אמר רבי יוחנן ארבעה סאין לכור רבי אמי דיליה אמר שמונת סאין לכור
21 אמר ליה ההוא סבא לרב חמא בר אביה אסברה לך בשני דרבי יוחנן הוה
22 שמינה ארעא בשני דרבי אמי הוה בחישה ארעא תנן התם הרוח שפירה את העומרין
23 אומדים אותה כמה לקט ראוייה לעשות ונותן לעניים רשב"ג אומר נותן לעניים כדי נפילה
24 וכמה כדי נפילה כי אתא רב דימי אמר ר' אלעזר ואיתימא ר' יוחנן ארבעת קבין לכור
25 בעי רבי ירמיה לכור זרע או לכור תבואה למפולת יד או למפולת שוורים ת"ש דכי אתי
26 רבין א"ר אבוי א"ר אלעזר ואמרי לה אמר ר' יוחנן ארבעת קבין לכור זרע ועדיין תיבעי
27 לך למפולת יד או למפולת שוורים תיקו: **מתני'** המקבל שדה מחבירו ואכלה חנב
28 או נשדפה אם מכת מדינה היא מנכה לו מן חכורו אם אינה מכת מדינה אין מנכה
29 לו מן חכורו ר' יהודה אומר אם קיבלה הימנו במעות בין כד ובין כד אינו מנכה לו
30 מחכורו: **גמ'** ה"ד מכת מדינה אמר רב יהודה בגון דאישדוף רובא דבאנא עולא אמר
31 בגון שנשדפו ארבע שדות מארבע רוחותיה אמר עולא בעו במערבא נשדף תלם אחד
32 על פני כולה מאי נשתתיר תלם אחד על פני כולה מהו אפסיקא בירא מאי אפסיקא

עלו באילן שכוחו רע ובסוכה שכוהה רע טמא היכי
דמי אילן שכוחו רע אמרי דבי ר' ינאי כל שאין בעיקרו
לחוק רובע היכי דמי סוכה שכוהה רע אמר ר"ל כל
שנתבאת בחיוביה תנן התם המהלך בבית הפרס על
גבי אבנים שיכול להסיט על האדם ועל הכהמה שכוהן
רע טמא ה"ד אדם שכוחו רע אמר ר"ל כל שרוכבו
וארכבותיו נוקשות ה"ד בהמה שכוהה רע אמרי דבי
ר' ינאי כל שרוכבה מפילה גללים אמרי דבי ר' ינאי
לתפלה ולתפלין ד' קבין לתפלה מאי היא דתניא הנושא
משאוי על בתיפו והגיע זמן תפלה פחות מד' קבין
מפשיילין לאחוריו ומתפלל ארבעה קבין מניח ע"ג קרקע
ומתפלל לתפילין מאי היא דתניא היה נושא משאוי על
ראשו ותפילין בראשו אם היו תפילין רוצעות אסור ואם
לא מותר באינו משאוי אמרו במשאוי של ארבעת קבין
תני רבי חייה המוציא וכל על ראשו ותפילין בראשו
ה"ל לא יסלקם לצדדיו ולא יקשרם במתניו מפני שהוא
הראש בשעה שתפילין במקומן מונחין:
וכמה. והא במשאוי ויהא אסור להניחו על
הראש אליבא דר' שילא: **ריבא** **ריבא** **ריבא**
רביע ליתרא דבר מועט הוא: ד' סאין
זרע. לבית קרקע כור והוא אף
וחמש מאות אמה אורך של ג' אמה רוחב
דחצר המשכן היו סאתים והוא מאה על ג'
וכור ל' סאין ובין מרובע ובין ארזון וקצר
לפי חשבון זה שיעורו: **אסבא** לך. לאו
דרבי אמי פליג אדרבי יוחנן בריה אלא
שהעולם מתקלקל וחולך: **בימי** ד' יוחנן
הוה שמינה ארעא. ודיו קרקע כור כד'
סאין ובשני דר' אמי כבר הוכחשה וצריכה
ח' סאין: הרוח שפירה את העומרים.
בשדה וכיסו את חלקם של עניים המפזר
בשדה ואין זרע כמה לקט היה שם למשה
מן העומרים שמין אותו כ"ד חולכין עליה
ושמין כמה לקט שדה זו ראוייה להעשות
בכל שנה: **רשב"ג** **אומר**. אין הדבר צריך
אומדן כבר קצוב כדי נפילה ועומד ונותן

מאי

1 עליו. ובטהור לאילן שכחו רע או לסוכה ענף אילן שכוהה רע: **טמא**. הטהור
2 שביין שהאילן או הסוכה כחה רע נכפפת תחמיה וכו'ן העליון על התחתון
3 ונשען עליו מבחו של עליון ובין זב שנשען על הטהור ובין טהור שנשען על הזב
4 טמא: **שאין** בעיקרו לחוק. בררבו רובע חקב: **שנתבאת** בחיוביה. שנטמנת
5 באחירתה שהאוחז בה טומנה בכף ידו:
6 המהלך בבית הפרס. שדה שנחרש בה
7 קבר חשו נעצם כשעורה שטמא במנה
8 ובמשאוי ואינו מטמא באהל והיו שם אבנים
9 שאינן תקועות וקבועות בארץ והן נסוות
10 מחמת העובר עליהן נעצם כשעורה ניסט
11 מבחו או רכב מי שרצה לאכול טהרות על
12 אדם או בהמה שכוהן רע והולכיהו עליהן
13 טמא הרוכב לא מיעבא רכב דטמא
14 דבלאו היסט אבנים נמי טמא המהלך בבית
15 הפרס אלא אף הרוכב טמא דכיון דכח
16 התחתון רע מחמת משא העליון ניסט והרי
17 כאילו מיטו הוא וכן התחתון אינו מועיל
18 להצילו אלא כחו פה אבל אם היה כחו
19 ופה לא חשיב משא העליון ואינו במסיתו:
20 נוקשות. זו לזה: **ארבעה קבין**. היו שיעור
21 משוי מפשיילין לאחוריו. שאין כוכבן מונע
22 מלהתכווין לבו: **רוצעות**. מתמטעות תחת
23 המשא: **ואם** שהוא קל או שאינו
24 מוטל עליהן: **באניה משאוי**. היו רציחה:
25 במקום תפילין. אצל תפילין של יד: **אפילו**
26 **מטפחת** שלהן. שכווכין בה תפילין
27 בלילה: **אסור**. להניח לשם משאוי על
28 הראש בשעה שתפילין במקומן מונחין:
29 **וכמה**. והא במשאוי ויהא אסור להניחו על
30 הראש אליבא דר' שילא: **ריבא** **ריבא** **ריבא**
31 רביע ליתרא דבר מועט הוא: ד' סאין
32 זרע. לבית קרקע כור והוא אף
33 וחמש מאות אמה אורך של ג' אמה רוחב
34 דחצר המשכן היו סאתים והוא מאה על ג'
35 וכור ל' סאין ובין מרובע ובין ארזון וקצר
36 לפי חשבון זה שיעורו: **אסבא** לך. לאו
37 דרבי אמי פליג אדרבי יוחנן בריה אלא
38 שהעולם מתקלקל וחולך: **בימי** ד' יוחנן
39 הוה שמינה ארעא. ודיו קרקע כור כד'
40 סאין ובשני דר' אמי כבר הוכחשה וצריכה
41 ח' סאין: הרוח שפירה את העומרים.
42 בשדה וכיסו את חלקם של עניים המפזר
43 בשדה ואין זרע כמה לקט היה שם למשה
44 מן העומרים שמין אותו כ"ד חולכין עליה
45 ושמן כמה לקט שדה זו ראוייה להעשות
46 בכל שנה: **רשב"ג** **אומר**. אין הדבר צריך
47 אומדן כבר קצוב כדי נפילה ועומד ונותן
48 לעניים כדי ניפול לקט הקצוב ולקמן מפרש לה: **לכור זרע**. לשדה שזרעו בה כור או לשדה שלוקט בה כור תבואה ואם תמצא לומר לכור זרע: **למפולת יד** או
49 **למפולת שוורים**. יש מקום שזורעין את התבואה ביד ויש מקום שנותנין הזרע בעגלה מנוקבת ומולכין השוורים את העגלה על המהרישה והזרע הוא נופל וחולך
50 והרבה זרע צריך למפולת שוורים יותר ממפולת יד וקא מיבעיא לן לשדה של זרע כור למפולת יד של שיעורנו בלקט שלה ארבעת קבין או לכור זרע למפולת
51 שוורים: **מתני'** מכת מדינה. מפרש בגמ' והא ליתא אלא בחכרנותא דאי בקבלנותא מאי מנכה איבא מה שיעצאו יחלוקה **אינו מנכה**. דאמר לו מלך גרים: **בין**
52 **כד ובין כד**. אפילו היא מכת מדינה אינו מנכה שעל המעות לא נגזרה גזירה חלפה לא עליה היתה פורענות זו: **גמ'** **רובא דבאנא**. רוב הבקעה שזו בתוכה: **נשדף**
53 **תלם אחד**. ולא יותר משדות שהן סביבותיה ואותו תלם כל סביבות שדה זו: **תלם**. שורות המענה: **נשתתיר תלם אחד**. כל סביבותיה שלא נשדף וארבע שדות
54 שסביבותיה נשדפו וגם זו נשדפה: **מהו**. מי אמרינן דכיון דנשתתיר תלם אחד על פני כולה שלא לקחה אין זו מכת מדינה אלא מזלו או דלמא האי שיעור לאו כלום
55 היא: **אפסיק בירא מהו**. אם היו ארבע שדות שהן סביבותיה בריות ושאר שדות סביב סביב נשדפו מי אמרינן ד' שדות שסביבותיה לא נשדפו א"ד אמר ליה אם
56 היו זרועות אף הם נשדפו: **אפסיק בירא**. שדה כור הפסיק בין השדות ולו: **אפסיקא**. היו אותן שסביבותיה זרועות שחת למאכל בהמה ולא נשדפו והן הפסיקו
57 בין השדות ולו:

בבא מציעא דף קה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קכא

עלו שני אנשים, אחד זב ואחד טהור, באילן שבוהו רע, שהוא דק ורעוע, ובסוכה – ענף אילן שבוהו רע, סמא הטהור מחמת הזב, שכיון שכח האילן או הענף רע, נכפפים הם תחת העולה עליו, ונחשב העליון מכביד על התחתון ונשען עליו, ובין אם היה הזב עליון והרי הוא כנשען על הטהור, ובין היה הטהור עליון וכנשען על הזב, טמא.

מבאר הגמרא: היכי דמי – באיזה אופן נחשב אילן שבוהו רע, אמרי דבי רבי ינאי, כל אילן שגזעו דק כל כך, עד שאין בעיקרו – בגזעו לחזק ברחבו כמדת רובע הקב. עוד מבאר הגמרא: היכי דמי – באיזה אופן ענף אילן נחשב סוכה שבוהו רע, אמר ריש לקיש, כל שנתפחת הסוכה בחזיונה – באחזיתה, שכאשר אדם אחזה בכף ידו, אינה נראית.

הגמרא מביאה משנה נוספת, שביארו דבי רבי ינאי את האמור בה: תנן הָתָם – שנינו במשנה (אהלות פ"ח מ"ו), הַמְחִלֵךְ בְּבֵית הַפָּרֶס, שהוא מקום שנחרש בו קבר, וטימאו חכמים את ההולך שם מחשש שיש שם עצמות מת, והלך על גבי אַבְנִים שִׁיבֹל לְהִסָּס אותם, או הרוכב על גבי הָאָדָם וְעַל גְּבֵי הַבְּהֵמָה שְׂבוּחָן רַע, מִמָּא, ואף שאין חשש שנגע בעצם, וכן אין נטמא אדם שרק מאהיל על טומאה זו, מכל מקום כיון שרוכב על אדם או בהמה שכוון רע, נחשב כאילו הסיט הרוכב בעצמו את העצם, ונטמא במשא.

מבאר הגמרא: היכי דמי אָדָם שְׂבוּחָן רַע, אָמַר רִישׁ לִקְיִשׁ, כָּל אָדָם שְׂרוּכְבָּו – שאדם אחר רוכב עליו, וְאֶרְכָּבֹתָיו – ברכיו נקשות זו לזו מכובד המשא. עוד מבאר הגמרא: היכי דמי פְּתֻחָה שְׂבוּחָה רַע, אָמַר רַבִּי רַבִּי יִנְאִי, כָּל שְׂרוּכְבָּהּ – שכשוכבים עליה, מְפִילָה גִלְלִים מכובד המשא.

מביאה הגמרא מאמר נוסף של דבי רבי ינאי בענייני שיעורים: אָמַר רַבִּי רַבִּי יִנְאִי, שיעור המשא שנאמר בברייתא לְתַפְלָה וְלְתַפְלִין, הוא אֶרְבָּעָה קָבִין, וכפי שיתבאר. מבאר הגמרא: לְתַפְלָה מָאִי הִיא – לגבי מה נאמר שיעור זה לענין תפילה, דְּתַנִּיָּא בְּרִייתָא, הַנּוֹשֵׂא מִשְׁאָו עַל כַּתְפֵּי, וְהַנִּיֵּעַ זְמַן תַּפְלָה, אם היה כובד המשקל כדבר שנפחו פחות מֶאֱרָבָעָה קָבִין, (מפשילין) [מפשילין] – מפשיל את המשא לְאַחֲזָרְיוֹ וּמְתַפְּלָה, שבכך אין המשא מונעו מלכוין לבו בתפילה, אך אם היה כובד המשא בשיעור אֶרְבָּעָה קָבִין או יותר, מֵנִיחַ עַל גְּבֵי הַקֶּרֶקַע וּמְתַפְּלָה.

מבאר הגמרא: לְתַפְלִין מָאִי הִיא – לגבי מה נאמר שיעור זה לענין תפילין, דְּתַנִּיָּא בְּרִייתָא, הִיא נּוֹשֵׂא מִשְׁאָו עַל רֹאשׁוֹ, והיו גם תַּפְלִין מְנוּחָת, בְּרֹאשׁוֹ, אִם הָיוּ תַּפְלִין רוֹצְצֹת – מתמעכות מכובד המשא שעליהם, אֲסוּר לִשְׂאת מִשָּׂא זֶה עַל רֹאשׁוֹ. מחמת בזיון התפילין, וְאִם לֹא – אם אינן מתמעכות, כגון שהמשא קל או שאינו מונח עליהם ממש, מוֹתֵר לִשְׂאתוֹ בְּרֹאשׁוֹ. בְּאִיזוֹ מִשְׁאָו אָמְרוּ כֵן, שֶׁאֲסוּר לִשְׂאתוֹ כֵּךְ, בְּמִשְׁאָו כְּמִשְׁקַל שֵׁל אֶרְבָּעֵת קָבִין, אך בפחות מכך אינו בזיון שאין התפילין מתמעכות.

ברייתא נוספת בענין כבוד התפילין: תני רבי חייה בברייתא, הַמּוֹצִיא שֵׁק וּבִתּוּכוֹ וְעַל רֹאשׁוֹ, וְהָיוּ גַם הַתַּפְלִין בְּרֹאשׁוֹ, תָּרִי זֶה לֹא יִסְלָקֶם – את התפילין לְאֶחָדָן שבראשו, וְכֵן לֹא יִקְשָׁרֶם בְּמִתְנֵי, מִפְּנֵי שֶׁבֶכֶךְ הוּא נִזְהָג בָּהֶן מִנְּהֵג בְּזִיוֹן, אֲבָל קוֹשֶׁרֶם לְתַפְלִין שבראשו על ידועו, בְּמִקּוֹם תַּפְלִין שביד, שאינו מקום בזיון.

דעה החולקת: מִשּׁוּם דְּבִי שִׁילָא אָמְרוּ, אִפְּלוּ אֶת הַמְּטַפַּחַת שִׁלְהָן – של התפילין עצמן, שכורכים בה בלילה לאדר שחולצים אותן, אֲסוּר לְהִנִּיחַ עַל הָרֹאשׁ לִשְׂמֵם מִשָּׂא. בשעה שיש בו תַּפְלִין, משום שמבזה את התפילין.

מבאר הגמרא: וְכֵפֶה שיעור משקל המשא, שלרבי שילא אסור לשאתו על הראש כשמונחות בו תפילין. אָמַר אֲבִי, אִפְּלוּ רַבָּעָה דְרָבָעָה – רבע ליטרא דמשערים אותה בַּמְּקַבְּרִיתָא, שמשקל מועט הוא:

שנינו במשנה: אָמַר רבי יהודה, מָא קָצָבָה כְּבָרִי, אֵלָּא אִם יֵשׁ בּוֹ כְּדִי נִפְּלָה: מבררת הגמרא: וְכֵפֶה הוא שיעור התבואה שיש בו כְּדִי נִפְּלָה – כדי זריעה בכל השדה. מבאר הגמרא: דְּבִי אֲמִי אָמַר בִּשְׁם רַבִּי יוֹחָנָן, אֶרְבָּעָה סָאִין של גרעיני תבואה צריך לזרוע כדי להצמיח תבואה בקרקע שגודלה כמדת כור. וכאשר הצמיחה השדה שיעור זה חייב האריס להשלים את העבודות הצריכות לה עוד. וְרַבִּי אֲמִי דִּילִיָּה – מדעת עצמו אָמַר, שְׁמוֹנֶת סָאִין גרעיני תבואה צריך לזרוע כדי להצמיח בקרקע שגודלה כמדת כור.

הגמרא מבאר את מחלוקת בדבר: אָמַר לִיָּה הָהוּא קָבָא – זקן אחד לְרַב חָמָא בְּרִיה – בנו דְרָבָה בְּרַ אֲבִי, אֲסַבְּרָה לָךְ אֶת דְּבָרֵי רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֲמִי, שאינם חולקים, אלא בְּשֵׁנִי – בתקופתו דְרַבִּי יוֹחָנָן, הָיָה שְׁמִינָה אֶרְבָּעָה – היתה הקרקע שמינה וטובה, והיה די בוריעת ארבעה סאין כדי להצמיח

תבואה במדת כור, אבל בְּשֵׁנִי דְרַבִּי אֲמִי שהיה מאחר יותר, הָיָה בְּחִישָׁא אֶרְבָּעָה – הוכחשה הקרקע, וכדי להצמיח במדת כור הוצרכו לשמונה סאין. אגב נידון הגמרא בענין שיעור 'כדי נפילה', מביאה הגמרא משנה לגבי שיעור לקט, שבו נאמר שיעור דומה: תנן הָתָם – שנינו במשנה במסכת פאה (פ"ה מ"א), הָרִיחַ שְׂפִירָה אֶת הָעוֹמְרִין שֶׁל הַתְּבוּאָה, על גבי הלקט המפוזר בשדה שהיו העניים צריכים לטויל, ואין ידוע כמה שבלי לקט היו שם, בית דין באים לשדה ואומרים אותה, כֵּפֶה לִקְטָה רִאשִׁיתָה לְעִשּׂוֹת מִן הַתְּבוּאָה הגדילה בה בכל שנה, וכשיעור זה נותן לעניים, רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן נְמִלְיָאל אָמַר, אין בית דין צריכים לטרוח ולבוא לשדה, שכן דבר ידוע וקצוב הוא כמה לקט נופל, ולכן נותן לעניים שיעור כְּדִי נִפְּלָה הידוע בשדה זו בכל שנה. מבאר הגמרא: וְכֵפֶה הוא שיעור כְּדִי נִפְּלָה. כִּי אָתָּה – כשבא רב דימי מארץ ישראל לבבל אָמַר בִּשְׁם רַבִּי אֶלְעָזָר, וְאִתֵּימָא – ויש אומרים שאמר זאת בשם רבי יוחנן, אֶרְבָּעֵת קָבִין שֶׁל תְּבוּאָה הוא שיעור הלקט לכל כור.

מסתפקת הגמרא: כֵּפֶי רַבִּי יְרֵמְיָה, האם שיעור זה הוא לשדה שנוצרה בכור של זָרַע, אבל לשדה שמוציאה תבואה בשיעור כור הרי שנוצרה פחות מכך ואף שיעור הלקט קטן יותר, או לשדה שמוציאה כור של תְּבוּאָה בכל שנה, אבל לשדה שזורעים בה כור ומוציאה יותר, שיעור הלקט גדול יותר. ואם תרצה לומר שהשיעור הוא לכור הנזרעים בשדה, עדיין להסתפק האם שיעור זה הוא לְמַפְּלָתָה יָד – בוריעה הנעשית ביד, ואין צריך באופן זה לגרענים ביותר ממדת כור, או לְמַפְּלָתָה שְׁוֹרִים – בוריעה הנעשית על ידי שוורים ההולכים על פני השדה קשורים בעגלה מנוקבת שבה מניחים את הזרע הנופל דרך הנקבים, ולזריעה כוז צריך יותר גרעיני תבואה מזריעה ביד, כיון שנפלים מן העגלה יותר.

הגמרא פושטת את הספק: תָּא שְׁמַע, דְּבִי אֲמִי – שכשבא רבין מארץ ישראל לבבל אָמַר בִּשְׁם רַבִּי אֲבִי, שְׁאָמַר בִּשְׁם רַבִּי אֶלְעָזָר, וְאִתֵּימָר לָהּ שְׁאָמַר בִּשְׁם רַבִּי יוֹחָנָן, שיעור אֶרְבָּעֵת קָבִין לקט, נאמר לכור זָרַע, ונפשט הספק הראשון. וְעַדְדִין תִּבְיָעִי לָךְ – יש לך להסתפק האם שיעור זה הוא לְמַפְּלָתָה יָד, או לְמַפְּלָתָה שְׁוֹרִים, וספק זה נשאר בתיקו, שלא נפשט:

משנה

המשנה דנה בחוכר שדה ונתקלקלה, האם מפסיד החוכר או בעל השדה: הַמְּקַבֵּל שָׂדֶה מִחֲבִירוֹ, וְאִכְלָה חֲנֹב, אִם שֶׁנִּשְׁדָּפָה – נחרקו השבלים מגרעיני התבואה מחמת רוח מזרחית חזקה שנשבה עליהן ויבשתן, אִם מִכַּת מְדִינָה הִיא, שהוכר גם השדות שבסביבות שדה זו, מִנְּכָה לֹא – החוכר לבעל השדה מן דמי חֲבִירוֹ לפי חלקו בהפסד, שאף על בעל השדה להפסיד מכך. וְאִם אֵינָה מִכַּת מְדִינָה, אֵין מִנְּכָה לוֹ מִן דְּמֵי חֲבִירוֹ, משום שבעל השדה אומר לו מזלך גרם שכאשר השדה אצלך תיפסד.

רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, אִם הַחֹכֵר קִיבְּלָה – את השדה הִימָנו – מבעליה לחכירה בתשלום לפי מְעוֹת, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ – בין אם זו מכת מדינה ובין אם לא, אֵינָה מִנְּכָה לוֹ מִדְּמֵי חֲבִירוֹ, משום שהמכה נגזרה רק על התבואה שבהן ולא על המעות, ואין בעל השדה צריך להפסיד את מעות החכירה:

נמרא

מבררת הגמרא: היכי דמי – מהי מִכַּת מְדִינָה. מבאר הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה, בְּגוֹן דְּאִישְׁדוּף – שנשדפו השדות של רֹבָא דְבִאָנָא – רוב הבקעה ששדה זו בתוכה. עוֹלָא אָמַר, בְּגוֹן שֶׁנִּשְׁתַּדְּפוּ אֶרְבַּע שְׁדוֹת הַנִּמְצָאוֹת מֵאֶרְבַּע רִחוּחֹתֶיהָ שֶׁל שָׂדֶה זו.

אָמַר עוֹלָא, כֵּעָו בְּמַעֲרָבָא – נסתפקו החכמים שבארץ ישראל, נִשְׁדָּפָה תֵּלָם – רק שורת חרישה אחת מכל ארבע השדות על פְּנֵי בּוֹלָה שֶׁל הַשָּׂדֶה המוחכרת, מָאִי, האם נחשבת כמכת מדינה, או לא. וכן נסתפקו אם אכן נשדפו רוב שדות אלו, אלא שֶׁנִּשְׁתַּדְּפוּ בְּדוֹן תֵּלָם אֶחָד הַסְמוּךְ לַשָּׂדֶה המוחכרת על פְּנֵי בּוֹלָה שֶׁלֹא נשדף, מָהוּ, האם משום שורה זו הנשארת אין נחשב כמי שנשדפו השדות סביב, או לא. וכן נסתפקו כאשר בין כל שדה שנשדפה לשדה זו המוחכרת אֶפְסִיקָא בִּיָּרָא – מפסיקה שדה בור שלא נזרעה, מָאִי, האם נחשב כמכת מדינה, שאומר לו החוכר, אם היו שדות אלו זרועות, אף הם היו נשדפות. או מכיון שהשדות הסמוכות ממש לא נשדפו, אין זו מכת מדינה. וכן נסתפקו במקרה שהשדות המפסיקות אינן שדות בור, אלא זרועות אֶפְסִיקָא – שחת למאכל בהמה,

הוא בְּקִרְקָעָה, וכיון שהענבים מחוברין לקרקע אין נשבעים עליהם. וְאָמַר
על כך רבי יוסי בְּרִי חֲנִינְאָה, עֲנָבִים הָעוֹמְדוֹת לִפְנֵי צֶרֶךְ אִיכָא בִּינְיָהוּ –
מחלוקת רבי מאיר וחכמים היא רק באופן שהענבים היו כבר מבושלות
ועומדות ליבצר, דָּמָר – רבי מאיר דָּמָר, בְּכַצְרוֹת דָּמָר – דין הענבים
כאילו הם נבצרו והם כמטלטלין, ונשבעים עליהם, וְאָמַר דָּמָר – חכמים
סברו לֹא בְּכַצְרוֹת דָּמָר – דין הענבים כקרקעות שהרי עדיין לא נבצרו,
ואין נשבעים עליהם. נמצא שאף לרבי מאיר אם לא היו עומדות ליבצר לא
היו נשבעים עליהם, ומבואר שמודה רבי מאיר שאין נשבעים על קרקעות,
ואם כן חזרת הקושיא על תירוצו של רב ששת, אם משנתנו כרבי מאיר
מדוע נשבעים על שדות.

מחמת קושיא זו חזרת הגמרא לבאר את המשנה כתירוצו של רב הושעיא
שהובא לעיל, ומיישבת את הקושיא שהקשו עליה. אֲלָא לְעוֹלָם יש לפרש
את משנתנו בְּדָרְבִי הוֹשִׁיעִיא לעיל, שמדובר באופן שהקונה תובע עבד
גדול בכסותו ושדה גדולה בעומריה, והמוכר מודה שמכר לו עבד קטן
בכסותו ושדה קטנה בעומריה, ומתחייב המוכר שבועת מודה במקצת על
הכסות והעומרים, ומכח שבועה זו מגלגלין עליו גם שבועה על העבד
והשדה עצמם. וְדָנְשָׂא לָךְ על תירוצו זה, וכי בא התנא להשמיענו את הדין
של 'זוֹקְקִין' – שהמחזיר שבועה על מטלטלין מוקיפין אותו לישבע גם על
קרקעות, הלא משנה ערובה היא בקידושין (כו). שמגלגלין שבועה אף על
קרקעות. יש לתרץ דְאִיצְטְרִיךְ התנא במשנתנו להשמיע זאת, משום שאם
לא היה שונה דין זה סְלִימָא דְעֵתִיקָא אִמְנִיָא – היה עולה על דעתך לומר
שְׂבֻסוֹת הָעֵבֶר בְּעֵבֶר דָּמִי, וכן עוֹמְרֵי הַשָּׂדֶה בְּשָׂדֶה דָּמִי, ואף על כסות
העבד או על עומרי השדה עצמם אינו מחזיר שבועה, שהרי דינם כעבד
וקרקע שאין נשבעים עליהם, לכך קָא מְשַׁמְעַ לָן המשנה שאין הדבר כן,
אלא הכסות והעומרים עצמם דינם כמטלטלין ונשבעים עליהם, וכיון שכן
אף מגלגלין שבועה על העבד והשדה.

הגמרא חזרת לבאר את הברייתא שהובאה לעיל. שנינו בברייתא: המחליף
פרה בחמור וילדה, ואין ידוע אם ילדה קודם המכירה או אחר המכירה, וְהָ
אִמְרָא אִינִי יוֹדָע מתי ילדה, וְהָ אִמְרָא אִינִי יוֹדָע מתי ילדה, וְיַחְלוּקֵי המוכר
והקונה בדמי הולד. מבארת הגמרא: הָא מִנִּי – כפי מי נשנתה ברייתא זו,
כשיטת סומכוס היא, דְאָמַר סומכוס (ב"ק מו.) קָמוֹן הַמוּטָל בְּסַפֵּק בִּין
שני בעלי דין, שניהם חוֹלְקִין בו.

מקשה הגמרא: איך אפשר להעמיד ברייתא זו כסומכוס, הלא אִימָא סִיפָא
– שנינו בסוף הברייתא, וְהָ – אחד מהם אִמְרָא בְּרִשְׁוֹתֵי ילדה, וְהָ – השני
אִמְרָא בְּרִשְׁוֹתֵי ילדה, יִשְׁבַּע הַמוֹכֵר שֶׁבְּרִשְׁוֹתֵי ילדה ויטול את הולד.
וְלָרֶבֶה בִּרְבִּי הוֹנָא דְאָמַר (לעיל ע"א) אֵין – אכן אָמַר סומכוס ממון
המוטל בספק חולקים אִפְּלוֹ בִּכְרִי וְכָרִי – באופן ששני הבעלי דינים
טוענים טענת ברי, אם כן אִמָּא – מדוע אמרו בברייתא שִׁשְׁבַּע מוֹכֵר, הרי
יַחְלוּקֵי מִיבְּעִיָא – היה לנו לומר שהמוכר והקונה יחלוקו בדמי הולד, שהרי
גם באופן זה ששניהם טוענים ברי אמר סומכוס יחלוקו. מתרצת הגמרא:
אמנם הברייתא כסומכוס היא, אך מוֹדָה סומכוס הִיכָא דְאִיכָא שְׂבוּעָה
דְאִוְרִיתָא – באופן שיש על הנתבע חיוב שבועה מהתורה, שאין אומרים
ממון המוטל בספק חולקים, וכיון שבסיפא של הברייתא מדובר שהקונה

תובע מהמוכר שפחה וולד והמוכר מודה לו רק בשפחה, והרי הוא מודה
במקצת שחייב שבועה מן התורה, ולכן נשבע ונטל את כל הולד. מוסיפה
הגמרא: וְאָף על פי שהמוכר שהודה אומר 'הילך' דהיינו קח לך את אותה
שפחה שהודתה עליה, והאומר 'הילך' פטור משבועת מודה במקצת. צריך
לומר שמדובר בְּקִרְקָעָה לָרֶבֶה – באופן שהמוכר חתך את יד השפחה,
ועתה אין זה הילך, שכיון שהשפחה נפחתה בדמיה צריך הוא להוסיף
ולשלם מה שנפחתה, וּבְדָרְבָא – כמו שתירץ כן רבא לעיל.

משנה

הַמוֹכֵר את עצי זִיתֵּינוּ כדי שיקוץ אותם הקונה לְעֵצִים – להשתמש בהם
כעצי שריפה, ושהה הקונה מלקוצצם, וְזוֹמֵן זה העצים עָשָׂו – גידלו זיתים
רעים בשיעור של פְּחוֹת מְרִבְעִית לְסָאָה, כלומר, אם יסחוט סאה של
זיתים יהיה לו שיעור שמן פחות מרביעית לוג, הָרִי זיתים אֵלוֹ שֶׁל הקונה
שהוא פָּעֵל הָעֵצִי זִיתִים, אבל אם עָשָׂו – גידלו זיתים טובים שאפשר
להוציא מהם שיעור של רְבִיעִית לוג שמן לְסָאָה זיתים, וכל אחד טוען
טענתו, וְהָ – הקונה אִמְרָא זִיתִי – העצים שקניתי גָּדְלוּ את הפירות והרי
הם שלי, וְהָ – המוכר אִמְרָא אֶרְצִי – הקרקע שלי גָּדְלָה את הפירות והרי
הם שלי, וְיַחְלוּקֵי המוכר והקונה בפירות שגדלו, שהרי גם הקרקע וגם
העצים גרמו לפירות שיגדלו. וכן באופן שֶׁשָּׂמַךְ נָהָר זִיתֵּינוּ – עצי זית שלו
וְנִתְּנָם לְתוֹךְ שָׂדֶה חֲבִירוֹ, וגדלו שם פירות, וְהָ – בעל הזיתים אִמְרָא זִיתִי
– עצים שלי גָּדְלוּ את הפירות ושלי הם, וְהָ – בעל הקרקע אִמְרָא אֶרְצִי –
קרקע שלי גָּדְלָה את הפירות ושלי הם, וְיַחְלוּקֵי שניהם בפירות שגדלו,
שהרי גם הקרקע וגם העצים גרמו לפירות שיגדלו.

נמרא

שנינו במשנה: המוכר זיתיו לצורך עצים ושהה הקונה מלקוצצם, ועשו
הזיתים בשיעור פחות מרביעית שמן לסאה, הרי אלו של בעל הזיתים, ואם
עשו שיעור רביעית שמן לסאה יחלוקו. מבררת הגמרא: הִיכִי דָּמִי – איך
מדובר, אִי דְאָמַר לִיה המוכר לקונה קוֹץ לְאִלְתֵּר – קצוץ מיד את העצים
מהשדה שלי, אִפְּלוֹ הוציאו שמן בשיעור של פְּחוֹת מְרִבְעִית לסאה נָמִי
יהיו שייכים לְבַעַל הַקִּרְקָעָה, שהרי הקפיד עליו שלא ישאם וישתמש
בשדהו. וְאִי דְאָמַר לִיה המוכר לקונה בָּל אִמָּת דְּבָעִית קוֹץ – מתי
שתרצה קצוץ אותם, אִפְּלוֹ הוציאו שמן בשיעור מְרִבְעִית לסאה נָמִי יהיה
הכל לְבַעַל הַזִּיתִים ולא יחלוקו. משיבה הגמרא: לֹא צְרִיכָא – מדובר
באופן דְאָמַר לִיה סְתָמָא – שהמוכר מכר לקונה בסתם ולא קבע עמו זמן
קציצת העצים. ולפיכך אם הוציאו שמן בשיעור פְּחוֹת מְרִבְעִית לסאה,
הרי הם של הקונה, משום שלא קָפְדִי אִינְשִׁי על דבר מועט כזה, והסכים
המוכר שהקונה יקחם לעצמו. אבל אם הוציאו שמן בשיעור מְרִבְעִית
לסאה, יחלוקו, משום דְּקָפְדִי אִינְשִׁי על שיעור זה, ואין המוכר מוחל לקונה
על כך.

הגמרא מבארת כיצד מחשבים שיעור 'רביעית' השני במשנה: אָמַר רַבִּי
שְׁמַעוֹן בֶּן פִּזִּי, וְרִבְעִית' שְׁאָמְרוּ במשנתנו, מחשבים אותו

ודאי פורע, ואם כן באיזה אופן נסתפקו החכמים בסוגייתנו. משיבה
הגמרא: לֹא צְרִיכָא – לא הוצרכו החכמים להסתפק אלא באופן שתבע
המשכיר לשוכר בְּיוֹמָא דְּמִשְׁלָם זְמַנָּה – ביום שמסתיימת השכירות שזהו
יום הפרעון, והשוכר טוען ששילם את השכירות בתחילת היום, ועל כך
נסתפקו, מִי עָבִיד אִינְשִׁי דְּפָרַע בְּיוֹמָא דְּמִשְׁלָם זְמַנָּה – אם עשוי אדם
לפרוע חובו בתוך יום שהושלם זמן השכירות, או לא – או שאין דרך אדם
לפרוע אלא לאחריו.

מביא רבי יוחנן משנה לפשוט ממנה את הספק: אָמַר לְהוּ רַבִּי יוֹחָנָן
לחכמים, הַגִּיתָּהּ – יש לפשוט ספק זה ממה ששנינו במשנה (לקמן קיא.).

פרדה תפרה' שבכור שלא פדאו אביו, חייב לפדות את עצמו. אם מָת הָאָב
של הבכור בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יום ללידתו, אותו בכור בְּחֻקְתָּ שְׁלֹא נִפְדָּה,
כיון שחזקה אין אדם פורע חובו תוך זמנו ולואי שיפרע בזמנו, ומן הסתם
לא פרע אביו את חובו לכהן בתוך שלושים יום, וחייב הכן לפדות את
עצמו, עַד שִׁבְעִימָה רִאִיָּה שֶׁנִּפְדָּה, אבל אם מת אביו לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יום
ללידתו, אותו בכור בְּחֻקְתָּ שֶׁנִּפְדָּה, כיון שמן הסתם פדאו אביו בזמנו
לאחר שלשים ללידתו, עַד שִׁבְעִימָה לוֹ – השכנים לבכור שְׁלֹא נִפְדָּה,
ובגון שאמרו ידוע לנו שלא פדאך אביך שכך צויה לפני מותו. נמצא
מפרש במשנה זו שבתוך הזמן ודאי אין אדם פורע חובו, וכן לאחר זמנו

לו רק את דמי השבח. **אמר** ליה בעל השדה לרב, **לא בעינא** – איני חפץ
 כלל בנטיעות אלו אפילו עבור דמים מועטים. **לכסוף, חזיה** – ראה רב
 דגדרה וקא מנמר לה – שבעל השדה בנה גדר סביב השדה ושומרה, **אמר**
 ליה רב, במעשה זה גלית אדעתיה דניחא לך – גלית דעתך שרוצה אתה
 בנטיעות אלו, והרי היא בשדה העשויה לטע, ולכן זיל שום ליה – לך
 תעריך לו את מה שהשביח בשדך, וירד של הנוטע על העליונה לתבוע
 ממך כשיעור שמשלמים במדינה זו לשאר שתלי העיר.
 הגמרא מביאה נידון אחר בדיון 'יורד': **איתמר** – נאמר בבית המדרש,
 היורד לתוך חורבתו [בית חרב] של חבירו ובנאה שלא פרישותו של
 חבירו, ואחר כך אמר לו היורד לבעל החורבה עצי ואבניי שבנתי
 בחורבתך אני נוטל חזרה לעצמי. **רב נחמן אמר**, שומעין לו – ליורד,
 ויכול ליטול את עציו ואבניו. ורב ששת אמר, אין שומעין לו, ואינו יכול
 ליטול את עציו ואבניו. מקשה הגמרא על רב נחמן: מיתבי, שנינו
 בברייתא. רבן שמעון בן גמליאל אמר, אם אמר היורד עציו ואבניי אני
 נוטל, נחלקו בית שמאי ובית הלל, בית שמאי אומרים שומעין לו, ובית
 הלל אומרים אין שומעין לו. ואם כן קשה, לימא – וכי נאמר שרב נחמן
 הסובר שיכול ליטול עציו ואבניו, אמר את דינו כשיטת בית שמאי.
 מתרצת הגמרא: הוא דאמר בי האי תנא – רב נחמן סבר כמו התנא
 המובא להלן ברייתא, דתנאי, אם אמר היורד עציו ואבניי אני נוטל,
 שומעין לו, דבר רבי שמעון בן אלעזר. רבן שמעון בן גמליאל אמר,
 נחלקו בית שמאי ובית הלל בדיון זה, בית שמאי אומרים שומעין לו,
 ובית הלל אומרים אין שומעין לו. ואם כן, רב נחמן אמר את דינו כשיטת
 רבן שמעון בן אלעזר שלא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה. מבררת
 הגמרא: מאי הוי עילה – מה נפסק להלכה בדיון זה. אמר רבי יעקב אמר
 רבי יוחנן,

אגב שהובא לעיל שאינו יכול לומר זיתי אני נוטל, מביאה הגמרא דין יורד
 לשדה חבירו שגם בזה מסקנת הגמרא שאינו יכול לומר עצמי אני נוטל:
איתמר, היורד לתוך שדה חבירו ונטעה עצים שלא פרישות בעל
 השדה, והשביחה. **אמר רב**, שמין לו כמה הוציא על נטיעת העצים, וכמה
 הושבחה השדה, וירד של הנוטע על התחתונה, כלומר, אם השביחה
 השדה על ידי נטיעותיו יותר מההוצאות שהוציא, זכאי הוא רק בדמי
 ההוצאות, ואם ההוצאות היו יותר ממה שהשביחה השדה, זכאי הוא רק
 בדמי השבח. ושמאל אמר, אומדן – משערין כמה אדם רוצה ליתן
 בשדה זו כדי לנטעה, ומשלם לו כפי שיעור זה. מבארת הגמרא: **אמר רב**
פפא, ולא פליגי – רב ושמאל אינם חולקים, אלא כל אחד דיבר על אופן
 אחר, **כאן** – דינו של שמאל נאמר בנוטע בשדה העשויה ליפיע בה
 אילנות, ולכן משלם לו כשיעור שאדם רוצה ליתן בשדה זו לנוטעה. וכן
 – דינו של רב נאמר בנוטע בשדה שאינה עשויה ליפיע בה אילנות, ולכן
 די הנוטע על התחתונה.
 מוסיפה הגמרא: והא דרב – דינו של רב לא בפירוש איתמר – לא נאמר
 בפירוש מפי רב, אלא מקללא איתמר – למדים כן ממה שפסק רב במעשה
 שבא לפניו. דההוא דאמא לקמיה דרב – אחד ירד לשדה חבירו שלא
 ברשותו ונטע שם עצים, ובא לפני רב ותבע מבעל השדה את שבח
 הנטיעות, **אמר ליה** רב לבעל השדה, זיל שום ליה – לך תעריך את
 נטיעותיו ושלם לו. **אמר ליה** בעל השדה לרב, **לא בעינא** – איני חפץ
 בנטיעות אלו, מאחר ורצוני היה לזרוע בשדה תבואה ולא אילנות. **אמר**
 ליה רב לבעל השדה, כיון שאין רצונך בנטיעות אלו, זיל שום ליה – לך
 תעריך לו את הוצאותיו בנטיעה ואת מה שהושבחה השדה באילנות, וירד
 של הנוטע על התחתונה, אם הושבחה השדה יותר מההוצאות תשלם לו
 רק את דמי ההוצאות, ואם ההוצאות היו יותר ממה שהשביחה השדה שלם

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שלישי עמ' ב

ונמצא שאף אני נשכר מך, אך לא נתתיה לך כדי להוציאה בהוצאות ביתך.
 הגמרא מביאה מחלוקת אם ניתן לגבות מעות עיסקא מיתומים: **אמר רב**
אריי בר אבין, ואם מת המקבל והסחורה קיימת ביד בניו, נעשה חצי
 הממון שהיה מלוה כמטלטלין אצל בניו, ואין הבעלים יכולים לגבותו
 מהם, שהרי מטלטלים של יתומים אינם משתעבדים לבעל חוב.
 דעת החולק: **רבא אמר**, להכי קרו ליה עיסקא – לפיכך נקראת סחורה זו
 בשם 'עיסקא', כדי שתהא קיימת תמיד לצורך עשיית עיסקאות. **דאם מת**
 המקבל לא יעשה חציה כמטלטלין אצל בניו, שהרי הבעלים סומכים על
 כך שיוכלו לגבות את ממונם מסחורה זו אם ימות המקבל.
 עוד בעניני עיסקא: **אמר רבא**, תרא עיסקא ותרי שמיא פסידא דמלוה –
 עיסקא אחת שמחלקים אותה וכותבים עליה שני שטרות, יש בכך הפסד
 למלוה. מאחר שבסתם עיסקא נוטלים הבעלים שליש ברווחים וחצי
 בהפסדים, ולפיכך, אם מחלקים עיסקא אחת לשני שטרות נמצא בעל הבית
 נפסד, שאם יהא ריוח בשטר אחד והפסד בשני יטול חלק בהפסד יותר
 מחלקו ברווחים, ואילו היה זה בשטר אחד, היה ההפסד יורד משיעור
 הריוח.
 כגון, אם נתן אדם לחבירו שתי חבילות בגדים בשווי מנה על מנת לסחור
 בהם, והריחו המקבל באחת מהן חמשה עשר דינרים ובשניה הפסיד חמשה,
 אם היתה עיסקא זו בשטר אחד, אין מחשבים כל חבילה בפני עצמה, אלא
 מחשבים את התוצאה הסופית שיש בעיסקא זו ריוח של עשרה דינרים,
 ונוטל בעל הבית שליש מן הריוח שהוא שלש דינרים ושלש. אמנם אם
 נתחלקה עיסקא זו לשני שטרות, נמצא, שבשטר אחד היה הפסד של
 חמשה דינרים, ומהם מפסיד בעל הבית מחצה, שנים וחצי דינרים, ואילו
 בשטר השני נוטל בעל הבית שליש מן הריוח של חמשה עשר דינרים,
 שהוא חמשה דינרים, ונמצא שבסופו של דבר לא נותר בידו אלא שנים
 וחצי דינרים.

סבר רבינא למימר, דיהיב ליה שכחא דביני ביני – שמוטל על בעל
 הקרקע ליתן לאריס לבדו את השבח שהשביחו החיטים יותר מן
 השומשמן, ולא יחלקו עמו בריחו זה, שהרי האריס הוא שגרם לשבח זה.
אמר ליה רב אחא מרפתי לרבינא, אטו הוא אשבח ארעא לא אשבחא
 – וכי רק האריס השביח והקרקע לא השביחה, הרי שניים יחדיו גרמו
 לשבח זה, ולפיכך יש לאריס לחלק אף בריחו זה עם בעל הקרקע.
 הגמרא מביאה כמה הלכות בדיון 'עיסקא', שאף בהם מצינו מחלוקת בין
 בני ישיבת נהרדעא לרבא: **אמרי נהרדעי**, האי עיסקא – אדם המקבל
 סחורה מחבירו על מנת להוליכה למקום שבו היא נמכרת ביוקר, ולחלק
 עמו ברווחים, פלגא מלוה ופלגא פקדון – חצי מן הסחורה נידונה
 כהלואה, וממילא אחריות אונסיה מוטלת על המקבל, וחציה השני נידון
 כפקדון, ולפיכך אם אירע בו אונס מפסיד בעל הסחורה.
 והטעם בזה הוא, דעבוד רבן מילתא דניחא ליה ללוה וניחא ליה למלוה
 – תיקנו חכמים תקנה שתהא נוחה הן למלוה והן ללוה, שאילו היתה כל
 הסחורה נידונה כהלואה והיה מתחייב המקבל בכל אונסיה, לא היו
 מוצאים הבעלים אדם שיסכים לסחור בה, ואילו היתה כל הסחורה נידונה
 כפקדון והיה הפסד האונסים על הבעלים, לא היו חפצים למוסרה לאיש.
 מוסיפים בני ישיבת נהרדעא ואומרים: השתא דאמרין פלגא מלוה – עתה
 לאחר שנבאר שמחצית מן הסחורה נידונה כהלואה, אי בעי למשתי ביה
 שכרא – אם חפץ מקבל הסחורה לקנות בדמי חציה שיכר לשותרו, דהיינו,
 להוציאה בהוצאות ביתו, שפיר דמי – רשאי הוא לעשות זאת, שמאחר
 וחציה נידון עליו כהלואה רשאי הוא לעשות בו ככל אשר יחפוץ.
 דעת החולק: **רבא אמר**, להכי קרו ליה עיסקא – לפיכך נקראת סחורה זו
 בשם 'עיסקא' ולא 'הלואה', דאמר ליה בעל הסחורה למקבל, בי יהבינא
 לך לאיעסקי ביה ולא למשתי ביה שכרא – נתתי לך סחורה זו על מנת
 לעסוק בה ולהרויח, שמתוך שאתה מרויח בחלקך תסרח ותעסוק בה יפה,

1 חתנות, חזוין – יש לראות, אי הנה אפשר לאודועיה – אם היה באפשרותו
2 להקדים ולהודיע לשוכר שרוצה להוציא, איבעי ליה לאודועיה – היה
3 עליו להודיע, וכיון שלא הודיעו אינו יכול להוציא. ואי לא היה ביד
4 המשכיר להודיע, יכול להוציא בלא הודעה, משום דאמר ליה המשכיר
5 לשוכר לא עדיפת מינאי – אתה לא עדיף ממני, שהרי לא היתה
6 באפשרותי להודיעך שצא, ומדוע שאתה תדור בביתי ובני ישאר בחוץ.
7 הגמרא מביאה מעשה שהותר להוציא בלא הודעה: הווא גברא דהוון
8 ארבא דחמרא – אדם קנה ספינה מלאה חביות יין, ולא אשכח דוכתא
9 לאותריה – ולא מצא מקום להניח את החביות. אמר לה להתיא איתתא
10 – שאל לאשה אחת, אית לך דוכתא לאונרי – יש לך מקום להשכיר לי
11 שאוכל להניח שם את החביות, אמרה ליה לא, אזל קדשה – הלך אותו
12 אדם וקידש את האשה, ומשום כך יהבה ליה דוכתא לעייליה – נתנה לו
13 מקום להניח שם את החביות. אזל לבייתה – הלך אותו אדם לביתו, וכתב
14 לה גיטא ושדר לה – כתב לה גט ושלח לה וגירשה. אזלא איהי – הלכה
15 אותה אשה ואנרא שקולאי – שכרה סבלים, ושילמה להם את שכרם
16 מיניה וביה – מהיין עצמו, ואפיקתיה לאותריה פשכילא – והוציאה את
17 החביות והניחן בשביל שעוברים שם אנשים. אמר רב הונא בריה דרב
18 יהושע, האשה עשתה כדון, ועל אותו האיש נאמר (עובדיה א טו) 'באשר
19 עשה בן יעשה לו גמולו' ישוב בראשו, ומאחר והוא עשה מעשה שאינו
20 הגון יש לנהוג עמו באותה מידה, והיתה האשה רשאית להוציא את
21 החביות לשביל הרבים. ומוסיפה הגמרא על דין זה: לא מיבעיא – אין צריך
22 לומר שהיתה רשאית להוציא את החביות מחצרה, באופן שהיה חצר ולא
23 קיימא לאנרא – שחצרה אינה עומדת להשכרה כלל, וגם לאיש זה אינה
24 רוצה להשכיר, אלא אפילו באופן שהיה חצר דקיימא לאנרא – שחצרה
25 עומדת להשכרה, יכולה האשה לסלקו ולא להשכיר לו את החצר, משום
26 דאמרה ליה האשה, שכולי עלמא ניהא לי לאונרי – לכל האנשים רוצה
27 אני להשכיר, ולך לא ניהא לי – לך איני רוצה להשכיר, משום דדמיית עלי
28 כי אריא ארביא – שדומה אתה עלי כאריה האורב לטרף, שהרי איש
29 מריבות אתה, ואיני רוצה להתעסק עמך אפילו אם תשלם לי דמי שכירות:
30 שנינו במשנה: רבן שמעון בן גמליאל אומר, המשכיר חנות של נחתומים
31 ושל צבעין אין יכול להוציא אלא אחר שלש שנים מזמן שהודיעה: מביאה
32 הגמרא ברייתא המבארת את טעמו של רבן שמעון בן גמליאל: תנא
33 בברייתא, תניות של נחתומים וצבעים שונות משאר תניות, מפני שהן
34 מרובה – שדרך הנחתומים והצבעים למכור בהקפה לזמן מרובה יותר

1 האם יתדר – ואחר כך כתוב 'את הנכים תקח לך', והיינו שקודם צריך
2 לשלח את האם ואחר כך לזכות בביצים. יש לתרץ, אפילו תימא – שאף
3 אם נאמר דנפלה לה כל הביצה לחצרו, לא זכה בה בעל החצר, ואין זה
4 'מוזמן', כיון שכלל הוא כל היבא דאיהו מצי זבי ליה – שכל מקום שהוא
5 יכול לזכות גם חצרו זכיא ליה – זוכה עבורו, וכל היבא דאיהו לא מצי
6 זבי ליה – וכל מקום שהוא לא יכול לזכות חצרו נמי לא זכיא ליה – גם
7 חצירו לא זוכה עבורו. וכיון שהוא לא יכול לזכות בביצה מפני שהאם
8 רובצת עליה, גם חצירו לא קתה עבורו.

9 מקשה הגמרא: אי הכי – אם כשהאם רובצת על הביצים אסור ליטול מדוע
10 אסורות בגול מפני דרכי שלום, הרי אי – אם מדובר דשלקה – שהגולן
11 שילח את האם קודם שנטל את הביצים, גול מעליא הוא – הרי זה גול גמור
12 ולא רק מפני דרכי שלום, שהרי בעל החצר זכה בביצים אפילו שלא
13 מדעתו. ואי – ואם מדובר דלא שלקה – שהגולן לא שילח את האם ונטל
14 את הביצים מיד, הא בעי שלוקה – הרי יש עליו חוב שילוח מן התורה,
15 ומדוע נקטה הברייתא שעבר על גול מדרבנן. מתרצת הגמרא: מדובר
16 באופן שלא שילח את האם, ועדיין לא זכה בעל החצר בביצים, ובקמן שבא
17 ליטול את הביצים, דלאו פר שילוח הוא – שאינו חייב במצות שילוח, ולכן
18 אין עליו איסור תורה.

19 מקשה הגמרא: וכי קמן פר דרכי שלום הוא – שייך בחיוב מדרבנן שתיקנו

35 משאר תניות, ואם ישכור במקום אחר, לא ימצאוהו ולא ישלמו לו את
36 החוב, ולכן אין המשכיר יכול להוציא משם עד שלש שנים:

משנה

37 המשנה מבארת את הדברים המוטלים על המשכיר להעמיד לשוכר, ואת
38 הדברים שאינו צריך להעמיד לה:
39 המשכיר בית לחבירו, המשכיר חייב בקלת, בנגר – יתר (מפתח)
40 שנועלים בו את הדלת מבפנים ותוחבים אותו בחור מפתן הדלת, ובמנעול
41 מפתח שנועלים בו את הדלת מבחוץ, ובכל דבר שהוא מעשה אומן ואין
42 כל אדם יודע לעשותו. אבל דבר שאינו מעשה אומן, השוכר עושהו ואין
43 חוב על המשכיר להעמיד לו.
44 דין נוסף מדיני משכיר ושוכר: הובל שמיטלות הבהמות בחצר, הוא של
45 בעל הבית – המשכיר, לזבל בזה את שדותיו. ואין לשוכר זכות ליטול
46 אלא רק את האפר (שנעשה זבל) היוצא מן התנור ומן הכירים בלכר:

גמרא

47 שנינו במשנה דברים שהמשכיר חייב להעמיד לשוכר, הגמרא מביאה
48 דברים נוספים: תנו רבנן, המשכיר בית לחבירו, המשכיר חייב להעמיד
49 לו – לשוכר דלתות, וחייב לפתוח לו חלונות, ואם הנסרים התלעו חייב
50 לחזק לו את התקרה שלא תיפול, ואם נשברה אחת מן הנסרים חייב
51 לקמץ – להעמיד לו קורה אחרת במקומה. והשוכר חייב לעשות לו
52 סולם לעלות לגג, ולעשות לו מעקה לגג, ולעשות לו מרזב – נסרים
53 שמניחים בצדי הגג כדי שמי הגשמים הנשפכים מגג הבית לא ירדו על
54 הכתלים, ולהטות את גגו – לשים טיח על הגג כדי לעצור את הגשמים
55 שלא יזלזלו לתוך הבית דרך התקרה.
56 הגמרא מסתפקת על מי חל חוב המזוזה: בעו מיניה – שאלו בני הישיבה
57 מרב ששת, חוב קביעת המזוזה על מי הוטל, על השוכר או אל המשכיר.
58 מקשה הגמרא: וכי יש ספק על מי מוטל חוב מזוזה, האמר – והרי אמר רב
59 משרשיא שמזוזה חובת הדר היא. מתרצת הגמרא: אלא הספק הוא מקום
60 מזוזה על מי – מי חייב לנקוב סדק ולהכין את המקום של המזוזה. אמר
61 להו רב ששת, תניתיה – שנינו במשנה, דבר שאין מעשה אומן וכל אדם
62 יודע לעשותו, השוכר עושהו, והאי – נקיבת הסדק נמי לאו מעשה אומן
63 הוא – גם היא אינה מעשה אומן, משום שאפשר הוא לתלות את המזוזה

20 מפני דרכי שלום. מתרצת הגמרא: הכי קאמר – כך כוונת הברייתא, שאביו
21 של הקמן חייב להחזיר לו – לבעל החצר את הביצים מפני דרכי שלום:

משנה

22 המשכיר בית לחבירו למשך שנה, וקבע עמו שישלם שכר בית לשנה, ולא
23 דמי שכירות כל חודש, נתעברה השנה – אם הוסיפו בית דין חודש אדר
24 שני לאותה שנה, אין המשכיר יכול לומר שאותם דמים שקבעו ביניהם לא
25 היו אלא עבור שנה רגילה של י"ב חודש, ולתבוע שכר נוסף עבור החודש
26 הנוסף, אלא נתעברה לשוכר – השוכר זכאי בחודש הנוסף, ואינו צריך
27 לשלם אלא את אותם דמי שכירות שנה כפי שקבעו בתחילה, משום שאף
28 חודש זה של העיבור בכלל אותה שנה הוא. אך אם השכיר לו את הבית
29 למשך שנה, וקבע עמו שישלם דמי שכירות לחודשים – כך וכך לכל חודש,
30 ונתעברה השנה – הוסיפו בית דין עוד חודש לאותה שנה, נתעברה
31 למשכיר – זכאי המשכיר לתבוע דמי שכירות נוספים עבור החודש הנוסף,
32 משום שקבעו דמים עבור כל חודש ובשנה זו יש י"ג חודשים. מביאה המשנה
33 מעשה בעיר ציפורי באחד ששכר בית מרדכי מחבירו למשך שנה, וקבעו
34 ביניהם שישלם על כך כשנים עשר דינרי זהב לשנה מדינר זהב לכל חדש,
35 והיינו שקבעו את התשלום גם לפי שכר שנה וגם לפי שכר כל חודש,

פרק תשיעי – המקבל שדה מחבירו

1 פרק זה עוסק בעיקרו בדיני אדם המקבל שדה מחבירו, אם כי נתבארו בו
 2 גם מעט מדיני בר מצרא, וכן דיני משכון ודיני 'ביומו תתן שכרו'.
 3 ישנם שלושה אופנים שבהם מקבל אדם שדה מחבירו. האופן האחד הוא
 4 אריסות. דהיינו, שנוטל האריס את שדהו של בעל הבית ומתעסק בה
 5 לחורשה ולזורעה, ולאחר מכן נוטל הוא חלק בפירות כפי מה שקצבו
 6 ביניהם, מחצה או שליש או רביעה. ובאופן זה אין האריס משלם לבעל
 7 השדה מאומה משלו אלא ממה שצמח בשדה, ולפיכך אם לא צמח מאומה
 8 אינו חייב כלום. אמנם אין הדברים אמורים אלא באופן שלא פשע האריס
 9 בעבודתו, אך אם פשע ולא נתעסק בה עליו לשלם לבעלים, ויתבארו דיניו
 10 בהמשך הפרק. כמו כן יתבארו דיני החלוקה בין האריס ובין בעל השדה, הן
 11 לענין ההשקעה הנדרשת להוצאות שמירת השדה והשקאתה וכדומה, והן
 12 לענין חלוקת שאר הרווחים שיש מן השדה לבד מגידול הפירות.
 13 האופן השני הוא המקבל שדה בחכירות. דהיינו, שמקבל את השדה תמורת
 14 סכום קבוע של פירות שמתחייב לשלם לבעלים, בין אם תצמיח השדה
 15 פירות ובין אם לא תצמיח, אלא שאם הצמיחה עליו לשלם לו את הפירות
 16 מתוך השדה, ואם לא הצמיחה קונה פירות בשוק ונותן לו. אמנם, ישנם
 17 אופנים שפטור הוחרב מלשלם לבעלים, כגון אם נשתדפו כל השדות או
 18 אכלם חגב וכדומה, ויבארו הדינים בהמשך הפרק.

משנה

19 האופן השלישי הוא השכירות, שדינה כדין החכירות, אלא שאינו מתחייב
 20 ליתן לבעלים פירות אלא מעות.
 21 כתב הרמב"ם בפירושו המשנה (מ"א), שלמרות שאריסות נקראת בשם
 22 'קבלנות', מכל מקום נאמר שם 'מקבל' בסתם אף על חכירות ושכירות, והרי
 23 זה כאילו נאמר 'המקבל שדה בחכירות'.
 24 אדם המקבל שדה מחבירו באריסות או בחכירות, עליו לנהוג בה כפי מנהג
 25 המקום, ולפיכך מקום שנהגו הכל לקצור את תבואתם במגל, ולהשאיר את
 26 שורשי התבואה באדמה, יקצור אף הוא, ובמקום שנהגו לעקור את התבואה
 27 מחיבורה בקרקע יחד עם השורשים, יעקור אף הוא, ואינו רשאי לשנות.
 28 כמו כן, במקום שנהגו הכל לחרוש אחרי – לאחר הקצירה או העקירה,
 29 כדי להפוך את השורשים של העשבים הרעים הטמונים בקרקע, שלא יחזרו
 30 ויצמחו לכשתזרע הקרקע שוב, יחרוש אף המקבל את הקרקע.
 31 תכל כמנהג המדינה – וכן בכל שאר עניני השדה יש לילך לפי המנהג
 32 באותה מדינה.
 33 עתה מבארת המשנה כיצד יש לאריס לחלוק עם בעל השדה: פשם
 34 שחולקין האריס ובעל הבית בתבואה עצמה, למחצה או לשליש או
 35 לרביע, כך חולקין הם בתבן ובקש, ובשם שחולקין הם ביו, כך חולקין

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שבת קודש עמ' א

1 אותה, ואחצור – ואקצור, ואעמר – ואאסוף את התבואה לחבילות
 2 עומרים, ואדוש אותה, ואדרי – ואורה את המושץ על ידי רחת – כעין מולג
 3 או נפה, ואוקים כריא קרמך – ואאסוף את התבואה לכרי – ערימה
 4 ואעמידו לפניך, ויתית אנת ותיטול פלגא – ואתה תבוא ותיטול חצי
 5 מהכרי, ואנא בעמלי ובנפקות ידי – ואני, תמורת עמלי והוצאותי על
 6 העבודה, אטול פלגא – את חצי הכרי השני, ומאחר שהתחייב שיעבוד עד
 7 כדי העמדת כרי, לכך כאשר יש בתבואה כשיעור שיכול לבוא לידי כך,
 8 חייב הוא להמשיך עד סוף העבודות הנצרכות.
 9 מבארת הברייתא: וכן הוא שיעור 'כרי' להעמיד בה כרי', כלומר כמה
 10 יתא שיעור הערימה, אמר רבי יוסי ברבי חנינא, כדי שתעמוד בו הרתח
 11 – כלי שעשוי כעין מולג, שכאשר תוחבים אותו בתוך ערימת התבואה
 12 יעמוד ולא יפול.
 13 הגמרא דנה בשיעור זה: איכענא להו – נסתפקו בני הישיבה, רחת היצא
 14 מתוך ערימת התבואה מהא ניקא להא ניקא – מצד זה ומצד זה, כלומר
 15 ששני צידי הרחת מימין ומשמאל נראים מחוץ לערימה, האם באופן
 16 זה נחשב לכרי שהרחת עומדת בה, או לא. פושטת הגמרא את הספק: תא
 17 שמע, אמר רבי אבהו, ליריד מפרשא לי מיניה – נתפרש לי מדבריו דרבי
 18 יוסי ברבי חנינא, כל ערימה שאין הבונים – החלק הרחב של – של כלי
 19 הרחת רואה את פני התקפה מחמת היותו בתוכה, הרי היא בכלל הכרי
 20 האמור במשנה. וכיון ששני צדדיו של הרחת אף הם בכלל הנקרא כונס, על
 21 כן אף על שני צדדיו נאמר שלא יראו פני החמה.
 22 הגמרא מבארת כמה הוא שיעור הכרי שבו חייב תנא קמא את האריס
 23 לטפל בשדה: איתמר, לוי אמר, השיעור הצריך להעמדת כרי, כמידת
 24 שלש סאין של תבואה. רבי רבי ינאי אמר, כמידת סאתים – שני סאים.
 25 אמר ריש לקיש, שיעור הסאתים שאמר, הוא חוץ מן ההוצאה שהיתה
 26 לאריס על עבודתו בשדה, כלומר שצריך להמשיך לעבוד בשדה, רק
 27 כשצמחה תבואה בשיעור הכולל גם את ההוצאה של האריס בשדה, וגם
 28 רווח ממידת סאתים.
 29 אגב שיעורי הכרי לענין חיוב אריס, מביאה הגמרא עניינים נוספים שפירשו

30 בהם דבי רבי ינאי את השיעורים האמורים: תנן תתם – שנינו במשנה
 31 במסכת עוקצין (פ"ג מ"ו), פריצי ויתים וענבים, בית שמאי מטמאין אותם
 32 אם נטמאו בטומאת אוכלים, ובית הלל מטמאין.
 33 מבררת הגמרא: מאי – מה הם פריצי ויתים וענבים. מבארת הגמרא: אמר
 34 רב הונא, ראשי הויתים והענבים, שגדלים כשהם בוסר, ולא יגמרו בישולם
 35 לעולם, ולכן טהרום בית הלל מלקבל טומאת אוכלים, משום שאינם
 36 ראויים לאכילה. מבארת הגמרא: אמר רב יוסף, ומאי קרמך – היכן מצינו
 37 בפסוק שרשע נקרא 'פריץ', ממה שנאמר על סיעתו של עשו (דניאל יא יד)
 38 '[ובני] פריצי עמדו וישאו להעמיד חזון ונבשלו'. מקור נוסף, רב נחמן בר
 39 יצחק אמר, לומדים זאת מהקא – מפסוק זה, 'והוליד בן פריץ שפך דם'
 40 מבואר שרשע השופך דם נקרא 'פריץ'.
 41 מבררת הגמרא: וכן הוא השיעור שהיו הויתים מבושלים ועדיין יקראו
 42 'פריצי ויתים'. מבארת הגמרא: רבי אלעזר אמר, ויתים שמוציאים מהם
 43 רק ארבעת קבין שמן, כשמכניסים מהם בפעם אחת מתחת לקורה של בית
 44 הבר, וזיתים רגילים צריכים להוציא יותר משיעור זה. רבי ינאי אמר,
 45 ויתים שמוציאים מהם אפילו סאתים כשמכניסים הרבה מהם מתחת
 46 לקורה של בית הבר, בשעה שצריכים להוציא יותר משיעור זה.
 47 מבארת הגמרא: ולא פלגי – אין מחלוקת בדבר, אלא הא – רבי אלעזר
 48 שאמר שהשיעור הוא עד יציאת ארבעת קבים שמן, דיבר בארבע
 49 דמעילי בורא באוללא – במקום שמכניסים ויתים לבית הקיבול שמתחת
 50 קורת בית הבר רק במידת כור, שהוא שלושים סאים, שכאשר מוציא עד
 51 ארבעת קבים שמן נקראים הויתים בוסר, אבל ביותר מזה אינם נקראים
 52 בוסר, והא – חכמי דבי רבי ינאי שאמרו שהשיעור הוא עד יציאת סאתים
 53 שמן, דיברו בארבע דמעילי תלתא בורין באוללא – במקום שמכניסים
 54 ויתים במידת שלושה כורים, ולכן אף אם מוציאים מהם סאתים שמן שהוא
 55 שיעור הכפול שלשה פעמים ממידת ארבעה קבים, עדיין נחשבים הויתים
 56 לבוסר.
 57 הגמרא מביאה ענין נוסף שבו פירשו חכמי דבי רבי ינאי את השיעור האמור
 58 בה תנן דבני – שנו חכמים במשנה (זבים פ"ג מ"א),

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

- 1 ו מי שאינו בקי בשעור בין השמשות ואינו יודע מאימתי יוסיף עליו (צריך להסתלק מכל ספק ולקבל שבת
- 2 הרבה קדם תחלת השקיעה⁵⁵) ולכן ידליק הנרות בעוד שהשמש בראשי האילנות⁵⁶ ואם הוא יום המענן ידליק
- 3 בשהתנגולין יושבים על הקרה מבעוד יום⁵⁷ ואם הוא בשדה שאין שם תנגולין ידליק בשהעורבים יושבים שם
- 4 מבעוד יום⁵⁸:

חלק ב סימן רסא, זמן הדלקת נרות לשבת סעיף ו

ביאורים

אסטרונומית⁵⁸.

מג' מבעוד יום – בכמה הוצאות נדפס כאן מכתב רבינו: להודיע ולהזהיר ללא יודעים הלכה פסוקה בשלחן ערוך, והוא תלמוד ערוך בשבת, דאמר רבא אתון דלא קים לכו בשיעורא דרבנן, אדשימשא בריש דיקלא אדליקו שרגא. פירש רש"י, להדליק נר של שבת בעוד השמש זורחת בראשי הדקלים שהם אילנות גבוהים, וכן בראשי גגים גבוהים, דהיינו זמן מועט קודם שתשקע החמה תחת הארץ.

ויום המעונן צריך גם כן לשער לפי ערך שיעור זה, דהיינו קרוב לשיעור שעה א' קודם שיעור זמן צאת הכוכבים באמצע החורף, ובאמצע הקיץ הוא קרוב לשיעור שני שעות קודם שיעור צאת הכוכבים, ובסוף הקיץ ותחלת החורף וסוף החורף ותחלת הקיץ הוא שעה ומחצה קודם שיעור זמן צאת הכוכבים כידוע לכל, וזהו זמן קבלת שבת. ולפרוש מכל מלאכה על פי גמרא ושלחן ערוך לדין דלא קים לן בשיעורא דרבנן בעונותינו הרבים אין איתנו יודע עד מה במקומותינו לומר קים לי בשיעורא דרבנן. ובפרט דשבת לכל מסורה, ליודעים ולשאינם יודעים, ולמדים זה מזה להקל שלא כדת, על כן מי בכס ירא ה' שומע בקול עבדיו ידידיו חז"ל יהיה נזהר בנפשו ולהזהיר לבני ביתו זו אשתו בדברים האלה. ואם יהיה איזו אונס ח"ו שלא תוכל למהר להדליק עד שקיעת החמה אזי תצוה לנכרי להדליק נרות של שבת והיא תברך עליהם הברכה וה' יסלח לה ותבא עליה ברכת טוב ותקבל שכר על הפרישה מה' הטוב.

למ' הרבה קודם תחלת השקיעה – היינו לשיטת רבינו תם שבין השמשות חל הרבה לאחר תחלת השקיעה, ולכן אנו שאיננו בקיאים, צריכים להדליק הנרות סמוך לתחלת השקיעה (כשיטת הגאונים). אמנם לפסק רבינו בסידור כשיטת הגאונים שבין השמשות מתחיל (ד' מינוטין לאחר) בתחילת השקיעה, שיעור זה של הדלקת הנר בעוד שהחמה בראשי האילנות לא בא להקדים הרבה את זמן הדלקת הנר, כי אם לתת אפשרות לחישוב השקיעה (בערך) עבור מי שאינו בקי בשקיעה האמיתית, וגם הבקי יקבל על עצמו שבת בשקיעה זו (שקיעה הנראית) מצד תוספת שבת⁵⁵.

מ' שהשמש בראשי האילנות – תחלת השקיעה הוא משתשקע עגולת השמש תחת האופק ולא יראה ממנה כלום, שאז אין זריחתה ניכרת גם בראש המקומות הגבוהים, וכל עוד שהאדם יראה לעינים אפילו ניצוץ קטן מהעגולה וכן כל עוד שזריחתה ניכרת אפילו רק בראשי האילנות או הגגות הגבוהים (שניכר שמאירה עליהם השמש במישורין) הוי יום גמור אפילו לשיטת הגאונים⁵⁶, והנהנה בזה אין חשש שהדלקת הנר תהיה לאחר השקיעה, ועוד שיש בזה משום תוספת שבת.

מא' יושבים על הקורה מבעוד יום – וראה להלן במכתב רבנו שפירש שיעור זמן זה (ליום המעונן).

מב' מבעוד יום – ובזמננו שהלוחות והשעונים מצויים, אפשר לסמוך עליהם ואין צריך להקדים כל כך⁵⁷. אלא שמוכן שיש להשתדל שהשעון יהיה מדויק כל צרכו, וכן שהלוח יהיה מחושב לפי השקיעה הנראית, ולא לפי השקיעה המחושבת על פי גובה פני הים (שקיעה

מקורות

הנראית.

(57) משנ"ב ס"ק כז בשם הברכי יוסף, וכן משמע ממכתב רבינו הנדפס להלן ממנו משמע שיש להסתמך על שעון.

(58) ודי בארבעה הדקות כדי לצאת ידי ספק אי דיוק הלוח או השעון, וכן מצד תוספת שבת.

(55) ואין להוסיף חומרא על דעת הגאונים כיון דהא דפסק רבינו בסידור כדעת הגאונים הוא עצמו מצד חומרא בדבר דמדאורייתא כמבואר בשער הכולל פט"ז סעיף ג.

(56) ולדעת הגאונים יש למדוד השקיעה כאילו ההרים הגבוהים שבארץ ישראל נמצאים כאן, והוא כד' מינוטין לאחר השקיעה

1 אחר שסיים שמונה עשרה ברכות קודם אלהי נצור יכול
2 לענות קדושה וקדיש וברכו כמו שיתבאר בסי' קכ"ב:

חלק א סימן קד, שלא להפסיק בתפלה סעיף ז

3 א המתפלל ב' תפלות זו אחר זו כגון שחרית ומוסף או ששכח
4 ולא התפלל וצריך להשלימה בזמן תפלה שלאחריה
5 ומתפלל שנים זו אחר זו צריך להמתין בין זו לזו כדי שתהא
6 דעתו מיושבת לערוך דבריו בלשון תחנה דהיינו כדי הילוך ד'
7 אמות אפילו אינו רוצה לחזור למקומו אלא מתפלל שנית
8 במקום שעומד שם כשפסע אחר תפלה הראשונה אבל לחזור
9 למקומו אפילו אינו רוצה להתפלל שנית צריך להמתין כמו
10 שיתבאר בסי' קכ"ג:

חלק א סימן קה, דין המתפלל שתי תפלות ובו סעיף אחד:

11 א כל הפטורים מקריאת שמע פטורים מתפלה וכל שחייב
12 בקריאת שמע חייב בתפלה חוץ מהמלוין את המת שאין
13 למטה צורך בהן שאע"פ שחייבים בקריאת שמע פטורים
14 מתפלה הואיל והיא מדברי סופרים ועוד שהיא בעמידה ואין
15 יכולין לשהות כל כך אבל קריאת שמע עיקר כוונתה ועמידתה
16 אינה אלא בפסוק ראשון ובקל יכול לעמוד ולכוין:

17 ב נשים ועבדים אע"פ שפטורים מקריאת שמע חייבים בתפלה
18 מפני שהוא מצות עשה שלא הזמן גרמא שזמני התפלה הם
19 מדברי סופרים ועיקר מצות התפלה היא מן התורה שנאמר
20 ולעבדו בכל לבבכם איזו עבודה שבלב זו תפלה אלא שאין לה
21 נוסח ידוע מן התורה ויכול להתפלל בכל נוסח שירצה ובכל עת
22 שירצה ומשהתפלל פעם אחת ביום או בלילה יצא ידי חובתו
23 מן התורה.

24 ועל פי סברא זו נהגו רוב הנשים שאינן מתפללין י"ח בתמידות
25 שחר וערב לפי שאומרות מיד בבקר סמוך לנטילה איזה בקשה
26 ומן התורה יוצאות בזה ואפשר שאף חכמים לא חייבוים יותר.

27 אבל יש אומרים שעיקר מצות תפלה היא מדברי סופרים שהם
28 אנשי כנסת הגדולה שתיקנו י"ח ברכות על הסדר להתפלל אותן
29 שחרית ומנחה חובה וערבית רשות ואע"פ שהוא מצות עשה
30 מדברי סופרים שהזמן גרמא והנשים פטורות מכל מצות עשה
31 שהזמן גרמא אפילו היא מדברי סופרים כגון הלל וקידוש
32 הלבנה אע"פ חייבו אותן בתפלת שחרית ומנחה הואיל ותפלה
33 היא בקשת רחמים וכן עיקר.

34 אבל תפלת ערבית שהוא רשות אע"פ שעכשיו כבר קבלוהו
35 עליהם כל ישראל לחובה מכל מקום הנשים לא קבלו עליהם
36 ורובן אינן מתפללות ערבית כמ"ש:

37 ג קטנים שהגיעו לחינוך חייבים לחנכם להתפלל י"ח ערב
38 ובוקר ומכל מקום רשאי ליתן להם לאכול קודם תפלת
39 שחרית ואסור לענות כמו שיתבאר בסי' רס"ט ושמ"ג לענין

להאכילם קודם קידוש:

40 ד מי שתורתו אומנתו כגון רבי שמעון בן יוחאי וחביריו
41 מפסיק לקריאת שמע ומברך לפניה ולאחריה אבל אינו
42 מתפלל כל עיקר כיון שמבלעדי כן אינו מבטל מלימודו אפילו
43 רגע גם בשביל התפלה לא יבטל ואף שצריך לבטל ולהפסיק
44 לימודו לעשיית כל המצות אפילו של דברי סופרים מכל מקום
45 תפלה הואיל ואינה אלא בקשת רחמים על עניני עולם הזה אין
46 לו להניח חיי העולם ולעסוק בחיי שעה אבל אנו מפסיקין בין
47 לקריאת שמע בין לתפלה כיון שמבלעדי כן אנו מבטלין הרבה.
48 ומכל מקום אם מלמד לאחרים ואם לא ילמדו עכשיו יבטלו
49 ולא יוכלו להתקבץ ללמוד אחר התפלה לא יפסוק מלימודו
50 עמהם אפילו אם יעבור זמן התפלה ומכל מקום פוסק וקורא
51 פסוק ראשון של קריאת שמע כדי לקבל מלכות שמים בזמן
52 קריאת שמע ויחזור אחר הלכה שיש בה יציאת מצרים כדי
53 להזכיר יציאת מצרים בזמן קריאת שמע ואחר לימודו טוב
54 שיגמור כל קריאת שמע ואע"פ שעבר זמנה לא הפסיד כאדם
55 שקורא בתורה.

56 ואם אין השעה עוברת ויש לו שהות עדיין לקרות קריאת שמע
57 ולהתפלל אינו פוסק כלל אפילו לומד יחידי ואפילו התחיל
58 ללמוד באיסור לאחר שכבר הגיע זמן קריאת שמע ותפלה
59 שאסור לו להתחיל ללמוד עד שיתפלל תחלה אם אינו רגיל
60 לילך לבית הכנסת כמו שנתבאר בסי' פ"ט אע"פ אם התחיל
61 אין צריך להפסיק ורשאי ללמוד כל זמן שיש שהות עדיין
62 לקרות קריאת שמע ולהתפלל אח"כ:

חלק א סימן קו מי הם הפטורים מתפלה ובו ד' סעיפים:

63 א אם הוא מסופק אם התפלל י"ח אם לא צריך לחזור
64 ולהתפלל ומתנה ואומר אם לא התפללתי תהא לחובתי ואם
65 התפללתי תהא לנדבתי ואע"פ שכל ספק מדברי סופרים להקל
66 הצריכו לחזור ולהתפלל מפני שהלואי שיתפלל אדם כל היום
67 בתורת נדבה אלא שאם ברי לו שהתפלל כבר וחוזר ומתפלל
68 בתורת נדבה צריך לחדש איזה דבר בתפלתו כדי להודיע שהוא
69 נדבה ולא יהא כמקריב ב' תמידין ועובר משום בל תוסיף
70 שתפלת חובה היא במקום עולת התמיד ותפלת נדבה היא
71 במקום עולת נדבה אבל אם מסופק אם התפלל אם לאו א"צ
72 לחדש שום דבר בתפלתו הב' שכשחוזר ומתפלל על הספק אין
73 לך חידוש גדול מזה.

74 וע"י חידוש חוזר ומתפלל בנדבה כל הפעמים שירצה חוץ
75 מתפלת מוסף שאין מתפללין אותה בנדבה אפילו מוסף ראש
76 חודש כיון שאומר ומוספים כהלכתם והמוספים אינן קריבין אלא
77 משל צבור ואין היחיד יכול להתנדב אותם ובשבת ויו"ט אינן
78 מתפללין נדבה כלל לפי שאין נדרים ונדבות קריבין בהם:

חלק א סימן קז המסופק אם התפלל ודין תפלת נדבה סעיף א:

1 תוכן הפרק: הטעם לעוצם שקידת חכמי המשנה
 2 והגמרא בלימוד גליא שבתורה דוקא
 3 וזהו הטעם לעוצם השקידה בתלמוד תורה של
 4 חכמי המשנה והגמרא, אשר זה היה עבודתם כל
 5 הימים לא פסק פומי' מגירסא, ומהדר תלמודי'
 6 מתלתין יומין לתלתין יומין, וגם רשב"י [מעיקרא
 7 כי הוה מקשי רשב"י הוה מפרק לי' רפכ"י י"ב
 8 פירוקי ולבסוף כי הוה מקשי רפכ"י קושיא הוה
 9 מפרק לי' רשב"י כ"ה פירוקי] כנוצר בשבת פ'
 10 כמה מדליקין. וגם כוזהר נזכר מארי מתניתא,
 11 ומארי קבלה מועטים היו.
 12 מעוצם שקידת חכמי המשנה והגמ' (כולל אפילו
 13 רשב"י, מרא דפנימיות התורה) בלימוד הלכות התורה
 14 מובן, שלימודם לא הי' רק כדי לידע את המעשה אשר
 15 יעשו, אלא מצד עצם מעלת הלימוד.
 16 ומהו הלימוד, סדר זרעים בצמח הארץ וסדר
 17 פירות אבות הטומאה כו', שהם הכל מדברים
 18 בענינים גשמיים.
 19 עיקר עבודת האדם הלא הוא להיות דבוק בה',
 20 ולפי זה הי' מן הראוי שרוב הזמן יהי' האדם עסוק
 21 בלימוד רזי תורה שעל ידם האדם מכיר את בוראו, או
 22 בתפלה כמו חסידים הראשונים שהיו שוהין ט' שעות
 23 ביום בתפלה, "שהיו מקשרים דעתם לאדון הכל ב"ה
 24 ביראה ואהבה עזה ודביקות אמיתית עד שהיו מגיעים
 25 להתפשטות הגשמיות".
 26 ומהו ענין השקידה בלימוד גליא שבתורה
 27 העוסקת בדברים גשמיים.
 28 אלא לפי שבהם נתלכשה חכמתו ית' על ידי
 29 התלכשות בחכמה דבריא כו' כנ"ל, ובתוכה שורה
 30 אור אין-סוף ב"ה, וזהו עיקר התכלית להמשיך גילוי
 31 אור אין-סוף ב"ה שלמעלה מהאצילות.
 32 תכלית ענין העבודה היא (לא רק דביקות האדם
 33 באלקות בלבד, אלא בעיקר) להמשיך לתוך העולם את
 34 אור אין-סוף ב"ה בכבודו ובעצמו (כפי שהוא ית'
 35 מרום אף מן עולם האצילות, העולם העליון ביותר).
 36 וכיצד ניתן לבן אדם להמשיך אור אין-סוף ב"ה
 37 למטה - כאשר הוא ית' רם ונשא מכל העולמות כולם?
 38 אין זה אלא על ידי התורה, דעל ידי שהקב"ה נתן
 39 לנו את התורה - "כאילו נתן לנו את עצמו כביכול",

40 מאחר שאור אין-סוף ב"ה מלוכש בחכמתו ית' (כנ"ל),
 41 והתורה, גם כפי שירדה דרך העולמות - בריאה יצירה
 42 עשי' - עד שנתלכשה בדברים גשמיים וענייני עוה"ז,
 43 נשארה במהותה הראשון שהיא "חכמה עילאה".
 44 ולפיכך, על ידי שהאדם משיג ותופס דברי תורה
 45 במוחו, יש בכך גילוי אור אין-סוף ב"ה בנפשו.
 46 [משא"כ בהשגת רזי תורה וענייני גדולת השם
 47 דלית מחשבה תפיסא בי', שאי אפשר לאדם להשיג
 48 את בוראו אין-סוף, וכן בתפלה, שדביקות האדם
 49 באהבה ויראה שלו אינה באין-סוף ב"ה בעצמו,
 50 שלמעלה מגדר הנבראים].
 51 וגם המלאכים בקשו התורה בשביל זה, ולא ניתנה
 52 להם אלא לישראל דוקא, להמשיך גילוי אור
 53 הסובב כל עלמין בעולם הזה דוקא.
 54 תכלית בריאת כל העולמות היא "שנתאוהה הקב"ה
 55 להיות לו דירה בתחתונים.. שיאיר אור ה' אין-סוף
 56 ב"ה במקום החושך והסטרא אחרא של כל עולם הזה
 57 כולו", ולכן ניתנה התורה לבנ"י דוקא (ולא
 58 למלאכים), כי על ידי לימוד התורה שלהם למטה
 59 בעולם הזה (שהתורה היא הכלי שעל ידו נמשך אור
 60 אין-סוף ב"ה, כנ"ל), ממשיכים אור אין-סוף ב"ה
 61 בעצמו - שנקרא "סובב כל עלמין" - בתחתונים.
 62 ולכן נתלכשה התורה בענינים גשמיים דוקא, בכדי
 63 שאח"כ בתחיית המתים, שהוא תכלית הבריאה,
 64 יהי' גילוי זה לנשמות שבגופים דוקא.
 65 המשמעות של נתינת התורה למטה היא -
 66 שהקב"ה הוריד את התורה והלביש אותה בדברים
 67 גשמיים, שעי"ז ניתן הכח שיהי' גילוי אור אין-סוף
 68 ב"ה לבנ"י כפי שהם למטה, נשמות בגופים.
 69 אך גילוי אור אין-סוף ב"ה (הנפעל על ידי
 70 התורה) יהי' רק לעתיד לבא, ובעיקר בזמן תחיית
 71 המתים, שאז תושלם כוונת ומטרת הבריאה, שהעולם
 72 יהי' "דירה" להקב"ה, שימלא כבוד ה' את כל הארץ,
 73 וזה נפעל על ידי קיום התומ"צ למטה בגשמיות דוקא.
 74 ונמצא, "שימות המשיח ובפרט כשיחיו המתים
 75 הם תכלית ושלמות בריאת עולם הזה, שלכך נברא
 76 מתחילתו".
 77 [וזה גופא הוא הטעם שתכלית השכר היא תחיית
 78 המתים דוקא, שהיא לנשמות בגופים דוקא, מאחר

1 שזוהי כל כוונת הבריאה בתחילה, שיהי' לו ית' דירה
2 בתחתונים דוקא].

3 והיינו על ידי ביטול הנפש והתכללותה באור
4 אינסוף ב"ה עכשיו על ידי עסק התורה כנ"ל,
5 שלא להיות בבחינת יש בפני עצמו אלא להיות
6 בטל לאור אינסוף ורצונו וחכמתו, שזהו עסק
7 התורה.

8 כדי שאור אינסוף ב"ה יתגלה בנפש האדם
9 בעסקו בתורה, צריך הלימוד להיות מתוך ביטול.
10 דאע"פ שגם אם מתערב מקצת ישות בלימודו (ורק
11 שעיקר כוונתו לשמה) אין זו מניעה שתהא "עצמיות
12 נשמתו נכללת באין-סוף ב"ה" - מכל מקום, אי אפשר
13 שיתגלה במוחו ולבו יחוד זה עם האין-סוף (ורק
14 "מזליהו חזי", כנ"ל).

15 והגילוי דלעתיד תלוי בכך שהאדם יהי' בבחינת
16 ביטול בשעת עסקו בתורה.

17 וכמ"ש ולא תחללו, שלא לעשות בחינת חלל
18 והעלם אור אינסוף ב"ה.

19 זהו הפירוש הפנימי בכתוב "ולא תחללו את שם
20 קדשי" - "תחללו" גם מלשון חלל (ומקום פנוי).
21 פירוש, הכתוב מזהיר נגד ישות וגאווה, שהן גורמות
22 העלם על האין-סוף ב"ה, וכאילו המקום פנוי מאלקות
23 ח"ו.

24 שהוא ית' אינו שורה במי שהוא יש ודבר, שאין
25 אני והוא יכולים לדור בעולם, אם בן גורם בחינת
26 חלל, שמסתלק אור אינסוף ב"ה ממנו כו'.

27 אמרו חז"ל על בעל גאווה שהקב"ה אומר "אין אני
28 והוא יכולים לדור בעולם", ד"אין הקב"ה שורה אלא
29 על דבר שבטל אצלו יתברך", וכשאדם הוא יש בעיני
30 עצמו גורם שאור הקדושה יסתלק ממנו, ונמצא שהוא
31 יוצר "חלל".

"חשיבות מצות תלמוד התורה", מתוך מאמר "ביאור על פסוק ולא תשביט",
מספר לקוטי תורה פ' ויקרא (דף ד')

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

21 מ"ה העליון שישכון בנפשו הרי שעושה מבחי' אי"ן י"ש
22 היפך המכוון דיריד' מ"ה העליון לעשו' ביטול היש לאי"ן
23 כנ"ל אפי' תורה אין לו באמת גם במי שתורתו אומנתו
24 כנ"ל, אך מי שתורתו אומנתו שיש בו ביטול פנימי דביטול
25 כל עצמו לא יתכן כלל שיאמר אין לי אלא תורה כו', רק
26 שמקצר בתפלה כר"י דמצלי לל' יום כו' כידוע, וע"כ גם
27 ר"י הנשיא הי' מעביר ידיו ע"ג עיניו בפסוק ראשון דק"ש
28 כמ"ש אם ישים אליו לכו בק"ש אז דוקא רוחו ונשמתו
29 דבחי' מ"ה העליון אליו יאסוף להתמשך בקול ד"ת
30 שלומד וכמ"ש ואשי' דבר"י בפ"ך שצריך שימה שישם
31 דבר ה' בפיו ובלא ק"ש לא ישים דברו בפיו כמו שהוא
32 למעלה וזהו שאפי' תורה אין לו וד"ל, ומכש"כ זה שאו'
33 אין לי אלא תורה כפשוטו בלא דו"ר כלל ובלא ביטול
34 דקבלת מ"ש וגם לא להמשיך אור אלקי בדבר ה' שזהו
35 רק להמשיך מאי"ן לי"ש גמור להיו' בבחי' האין יש נפרד
36 לומר אין לי, עד שעושה זה ליש ודבר בשביל עצמו לבד
37 כמו להתגדל בה כו' אין לו כלום, וזהו כמו ענין הנ"ל
38 בגריעותא דמאי"ן לי"ש שהוא במיעוט הביטול דאי"ן
39 אדרבה לעשותו בבחי' י"ש גמור שזהו היפך ממש מיריד'
40 והתלבשו' מ"ה ואין לעשו' מי"ש אי"ן הנ"ל וד"ל.

קונטרס דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקא בתיובתא

1 **ובזה** יתורץ הנ"ל דמצות ת"ת הוא שוב לרצוא דתפלה
2 בשמ"ע דוקא שהי' בדרך העלא' דביטול הי"ש
3 בחיצוני' להמשיך מ"ה העליון, ומהו המשכת מ"ה העליון
4 להיות בביטול פנימי כנ"ל זהו מצות ת"ת שאחר התפלה
5 דש"ע דוקא שהוא בחי' המשכה דמ"ה העליון שיוורד
6 בד"ת שמדבר והוא ממילא בביטול פנימי כענין שכינה
7 מדברת מתוך גרונו כו' וכרב יהוד' וכו', וע"כ מי שתורתו
8 אומנתו פטור מן התפלה דוקא שזהו המכוון העיקר
9 דתפלה שיהי' נמשך מבחי' מ"ה דח"ע כמו מלך שמתגלה
10 וכמ"ת כו' כנ"ל, אבל אינו פטור מן הק"ש שהוא בחי'
11 השוב דאין ליש בבניה למס"נ באחד אחר בחי' הרצוא
12 דאוי"ר שבלב גם במי שתורתו אומנתו, וזהו פשט הי"א
13 דאו' אין לי אלא תורה בביטול חיצוני שנעשה ביטול
14 פנימי ע"י בחי' המשכה דמ"ה דח"ע מלמעלה למטה בלי
15 רצוא ושוב דב' רחימו' הנ"ל, שאז אפי' תורה אין לו פי'
16 שאין מ"ה דתורה מתלבש בנפשו גם בביטול חיצוני דירא'
17 תתאה מאחר שלא עלה נשמתו בבחי' רוח' דב' רחימו'
18 הנ"ל איך ישכון יו"ד עילא' בדילוג גדול בה"א תתאה כו',
19 וזהו מפני שאו' אין לי אלא תורה דהיינו שלא יחפון
20 בתבונה דבינה לב"א כלל, רק התורה כמו שהיא בבחי'

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

1 (ג) ואחר שנתבאר כל הנ"ל יובן ג"כ דין אם ספק אם
2 בהרת קדם לשער לבן או שער לבן קדם לבהרת
3 שמצינו אגדתא במסכת ב"מ דף פ"ו קמילגי במתיבתא
4 דרקיע אם בהרת קודמת לשער לבן טמא ואם שער לבן
5 קודמת לבהרת טהור ספק הקב"ה אומר טהור וכולהו
6 מתיבתא דרקיע אמרי טמא, ואמרי מאן נוכח נוכח רבה בר
7 נחמני דאמר אני יחיד בנגעים אני יחיד באהלות, אמר
8 טהור טהור כו'. ובמקום אחר נתפרש הטעם משום שנאמר
9 בתורה לטהרו או לטמאו (ויקרא י"ג נ"ט) וממה שנאמר
10 תחלה לטהרו ואח"כ לטמאו הוכיח רבב"נ שספיקו טהור:
11 ולהבין זה, צריך להבין ענין מתיבתא דרקיע ואין יתכן
12 שיחלקו בדין עם הקב"ה, והענין יובן בהקדים ענין
13 התנאים ואמוראים שאנו רואים גודל הנסים שהיו יכולים
14 לעשות כמו ברפב"י שאמר גינאי חלוק לי מימך (חולין ד'
15 א') ומיד נתקיים והרי זה הי' פלא בקיבוץ ס"ר מישראל
16 בקי"ס וכן מצינו שאמרו זוטרא דבכו מחיה מתים (ע"ז י'
17 ב') וכהנה רבות, גם צריך להבין מה שקראו חז"ל לו ית'
18 בשם קדוש ברוך הוא, והענין כי יש השתלשלות ולמעלה
19 מהשתלשלות והוא פי' תיבת קודשא בריך הוא כלומר
20 קדוש וברוך, ברוך הוא בחי' חכמה כמ"ש בזהר דאיהו
21 ברוך ואיהי ברכה ופי' איהו ברוך הוא חכמה והטעם
22 שנקראת כן החכמה הוא לפי שבמלת ברוך יש שני
23 פירושים א' מלשון והמלך שלמה ברוך (מ"א ב' מ"ה)
24 שפירושו שהוא איש ברוך מזולתו כלומר שהוא איש
25 שקיבל הברכה מהשם ית', והפי' השני בתיבת ברוך היינו
26 שהוא המברך לזולתו ומשפיע לו, ושני הפירושים האלו
27 אמת ושניהם נמצאים בחכמה כי חכמה היא ראשית
28 האצילות שממנה נמשכים כל הי"ס כמשל באדם
29 שהתפשטות ההשגה הנקרא בינה הוא מסקירת השכל
30 המבריק כעין ברק שהוא ענין המשכת החכמה ומהבינה
31 נמשכים ונולדים אח"כ המדות נמצא ששרש ומקור
32 הספירות היא החכמה וזהו פי' איהו ברוך וכידוע דר"ת
33 ברוך הוא ראש ומקור כל ברכה והיינו שהחכמה הנק'
34 ברוך היא מקור כל הי"ס שמתפשטים ממנה והחכמה היא
35 ראשיתן ופי' איהי ברכה היא הברכה שהיא השפע
36 הנמשכת מהברוך והיינו בחי' בינה שבה נובע שפע
37 מהחכמה, והפי' השני בברוך ר"ל שהוא מקבל ברכה
38 מזולתו ג"כ אמת בהחכמה והוא שהיא מקבלת הברכה
39 והמשכת אא"ס מלמעלה מהחכמה, ונמצא שמצד
40 התלבשות אא"ס בחכמה נק' ברוך, אך הנה כתיב והחכמה
41 מאין תמצא (איוב כ"ח י"ב) ר"ל שהתהוות החכמה

מלמעלה מהחכמה אינו כמו ע"ד המשכת הי"ס שלמטה
מהחכמה מן החכמה שהם נמשכים בדרך השתלשלות
מעלה לעלול משא"כ החכמה לגבי הכתר נמשכת בדילוג
הערך וז"ס מאין תמצא שהוא ד"מ כמו המוצא איזו חפץ
שאינו יודע מאין באתה לו כמ"כ התהוות החכמה מהכתר
אילו הי' דרך השתלשלות כהתפשטות המדות מן
ההתבוננות שמהות ועצם ההשכלה מתלבשת בהתפעלות
הנה זה לא יתכן לקרות מציאה כי הרי נודע מאין יצא
העלול מן העלה שקרובים במהותם זל"ז בערך ויתכן לומר
זה הוליד זה אבל להיות החכמה מתהוה מהכתר ע"י
צמצום עצום בדילוג הערך עד שנק' כמו מציאה לומר כמו
שאינו יודע מאין נולדה כי הרי מהות הכתר מרוםם ונשגב
מעלה מעלה מהיותו מתייחס מקור לחכמה בגילוי כי אינה
מערכו, והנה גם הכתר נמשך רק ממל' דא"ס ובחי' המל'
היא נק' בשם אור וזיו מהעצמות א"ס ב"ה וכמו הזיו
שאינו פועל שינוי תוספת או מגרעת בהמאור כנודע, ולכן
עצמותו ית' שהוא מרוםם למעלה מן ההשתלשלות נק'
קדוש שפירושו לומר שהוא מובדל מן המדריגות
שבהשתלשלות, וזהו פי' קריאת שם קדוש ברוך שקראו לו
חז"ל, מצד עצמותו כמו שהוא למעלה מהחכמה נק' קדוש
והוא בחי' שלמעלה מהשתלשלות, ומצד היותו מתלבש
אח"כ בחכמה להאיר בהשתלשלות נק' ברוך ושני אלו
הבחי' נק' בזהר סובב כ"ע וממכ"ע, ולהיות כי הוא ית'
הוא הסובב הוא המצמצם עצמו להיות ממלא ע"כ קראוהו
קב"ה ששם זה כולל שני הבחי' האלו: והנה התנאים
ואמוראים היה כל עסקם בהמשכת אא"ס ע"י התורה כי
כל עבודתם היה בעסק התורה כדאשכחן בר"י דהוה מצלי
מתלתין יום לתלתין יום (ר"ה ל"ה א') ועיקר עבודתו הי'
הלימוד בתורה וכן רחב"א הוה מהדר תלמודי' כל תלתין
יום כדאיתא פ"ו דברכות (ל"ח ב'), והענין הוא כי הנה
ענין התורה והתפלה הוא שהתפלה היא הקדמה לתורה
והוא מה שמתבונן בגודל הפלאת מעלת הא"ס ב"ה איך
שלגדולתו אין חקר ובכל העולמות מריש כ"ד עד סוף כ"ד
אין מאיר ממנו ית' רק הארה א' כטיפה מן הים עד שכל
הקרוב קרוב קמיה יותר כלא מפני שמכיר יותר פחיתת
השגתו בו ית' ואי לזאת יפול מאד בדאגה ובמרירות וע"ז
כיוונו באמרם ז"ל אין מוסרין ס"ת אלא למי שלבו דואג
בקרבו (ע' חגיגה י"ג א') שהדאגה אינה עצבון גשמי ח"ו
רק מהעדר גילוי האלהות, ואמנם ע"י התורה ישמח לבו
כדכתי' פקודי ה' משמחי לב (תלים י"ט ט') ומדקאמר
משמחי משמע שמתחלה לא הי' שמח והיינו מחמת

דבי"ע פני ארי' פני שור כו' והרקיע שעל גביהם הוא מל' 47
 דאצי', ב' חיון עילאין הם חג"ת דאצי' והרקיע שע"ג הוא 48
 בינה כמ"ש בזהר השמים שמים ב"פ רקיע עילאה ותתאה, 49
 והטעם שנק' בינה רקיע, הוא ע"ד הידוע בענין אמ"ר ר"ת 50
 אור מים רקיע שהאור הוא בחי' חכמה הנעלמה שהוא כח 51
 השכל (ואויר ביו"ד הוא אור הכתר שנק' ישת חשך סתרו 52
 כמו האויר שאינו מושג לחוש הראות) וכשנמשך ממנו 53
 הארה בגילוי שהוא ענין בריקה וסקירה הנופלת פתאום 54
 במוחו מכח השכל נק' סקירה זו מים לפי שהים הם מציאת 55
 דבר הנתפס ואינו כמו האור ומ"מ המים נידי ואינו כשאר 56
 דבר גולמי וגם משתנים לפי גוון הכלי וכך סקירה זו אינה 57
 נגלית בהשגה גמורה ומרחפת על מוחו והתיישבותה 58
 בהשגה ישתנה לפי ההשגה והעמקת הדעת, וכאשר באה 59
 בהשגה בבחי' בינה הנק' רחובות הנהר ע"ש מרחב 60
 ההשגה נק' רקיע שהוא גולמי מוגבל ומושג בכל פרטיו 61
 וז"ש רקיע כעין הקרח שנגלמו ונגלדו המים ונעשו קרח, 62
 ועל כן הבינה היא המאירה בג"ע העליון להשגת הנשמות 63
 וזהו שנקראו היושבי' שם מתיבתא דרקיע, ונחלקו בדין 64
 הבהרת באם ספק אם בהרת קדמה כו' ור"ל כי זה פשיטא 65
 להו שאם בהרת קדמה טמא כי ינקו החיצונים מאדם 66
 העליון ואם שיער לבן קדם טהור כי לא ינקו ביותר כנ"ל 67
 פ"ב, אבל אם ספק הקב"ה אומר טהור, וכולהו מתיבתא 68
 דרקיע אמרי טמא, טעמם הוא שהם מדמים זה לכל 69
 ספיקות שבתורה שספיקן טמא וגם כאן שמא קדמה 70
 הבהרת וקבלו יניקה ביתר מהקצבה וה"ז טמא, ופסקו זה 71
 עפ"י השגתם בהלכות נגעים הבאה להם בג"ע העליון 72
 מהבינה דאצי' בחי' רקיע שהוא השגה עליונה, אבל 73
 הקב"ה שהוא אא"ס הסוכ"ע אומר טהור והיינו משום 74
 שגם שקבלו יניקה מ"מ מאחר שהוא ספק ואינו ידוע 75
 בבירור אין בכך כלום או שלא קבלו יניקה יותר מהראוי 76
 כלל גם שקדמה הבהרת מפני שלא נודע, או אף שקבלו 77
 לא יהיה מזה התעוררות דינים, וכיוצא בזה הוא בממזר 78
 שספיקו טהור מצד זה ר"ל שגם לו יהי כן מ"מ מפני שלא 79
 נודע בבירור אינו מזיק כלום*. ואמנם זהו למעלה 80
 מההשגה ולכן לא ידעו המתיבתא דרקיע מזה שעיקר 81
 לימודם הוא מה שבא בהשגה בג"ע כי מה שלמעלה 82
 מההשגה נק' עדן שעין לא ראתה. רק הקב"ה שמובדל הוא 83
 למעלה מחו"ב הוא אמר טהור עפ"י טעם כמס הנ"ל. 84
 ומאן נוכח פ"י שיבא להתאמת אצלם שהם מוגבלים 85
 בהשגה, אמרי נוכח רבה בר נחמני שהוא יחיד בנגעים 86
 יחיד באהלות, פ"י כי אע"פ שהתורה היא בבחי' השגה 87
 אצלם מ"מ יש בה הארה שלמעלה מההשגה והוא מ"ש 88
 בע"ח שהאור מקיף בוקע הארה בתוך האו"פ והיינו 89
 שהאו"פ הוא המוגבל בהשגה והמקיף הוא מה שאינו 90
 מוגבל וא"כ היה האו"פ בלתי משיג כלל בהמקיף שלו אך 91
 ורק הארה בוקעת מהמקיף ונכנסת בהאו"פ להיות אעפ"כ 92

הדאגה מהעדר גלוי אלהות, וע"י לימוד התורה משמח לבו 1
 כי עי"ז ממשיך אא"ס הסוכ"ע להיות מאיר על נפשו 2
 בהיותו לומד בחכמתו ורצונו שנעשה כלי להשראתו והוא 3
 כמו השלהבת שהיא קשורה בגחלת שהיא כהעלם וכדי 4
 שתבא לגילוי צריך לנפחה וכל שינפח בחוזק יותר כך 5
 יוסיף התגלותה כמ"כ התורה יש בה בבחי' העלם 6
 התלבשות אור הא"ס בחי' קדוש הנ"ל שכל המצות הם 7
 רצונו ית' ואע"פ שאין מושג לנו בגילוי ה"ז כדמיון האוחז 8
 כלי מלא דינרים ששמח בהם אע"פ שאינו רואה אותם 9
 בפועל רק מצד שידוע שהם שם בודאי, וככה ביתר שאת 10
 היא השמחה בגילוי רצון העליון בו בלימודו התורה הגם 11
 שאינו משיג מהות הרצון מ"מ משיג הוא התורה שבה 12
 נמצא האלהות וידוע בגמרא (סוכה ל"ז א') דלקיחה ע"י 13
 דבר אחר שמה לקיחה, וז"ש כי אמרתך חיתני (תלים קי"ט 14
 נ') והוא מצד האור דתורה גם שהוא כהעלם, ואמנם 15
 התנאים שהיו מבחי' מוחין דגדלות ה' בכחם להוציא אור 16
 דתורה בגילוי וכמשל הנופח בשלהבת, וע"כ היה בכחם 17
 לעשות נסים ונפלאות גדולים וכמו רפכ"י דאמר גינאי 18
 חלוק לי מימך ומיד נתקיים לפי שים ויבשה הוא אתכסי' 19
 ואתגליא ואין זה אלא בבחי' השתלשלות ששם יש העלם 20
 וגילוי אבל ע"י אור דתורה שנמשך מבחי' סכ"ע וקמ"י 21
 שוים אז נהפכו מים לחרבה. וזהו ענין מתיבתא דרקיע. כי 22
 הנה התורה ישנה באצי' ובבי"ע וכמו מצות ציצית 23
 והלכותיה שהיא למטה מצמר כבשים וכן באצילות יש 24
 בחי' כבשים כמ"ש והכבשים הפריד יעקב (בראשית ל' י') 25
 ויש בהם צמר שהוא מ"ש ושער רישי' כעמר נקא (דניאל 26
 ז' ט') וכן תפילין יש ד' מוחין וקשר של ד' הוא מל' 27
 דתבונה שכשם שלמטה הוא מן עור כך למעלה יש בחי' 28
 לבושי' והוא עד"מ השכל שבנפש שפעמים מתלבש בדבר 29
 חכמה כשחושב חכמה אלקי' ופעמים חושב חכמה אחרת 30
 והם לבושים נמוכים ופעמים חושב דברים בטלים שהם 31
 לבושים גסים ביותר וכמ"כ למעלה יש כמה לבושים לאור 32
 השגה עליונה דבינה ובחי' מל' דתבונה נק' עור והוא ענין 33
 לבוש החשמל וכיוצא בזה בכל המצות, והנה אותן 34
 הנשמות שלמדו למטה ותלמודו בידו הוא יושב ג"כ בג"ע 35
 ולומד היינו ששמיג איכות וכמות המצוה שבאצי' כמו 36
 הציצית והתפילין וכל פרטי דיניהם תכלת ולבן שהם הכל 37
 מדריגות מדריגות כו' וכוונת ל"ח: והנה יש כמה מקומות 38
 שלומדים למעלה ג"ע* עליון שהוא בבריאה וג"ע התחתון 39
 שהוא ביצי' וכיוצא פרטי המדריגות והיינו הכל ערך ואופן 40
 התפיסה שלהם וההשגה באותן המצות, ומתיבתא דרקיע 41
 הם הנשמות היושבים בג"ע העליון שמאיר שם מהארת 42
 בינה דאצי' כמ"ש בת"ז בינה מקנא בכורסייא שהוא עולם 43
 הבריאה והיא הנק' רקיע ע"כ נק' ישיבה זו מתיבתא 44
 דרקיע, כי הנה ידוע ע"פ ועל ראשי החיות רקיע (יחזקאל 45
 א' כ"ב) שהם ב' מיני חיות א' חיון תתאין שהם מרכבה 46

- 1 מרגיש מה שלמעלה בבחי' מקיף, וכמ"כ בתורה הנה
2 הארה מלמעלה מהחכמה מתלבשת בתוך חכמת התורה
3 המושגת במתיבתא דרקיע והוא בחי' בקיעה ומהארה זו
4 היה מדריגת רבה בר נחמני ומפני זה נק' יחיד בנגעים
- 5 ואהלות (ר"ל מבחי' הארת המקיף הנק' יחיד) והוא מצא
6 דרש ורמז בתוך התורה על דין זה אע"פ שהוא למעלה
7 מהשגה (מ"מ הארה ורמז מאיר בההשגה) והיינו מ"ש
8 בתורה לטהרו תחלה כנ"ל:

מצות סומאת המצודע

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל תרל"ב

- 1 **כי** עמך מקור חיים באורך נראה אור. וצריך להבין מהו
2 באורך. ויובן בהקדים ענין נס חנוכה שקבעו בנרות
3 להורות על טהרת השמן ולכאור' אינו מובן למה קבעו עיקר
4 הנס על טהרת השמן, והלא הי' ג"כ הצלת נפשות כמ"ש
5 ורבים ביד מעטים כו' והי' צריך לקבוע עיקר הנס ע"ז,
6 ולא די שלא קבעו עיקר הזכרון ע"ז עוד זאת שעשו עיקר
7 מטהרת השמן וע"ז לא עשו שום זכר. אך באמת עיקר
8 כוונתם הי' להשכיחם תורתך, וזהו שטמאו כל השמנים
9 שבהיכל כי שמן הוא חכ"ע חכמת התורה, ומצאו פך אחד
10 של שמן חתום בחותמו של כה"ג להורות על החזרת אור
11 התומצ", לכן עיקר הנס בנרות להורות על אור התומצ",
12 ומה שאמרו ורבים ביד מעטים כו' היינו אם לא היו
13 נשמעים להם לבטל תורה, אבל עיקר כוונתם הי' ביטול
14 תורה ולכן קבעו בנרות. וענין הנרות הוא כמ"ש כי נר
15 מצוה ותורה אור, ולכן ארז"ל עבירה מכבה מצוה ואין
16 עבירה מכבה תורה, כי מצוה נק' בשם נר וכמו שיכולים
17 לכבות אור הנר כמ"כ עבירה מכבה מצוה, אבל תורה נק'
18 בשם אור וכמו שאור היום אין יכולים לכבות כן אין
19 עבירה מכבה תורה. וצ"ל הלא אור התורה יש ג"כ בזמנא
20 ולמה נא' דוקא על לע"ל באורך נראה אור.
- 21 **והענין** הנה איתא במד"ת משל לאחד שהלך בלילה
22 באפילה הדליק את הנר להאיר את החשך וכבה,
23 הדליק נר שני וכבה, הדליק נר שלישי וכבה, אמר עד מתי
24 אני מתייגע אמתין עד אור הבוקר, והיינו שאור הבוקר
25 אינו כבה, כך אמרה כנס"י לפני הקב"ה, בגלות מצרים
26 עמדו משה ואהרן וגאלום וכבה כי גלו לכבל, עמדו חנניא
27 מישאל ועזרי' וגאלום וכבה שגלו ליון, עמדו חשמונאי
28 ובניו וגאלום וכבה שגלו עוד, אמרה עד מתי אני מתייגע
29 להגאל ע"י בו"ד, אמתין עד אור הבוקר, כמ"ש אל ה' ויאר
30 לנו, שהגאולה שע"י בשר ודם נק' בשם נר אבל הגאולה
31 שע"י הקב"ה נק' בשם אור. וזהו באורך נראה אור
32 שהגאולה תהי' ע"י הקב"ה ותהי' גאולה שלימה. וזהו
33 שאמר משה להקב"ה מי אנכי וארז"ל במד"ר שמות פ"ג
34 שא"ל משה להקב"ה לא כך אמרת ליעקב אנכי ארד עמך
35 מצרימה ואנכי אעלך גם עלה ועכשיו אתה אומר לכה
36 ואשלחך אל פרעה, ונמצא יהי' פי' הפסוק מי אנכי הכי
37 אני הוא האנכי שאמרת ליעקב אנכי אעלך כו', והיינו כי
38 משה רצה שתהי' הגאולה ע"י הקב"ה ולא ע"י בו"ד בכדי
39 שתהא הגאולה נצחית כמו הגאולה דלעתיד שלא יהיו
40 שינוים כו'.

ד"ה כי עמך מקור חיים (הנחה מוגה)

ש"פ וישב, חנוכה. תרל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

- 1 **ב) והנה** זאת ודאי אשר צ"ל גם יראה ואדרבה היראה
2 היא מוכרחת להיות בכאור' ממשי שא"א להיות
3 בלעדה והיא גם התחלת העבודה ויסודה אמנם לא זו היא
4 העבודה והיגיעה דתפלה. דהנה היראה המוכרחת להיות
5 בכאור' הו"ע יראת חטא, והוא שירא לעשות כל דבר
6 שהוא נגד הו"י ורצונו ית' ולא דוקא בדבר חטא ועון
7 בפו"מ כי אם ההגדרה בהחוששים שלו להיות עוצם עיניו
- 8 מלראות ברע ואוטם אזנו משמוע דבר רע, והיינו שחוש
9 הראי' שלו אינו פתוח לראות כל מה שלפניו וכ"ש בראי'
10 והסתכלות האסורה (אשר באמת הראי' וכ"ש ההסתכלות
11 היא הסבה הגורמת לכל דבר רע והיא המביאה לרע גמור
12 ר"ל וכמא' עינא ולבא תרין סרטורין דעבירה העין רואה
13 והלב חומד וכל המסתכל כו' סוף בא לידי עבירה, וכנודע
14 דעיקר התענוג הוא בחוש הראי' והסומא אין לו תענוג

טומאה ר"ל יגדיר א"ע בחוש הראי'. ואם הדבר קשה לו
יתגבר על עצמו בכל תוקף ועוז וידע אשר ממש בנפשו
הוא ואם לא יגדיר א"ע בזה כל עבודתו כאין וכאפס נחשב
ולא יפעול דבר ביגיעתו ועבודתו ואדרכא ידר ר"ל מטה
מטה, וע"כ יתגבר כארי להגדיר א"ע בכל תוקף ועוז וגם
אם יהי ניכר אל יחוש לשיחות בנ"א, והלא בדבר הנוגע
לחיי הנפש הרוחני, והכבדות בזה היא רק בעת הראשונה
שצריך להכביד ע"ע ולהתגבר על טבעו ורצונו ובמשך
הזמן יתרגל כך. ובהגדרה זאת ימצא מנוח לנפשו מכמה
רעות ובלבולים ואז יוכל לעבוד עבודתו. וביגיעתו יפעול
ישועות בנפשו בעזרתו ית'.

בשום דבר וכמ"ש במ"א בענין שמחנו כימות עניתנו, וע"כ
הראי' מעורר התענוג שבנפשו, ולכן אנו רואים שגם בעובדי
ה' הרחוקים לגמרי מכל דבר רע הנה ע"י הראי' מתעוררים
ומתפעלים קצת (לבד באותן שהעבודה פועל בהם שלפי
שעה עכ"פ המה מופשטים מן הגשם שבעת ההיא אינם
מתפעלים משום דבר) רק להיותם עובדי ה' אין זה עושה
בהם איזה חקיקה ח"ו כ"א הוא בהעברה בעלמא ומיד
יקשר א"ע אל מה שהוא מקושר ונשכח הדבר מלבו. אבל
אותם שאינם עובדי ה' כדבעי ה"ה נלכדים בפח הזה והיא
המביאה לכל דבר רע ר"ל ומוריד אותם לשאול תחתית ה'
ישמרנו ויצילנו. וכל מי שחש לנפשו שלא להביאה לידי

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים ה'תרפ"ו

תחלת קירוב האדם לאלקות – בק"ש שעל המטה. בידך אפקיד רוחי ר"ת באר, כאדם החופר
שמסיר את העפר המכסה על המעיין. ע"י עבודת התפלה, נכנעת נה"ב ונותנת לאור האלקי
להאיר בנפשו, עד שגם היא תבוא לאהבת ה'

כי הוא הוא הגורם גלוי הנביעה ומביא אותו לידי פעלה
של תועלת, ונמצא דפעלת האדם הוא שני דברים, הראשון
שמוציא כח הנביעה שבמעין מהעלם לגלוי, והשני שעושה
מקום אשר שם מתגלה פעלת ותועלת המעיין. והנה ככל
המשל הזה יובן בנפש האדם, הגם כי הנפש היא חלק
אלקה ממעל, ורצונה וקפצה לכלל ולבטל באור אין סוף
ברוך הוא, וכמו שכתוב "רשפיה רשפי אש שלהבת י"ה",
דכמו שהלהב עולה תמיד למעלה, כמו כן הנפש האלקית
רצונה וקפצה לכלל באור אין סוף ברוך הוא, רק שהגוף
והנפש הפהמית מונעים ומעכבים, עד שהאהבה דנפש
האלקית היא מסתרת ונעלמת בתוך הגוף והנפש הפהמית
ואינה מאירה בגלוי כלל, וזאת היא עבודת האדם לכבש
את הגוף והנפש הפהמית, והינו להסיר ההעלמות
וההסתרים, ואז מתגלה אור האהבה דנפש האלקית, והוא
שאנו רואים שיש כמה בני אדם שעוסקים בתורה ביגיעה
ובשקידה עצומה, ומכל מקום הרי אינו מאיר בהם שום אור
וחיות אלקי שיתפעלו בהתפעלות אלקי ומכל שכן באהבה
ויראה, והסבה לזה הוא מפני העדר עבודתם בהסתרת
ההעלמות וההסתרים דנפש הפהמית, דעבודה זו מתחלת
בקריאת שמע שעל המטה, ועקרה בהפלה בהתבוננות
דפסוקי דזמרה, ובכרפת קריאת שמע, עד שבא ל"ואהבת את
הו' אלקיך בכל לבבך", ואמרו רבותינו ו"ל" ב"שני יצריך",

והנה ראשית העבודה בקירוב האדם לאלקות הוא ענין
הסמיכה, שהוא המשכת אור עליון שיוכל להתקרב,
והתחלה זו היא בקריאת שמע שעל המטה, דאז עושה
האדם חשבון צדק בנפשו מכל אשר עבר עליו במשך היום
בכל פרטי עניניו, וכאשר מפרטם בפרטיות אדעתא
דנפשיה"א, אז הרי נעשה החלט והסכם גמור, אשר יעזוב
דרכו הלא טובה, וימסר ויתן עצמו לאלקות בקיום התורה
ומצוות דבדע"י. והוא "בידך אפקיד רוחי", שמסר ונותן
עצמו ברשות הקדוש ברוך הוא, דעל ידי מסירה ונתינה זו
בעבודה אמתית הרי הוא מתקרב אל הו', והוא "בידך
אפקיד רוחי", הוא ראשי תבות באר, דהנה חפירת הבאר
בגשמיות הוא מה שחופרים בעמק האדמה ומסירים העפר
המכסה על גיד המעיין, עד אשר מוצאים את גיד הנובע
מתחת לארץ שנובע תמיד בלי שום הפסק כלל, דעצם גיד
המעיין הרי אינו נעשה בידי אדם כלל, כי אם הוא בריאה
בידי שמים, והינו דבעמק האדמה נמצאים גידי מעינות מים
חיים, ומלאכת האדם היא רק להסיר מכסה העפר המכסה
על גיד המעיין. והנה פעלת הנביעה, הגם שישנה מתחלת
בריתו, אבל הוא רק בעמק ובהעלם, והינו שלא יש שום
תועלת ופעלה מנביעה זו, ורק כאשר מסירים את מכסה
העפר המכסה את גיד המעיין אז מתגלה פעלת הנביעה,
ולכן נקרא הפעלה על שם האדם החופר את הבאר, להיות

1 דְּהִיצָר הָרַע יָבוֹא גַם כֵּן לְאַהֲבַת הָיִי, וְהַעֲבֹדָה צְרִיכָה
2 לְהִיטֵת בְּסֹדֶר וְהִדְרָגָה, וּכְמֵאמֶר "אֵין עוֹמְדִין לְהַתְפַּלֵּל אֶלָּא
3 מִתּוֹךְ כְּבֹד רֹאשׁ", וּפִרְשׁ רַש"י "הַכְנָעָה וְשִׁפְלוּת", וְהִינוּ
4 שְׂיִהְיֶה לוֹ שְׂעָה קְבוּעָה, לְהִיטֵת מִמָּאֲרִי דְּחוּשְׁבִּנְאִי בְּכָל
5 פְּרִטֵי חֻלְקֵי הָרַע שֶׁנִּפְשָׁו, וְלֹא יִטָּעָה אֶת עַצְמוֹ בְּזֶה וְיִדַּע
6 כִּי כִּנְפָשׁוֹ הוּא, וְהִינוּ שְׂעָל יְדֵי זֶה הוּא מִרְחָק מֵאַלְקוּת
7 בְּתַכְלִית הָרְחוּק, וְיִתְמַרְמֵר בִּנְפָשׁוֹ עַל זֶה, וּבִכְהָ יִכְבֶּה בְּמֵר

8 נִפְשָׁו לִכְבֵּס בְּדַמְעוֹתָיו אֶת אֲשֶׁר פָּגַם כּו', וּבְזֶה הָרִי נִכְנַע
9 הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֻמָּתִית שָׁבוּ, וּמִתְחִיל לְהֵאִיר אֹרֶךְ אֱלֹקֵי בִּנְפָשׁוֹ,
10 וְאַחֵר כֵּן בְּתַפְלָה (בַּעֲבֹדָה בְּשִׁמְחָה) פּוֹעֵל הַכִּפְיָה בְּהִנָּפֶשׁ
11 הַבְּהֻמָּתִית שֶׁלֹּא יִהְיֶה מוֹנֵעַ וּמַעֲכֹב עַל הַבְּטוּל דִּנְפָשׁ הָאֱלֹקִית,
12 וְעוֹד יוֹתֵר אֲשֶׁר גַּם הוּא יָבוֹא לְיַד אֲהָבָה לְאַלְקוּת, וְאֵז הִנֵּה
13 בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה שְׂאֵחֵר הַתְּפִלָּה מֵאִיר גְּלוֹי אֹרֶךְ בִּנְפָשׁוֹ
14 מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה.

שִׁבְת פְּרָשְׁת פְּנִיחָה וְתוֹרַפ"ז, פֶּנֶטְוֶרְסוֹבְוֶרְג, סְעוּדַת הוֹדָאָה.

יג. מבעלי החשבון.

לקוטי דיבורים

סעודת יום שביעי של פסח ה'תש"ג

1 עֲא. יִשְׁנֵם שְׁנֵי עֲנִינִים וְתוֹאֲרִים, שְׁלֹכְאוֹרָה דּוֹמִים
2 אֶחָד לְמִשְׁנָהוּ. אֲךְ, לֹאֲמִיתוֹ שֶׁל דָּבָר שׁוֹנִים הֵם זֶה מִזֶּה
3 וְיֵשׁ רַק דְּמִיּוֹן בֵּינֵיהֶם.
4 (וְהֵם: א) אֲב וְתוֹלָדָה. ב) עֵיקָר וְהִסְתַּעְפוּת.
5 שְׁנֵי עֲנִינִים אֱלֹהֵם הֵם שְׁמוֹת מוֹשָׁאִים, הַמִּתְאֲרִים גַּם
6 עֲנִינִים אֲחֵרִים הַדּוֹמִים לָהֶם.
7 אֲב וְתוֹלָדָה - סְמוּכִים מִמֶּשׁ אֶחָד לַשָּׁנָה. וְאִילוֹ עֵיקָר
8 וְהִסְתַּעְפוּת, לְמִירוֹת שֶׁהִסְתַּעְפוּת בָּאָה מִן הָעֵיקָר, כִּפִּי
9 שֶׁהִתוֹלָדָה בָּאָה מִן הָאֲב, בְּכָל זֹאת אֵין הִסְתַּעְפוּת
10 סְמוּכָה כָּל כֵּךְ לְעֵיקָר, כְּמוֹ סְמוּכּוֹת הַתּוֹלָדָה לָאֲב. וְאִינוּ
11 רֹאִים זֹאת בְּמוֹחַשׁ בְּעִנֵּין הַהִשְׁפָּעָה מֵרֵב לְתַלְמִיד, הָרִי
12 כִּשְׁהִתְלַמֵּד מִקְבֵּל אֶת הַשִּׁכְל מֵהָרֵב וּמִבִּינוֹ הֵיטֵב, הוּא
13 שׁוֹאֵל לְפַעֲמִים אֶת הָרֵב אֲוִלִי יִכּוֹלִים לֹמֵר כֵּךְ, וְהִסְבֵּרָא
14 הַחֲדָשָׁה שֶׁל הַתְּלַמִּיד מִסְתַּעְפֶּת מֵהִסְבֵּרָא שֶׁל הָרֵב - מִמָּה
15 שֶׁהָרֵב בִּיָּאֵר וְהִסְבִּיר לְתַלְמִיד אֶת הַסּוּגִיָּה שֶׁהֵם לֹמְדִים.
16 מֵהִסְבֵּרָא הַשִּׁכְלִית שֶׁאֲמַר הָרֵב לְתַלְמִיד, נִתְחַדֵּשׁ בְּתַלְמִיד
17 סִבֵּרָא חֲדָשָׁה, שֶׁהִיא הִסְתַּעְפוּת מֵהִסְבֵּרָא שֶׁל הָרֵב, שֶׁהִיא
18 הָעֵיקָר. אֲךְ, יִכּוֹל לְהִיטֵת שֶׁהִסְבֵּרָא הַחֲדָשָׁה לֹא תִהְיֶה
19 דּוּמָה - וְרַק בְּפִרְטִים יִכּוֹל לְהִיטֵת לְסִבֵּרָא הַחֲדָשָׁה דְּמִיּוֹן
20 לְסִבֵּרָת הָרֵב - שִׁכּוֹן, הִסְתַּעְפוּת אֵינְנָה בְּסִמּוֹךְ לְעֵיקָר, כִּפִּי
21 שֶׁהִדְבֵּר בְּסִמּוּכּוֹת הַתּוֹלָדָה לָאֲב.

22 עֲב. תּוֹכֵן וְנוֹשָׂא הָעִנֵּין שֶׁל אֲב וְתוֹלָדָה, וְשֶׁל עֵיקָר
23 וְהִסְתַּעְפוּת, יִשְׁנוּ בְּכֵמָה וְכֵמָה עֲנִינִים, וְהוּא יִשְׁנוּ גַם
24 בְּבִרְכַּת "יִישֵׁר כַּחךְ".
25 בְּרִכַּת יִישֵׁר כַּחךְ יִשְׁנָה בְּשְׁנֵי אֹפְנִים: א) הִישֵׁר כּוֹחַ
26 שֶׁהִתְבַּרְכִּים מִבְּרִכִּים אֶת הַכְּהֻנִּים הַמְּבָרְכִים אוֹתָם
27 בְּבִרְכַּת כְּהֻנִּים. ב) הִישֵׁר כּוֹחַ שֶׁמְבָרְכִים אֶת הַשְּׁלִיחַ
28 צִיּוֹר. לְמִירוֹת שֶׁשְׁנִיָּהֶם הֵם עֲנִינִים שֶׁל תּוֹרָה, עַל פִּי תּוֹרָה
29 צְרִיכִים הַכְּהֻנִּים לְבָרֵךְ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַל פִּי תּוֹרָה צְרִיךְ
30 שְׁלִיחַ הַצִּיּוֹר לְהוֹצִיא אֶת קֹהֶל עַדְת יִשְׂרָאֵל הַמִּתְפַּלְלִים,

31 וְלִשְׁנֵיהֶם - גַּם לְשִׁלּוּחַ צִיּוֹר וְגַם לְכַהֲנִים - מְגִיעַ יִישֵׁר
32 כּוֹחַ לְבָבִי. בְּכָל זֹאת אֵין שְׁנֵי הִישֵׁר כּוֹחַ דּוֹמִים.
33 הִישֵׁר כּוֹחַ שֶׁל בְּרִכַּת כְּהֻנִּים יֵשׁ לָהּ שְׁיִיכוּת לְקַבֵּל
34 הַבְּרָכָה. לְמִירוֹת שֶׁהִי "וְאֵנִי אֲבָרְכֶם", הַשִּׁי"ת מְבָרֵךְ אֶת
35 הַכְּהֻנִּים עַל שֶׁהֵם מְבָרְכִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הָרִי נֹסֵף עַל
36 כֵּךְ יִשְׁנוּ גַם הִישֵׁר כּוֹחַ שֶׁל הַמִּתְבַּרְכִּים וְיֵשׁ לָכֵךְ שְׁיִיכוּת
37 לְקַבֵּל הַבְּרָכָה. הַשְּׁיִיכוּת שֶׁל הִישֵׁר כּוֹחַ לְקַבֵּל הַבְּרָכָה
38 הִיא כְּדוּגְמַת הַשְּׁיִיכוּת שֶׁל אֲב וְתוֹלָדָה.
39 הִישֵׁר כּוֹחַ שֶׁל שְׁלִיחַ צִיּוֹר הוּא כְּדוּגְמַת הַשְּׁיִיכוּת
40 שֶׁל הִסְתַּעְפוּת לְעֵיקָר.
41 בְּרֵם, הִישֵׁר כּוֹחַ שֶׁאֲמַרִים לְמִקְרִיא בְּרִכַּת הַכְּהֻנִּים,
42 יֵשׁ לוֹ שְׁיִיכוּת לְפִתִּיחַת הַמִּשְׁכַּת הַבְּרָכָה (וְהִרְאִיָּה מְכוּוֹנָה
43 הַמִּקְרִיא לְתַקִּיעַת שׁוֹפָר) וְהוּא גַם כֵּן כְּדוּגְמַת הַשְּׁיִיכוּת
44 שֶׁל תּוֹלָדָה לָאֲב.
45 הַיּוֹם שִׁמְעֵתִי מֵר' ש.פ., שֶׁהִיָּה הַשִּׁי"ץ שֶׁל מוֹסָף
46 וְהַמִּקְרִיא שֶׁל בְּרִכַּת כְּהֻנִּים, אֶת הַנִּיגוֹן הַיְדוּעַ שֶׁנִּיגְנוּ
47 הַכְּהֻנִּים וְנִהְיִיתִי מִכֵּךְ מֵאֵד. וְאֵנִי אוֹמֵר לָכֵם - לְהַכְהֵן ר'
48 י.כ. - יִישֵׁר כּוֹחַ עֲבוֹר בְּרִכַּת הַכְּהֻנִּים, וְלָכֵם - ר' ש.פ.
49 יִישֵׁר כּוֹחַ עֲבוֹר הִיטוֹת הַשְּׁלִיחַ צִיּוֹר וְהַמִּקְרִיא שֶׁל בְּרִכַּת
50 הַכְּהֻנִּים. וְיִישֵׁר כּוֹחַ מִיּוֹחַד עֲבוֹר הַנִּיגוֹן שֶׁל בְּרִכַּת כְּהֻנִּים.
51 בְּפֶעַם הָרֵאשׁוֹנָה שִׁמְעֵתִי נִיגוֹן זֶה בְּשַׁעַת בְּרִכַּת
52 הַכְּהֻנִּים - בְּעִיר רִיגָא - וְהִתְרַגְּשֵׁתִי מֵאֵד. חִקְרֵתִי לְמִקּוֹר
53 הַנִּיגוֹן, וְסִפַּר לִי הַחֲסִיד ר' שְׁמוּאֵל יַעֲקֹב ז"ל כ"ץ, שֶׁקִּיבֵּל
54 מֵאֲבִיו וְאֲבִיו מֵאֲבִיו, שֶׁהִיָּה אֶחָד מִחֲבֵרֵי הַ"קֶּאֱפֶלְעִי" (מִקְהֵלָה)
55 שֶׁל הוֹד כ"ק אֲדַמוֹר הָאֲמִצְעִי צֹקֶלְלָה"ה
56 נִגְמָ"ז זי"ע, שֶׁנִּיגְנוּ זֶה חִיבְרוֹ הַחֲסִידִים חֲבֵרֵי
57 הַ"קֶּאֱפֶלְעִי" עַל פִּי הוֹרָאָה וְהִסְבֵּרָת הוֹד כ"ק אֲדַמוֹר
58 הָאֲמִצְעִי. וְהֵאֱמַת הִיא שֶׁהִנִּיגוֹן הַזֶּה מְכוּוֹן לְעִנֵּין בְּרִכַּת
59 כְּהֻנִּים, לְהִיטוֹת בְּרִצּוֹא וְשׁוֹב, וּבְרִכַּת כְּהֻנִּים הִיא הָרִי
60 לְאֶכְלָלָה שְׁמֵאלָא בִּימִינָא (לְהַכְלִיל שְׁמֵאל בִּימִין) כִּידוּעַ,
61 וְהוּא עַל יְדֵי רִצּוֹא וְשׁוֹב.¹

סְעוּדַת לֵיל שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח ה'תש"ג

(1) עֲנִינִים רֹאֵה תִּנְיָא פ"ג, לְקוּ"ת ד"ה וִידַעַת הַיּוֹם (הַשְּׁנִי).

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק נ"ד (א) – נסתרים חדשים גם ישנים

- 1 פעם ישבו משה לייב וגרונם אליהו ולמדו בחברותא. וולף השמש, אביו של גרונם אליהו, בא
- 2 והתיישב לידם כאשר הוא מקשיב ללימודם. מפעם לפעם השמיע להם הסבר בעניין שבו התקשו
- 3 במהלך הסוגיה. הסבריו הקולחים הוכיחו את בקיאותו וחריפותו.
- 4 בינתיים בא ר' ישעיה לייב החנווני, והתיישב גם הוא ליד שני הנערים. הוא העיר להם הערות
- 5 מסוימות בסוגיה בה עסקו מתוך מגמה לעמוד מתוך תגובותיהם על מידת ידיעותיהם בלימוד. ר' ישעיה
- 6 לייב שבע נחת, "הם יהיו בעזרת ה' למדנים גדולים", - אמר לר' וולף - "ובנך הוא מצוין ממש".
- 7 באמרו זאת היה בטוח שהוא גורם בדבריו קורת רוח רבה לוולף, אך הלה השיב: "חכמינו ז"ל
- 8 אמרו כי לא המדרש עיקר אלא המעשה. מוטב שבני יהיה ירא שמים ובעל מידות טובות מאשר
- 9 בן-תורה הרודף אחר הכבוד".
- 10 דברים אלו הרתירו את ר' ישעיה לייב, שהיה כעסן בטבעו, והייתה לו תחושה כי הדברים מכוונים
- 11 נגדו. הוא התפרץ: "חוששני, ר' וולף, כי הנך משתייך ל"כת" וכי מתחבר הנך עם עמי-הארץ, כיוון
- 12 שבעיניך חשוב יותר איש ההמון מהתלמיד-חכם. מכבר ידוע לי כי מתרועע הנך עם "נסתרים", כביכול,
- 13 שאינם אלא ריקנים ועוכרי ישראל".
- 14 משה לייב וגרונם אליהו הקשיבו בדממה מתוחה לנאמר. כפי שסיפר מאוחר יותר ר' משה לייב
- 15 לברוך נחלת הדור-שיח בין השמש לבין החנווני עמוק בזיכרונו.
- 16 לאחר ה"מנה" שהעניק ר' ישעיה לייב לשמש ציפו שר' וולף לא יישאר חייב תשובה וכי יפרוץ
- 17 עתה ריב דברים. ברם, ר' וולף נשאר שליו והשיב בקול רגוע: "חכמינו ז"ל אמרו "אל תִּרְצֶה את חברך
- 18 בשעת כעסו". אם הדברים אמורים לגבי מי שכעסו מוצדק - כל-שכן שזה כך לגבי מי שכעסו בלתי
- 19 מוצדק. במצב כזה לא יועילו דברים, כיוון שהלה לא יאזין להם. כאשר תירגע, ר' ישעיה לייב, וכעסך
- 20 יפוג ממך נמשיך בשיחתנו, אך עתה אין בה כל תועלת, מוטב ונחריש".
- 21 הדברים השפיעו על ר' ישעיה לייב. הוא נרגע מיד, והודה כי הפריז על המידה. עם זאת חזר
- 22 וטען, עתה בנימה מתונה, כי אינו מבין כיצד מסוגל ר' וולף לסבול את אותם "נסתרים" שכל שיחם
- 23 ושיגם עם עמי-הארץ ועם נשים.
- 24 "הרי חכמינו ז"ל אמרו" - המשיך ר' ישעיה לייב בנגינה מעשה למדן - "כי אין להאמין
- 25 לעמי-הארץ בענייני מעשרות וטהרה, וכי יש להימנע מלהתחתן איתם ואפילו מלשבת איתם ליד שולחן
- 26 אחד. כללית עלינו להתרחק מהם. מאידך, נצטוונו לכבד תלמידי חכמים, והבאת דורון לתלמידי
- 27 חכמים נחשבת כהקרבת קרבנות וניסוך נסכים על גבי המזבח. עתה באים אנשים ולא זו בלבד שאינם
- 28 מקיימים הוראות חכמינו ז"ל אלא אף נוהגים להיפך ועושים זאת במסווה של יראת שמים. האם יש
- 29 עוול גדול מזה?"
- 30 עתה, כאשר ר' ישעיה לייב דיבר בנחת ובשלווה, שוב, אכן, לא נשאר לו ר' וולף חייב תשובה.
- 31 "מנקודת המבט שלך הנך צודק" - אמר לו - "אך כל נקודת הראות אינה נכונה מעיקרה. עליך
- 32 לדעת כי הנסתרים אינם רק צדיקים גדולים, כי אם גם למדנים גדולים. יש בהם בקיאים בש"ס וגדולים
- 33 בנגלה כבנסתר. הם יראי שמים באמת, צמים תעניות ומסגפים עצמם. הם נודדים וגולים מעיר לעיר

1 ומישוב לישוב, מתוך מסירות נפש, במטרה ברורה להשפיע על יהודים להתקרב יותר ולהידבק יותר
2 לבוראם. מסיבה זו הם מתחזים כאנשים פשוטים, במגמה להשיג בכך השפעה גדולה יותר על ההמון
3 ולהצליח יותר בהחזרת אנשים למוטב".

4 בהמשך דבריו הצביע השמש בהרחבה על פעולותיהם של הנסתרים. וזאת כדי שר' ישעיה לייב
5 ייטיב יותר לדעת את מהותם. אגב כך התברר כי השמש יודע היטב את המתרחש במחנה הנסתרים,
6 כמו מי שנמנה בעצמו על מחנה זה.

7 "הנסתרים" - אמר - "מתחברים אל החנוונים והרוכלים בשוק, משום שרובם באים לעתים נדירות
8 לבית המדרש ואינם שומעים שיעורי תורה, גם כאשר שומעים הם אי-פעם שיעור תורה אין הם מבינים
9 את המדובר. לפיכך מחזירים בהם הנסתרים דברי תורה באופן שאין הם חשים בכך, בד בבד משתדלים
10 הנסתרים להשפיע עליהם שיתנהגו ביושר בחיי היום יום שלהם, שינצרו לשונם מרע, שלא יקללו
11 ויעליבו ושלא ידברו רכילות ולשון הרע".

12 הן ר' ישעיה לייב והן שני הנערים, גרונם אליהו בנו של וולף וחברו משה לייב, פקחו עיניהם
13 לרווחה לשמע הדברים שהיו חדשים עבורם לחלוטין.

14 כאשר נסחף ר' וולף בלהט שיחתו על הנסתרים - סיפר בהרחבה רבה עליהם. הוא גילה כי אין
15 הנסתרים פועלים איש איש בנפרד, אלא הם מהווים יחד חבורה מיוחדת שחבריה קשורים זה בזה
16 ופועלים בצוותא לפי תכנית ערוכה.

17 לאמתו של דבר - סיפר ר' וולף - חבורת הנסתרים היא תופעה ישנה. היא נוסדה על-ידי הגאון
18 הצדיק רבי אליהו בעל-שם מוורמייזא שבגרמניה, מאה ועשר שנים לפני התקופה הנידונה. לפי המסורת
19 יסד רבי אליהו את החבורה לאחר שמקובל מסוים, עלום שם, ציווה לאסוף אנשים נבחרים, גאונים
20 וצדיקים, הנכונים להקריב עצמם עבור כלל ישראל, שִׁינְדְּדוּ בין כל הישובים היהודיים ויעוררו את
21 אנשי ההמון הפשוטים לעבודת הבורא.

22 "היה זה בשנת שפ"א או שפ"ג" - אמר ר' וולף - "ומאז התקרבו אלפי יהודים פשוטים לעבודת
23 הבורא".

24 "צדיקים אלו" - המשיך ר' וולף - "אינם מזלזלים מעולם בכבוד תלמידי-חכמים. אדרבה: כל
25 כוונתם לעורר בין היהודים הפשוטים ביותר יחס של כבוד לתורה. כיצד אפשר להאשים באי-קיום
26 הוראות חכמינו ז"ל, כלשונך חלילה! הם מוותרים על כבודם לטובת המטרה העליונה, שהרי רב שמחל
27 על כבודו - כבודו מחול".

28 אלא שר' ישעיה לייב לא קיבל ברצון את הדברים. הוא השמיע טענות הפוכות: גם אם הנסתרים
29 הראשונים היו צדיקים גדולים שכל כוונתם הייתה לטובת הכלל, הרי העיסוק הרב עם אנשים פחותים
30 חייב להביא - וכך אכן אירע - לירידת ערכם בעיני ההמון. דבר זה עוקר את כבוד תלמידי החכמים
31 שהיא מצוות עשה.

32 על כך השיב ר' וולף כי דאגתם המופרזת של ר' ישעיה לייב ושכמותו לכבודם של תלמידי-חכמים
33 פוגע בדאגה לכבודו של הקב"ה. "הנסתרים שאתם מתנגדים להם" - אמר - "עושים את עבודתם
34 הקדושה בסדר הפוך משלכם: ייתכן ואינם דואגים לכבודם הם ולנוחיותם, אך שאיפתם העיקרית היא
35 לקרב יהודים אל הבורא ולנטוע בליבם אהבה לתורה ותשוקה לקיום מצוותיה!"

זיך, כלומר שלוקחים לא לבד מה שיש בגלוי, רק גם וואס
מען פארמאגט אין בטוחות, דאס לייגט מען אויך אריין אין
בנין, וזהו בבנין גשמי אשר גם בזה יש מצוה, כי אצל ישראל
איז ניטא קיין גשמיות, גשמיות איז אכלי צו רוחניות, אז ער
בויט אשטוב יקבע מזוזה, ובאיזה מהחדרים ילמדו או
יתפללו, שלא ימלט בבית יהודי שלא ילמדו ולא יתפללו
ואפשר שלפעמים וועט מען דארט נעמען אחסידישע ביסעל
משקה, ואמר אז די ביסעל משקה וועלכע אידיש הארץ
דערווארעמט זיך בא איהר, הויבט אויף את התורה והתפלה
שפראח לעילא, אמנם זה הי' מאמר המוסגר.
וכש"כ בבנין עדי עד שעי' נותנים כחות מיוחדים, וכאן
הבטוחות של איש ישראל הוא גאר אגרויסע.
על יסוד הדברים הקדושים הללו, שדברי צדיקים חיים
וקיימים, הנה ענין של יאוש בזה, ולא לבד יאוש אלא גם ענין
של קרירות והעדר שקידת הפועל לחטא יחשב, והשיי' יעזר
לו בבריאות ונחת מיו"ח.
ומי"ש בענין ועפעפיו יבחנו בני"א, הנה אמת הדבר אשר
העפעפים סוגרים העינים, אבל הוא רק סגירה בשביל
ההסתכלות, וכמי"ש רואים במוחש כאשר חפצים להסתכל
באיזה ציור או באותיות בעומק יותר אז סוגרים מעט את
העפעפים, זאת אומרת, שמצמצמים העין לבלי הבט מסביב
רק לצמצם הראי' על דבר הזה שחפצים להסתכל בו, וזה
נקרא במדות בני"א בשם טביעת עין. וזי"ש בפסוק עיניו יחזו
כלומר בכללות הראי' אבל עפעפיו יבחנו בשביל ההבחנה צ"ל
ענין הצמצום ע"י העפעפים רק בדבר זה בלבד. ומה שעלה
בדעתו לבאר הענין בענין המבואר ע"פ משוטטות, יש מקום
לזה. ומה שחפץ להבין ענין ההשגחה פרטי בסדר מלמטלמ"ע,
הנה בדרוש יש לזה מקום אבל לא מצאתי לזה יסוד.
והנני ידיו הדו"ש.

[אג"ק מהור"צ כרך ב' עמ' שפה]

1 ב"ה כ' שבט תרצ"ב
2 ריגא
3 ידידי הנכבד וו"ח אי"א ... שי
4 שלום וברכה!
5 במענה על מכתבו המבשר מקשוה"ת של בתו תחי' עם ב"ג
6 יחי' ... הנני לברכו בברכת מז"ט, ויתן השיי' אשר תהי'
7 בשעה טובה ומוצלחת, ויבנו בית בישראל על יסודי התורה
8 והמצוה בקיום מצות מעשיות.
9 ומי"ש אשר אינו יודע בטיב האברך וחושב שאינו ת"ח,
10 ראוי הדבר שיתקרב לדעת מזה, וירבה עליו רעים, כי היאוש
11 באיזה דבר, ואפילו רק ענף של יאוש הוא שרש פורה ראש
12 ולענה, וצריכים לרחקו בכל מיני ריחוק ואם בבריאות הגוף
13 ארז"ל אל ימנע עצמו מן הרחמים, אשר כאשר ח"ו המצב לא
14 טוב צ"ל התקוה ובטחון גמור בהשיי', מכש"כ וק"ו בעניני
15 הנפש אשר משמיא מיהב יחבי ואין אתנו יודע עד מה בעושר
16 של אוצר בלום בלב יהודי, ואופני הסבות המביאות לתשובה
17 גמורה והילוך בדרך ישר שראינו בזה הרבה נפלאות מפליאות
18 תמים דעים שאינם כלל ע"פ השכל.
19 בסעודת שמח"ת שנת תר"ס בעת השיחה אמר כ"ק
20 אאמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע אשר כשם שחובה על כל
21 איש ישראל להניח תפילין בכל יום, ככה הוא מצוה וחובה על
22 כל איש ישראל, כל אחד לפי ערכו, במעמדו ומצבו בהשגה,
23 לקבוע חצי שעה לכה"פ פעם בבי' גי' ימים לשקוד בטובת
24 הדרכת בניו וביתו, ולשון הזה אמר אז, אז איינער בויט
25 אשטוב לייגט ער אריין אין דעם די הארץ, די קאפ מיט אלע
26 כחות, ביז ער פארמשכונט זיך נאך מער פאר זיינע כחות,
27 וכידוע שכל העוסק בבנין מתמסכן, והדבר מוכרח להיות כן,
28 כי בנין בלא כחות אינו בנין, וביאר הפי' אז מען פאר משכונט

פרק ו הלכה א

המקדש כלו לא היה במישור, אלא במעלה ההר. פשאדם נכנס משער מזרחי של הר הבית מהלך עד סוף החיל בשנה, ועולה מן החיל לעזרת הנשים בשתיים עשרה מעלות. רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה:

נקודות משיחות קודש

הטעם שהרמב"ם מתחיל בשלילה – "המקדש כולו לא היה במישור", ואינו כותב את החיוב בלבד "המקדש כולו היה במעלה ההר" – יש לומר: לדעת הרמב"ם קיום מצוות העשה של "ועשו לי מקדש" בבנין בית המקדש, היה בהמשך לה"משכן שעשה משה רבנו (במדבר) כמו שכתב הרמב"ם בתחילת הלכות בית הבחירה. לכן היה מקום לומר שכשם שכל המשכן היה במישור, וחלק אחד בו לא היה גבוה מן האחר, כך היה גם המקדש באופן זה. לכן מתחיל הרמב"ם: המקדש כולו לא היה במישור (כמו המשכן), אלא במעלה ההר.

כיוון שספר היד החזקה תוכנו הוא "הלכות הלכות", מובן שהמקדש היה הולך ועולה בשיפוע לא רק מצד מבנה ההר אלא זהו עניין של הלכה ב"מקדש כולו". על המקדש: (א) לא להיות במישור. (ב) להיות "במעלה ההר". יתירה מזו: אין זה תנאי של לכתחילה בלבד, אלא זהו תנאי לעיכובא.

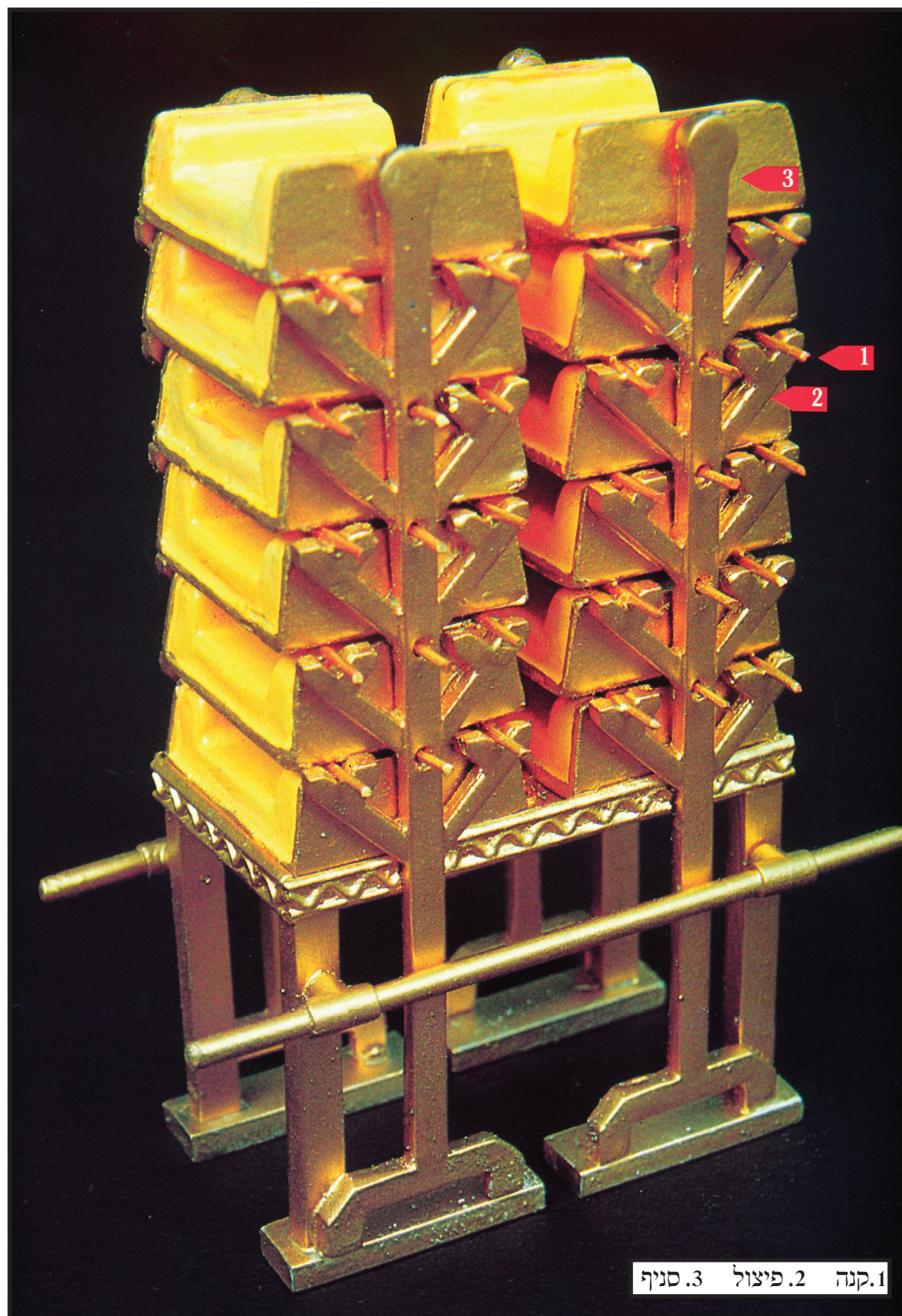
אבל צריך להבין: מה הסברא שבעניין זה צריך המקדש להיות שונה מהמשכן? ויש לומר הביאור בזה: חילוקי המקומות שהיו במקדש "במעלה ההר" – הם בהתאם עם זה שכל אחד מהם היה בו תוספת ועליה בקדושה לגבי המקום שלפניו. דין זה הוא רק במקדש, ולא במשכן, כי זה קשור עם גדר הקדושה שנתחדש במקדש.

ההסברה בזה: ישנו חילוק עיקרי בין המשכן ובין המקדש: המשכן היה בנין ארעי, ואילו בית המקדש היה "דירת קבע". במשכן חלות הקדושה היתה רק בהבנין וחלקיו – הקרשים והיריעות. אבל בבית המקדש היתה גם "קדושת מקום" – עצם מקום

המקדש נתקדש, ובשני עניינים: (א) בנוגע לבית המקדש נאמר "המקום אשר יבחר ד' אלקיכם בו". (ב) היה מעשה קידוש של קרקע (ריצפה) של המקדש. במשכן לאחר שפרקוהו ונסעו משם – לא נשארה שום קדושה במקום הראשון. מה שאין כן בבית המקדש בו הבחירה היא במקום, לכן הקדושה קבועה שם לעולם ועד. לכן מדגיש הרמב"ם חילוק זה שבין המשכן למקדש, כי דווקא בזה בא לידי ביטוי חידוש עיקרי שבמקדש לעומת המשכן – בקדושת המקום.

מאחר שעניינו של בית המקדש הוא להמשיך את השראת השכינה בעולם, באופן שהקדושה תחדור בתוך הגשמיות ותעלה אותה, לכן התבטא זה גם במציאותו הגשמית של העולם – המקום שבו עמד בית המקדש היה בהר, למעלה מהמקומות שסביבו. וככל שהעליה ומדרגת הקדושה שבמקדש היו נעלות יותר, היה גם המקום הגשמי גבוה יותר בגשמיות.

על פי זה מובן גם הטעם שקדש הקדשים שבמקדש לא היה נבדל בגובהו מהיכל המקדש: העניין שהקדושה של המקדש פועלת במקום הגשמי שייך למדרגות הקדושה שהדרגה הנמוכה הינה בערך להעליונה, שהיא נעלית הימנה "בשתיים עשרה מעלות", וכיוצא בזה. אבל כשמדובר על מדרגה בקדושה שהיא נעלית באין ערוך – אין שייך שזה יתבטא בגובה מקום גשמי. בקדושה של קדש הקדשים, ששם בהמקום היה הגילוי של עצמותו ומהותו ית', במקום הארון שהוא לא בערך כלל לשאר חלקי המקדש – עילוי כזה אינו יכול להתבטא בגובה של מקום גשמי, שהוא מדוד ומוגבל.

יב ויהי חלף די תקבלון ית דיניא
האלין ותטרוון ותעבדון יתהון
וישר יי אלהך לך ית קימא וית
חסדא די קיים לאברהם:
יג וירחמנך ויברכנך ויסגנך
ויברך ולדא דמערך ואבא דארעך
עבורך וסמךך ומשחך בקרי
תוריד ועדרי ענך על ארעא די
קיים לאברהם למתן לך:
יד בריך תהי מכל עממיא לא
יהי בך עקר ועקרא ובבעריך:
טו ויעדי יי מנך כל מרעין וכל
מכתשי מצרים בישיא די ידעת
לא ישונון בך ויתננון בכל סנאך:
טז ותגמר ית כל עממיא די יי
אלהך יחב לך לא תחוס עינך
עליהון ולא תפליח ית טעותהון
ארי לתקלא הוא לך: יז דילמא
תימר בלבך סגיאין עממיא
האלין מני אכדין אכול
לתרכותהון: יח לא תדחל מנהון
מדבר תדבר ית די עבד יי אלהך
לפרעה ולכל מצרים: יט נסין
וברבין די חזאה עינך ואתיא
ומופתא וידא תקפתא ודרעא

מצרים: יט המפת הגדלת אשר-ראו עיניך והאתת והמפתים והיד

יב ויהי | עקב תשמעון את המשפטים
האלה ושמרתם ועשיתם אתם ושמר יהוה
אלהיך לך את-הברית ואת-החסד אשר
נשבע לאבותיך כס"י: יג ואהבך וברכך והרבך
ויברך פרי-בטנך ופרי-אדמתך דגנך ותירשך
ויצהרך שגר-אלפיו ועשתרת צאנך על
האדמה אשר-נשבע לאבותיך לתת לך כס"י:
יד ברוך תהיה מכל-העמים לא-יהיה בך עקר
ועקרה ובבהמתך כס"י: טו והסיר יהוה ממך
כל-חלי וכל-מדוי מצרים הרעים אשר ידעת
לא ישימם בך ונתנם בכל-שנאיך: טז ואכלת
את-כל-העמים אשר יהוה אלהיך נתן לך
לא-תחוס עינך עליהם ולא תעבד את-
אלהיהם כי-מוקש הוא לך: ס ז כי תאמר
בלבבך רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל
להורישם כס"י: יח לא תירא מהם זכר תזכר
את אשר-עשה יהוה אלהיך לפרעה ולכל-
מצרים: יט המפת הגדלת אשר-ראו עיניך והאתת והמפתים והיד

רש"י

(יב) כי תאמר בלבבך. על ברכך, לשון 'דילמא'
הוא: 'שמא תאמר בלבבך, מפני שהם רבים לא
אוכל להורישם', אל תאמר כן, לא תירא מהם.
ולא יתכן לפרשו באחד משאר לשונות של 'כי'
שיפל עליו שוב "לא תירא מהם": תורה יח
(יט) המפת. נסיונות: והאתת. כגון: (שמות ד)
"ויהי לנחש", (שם) "והיו לדם ביבשת":
והמפתים. המכות המפלאות: והיד החזקה. זה
הדבר: והזרע הנטויה. זו החרב של מפת

(יב) ויהי עקב תשמעון. אם המצות הקלות,
שאדם דש בעקביו, תשמעון: ושמר ה' וגו'.
ישמר לך הבטחתו: (יג) שגר-אלפיו. ולדי
בקרך, שהנקבה משגרת ממעיה: ועשתרת צאנך.
מנחם פרש (תהלים כב) 'אבירי בשן', מבחר הצאן,
כמו (בראשית יד) "עשתרת קרנים", לשון חזק,
ואונקלוס תרגם: 'ועדרי ענך'. (חולין פד) ורבותינו
אמרו: למה נקרא שמם "עשתרות"? שמעשרות
את בעליהן: (יד) עקר. שאינו מוליד: תורה טו

מִרְמָמָא דִּי אִפְקֵי יְיָ אֱלֹהֵיךָ בְּן
יַעֲבֹד יְיָ אֱלֹהֵיךָ לְכָל עֲמֻמָּיָא דִּי
אֶת דְּחַל מִקְדָּמִיהוֹן: כ וְאִף יֵת
עֲרֵעִיתָא יִגְרִי יְיָ אֱלֹהֵיךָ בְּהוֹן עַד
דִּיבְדוֹן דְּאִשְׁתָּארוּ וּדְאִשְׁמְרוּ
מִקְדָּמָךְ: כא לֹא תִתְבַר
מִקְדָּמִיהוֹן אֲרִי יְיָ אֱלֹהֵיךָ שְׂכֻנָּתָהּ
בֵּינָךְ אֱלֹהֵא רַבָּא וּדְחִילָא:
כב וִיתְרַךְ יְיָ אֱלֹהֵיךָ יֵת עֲמֻמָּיָא
הָאֲלִין מִקְדָּמָךְ זַעַר זַעַר לֹא תְפֹול
לְשַׁצִּיּוּתֵהוֹן בְּפִרְיַע דִּילְמָא תִּסְגִּי
עֲלֵךְ חִיּוֹת בְּרָא: כג וְיִמְסְרוּן יְיָ
אֱלֹהֵיךָ קֳדָמָךְ וִישְׁגָּשְׁנוּן שְׁגוּשׁ רַב
עַד דִּישְׁצֻנוּן: כד וְיִמְסֹר
מַלְכִּיהוֹן בִּידֵךְ וְתוֹבֵד יֵת שְׁמֵהוֹן
מִתַּחַת שְׁמִיָּא לֹא יִתְעַתַּד אֲנִשׁ
מִקְדָּמָךְ עַד דִּתְשִׁיצִי יִתְהוֹן:
כה צִלְמֵי טַעוּתֵהוֹן תּוֹקְדוֹן בְּנוּרָא
לֹא תַחֲמֹד פִּסְפָּא וְדִהֲבָא דִּי
עֲלִיהוֹן וְתִסַּב לֶךְ דִּילְמָא תִּתְקַל
בָּה אֲרִי מִרְחָקָא דִּי אֱלֹהֵיךָ הוּא:
כו וְלֹא תַעַל דִּמְרַחֵק לְבֵיתֵךְ וְתִהִי
חֲרָמָא בֵּיתָהּ שְׁקָצָא תִּשְׁקָצְנָה
וְרַחֲקָא תִּרְחַקְנָה אֲרִי חֲרָמָא הוּא:
א כֹּל תִּפְקֹדְתָא דִּי אָנָּא מִפְקֹדֵךְ
יֻמָּא דִּין תִּשְׁרוּן לְמַעַבְדּ בְּדִיל

הַחֲזֹקָה וְהַזֶּרַע הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוּצֵאתָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּנִיַּעֲשֶׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים
אֲשֶׁר־אַתָּה יֹרֵא מִפְּנֵיהֶם כִּסִּי: כ וְגַם אֶת־
הַצִּרְעָה יִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד־אֲבֹד
הַנְּשֹׂאֲרִים וְהַנִּסְתָּרִים מִפְּנֶיךָ כִּסִּי: כא לֹא תִעְרֹץ
מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ אֵל גָּדוֹל
וְנוֹרָא: כב וְנִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם
הָאֵל מִפְּנֶיךָ מַעֲט מַעֲט לֹא תוּכַל כָּלְתָם מִהֵר
פֶּן־תִּרְבֶּה עֲלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה כִּסִּי: כג וְנִתְּנָם
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהֵמָּה מִהוּמָה גְּדֹלָה עַד
הַשְׂמָדָם כִּסִּי: כד וְנִתְּן מַלְכֵיהֶם בִּידֶךָ וְהִאֲבֹדְתָּ
אֶת־שָׁמַם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא־יִתִּיצֵב אִישׁ
בְּפָנֶיךָ עַד הַשְׂמָדָךְ אַתֶּם: כה פִּסְלֵי אֱלֹהֵיהֶם
תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ לֹא־תַחֲמֹד פִּסְפָּא וְזָהָב עֲלֵיהֶם
וְלִקְחַת לָךְ פֶּן תִּוְקַשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ הוּא: כו וְלֹא־תָבִיא תוֹעֲבָה אֶל־בֵּיתֶךָ
וְהָיִיתָ חֲרָם כָּמֹהוּ שִׁקָּץ א תִּשְׁקָצְנוּ וְתַעֲב א
תִּתְעַבְּנוּ כִּי־חֲרָם הוּא: פ ח א כָּל־הַמִּצְוָה
אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיִין וּרְבִיתֶם וּבִאתֶם

רע"י

בְּכוֹרוֹת: (כ) הַצִּרְעָה. (סוטה לו) מִין שְׂרָץ הָעוֹף
שֶׁהֵיטָה זוֹרֶקֶת בָּהֶם מָרָה וּמִסְרִסְתָּן, וּמִסְמָאָה אֶת
עֵינֵיהֶם בְּכָל מְקוֹם שֶׁהֵיוּ נִסְתָּרִים שָׁם: תורה כא
(כב) פֶּן־תִּרְבֶּה עֲלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה. וְהִלָּא אִם
עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם אֵין מִתִּירָאִין מִן הַחַיָּה,
שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ה): "וְחַיַּת הַשָּׂדֶה הִשְׁלָמָה־לָּךְ"? אֵלָּא
גְּלוּי הָיָה לְפָנָיו שְׁעִתִּידִין לְחֻטָּא: (כג) וְהֵמָּה.

נְקוּד קָמֶץ פֶּלֹ, לְפִי שְׂאִין מ"ם אַחֲרוֹנָה מִן הַיִּסוּד,
וְהָרִי הוּא כָמוֹ: וְהֵם אוֹתָם, אָבֵל (ישעיה כח) "וְהֵמָּה
גִּלְגַּל עֲגָלָתוֹ", פֶּלֹ יִסוּד, לְפִיכָךְ חֲצִי קָמֶץ וְחֲצִי
פֶתַח, כְּשֶׁאֵר פֶּעַל שֶׁל שְׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת: תורה כד
(א) כָּל־הַמִּצְוָה. כְּפֶשֶׁטוֹ, וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה
(תנחומא): אִם הִתְחַלַּת בְּמִצְוָה, גָּמַר אוֹתָהּ, שְׂאִינָהּ
נִקְרֵאת הַמִּצְוָה אֵלָּא עַל שֵׁם הַגּוֹמְרָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר

דתיחון ותסגון ותיתון ותירתון ית
 ארעא די קיים יי לאבדהתכון:
 ב ותדבר ית כל ארעא די דברך
 יי אלהך דנן ארבעין שנין
 במדברא בדיל לענייתך לנסיותך
 למדע ית די בלבך התטר
 פקודוהי אם לא: ג ועניך
 ואכפנך ואוכלך ית מנא די לא
 ידעתא ולא ידעון אבהתך בדיל
 לאודעותך ארי לא על לחמא
 בלחודוהי מתקנים אנשא ארי על
 כל אפקות מימרא דיי יתקים
 אנשא: ד כסותך לא אבליאת
 מנך ומסנך לא יחפו דנן ארבעין
 שנין: ה ותדע עם לבך ארי כמא
 די מאלף גברא ית ברה יי אלהך
 מאלף לך: ו ותטר ית פקודיך
 דיי אלהך למחך בארמון דתקנן
 קדמוהי ולמדחל יתה: ז ארי יי
 אלהך מעלך לארעא טבתא
 ארעא נגדא נחלין דמיין מבועי
 עינן ויתהומין נפקין בבקען
 ובטורין: ח ארעא חטין וסערין
 וגנפנין ותאנין ורמונין ארעא
 דזיתקא עבדין משחא והיא
 עבדא דבש: ט ארעא די לא
 בעצורין תיכול ביה לחמא לא
 תחסר כל מדעם ביה ארעא די
 אבנהא פרזלא ומטורקא תפסול
 נחשא: י ותיכול ותשבע ותברך

וירשתם את הארץ אשר נשבע יהוה
 לאבותיכם כס"י: ב וזכרת את כל הדרך אשר
 הולכת יהוה אלהיך זה ארבעים שנה
 במדבר למען ענתך לנסתך לדעת את אשר
 בלבבך התשמר כתיב מצותו קרי מצותיו אם
 לא כס"י: ג ויענך וירעבך ויאכלך את המן
 אשר לא ידעת ולא ידעון אבתיך למען
 הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם
 כי על כל מוצא פי יהוה יחיה האדם: ישראל
 ד שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה
 זה ארבעים שנה כס"י: ה וידעת עם לבבך כי
 כאשר ייסר איש את בנו יהוה אלהיך
 מיסרך: ו ושמרת את מצות יהוה אלהיך
 ללכת בדרךיו וליראה אתו: ז כי יהוה אלהיך
 מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עינת
 ותהמת וצאים בבקעה ובהר: ח ארץ חטה
 ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן
 ודבש כס"י: ט ארץ אשר לא במסכנת תאכל
 ביה לחם לא תחסר כל ביה ארץ אשר אבניה
 ברזל ומהרריה תחצב נחשת: י ואכלת

רש"י

(יהושע כד): "ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם", והלא משה לבדו נתעסק בהם להעלותם? אלא לפי שלא הספיק לגמרה וגמרה ישראל, נקראת על שמם: (ב) התשמר מצותו. שלא תנסהו ולא תהרהר אחריו: תורה ג (ד) שמלתך לא בלתה. ענני כבוד היו שפים בכסותם ומגהצים אותם כמין פלים מגהצים, ואף קטניהם, כמו שהיו גדלים, היה גדל לבושן עמם, כלבוש הזה של חמט, שגדל עמו: לא בצקה. לא נפחה בפצק, בדרך הולכי יחף, שרגליהם נפוחות: תורה ה (ח) זית שמן. זיתים העושים שמן: תורה ט

ית יי אלהיך על ארעא טבתא
 דיהב לך: יא אסתמר לך דילמא
 תתנשי ית דחלתא דיי אלהיך
 בדיל דלא למטר פקודוהי
 ודינוהי וקנמוהי די אנא מפקדך
 יומא דין: יב דילמא תיכול
 ותשבע ובתין שפירין תבגי
 ותיתב: יג ותורך וענך יסגון
 וכספא ודחבא יסגא לך וכל די
 לך יסגא: יד וירים לך ותנשי
 ית דחלתא דיי אלהיך די אפקך
 מארעא דמצרים מבית עבדותא:
 טו דדברך במדברא רבא ודחילא
 אתר חינו קלן ועקרפין ובית
 צחונא אתר די לית מיא דאפק
 לך מיא מטגרא תקיפא:
 טז דאוכלך מנא במדברא די לא
 ידעון אבהיתך בדיל לעציותך
 ובדיל לנפיותך לאוטבא לך
 בסופך: יז ותימר בלבך חילי
 ותקף ידי קנו לי ית נכסאי
 האלין: יח ותדבר ית יי אלהיך
 ארי הוא יחב לך עצה למקני
 נכסין בדיל לקימא ית קנמה די
 קיים לאבהיתך פיומא הדין:
 יט ויהי אם מנשאה תנשי ית
 דחלתא דיי אלהיך ותהך פתר
 טעות עממיא ותפלחנן ותסגוד
 להון אסהדית בכון יומא דין ארי
 מיבד תיבדון: כ פצעממיא די יי
 מאביד מקדמיכון פן תיבדון
 חלף דלא קבלתון במימרא דיי
 אלהכון: א שמע ישראל את

ושבעת וברכת את יהוה אלהיך על הארץ
 הטבה אשר נתן לך: ע"כ בחול שני יא השמר לך
 פן תשכח את יהוה אלהיך לבלתי שמר
 מצותיו ומשפטיו וחקתיו אשר אנכי מצוך
 היום: יב פן תאכל ושבעת ובתים טובים
 תבנה וישבת: יג ובקרך וצאנך ירבין וכסף
 וזהב ירבה לך וכל אשר לך ירבה: יד ורם
 לבבך ושכחת את יהוה אלהיך המוציאך
 מארץ מצרים מבית עבדים: טו המוליכך
 במדבר | הגדל והגורא נחש | שרף ועקרב
 וצמאון אשר אין מים המוציא לך מים מצור
 החלמיש: טז המאכלך מן במדבר אשר לא
 ידעון אבתיך למען ענתך ולמען נסתך
 להיטבך באחריתך: יז ואמרת בלבבך כחי
 ועצם ידי עשה לי את החיל הזה: יח וזכרת
 את יהוה אלהיך כי הוא הנותן לך כח
 לעשות חיל למען הקים את בריתו אשר
 נשבע לאבתיך כיום הזה: יט והיה אם
 שכח תשכח את יהוה אלהיך והלכת אחרי
 אלהים אחרים ועבדתם והשתחית להם
 העדתי בכם היום כי אבד תאבדון: כ פגוים
 אשר יהוה מאביד מפניכם פן תאבדון עקב
 לא תשמעון בקול יהוה אלהיכם: פ
 ז א שמע ישראל אתה עבר היום את הירדן לבא לרשת גוים

רש"י

גְּדֹלִים וְעַצְמִים מִמֶּנּוּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת
 בְּשָׂמִים כס"י: ב עַם־גְּדוֹל וְרַם בְּנֵי עֲנָקִים אֲשֶׁר
 אֶתָּה יֹדַעַת וְאֶתָּה שָׁמַעַת מִי יִתְיַצֵּב לִפְנֵי
 בְּנֵי עֲנָק: ג וַיִּדְעַת הַיּוֹם כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ
 הוֹאֵה־עֹבֵר לִפְנֵיךָ אִשׁ אֹכְלָה הוּא יִשְׁמֹדֵם
 וְהוּא יִכְנִיעֵם לִפְנֵיךָ וְהוֹרֶשֶׁתֶם וְהֶאֱבַדְתֶּם
 מִהֵר כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה לָךְ: שְׁלִישִׁי ד אֶל־
 תֹּאמַר בְּלִבְבְּךָ בַּהֲדַף יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ אַתֶּם |
 מִלִּפְנֵיךָ לֹא־אָמַר בְּצִדְקָתִי הֵבִיאֲנִי יְהוָה
 לְרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם
 הָאֵלֶּה יִהְיֶה מוֹרִישָׁם מִפְּנֵיךָ כס"י: ה לֹא
 בְּצִדְקָתְךָ וּבִיֵּשֶׁר לִבְבְּךָ אַתָּה בָּא לְרֶשֶׁת
 אֶת־אֲרָצָם כִּי בְרִשְׁעַת | הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יִהְיֶה
 אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישָׁם מִפְּנֵיךָ וּלְמַעַן הָקִים אֶת־
 הַדָּבָר אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לְאִבְרָהָם
 לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב כס"י: ו וַיִּדְעַת כִּי לֹא בְּצִדְקָתְךָ
 יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה
 הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ כִּי עַם־קָשָׁה־עָרֹף אַתָּה:
 ז וְזָכַר אֶל־תְּשׁוּבָתְךָ אֵת אֲשֶׁר־הִקְצַפְתָּ אֶת־
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמִּדְבָּר לְמִן־הַיּוֹם
 אֲשֶׁר־יָצָאתָ | מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בְּאֶפְסֹם
 עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה מִמְּרִים הֵייתָ עַם־יְהוָה:
 ח וּבַחֲרֹב הִקְצַפְתָּם אֶת־יְהוָה וַיִּתְאַנֶּף יְהוָה

רש"י

עבר יומא דין ית ירדנא למעל
 למירת עממין רברבין ותקיפין
 מנף קרוין רברבן וקריבן עד צית
 שמאיא: ב עם רב ותקיף בני
 גבריא די את ידעת ואת שמעת
 מן יכול למיקם קדם בני גבריא:
 ג ותדע יומא דין ארי יי אלהך
 הוא יעבר קדמך מימרה אשא
 אכלא הוא ישענון והוא יתרכנון
 קדמך ותרכנון ותוכנון בפריע
 כמא די מליל יי לך: ד לא תימר
 בלבך בדיתבר יי אלהך יתהון
 מקדמך למימר בזכותי אעלני יי
 למירת ית ארעא קדא ובחובי
 עממאי האלין יי מתרף להון
 מקדמך: ה לא בזכותך
 ובקשיטות לבך את עלל למירת
 ית ארעהון ארי בחובי עממאי
 האלין יי אלהך מתרכהון
 מקדמך ובדיל לאקמא ית
 פתגמא די קיים יי לאבקהך
 לאברהם ליצחק וליעקב:
 ו ותדע ארי לא בזכותך יי אלהך
 יתב לך ית ארעא טבתא קדא
 למירתה ארי עם קשי קדל את:
 ז הוי דכיר לא תנשי ית די
 ארגזתא קדם יי אלהך במדברא
 למן יומא די נפקתא מארעא
 דמצרים עד מיתכון עד אתרא
 הדין מסרבין הויתון קדם יי:
 ח ובחרב ארגזתון קדם יי והנה
 רגז מן קדם יי בכון לשעאה

(ד) אלתאמר בלבבך. צדקתי ורשעת העובדי לרשת וגו'. כי ברשעת הגוים. הרי 'כי' משמש כוכבים גרמו: (ה) לא בצדקתך וגו' אתה בא

בלשון: 'אלא': תורה ו

יִתְכוּן: ט בְּמִסְקֵי לְטוּרָא לְמַסַּב
 לוֹחֵי אֲבָנִיָּא לוֹחֵי קִימָא דִּי גִזֵּר יִי
 עֲמֻכּוֹן וִיתְבִּית בְּטוּרָא אַרְבַּעִין
 יִמְמִין וְאַרְבַּעִין לִילָוֹן לְחִמָּא לֹא
 אֲכָלִית וּמִיָּא לֹא אֲשַׁתִּיתִי:
 י וַיֵּהֱב יִי לִי יֵת תְּרִין לוֹחֵי אֲבָנִיָּא
 כְּתִיבִין בְּאַצְבָּעָא דִּי וְעֲלִיהוֹן
 כָּל פְּתָגְמִיָּא דִּי מְלִיל יִי עֲמֻכּוֹן
 בְּטוּרָא מְגוֹ אֲשַׁתָּא בְּיומָא
 דְּקָהְלָא: יא וְהָוָה מְסוּף אַרְבַּעִין
 יִמְמִין וְאַרְבַּעִין לִילָוֹן יֵהֱב יִי לִי
 יֵת תְּרִין לוֹחֵי אֲבָנִיָּא לוֹחֵי קִימָא:
 יב וְאָמַר יִי לִי קוֹם חוֹת בְּפָרִיעַ
 מִכָּא אָרִי חֲבִיל עֲמָךְ דִּי אֲפָקְתָּא
 מִמְּצָרִים סְטוּ בְּפָרִיעַ מִן אֲרָחָא
 דִּי פְקֻדְתָּנוֹן עֲבָדוּ לְהוֹן מִתְכָּא:
 יג וְאָמַר יִי לִי לְמִימַר גְּלִי קְדָמִי
 יֵת עֲמָא הָדִין וְהָא עִם קָשִׁי קְדָל
 הוּא: יד אֲנָח בְּעוֹתָךְ מִקְדָּמִי
 וְאַשְׁצִנוֹן וְאִמְחִי יֵת שְׁמֵהוֹן
 מִתְחַת שְׁמִיָּא וְאַעֲבֹד יֵתָךְ לְעִם
 תְּקִיף וְסָגִי מִנְהוֹן: טו וְאַתְּפִנִיתִי
 וְנִחַתִּית מִן טוּרָא וְטוּרָא בְּעַר
 בְּאַשְׁתָּא וְתִרִין לוֹחֵי קִימָא עַל
 תְּרִין יָדִי: טז וְחִזִּיתִי וְהָא
 חֲבָתוֹן קָדָם יִי אֱלֹהִיכוֹן עֲבַדְתוֹן
 לְכוֹן עֲגָל מִתְכָּא סִטְתוֹן בְּפָרִיעַ
 מִן אֲרָחָא דִּי פִקִּיד יִי יִתְכוּן:
 יז וְאַחֲדִית בְּתִרִין לוֹחִיָּא
 וְרִמִּיתָנוֹן מִעַל תְּרִין יָדִי
 וְתִבְרַתָּנוֹן לְעִינִיכוֹן:
 יח וְאַשְׁתַּשְׁחִית קָדָם יִי כְּקֻדְמָתָא

בְּכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם: ט בְּעֲלִיתִי הִהָרָה לְקַחַת
 לוֹחַת הָאֲבָנִים לוֹחַת הַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּרַת יְהוָה
 עִמָּכֶם וְאָשַׁב בָּהֶר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים
 לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי כִּשְׁ"י:
 י וַיִּתֵּן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לוֹחַת הָאֲבָנִים
 כְּתוּבִים בְּאַצְבַּע אֱלֹהִים וְעֲלִיהֶם כָּכָל־
 הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בָּהֶר מִתּוֹךְ
 הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל: יא וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם
 וְאַרְבָּעִים לַיְלָה נָתַן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לַחַת
 הָאֲבָנִים לַחַת הַבְּרִית כִּשְׁ"י: יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי
 קוֹם רַד מִהֵר מִזֶּה כִּי שַׁחַת עֲמָךְ אֲשֶׁר
 הוֹצֵאת מִמִּצְרַיִם סָרוּ מִהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
 צִוִּיתָם עֲשׂוּ לָהֶם מִסְכָּה: יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי
 לֹא־אֶמַר רְאִיתִי אֶת־הָעַם הַזֶּה וְהִנֵּה עִם־קִשְׁיָה־
 עֹרֵף הוּא: יד הֲרַף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם וְאַמְחֶה
 אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם וְאַעֲשֶׂה אוֹתָךְ
 לְגוֹי־עֶצוֹם וְרַב מִמֶּנּוּ: טו וְאַפֵּן וְאֵרֹד מִן־הָהָר
 וְהָהָר בְּעֵר בָּאֵשׁ וּשְׁנֵי לוֹחַת הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי
 יָדַי: טז וְאֵרָא וְהִנֵּה חֲטָאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם
 עֲשִׂיתֶם לָכֶם עֲגֹל מִסְכָּה סָרְתֶם מִהֵר מִן־
 הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶתְכֶם: יז וְאַתְּפֹשׁ
 בְּשְׁנֵי הַלַּחַת וְאַשְׁלֹכֶם מֵעַל שְׁתֵּי יָדֵי
 יח וְאַתְּנַפֵּל לִפְנֵי יְהוָה כָּרְאֲשָׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם

רש"י

(ט) וְאָשַׁב בָּהֶר. (מגילה כא) אֵין יְשִׁיבָה אֱלָא שְׁשִׁיתָהֶן שְׁוֹת: תורה יב (יח) וְאַתְּנַפֵּל לִפְנֵי ה' לְשׁוֹן עֲפָכָה: תורה י (יא) לוֹחַת. לוֹחַת כְּתִיב, כָּרְאֲשָׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם. שְׁנָאֶמַר (שמות לב): "וְעָתָה

וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לַחֵם לֹא אָכַלְתִּי וּמִים לֹא
שָׁתִיתִי עַל כָּל־חַטָּאתְכֶם אֲשֶׁר חָטַאתֶם
לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ ^{רס"י}: יט כִּי
יִגְרָתִי מִפְּנֵי הָאֵף וְהַחֲמָה אֲשֶׁר קָצַף יְהוָה
עָלֵיכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם
בַּפֶּעַם הַהוּא: כ וּבְאַהֲרֹן הַתַּאֲנֵף יְהוָה מְאֹד
לְהַשְׁמִידוֹ וְאֶת־פִּלֵּל גַּם־בְּעַד אַהֲרֹן בַּעַת
הַהוּא ^{רס"י}: כא וְאֶת־חַטָּאתְכֶם אֲשֶׁר־עָשִׂיתֶם
אֶת־הָעֹגֶל לְקַחְתִּי וְאֲשֶׁר־פָּאֵשׁ וְאֶכֶת
אֹתוֹ טָחוֹן הֵיטֵב עַד אֲשֶׁר־דָּק לְעָפָר וְאֲשַׁלֵּךְ
אֶת־עַפְרוֹ אֶל־הַנַּחַל הַיָּרֵד מִן־הַהָר ^{רס"י}:
כב וּבַתְּבַעֲרָה וּבַמֶּסֶפָּה וּבַקְּבֻרָת הַתַּאֲוָה
מִקְצָפִים הֵייתֶם אֶת־יְהוָה: כג וּבִשְׁלַח יְהוָה
אֶתְכֶם מִקְדֹּשׁ בְּרִנֵּעַ לֵאמֹר עָלוּ וּרְשׁוּ אֶת־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וּתְמֹרוּ אֶת־פִּי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְלֹא הֶאֱמַנְתֶּם לוֹ וְלֹא שָׁמַעְתֶּם
בְּקוֹלוֹ: כד מִמֶּרִים הֵייתֶם עִם־יְהוָה מִיּוֹם דַּעַתִּי
אֶתְכֶם: כה וְאֶת־נַפְל לִפְנֵי יְהוָה אֵת אַרְבָּעִים

רע"י

אַרְבָּעִין יָמִין וְאַרְבָּעִין לַיְלָו
לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמִיָּא לֹא
אֲשִׁיתִי עַל כָּל חוֹבִיכוֹן דִּי
חֲבָתוֹן לְמַעַבְד דְּבִיש קָדִם יִי
לְאַרְגָּזָא קְדָמוֹהִי: יט אָרִי דַחֲלִית
מִקְדָּם רְגָזָא וְחֲמָתָא דִּי רְגָז יִי
עָלִיכוֹן לְשַׁעֲרָה יִתְכוֹן וְקָבִיל יִי
עָלוֹתִי אָף בְּזִמְנָא הַהִיא: כ וְעַל
אַהֲרֹן הָוָה רְגָז מִן קָדִם יִי לְחֲדָא
לְשַׁעֲרִיתָהּ וְעָלִיתִי אָף עַל אַהֲרֹן
בְּעַדְנָא הַהִיא: כא וְיֵת חוֹבֲתְכוֹן
דִּי עֲבַדְתוֹן יֵת עֲגָלָא נִסְבִּית
וְאוֹקְדִית יֵתָה בְּנוֹרָא וְשָׁפִית יֵתָה
בְּשׁוֹפִינָא יָאוֹת עַד דִּי הָוָה דָּקִיק
לְעַפְרָא וּרְמַת יֵת עַפְרָה לְנַחֲלָא
דְּנַחַת מִן טוֹרָא: כב וּבְדִלְקָתָא
וּבְנוֹסְתָא וּבְקִבְרֵי דְמִשְׁאַלֵי מְרָגְזִין
הוֹיִתוֹן קָדִם יִי: כג וְכַד שְׁלַח יִי
יִתְכוֹן מִרְקָם גִּיאָה לְמִימֵר סָקוּ
וְאַחֲסִינוּ יֵת אֲרַעָא דִּי יִהְיִית לְכוֹן
וְסִרְבָּתוֹן עַל גְּזֹרַת מִימְרָא דִּי
אֶלְהֵכוֹן וְלֹא הֵימְנָתוֹן לָהּ וְלֹא
קִבְּלָתוֹן לְמִימְרָה: כד מִסְרָבִין
הוֹיִתוֹן קָדִם יִי מִיּוֹמָא דִּידְעִית
יִתְכוֹן: כה וְאַשְׁתַּשְׁחִית קָדִם יִי
יֵת אַרְבָּעִין יָמִין וְיֵת אַרְבָּעִין

(דברים י'): "וְאֶנֶכִי עֲמַדְתִּי בְּהָר בְּיָמִים הָרִאשׁוֹנִים",
מָה הָרִאשׁוֹנִים בְּרָצוֹן, אָף הָאֲחֵרוֹנִים בְּרָצוֹן;
אֲמַר מַעֲתָה, אֲמַצְעִיִּים הָיוּ בְּכַעַס: תוֹרָה יט
(כ) וּבְאַהֲרֹן הַתַּאֲנֵף ה'. לְפִי שִׁשְׁמַע לָכֶם:
לְהַשְׁמִידוֹ. זֶה כְּלוּי בָּנִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (עמוס
ב): "וְאֲשַׁמִּיד פְּרִיּוֹ מִמֶּעַל": וְאֶת־פִּלֵּל גַּם־בְּעַד
אַהֲרֹן. וְהוֹעִילָה תִּפְלִתִּי לְכַפֵּר מַחֲצָה, וּמִתּוֹ שְׁנַיִם
וּנְשָׁאֵרוֹ הַשְּׁנַיִם: (כא) טָחוֹן. לְשׁוֹן הָוָה, כְּמוֹ:
"הַלּוֹךְ וְכָלוֹת", מוֹלָאנ"ט בְּלַע"ז (מֵאֵה־לַעֲנֹד):
תוֹרָה כב (כה) וְאֶת־נַפְל וְגו'. אֵלּוּ הֵן עֲצָמָם

אֶעֱלֶה אֶל ה' אוֹלִי אֲכַפְרָה", בְּאוֹתָהּ עָלֶיהָ
נִתְעַפְּכְתִּי אַרְבָּעִים יוֹם, נִמְצְאוּ כָּלִים בְּכ"ט בָּאָב:
שְׁהוּא עָלָה בִּי"ח בְּתַמּוּז, בּוֹ בְּיוֹם נִתְרַצָּה
הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, וְאָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה
(שם לד): "פֶּסֶל־לָךְ שֶׁנִּי־לוֹחַת". עָשָׂה עוֹד מ' יוֹם,
נִמְצְאוּ כָּלִים בְּיוֹם הַכַּפּוֹרִיִּם. בּוֹ בְּיוֹם
נִתְרַצָּה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְחָה, וְאָמַר
לוֹ לְמֹשֶׁה (בַּמִּדְבָּר יד): "סָלַחְתִּי בְּדִבְרְךָ", לְכֹךְ
הַקָּבַע לְמַחֲלָה וְלִסְלִיחָה. וּמִנֵּין שְׁנֵתְרַצָּה בְּרָצוֹן
שְׁלָם? שְׁנָאֲמַר בְּאַרְבָּעִים שָׁל לוחֹת אֲחֵרוֹנוֹת

לילון די אשתטחית ארי אמר יי
 לשצאה יתכון: כו וצליתי קדם
 יי ואמרית יי אלהים לא תחבל
 עמך ואחסנתך די פרקתא בתקפך
 די אפקתא ממצרים בידא
 תקיפא: כו אדפר לעבדיך
 לאברהם ליצחק וליעקב לא
 תתפני לקשיות עמא קדין
 ולחוביהון ולחטאיהון:
 כח דילמא יימרון דינרי ארעא די
 אפקתנא מתמן מדלית יוכלא דיי
 לאעלתהון לארעא די מליל להון
 ומדסגני יתהון אפקנן
 לקטלותהון במדברא: כט ואנן
 עמך ואחסנתך די אפקתא בחילך
 רבא ובדרעך מרמא: א בעדנא
 הדיא אמר יי לי פסל לך תרין
 לוחי אבניא פקדמאי וסק לקדמי
 לטורא ותעבד לך ארונא דאעא:
 ב ואכתוב על לוחיא ית פתגמאי
 די הוו על לוחיא קדמאי די
 תברתא ותשונן בארונא:
 ג ועבדית ארונא דאעי שטין
 ופסלית תרין לוחי אבניא
 פקדמאי וסלקית לטורא ותרין
 לוחיא בידי: ד וכתב על לוחיא
 פכתבא קדמא ית עשרא
 פתגמאי די מליל יי עמכון

היום ואת-ארבעים הלילה אשר התנפלתי
 כי-אמר יהוה להשמיר אתכם כס"י: כו ואתפלל
 אליהוה ואמר אדני יהוה אל-תשחת עמך
 ונחלתך אשר פדית בגדלך אשר-הוצאת
 ממצרים ביד חזקה: כז וכל לעבדיך לאברהם
 ליצחק וליעקב אל-תפן אל-קשי העם הזה
 ואל-רשעו ואל-חטאתו: כח פן-יאמרו הארץ
 אשר הוצאתנו משם מבלי יכלת יהוה
 להביאם אל-הארץ אשר-דבר להם ומשנאתו
 אותם הוציאם להמתם במדבר: כט והם עמך
 ונחלתך אשר הוצאת בכתך הגדל ובזרעך
 הנטויה: פ רביעי י א בעת ההוא אמר יהוה
 אלי פסל-לך שני-לוחת אבנים פראשנים
 ועלה אלי ההרה ועשית לך ארון עץ כס"י:
 ב ואכתב על-הלחת את-הדברים אשר היו
 על-הלחת הראשנים אשר שברת ושמתם
 בארון: ג ואעש ארון עצי שטים ואפסל
 שני-לחת אבנים פראשנים ואעל ההרה ושני
 הלחת בידי: ד ויכתב על-הלחת פמכתב
 הראשון את עשרת הדברים אשר דבר יהוה אליכם בהר מתוך

רש"י

שעשה בצלאל, שהרי משכן לא נתעסקו בו עד
 לאחר יום הכפורים, כי בדתו מן הקר צוה להם
 על מלאכת המשכן, ובצלאל עשה משכן תחלה,
 ואחר כך ארון וכלים. נמצא זה ארון אחר הקה,
 וזהו שהיה יוצא עמם למלחמה. ואותו שעשה
 בצלאל, לא יצא למלחמה אלא בימי עלי, ונענשו

האמורים למעלה וכפלן כאן, לפי שכתוב כאן סדר
 תפלתו, שנאמר: "ה' אלהים אל תשחת עמך
 וגו'": תורה כו (א) בעת ההוא. לסוף מ' יום
 נתרצה לי ואמר לי: "פסל-לך", ואחר כך: "ועשית
 לך ארון", ואני עשיתי ארון תחלה, שפשאבא
 והלוחות בקדי, היכן אתנם? ולא זה הוא הארון

בטורא מגו אשתא ביומא
דקקלא ויהבנון יי לי:
ה ואתפניתי ונחתית מן טורא
ושויתי ית לוחיא בארונא די
עבדית והווי תמן כמא די פקדני
יי: ו ובני ישראל נטלו מבארות
בני יעקן למוסרה תמן מית אהרן
ואתקבר תמן ושמש אלעזר ברה
תחיתוהי: ז מתמן נטלו לגדגד
ומן גדגד ליטבת ארעא נגדן
נחלין דמיין: ח בעדנא הדיא
אפרש יי ית שבטא דלוי למטל
ית ארון קימא דיי למקם קדם יי
לשמשתה ולברכא בשמה עד
יומא הדין: ט על בן לא הוה
ללוי חלק ואחסנא עם אחוהי
מתנן דיהב לה יי אנון אחסנתה
כמא די מליל יי אלהיך לה:
י ואנא הויתי קאם בטורא

האש ביום הקהל ויתנם יהוה אלי: ה ואפן
וארד מן ההר ואשם את הלחת בארון אשר
עשיתי ויהיו שם כאשר צוני יהוה: ו ובני
ישראל נסעו מבארת בני יעקן מוסרה שם
מת אהרן ויקבר שם ויכתו אלעזר בנו
תחתיו כס"י: ז משם נסעו הגדגדה ומן
הגדגדה יטבתה ארץ נחלימים כס"י: ח בעת
ההוא הבדיל יהוה את שבט הלוי לשאת
את ארון ברית יהוה לעמד לפני יהוה
לשרתו ולברך בשמו עד היום הנה כס"י:
ט על-בן לא היה ללוי חלק ונחלה עם אחיו
יהוה הוא נחלתו כאשר דבר יהוה אלהיך
לו כס"י: י ואנכי עמדתי בהר כימים הראשנים

רע"י

עליו ונשבה: תורה ב (ו) ובני ישראל נסעו
מבארת בני יעקן מוסרה. מה ענין זה לכאן?
ועוד, וכי מבארות בני יעקן נסעו למוסרה, והלא
ממוסרות באו לבני יעקן, שנאמר (במדבר לג):
"ויסעו ממסרות וגו'?" ועוד, שם מת אהרן, והלא
בהר ההר מת? צא וחשב, ותמצא שמונה מסעות
ממוסרות להר ההר. אלא אף זו מן התוכחה: ועוד
זאת עשיתם, כשמת אהרן בהר ההר לסוף ארבעים
שנה ונסתלקו ענני כבוד, יראתם לכם ממלחמת
מלך ערד ונתתם ראש לחזר למצרים, וחזרתם
לאחוריים שמונה מסעות עד בני יעקן, ומשם
למוסרה. שם נלחמו לכם בני לוי והרגו מכם ואתם
מהם, עד שהחזירו אתכם בדרך חזרתכם ומשם
חזרתם הגדגדה, הוא חר הגדגד: (ז) ומן
הגדגדה וגו'. ובמוסרה עשיתם אבל כבוד על
מיתתו של אהרן שגרמה לכם זאת, ונדמה לכם

כאלו מת שם, וסמך משה תוכחה זו לשבירת
הלוחות, לומר שקשה מיתתן של צדיקים לפני
הקדוש ברוך הוא, כיום שנשפתרו בו הלוחות,
ולהדיעף שהקשה לו מה שאמרו: "נתנה ראש",
לפרש ממנו, כיום שעשו בו את העגל: (ח) בעת
ההוא הבדיל ה' וגו'. מוסב לענין הראשון: בעת
ההוא. בשנה הראשונה לצאתכם ממצרים,
וטעיתם בעגל. ובני לוי לא טעו, הבדילם המקום
מכם, וסמך מקרא זה לחזרת בני יעקן, לומר שאף
בזה לא טעו בה בני לוי, אלא עמדו באמונתם:
לשאת את ארון הלויים: לעמד לפני ה' לשרתו
ולברך בשמו. הכהנים, והוא נשיאת כפיים:
(ט) על-בן לא היה ללוי חלק. לפי שהבדלו
לעבודת מזבח ואין פנויין לחרש ולזרע: ה' הוא
נחלתו. נוטל פרס מזמן מבית המלך: (י) ואנכי
עמדתי בהר. לקבל הלוחות האחרונות, ולפי שלא

אַרְבַּעִים יוֹם וְאַרְבַּעִים לַיְלָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה
 אֵלַי גַּם בַּפֶּעַם הַהוּא לֹא־אָבָה יְהוָה
 הַשְׁחִיתָךְ כִּסִּי: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם לָךְ
 לְמַסַּע לִפְנֵי הָעָם וַיָּבֹאוּ וַיִּירָשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּם לָתֵת לָהֶם כִּסִּי: פ
 חֲמִישִׁי יב וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׂאֵל
 מֵעַמֶּךָ כִּי אִם־לִירָאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת
 בְּכָל־דַּרְכָּיו וּלְאַהֲבָה אוֹתוֹ וּלְעַבְדוֹ אֶת־יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּכָךְ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ כִּסִּי: יג לְשֹׁמֵר
 אֶת־מִצְוֹת יְהוָה וְאֶת־חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵצִוְךָ
 הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ כִּסִּי: יד הֵן לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ
 הַשָּׁמַיִם וּשְׁמַי הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר־
 בָּהּ כִּסִּי: טו רַק בְּאַבְתֶּיךָ חֶשֶׁק יְהוָה לְאַהֲבָה
 אוֹתָם וַיִּבָּחַר בְּזֶרְעָם אַחֲרֵיהֶם בָּכֶם מִכָּל־
 הָעַמִּים כִּיּוֹם הַזֶּה כִּסִּי: טז וּמִלֵּתָם אֶת עֶרְלַת
 לִבְבָּכֶם וְעֶרְפְּכֶם לֹא תִקְשׁוּ עוֹד כִּסִּי: יז כִּי
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדֹנִי

כִּיּוֹמִין קְדָמָאִין אַרְבַּעִין יָמִין
 וְאַרְבַּעִין לַיְלָן וְקָבִיל יְיָ צְלוֹתִי
 אִף בְּזִמְנָא הַהִיא לֹא אָבִי יְיָ
 לְחַפְלוֹתֶיךָ: יא וַאֲמַר יְיָ לִי קוּם
 זֵיל לְמַטּוּל קָדָם עַמָּא וַיַּעֲלוּן
 וַיִּרְתּוּן יְת אַרְעָא דִּי קְנִימִית
 לְאַבְתָּהוֹן לְמַתָּן לְהוֹן: יב וַכֵּן
 יִשְׂרָאֵל מָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ תַּבַּע מִן
 אֱלֹהֵן לְמַדְחַל קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ
 לְמַתָּךְ בְּכָל אֲרָחוֹ דְּתַקְנֹן קְדָמוּהִי
 וּלְמַרְחָם יְתָה וּלְמַפְלַח קָדָם יְיָ
 אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ:
 יג לְמַטָּר יְת פְּקוּדֵיָא דִּי יְתָה
 קְנִימוּהִי דִּיאָנָא מִפְּקוּדֶיךָ יוֹמָא דִּין
 לְדִיִּיטָב לָךְ: יד הָא דִּי אֱלֹהֶיךָ
 שְׁמַיָא וּשְׁמַי שְׁמַיָא אַרְעָא וְכָל דִּי
 בָּהּ: טו לְחוּד בְּאַבְתֶּיךָ צָבִי יְיָ
 לְמַרְחָם יְתָהוֹן וְאַתְרֵי בְּגִיָּהוֹן
 בְּתִרְיָהוֹן בְּכוֹן מְכָל עַמִּיָּא
 כִּיּוֹמָא הַדִּין: טז וְתַעֲדוּן יְתָה
 טַפְּשׁוֹת לְכָכוֹן וּקְדָלְכוֹן לֹא
 תִקְשׁוּן עוֹד: יז אֲרִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם
 הוּא אֱלֹהָא דִּינִין וּמַרִּי מַלְכִּין
 אֱלֹהָא רַבָּא גְּבִירָא וְדַחִילָא דִּי לִית
 קְדָמוּהִי מִסָּב אִפִּין וְאַף לֹא

רש"י

רבותינו דרשו מכאן: הכל בידי שמים, חוץ
 מיראת שמים: (יג) לשמר את מצות ה'. ואף
 היא לא לחנם, אלא: לטוב לכם שתקבלו שכר:
 (יד) הן לה' אלהיך. הכל, ואף על פי כן "רק
 באבתיך חשק ה'" מן הכל: (טו) בכם. כמו
 שאתם (רואים אתכם) חשוקים מכל העובדי
 כוכבים היום הזה: (טז) ערלת לבבכם. אטם
 לבבכם וכסויו: (יז) ואדני האדנים. לא יוכל
 שום אדון להציל אתכם מידו: לא־ישא פנים. אם
 תפרקו עלו: ולא יקח שחד. לפיכך בממון:

פרש למעלה כמה עמד בזה בעליה אחרונה זו,
 חזר והתחיל בה: פנים הראשנים. של לוחות
 הראשונות: מה הם ברצון, אף אלו ברצון, אבל
 האמצעיים שעמדתי שם להתפלל עליכם היו
 בכעס: (יא) ויאמר ה' אלי וגו'. אף על פי
 שפרתם מאחריו וטעיתם בעגל, אמר לי (שמות
 לב): "לך נחה את העם וגו'": (יב) ועתה
 ישראל. אף על פי שעשיתם כל זאת, עודנו רחמיו
 וחסותו עליכם, ומכל מה שחטאתם לפניו, אינו
 שואל מכם: כי אם־ליראה וגו'. (ברכות לג)

לְקַבֵּל אֶת־שָׂדֵהָ: יח עֲבַד דִּין יִתֵּם
וְאַרְמָלָא וְרַחֵם גִּיּוֹרָא לְמַתָּן לָהּ
מְזוּנָא וְכֶסֶף: יט וְתַרְחֻמוֹן יִת
גִּיּוֹרָא אַרְי דִּירִין הוֹיָתוֹן בְּאַרְעָא
דְּמִצְרַיִם: כ יֵת יִי אֱלֹהֶךָ תְּדַחַל
וְקַדְמוֹהִי תַפְלַח וְלִדְחַלְתָּהּ תִּקְרַב
וּבִשְׁמָהּ תִּקְרִים: כא הוּא תִשְׁבַּחֲתָךְ
וְהוּא אֱלֹהֶךָ דְּעַבְד עֲמָךְ יֵת
בְּרַבְרָתָא וְיֵת חֲסִינְתָא הָאֲלִין דִּי
חֲזוּ עֵינֶיךָ: כב בְּשַׁבְעִין נַפְשָׁן
נָחְתוּ אֲבַהֲתָךְ לְמִצְרַיִם וְכַעַן שׁוֹנֶךְ
יִי אֱלֹהֶךָ כְּכֹכְבִי שְׁמִיא לְמַסְגִּי:
א וְתַרְחֵם יֵת יִי אֱלֹהֶךָ וְתִטֵּר
מִטְרַת מִימְרָהּ וְקִנְמוֹהִי וְדִינוֹהִי
וּפְקוּדוֹהִי כָּל יוֹמָא: ב וְתִדְעוֹן
יוֹמָא דִּין אַרְי לֹא יֵת בְּנִיכּוֹן דִּי
לֹא יָדְעוּ וְדִי לֹא חֲזוּ יֵת אֶלְפָנָא
דִּי אֱלֹהִיכוֹן יֵת רְבוּתָהּ יֵת יְדָהּ
תְּקִיפָא וְדִרְעָה מְרַמְמָא: ג וְיֵת
אַתְנוּתָהּ וְיֵת עֹבְדוֹהִי דִי עַבְד בְּגוּ
מִצְרַיִם לְפָרְעָה מִלְּבָא דְּמִצְרַיִם
וּלְכָל אַרְעָה: ד וְדִי עַבְד
לְמַשְׁרֵית מִצְרַיִם לְסוֹסְוֹתָהּ
וְלִרְתִּיכוֹהִי דִי אֲטִיף יֵת מִי יִמָּא
דְּסוּף עַל אֲפִיּוֹן בְּמִרְדְּפָהּ
בְּתִרְכּוֹן וְאֹבְדוֹנוֹן יִי עַד יוֹמָא
הַדִּין: ה וְדִי עַבְד לְכוֹן בְּמִדְבָּרָא
עַד מִיתִיכוֹן עַד אֲתָרָא הַדִּין:

הַצִּיף אֶת־מֵי יַם־סוּף עַל־פְּנֵיהֶם בְּרִדְפָם אַחֲרֵיכֶם וַיֹּאבְדֶם יְהוָה עַד
הַיּוֹם הַזֶּה: ה וְאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בְּמִדְבָּר עַד־בְּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם

רש"י

הייתם. מוס שפך, אל תאמר לחברך: (כ) אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא. וְתַעֲבֹד לוֹ וְתִדְבֹּק בּוֹ, ולאחר שִׁיְהִיֹּךְ בָּךְ כָּל הַמִּדּוֹת הִלְלוּ אֹז בְּשִׁמּוֹ תִשְׁבַּע: תורה כא (ב) וידעתם היום. תנו לב לדעת ולהבין ולקבל תוכחתִי: כי לא אֶת־בְּנֵיכֶם. אני מדבר עִכְשָׁו,

הַיָּדָנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר
לֹא־יֵשָׁא פָנִים וְלֹא יִקַּח שָׁחַד רש"י: יח עָשָׂה
מִשְׁפָּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאַהֲבָ גֵּר לָתֵת לוֹ לֶחֶם
וְשִׁמְלָה רש"י: יט וְאַהֲבַתְּם אֶת־הַגֵּר כִּי־גֵרִים
הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם רש"י: כ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וּבֹו תִדְבֹּק וּבְשִׁמּוֹ
תִשְׁבַּע רש"י: כא הוּא תְהַלֵּלְתָּ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ
אֲשֶׁר־עָשָׂה אֹתְךָ אֶת־הַגָּדֹלֹת וְאֶת־הַנּוֹרָאֹת
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ: כב בְּשַׁבְעִים נַפֶּשׁ
יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרִימָה וְעַתָּה שְׁמֹךְ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבִי הַשָּׁמַיִם לָרֹב: יא א וְאַהֲבַתְּ
אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשִׁמְרַת מִשְׁמֶרְתּוֹ וְחֻקְתָּיו
וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל־הַיָּמִים: ד וידעתם היום
כי | לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וְאֲשֶׁר
לֹא־רָאוּ אֶת־מוֹסֵר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶת־גְּדֻלּוֹ
אֶת־יָדוֹ הַחֲזָקָה וְזִרְעוֹ הַנְּטוּיָה רש"י: ג וְאֶת־
אֹתוֹתָיו וְאֶת־מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרַיִם
לְפָרְעָה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וּלְכָל־אַרְצוֹ: ד וְאֲשֶׁר
עָשָׂה לְחֵיל מִצְרַיִם לְסוֹסָיו וּלְרִכְבּוֹ אֲשֶׁר
הִצִּיף אֶת־מֵי יַם־סוּף עַל־פְּנֵיהֶם בְּרִדְפָם אַחֲרֵיכֶם וַיֹּאבְדֶם יְהוָה עַד
הַיּוֹם הַזֶּה: ה וְאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בְּמִדְבָּר עַד־בְּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם

(יח) עָשָׂה מִשְׁפָּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה. הָרִי גְבוּרָה, וְאֶצֶּל גְּבוּרָתוֹ אֵתָּה מוֹצֵא עֲנוּתָנוֹתוֹ (מגילה לא): וְאַהֲבָ גֵּר לָתֵת לוֹ לֶחֶם וְשִׁמְלָה. וְדָבָר חָשׁוּב הוּא זֶה, שֶׁכָּל עַצְמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ עַל זֶה הִתְפַּלֵּל: "וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבִגְד לִלְבָּשׁ": (יט) כִּי־גֵרִים

ו ודי עבד לדתן ולאבירים בני
אליאב בר ראובן די פתחת ארעא
ית פומה ובלעתנון וית אנש
פתיהון וית משכניהון וית כל
יקומא די עמהון בגו כל ישראל:
ז ארי עיניכון חזאן ית כל
עובדא דיי רבא די עבד:
ח ותטר ית (כל) תפקדא די
אנא מפקדך יומא דין בדיל
דתקפון ותעלון ותירתון ית
ארעא די אתון עברין תמן
למירתה: ט ובדיל דתורכון
יומין על ארעא די קיים יי
לאבהתכון למתן להון ולבניהון
ארעא עבדא חלב ודבש: י ארי
ארעא די את עלל לתמן למירתה
לא כארעא דמצרים היא די

הזה: וואשר עשה לדתן ולאבירים בני
אליאב בן-ראובן אשר פצתה הארץ את-פיה
ותבלעם ואת-בתיהם ואת-אהליהם ואת
כל-היקום אשר ברגליהם בקרב כל-
ישראל רס"י: ז כי עיניכם הראת את כל-
מעשה יהוה הגדל אשר עשה רס"י:
ח ושמרתם את-כל-המצוה אשר אנכי מצוה
היום למען תחזקו ובאתם וירשתם את-
הארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה:
ט ולמען תאריכו ימים על-האדמה אשר
נשבע יהוה לאבותיכם לתת להם ולזרעם
ארץ זבת חלב ודבש: ס ששי כי הארץ אשר
אתה בא-שמה לרשתה לא כארץ מצרים הוא אשר יצאתם משם

רע"י

טובה ויפה כזו'. (ספרי) לכל בגנותה הכתוב מדבר,
וכך אמר להם: 'לא כארץ מצרים היא, אלא רעה
הימנה? תלמוד לומר: (במדבר יג) "והכרון שבע
שנים נבנתה וגו'", אדם אחד פנאן, וחס בנה צען
למצרים בנו, והכרון לכנען, דרך ארץ אדם בונה
את הנאה ואחר כך בונה את הכעור (ספרי)
אחרים: הגרוע, שפסלתו של ראשון, הוא נותן
בשני, ובכל מקום החביב קודם. הא למדת
שחברון יפה מצען, ומצרים משפחת מכל
הארצות, שנאמר (בראשית יג): "כגן ה' כארץ
מצרים", וצען שכח מצרים היא, שהיתה מקום
מלכות, שכן הוא אומר (ישעיה ל): "כי היו בצען
שריו", והכרון פסלתה של ארץ ישראל, לכה
הקצוה לקבורת מתים, ואף על פי כן היא יפה
מצען. ובכתובות (דף קיב) דרשו בענין אחר: אפשר
אדם בונה בית לבנו הקטן, ואחר כך לבנו הגדול?

שיוכלו לומר: 'אנו לא ידענו ולא ראינו בכל זה':
תורה ג (ו) בקרב כל-ישראל. כל מקום שהיה
אחד מהם בורח, הארץ נבקעת מתחתיו וכולעתו,
אלו דברי רבי יהודה. אמר לו רבי נחמיה: 'והלא
כבר נאמר (במדבר טז): "ותפתח הארץ את פיה",
ולא פיתיה? אמר לו: 'ומה אני מקים "בקרב
כל-ישראל"? אמר לו: שנעשית הארץ מדרון
כמשפך, וכל מקום שהיה אחד מהם, היה מתגלגל
וכא עד מקום הבקיעה: ואת כל היקום אשר
ברגליהם. זה ממונו של אדם, שמעמידו על
רגליו: (ז) כי עיניכם הראת. מוסב על המקרא
האמור למעלה: "כי לא את בניכם אשר לא ידעו
וגו'", כי אם עמכם אשר "עיניכם הראת וגו':
תורה ח (י) לא כארץ מצרים הוא. אלא טובה
הימנה, ונאמרה הבטחה זו לישראל ביציאתם
ממצרים, שהיו אומרים: 'שמה לא נבא אל ארץ

נפקתון מתמן די תזרע ית זרעך
 ומשקת לה ברגלך כגנתא ירקא:
 יא וארעא די אתון עברין תמן
 למירתה ארע טורין ובקען למטר
 שמיא תשתי מיא: יב ארעא די
 אלהך תבע יתה תדירא עיני יי
 אלהך בה מרישא דשתא ועד
 סופא דשתא: יג ויהי אם קבלא
 תקבלון לפקודי די אנא מפקד
 יתכון יומא דין למרחם ית יי
 אלהכון ולמפלח קדמוהי בכל
 לבכון ובכל נפשכון: יד ואתן
 מטר ארעכון בעדנה בפיר ולקיש

נפשכם כס"י: יד ונתתי מטר-ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך

רש"י

כדאיתא ב"ראש השנה" (יז): מרשית השנה. (שם)
 ח מראש השנה נדון מה יהא בסופה: (יג) והיה
 אם-שמע. והיה מוסב על האמור למעלה: "למטר
 השמים תשפה מים": והיה אם שמע תשמעו.
 (סוכה מו) אם תשמע בישן, תשמע בחדש, וכן
 (דברים ח): "והיה אם שכלת תשפח", אם התחלת
 לשכלת, סופך שתשפח בלה, שכן פתיב במגלה:
 אם תעזבני יום, יומים אעזבך: מצוה אתכם היום.
 שיהיו עליכם חדשים, כאלו שמעתם בו ביום
 (ספרי): לאהבה את-ה'. שלא תאמר: 'הרי אני
 לומד, בשביל שאהיה עשיר, בשביל שאקרא רב,
 בשביל שאקבל שכר', אלא כל מה שתעשו, עשו
 מאהבה וסוף הכבוד לך: ולעבדו בכל-לבבכם.
 עבודה שהיא בלב, וזו היא תפלה, שהתפלה
 קרויה עבודה, שנאמר (דניאל ו): "אלהך די אנת
 פלח לה בתדירא", וכי יש פלחן בבבל? אלא על
 שהיה מתפלל, שנאמר (שם): "וכוין פתיחן לה
 וגו'", וכן בדרך הוא אומר (תהלים קמא): "תכון
 תפילתי קטרת לפניך": בכל-לבבכם ובכל-
 נפשכם. והלא כבר הזהיר (דברים ו): "בכל לבבך
 ובכל נפשך", אלא אזהרה ליחיד, אזהרה לצבור:
 (יד) ונתתי מטר-ארצכם. (ספרי) עשיתם מה

אלא שמכנה על אחד משבעה בצען: אשר יצאתם
 משם. אפלו ארץ רעמסס אשר ישבתם בה, והיא
 במיטב ארץ מצרים, שנאמר (בראשית מז): "במיטב
 הארץ וגו'", אף היא אינה כארץ ישראל: והשקית
 ברגלך. ארץ מצרים היתה צריכה להביא מים
 מנילוס: "ברגלך", ולהשקותה, וצריך אתה לנוד
 משנתך, ולעמל, והנמוך שותה ולא הגבה, ואתה
 מעלה המים מן הנמוך לגבה, אבל זו: "למטר
 השמים תשפה מים", אתה ישן על מטתך,
 והקדוש ברוך הוא משקה נמוך וגבה, גלוי ושאינו
 גלוי כאחת: כגן הירק. שאין די לו בגשמים,
 ומשקין אותו כרגל ובכתף: (יא) ארץ הרים
 ובקעת. משפח החר מן המישור, שהמישור בבית
 כור אתה זורע כור, אבל החר, בבית כור ממנו,
 חמשת כורין: ארבע מארבע שפועיו, ואחד
 בראשו: ובקעת. הן מישור: (יב) אשר-ה'
 אלהיך דרש אתה. והלא כל הארצות הוא דורש,
 שנאמר (איוב לח): "להמטיר על-ארץ לא-איש?"
 אלא כביל אינו דורש אלא אותה, ועל ידי אותה
 דרישה שדורשה, דורש את כל הארצות עמה:
 תמיד עיני ה' אלהיך בה. לראות מה היא צריכה,
 ולחדש בה גזרות: עתים לטובה ועתים לרעה וכו',

וְתִירְשֶׁךָ וַיִּצְהַרְךָ כִּסִּי׃ מו וְנִתְּתִי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ
לִבְהִמָּתֶךָ וְאֹכֵלֹת וּשְׂבַעַת כִּסִּי׃ מז הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם
פֶּן־יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסִרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים
אַחֲרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם כִּסִּי׃ יח וְחָרָה אֶף־
יְהוָה בְּכֶם וַעֲצֹר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר
וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְאֲבַדְתֶּם מִהֲרָה
מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נָתַן לָכֶם כִּסִּי׃
יח וּשְׁמַתֶּם אֶת־דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־

שְׁעָלִיכֶם, אַךְ אֲנִי אֶעֱשֶׂה מֶה שְׁעָלִי: בְּעֵתוֹ.
בְּלִילֹת, שְׁלֹא יִטְרִיחוּ אֹתְכֶם. דָּבָר אַחֵר (שם):
"בְּעֵתוֹ", בְּלִילֵי שַׁבָּתוֹת שֶׁהֵכֵל מְצוּיִן בְּכַתִּיבָהּ:
וְיָרָה. (תענית ו) הִיא רְבִיעָה הַנוֹפֶלֶת לְאַחֵר הַזֵּרִיעָה,
שֶׁמְרֹה אֶת הָאֶרֶץ וְאֶת הַזֵּרִיעִים: וּמִלְקוֹשׁ. רְבִיעָה
הַיּוֹרֶדֶת סֻמוֹף לְקָצִיר, לְמִלְאוֹת הַתְּבוּאָה בְּקָשִׁיָּה,
(שם). וּלְשׁוֹן מִלְקוֹשׁ, דָּבָר הַמֵּאָחֵר, כְּדַמְתִּירְגָּמִינוּ:
(בראשית ל) "וְהָיָה הָעֲטוּפִים לְלֶכֶן", "לְקָשִׁיא". דָּבָר
אַחֵר: לְכָךְ נִקְרְאוּ מִלְקוֹשׁ, שִׁיּוֹרֶדֶת עַל הַמְּלִילוֹת
וְעַל הַקָּשִׁין: וְאִסְפֹּת דִּגְגָן. אֶתָּה תִּסְפְּנוּ אֶל הַבֵּית
וְלֹא אוֹיְבֶיךָ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סב): "אִם אֶתָּן
אֶת הַדִּגְגָּ וְגו' כִּי מֵאִסְפִּיו יֵאכְלֵהוּ", וְלֹא כְּעִנְיָן
שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ו): "וְהָיָה אִם זָרַע יִשְׂרָאֵל וְגו'":
(טו) וְנִתְּתִי עֶשֶׂב בְּשֹׂדֶךְ. (ספרי) שְׁלֹא תִצְטָרֵךְ
לְהוֹלִיכָהּ לְמִדְבָּרֵיּוֹת. דָּבָר אַחֵר: שֶׁתִּהְיֶה גִּזְזָה
תְּבוּאָתָךְ כָּל יְמוֹת הַגִּשְׁמִים וּמִשְׁלִיךְ לִפְנֵי בְהֶמְתָּךְ,
וְאֶתָּה מוֹנֵעַ יָדְךָ מִמֶּנָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם קֹדֶם לְקָצִיר
וְאִינָה פוֹחֶתֶת מִדִּגְגָּה: וְאִכְלָתָ וּשְׁבַעְתָּ. הָרִי זֶה
בְּרָכָה אַחֲרֶת: שֶׁתִּהְיֶה בְּרָכָה מְצוּיָה בַּפֶּת בְּתוֹךְ
הַמַּעֲצִים. "וְאִכְלָתָ וּשְׁבַעְתָּ": (טז) הִשְׁמָרוּ לָכֶם.
כִּיִּן שֶׁתִּהְיוּ אוֹכְלִים וּשְׁבַעִים, הִשְׁמָרוּ לָכֶם שְׁלֹא
תִבְעֲטוּ, שְׂאִין אֲדָם מוֹרֵד בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֱלֹא
מִתּוֹךְ שְׁבִיעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח): "פֶּן תֹּאכַל
וּשְׁבַעְתָּ", "וּבִקְרָךְ וְצֹאנֶךָ יִרְבִּין", מֶה הוּא אוֹמֵר

יִדְכוּן וַיְהוֹן לְתַפְלִין בֵּין עֵינֵיכֹן:
 יט וְתַלְפוֹן יִתְהוֹן יֵת בְּנִיכֹן
 לְמַלְלָא בְּהוֹן בְּמַתְבָּךְ בְּבִיתְךָ
 וּבְמַתְבָּךְ בְּאַרְחָא וּבְמַשְׁכְּבְךָ
 וּבְמַקְיָמְךָ: כ וְתַכְתְּבִנֹן עַל
 מְזוּזָן וְתַקְבְּעִנֹן בְּסָפִי בִיתְךָ
 וּבְתַרְעָךְ: כא כְּדִיל דִּי־סָגוֹן
 יוֹמִיכֹן וַיְמִי בְנִיכֹן עַל אֶרְעָא דִּי
 קָיִים יִי לְאַבְהֶתְכוֹן לְמַתָּן לְהוֹן
 פְּיוֹמִי שְׁמִיא עַל אֶרְעָא: כב אַרִי
 אִם מִטְר תִּטְרוֹן יֵת כָּל תַּפְקִדְתָּא
 הָדָא דִּי אָנָּא מְפָקֵד יִתְכוֹן
 לְמַעַבְדָּה לְמַרְחָם יֵת יִי אֲלֶהְכוֹן
 לְמַתָּךְ בְּכָל אֶרְחֹן דִּתְקַנֵּן קְדָמוֹהִי
 וּלְאַתְקַרְבָּא לְדַחֲלֵתָהּ: כג וַיִּתְרָךְ
 יִי יֵת כָּל עַמְמִיא הָאֲלִין
 מְקַדְמִיכֹן וְתִירְתוֹן עַמְמִין
 רַבְרָבִין וְתַקִּיפִין מְנֹכֹן: כד כָּל
 אֲתָרָא דִּי תִדְרוֹךְ פִּרְסַת רַגְלִכֹן
 בַּה דְלִכּוֹן יְהִי מִן מִדְבָּרָא וּלְבָנֹן

בְּרִגְלֵכֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה מִן־הַמִּדְבָּר וְהַלְבָּנוֹן מִן־הַנֶּהָר גְּהֵר־פָּרָת וְעַד

נַפְשֵׁכֶם וּקְשָׁרְתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל־יְדֵיכֶם וְהָיוּ
 לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם כִּסִּי: יט וְלַמִּדְתֶּם אֹתָם
 אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבִיתְךָ
 וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ כִּסִּי:
 כ וּכְתַבְתֶּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ:
 כא לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתִּיכֶם לֵאמֹר לָהֶם בְּיָמֵי
 הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ כִּסִּי: ס שְׁבִיעִי וּמִפְטִיר כב כִּי
 אִם־שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת
 אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה אֹתְכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ לְאַהֲבָה
 אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לָלֶכֶת בְּכָל־דִּרְכוֹ
 וּלְדַבְּקֶהּ־בּוֹ כִּסִּי: כג וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־
 הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֵיכֶם וַיִּרְשָׁתֶם גּוֹיִם גְּדֹלִים
 וְעַצְמִים מִכֶּם כִּסִּי: כד כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ

רע"י

הַמַּתִּים מִן הַתּוֹרָה: (כב) שְׁמַר תִּשְׁמְרוּן. אֲזַהֲרַת
 שְׁמִירוֹת הַרְבֵּה, לְהַזְהִיר בְּתַלְמוּדוֹ שְׁלֵא יִשְׁתַּפַּח:
 לְלֶכֶת בְּכָל־דִּרְכָיו. הוּא רַחוּם, וְאַתָּה תְּהֵא רַחוּם,
 הוּא גּוֹמֵל חֲסָדִים, וְאַתָּה גּוֹמֵל חֲסָדִים: וּלְדַבְּקָהּ־
 בּוֹ. אֲפֹשֶׁר לומר כֵּן, וְהֵלֵא אֵשׁ אוֹכְלָה הוּא?
 אֵלֹא הַדְּבַק בְּתַלְמִידִים וּבְחֻכְמִים, וּמַעֲלָה אֲנִי עָלֶיךָ
 כָּאלוֹ נִדְבַקְתָּ בּוֹ: (כג) וְהוֹרִישׁ ה'. עֲשִׂיתָם מַה
 שְׁעָלִיכֶם, אִפְּ אֲנִי אַעֲשֶׂה מַה שְׁעָלִי: וְעַצְמִים מִכֶּם.
 אֲתֶם גְּבוּרִים וְהֶם גְּבוּרִים מִכֶּם, שְׁאִם לֹא שִׁישְׁרָאֵל
 גְּבוּרִים, מַה הַשְׁבַּח הַהוּא שְׁמִשְׁבַּח אֶת הָאֱמוּרָיִים,
 לומר: "וְעַצְמִים מִכֶּם"? אֵלֹא אֲתֶם גְּבוּרִים מִשְׁאֵר
 הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְהֶם גְּבוּרִים מִכֶּם: תוֹרָה כד

לָכֶם חֲדָשִׁים כְּשִׁתְּחַזְרוּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יִרְמִיָּה
 לא): "הַצִּיבִי לָךְ צִיָּנִים": (יט) לְדַבֵּר בָּם. (ספרי)
 מַשְׁעָה שֶׁהֵבֵן יוֹדֵעַ לְדַבֵּר, לְמַדָּה: "תּוֹרָה צִוָּה
 לָנוּ מֹשֶׁה", שִׁיְהֵא זֶה לְמוֹד דְּבוּרוֹ, מִכָּאן אָמְרוּ:
 כְּשֶׁהִתְיַנּוֹק מִתְחִיל לְדַבֵּר, אָבִיו מְשִׁיחַ עִמּוֹ בְּלִשׁוֹן
 הַקֹּדֶשׁ וּמְלַמְדוֹ תּוֹרָה, וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן, הָרִי הוּא
 כָּאלוֹ קוֹבְרוֹ, שְׁנֹאֵמַר: "וְלַמִּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם
 לְדַבֵּר בָּם וְגו'": תוֹרָה כ (כא) לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם
 וַיְמִי בְנֵיכֶם. אִם עֲשִׂיתָם כֵּן, יִרְבוּ, וְאִם לֹא, לֹא
 יִרְבוּ, שְׁדַבְּרֵי תּוֹרָה נִדְרָשִׁין מְכַלֵּל לָאו, הֵן, וּמְכַלֵּל
 הֵן, לָאו: לֵאמֹר: "לֵאמֹר לָכֶם" אֵין פְּתִיב
 כָּאן, אֵלֹא "לֵאמֹר לָכֶם", מִכָּאן מְצִינוּ לְמִדִּים תַּחֲתִית

הַיָּמִים הָאֲחֵרִים יִהְיֶה גְבֻלְכֶם: כֹּה לֹא־יִתְּצֵב אִישׁ
בְּפָנֶיכֶם פֶּחֶדְכֶם וּמִוֶּרְאֵכֶם יִתֵּן | יִהְיֶה
אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרֹכֶנָּה
בְּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם רַשׁ"י: ססס

ק"א פסוקים יעל"א סימן א"ק

מִן נִהְרָא נִהַר פֶּרֶת וְעַד יִמָּא
מִעֲרָבָא יְהִי תְּחֻמְכּוֹן: כֹּה לֹא
יִתְעַתֵּד אָנֶשׁ גְּדַמִּיכּוֹן וְחִלְתּוֹכּוֹן
וְאִימְתּוֹכּוֹן יִתֵּן יְיָ אֱלֹהֵכּוֹן עַל אִפִּי
כָּל אַרְעָא דִּי תִדְרֹכּוֹן בֵּיה פְּמָא דִּי
מִלִּיל לְכוֹן: ס ס ס

רש"י

(כה) לֹא־יִתְּצֵב אִישׁ וְגו' (שם) אֵין לִי אֱלֹא
אִישׁ, אִמָּה וּמִשְׁפָּחָה וְאִשָּׁה בְּכַשְׂפִּיהָ מִנִּין? תִּלְמוּד
לומר: "לֹא יִתְּצֵב", מְכַל מְקוֹם. אִם כֵּן, מָה
תִּלְמוּד לומר: "אִישׁ"? אֲפִלּוּ כְּעוּג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן:
פֶּחֶדְכֶם וּמִוֶּרְאֵכֶם. וְהֵלֵא פֶּחֶד הוּא מוֹרָא? אֱלֹא

פֶּחֶדְכֶם, עַל הַקְּרוֹבִים, וּמוֹרָאכֶם, עַל הַרְחֹקִים:
פֶּחֶד. לְשׁוֹן בְּעִיתָת פְּתָאם: מוֹרָא. לְשׁוֹן דְּאָגָה
מִיָּמִים רַבִּים: בְּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם. וְהִיכֵן דִּבֶּר? (שמות
כג) "אֵת אִימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְגו'":
חסלת פרשת והיה עקב

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: הספר תורה ולאחרי
שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט
ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא
מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לְפָנַי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֲצֵחִים הֵיא לְמַחְזִיקִים בֵּיה, וְתִמְכִּיָּה מֵאֲשֶׁר. דְּרִכִּיהָ דְּרִכֵּי־נַעַם, וְכִלְגִּיתִּיכִתִּיהָ שְׁלוֹם. אַרְבֵּי יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְלָהּ
עֲשֶׂר וְכָבוֹד. יְיָ חֲפִץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יְגַדִּיל תּוֹרָה וְיִאֲדִיר:

מדִּיקִים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוי. * האבנט חוגרים בתחילת
שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה
היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֹּשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָ:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות
אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות
מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת עקב בישועיה פרק ממ"א

מַטְי וְתֵאמֹר צִיּוֹן עֲזָבֵנִי יְהוָה וְאֶדְנִי שָׁכַחֲנִי: טו הַתְּשַׁכַּח אִשָּׁה עוֹלָה מִרְחֶם בֶּן־בְּטָנָהּ
גַּם־אֵלֶּה תִשְׁכַּחְנָה וְאֹנְכִי לֹא אֶשְׁכַּח: טו הֵן עַל־כַּפִּים חֲקִיתִךָ חוֹמַתִּיךָ נִגְדִי תִמִּיד:
י מִהֲרוּ בְּנִיךָ מִהֲרִסֶיךָ וּמִחֲרִיבֶיךָ מִמָּוֶד יֵצְאוּ: יח שְׁאִי־סָבִיב עֵינֶיךָ וְרֹאֵי כָלֶם נִקְבְּצוּ בְּאוֹלָךָ

חִי־אֲנִי נֶאֱמַר יְהוָה כִּי כָל־מִצְוָה בְּעֵדִי תִלְבְּשִׁי וּתְקַשְׁרִים כַּכֶּלֶה: י כִּי חֲרַבְתִּיךָ וְשִׁמְמַתִּיךָ וְאַרְצָךָ
 הִרְסַתְךָ כִּי עָתִידָה תִּצְרֶי מִיּוֹשֵׁב וּרְחִיקוֹ מִבְּלָעִיךָ: כ עוֹד יֹאמְרוּ בְּאָזְנוֹךָ בְּנִי שְׂפָלִיךָ צִרְלִי
 הַמָּקוֹם גִּשְׁה־לִּי וְאַשְׁכְּהָ: כא וְאָמַרְתָּ בְּלִבְךָ מִי יִלְד־לִי אֶת־אֱלֹהִים וְאֲנִי שְׂכוּלָה וְגִלְמוּדָה
 גִּלְתָּ: ׀ וְסוּרָה וְאֱלֹהִים מִי גִדֹּל הֵן אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבָדִי אֱלֹהִים אֵיפָה הֵם: כב כֹּה־אָמַר אֲדֹנִי
 יְהוָה הִנֵּה אֲשָׂא אֱלֹהִים יָדַי וְאֶל־עַמִּים אֲרִים נָסִי וְהִבִּיאוּ בְּנִיךָ בְּחָצֵן וּבְנִתִיךָ עַל־פֶּתַח
 תַּנְשֵׁאנָה: כג וְהָיוּ מַלְכִּים אֲמֹנִיךָ וְשָׂרֵי־תֵימָה מִיִּנְקַתְךָ אֲפִים אֲרָץ יִשְׁתַּחֲוּוּ־לְךָ וְעַפְרָה רִגְלִיךָ
 יִלְחֲכוּ וְיִדְעֶתָ כִּי־אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־יִבָּשׁוּ קִוּי: כד הִיָּקַח מִגְּבוּרַת מַלְקוֹת וְאִם־שָׁבִי צָדִיק
 יִמְלֹט: כה כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהוָה גַּם־שָׁבִי גְבוּר יִקַּח וּמַלְקוֹת עָרִיץ יִמְלֹט וְאֶת־יָרִיבֶךָ אֲנֹכִי
 אֲרִיב וְאֶת־בְּנִיךָ אֲנֹכִי אוֹשִׁיעַ: כו וְהִאֲכַלְתִּי אֶת־מוֹנִיךָ אֶת־בְּשָׂרָם וְכַעֲסִים דָּמָם יִשְׁכְּרוּ
 וְיִדְעוּ כָל־בָּשָׂר כִּי אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֶךָ וְגִאֲלֶךָ אֲבִיר יַעֲקֹב: ג א כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה אִי זֶה סֵפֶר
 בְּרִיתוֹת אִמְכֶם אֲשֶׁר שָׁלַחְתִּיהָ אוֹ מִי מְנוּשִׁי אֲשֶׁר־מְכַרְתִּי אֶתְכֶם לוֹ הֵן בַּעֲוֹנוֹתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם
 וּבִפְשָׁעֵיכֶם שָׁלַחְתָּ אִמְכֶם: ד מִדּוֹעַ בָּאתִי וְאֵין אִישׁ קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה הַקָּצוֹר קָצְרָה יָדִי
 מִפְּדוּת וְאִם־אֵין־כִּי כֹחַ לְהַצִּיל הֵן בְּגַעַרְתִּי אֲחֵרִיב זִם אֲשִׁים נְהֹרֹת מִדְּבַר תִּבְאֵשׁ דִּגְתֶּם
 מֵאֵין מַיִם וְתָמַת בַּצָּמָא: ה אֶלְבִּישׁ שָׁמַיִם קִדְרוֹת וְשֶׁקֶת אֲשִׁים כְּסוּתָם: ו אֲדֹנִי יְהוָה נָתַן לִי
 לְשׁוֹן לַמּוֹדִים לְדַעַת לַעוֹת אֶת־יַעֲקֹב דִּבֶּר יַעֲרִי ׀ בִּפְקָר בִּפְקָר יַעֲרִי לִי אֵזֶן לִשְׁמַע כְּלָמוּדִים:
 ז אֲדֹנִי יְהוָה פָּתַח־לִי אֹזֶן וְאֲנֹכִי לֹא מָרִיתִי אַחֲזוֹר לֹא נִסּוּגְתִּי: ח גּוֹי נָתַתִּי לַמָּכִים וּלְחַיִּי
 לְמַרְטִים פָּנִי לֹא הִסְתַּרְתִּי מִכְּלָמוֹת וְרָק: ט וְאֲדֹנִי יְהוָה יַעֲזֹר־לִי עַל־כֵּן לֹא נִכְלַמְתִּי עַל־כֵּן
 שָׁמַתִּי פָנִי בַּחֲלָמִישׁ וְאָדַע כִּי־לֹא אֲבוֹשׁ: י קָרוֹב מִצְדִּיקִי מִי־יָרִיב אֹתִי נִעְמָדָה יָחַד מִי־בַעַל
 מִשְׁפָּטִי יִגַּשׁ אֵלַי: יא הֵן אֲדֹנִי יְהוָה יַעֲזֹר־לִי מִי־הוּא יִרְשִׁיעֵנִי הֵן כָּל־כַּפְּגַר יִבְלֹ עֵשׂ יִאֲכָלֶם:
 יב מִי בָכֶם יִרָא יְהוָה שָׁמַע בְּקוֹל עַבְדּוֹ אֲשֶׁר ׀ הִלֵּךְ חֲשָׁכִים וְאֵין נֶגֶל לוֹ יִבְטַח בְּשֵׁם יְהוָה
 וְיִשְׁעֵן בְּאַלְהָיו: יג הֵן כָּלְכֶם קִדְחִי אֲשֶׁר מֵאֲזִרִי זִיקוֹת לָכוּ ׀ בְּאוֹר אֲשַׁכֶּם וּבְזִיקוֹת בַּעֲרֹתֶם
 מִיָּדִי הִי־תֵהֱיֶה־זֹאת לָכֶם לְמַעַצְבָּה תִּשְׁפָּכוּ: יד א שְׁמַעוּ אֵלַי רִדְפִי צָדֵק מִבְּקָשִׁי יְהוָה הִפְיֹטוּ
 אֶל־צוּר חֲצִבְתֶּם וְאֶל־מַקְבַּת בּוֹר נִקְרַתֶּם: טו הִפְיֹטוּ אֶל־אֲבֹרֵהֶם אֲבִיכֶם וְאֶל־שָׂרָה
 תַּחֲוֹלְלֶכֶם כִּי־אֶחָד קָרָאתִיו וְאֶבְרַכְהוּ וְאֶרְבֶּהוּ: טז כִּי־נָחֵם יְהוָה צִיּוֹן נָחֵם כָּל־חֲרַבְתִּיהָ וְיִשָּׁם
 מִדְּבָרָה בַּעֲדוֹן וְעִרְבָתָה בְּגוֹי־יְהוָה שִׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה יִמְצָא כֹה תוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צָדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
 הָאֵל הַנּוֹאֲמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכֵּל דִּבְרָיו אֱמֶת

וְצִדְקָה: נֶאֱמַן, אֵתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ
אֲחֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אֵתָּה: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל
הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶו הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כְּסָאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי כָשֶׁם קִדְּשָׁךְ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּפֶה גֵּרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקִדְּשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ
אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז מנ"א, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

... מובן אשר למכור עתה השערס של הסטאק שיש לו, שמכירה זו קשורה בהפסד, אין לזה מקום

כלל.

וזכות ההתחייבות שלו למוסדות ליובאוויטש שאודותה מסרו לי הנוסעים ש"י, בודאי שתעמוד לו
בהבטחה דעשר בשביל שתתעשר כפשוטה, זאת אומרת להרחבת הפרנסה, שמזה מובן שיש להתעכב עם
מכירת השערס עד כשיהי' במכירה זו ריוח.

והרי מתקרבים אנו לימי חדש הרחמים והשמחה, והרי ידוע דאלו"ל ר"ת איש לרעהו ומתנות
לאביונים, וידוע דרז"ל איש זה הקב"ה שנאמר ה' איש מלחמה וגו' וקורא הוא לכל אחד מבני ישראל
בשם אחים ורעים, ואפילו זה שאינו זוכה לתואר הני"ל הרי נכנס הוא בסוג השני דמתנות לאביונים, אביון
מלשון התאב לכל דבר.

ויהי רצון אשר בשמחה ובטוב לבב יוסיף בעניי תורה ומצוה, ומהם הוספה בקביעות עתים בלימוד
תורת החסידות והוספה בעניי צדקה, והרי אתמול נכנסנו ביום שהבטיחו רז"ל כל המוסיף מוסיפין לו.

בברכה לבשו"ט.

לוח זמנים לשבוע פרשת עקב בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	05:59	05:55	08:47	08:48	09:19	09:20	10:28	10:29	19:39	19:34	20:04	19:59	19:17	20:09
חיפה (ק)	05:55	05:51	08:44	08:46	09:16	09:18	10:26	10:27	19:41	19:36	20:07	20:01	19:07	20:12
ירושלים (ק)	05:54	05:50	08:44	08:46	09:16	09:17	10:26	10:26	19:40	19:35	20:06	20:00	18:56	20:09
תל אביב (ק)	05:58	05:54	08:46	08:48	09:19	09:20	10:28	10:29	19:40	19:35	20:05	20:00	19:17	20:11
אוסטריה וינה (ק)	05:35	05:27	08:40	08:44	09:12	09:15	10:28	10:30	20:34	20:25	21:07	20:57	20:19	21:26
אוסטרליה מלבורן (ח)	07:10	07:16	09:17	09:14	09:49	09:46	10:42	10:39	17:37	17:42	18:04	18:09	17:24	18:19
אוקראינה אודסה (ק)	05:44	05:36	08:45	08:49	09:18	09:21	10:33	10:35	20:30	20:21	21:02	20:52	20:04	20:56
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	05:19	05:11	08:24	08:28	08:56	09:00	10:13	10:15	20:20	20:11	20:54	20:44	19:53	20:46
אוק. ז'יטומיר (ק)	05:41	05:33	08:47	08:51	09:20	09:24	10:37	10:39	20:50	20:40	21:25	21:14	20:23	21:18
אוקראינה קייב (ק)	05:32	05:23	08:40	08:44	09:11	09:16	10:29	10:31	20:44	20:34	21:20	21:09	20:18	21:13
אוקראינה דונייצק (ק)	05:10	05:02	08:15	08:18	08:46	08:50	10:03	10:05	20:07	19:58	20:40	20:30	19:41	20:34
איטליה מילאנו (ק)	06:12	06:05	09:13	09:16	09:45	09:48	11:00	11:02	20:53	20:45	21:25	21:16	20:28	21:31
אקוואדור קיטו (ח)	06:09	06:09	08:43	08:42	09:13	09:12	10:15	10:15	18:31	18:31	18:53	18:52	18:13	18:56
ארגנטינה ב. איירס (ח)	07:38	07:44	09:47	09:44	10:20	10:17	11:13	11:11	18:16	18:20	18:42	18:46	18:02	18:57
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	08:45	08:45	10:45	10:42	11:16	11:12	12:08	12:05	18:58	19:04	19:26	19:31	18:58	19:35
ארה"ב בולטימור (ק)	06:11	06:05	09:04	09:07	09:37	09:39	10:49	10:50	20:20	20:13	20:48	20:41	19:56	20:45
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	05:56	05:50	08:52	08:55	09:24	09:27	10:37	10:38	20:14	20:07	20:43	20:35	19:50	20:48
ארה"ב ג'רסי (ק)	05:57	05:51	08:52	08:55	09:24	09:27	10:37	10:38	20:14	20:06	20:42	20:35	19:50	20:48
ארה"ב דטרויט (ק)	06:28	06:22	09:26	09:29	09:58	10:01	11:11	11:13	20:55	20:47	21:24	21:16	20:30	21:29
ארה"ב היוסטן (ק)	06:42	06:39	09:29	09:30	10:01	10:02	11:10	11:11	20:16	20:11	20:41	20:36	19:54	20:46
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	06:01	06:06	08:56	08:58	09:28	09:30	10:38	10:39	19:57	19:51	20:23	20:17	19:34	20:27
ארה"ב מיאמי (ק)	06:48	06:45	09:31	09:33	10:04	10:05	11:12	11:12	20:09	20:05	20:33	20:28	19:47	20:38
ארה"ב ניו הייבן (ק)	05:52	05:46	08:47	08:50	09:20	09:22	10:32	10:34	20:10	20:02	20:39	20:31	19:46	20:45
ארה"ב שיקאגו (ק)	05:46	05:40	08:45	08:48	09:16	09:19	10:30	10:31	20:13	20:05	20:42	20:34	19:48	20:46
בוליביה לה פאס (ח)	06:45	06:48	09:12	09:11	09:41	09:40	10:41	10:39	18:30	18:32	18:53	18:54	18:14	18:58
בלגיה אנטוורפן (ק)	06:15	06:06	09:23	09:27	09:55	09:59	11:13	11:15	21:30	21:20	22:06	21:55	21:03	22:16
בלגיה בריסל (ק)	06:15	06:06	09:23	09:28	09:55	10:00	11:13	11:16	21:30	21:20	22:06	21:55	21:04	22:14
בלרוס ליובאוויטש (ק)	05:14	05:03	08:29	08:34	09:00	09:06	10:21	10:24	21:00	20:48	21:41	21:27	20:32	21:31
ברזיל ס. פאולו (ח)	06:32	06:36	08:51	08:49	09:22	09:20	10:19	10:18	17:50	17:52	18:13	18:15	17:34	18:22
ברזיל ריו דה ז'נירו (ח)	06:21	06:17	08:37	08:35	09:08	09:06	10:05	10:04	17:37	17:40	18:00	18:02	17:21	18:09
בריטניה לונדון (ק)	05:21	05:31	08:40	08:44	09:12	09:16	10:30	10:33	20:51	20:40	21:28	21:16	20:24	21:35
בריטניה מנצ'סטר (ק)	05:22	05:33	08:45	08:49	09:17	09:21	10:36	10:39	21:07	20:56	21:46	21:33	20:40	21:55
גרמניה ברלין (ק)	05:24	05:34	08:44	08:49	09:16	09:21	10:35	10:38	21:00	20:49	21:38	21:26	20:33	21:30
גרמניה פרנקפורט (ק)	05:51	05:59	09:08	09:12	09:39	09:43	10:56	10:59	21:12	21:01	21:47	21:36	20:45	21:40
הודו בומביי (ח)	06:14	06:16	08:55	08:55	09:27	09:28	10:33	10:33	19:16	19:13	19:39	19:35	18:55	19:39
הודו פונה (ח)	06:09	06:11	08:51	08:51	09:23	09:23	10:29	10:29	19:13	19:10	19:36	19:32	18:52	19:36
הונגריה בודפשט (ק)	05:19	05:27	08:30	08:34	09:02	09:06	10:18	10:20	20:20	20:11	20:53	20:43	19:54	20:47
טורקיה איסטמבול (ח)	04:58	05:04	08:00	08:02	08:32	08:35	09:45	09:46	19:22	19:15	19:51	19:43	18:58	19:47
יוון אתונה (ק)	06:26	06:31	09:24	09:26	09:56	09:59	11:08	11:09	20:36	20:30	21:04	20:57	20:13	21:01
מולדובה קישינב (ק)	05:43	05:50	08:52	08:55	09:25	09:28	10:40	10:42	20:38	20:29	21:11	21:01	20:13	21:05

לוח זמנים לשבוע פרשת עקב בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			אדמוה"ז		מג"א									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו מ. סיטי (ח)	06:05	06:08	08:52	08:53	09:22	09:23	10:29	10:29	19:20	19:17	19:43	19:39	18:59	19:43
ניו-זיילנד קרייסטצ'רץ (ח)	07:40	07:32	09:33	09:29	10:06	10:02	10:56	10:53	17:32	17:38	18:01	18:07	17:19	18:11
נפאל קטמנדו (ח)	05:21	05:24	08:13	08:14	08:43	08:45	09:52	09:53	18:59	18:54	19:23	19:18	18:37	19:22
סינגפור סינגפור (ח)	07:03	07:02	09:32	09:32	10:05	10:04	11:07	11:06	19:19	19:18	19:41	19:40	19:00	19:44
פולין ורשא (ק)	04:53	05:03	08:14	08:19	08:46	08:50	10:04	10:07	20:30	20:19	21:07	20:55	20:03	20:59
פרו לימה (ח)	06:24	06:22	08:45	08:43	09:17	09:16	10:16	10:15	18:05	18:06	18:27	18:27	17:47	18:31
צרפת ליאון (ק)	06:21	06:28	09:30	09:33	10:02	10:05	11:17	11:19	21:12	21:04	21:44	21:35	20:47	21:50
צרפת פריז (ק)	06:21	06:29	09:35	09:39	10:07	10:11	11:23	11:26	21:32	21:22	22:06	21:55	21:06	22:13
קולומביה בוגוטה (ח)	05:46	05:46	08:22	08:22	08:52	08:52	09:56	09:55	18:19	18:18	18:41	18:40	18:00	18:44
קנדה טורונטו (ק)	06:04	06:10	09:10	09:13	09:42	09:45	10:56	10:57	20:43	20:35	21:13	21:05	20:19	21:19
קנדה מונטריאול (ק)	05:36	05:43	08:44	08:47	09:16	09:19	10:31	10:33	20:25	20:16	20:56	20:47	20:00	21:02
קפריסין לרנקה (ק)	05:55	05:59	08:48	08:50	09:21	09:23	10:31	10:32	19:48	19:43	20:15	20:09	19:26	20:13
רוסיה מוסקבה (ק)	05:30	05:42	09:00	09:05	09:31	09:36	10:52	10:56	21:40	21:27	22:23	22:08	21:12	22:31
רוסיה רוסטוב(נא-דון) (ק)	05:58	06:06	09:08	09:12	09:41	09:44	10:56	10:58	20:56	20:47	21:29	21:19	20:31	21:23
שווייץ ציריך (ק)	06:00	06:08	09:13	09:16	09:44	09:47	11:00	11:02	21:03	20:54	21:36	21:26	20:38	21:41
תאילנד בנקוק (ח)	06:00	06:01	08:37	08:38	09:10	09:10	10:15	10:15	18:48	18:46	19:11	19:08	18:28	19:12

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק: לכתחילה – אור ליום חמישי כל הלילה

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יְשֵׁבֶת קֶדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל פלאויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

חיש הפצת המעיינות - פקס: 960761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il